IOAN ILAȘ

DICȚIONAR ȘCOLAR DE EXPRESII ȘI LOCUȚIUNI ROMÂNEȘTI

Ioan Ilaş

DICŢIONAR ŞCOLAR DE EXPRESII ŞI LOCUŢIUNI ROMÂNEŞTI

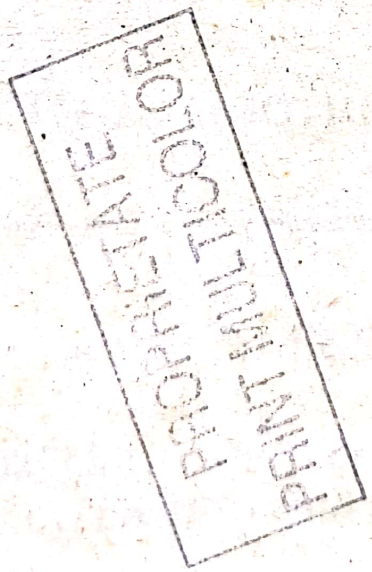

CASA EDITORIALĂ REGINA
IAŞI–2006

Scanned with OKEN Scanner

La realizarea acestui dicţionar au colaborat :
înv. gr. I Moisă Violeta ; înv. gr. I Ungureanu Valeria
înv. gr. I Onofrei Ioana – Şc. Mihai Busuioc Paşcani

Corector : Vasile Filip

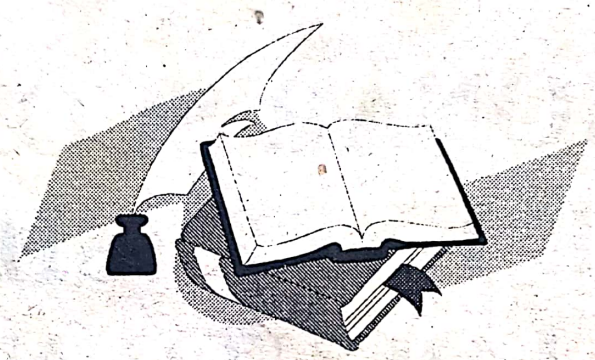

CASA EDITORIALĂ REGINA

Str. Carpaţi 16, bl. 914, ap. 34
Iaşi
Tel./fax. : (0232) 259867
Mobil : 0745.667755

Scanned with OKEN Scanner

Cuvânt înainte

La cererea mai multor cadre didactice (învăţători şi profesori de limba şi literatura română) din Iaşi şi din ţară, am trecut la realizarea acestui **Dicţionar şcolar de expresii şi locuţiuni româneşti**

Această lucrare amplă este un real instrument de lucru, atât pentru activitatea de predare în şcoli şi licee, cât şi pentru elevii acestor instituţii de învăţământ. De altfel, cartea este bine venită pentru orice vorbitor de limbă românească, ea aducând informaţii despre bogăţia de expresii şi locuţiuni a vocabularului românesc actual.

Desigur, într-un spaţiu atât de restrâns nu s-a putut etala întreaga gamă de sensuri (în expresii, locuţiuni) a fiecărui cuvânt, luat în ordine alfabetică ; uriaşa sferă a sensurilor din unităţile frazeologice, sintagme, locuţiuni ale unor părţi de vorbire flexibile şi neflexibile, din zicale, proverbe, sensurile din expresiile neaoşe româneşti, cu parfum de înţelepciune străbună, proprii numai limbii române, rămâne a fi valorificată şi adusă în lumina tiparului de împătimiţii întru aceasta, care, desigur, nu vor întârzia să vină.

Veţi recunoaşte cuvântul de bază de la care pleacă expresia sau locuţiunea ş.a. El este scris cu ***bold-italic***. Veţi găsi, de asemenea, expresii şi locuţiuni populare, regionale, chiar arhaice, care s-au folosit şi încă se folosesc în diverse regiuni ale ţării. Ele fac casă bună cu cele „moderne", familiare, de argou etc. Şi, pentru că nu de puţine ori apelăm la dictoane din limba mamă latină şi din limbile moderne de circulaţie, la sfârşitul cărţii am dat şi câteva din acestea.

Sperăm ca acest dicţionar să ocupe un loc aparte în bibliotecile dumneavoastră şi, atunci când va fi nevoie de el, să fie consultat. Vă mulţumim.

Scanned with OKEN Scanner

Lista abrevierilor

absol.	= absolut
adj.	= adjectiv
adv.	= adverb
arg.	= argotic
arh.	= arhaizant
astron.	= astronomie
bis.	= bisericesc
chim.	= chimie
depr.	= depreciativ
electron.	= electronică
engl.	= limba engleză
expr.	= expresie
f.	= feminin
fam.	= familiar
fig.	= figurat
filoz.	= filozofie
fiz.	= fizică
fiziol.	= fiziologie
fon.	= fonetică
fr.	= limba franceză
geom.	= geometrie
germ.	= limba germană
gr.	= limba greacă
gram.	= gramatică
intranz.	= intranzitiv
invar.	= invariabil
iht.	= ihtiologie
ir.	= ironic
ist.	= istorie
it.	= limba italiană
înv.	= învechit
jur.	= ştiinţe juridice
lat.	= limba latină
lingv.	= lingvistică
livr.	= livresc
loc. adj.	= locuţiune adjectivală
loc. adv.	= locuţiune adverbială
loc. conj.	= locuţiune conjuncţională
loc. prep.	= locuţiune prepoziţională
loc. subst.	= locuţiune substantivală
loc. vb.	= locuţiune verbală
log.	= logică
mar.	= marină
mat.	= matematică
mil.	= termen militar
muz.	= muzică
n.	= neutru
peior.	= peiorativ
p. ext.	= pentru extensie
p. gener.	= pentru generalizare
p. restr.	= pentru restricţie
pl.	= plural
pop.	= popular
psih.	= psihologie
refl.	= reflexiv
refl. pasiv	= reflexiv pasiv
refl. recipr.	= reflexiv reciproc
refl. unipers.	= reflexiv unipersonal
reg.	= regional
tranz.	= tranzitiv

Scanned with OKEN Scanner

A

de la a la z = totul ; în întregime ; de la început până la sfârşit

păr de *abanos* = păr lucios, de culoare neagră

a *abate* de la calea cea dreaptă (sau **de la drumul drept**) = a atrage, a împinge (pe cineva) pe căi greşite ; a perverti (pe cineva)

a ieşi *abraş* = a da greş ; a nu reuşi

în *abstract* (loc. adv.) = judecată pe bază de deducţii logice, teoretice, fără legătură cu datele sau faptele concrete

prin *absurd* (loc. adv.) = când se ia ca bază un raţionament fals ; admiţând că...

din *abundenţă* (loc. adv.) = cantitativ, mult

abuz* de putere** = abuz de funcţie, de poziţia puternică pe care o are cineva în societate ; **prin *abuz = abuziv, prin forţă

a avea (sau **a găsi**) ***ac* de cojocul cuiva** = a avea mijloace de a pedepsi sau de a pune la locul său pe cineva ; **a călca** (sau **a umbla**) **ca pe *ace*** = a merge cu băgare de seamă, cu grijă ; **a scăpa ca prin urechile *acului*** = a scăpa foarte greu dintr-o situaţie desperată ; **nici cât un vârf de *ac*** = extrem de mic, aproape inexistent ; **a căuta *acul* în carul cu fân** = a căuta ceva fără speranţa de a găsi ; ***ac* de maşină** = ac pentru maşina de cusut

titlu *academic* = diplomă căpătată în urma parcurgerii unei şcoli de grad universitar ; **stil *academic*** = a crea, mai ales în artă, conform instruirii căpătate în şcoala academică

cei de *acasă* = familia şi rudele rămase pe locul natal ; **aşa** (sau **acum**) **mai vii de *acasă*** = s-a înţeles ; în fine ; după ce s-a explicat ceva foarte clar

a da *acatiste* (sau **un *acatist***) = a ruga preotul să citească anumite rugăciuni pentru îndeplinirea unei dorinţe

a pune *accentul* (pe ceva) = a accentua, a da atenţie, a scoate în evidenţă ceva important

cale (sau **drum, şosea**) **de *acces*** = drum, şosea, autostradă care face legătura cu un oraş, cu un sat sau cu o altă arteră de circulaţie importantă ; **a** (**nu**) **avea *acces*** = interzis, a (nu) avea voie, a (nu) avea permisiunea

a accepta cu ochii închişi (sau **orbeşte**) (ceva) = a accepta, a fi de acord cu ceva fără a gândi întâi

ca *acela* sau **ca *aceea*** (loc. adj., reg.) = cu importanţă, puternic, extraordinar, nemaipomenit

de *aceea* (loc. adv.) = pentru această cauză, din acest motiv ; **drept *aceea*** = deci, prin urmare, în concluzie ; **(în) afară de** (sau **pe lângă**) ***aceea*** = în plus

pentru *aceasta* (loc. adv.) = de aceea, din această cauză ; **(în) afară de** (sau **pe lângă**) ***aceasta*** = în plus ; **cu toate *acestea*** = totuşi

a se *achita* de ceva (refl.) = a finaliza bine ceva

a face o *achiziţie* = a achiziţiona un lucru valoros la un preţ redus, convenabil

acolo (precedat de diferite prepoziţii, cu sensul determinat de acestea) **de** (sau **dintr-**) = din locul acela, din partea aceea ; **într-*acolo*** = cam spre acel loc, cam în direcţia aceea ; **până *acolo*** = până la situaţia... la împrejurarea (care depăşeşte limita îngăduită... ; (reg.) **(pân') pe-*acolo*** = din cale-afară, peste măsură (de frumos, de greu, de mare etc.) ; **ce ai *acolo*?** = ce ai cu tine ? sau în mână ? etc.) ; **ce faci *acolo*?** = cu ce te ocupi ? ce

Scanned with OKEN Scanner

trebăluieşti (acum)?; **fugi de-*acolo*!** = imposibil! da' de unde! nici gând! nu se poate!!; **ce am eu de-*acolo*?** = ce avantaj am eu? ce am eu din asta? ce mă priveşte?

a se *acoperi* de glorie (refl.) = a înfăptui acte de vitejie, a fi foarte viteaz, a se întoarce din lupte ca un erou; **a *acoperi* terenul** = a fi mereu pe teren acolo unde e nevoie, cu scopul de a învinge

a avea *acoperire* = a fi protejat atunci când cineva acţionează într-o situaţie, conform unor indicaţii precise; ***acoperire* în aur** = cantitate de aur şi de active necesară băncilor de emisiune să asigure convertibilitatea bancnotelor

a fi de *acord* să... = a aproba, a încuviinţa (ceva), a se învoi (la ceva), a fi de aceeaşi părere (cu cineva); **de *acord*!** = bine! aşa să fie! ne-am înţeles! perfect!; **de comun acord** = în perfectă înţelegere (cu cineva)

scrisori de *acreditare* = documente prin care se împuternicesc reprezentanţii diplomatici

a i se *acri* (cuiva) **cu** (sau **de**) **ceva** (sau **de cineva**) (refl.) = a se sătura sau a se lehămeti de ceva (sau de cineva)

act* de acuzare** = concluzia scrisă a organelor judiciare adresată unui învinuit; **a lua *act (de ceva) = declaraţie (a cuiva) că a luat cunoştinţă (de ceva), a afla; **a face *act* de prezenţă** = a fi prezent undeva pentru scurtă vreme, din datorie sau din politeţe; **a face un *act* de dreptate** = a recunoaşte nevinovăţia cuiva

metodă *activă* = metodă de predare care stimulează activitatea personală a elevilor; **populaţie *activă*** = toate persoanele angajate într-o activitate profesională; (chim.) **corp *activ*** = corp care intră repede în reacţie; **a avea ceva la *activul* său** = a fi autorul unei încălcări grave a regulilor sociale de conduită; **a pune ceva la *activul* cuiva** = a pune pe seama cuiva o acţiune (gravă)

de *actualitate* (loc. adj.) = un fapt, o idee, o ştire etc. valabilă prezentului; care interesează în prezent, în clipa de faţă

a *acţiona* (pe cineva) **în justiţie** (sau **în judecată**) (tranz.) = a da în judecată, a intenta un proces, a face cuiva proces

om de *acţiune* = om întreprinzător, cu idei constructive, care acţionează repede şi bine; **a pune în *acţiune*** = a pune în mişcare; **a trece la *acţiune*** = a trece imediat la fapte, a întreprinde ceva

cu *acuitate* (loc. adv.) = în mod imperios, de strictă necesitate

acu*-i *acu = clipă grea, hotărâtoare, când trebuie să se acţioneze sau să se ia o hotărâre

***acum* ori niciodată** = acum e momentul hotărâtor, ultima şansă

nervi *acustici* = a opta pereche de nervi cranieni; **tub *acustic*** = tub lung care serveşte la transmiterea vocii pe nave, în puţuri miniere etc.; **cornet *acustic*** = dispozitiv prin care se recepţionează sunete şi se înlesneşte perceperea lor; ***acustică* arhitecturală** = calcularea dimensiunilor unor interioare (de teatru, de ex.) astfel încât sunetele să se propage cu mare uşurinţă în cele mai îndepărtate unghere

***acuzator* public** = persoană însărcinată cu urmărirea, trimiterea în judecată şi acuzarea în faţa instanţei în unele cauze penale

a se *adapta* la mediu = a se acomoda cu ambianţa, cu mediul, cu anturajul

a se *adăpa* la izvoarele ştiinţei sau ale culturii = a se instrui metodic, în şcoli academice

Scanned with OKEN Scanner

adăpost **(antiaerian)** = loc amenajat, bine consolidat, pentru apărarea oamenilor în cazul atacurilor aeriene; **a fi** (sau **a se pune**) **la** *adăpost* **de...** = a (se) adăposti; a preveni o primejdie, un neajuns

a ajunge, a trăi etc. **până la** *adânci* **bătrâneţe** = a trăi mult, până la o vârstă înaintată

din *adâncul* **sufletului** sau **al inimii, al fiinţei** = cu toată convingerea, sincer şi mult

adevărul **adevărat** sau *adevărul* **gol-goluţ** = adevărul pur şi simplu; purul adevăr; *adevăr* **obiectiv** = care corespunde realităţii naturii şi a practicii umane, indiferent de cunoaştere; *adevăr* **relativ** = reflectare justă, dar aproximativă (incompletă) a realităţii; (loc. adv.) **într-***adevăr* sau **în** *adevăr* = just, de fapt, încuviinţare a ceva care este conform cu un fapt incontestabil

cu *adevărat* (loc. adv.) = într-adevăr, real, aşa este

a-şi da *adeziunea* **(la ceva)** = a adera, a se asocia la o afacere, la o idee etc.

divan (sau **adunare**) *ad-hoc* (adjectival, în expresie) = fiecare din cele două adunări speciale care s-au întrunit la anul 1857 (la Bucureşti şi Iaşi) şi în care s-a cerut unirea ţărilor române

la (o) *adică* (substantival) sau **la** *dică* (reg.) = ca să spun adevărul, la nevoie

un trist *adio* (substantival) = despărţire nefericită, ceva pierdut pentru totdeauna; *adio* **şi n-am cuvinte!** = pleacă, nu-mi pasă!; *adio* **şi-un praz verde!** = (glumeţ) puţin îmi pasă!

pe cale *administrativă* = prin organele administraţiei locale sau generale de stat

examen de *admitere* = examen prin care un candidat primeşte calificative de acceptare într-o instituţie de învăţământ

vers *adonic* = vers format dintr-un dactil şi un spondeu sau un troheu, folosit în versificaţia greacă şi latină

a *adormi* **cu vorbe dulci** (sau **mieroase**) (pe cineva) = a înşela, a vrăji; a duce cu preşul (pe cineva)

ce vânt te-*aduce***?** = se spune cuiva care vine neanunţat, pe neaşteptate; **a** *aduce* **bine (din condei)** = a avea talent la scris; a vorbi raţional, bine gândit; a spune sau a face ceva cu abilitate; **a** *aduce* **vorba de** (sau **despre**) **ceva** = a interveni cu ceva nou, a pomeni despre ceva într-o discuţie, a orienta discuţia într-o direcţie nouă; **a** *aduce* **la potecă** (pe cineva) = a îndrepta purtarea (cuiva); **a** *aduce* **la sapă de lemn** (pe cineva) = a sărăci (pe cineva), a face ca cineva să dea faliment; **a-o** *aduce* (sau **a o lua**) **pe după piersic** = a spune ceva pe ocolite; **a** *aduce* **plocon** (pe cineva cuiva) = a aduce cuiva în casă musafiri nepoftiţi, oameni necunoscuţi; **a** *aduce* **rugă** = a se ruga la Dumnezeu, a face rugăciune

aducere **aminte** = a-şi aminti ceva, amintire

parcă a tunat şi i-a *adunat* (tranz.) = o adunare de oameni diferiţi ca natură umană

a *adulmeca* **o primejdie** = a presimţi, a mirosi, a simţi un pericol

a se *aduna* (sau **a se strânge, a veni**) **ca muştele la miere** = a se aduna în număr mare la locul de unde se pot obţine avantaje materiale, profituri; **a** *aduna* **dovezi** = a strânge probe; **a** *aduna* (sau **a strânge**) **pe făraş** (sau **cu făraşul**) (pe cineva) = a bate (pe cineva) măr, a-l lăsa lat

adunare **constituantă** = adunare cu reprezentanţi de seamă care votează constituţia sau modificarea ei; *adunare* **legislativă** = organ competent

Scanned with OKEN Scanner

şi reprezentativ al statului care se pronunţă prin vot asupra proiectelor de legi; ***adunare* naţională** = organ suprem al puterii de stat în unele ţări; organ de stat cu funcţii legislative sau consultative; ***adunare generală*** = adunarea tuturor membrilor unei întreprinderi, instituţii etc.

parte *adversă* = adversar într-o afacere, într-o instanţă judecătorească etc.

la (sau **în**) ***aer*** (**liber**) (loc. adv.) = în natură, afară, într-un loc neacoperit; **a lua *aer*** = a respira aer curat; a ieşi din casă, la aer; **a fi** (sau **a simţi**) **ceva în *aer*** = a percepe că se pregăteşte ceva, în ascuns; **a fi** (sau **a rămâne**) **în *aer*** = fără perspectivă, a se afla într-o situaţie grea, fără rezolvare favorabilă; **a avea *aerul* că...** (sau **să...**) = a da impresia că...; **a-şi da** (sau **a-şi lua**) ***aere*** = a se îngâmfa; a se făli; cu nasul pe sus

linie *aeriană* = traseu aeronautic şi toate mijloacele aferente; **alarmă *aeriană*** = semnal acustic prin care se anunţă un atac aerian pe timp de război

caută-mă pe-*afară*! (fam.) = şterge-o! întinde-o!

***afaceri* interne** (sau **externe**) = activităţi ale unei ţări în interiorul sau exteriorul ei, coordonate de câte un minister

a da *afară* = a scoate cu forţa pe cineva dintr-o casă etc.; a concedia; a exclude pe cineva dintr-o organizaţie, partid etc.; ***afară* din cale** sau **din cale-*afară*** = prea-prea, exagerat, neobişnuit, deosebit de...; ***afară* de cazul** = cu excepţia; ***afară* numai dacă** = doar dacă

***afânarea* solului** = lucrare ce se execută asupra pământurilor agricole pentru a le aerisi, a le păstra umiditatea şi pentru a distruge buruienile

în caz *afirmativ* = în cazul în care se adeveresc cele dorite; dacă se va întâmpla aşa cum doreşte cineva

***afişaj* optic** = reclamă luminoasă, afişier luminos

a se *afla* în treabă (fam.) = se spune despre o persoană care intervine într-o discuţie sau într-o acţiune, fără să aducă vreo contribuţie constructivă, benefică; **să nu se *afle*** (**ca**) **să...** = (să) nu cumva să...; **cum nu se** (**mai**) ***află*!** = incredibil de...; extraordinar; unic; (pop.) **nu se** (sau **unde se**) ***află*!** = nu se poate!; nu-i adevărat!

a (**se**) **da *afund*** = a (se) scufunda într-o apă; (reg.) **a dormi *afund*** = a dormi adânc, profund

a se *agăţa* (sau **a se lega**) **ca boala de om sănătos** = se spune despre cineva care caută cu orice preţ ceartă, harţag

***agenţi* geografici** = factori fizici sau biologici care, prin acţiunea lor, produc transformări continue în învelişul geografic al Terrei

***agenţie* economică** = reprezentanţă a unei ţări într-o ţară străină, care se ocupă cu operaţii economice la nivel internaţional

a trage (**la**) ***aghioase*** = a dormi sforăind; a cânta tărăgănat, monoton; a mâna porcii la jir (Creangă)

limbă *aglutinată* = limbă în care raporturile gramaticale se exprimă prin alipirea unor afixe la rădăcina cuvântului

în *agonie* (loc. adj.) = muribund; pe moarte

circumstanţe *agravante* = argumente aduse unui învinuit pentru a-i mări pedeapsa

stare de *agregare* (**a corpurilor**) = fiecare dintre stările de consistenţă şi rezistenţă diferite sub care se pot prezenta substanţele

Scanned with OKEN Scanner

agregat **mineral** = concreştere de minerale în diferite formaţii naturale; **profesor** *agregat* = profesor universitar dintr-o catedră condusă de alt profesor

an *agricol* = perioadă de timp cuprinsă între începutul muncilor agricole de toamnă, care privesc recolta anului următor, şi strângerea recoltei acelui an

până *aici*! (fam.) = oprire bruscă a unei discuţii violente; destul! ajunge! **pe-***aici* **ţi-e drumul!** = pleacă! şterge-o! întinde-o!; **a se duce pe-***aici* **încolo** = a dispărea; a pleca fără urmă; a şterge-o într-o direcţie necunoscută; *aici* **i-***aici*! sau *aci*-**i** *aci*! = acum e momentul hotărâtor

într-*aiurea* = fără orientare; fără ţintă; la întâmplare; **a vorbi** *aiurea* = a bâigui; a vorbi fără rost; (cu valoare de interjecţie, fam.) *aiurea*! = n-ai dreptate! spui prostii!

a *ajunge* **departe** = a reuşi în viaţă; a avea succese deosebite; **a** *ajunge* **la mal** (sau **la liman**) = a reuşi după îndelungi eforturi; a ieşi cu bine dintr-o situaţie neplăcută; a scăpa de sărăcie; **a** (sau **a-i**) *ajunge* (**cuiva**) **cuţitul la os** = a fi într-o situaţie desperată; a ajunge la capătul puterilor; **a-l** *ajunge* **pe cineva zilele** = a îmbătrâni; **a nu-i** *ajunge* (**cuiva nici**) **cu prăjina (sau cu strămurarea) la nas** = se spune despre un om înfumurat, fudul, cu nasul pe sus, prost; **a** *ajunge* **rău** = a ajunge cineva foarte rău, a decădea pe plan social, material, moral; **a** *ajunge* **bine** = a reuşi în viaţă; **a** *ajunge* **pe mâinile cuiva** = a fi la discreţia (la cheremul) cuiva; a depinde de cineva; (tranz.) **a-l** *ajunge* (**pe cineva**) **mintea** (sau **capul**) = a gândi bine; a se pricepe; (peiorativ) la prostii sigur că-l duce capul!; **a** *ajunge* **ca o scoică** = a slăbi foarte mult; (pop.) **a** *ajunge* **cruce în namiaz** = (despre soare) a ajunge în punctul cel mai înalt al bolţii cereşti; **a** *ajunge* **de clacă** = a ajunge de batjocură, de râsul lumii; **a** *ajunge* **de la moară la morişcă** (sau **la râşniţă**) = a decădea, a sărăci; din rău în mai rău

a *ajuns* **oul mai cu minte decât găina** = copiii se cred uneori mai deştepţi decât părinţii; elevii decât dascălul

a-l *ajuta* (**pe cineva**) **puterea** (sau **capul, mintea** etc.) (tranz.) = a avea capacitatea fizică şi intelectuală de a duce la bun sfârşit o acţiune, un lucru; **Doamne-***ajută* = invocare a divinităţii în diverse momente; spor, mers bun a unor acţiuni; (**mai**) **de Doamne-***ajută* = mai bun, de o oarecare valoare

a fi de (sau **a veni, a sta în**) *ajutor* = a ajuta, a fi cuiva de folos

ce mai *ala-bala*? = ce se mai petrece? ce rost mai are vorbăria asta (inutilă)?

cu (sau **în**) *alai* (loc. adv.) = cu fast, cu solemnitate, cu mulţime şi gălăgie mare

de ieri, de *alaltăieri* = de curând, de puţin timp; **mai** *alaltăieri* = din zilele trecute

mai *alaltăseară* = într-una din serile trecute

de *alături* (loc. adj.) = învecinat; (fam.) **a nimeri** (sau **a fi, a merge, a călca**) *alăturea* **cu drumul** = a greşi în vorbă sau în faptă; (loc. prep.) *alături* **de** (sau, rar, **cu...**) = pe lângă, pe acelaşi plan; **a fi** *alături* **de cineva** = a fi aproape de cineva la bucurii şi, mai ales, la necazuri; a fi solidar cu cineva

carne *albă* = carne de pasăre sau de peşte; **hârtie** (sau **coală**) **albă** =

Scanned with OKEN Scanner

hârtie pe care nu s-a scris nimic; **rând *alb*** = spaţiu nescris între două rânduri scrise; **armă *albă*** = armă cu lamă tăioasă şi ascuţită, de oţel, baionetă, stilet, cuţit; **rasă *albă*** = unul dintre grupurile de popoare în care este împărţită, convenţional, omenirea şi care se caracterizează prin culoarea albă-roz a pielii; ***alb* la faţă** = livid, palid; **ba e *albă*, ba e neagră** = se spune despre cineva care nu e consecvent în idei, care se contrazice, care o scaldă; **nici *albă*, nici neagră** = nici într-un fel; nici aşa, nici aşa; **a scoate (cuiva) peri *albi*** = a necăji pe cineva cu fire blândă, până la exasperare; a-l agasa; **nopţi *albe*** = nopţi luminoase, obişnuite în perioada solstiţiului de vară în regiunile situate între paralelele de 50° şi 65° nord şi sud, unde nu se produce întunecare completă, din cauza soarelui care nu coboară suficient sub orizont; **noapte *albă*** = noapte în care nu poţi dormi, noapte cu insomnie; (rar) **zile *albe*** = viaţă fără griji materiale, liniştită, tihnită; (în basme) **lumea *albă*** = lumea reală; **magie *albă*** = capacitatea unor persoane de a săvârşi fapte neobişnuite, dar care se pot explica ştiinţific; **negru pe *alb*** = cele spuse sunt scrise; că ceea ce vezi cu ochii tăi este incontestabil adevărat, sigur; **a semna în *alb*** = a iscăli un formular (act) care nu a fost încă redactat; a acorda cuiva încredere deplină; ***albul* ochiului** = sclerotică

inimă *albastră* = suflet trist; (p. ext.) jale, tristeţe; **cu (sau de) sânge *albastru*** = de neam regal, princiar, nobil; (fam.) **e (cam) *albastră*** = se spune despre o veste, o situaţie proastă, dificilă, neplăcută; ***albastru* de metilen** = colorant albastru, folosit în vopsitorie, în lucrări de biologie şi în medicină; ***albastru* de Prusia** (sau **de Berlin**) = ferocianură de fier folosită ca pigment albastru; ***albastru* de Voroneţ** = culoare specifică, dominantă în pictura murală de la mănăstirea Voroneţ – Suceava

a face (pe cineva) ***albie* de porci** (sau **de câini**) = a batjocori rău (pe cineva); a insulta (pe cineva) cu vorbe grele

a *alege* cărare (tranz.) = a despărţi părul cu pieptenele în două; (fig.) a căuta şi a găsi adevărul; **a se *alege* praf şi pulbere** sau **a se *alege* praful de cineva** (sau **de ceva**) = a se pulveriza; a nu mai rămâne nimic (din ceva); a distruge complet; **a *alege* pe sprânceană** = a selecta potrivit gustului propriu, subiectiv; **a se *alege* urda de zer** = a lua ce-i bun din ceva (din viaţă, dintr-o mâncare etc.); activitate specifică ciobanilor

fără alegere (loc. adv.) = la întâmplare; la hurtă; **la *alegere*** = pe alese, pe plac, după voia cuiva

car *alegoric* = vehicul pe platforma căruia se reprezintă o scenă simbolică, folosit în anumite zile de sărbătoare

a *alerga* ca un purice potcovit = a merge foarte încet; **a *alerga* cu limba scoasă** (după ceva sau după cineva) = a căuta să obţină ceva cu orice preţ, cu eforturi susţinute; ***aleargă* de mănâncă pământul** = fuge tare, abia respirând (după ceva sau cineva); ***aleargă* în gol** = în zadar, fără folos; ***alergare* pe nisip** = fără spor, pe loc

piatră *alergătoare* = piatră de moară care se învârteşte măcinând boabe; **păsări *alergătoare*** (şi substativat, f.) = păsări din ţările calde, care au

Scanned with OKEN Scanner

picioarele lungi şi care aleargă foarte repede (struţul, la noi dropia)

o *alergătură* **de cal** = distanţă aproximativă, nu prea mare; **cal de *alergătură* sau de cursă** = cal (sau fig.) om întrebuinţat la muncile cele mai grele, fugărit în toate părţile

pe *ales(e)* (loc. adj.) = ce e mai bun; deosebit, selectiv, special; (loc. adv.) **pe *ales(e)*** sau **într-*ales*** = după plac, cum îţi place, alege; **mai *ales*** = îndeosebi, în special

de la *alfa* la omega = de la început până la sfârşit; **(a fi) *alfa* şi omega** = (a fi) începutul şi sfârşitul, a fi factorul esenţial

***alfabet* fonetic** = alfabet care asociază fiecărei litere un cuvânt de circulaţie a cărui iniţială o constituie litera respectivă, în scopul evitării erorilor la transmisiile telefonice şi radiotelefonice (ex.: T de la Tudor, V de la Viorica etc.); ***alfabetul* Morse** = alfabet folosit în telegrafie, în care literele sunt reprezentate prin linii şi puncte

a (nu) avea (nici) un *alibi* = a (nu) avea (nici) o probă, a (nu) avea (nici) o motivare în apărarea proprie

pe *altarul* patriei = care îşi jertfeşte viaţa pentru patrie

(şi) câte *alte* (pop.) = multe; după o expunere, ar mai urma şi alte argumente, dar nu se mai rostesc

altfel* de** (loc. adj.) = de altă natură, diferit; **de *altfel = cu toate acestea..., însă

unuia (şi) *altuia* = oricui; **unii (şi) *alţii*** = mulţi; **unul ca *altul*** = egal, deopotrivă, la fel; **unul mai breaz decât *altul*** = la fel de...; **unul după *altul*** = succesiv; ***alta* (acum)!** = dezaprobare faţă de o propunere sau o veste nepotrivită; **unul una, *altul alta*** = fiecare câte ceva; **una (şi) *alta*** = de toate; **nici una, nici *alta*** = pe negândite, pe neaşteptate; **până una-*alta*** = deocamdată; **ba din una, ba din *alta*** sau **din una-n *alta*** = din vorbă-n vorbă; **nu de *alta*** = nu din alt motiv

***alună* de pământ** (sau **americană**) = plantă anuală din familia leguminoaselor, originară din America de Sud, cu flori galbene, cultivată pentru seminţele sale comestibile şi uleiul extras din acestea; fructul acestei plante se formează în pământ (de unde vine şi numele) şi conţine substanţe grase şi proteice

a-i aluneca *ochii* (sau **a-i fugi ochii**) = a-i sclipi ochii după ceva care-i place; (reg.) **a se *aluneca* cu mintea** = a-şi pierde judecata pentru moment

a face *aluzie* la cineva (sau **la ceva**) = a vorbi pe departe, cu subînţeles despre cineva (sau ceva), a insinua

pâine *amară* = mijloace de existenţă câştigate cu multă trudă; trai mizer; **a face (cuiva) zile *amare*** = a neferici pe cineva producându-i diverse necazuri (şantaj, jigniri, înfometare etc.); **a-şi înghiţi *amarul*** = a suferi în tăcere; **a-şi vărsa *amarul*** = a împărtăşi cuiva drag durerea, suferinţa din suflet

cu *amănuntul* (loc. adj. şi adv.) = cu bucata, în cantităţi mici; (loc. adv.) **(cu) de-*amănuntul*** sau **până în cele mai mici *amănunte*** sau **în *amănunt*, în toate *amănuntele*** = minuţios, până în cele mai mici detalii

fără *amânare* = imediat, acum, îndată

a pune pe cineva (sau **a se pune**) **la *ambiţie*** = a (se) ambiţiona; a stimula intervenţia, intrarea în acţiune

***ambră* galbenă** = chihlimbar

a *amesteca* vorba ca făcăleţul mămăliga = a vorbi fără şir, a pălăvrăgi

a (nu) avea (vreun) *amestec* = a (nu) fi implicat în vreo afacere, întâmplare;

Scanned with OKEN Scanner

a (nu) avea (vreo) legătură cu cineva sau cu ceva

în *amfiteatru* (loc. adj. şi adv.) = în plan înclinat, în trepte, circulare sau semicirculare

în mod *amiabil* = prietenește, amical, binevoitor

de *amiază* (loc. adj.) = la ora prânzului; **ziua-(n) *amiaza* mare** = în toiul zilei, la lumina zilei

a(-şi) aduce *aminte* = a(-şi) aminti; **a lua *aminte*** = a ţine minte, a nu trece cu vederea; **a lua *aminte* la ceva** = a observa cu atenţie ceva; **a-i fi** (cuiva) ***aminte*** **(de ceva)** = a dori (să facă ceva), a avea chef (de ceva)

în *amintirea* cuiva (sau **a ceva**) (loc. adv.) = pentru cineva (sau ceva) care n-a fost dat uitării

în *amonte* = (loc. adv.) în susul apei, către izvor

***amor* propriu** = preţuire (uneori exagerată) pentru propria persoană; încredere în propria valoare, conştiinţă a demnităţii de sine

***amprente* digitale** = urme de degete lăsate pe suprafaţa unui obiect, care servesc la identificarea autorului unei fapte, infracţiuni; ***amprentă* vocală** = ansamblu al particularităţilor vocale specifice unui om

Anul* Nou** = ziua de 1 ianuarie (în care se sărbătoreşte începutul unui alt an, cu speranţa de a fi mai bun în toate); (loc. adv.) **în *anul... = de-a lungul unui an; **acum un *an*** (sau **doi etc.**) = cu un an (sau doi etc.) în urmă; **de *ani* şi *ani*** = de multă vreme; ***an* de** (sau **cu**) ***an*** = în fiecare an, mereu; **cu *anii*** = o sumă mai mare de ani, ani îndelungaţi; **la** (sau **într-**)**un *an* o dată** = o singură dată într-un an, rar; ***anţărţ*** = acum doi ani

în ultimă *analiză* = în ultimă instanţă, în concluzie

a arunca *ancora* = a fixa nava în locul dorit prin ancorare; **a ridica *ancora*** = a pleca pe itinerariul dorit (cu o navă)

limbă *anglo-saxonă* = limbă germanică vorbită de anglo-saxoni în secolele VIII-XII: engleza veche

desen *animat* = film constituit dintr-o suită de desene, a căror proiecţie succesivă dă impresia de mişcare

de *ansamblu* (loc. adj.) = general, unitar; (loc. adv.) **în *ansamblu*** = în linii mari, în general, în esenţă

***antecedent* penal** = fapt penal existent în trecutul inculpatului, de care instanţa judecătorească ţine cont în stabilirea pedepsei

a face *antecameră* = a aştepta într-o cameră situată lângă un cabinet al unei persoane importante, în vederea unei audienţe sau pentru consultaţii juridice, medicale etc.

literatură de *anticipaţie* = literatură cu teme ştiinţifico-fantastice cu pretenţii de a pătrunde taine ale viitorului; (loc. adv.) **cu *anticipaţie*** = înainte de termenul fixat

***aparat* de stat** = totalitatea organelor de stat care îndeplinesc funcţiile acestuia; totalitatea persoanelor care lucrează în acest aparat; ***aparat* ştiinţific** = totalitatea documentelor, izvoarelor, surselor de investigaţie ştiinţifică folosite de un cercetător; ***aparat* critic** = totalitatea notelor şi comentariilor care însoţesc o ediţie critică

în *aparenţă* (loc. adv.) = la prima vedere; **a salva *aparenţele*** = a da unei persoane sau unui lucru, unei situaţii o imagine falsă, contrarie realităţii

***apă* neagră** = glaucom; ***apă* de ploaie** = palavre, vorbe goale, fără conţinut; lucru fără valoare; **a bate *apa* în piuă** = a vorbi mult şi fără rost;

Scanned with OKEN Scanner

a face mult zgomot pentru nimic; **a fi (toţi) o *apă* (şi-)un pământ** = toţi de acelaşi fel; **a intra la *apă*** = (la ţesături, la prima spălare) a-şi micşora dimensiunile; a ajunge într-o situaţie grea, foarte neplăcută; (fam.) **a băga (pe cineva) la *apă*** = a face (cuiva) un o mare neplăcere; **a nu avea (nici) după ce bea *apă*** = a fi foarte sărac, a trăi greu; ***ape* teritoriale** = porţiune a mării sau oceanului situată de-a lungul coastelor unui stat, formând o parte integrantă a teritoriului acestuia; (loc. adv.) **ca pe *apă*** sau **ca *apa*** = în mod curgător, fluent, (ştie lecţia) pe dinafară; **a şti** (sau **a vedea**) **în ce *ape* se scaldă cineva** = a cunoaşte gândurile, acţiunile, intenţiile sau dispoziţia cuiva; **a lăsa pe cineva în *apele* lui** = a lăsa pe cineva în pace; **a nu fi în *apele* lui** = a fi prost dispus, trist, abătut; **a-i veni (cuiva) *apa* la moară** = a se schimba împrejurările în favoarea cuiva; **a-i lua (cuiva) *apa* de la moară** = a-i crea (cuiva) neplăceri, a-l defavoriza; ***apă* grea** = combinaţie a oxigenului cu deuteriul, folosită în unele reactoare nucleare; (pop.) ***apă* tare** = acid azotic; ***apă* de clor** = soluţie folosită ca decolorant în industria textilă şi a hârtiei; ***apă* de var** = soluţie cu proprietăţi antidiareice şi antiacide; ***apă* deuterică** = apă grea; **a-i lăsa (cuiva) gura *apă*** (**după ceva**) = a dori nespus de mult (ceva); a saliva de poftă; **a fi (numai) o *apă*** = a fi foarte transpirat, ud leoarcă

a lua *apărarea* (loc. adv.) = a apăra pe cineva (sau ceva)

vorbeşte *apăsat* (adverbial) = vorbeşte răspicat şi hotărât

a face *apel* la cineva (sau **la ceva**) (loc. adv.) = a apela la..., a cere o părere; a solicita ajutorul; **curte de *apel*** = instanţă judecătorească, superioară tribunalului, care are rolul de a judeca recursul cuiva împotriva sentinţei tribunalului

a i se *apleca* (refl.) = a face indigestie, a-i veni greaţă

a-i *aplica* (cuiva) o corecţie (loc. verb.) = a bate, a pedepsi (pe cineva) cu bătaia

a lăsa (ceva) la *aprecierea* cuiva = a lăsa pe cineva să hotărască singur într-o chestiune

a-şi *aprinde* paie în cap = a-şi crea singur necazuri; a-şi bate singur cuie în cap (sau în tălpi), a şi-o face cu mâna lui; a o păţi cu cineva; a nu putea scăpa de cineva

***aprindere* de plămâni** (pop.) = congestie pulmonară

a cunoaşte (pe cineva) de *aproape* = a cunoaşte (pe cineva) foarte bine, a fi intim (cu cineva); ***aproape* de...** = cu puţin timp înainte de...;

a nu te putea *apropia* de cineva = a nu reuşi să vorbeşti sau să te înţelegi cu cineva; **a nu te putea *apropia* de ceva** = imposibil de obţinut, de cumpărat (de ex.: din cauza scumpetei)

în *apropiere* (loc. adv.) = în vecinătate, aproape; **din *apropiere*** = de undeva de aproape

(care) pe unde *apucă* (intranz.) = (care) pe unde nimereşte; **pe apucate** = în grabă, superficial, când şi când; **când te-*apucă*, mult te ţine?** (fam.) = n-ai de gând să termini odată?; **ce te-a *apucat*?** = se spune (în semn de mirare sau de nemulţumire) despre cineva care comite pe neaşteptate un act sau un gest necugetat; **a-l *apuca*** (sau **a-l lua, a-l prinde, a-i veni**) **hachiţele, năbădăile, năvârliile, pandaliile pe cineva** = a-l apuca (pe cineva) sau a-i veni cuiva toanele,

Scanned with OKEN Scanner

poftele, istericalele; a face o criză de nervi; **a *apuca* pe Dumnezeu de-(un) picior** (sau **a prinde pe Dumnezeu de-(un) picior**) = a da norocul peste cineva; a avea baftă; (pop.) **a-l *apuca* pârţagul** (pe cineva) = a-i sări mustarul cuiva; a-şi ieşi din pepeni

a-(i) *apune* steaua (cuiva) (fam.) = a decădea, a-şi pierde poziţia, faima

cifră *arabă* = fiecare dintre cifrele care aparţin celui mai răspândit dintre sistemele zecimale de numeraţie; **cal *arab*** = cal de rasă pentru călărie şi tracţiune uşoară, originar din Arabia (vezi „El Zorab" de G. Coşbuc)

a-şi da *arama* pe faţă = a-şi arăta adevăratul caracter, uitând de bunele maniere

lasă, că te *aranjez* eu! (fam.) = ameninţare adresată cuiva cu sensul de răzbunare

a se *arăta* doctorului (refl.) = a merge la doctor pentru consult; **a *arăta*** (cuiva) **uşa** = a da (pe cineva) afară din casă etc.; **a *arăta* pe (cineva) cu degetul** = se zice despre o persoană pe care lumea o dispreţuieşte pentru faptele sale; (fam.) **îţi *arăt* eu ţie!** = se spune atunci când ameninţi pe cineva; (refl. unipers.) **se *arată* a fi vreme bună** = se face vreme frumoasă; (pop.) se răzbună vremea

***arbore* genealogic** = reprezentare grafică (de obicei sub forma unui copac cu ramuri) înfăţişând gradul de înrudire al unor personalităţi de seamă, al membrilor familiilor aristocratice etc.

arc* de triumf** = monument în formă de portic arcuit, cu una sau mai multe arcade, ridicat în amintirea unui eveniment de importanţă istorică sau pentru sărbătorirea unui fapt însemnat; **parc-ar fi pe *arcuri = se spune despre persoane suple (gimnaşti, atleţi etc.) care se deplasează cu uşurinţă

a prinde cu *arcanul* = a arcăni; a lua cu forţa la oaste (cu ajutorul arcanului) (vezi „Amintiri din copilărie" de I. Creangă)

a *arde* cu fierul roşu = a pune pe pielea vitelor un anumit semn (cifre, iniţiale) cu dangaua înroşită în foc, pentru a le recunoaşte; a stigmatiza, a înfiera (pe cineva); **a-i *arde*** (cuiva) **de ceva** = a avea o dorinţă arzătoare, a avea chef (de ceva); ***arde* focul în paie ude** = (despre sentimente) mocneşte, tace, fără să se manifeste; ***arde* gazul de pomană** = stă degeaba, leneveşte, trândăveşte

a căpăta (sau **a prinde**) ***aripi*** = a trăi liber; a-şi căpăta independenţa; a prinde curaj; a începe să se entuziasmeze; **a da** (cuiva) ***aripi*** = a încuraja, a însufleţi (pe cineva); **a tăia** (cuiva) ***aripile*** = a descuraja (pe cineva); a face (pe cineva) să-şi piardă avântul, elanul

a fi (sau **a se afla**) **sub arme** = a satisface stagiul militar, a face armată; ***armă* ecologică** = nume generic dat metodelor şi tehnicilor de război destinate modificării condiţiilor normale ale mediului înconjurător al inamicului; **a bate (pe cineva) cu propriile *arme*** = a învinge adversarul cu propriile sale argumente

a (se) face *armonică* = a (se) turti, a se încreţi

a sări (ca) *ars* = a sări, a tresări pe neaşteptate (de spaimă, de indignare etc.)

de amorul (sau **de dragul**) ***artei*** (fam.) = dezinteresat, fără o ţintă precisă

***articol* de fond** = articol care exprimă punctul de vedere al redacţiei unei publicaţii periodice în cele mai importante evenimente cotidiene;

Scanned with OKEN Scanner

***articol*-program** = articol care cuprinde concepţia generală şi programul unei publicaţii periodice, la începutul apariţiei sale

***artificiu* de calcul** = procedeu prin care se ajunge la rezolvarea unui calcul pe o cale mai scurtă şi mai ingenioasă decât calea obişnuită

produse de ***artizanat*** = produse lucrate artistic şi manual de către meşteri populari

a *arunca* (ceva) **în aer** = a distruge, a pulveriza (ceva) cu ajutorul unui exploziv; **a(-şi) *arunca* ochii** = privire fugară, sumară, în treacăt; **a *arunca*** (sau **a spune**) **un cuvânt** = a spune ceva în treacăt (de multe ori cu tâlc, insinuant); (loc. verb.) **a arunca în închisoare** = a închide, a întemniţa; **a *arunca*** (pe cineva) **pe drumuri** = a lipsi (pe cineva) de cele necesare traiului, a concedia

***aruncătură* de ochi** = privire scurtă şi scrutătoare, căutătură, ochire; **dintr-o *aruncătură* de ochi** = imediat, deodată, numaidecât; **o *aruncătură* de băţ** = (foarte) aproape

a da *asalt* (loc. verb.) = a ataca, a năvăli; **a lua cu *asalt*** = atac puternic care se soldează prin cucerirea poziţiei inamice; acţiune hotărâtă pentru reducerea sau desfiinţarea unui flagel (corupţie, sărăcie etc.)

linie *ascendentă* = linie genealogică ce suie de la fii la părinţi, de la nepoţi la bunici etc.

a *asculta* cu toate urechile (sau **cu zece urechi**) = a asculta cu mare atenţie; **a *asculta* orbeşte** (pe cineva) = a asculta fără a crâcni, supus; (reg.) **a *asculta* ţâncul pământului** = a dormi profund

a fi (sau **a sta** etc.) **sub *ascultarea* cuiva** = a fi sub comanda, sub autoritatea cuiva

a *ascunde* ac în miere = a strecura o intenţie rea într-un sfat bun; a băga intrigi; (arg.) a băga fitile; (înv.) **a *ascunde* cuvântul** = a fi prefăcut; a ţine secret, în taină

de-a *ascunsul* sau **de-a (v-aţi) *ascunselea*** = numele unui joc de copii în care toţi jucătorii se ascund, afară de unul, care îi caută pe ceilalţi; (loc. adv.) **în** sau **pe** (**sub**) ***ascuns*** = pe furiş, tainic

cu *ascuţime* (loc. adv.) = ferm, categoric, hotărât

unghi *ascuţit* = unghi mai mic de 90°; **minte *ascuţită*** = inteligenţă, perspicacitate

stare de *asediu* = regim instituit în unele ţări, în împrejurări considerate drept excepţionale, care constă în suspendarea libertăţilor democratice şi în acordarea unor drepturi speciale poliţiei, jandarmeriei, armatei etc.

după chipul şi *asemănarea* cuiva (loc. adv.) = care seamănă leit (cu cineva sau cu ceva); (loc. adv. şi adj.) **fără *asemănare*** = unic, incomparabil, excepţional, nepereche (vezi G. Călinescu)

a fi în *asentimentul* cuiva = a împărtăşi dorinţa sau ideile altei persoane, a acţiona după voinţa cuiva, a face pe placul cuiva, a fi de acord

***asistenţă* mutuală** = înţelegere politico-militară între două sau mai multe state pentru apărarea comună împotriva unui atac armat

***asistenţă* socială** = ajutorare materială a persoanelor care nu sunt apte de muncă şi nu dispun de mijloacele necesare traiului

***asta*-i altă mâncare de peşte** = asta e cu totul altceva; ***asta*-i altă mânecă** = asta-i altceva, altă vorbă, altă mâncare de peşte; ***asta*-i buba!** = asta-i hiba, aici e greutatea, problema!;

Scanned with OKEN Scanner

asta **e prea mult!** sau *asta*-**i prea de tot!** = atât mai trebuia; asta chiar pune capac la toate!

sub *aspectul...* (loc. prep.) = din punctul de vedere...

de ieri până *astăzi* = într-un timp scurt; **ba** *astăzi*, **ba mâine** = idee de amânare continuă; *astăzi*-**mâine** = zilele acestea, în curând

a *astupa* **găuri** (fam.) = a plăti din datorii, a rezolva unele probleme stringente ale vieţii; **a-şi** *astupa* **urechile** = a nu voi să audă sau să vadă ceva ce nu-i place, care-i produce groază, repulsie etc.; **a-i** *astupa* **cuiva ochii** = a minţi pe cineva, a nu-l lăsa să cunoască realitatea

a *asuda* **sub limbă** = se spune despre leneşii care se vaită că au muncit din greu, fără să fi făcut în realitate (mai) nimic

a avea (ceva) *asupra* **sa** = a duce ceva, a purta cu el ceva; **a prinde** (pe cineva) *asupra* **faptului** = a surprinde (pe cineva) în momentul când săvârşeşte o faptă reprobabilă

aşa-**zis** sau *aşa*-**numit** (loc. adj.) = pe nedrept, pretins, fals, aparent, (pop.) închipuit; *aşa* **o fi** = posibil, poate, ar putea fi şi cum spui; **şi** *aşa* = în orice caz, oricum; **şi** *aşa*, **şi** *aşa* = şi într-un fel, şi în altul; **ori** *aşa*, **ori** *aşa* = sau într-un fel, sau în altul; *aşa* ... *aşa* = după cum..., astfel; *aşa* **şi** *aşa* = potrivit, ceva pe la mijloc; **azi** *aşa*, **mâine** *aşa* = mereu în acelaşi fel; **nici** *aşa*, **nici** *aşa* = nici într-un fel, nici într-altul; (loc. conj.) *aşa* **că** = deci, în concluzie; *aşa* **zicând** = în continuare, pentru a spune astfel; **şi** *aşa* **mai departe** = etcetera; *aşa* **e?** **sau nu-i** *aşa?* = am dreptate? sau nu am?; *aşa*? sau **cum** *aşa*? = adevărat să fie? aşa?; *aşa* **stă treaba?** = va să zică aşa stau lucrurile?; *aşa*, **da!** = sunt de acord cu ce spui (sau cum faci); (pop. şi fam.) **mai** *aşa* = desigur; nu prea tare; **cam** *aşa* = eşti foarte aproape de adevăr, ai ceva dreptate

a se *aşeza* **în pat** (refl.) = a se întinde în pat pentru odihnă; **a se** *aşeza* **la** (sau **pe**) **lucru** = a începe să facă o treabă

aşezământ **cultural** (sau **de cultură**) = instituţie axată pe propagarea culturii

la sfântul (sau **la moş-**) *aşteaptă* (loc. adv.) = niciodată

peste (sau **sub**) *aşteptări* (loc. adj. şi adv.) = neaşteptat de bun (sau de slab)

a se *aşterne* **la drum** = a porni la drum (lung); **a se** *aşterne* **drumului** (sau **câmpului**) = a alerga sau a merge foarte repede; **a** *aşterne* (pe cineva) **la scară** = a pune (pe cineva) jos pentru a-l bate; **a** *aşterne* (sau **a trânti, a culca, a da**) **la pământ** (sau **pământului**) = a dărâma, a demola, a distruge, a doborî; **a** *aşterne* **pe hârtie** (ceva) = a scrie (ceva)

a cădea (sau **a pica**) **la** *aşternut* = spun ghicitoarele, prevestind sosirea unei persoane străine (sau dorite) în casa aceluia care solicită ghicitul în cărţi

ca *atare* (loc. conj.) = deci, în consecinţă

atât... **cât...** = în acelaşi grad, număr, preţ etc.; *atât...* **cât şi...** = şi..., şi, nu numai... ci (şi)...; **tot** *atât* = acelaşi lucru, tot una, egal; **încă pe** *atât* = dublu; **cu** *atât* **mai bine** (sau **mai rău**) = e mai convenabil (sau mai dezavantajos); *atât* **mi-a** (sau **ţi-a** etc.) **fost** = se zice atunci când se iveşte ceva neprevăzut şi neplăcut; *atât* (**numai** sau **doar**) **că...** = numai că..., doar că..., cu singura deosebire că...; **cu cât... cu** *atât* = pe măsură ce..., tot mai mult...; *atât...*, *atât...* = în măsura în care...; **nici** *atâta* =

Scanned with OKEN Scanner

şi mai puţin ; *atâta* (**-i**) **tot** sau *atâta* **tot şi nimic mai mult** = asta e ! şi cu asta am încheiat ! să nu aştepţi mai mult ! ; (loc. adv.) **de** *atâtea* **ori** = aşa de des, adeseori ; *atâta* **lucru** = lucru de nimic ; ceva neînsemnat

a da (sau **a acorda**) *atenţie* (unei persoane) (loc. verb.) = a fi politicos, amabil, curtenitor (cu cineva)

durerea i s-a *atenuat* (refl.) = durerea s-a micşorat în urma unui tratament

circumstanţe *atenuante* = argumente în favoarea micşorării pedepsei unui inculpat

a lua *atitudine* = a-şi apăra cu convingere şi hotărâre punctul de vedere ; a apăra o cauză ; a interveni într-o dispută

a *atrage* **atenţia** (cuiva) = a orienta atenţia cuiva într-o anumită direcţie ; a avertiza, a preveni

cusut cu *aţă* **albă** = ceva fals, mincinos, care se simte sau se vede uşor ; **a întinde** *aţa* = a forţa lucrurile ; a depăşi prin comportament limita bunelor maniere ; (pop.) a sări dincolo de cal ; **a se ţine** sau **a sta** (**numai**) **în** *aţă* sau **într-un** (ori **de un**) **fir de** *aţă* = a fi pe punctul de a se rupe ; a fi într-o mare primejdie ; a fi pe patul de moarte ; **a-l trage** *aţa* (la ceva) = a fi atras spre ceva irezistibil ; **mai multă** *aţă* **decât faţă** = se spune despre o ţesătură veche, fără valoare ; **nici un cap**(**ăt**) **de** *aţă* = absolut nimic ; **până-ntr-un cap**(**ăt**) sau **până la un cap de** *aţă* = absolut tot ; *aţa* **zidarului** = firul cu plumb, care serveşte la verificarea verticalităţii zidului

în primă *audiţie* (loc. adj. şi adv.) = care se execută pentru prima dată în faţa publicului, la radio, televiziune

a fi de rău (sau **de bun**) *augur* = semn bun sau rău care se poate realiza

aur **alb** = apa de izvor folosită ca sursă de energie ; *aur* **negru** = cărbune de pământ, ţiţei, ca surse de combustibil ; *aur* **verde** = pădurea ca bogăţie vegetală ; (loc. adj.) **de** *aur* = care are culoarea aurului ; valoros ca aurul ; persoană cu calităţi morale deosebite ; (fam.) **a-i fi gura** (sau **a avea gura**) **de** *aur* = se spune despre oamenii care pot prevedea împlinirea unor situaţii favorabile ; **nuntă de** *aur* = aniversarea a cincizeci de ani de la celebrarea căsătoriei ; **a înota în** *aur* = a fi foarte, foarte bogat

fie-ţi (sau **să-ţi fie** etc.) **gura** *aurită* ! = să dea Domnul să se realizeze ce spui ! ; **a avea gura** *aurită* = se spune despre persoane care prevăd realizarea unor lucruri favorabile

aurora **boreală** (sau **polară, australă**) = lumină difuză, roşietică sau verde, care apare ca un arc în timpul nopţii pe bolta cerească, în regiunile polare

sub cele mai bune *auspicii* = în cele mai favorabile împrejurări ; **sub** *auspiciile* **cuiva** = sub protecţia, sub patronajul unor persoane bine situate pe scara socială

auz **muzical** = aptitudine de a distinge, memora şi reproduce corect sunete muzicale

să te-*audă* **Dumnezeu** ! = să se împlinească cele pe care mi le doreşti ! ; **n-***aude*, **n-a vede** (**n-a şti greul pământului**) = nu aude, nu vede, nu ştie nimic ; **eu spun, eu** *aud* ! = parc-aş vorbi la pereţi, nu mă ascultă nimeni ! ; **să se** *audă* **musca** (**zburând**) ! = să fie linişte desăvârşită ! ; (loc. adv.) **din** *auzite* = din câte vorbeşte lumea, din zvonuri ; (intranz.) **a** *auzi* **de cineva** (sau **de ceva**) = a auzi de reputaţia cuiva, de calităţile unui obiect ; **a nu mai** *auzi* **de cineva** = a nu mai şti, a nu mai afla despre

Scanned with OKEN Scanner

cineva; **a nu (mai) voi să *audă* de cineva** = a rupe orice relaţii cu cineva, a se despărţi definitv de cineva; **să *auzim* (numai) de bine!** = formulă încurajatoare de urare la despărţire

a *avea* asemănare = a se asemăna; **a *avea* bucurie** = a se bucura; **a *avea* nădejde** = a spera; **a *avea* drag** (pe cineva) sau (refl. recipr.) **a se *avea* dragi** = a (se) iubi; (refl.) **a se *avea* bine** (cu cineva) = a fi prieten cu cineva, a fi în relaţii de dragoste cu cineva; **a se *avea* rău** (cu cineva) = a se duşmăni (cu cineva); **a nu (mai) *avea* margini** = fără limite, a întrece orice măsură; **ce *ai*?** = ce ţi s-a întâmplat?; **n-*are* nimic!** = nu i s-a întâmplat nimic; nu are nici o importanţă; **a *avea* ceva** (cu cineva) = a nu putea suferi o persoană, a purta necaz cuiva; (eliptic) **n-*ai*** (sau **n-*are*** etc.) **decât!** = fă cum vrei (sau facă cum vrea etc.)! treaba ta (sau a lui etc.)!

a da cuiva un *avertisment* = a avertiza să nu mai repete greşeala, a atenţiona (pe cineva)

***aviz* amatorilor** (glumeţ) = se atrage atenţia aluziv aceluia care pare să aibă un interes în discuţia respectivă

a se face (sau **a fi**) ***avocatul* cuiva** = persoană care ia apărarea cuiva, fără a fi solicitată

***avuţie* naţională** = totalitatea valorilor materiale şi spirituale de care dispune un popor, o ţară, la un moment dat

azi* noapte** = în noaptea care tocmai a trecut; **de ieri până *azi = într-un timp foarte scurt; **ba *azi*, ba mâine** = exprimă ideea de amânare continuă; ***azi*-mâine** = foarte curând, zilele acestea; astăzi-mâine; (rar) **cu *azi*, cu mâine** = încet-încet

de-a *azvârlita* = numele unui joc de copii care constă în aruncarea cât mai departe a unei pietre, a unui băţ etc.; (loc. verb.) **a da de-a *azvârlita*** = a azvârli, a rostogoli (azvârlind)

o *azvârlitură* de băţ = o distanţă relativ mică

altă *aia* (f.) = o ciudăţenie; **toate *alea*** (f.) = tot ce trebuie

(de) *astădată* (loc. adv., f.) = acum, de data aceasta; (f.) ***astă* noapte** (sau **iarnă, primăvară** etc.) = în noaptea (sau în iarna, primăvara etc.) trecută

cu toate *acestea* (loc. adv., f.) = totuşi, urmare la ce s-a spus

B

a nu zice (sau **spune**) **nici da, nici *ba*** = a se abţine, a nu se pronunţa într-o problemă; a nu avea o opinie

***baba* călătoare n-are sărbătoare** = se spune că, atunci când călătoreşti, nu e neapărată nevoie să ţii posturile şi sărbătorile

trai neneaco, pe banii *babachii* = se spune despre persoane (trântori, paraziţi sociali) care trăiesc din banii tatălui, mamei (din banii altora)

zilele *babei* (sau **babelor**) sau **babele** = primele nouă sau douăsprezece zile ale lunii martie, în care vremea este foarte schimbătoare; se spune că în aceste zile baba Dochia îşi scutură cojoacele

robia *babilonică* = perioada exilului evreilor în Babilonia

sub *bagheta* = sub conducerea dirijorală

cântec *bahic* = cântec de pahar, de petrecere

nu-i (nici-un) *bai* (că...) sau **de asta nu (mi)-i *bai*** = nu-i nici o pagubă, nu face nimic, totul e în ordine

Scanned with OKEN Scanner

***baie* de sânge** = cantitate mare de sânge pierdut de cineva; măcel pe câmpul de luptă

a strânge *baierile* pungii = a deveni econom, a face economii, a se restrânge la cheltuieli; **a avea nouă *baieri* la pungă** = a fi zgârcit; zgârie brânză, maţe pestriţe, Hagi Tudose; **a i (se) rupe *baierile* inimii** = se spune despre cineva care are o mare durere sufletească, despre cineva foarte milos; **a-şi dezlega *baierile inimii*** = a se destăinui, a-şi descărca sufletul (suferinţa); a se confesa; **a ofta** (sau **a striga, a râde**) **din *baierile* inimii** = a ofta (a striga sau a râde) foarte tare, din toată inima

a bate *bărbunca* = a umbla fleaura, a vagabonda

atac la *baionetă* = luptă corp la corp, cu baioneta fixată la ţeava puştii

a-i (sau **a i se**) **slăbi** (cuiva) sau **a i se muia** (cuiva) sau **a nu-l mai ajuta** (sau) **ţine** pe cineva ***balamalele*** = a pierde din puteri din cauza bătrâneţii, a oboselii, a fricii; **a-i tremura** (cuiva) ***balamalele*** = a se teme; a fi prea slăbit

a-i curge (cuiva) ***balele* după ceva** (fam.) = a dori foarte mult ceva, a saliva de plăcere

a lua (pe cineva) **în *balon*** (fam.) = a-şi bate joc, a ironiza pe cineva, a face băşcălie

a rămâne (sau **a sta, a zăcea**) ***baltă*** = a lăsa pe cineva în părăsire; a stagna, a sta; **a lăsa *baltă*** (ceva) = a lăsa (ceva) în părăsire, a nu se mai interesa; **a da cu bâta-n *baltă*** = a arunca vorbe grele, nelalocul lor, nedelicate şi grosolane, total nepotrivite

a nu face (sau **a nu plăti**) **un *ban*** (**chior**) sau **doi bani** = ceva fără nici o valoare; **a trăi** (**pe lângă cineva**) **ca *banul* cel bun** = a fi foarte preţuit (de cineva); **a lua** (ceva) **de** (sau **drept**) ***bani* buni** = a crede despre ceva că merită preţuit; **a fi doldora** (sau **plin**) **de *bani*** = a fi foarte bogat; **a avea *bani*** (**strânşi**) **la ciorap** sau **a strânge *bani* la ciorap** = a avea sau a strânge bani păstrându-i în casă; a fi zgârcit; **fecior** (sau **băiat**) **de *bani* gata** = fiu cu părinţi, unchi etc. bogaţi, care iroseşte averea moştenită şi nemuncită de el; **ca un *ban* cu două pungi** = sărac şi fudul

***banca* ministerială** = locurile din parlament rezervate membrilor guvernului; ***banca* acuzaţilor** = locuri speciale în sala de tribunal unde stau acuzaţii; ***banca* apărării** = locurile dintr-o sală de tribunal de unde pledează avocaţii apărării (în favoarea acuzaţilor); **(de) pe *băncile* şcolii** (loc. adv.) = de pe vremea când eram elevi, din timpul şcolii; **a sta** (sau **a rămâne**) **în *banca* sa** = a nu se amesteca într-o acţiune, a sta pasiv faţă de orice iniţiativă, a sta rezervat (la locul său); ***bancă* de organe** = serviciu medical care dispune de sânge pentru transfuzii, de organe pentru transplanturi etc.; ***bancă* de date** sau ***bancă* de informaţii** = sursă mare de informaţii stocate şi redate prin intermediul calculatorului; **a sări** (sau **a face să sară**) ***banca* în aer** = (la jocurile de noroc) a câştiga un pot egal cu întreaga sumă pusă de bancher

a face *banco* = a susţine singur miza jocului împotriva băncii

***bandă* rulantă** (sau **de transport, continuă**) = fâşie lată de piele, de cauciuc etc. pe care se transportă automat materiale, piese fabricate sau în curs de asamblare: conveier; **lucru pe** (sau **la**) ***bandă* rulantă** = sistem de lucru care constă în mai

multe operaţii executate succesiv de un şir de lucrători asupra unui obiect aflat pe o bandă rulantă care trece prin faţa fiecăruia dintre ei; ***bandă*** **de imagini** =peliculă cinematografică; ***bandă*** **de circulaţie** = fâşie lungă de asfalt delimitată din partea carosabilă a unui drum, pe care poate circula în acelaşi sens numai un şir de autovehicule; ***bandă de rulment*** = partea de cauciuc din anvelopa unei roţi de autovehicul care vine în contact cu solul; ***bandă*** **etalon** = bandă magnetică cu înregistrări speciale pentru reglarea sau verificarea parametrilor unui magnetofon sau magnetoscop; ***bandă*** **de frecvenţă** = interval de frecvenţă în care un aparat electronic îşi menţine caracteristicile specificate; ansamblu de frecvenţe radioelectrice atribuite diferitelor servicii de radiocomunicaţii prin reglementări naţionale şi internaţionale; ***bandă*** **X** = bandă de frecvenţe cuprinse în domeniul microundelor

în ***bandulieră*** (loc. adv.) = armă sau centură cu cartuşe purtate de-a curmezişul pieptului sau spatelui

baraj **(de artilerie)** = tragere masivă şi deasă de proiectile pentru oprirea atacului inamic; **foc de** ***baraj*** = tragere calculată pentru a acoperi cu ploaie de proiectile o suprafaţă de teren, care să devină astfel inaccesibilă inamicului

bară **fixă** = aparat de gimnastică format dintr-o bară metalică subţire, montată pe doi stâlpi de susţinere

în ***barbă*** (loc. adv.) = numai pentru sine, pe ascuns; (fam.) **a se trage de** ***barbă*** (cu cineva) = a fi intim cu cineva, a se bate pe burtă (cu cineva); (arg.) **a pune** (sau **a trage**) ***bărbi*** = a minţi, a fabula

a da (sau **a azvârli**) **cu** ***barda*** **în lună** sau **a da cu** ***barda*** **în Dumnezeu** = a fi nesocotit, ticălos; **cioplit** (**numai**) **din** ***bardă*** = cioplit grosolan, neşlefuit; persoană needucată

a fi de cealaltă parte a ***baricadei*** = a fi în tabăra adversă; **a muri pe** ***baricadă*** = a muri militând pentru o idee, o cauză; **a fi pe** ***baricadă*** = a fi la datorie, a fi consecvent, orice s-ar întâmpla

barieră **socială** = situaţie prin care este denumit în sociologie elementul care face dificil sau chiar imposibil accesul dintr-o grupare socială ierarhic inferioară într-o grupare socială superioară; ***barieră*** **luminoasă** = fascicul luminos folosit pentru comanda unui fotoreleu, în scopul semnalizării prezenţei corpurilor străine într-o anumită zonă

a-şi da ***barizul*** (broboada) **pe ceafă** (reg.) = a se face de râs, a încălca regulile bunei-cuviinţe

a se face de ***basm*** (fam.) = a se face de râs

a scoate (pe cineva) ***basma*** **curată** = a scoate (pe cineva) nevinovat; **a ieşi** (sau **a scăpa**) ***basma*** **curată** = a scăpa cu bine dintr-un mare necaz

baston **de mareşal** = un fel de baston scurt, purtat de mareşal

de ***baştină*** = originar, al locului, autohton, din moşi- strămoşi

bătut **în cap** (tranz.) = prost, ţicnit, aiurit, bucciu

a (se) ***bate*** **cu pumnii în piept** (refl.) = a se mândri, a se fuduli, a se lăuda; **a** ***bate*** **pe cineva la cap** sau **a** ***bate*** **capul cuiva** = a cicăli, a pisălogi, a plictisi pe cineva cu vorbărie fără rost; (refl. recipr.; fam.) **a se** ***bate*** **pe burtă cu cineva** = a fi intim cu cineva; **a** ***bate*** **palma** (sau arg. **laba**) **cu cineva** = a da mâna cu cineva (adesea pentru a întări o înţelegere, o tranzacţie între cei doi); **a**

Scanned with OKEN Scanner

***bate* un record (sportiv)** = a depăşi un record (sportiv); (loc. vb.; refl. recipr.) **a se *bate* în duel** = a se duela; (refl. recipr.) **a se *bate* cap în cap** = a fi în contradicţie, la poli opuşi, a nu se potrivi; **se *bate* ziua cu noaptea** = se luminează de ziuă sau amurgeşte; (loc. vb.; fam.) **a *bate* la maşină** = a dactilografia; **a *bate* la ochi** = a frapa; **a *bate* monedă** = a fabrica monede; a insista asupra erorii cuiva, în defavoarea lui; **a *bate* toba** = a transmite peste tot un secret intim încredinţat de cineva; **a *bate* o carte** = a juca o carte; **a *bate* tactul** = a lovi uşor cu mâna un obiect în ritmul unei melodii sau al unui vers; **a *bate* mult drum** (sau **multă cale**) = a merge o cale mai lungă; **a *bate* (pasul) pe loc** = a nu reuşi într-o iniţiativă, a nu spori, a sta pe loc în ceea ce doreşti să realizezi; **a *bate* câmpii** = a divaga de la subiect, a vorbi aiurea; **a *bate* la uşa cuiva** = a cere cuiva un ajutor grabnic; **a *bate* din picior** = a tropăi; a se impune cu autoritate în faţa cuiva; **a *bate* din** (sau **în**) **palme** = a aplauda; **a *bate* din gură degeaba** (sau **în vânt**) = a trăncăni, a vorbi degeaba, a pălăvrăgi; **a *bate* din aripi** = (despre păsări) a zbura, a mişca aripile în aer înaintând în zbor; **a *bate* mătănii** = a îngenunchea şi a lovi pământul cu fruntea, în semn de evlavie şi pocăinţă; **a-i *bate* inima** (sau **tâmplele**) = a se emoţiona (de frică, de bucurie etc.); **a-şi *bate* joc de cineva** (sau **de ceva**) = a lua pe cineva în zeflemea; a viola, a necinsti o fată, o femeie; **a *bate* în retragere** = a abandona lupta, retrăgându-se; a retracta cele spuse înainte, cedând în favoarea adversarului; (tranz.) **a *bate* o telegramă** (sau **o depeşă**) = a da, a transmite un mesaj scurt

a fi (sau **a ajunge, a se face**) **de *batjocură*** = a fi (sau a ajunge, a se face) de râs, a deveni ridicol

de *bază* = fundamental, esenţial, primordial; **fără *bază*** = inconsistent, neîntemeiat; (loc. adv.) **pe** (sau **în**) ***baza...*** sau **pe *bază de*** = în conformitate cu..., pe principiul...; **a avea** (ceva) **la *bază*** = a se întemeia pe ceva (sigur), a avea un fundament; **a pune *bazele* a ceva** = a întemeia, a funda; ***bază* aeriană** = aeroport; ***bază* navală** = port militar; ***bază* sportivă** = complex de instalaţii sportive; ***bază* de timp** = unitate funcţională a unor aparate electronice, care generează impulsuri la intervale de timp precise

***bazin* portuar** = parte a portului special amenajată pentru descărcarea şi încărcarea navelor

vorbe (sau **fleacuri**) ***băbeşti*** = vorbe fără rost, cărora nu trebuie să le dai importanţă; **leacuri *băbeşti*** = mijloace empirice cu care se încearcă vindecarea unor boli; **socoteală *bătrânească*** = socoteală făcută simplu, empiric, din cap

a *băga* ceva în gură = a mânca (în grabă, pe fugă); **a *băga* (pe cineva) sub masă** = a face pe cineva să cadă sub masă pentru că i s-a dat prea mult de băut; a înfunda, a învinge pe cineva cu argumente într-o dispută orală; **a-şi *băga* nasul** (**în ceva** sau **undeva, în toate**) **unde nu-i fierbe oala** = a se amesteca în treburi care nu-l privesc, a interveni inoportun într-o discuţie; **a *băga*** (cuiva ceva) **în** (sau **la**) **cap** = a face (pe cineva) să înţeleagă ceva; a face (pe cineva) curios de ceva; **a (-şi) *băga* minţile în cap** = a se cuminţi, a reveni la o

comportare normală; **a *băga*** (cuiva) **frica în oase** sau **a *băga* pe cineva în sperieţi** (sau **în răcori**) = a speria tare (pe cineva); **a *băga*** (pe cineva) **în boală** (sau **în boale**) = a înspăimânta rău (pe cineva); **a *băga*** (pe cineva) **în draci** = a deranja tare, a întărâta (pe cineva); (fam.) **a *băga* pe cineva în viteză** = a forţa (pe cineva) să lucreze repede, fără repaos; **a se *băga* în sufletul** (sau **în ochii, sub pielea**) **cuiva** = a face cu orice preţ să fie băgat în seamă, a nu slăbi pe cineva cu dovezi de dragoste etc. pentru a-i câştiga încrederea (cu intenţie interesată); **a *băga* de viu în mormânt** = a pricinui moartea cuiva din cauza unor mari supărări; **a o *băga* pe mânecă** = a o sfecli atunci când e prins cu minciuna, a nu mai şti cum să iasă dintr-o situaţie neplăcută în care a intrat singur; **a *băga* zâzanie** (sau **vrajbă, intrigă, ură**) **între oameni** = a dezbina, a produce discordie; (arg.) **a *băga* un fitil** (sau **fitile** împotriva cuiva) = a calomnia, a instiga, a bârfi; (tranz.) **a *băga*** (pe cineva) **în pâine** = a angaja în slujbă (pe cineva); (fam.) **a *băga*** (pe cineva) **în fabrica de pumni** = a bate (pe cineva); **a *băga* actele** (de căsătorie, în instanţa judecătorească) = a depune actele; **a *băga* seama** (la ceva) = a fi atent, a observa; **a *băga* în seamă** (ceva sau pe cineva) = a avea grijă (de cineva, de ceva), a fi atent, binevoitor (cu cineva); (refl.) **a se *băga* de seamă** = a se observa, a se remarca (ceva)

***băgător* de seamă** = care nu face nimic, fără rol precis într-o treabă

***băiat* de prăvălie** = adolescent care este angajat într-un magazin pentru a învăţa negustoria; (p. ext.) vânzător comercial

a intrat *bălaia* în sat (pop.) = s-a făcut ziuă, s-a luminat de ziuă

***bărbie* dublă** = guşa de sub bărbie la unele persoane prea grase

a lua (**pe cineva**) **în *băşcălie*** sau **a face *băşcălie*** (de cineva), **a face de *băşcălie*** (pe cineva) = a face de râs pe cineva, a-l lua în derâdere, a-şi bate joc de cineva

a (**se**) **lua la *bătaie*** (loc. vb.) = a (se) bate, a (se) lovi; **a stinge** (sau **a şnopi, a zvânta** etc.) **în *bătaie*** (sau **în *bătăi*** pe cineva) = a bate pe cineva foarte rău; (fam.) **a da *bătaie*** = a zori, a grăbi; ***bătaie* de cap** = gânduri chinuitoare pentru o problemă a vieţii, frământare a minţii; (p. ext.) osteneală, trudă; ***bătaie* de joc** = batjocură; (p. ext.) faptă urâtă; **a pune** (ceva) **la *bătaie*** = a oferi bani sau alimente pentru a fi cheltuiţi sau consumate; a risca (bani, obiecte); (expr. şi loc. adv.) **a cântări cu *bătaie*** = a cântări cu puţin peste greutatea exactă; a cântări mai puţin decât greutatea cerută lovind uşor tirizia cu marfă şi luînd-o imediat de pe cântar; ***bătaie* de aripă** (sau **de aripi**) = fâlfâit

a călca (pe cineva) **pe *bătătură*** = a supăra rău (pe cineva), a atinge pe cineva cu vorba unde-l doare mai tare; a jigni grav (pe cineva)

fată *bătrână* = fată rămasă nemăritată după vremea măritişului; (loc. adj. şi adv.) **din *bătrâni*** = din moşi-strămoşi; vorbe înţelepte sau fapte din vechime

cântec *bătrânesc* = baladă; **vorbă *bătrânească*** = proverb, zicătoare

bani *bătuţi* = bani în numerar, bani peşin, disponibili; **lapte *bătut*** = lapte fermentat, lapte acru

a pune (cuiva) ***beţe* în roate** = a zădărnici o acţiune a cuiva, a sabota; **a da** (**ca câinele**) **prin *băţ*** = a fi insistent,

Scanned with OKEN Scanner

a fi obraznic ; **a rămâne** (sau **a fi**) **cu traista-n *băţ*** = a sărăci sau a fi sărac ; **a-şi lua traista-n *băţ*** = a pleca într-o călătorie, a porni la drum

a (nu) ţine la *băutură* = a (nu) rezista la consumarea (exagerată) a băuturilor alcoolice

pe *bâjbâite* (loc. adv.) = pe dibuite

cu coada *bârzoi* (reg.) = cu coada ridicată în sus

a-i sări (cuiva) ***bâzdâcul*** = a se supăra, a-i sări ţandăra

a *bea* paharul până-n fund = a îndura un trai nedemn, a îndura o durere sufletească până la capăt ; (fam.) **a *bea* în sănătatea** (sau **în cinstea, pentru succesul**) **cuiva** = a ciocni un pahar (sau mai multe) în sănătatea etc. cuiva ; **a-şi *bea* şi cămaşa** = a cheltui toţi banii câştigaţi pe băutură alcoolică ; **a-şi *bea* şi minţile** = a bea până la inconştienţă ; (tranz. şi pop.) **a *bea* tutun** = a fuma

***beat* de amor** = îndrăgostit ; ***beat* de fericire** = foarte fericit (vezi Topîrceanu : „Beat de soare şi amor“)

a fi (sau **a cădea**) **pe *bec*** = a o păţi, a i se înfunda după o activitate nepermisă de lege sau de bunele convenienţe ; a greşi

a pune (sau **a atârna** cuiva) ***belciug* în nas** = a avea pe cineva în (la) mână, a pune stăpânire pe cineva prin şantaj ; **a (nu) fi câştigat la *belciuge*** = a nu fi considerat o persoană căreia i se poate cere chiar orice

a da de *belea* = a intra într-un necaz mare

a-şi *beli* ochii = a privi cu mirare, prosteşte ; a deschide ochii mari când ţi se cere să fii atent

din *belşug* (loc. adv.) = din abundenţă, din plin

a-l lua *benga* (pe cineva) = a o păţi, a-l lua dracul, naiba

zodia *Berbecului* = perioada cuprinsă între 21 martie şi 21 aprilie, când soarele trece în dreptul Berbecului

ediţie *bibliofilă* (adjectival) = carte rară, frumoasă, preţioasă, editată în diverse dimensiuni, în condiţii grafice deosebite şi în tiraj relativ mic ; ediţie de lux

bilă* albă** = care se numără la votul pozitiv ; în trecut : numărarea răspunsurilor pozitive – „foarte bine“ şi „bine“ – ale studenţilor ; ***bilă neagră = expresie a votului negativ ; în trecut : numărarea răspunsurilor negative ale studenţilor, cu calificativul „insuficient“ ; ***bilă* roşie** = în trecut ; numărarea răspunsurilor studenţilor pentru „bine“ şi „suficient“

a trăi ca (un) bimbaşă (fam.) = a trăi în belşug

relaţie *binară* (mat.) = relaţie între doi termeni

a(-i) prinde (cuiva) ***bine*** (un lucru, o învăţătură, o întâmplare) = a-i fi de folos, favorabil, de învăţătură ; **a (-i) veni cuiva *bine*** (**să...**) = a-l avantaja, a crea o situaţie favorabilă ; (în formule de salut) ***bine* ai** (sau **aţi**) **venit** (**sănătos, sănătoşi**) ! **fii** (sau **fiţi**) ***bine* venit** (**veniţi**) ! ***bine* te-am** (sau **v-am**) **găsit** (**sănătos, sănătoşi**) ; (referitor la sănătate) **a se simţi *bine*** ; **a(-i) face** (cuiva) **bine** (**mâncarea, băutura, plimbarea** etc.) ; **a dormi** (sau **a se odihni** etc.) ***bine*** ; (**ce**), **nu ţi-e *bine*** ? = ce, nu eşti sănătos ? nu te simţi bine ? ; ce, ai înnebunit ? ce, nu eşti în toate minţile ? ; (fam. şi ir.) ***bine* ţi-a făcut** ! = aşa meriţi pentru fapta ta condamnabilă ! ba mai rău ! ; (clar, precis, exact) **vezi *bine* că aşa stau lucrurile** ! **să ştiu *bine* că mor, şi nu mă las până nu-mi aflu dreptatea** ! ; **de-a *binelea*** = de-a adevăratelea, cu adevărat ; (cu valoare

de afirmaţie) ***bine***, **am să procedez cum spui tu!** ; (că) ***bine*** **zici** = (că) zici aşa cum trebuie ; **ei *bine*...** = după cum spuneam... ; **e cherchelit *bine*** = e foarte băut ; **a fost plecat doi ani şi mai *bine*** = a fost plecat aproape trei ani ; **a plouat *bine*** = a plouat mulţumitor ; **a mâncat bine şi a băut şi mai *bine*** = pe săturate ; **om de *bine*** = om pe care te poţi bizui, care acţionează benefic în folosul celor din jurul său ; **a face** (cuiva **un mare**) ***bine*** sau **a face** (cuiva) ***bine*** (cu ceva) = a ajuta pe cineva la nevoie ; **să-ţi** (sau **să vă**) **fie de *bine*** = să-ţi (să vă) fie de folos ; (ir.) se zice cuiva care a procedat greşit, împotriva sfaturilor bune primite anterior ; **a vorbi** (pe cineva) **de *bine*** = a-l lăuda ; **a lua** (pe cineva) **cu binele** = a calma pe cineva cu vorbe blânde şi înţelepte, a proceda cu multă înţelegere faţă de cineva irascibil, supărat, îndârjit

a(-şi) da *binecuvântarea* = a-şi da acordul, a aproba, a încuviinţa

(a lua pe cineva sau a o lua) cu *binişorul* (substantivat) = a proceda cu blândeţe, cu răbdare şi tact ; **şezi *binişor*!** = stai cuminte ! astâmpără-te !

convenţie *bipartită* = înţelegere sau convenţie între două state, două partide etc.

a da *bir* cu fugiţii = a fugi în mod ruşinos dintr-un loc (ca un laş)

a (nu) fi uşă de *biserică* = a (nu) respecta morala creştină ; (p. ext.) a (nu) fi cinstit, corect ; **a nu fi dus (de multe ori) la *biserică*** = a nu ţine cont de convenienţele sociale, a nu se sfii să spună cuiva în faţă lucruri neplăcute

a călători (sau **a merge**) **pe *blat*** sau **a face *blatul*** (arg.) = a călători fără bilet sau fără abonament într-un mijloc de transport

a mânca dintr-un *blid* cu cineva = a fi în mare intimitate cu cineva ; **pe** (sau **pentru**) **un *blid* de linte** = recompensă, răsplată neînsemnată în urma săvârşirii unei mişelii

a nu şti (sau **a nu pricepe, a nu zice**) **o *boabă*** = a nu şti sau a nu pricepe nimic

a făcut una *boacănă* sau **a făcut-o *boacănă*** = a săvârşi o ispravă prostească, un lucru din cale-afară de nepotrivit

***boala* somnului** = boală infecţioasă gravă transmisibilă prin înţepătura muştei ţeţe ; (pop.) ***boala* copiilor** = epilepsie, (pop.) pedepsie ; ***boală* lungă** (sau **mare**) = febră tifoidă ; ***boală* seacă** = tuberculoză pulmonară ; ***boală* de zahăr** = diabet ; **a băga pe cineva în (toate) *boale*(*le*)** = a irita, a supăra, a face pe cineva să sufere moral ; **a avea *boală* pe cineva** = a purta pică, ciudă, invidie cuiva

bob* cu *bob (loc. adv.) = amănunţit, cu răbdare ; **din *bob* în *bob*** = amănunţit ; ***bob* numărat** = exact, numărat ; **a da** (sau **a ghici**) **în *bobi*** = a căuta tainele din viitor după cum se aşează bobii aruncaţi de ghicitor

a paşte (sau **a păzi**) ***bobocii*** = a-şi trece vremea degeaba, a nu face nimic, a tăia frunze la câini ; **a da** (**mâncare**) **la *boboci*** = a vomita

a vorbi (sau **a umbla, a merge, a face ceva**) **în *bobote*** (sau **în *bobot***) = a vorbi (sau a umbla, a merge, a face ceva) fără rost, într-aiurea

gerul *Bobotezei* = ger mare, la începutul lunii ianuarie

a fi (sau **a se face, a îngheţa**) ***bocnă*** = a îngheţa foarte tare

***bodârlău*-cu-ferăstrău** (compus) = pasăre de baltă înrudită cu raţa, având

Scanned with OKEN Scanner

zimţii laterali ai ciocului asemănători cu dinţii de ferăstrău

de *bogdaproste* (loc. adj.) = de pomană, de căpătat; **ca un pui de *bogdaproste*** = (despre copii) sărman, nenorocit, mizer; **a umple de *bogdaproste*** = a ocărî pe cineva mult şi tare

a *bolovăni* ochii (tranz.) = a holba, a căsca ochii

***bolta* cerească** = cer; ***boltă* craniană** = partea superioară a cutiei craniene; ***boltă* palatină** = cerul-gurii

***bombă* atomică** (sau **nucleară**) = bombă bazată pe energia nucleară, cu o foarte mare putere de distrugere; ***bombă* vulcanică** = bucată de lavă aruncată afară din crater

jurnal de *bord* = registru în care se înregistrează sumar şi precis toate evenimentele importante petrecute în timpul călătoriei unei nave maritime sau a unei aeronave; (loc. adv.) **pe** (sau **la**) ***bord*** = în ambarcaţie, vapor, avion; **a arunca peste *bord*** = a arunca ceea ce este de prisos sau care nu mai este de folos

a-i sufla (cuiva) în ***borş*** sau **a sufla în *borşul* cuiva** = a se amesteca (cineva nechemat) în treburi care nu-l privesc; (fam.) **a mânca *borş*** = a minţi; **a-i da** (cuiva) ***borşul*** = a-i ţâşni (cuiva) sângele pe nas; **a se face *borş*** = a se înfuria

a bea la *botul* calului = a bea ultimul pahar stând în picioare, la plecare; a bea ceva la repezeală; **a fi** (sau **a pune** pe cineva) **cu *botul* pe labe** = a fi redus (sau a reduce pe cineva) la tăcere; a fi pus (sau a pune) la punct; **a se şterge** (sau **a se linge**) **pe *bot*** (de sau reg., **despre ceva**) = a fi nevoit să renunţe (la ceva); **a se întâlni** (cu cineva) ***bot* în *bot*** = a se întâlni (cu cineva) pe neaşteptate, faţă în faţă; (fam.) **a-şi băga *botul*** (peste **tot** sau **unde nu-i fierbe oala**) = a se amesteca peste tot, şi unde trebuie, şi unde nu trebuie; (fam.) **a se pupa *bot* în *bot*** = a fi prieten bun cu cineva; **a da** (cuiva) **peste *bot*** = a pune la respect, a dojeni, a certa (pe cineva); **a face *bot*** = a se bosumfla

grădină *botanică* = grădină unde cresc şi sunt prezentate colecţii de plante vii, cultivate în condiţii naturale sau de seră

***botezul* focului** = prima participare la o luptă reală

a *boteza* laptele (sau **vinul, rachiul** etc.) = a pune apă în lapte etc.

***bou* sur** = bour; **a nu-i fi** (cuiva) **toţi boii acasă** = a fi supărat, rău dispus; **s-a dus *bou* şi s-a întors vacă** = se zice despre cineva trimis la învăţătură şi care s-a întors cum a plecat; **a scoate** (pe cineva) **din *boii* lui** = a supăra, a enerva (pe cineva); (compuse) ***bou*-de-mare** = peşte marin mic, de culoare cafenie sau cenuşiu-închis, cu capul gros şi lătăreţ şi cu ochii aşezaţi în partea superioară a capului; ***bou*-de-baltă** = nume dat la două specii de broască, una având pe abdomen pete roşii, iar cealaltă pete galbene: buhai-de-baltă; pasăre de baltă cu ciocul lung şi ascuţit, galbenă-verzuie pe spate, cu capul negru şi cu gâtul alb: buhai-de-baltă; (şi în forma ***bou*-de-apă**) gândac mare de apă de culoare neagră, cu picioarele acoperite de peri deşi şi lungi şi adaptate la înot; ***bou*-de-noapte** = bufniţă; ***boul*-lui-Dumnezeu** sau ***boul*-Domnului** = rădaşcă; şi în forma ***boul*-popii** = buburuză

bradul*-ciumei** (compuse) = varietate de ienupăr cu fructe mici; ***brad*-negru** sau ***brad*-roşu** = molid; **apă de *brad = amestec de apă şi ulei extras din frunze de pin, folosit pentru

parfumarea încăperilor sau a apei de baie; băutură alcoolică aromată cu esenţă din seminţe de ienupăr

ieftin ca *braga* (fam.) = foarte ieftin, o nimica toată

de *branşă* (loc. adj.) = specialist într-un domeniu, profesionist

în *braţe* (loc. adv.) = îmbrăţişat(ă); cu braţele petrecute în jurul corpului cuiva, pentru a-l (a o) strânge la piept sau pentru a-l (a o) purta pe sus într-un loc anume; (***braţ***) **la *braţ*** (sau **de *braţ***) = cu braţul trecut sub braţul altuia; **a da** (sau **a oferi, a lua** cuiva) ***braţul*** = a trece braţul sub braţul cuiva pentru a-l conduce sau pentru a-l ajuta în locuri accidentate (cu gheaţă, gropi etc.); **a duce** (pe cineva) **de** (sau la) ***braţ*** = a sprijini pe cineva, ducându-l de braţ; (**a primi** sau **a aştepta** etc. pe cineva) **cu *braţele* deschise** = a primi sau a aştepta etc. cu mare plăcere; **a lua** (pe cineva sau ceva) **în *braţe*** = a apăra, a susţine (pe cineva sau ceva); **a fi braţul (drept al) cuiva** = a fi omul de încredere al cuiva; **a ajunge** (sau **a aduce, a arunca pe cineva**) **în *braţele* cuiva** = a aduce etc. pe cineva la discreţia cuiva; ***braţ* mort** = ramificaţie a unei ape curgătoare, care nu-şi împrospătează apa decât la revărsări

din (sau **de**) ***brazdă*** (loc. adj.) = vita de la jug din partea dreaptă; **a da** sau **a aduce** (pe cineva) **pe** (sau **la**) ***brazdă*** = a-l aduce pe cineva pe calea cea bună; a-l face să se acomodeze; **a se da pe *brazdă*** = a se cuminţi, a se acomoda cu noua situaţie, a se obişnui

brânca*-porcului** (compuse) = plantă erbacee cu tulpina şi frunzele acoperite cu peri moi; ***brânca*-ursului** = crucea pământului; brădişor; (loc. adv.) **pe** (sau) **în *brânci = târâş pe coate şi genunchi, de-a buşilea; **a merge** (sau **a se târî**) **pe *brânci*** = a merge de-a buşilea, a se târî pe picioare şi pe mâini; **a cădea** (sau **pe**) ***brânci*** = a munci până la istovire; **a-i da inima *brânci*** = a dori mult ceva, a simţi un imbold pentru cineva sau ceva, a dori să facă ceva

a nu fi nici o *brânză* (de cineva) (fam.) = a nu fi bun de nimic; (fam.) **a nu face nici o *brânză*** = a nu realiza nimic, a nu fi bun de nimic; (pop.) (**ducă-se** sau **du-te** etc.) **opt cu-a *brânzei*** sau **opt** (**şi**) **cu-a *brânzei* nouă** = se spune atunci când vrei să scapi de o persoană plictisitoare, nesuferită

a cunoaşte (pe cineva) **ca pe un cal *breaz*** = a cunoaşte foarte bine (pe cineva)

***brevet* de invenţie** = document pe care organul de stat competent îl eliberează inventatorului sau persoanei căreia acesta i-a transmis drepturile sale şi prin care se recunoaşte dreptul acestora de a exploata exclusiv invenţia un anumit timp: patentă

ochi de *broască* = ochi bulbucaţi; (compuse) ***broască*-ţestoasă** = nume dat mai multor specii de reptile cu corpul închis într-o carapace osoasă, dintre care unele trăiesc şi pe uscat; ***broasca*-apei** = plantă erbacee acvatică cu frunze lucioase, cufundate în apă, şi cu flori verzui; **mătasea *broaştei*** = plantă de apă, foarte fină şi deasă, de un verde intens

la *brodeală* (loc. adv.) = la nimereală, întâmplător, pe dibuite

pe *brodite* = la întâmplare, la nimereală, pe ghicite

epoca de *bronz* (sau **a *bronzului***) = epocă din istoria omenirii care cuprinde, în general, mileniul al II-lea î.H. şi se caracterizează prin desco-

Scanned with OKEN Scanner

perirea metalelor, în special a bronzului

a umbla cu cineva ca şi cu o *bubă coaptă* = a se purta cu cineva cu mare grijă; (fam.) **s-a spart *buba*** = totul a ieşit la iveală, s-a dat totul pe faţă, urmează deznodământul; (compuse) ***bubă*-neagră** = dalac; ***bube*-dulci** = bubuliţe dese, de natură infecţioasă, care apar în special la copii, pe cap, în jurul gurii etc.; ***buba*-mânzului** = gurmă (boală infecţioasă)

a vinde (sau **a cumpăra**) **cu *bucata*** = a vinde sau a cumpăra în detaliu, cu amănuntul; **a plăti cu *bucata*** (sau, rar, ***bucată***) = a plăti în acord, după numărul de piese, obiecte etc. lucrate; **a face ceva din *bucăţi*** = a încropi, a asambla ceva din piese disparate; **om dintr-o *bucată*** = om valoros, integru, serios; **a face** (cuiva) ***bucata*** = a face (cuiva) intenţionat o neplăcere, un necaz; a face rău (cuiva)

bucăţică* ruptă** (sau **tăiată**) sau **ruptă *bucăţică = se spune despre cineva care seamănă leit cu cineva din familie; **a-şi da** (sau **a-şi lua**) ***bucăţica* de la gură** = a fi foarte darnic şi milos, a fi altruist

buchea* cărţii** = exact litera cărţii, memorizare mecanică; **a fi (tot) la *buche = a fi (tot) începător la învăţătură; **a nu şti *buche*** = a nu şti nimic (la învăţătură)

cu *bucurie* sau **cu toată *bucuria*** (loc. adv.) = (foarte) bucuros

a fi mai *bucuros* să... (sau **când... dacă...**) = a prefera altceva

a *bufni* în (sau **de**) **râs** (ori **plâns**) sau (tranz.) **a-l *bufni* râsul** (ori **plânsul**) (intranz.) = a începe să râdă sau să plângă pe neaşteptate, zgomotos, fără să se poată stăpâni

a-i merge (sau **a i se duce cuiva**) ***buhul*** (pop. şi fam.) = se spune despre cineva căruia i se duce vestea, de obicei, pentru faptele sale inumane

bun* la inimă** = darnic, milostiv, omenos; ***bun*, rău** = tot aceea, oricum; (substantivat) ***bun* şi rău** = fără deosebire, toată lumea; **fii *bun*!** = te rog! ai bunătatea să...!; (substantivat) **cu *buna = de voie bună, cu binele; **sfat *bun*** = sfat util, înţelept; **a fi** (sau **a ajunge, a începea etc.**) **în** (sau **pe**) **mâini *bune*** = a ajunge etc. la o persoană care poate ajuta, ocroti etc.; **a pune o vorbă** (sau **un cuvânt**) **bun(-ă) pentru cineva** = a interveni sau a susţine pe cineva; (compuse) ***bun*-simţ** = calitate de a judeca just oamenii, lucrurile, evenimentele; a avea calităţi morale deosebite; ***bună* purtare** = comportare corectă, conformă cu normele morale şi de educaţie; **certificat de *bună*-purtare** = (ieşit din uz) dovadă scrisă de comportare corectă în şcoală, serviciu etc.; (fig.) recomandare scrisă sau orală dată cuiva; ***bună*-cuviinţă** = creştere aleasă; **a fi în toane *bune*** = a fi în bună dispoziţie, vesel, bine dispus; **a i-o face *bună*** sau **a-i face** (cuiva) **una *bună*** = a-i face cuiva bucata, a-i provoca o supărare; **una *bună*** = poantă reuşită, o nostimadă; **a o păţi *bună*** = a întâmpina un necaz; (ir.) ***bună* treabă!** = halal! n-am ce zice!; **na-ţi-o *bună*!** = asta-i acum! asta mai lipsea!; **na-ţi-o *bună* că ţi-am dres-o** (sau **frânt-o**) = se spune atunci când intri într-o situaţie neaşteptată, inoportună (vezi „Amintiri din copilărie“ de I. Creangă); **poamă *bună*** = se spune despre o persoană neserioasă, imorală; (compus) ***bun*-gust** = rafinament, simţ estetic; (în formule de salut sau de urare) ***bună* ziua!** ***bună***

Scanned with OKEN Scanner

seara! noapte *bună*!; (compus) ***bună*-dimineaţa** = zorea; (adesea substantivat) ***bun* de tipar** = aprobare dată de autor, de editură sau de alţi beneficiari pe corectură în vederea tipăririi unui text, unui ziar, unei reviste sau unei cărţi; ***bun* pentru...** = valabil pentru...; ***bun* de gură** = limbut, care vorbeşte mult; **a o lua de *bună*** = a lua ceva în serios, a crede cele spuse; **a o ţine (una şi) *bună*** = a susţine cu încăpăţânare o idee, un punct de vedere; **la ce *bun*?** = foloseşte la ceva?; **a nu-i fi (de) *buna* cuiva** = a(-i) prevesti ceva neplăcut; (loc. adv.) **în *bună* parte** = într-o importantă măsură; **o *bună* bucată** sau **o bucată *bună*** (**de timp, de loc** etc.) = o parte însemnată de timp, de loc etc.; (compuse) ***bună*-credinţă** = obligaţie de comportare corectă pe care părţile trebuie să o respecte la încheierea şi la executarea contractelor sau, în cazul statelor, a tratatelor; convingerea unei persoane că acţionează în temeiul unui drept şi conform cu legea sau cu ceea ce se cuvine; încredere, sinceritate, onestitate; **într-o *bună* zi** (sau **dimineaţă**) = cândva, în trecut sau în viitor; ***bunuri* de consum** = bunuri materiale destinate consumului personal; obiecte de consum; ***bune* oficii** = intervenţie a unui stat pentru determinarea altor state în vederea rezolvării pe cale paşnică, prin tratative, a diferendelor dintre acestea

ai *bunătate* (sau ***bunătatea***) ori **fă *bunătatea*** (să...) = te rog, fii bun să...

(pe) când era *bunica* fată (mare) = demult, odată

burduf* de carte** = învăţat, tobă de carte; **a lega** (pe cineva) ***burduf = a lega pe cineva foarte bine, strâns, încât să nu se poată mişca, a lega cobză; (reg.) **a da pe cineva în *burduful* dracului** = a nu se mai interesa de cineva; **a se face *burduf*** (**de mâncare**) = a mânca foarte mult, a se ghiftui; **bocanci cu *burduf*** = bocanci cu limba netăiată, prinsă de restul încălţămintei

doar n-am mâncat *bureţi* (fam.) = doar n-am înnebunit; (compus) ***bure*-*te*-de-mare** = (la pl.) încrengătură de nevertebrate marine, fixate de stânci, cu formă variată şi cu scheletul constituit din spicule şi bastonaşe silicioase sau calcaroase

mic-*burghez* = persoană care face parte din mica burghezie; persoană cu vederi înguste; filistin

***buricul* pământului** = centrul pământului; **a se crede (a se socoti) *buricul* pământului** = a se crede (a se socoti) cel mai valoros, mai important dintre toţi; ***buricul* degetului** = vârful degetului; ***buricul*-apei** = plantă erbacee cu flori mici, albe sau roşietice

teatru *burlesc* = tip de teatru comic, grotesc, extravagant şi adesea vulgar

a juca la *bursă* = a cumpăra şi a revinde efecte de bursă în scopul de a realiza un venit de pe urma urcării sau scăderii preţului lor; ***bursă* neagră** = comerţ clandestin; ***bursa* muncii** = instituţie care înregistrează cererile de lucru şi mijloceşte angajările

ciorbă de *burtă* = ciorbă făcută din stomac de vacă; **a sta cu *burta* la soare** = a sta degeaba, a lenevi; ***burtă* de popă** = se spune despre cineva care bea şi mănâncă mult

a-şi pierde *busola* = a-şi pierde orientarea, simţul măsurii, a se zăpăci

a se lămuri *buştean* = a nu înţelege după o explicaţie amplă

butoi* fără fund** = se zice despre cei care beau mult; **a vorbi ca din *butoi = a vorbi răguşit

Scanned with OKEN Scanner

a lega (pe cineva) ***butuc*** (adverbial) = a lega (pe cineva) fedeleş, cobză, strâns; **a dormi *butuc*** = a dormi adânc

buză* de iepure** = buză despicată, ca la iepure (anomalie congenitală); (fam.) **a rămâne cu *buzele* umflate** = a rămâne păcălit, dezamăgit; **a-şi muşca *buzele (**de necaz** sau **de părere de rău**) = a-i fi cuiva ciudă pentru o nereuşită; a se căi, a regreta profund; **a sufla** (sau **a bate**) **în** (sau **din**) ***buze*** = a rămâne păgubaş, a fluiera a pagubă; **a se şterge** (sau **a se linge**) **pe *buze*** = a fi silit să renunţe la ceva; **a-i crăpa** (sau **a-i plesni, a-i scăpăra, a-i arde cuiva**) ***buza*** (**de** sau **după** ceva) = a râvni, a pofti (ceva); **a lăsa** (sau **a pune**) ***buza* în jos** = (mai ales la copii) a fi gata să izbucnească în plâns; **plin (până în) *buză*** = plin ochi, foarte plin

a da (sau **a intra**) ***buzna*** = a năvăli (undeva) pe neaşteptate, a se repezi să intre sau să iasă

de *buzunar* (loc. adj.) = care se poartă în buzunar; (p. ext.) de format sau de dimensiuni mici; **a fi (tot) cu mâna în *buzunar*** = a fi darnic, a fi cheltuitor, a fi obligat să cheltuiască mereu; **bani de *buzunar*** = sumă de bani pentru cheltuieli cotidiene, mărunte; **a da din *buzunar*** = a plăti cu proprii bani o pagubă pentru care nu eşti răspunzător; **a avea** (sau **a băga**) **în *buzunar*** (pe cineva) = a avea pe cineva în puterea sa; **a avea** (ceva) **în *buzunar*** = a fi sigur dinainte pe sine

C

ieri *ca* (şi) astăzi = totdeauna; ***ca* (şi) cum** = parcă; **toate *ca* toate, dar...** = pe toate le înţeleg, dar...; până acum, treacă-meargă, dar...; (fam.) ***ca* ce?** = pentru ce? în ce scop?; ***ca* de frica morţii** = înfrigurat, febril; ***ca* (scos) din cutie** = fercheş; elegant, pus la punct; dichisit; ***ca* din praştie** = foarte repede, iute, cu putere, fulgerător; ***ca* frunza şi *ca* iarba** (vezi Eminescu, „Scrisoarea III") = foarte mulţi; ***ca* fulgul pe apă** = uşor, lipsit de greutate; nesigur, incert; cum îl bate vântul, la voia întâmplării; ***ca* la carte** sau **cum scrie la carte** = cum trebuie, corect, după tipic; (fam.) ***ca* la şatră** = în mare dezordine şi murdărie

şef (sau **director**) **de *cabinet*** = funcţionar însărcinat cu pregătirea lucrărilor pentru un important şef de instituţie

***cadavru* viu** (sau fam. **ambulant**) = om foarte slab şi palid

de *cafenea* (loc. adj.) = neserios, superficial

a îmbrăca (**cu** sau **în**) ***caftan*** = a primi rangul de boier sau de domn (în vechime)

a lua *caimacul* = a-şi însuşi ce este mai bun din ceva

***caimacam*-aga** = locţiitor de vizir (în vechime)

a fi (sau **a ajunge**) ***cal* de poştă** = a alerga mult, a fi solicitat la toate treburile care necesită multă alergătură; ***cal* de bătaie** = persoană muncită (hărţuită) de toţi; problemă-cheie care apare mereu în fruntea urgenţelor; **a face** (sau **a ajunge**) **din *cal* măgar** = a ajunge din rău în mai rău; **a visa** (sau **a vedea, a spune**) ***cai* verzi pe pereţi** = a visa (a vedea, a spune) utopii, lucruri imposibil de realizat; **la Paştele *cailor*** = niciodată; **o alergătură** (sau **o fugă**) **de *cal*** = o distanţă nu prea mare; ***calul***

Scanned with OKEN Scanner

dracului = femeie bătrână şi rea; vrăjitoare; (compus) ***cal*-putere** = unitate de măsură pentru putere, egală cu 75 de kilogrammetri forţă pe secundă, folosită pentru a exprima puterea unui motor; (compuse) ***calul*-dracului** (sau ***calul*-popii**, ***cal*-turtit**, ***cal*-de-apă**) = libelulă

pe acelaşi *calapod* = identic, la fel

nu-i ţine nici de *cald*, nici de rece sau **nu-i e nici *cald*, nici rece** = îi este indiferent, nu-l ajută cu nimic; **nici *cald*, nici rece** = aşa şi-aşa; nici aşa, nici aşa; (substantivat) **mă ia cu *cald*** = la o veste neaşteptată şi, de obicei, neplăcută; am febră; **privire *caldă***, **vorbe *calde*** = privire plină de bunătate, vorbe mângâietoare

din *cale*-afară sau **afară din *cale*** (loc. adv.) = peste măsură, neobişnuit; **a fi** (sau **a sta, a se pune**) **în *calea* cuiva** sau **a-i sta cuiva în *cale*** = a se aşeza în calea cuiva, a-l împiedica pe cineva în rezolvarea unei acţiuni, a i se împotrivi; **a ieşi** (sau **a se duce**) **în *calea* cuiva** = a întâmpina pe cineva; **a găsi** (sau **a afla, a crede, a socoti** etc.) **cu *cale*** = a judeca dacă este nimerit, dacă e bine; ***calea*-valea** = treacă-meargă; **ce mai *calea*-valea** = ce mai încolo şi încoace, pe scurt, în concluzie; **a pune la *cale*** = a plănui, a pregăti, a aranja; a sfătui, a îndruma; a pedepsi pe cineva; **a fi pe *cale* să...** = a fi aproape de..., a fi pe punctul să..., gata de...; **a face** (sau **a apuca**) ***calea* întoarsă** = a se întoarce din drum; ***cale* bună!** = drum bun!; (loc. adv.) **pe *cale*...** = pe linie..., prin intermediul...

a face cuiva capul *calendar* = a zăpăci, a îmbuiba capul cuiva cu verzi şi uscate; **a se uita ca mâţa** (sau **ca pisica**)**-n *calendar*** = a privi (la ceva) fără să priceapă nimic

an *calendaristic* = an de 365 de zile, care începe la 1 ianuarie şi se termină la 31 decembrie

la *calendele* greceşti = niciodată (grecii neavând „calende")

calic (sau **sărac**) **ca şoarecele bisericii** (sau **din biserică, în biserică**) = foarte sărac; lipit pământului

a se schimba *calimera* (fam.) = a se schimba situaţia; **a** (se) **strica *calimera*** = a (se) strica prietenia; **a întoarce** (sau **a schimba**) ***calimera*** = a-şi schimba atitudinea faţă de cineva

de *calitate* (loc. adj.) = de valoare, bun; (loc. conj.) **în *calitate* de...** = cu dreptul de..., fiind...

analiză *calitativă* = determinarea naturii chimice a unei substanţe; identificarea componenţilor unei substanţe

de *campanie* (loc. adj.) = folosit pe front; **pat de *campanie*** = pat care se poate strânge pentru a nu ocupa loc în timpul zilei şi pentru a putea fi transportat uşor; ***câmpanie* de presă** = mobilizare a opiniei publice prin articole publicate în presă, în favoarea sau împotriva unei situaţii, unei cauze sau a unei persoane

***canotaj* academic** = ramură a sporturilor nautice care se practică pe schifuri şi giguri (ambarcaţiune sportivă cu scaune rulante)

***cantată*-oratoriu** = compoziţie vocal-instrumentală pe un libret cu temă dramatică

***cantitate* neglijabilă** (fam.) = lucru sau persoană de mică importanţă, de care nu trebuie să se ţină seama

din *cap* până-n picioare (loc. adv.) = în întregime, de sus şi până jos; **cu noaptea-n *cap*** = dis-de-dimineaţă; **(până) peste *cap*** = foarte..., extrem de..., exagerat de...; **cu un *cap* mai sus** = mai reuşit, mai inteligent, superior; **cu *capul* plecat** = ruşinat,

Scanned with OKEN Scanner

învins, umilit = **pe după *cap*** = pe după gât; (loc. adj.) **a se da peste *cap*** = a face tumbe; a insista într-o reuşită, a face imposibilul; **a da peste *cap*** (paharul, băutura etc.) = a schimba cu totul ordinea lucrurilor, a grăbi rău executarea unei acţiuni, a lucra de mântuială; **a scoate *capul* în lume** = a ieşi în societate, a se face arătat în lume = **a nu-şi (mai) vedea *capul* de...** sau **a nu şti unde-i stă** sau **unde-i este *capul*** = a fi copleşit de treburi, de griji, a nu şti ce să mai facă; **a-şi pierde *capul*** = a se zăpăci; **a nu mai avea unde să-şi pună *capul*** = a ajunge fără adăpost, pe drumuri; **a da din *cap*** = a clătina capul în semn de aprobare sau de refuz; **a da** (cuiva) **la *cap*** = a lovi, a omorî, a ataca cu violenţă pe cineva; **a umbla cu *capul* în traistă** = a fi aiurit, distrat, neatent; **a se da cu *capul* de toţi pereţii** (sau **de pereţi**) = a fi într-o stare de desperare, de necaz, a regreta o greşeală, o gafă făcută; **a-şi lua** (sau **a apuca**) **lumea-n *cap*** = a pleca departe, a-şi părăsi casa, locul de origine; **a-şi pleca *capul*** = a se ruşina, a se da învins, a se supune; **vai** (sau **haram**) **de *capul* lui!** = vai de el!; **a cădea** (sau **a veni, a se sparge** etc. **în**) ***capul* cuiva** (o situaţie neplăcută, un necaz etc.) = a da buzna pe cineva tot felul de neplăceri, necazuri; **a cădea pe *capul* cuiva** = a veni pe neaşteptate la cineva acasă şi a crea deranj; **a sta** (sau **a şedea, a se ţine**) **de *capul* cuiva** sau **a se pune pe *capul* cuiva** = a stărui într-o problemă pe lângă cineva; **a şedea** (sau **a sta**) **pe *capul* cuiva** = a sta la cineva creându-i neplăceri, deranj, plictisindu-l; **a se duce de pe *capul* cuiva** = a lăsa pe cineva în pace; (reg.) **a nu şti** (sau **a nu avea**) **ce-şi face *capului*** = a nu şti ce să mai facă pentru a ieşi dintr-o situaţie neplăcută; ***cap* de familie** = bărbatul, soţul; orice persoană care asigură cele necesare traiului cotidian al unei familii şi o reprezintă juridic; ***cap* de expresie** = portret în care artistul face un studiu amănunţit al expresiei unui sentiment pe trăsăturile chipului omenesc; ***cap* de bour** = nume sub care sunt cunoscute primele mărci poştale româneşti, având pe ele capul unui bour; **pe *capete*** = care mai de care, în număr foarte mare; **câte *capete*, atâtea păreri** = exprimă o mare divergenţă de opinii; (loc. adj. şi adv.) **cu *cap*** = făcut în mod inteligent, bine gândit; **fără *cap*** = făcut în mod necugetat, gândit prost; (loc. adj.) **cu scaun la *cap*** = cuminte, cu judecată sănătoasă; **a fi greu** (sau **tare**) **de *cap*** sau **a avea cap greu** = a pricepe cu greutate; a nu-l duce capul; a fi prost, redus mintal; **a nu(-i) intra** (cuiva) **în cap** = a nu putea pricepe o iotă; **a-i ieşi** (cuiva ceva) **din *cap*** = a nu-i mai sta gândul la..., a uita; **a nu-i mai ieşi** (cuiva ceva) **din *cap*** = a avea o obsesie, a-l stăpâni mereu acelaşi gând, a nu putea uita ceva; **a-i sta *capul* la...** = a se gândi la...; **a-şi bate** (sau **a-şi frământa, a-şi sparge, a-şi sfărâma** etc.) ***capul*** = a se chinui, a se strădui pentru a soluţiona chestiunea care-l frământă; **a-i deschide** (cuiva) ***capul*** = a lămuri, a face pe cineva să înţeleagă ceva; **a fi** (sau **a rămâne, a umbla** etc.) **de *capul* său** = a rămâne liber, independent, nesupravegheat; **a face** (ceva) **din** (sau **de**) ***capul* său** = a face ceva nesfătuit de nimeni, a realiza ceva de la sine putere, după judecata sa; **a întoarce** (sau **a suci, a învârti**) ***capul* cuiva** =

Scanned with OKEN Scanner

a face pe cineva să-şi piardă propria judecată, a se îndrăgosti, a zăpăci pe cineva; **a nu avea *cap* să...** = a nu avea posibilitatea..., puterea, a nu putea să... ; ***cap* de pod** = loc aflat pe teritoriul inamic, dincolo de un curs de apă, de un defileu etc.; (p. ext.) forţele armate care ocupă acest loc cu scopul de a asigura trecerea grosului trupelor şi a mijloacelor de luptă; (loc. adv.) ***cap* la** (sau **în**) ***cap*** = cu părţile extreme alăturate; ***cap* de ţară** = hotar, margine de ţară; **nu-i un *cap* de ţară** = nu-i nimic grav, nici o nenorocire, nu-i mare lucru; **a sta** (sau **a şedea, a se ridica**) **în *capul* oaselor** = a se ridica stând pe şezut; ***cap* de an** (**de iarnă** etc.) = începutul unui an, al unei ierni etc.; ***cap* de afiş** (sau ***cap* de listă**) = vedetă într-un spectacol anunţat, primul pe o listă de priorităţi sau în ordinea valorii ; (loc. adv.) **în *cap* de noapte** sau **în capul nopţii** = după ce s-a întunecat bine; **din** (sau **de la**) ***cap*** = de la începutul rândului; **din *capul* locului** = de la început, înainte de a începe ceva; ***capul* mesei** = locul de onoare la masă; **a o scoate la *cap*** = a răzbi în ceva, a reuşi, a învinge; **în *cap*** = (după numerale) întocmai, exact; **nici un *cap* de aţă** = nimic; **până la un *cap* de aţă** = totul; **unde nu-i *cap*, e vai de picioare** = se spune despre cei ce nu gândesc înainte de a acţiona

friptură la *capac* = friptură gătită înăbuşit, într-un vas cu capac; **ouă la *capac*** = ochiuri prăjite într-o tigaie cu capac; **caşcaval la *capac*** = caşcaval prăjit într-o tigaie cu capac; **a pune *capac* cuiva** = a închide cuiva gura cu un răspuns răspicat şi potrivit; **a găsi *capac* la toate** = a găsi întotdeauna răspunsul potrivit; **asta pune *capac* (la toate)** = asta e prea de tot, întrece orice măsură

fără (de) *capăt* (loc. adj.) = fără sfârşit, îndelung; **de la** (sau **din**) ***capăt*** (loc. adv.) = de la început; **în *capăt*** = la început, în frunte; deplin; **până la *capăt*** = până la sfârşit, până la ultimele puteri, în mod consecvent; **la *capătul* lumii** (sau **pământului**) = foarte departe; **a pune *capăt*** (unei situaţii neplăcute, unui lucru) = a lichida, a termina, a face să înceteze; **a da de *capăt*** = a descoperi şi rezolva, a duce la bun sfârşit; **a o scoate la *capăt* cu ceva** = a ieşi cu bine dintr-o situaţie neplăcută

***capră* de stâncă** = capră sălbatică, cu blana roşcată şi cu coarne în formă de spadă; ***capră* domestică** = animal domestic rumegător, crescut mai ales pentru laptele de calitate; **a împăca şi *capra* şi varza** = a mulţumi pe ambii, a împăca două interese astfel ca ambele părţi să fie mulţumite

a fi cu *capsa* pusă = a fi nervos, gata de ceartă, pus pe ceartă

car* funebru** (sau **funerar, mortuar**) = dric; ***car* blindat** (sau **de asalt**) = tanc; (înv. şi pop.) ***car* de foc** = tren; **nici în *car*, nici în căruţă** = se spune despre cineva nehotărât, care nu ştie ce vrea; **a pus *carul* înaintea boilor** = se spune despre un om anapoda, neîndemânatic, care face lucrurile pe dos; (compuse) ***Carul*-Mare** (Ursa Mare) = constelaţie formată din şapte stele, aşezate în formă de car; ***Carul*-Mic** = constelaţie formată din şapte stele, printre care se află şi steaua polară, aşezate în formă de car; Ursa-Mică; (loc. adv.) **cu *carul = mult, din belşug (vezi „La alţii le-o dat cu carul..." – cântec popular)

să ia pe cineva cunoscător, *care* să le arate drumul (introduce propoziţii

atributive circumstanţiale – cu nuanţă finală); (cu nuanţă condiţională) **ce argumente ar fi acelea, *care* i-ar putea opri din drum?**; (cu valoare de pronume demonstrativ) **cel ce, cine; acela... ce...**; (loc. conj.) **după *care*** = după aceea; ***care* va (sau vra) să zică** = prin urmare, ceea ce înseamnă; **să (nu *care*) cumva** = nu cumva să...; **nu *care* cumva?** = (oare) nu cumva...?; ***care* mai de *care*** = unul mai mult (sau mai tare) decât altul, care pe care, pe întrecute; (introduce propoziţii interogative indirecte) **l-a întrebat *care* îi place mai mult; care alta?** = ce altceva?; ***care* pe *care*?** = care din doi e mai tare?; (cu valoare de adjectiv interogativ) ***care* om nu ţine la viaţa lui?**

carne* de tun** = situaţii când mari trupe de militari sunt trimise pentru a cuceri sau a menţine o poziţie foarte importantă din punct de vedere strategic, fiind foarte expuşi de a-şi pierde viaţa în faţa unui inamic superior (neavând armamentul şi echipamentul necesare şi fără acoperire de artilerie sau aviaţie); ***carne* vie** = carne de pe care s-a jupuit pielea; rană deschisă; **a tăia** (sau **a da, a trage**) **în *carne vie = a tăia, a da, a trage în plin (direct) în cineva; a curma un rău prin măsuri drastice; **a fi rău** (sau **bun**) **de carne** = a se vindeca greu (sau repede) de o rană; **în *carne* şi oase** = în realitate, aievea, în persoană; ***carne din carnea cuiva*** = rudă de sânge, descendent direct; **a-şi pune** (sau **a-şi băga**) ***carnea* în** (sau **la**) **saramură** = a risca mult în vederea realizării unei acţiuni favorabile; **a pune** (sau **a prinde**) ***carne*** = a se îngrăşa, a se întrema (după o boală); **a creşte *carnea* pe cineva** = a se satisface de ceva, a avea o bucurie mare; **a tremura *carnea* pe cineva** = a-i fi frică cuiva de ceva sau de cineva

***carnet* de muncă** = document personal, în formă de caieţel, cu date personale privind identitatea, profesia, vechimea în muncă, necesar pentru anumite drepturi (retribuţie, concedii de odihnă şi de boală, pensie etc.): carte de muncă

carte* albastră, neagră** sau **albă** = publicaţie oficială a unui guvern, care conţine documente justificative privitoare la o problemă politică; **a vorbi** (sau **a spune**) **ca la** (sau **ca din**) ***carte = a vorbi corect, a face caz de erudiţie, a vorbi ca un om învăţat; **a se pune pe *carte*** = a se apuca serios de învăţat; **om de *carte*** = cărturar, om învăţat, care studiază mereu; **a da *cărţile* pe faţă** = a spune adevărul, a dezvălui (cu adevărat) ceea ce gândeşti despre cineva; **a(-şi) juca ultima *carte*** = a face o ultimă încercare, riscând şi venind cu ultimele argumente şi mijloace pentru a câştiga într-o dispută; **a juca *cartea* cea mare** = a se avânta cu toate riscurile pentru atingerea unui scop; **a da în *cărţi*** = a pretinde că ghiceşte viitorul cu ajutorul cărţilor de joc; ***carte* de judecată** = sentinţă judecătorească; ***carte* de blestem** (sau **de afurisenie**) = scrisoare (din partea unui arhiereu) de ameninţare cu anatema în caz de sperjur

de *casă* (loc. adj.) = făcut în casă; **(a avea) o *casă* de copii** = a avea copii mulţi; **a-i fi cuiva *casa casă* şi masa masă** = a duce o viaţă de familie tihnită, fericită; **a nu avea (nici) *casă*, nici masă** = a duce o viaţă netihnită, plină de frământări, nesigură; ***casă* de veci** = mormânt;

Scanned with OKEN Scanner

casa **ascensorului** = spaţiul în care se deplasează cabina unui ascensor; *casa* **scării** = spaţiul în care se află o scară interioară a unei clădiri cu mai multe etaje; **a face** (sau **a duce**) *casă* (**bună**) **cu cineva** = a trăi cu cineva în relaţii de armonie (de dragoste, prieteneşti, camaraderești); **a duce** *casă* **bună cu ceva** = a se împăca bine cu ceva; *casă* **de filme** = instituţie producătoare de filme cinematografice; *casă* **de cultură** = instituţie în care au loc diverse manifestări culturale; *casă* **de naşteri** = instituţie medico-sanitară, în care se acordă femeilor, la naştere, asistenţă calificată; **specialitatea** *casei* = produs specific unei firme, unei gospodine; **plus** (sau **minus**) **de** *casă* = diferenţă în plus sau în minus la stabilirea plăţilor şi încasărilor; **registru de** *casă* = registru în care se trec sumele încasate şi cele plătite; **a face** *casa* = a face bilanţul încasărilor şi plăţilor unei zile

a scoate *castanele* **din foc cu mâna altuia** = a lăsa (o persoană naivă sau devotată) sau a forţa pe cineva să ia iniţiativa rezolvării cu bine a propriei afaceri

spirit de *castă* = gândire îngustă de grup, absolut exclusivistă

castel **în Spania** = visuri irealizabile, utopii; *castel* **de apă** = turn care serveşte ca rezervor de apă

a vinde *castraveţi* **la grădinar** = a da explicaţii sau a te crede mai bun într-un domeniu în care altul e specialist

e cu *caş* **(-ul) la gură sau încă nu i-a picat** *caşul* **de la gură** (ir.) = se spune despre un tânăr cu pretenţii, dar care este lipsit de experienţă

a se întinde la *caşcaval* (fam.) = a deveni obraznic, cu pretenţii exagerate

catul **de jos** = parterul

la *cataramă* (fam.) = straşnic, zdravăn; **prieteni la** *cataramă* = prieteni intimi, foarte buni

a avea (pe cineva sau ceva însemnat sau scris) la *catastif* = a avea în atenţie, sau a ţine evidenţa de faptele cuiva pentru a te răzbuna pe el

a vorbi (ca) de la *catedră* = a vorbi savant, afectat, didactic, a-şi da importanţă în exprimare

categorie **de greutate** = categorie de concurs sportiv stabilită în raport cu greutatea corporală a concurentului (în box, lupte libere etc.)

a fi mai *catolic* **decât papa** = a exagera în atitudine, idee sau faptă

a-şi lua (sau **a-şi strânge**) *catrafusele* = a pleca repede şi pe furiş; (p. ext.) a şterge-o, a-şi lua tălpăşiţa

a se face *catran* **(de supărare, de mânie)** = a se mânia, a se face negru de supărare

a trece sub furcile *caudine* = a impune învinsului condiţii umilitoare

în cunoştinţă de *cauză* = cunoscător perfect al unei acţiuni, fenomen; **a face** *cauză* **comună** = a-şi uni interesele cu ale altuia, în realizarea unui scop comun; **a avea câştig de** *cauză* = a avea dreptate, a învinge într-o dispută, acţiune; **a da** (cuiva) **câştig de** *cauză* = a se pronunţa în favoarea cuiva (într-un proces); **(a fi) în** *cauză* = a fi implicat într-o chestiune; **a pleda** *cauza* **cuiva** = a apăra interesele cuiva

cavaler **de onoare** = tânăr necăsătorit care, împreună cu domnişoara de onoare, însoţeşte pe miri la cununie

caz **de conştiinţă** = oscilaţie între sentimentul datoriei şi interesul propriu; **a admite** *cazul* **că...** = a se presupune că...; **a face** *caz* **de ceva** = a exagera meritele cuiva, a

Scanned with OKEN Scanner

susţine despre cineva că este mai valoros decât pare; a invoca un motiv cu insistenţă exagerată

a-şi lua (sau **a-şi scoate**) ***căciula*** (**de pe cap**) = a-şi descoperi capul în semn de salut sau de respect faţă de o altă persoană; **la aşa cap, aşa *căciulă*** = se spune despre un om needucat; cum e omul, aşa-i şi purtarea lui; **a-i ieşi** (**cuiva**) **părul prin *căciulă*** = a aştepta în zadar; a o duce greu cu traiul; **a fi** (sau **a se şti, a se simţi**) **cu musca pe *căciulă*** = a se simţi vinovat; (**asta** sau **aia, ceea**) **e altă *căciulă*** = asta sau aceea e altă socoteală; **a da cu *căciula* în câini** = a-şi face de cap, a fi în voia lui; (**bun de**) **să dai cu *căciula*-n câini** = foarte bun, gustos, minunat; **ai să dai atâţia bani de *căciulă*** = ai să dai atâţia bani de persoană; **bună ziua, *căciulă*, că stăpânul n-are gură** = se spune celui care nu salută atunci când se cuvine

a *cădea* (**bolnav**) **la pat** = a se îmbolnăvi; **a *cădea* în picioare** = a ieşi cu abilitate dintr-o situaţie foarte grea; **a-i *cădea*** **cuiva** (**cu**) **drag** (sau **la inimă**) = a deveni drag cuiva; **a *cădea* pe gânduri** = a deveni îngândurat; **a-i *cădea* bine** = a-i prii, a-i fi favorabil; **a-i *cădea* rău** = a nu-i plăcea, a nu-i prii; ***căzut* din cer** = rupt de realitate; ***căzut* în cap** = prost, limitat

***cădere* de apă** = diferenţă de nivel între două puncte ale unui curs de apă; masă de apă care cade de la o oarecare înălţime; cataractă, cascadă; **nu e *căderea* lui să judece** = nu are discernământul, puterea de a judeca, nu este indicat

de(**-a**) ***călare*** = călărind, din fuga calului; (fig.) când faci o treabă pe fugă; fără odihnă; **nici *călare*, nici pe jos** = nici aşa, nici aşa, incert; **a fi *călare* pe situaţie** = a se simţi sigur într-un domeniu, tare într-o anumită împrejurare

***călătorie* sprâncenată** = urare de plecare pentru cineva care îţi este indiferent, de care doreşti să scapi

a *călca* din pod (sau **de sus**) = a călca ţanţoş, trufaş; **a *călca* în strâchini** = a călca neatent, a face gafe; **a *călca* pe urmele cuiva** = se spune despre un fiu, nepot etc. care începe să semene în calităţi sau apucături cu o rudă mai în vârstă; **a *călca* strâmb** (sau **alături cu drumul**) = a se abate de la normele de conduită; a fi necinstit, incorect; **a *călca* cu stângul** = a porni prost într-o afacere, acţiune; **a *călca* cu dreptul** = a începe o treabă cu bine; **a *călca* apa** = a se menţine la suprafaţa apei în poziţie verticală făcând anumite mişcări cu picioarele şi cu mâinile; **a-şi *călca* pe inimă** = a face împotriva propriei voinţe (din dragoste pentru cineva); ***calcă* totul în picioare** = nu ţine seama de nimic

a se afla (sau **a fi, a trăi** etc.) **sub *călcâi*** = a se afla etc. sub dominaţia, teroarea, puterea cuiva; a fi împilat (vezi „Scrisoarea III" de Mihai Eminescu), subordonat totalmente; **a se învârti** (sau **a se întoarce, a sări**) **într-un *călcâi*** = a fi iute la treabă, ca prâsnelul; (fig.) a se bucura; **fuge** (sau **merge**) **de-i pârâie** (sau **sfârâie**) ***călcâile*** = fuge (sau merge) foarte repede; **a i se aprinde** (sau **a-i sfârâi**) ***călcâile*** (după cineva) = a se îndrăgosti de cineva; **a da *călcâie* calului** = (despre călăreţi) a îndemna calul cu călcâile pentru a o lua din loc sau pentru a fugi mai tare; ***călcâiul* lui Ahile** = (vezi legenda lui Ahile); partea vulnerabilă a unui om; partea slabă a unui lucru

Scanned with OKEN Scanner

***cămară* domnească** = (în Evul Mediu, în Ţara Românească şi Moldova) totalitatea veniturilor domniei provenite din vămi, ocne şi impozite indirecte, deosebite de veniturile vistieriei; (rar.) monetărie

cămaşă* de noapte** = îmbrăcăminte largă şi lungă, din pânză, de bumbac sau de mătase, folosită ca veşmânt pentru dormit; ***cămaşă* de forţă** = cămaşă specială confecţionată din pânză tare şi cu mâneci foarte lungi, cu care se imobilizează alienaţii mintali când sunt în criză; **a rămâne în *cămaşă = a sărăci, a pierde tot ce-a avut; **a nu avea nici *cămaşă* pe el** = a fi foarte sărac; **a lăsa (pe cineva) în *cămaşă*** sau **a-i lua** (cuiva) **şi *cămaşa* de pe el** = a-i lua (cuiva) tot ce are, a-l lăsa lipit pământului; **îşi dă şi *cămaşa* de pe el** = se spune despre un om prea milostiv şi darnic; **a nu-l mai încăpea *cămaşa*** = a-i merge cuiva foarte bine; a se fuduli, a fi înfumurat; **a nu avea** (sau **a nu şti**) **pe unde să scoţi *cămaşa*** = a fi într-o mare încurcătură, a nu şti cum s-o scoţi la capăt; **arde *cămaşa* pe cineva** = se spune despre cineva grăbit să facă ceva, care este în mare zor; (compus) ***cămaşa*-broaştei** = algă verde de apă dulce de forma unei reţele, alcătuită din celule lungi, cilindrice; **plânge de sare *cămaşa* de pe el** = disperat, fără speranţă (vezi I. Creangă); **e mai aproape *cămaşa* de trup decât haina** = a stabili priorităţile în ordinea importanţei lor, în spirit egoist

capital *cămătăresc* = capital în rezervă, folosit pentru a obţine camătă

de *căpătat* (loc. adj.) = ceva primit de pomană, prin cerşit; **a umbla** (sau **a se duce, a pleca** etc.) **după *căpătat*** = a merge să cerşească la alţii cele cuvenite traiului cotidian

fără *căpătâi* (loc. adj. şi adv.) = a fi sărac, a nu avea nici un rost în viaţă; **a sta la *căpătâiul* cuiva** = a veghea la patul unui bolnav; **a nu avea *căpătâi*** = un om sărman, fără nici un rost, fără casă şi masă; un om de nimic; (înv.) **a face** (cuiva) **de *căpătâi*** = a face cuiva un rost; a căsători (pe cineva); **carte de *căpătâi*** = carte importantă, preferată (de ex.: Biblia); carte de bază într-o disciplină sau literatură; **a scoate ceva la *căpătâi*** sau **a o scoate la *căpătâi*** (cu ceva) = a o scoate la liman, a reuşi ceva după nişte eforturi; **a da de *căpătâi*** = a descurca o problemă spinoasă, a da de capăt

ce-i în guşă şi-n *căpuşă* = se spune despre un om foarte sincer; care o spune verde, în faţă

a *căra* apa cu ciurul = a se osteni la o treabă degeaba, fără rezultat practic; **a *căra* cuiva (la) pumni** (sau **palme, gârbace** etc.) = a da cuiva multe lovituri cu pumnul (sau cu palma, cu biciul); a bate zdravăn pe cineva

pe toate *cărările* (loc. adv.) = peste tot, la tot pasul, pretutindeni; **a umbla pe două *cărări*** = a fi beat; **a-i tăia** (sau **a-i închide**) **cuiva *cărarea*** (sau ***cărările***) = a opri pe cineva să facă ceva, să continue un drum (vezi „Numai una" de George Coşbuc); **a-şi îndrepta *cărările*** = a apuca într-o direcţie; **a-i scurta cuiva *cărările*** = a ucide pe cineva

a *cărăbăni* (la) pumni (sau **palme, ciomege** etc.) sau (intranz.) **a *cărăbăni* cu pumnii** (sau **cu palmele, cu ciomegele** etc.) = a da cuiva lovituri multe şi îndesate cu pumnul (sau cu palma, cu ciomagul etc.), a bate foarte tare pe cineva

a se face *cărbune* = (despre un aliment pus la foc) a se arde; **a sta (ca) pe *cărbuni*** (**aprinşi**) = a fi nerăbdător

Scanned with OKEN Scanner

a se lăsa de *căruță* = a rămâne în urmă într-o treabă; a pierde ritmul, pasul
a *căsca* gura = a privi cu mirare, prosteşte sau cu interes; (p. ext.) a pierde vremea de pomană, a umbla fără nici un rost; **a *căsca* ochii** = a deschide ochii tare (de mirare); a se zgâi, a se holba; (p. ext.) a băga de seamă, a băga la cap, a fi atent; (compus) ***cască*-gură** = gură-cască
a rămâne (sau **a sta, a privi** etc.) **cu gura *căscată*** = a se mira, a se ului
în (sau **la**) ***cătănie*** (loc. adv.) = în armată
cu *căţel*, cu purcel = cu tot avutul, cu întreaga familie
a face mâna *căuş* = apropiind degetele mâinii şi adâncind palma
a *căuta* cuiva ceartă (sau **pricină**) **cu lumânarea** = a naşte ceartă cu orice preţ; sămânţă de scandal; **n-ai ce *căuta*** (undeva) = este interzis să te afli undeva; **a *căuta*** (pe cineva sau ceva) **cu ochii** = a încerca să descoperi (pe cineva sau ceva) într-o mulţime de oameni; **a *căuta* cu gândul** = a se sili să-şi aducă aminte (de ceva); **a *căuta* privirile cuiva** = a încerca să întâlnească privirile cuiva pentru o afirmare sau o negare (a ceva); **a-şi *căuta* de treabă** (sau **de treburi, de nevoi, de cale, de drum**) = a-şi vedea numai de propriile treburi; (fam.) **a-i *căuta*** (cuiva) **în coarne** = a răsfăţa (pe cineva)
a avea *căutare* = (despre oameni) a se bucura de stimă; (despre lucruri) a fi solicitate
a trăi (sau **a se înţelege, a se iubi** etc.) **ca şi *câinele* cu pisica** sau **a se mânca precum *câinii*** (ir.) = două sau mai multe persoane care nu se înţeleg deloc, nu se pot suferi şi se duşmănesc; **a tăia frunze la *câini*** = a lenevi, a nu avea nici o ocupaţie; **a trăi ca şi *câinele* la stână** = a trăi bine, a huzuri; **nu e nici *câine*, nici ogar** = nu are nici o situaţie clară; **nu-i numai un *câine* scurt de coadă** = mai sunt şi alţii la fel, nu este unicul; **viaţă de *câine*** = viaţă grea, plină de lipsuri; (ir.) **umblă *câini* cu covrigi** (sau **colaci**) **în coadă** = se spune despre un loc unde se crede că ar fi mare belşug
munca *câmpului* = muncile agricole; **artilerie de *câmp*** = artilerie care foloseşte tunul şi obuzierul de calibru mic şi care poate fi întrebuinţată pe un teren plan, neaccidentat; (loc. adv.) **în plin *câmp*** sau **în *câmp* deschis** = fără adăpost, sub cerul liber; **a o lua peste *câmp*** = a o lua de-a dreptul, părăsind drumul sau cărarea; **a-şi lua** (sau **a apuca**) ***câmpii*** = a pleca unde vede cu ochii (de durere, de mânie etc.); a ajunge la disperare; ***câmp* vizual** = spaţiu cât poţi vedea cu ochii
când* şi *când sau **din *când* în *când*** = uneori, mai rar, câteodată; ***când*... *când*...** = câteodată... altă dată...; ba..., ba...; uneori..., alteori...; **a (nu) avea *când* să...** = a (nu) avea timpul material să...; **ca şi *când*** = parcă
joacă cum îi *cântă* = este la cheremul altuia, face cum i se porunceşte
a trage la *cântar* = a cântări mult; a fi plin de importanţă
la (sau **pe la, spre**) ***cântatul* cocoşilor** = (pe) la miezul nopţii sau înspre zori
***cântecul* lebedei** = ultima operă a unui compozitor, poet, artist plastic etc.; ***cântecul* planetelor** = cântecul sferelor; ***cântec* bătrânesc** = baladă populară veche; ***cântec* de dor** = cântec popular cu caracter elegiac; ***cântec* de lume** = poezie lirică cu caracter erotic; ***cântec* de leagăn** = cântec liric cu care se adorm copiii

Scanned with OKEN Scanner

mici; **vorba** (sau **povestea**) ***cântecului*** = vorba ceea, cum se zice; **aşa-i *cântecul*** = asta-i situaţia; **a fi cu *cântec*** sau **a-şi avea *cântecul* său** = (despre acţiuni, întâmplări, lucruri) complicat, cu aspecte dubioase sau povestea fiecăruia, neclară; **îi *cântă* în strună** = îi ţine partea, îi întăreşte spusele

***câr*-mâr** (adverbial sau substantivat) = (cu) ceartă, (cu) tocmeală; **că-i *câr*, că-i mâr** = când cineva se încurcă în vorbe, fiind neclar şi neconvingător, când încearcă să acopere ceva prin minciuni

a fi în *cârâ* cu cineva = a fi în duşmănie, în ceartă cu cineva

a intra (sau **a se băga**) **în *cârcotă*** (cu cineva) (loc. vb.) = a se certa (cu cineva)

a se pune (sau **a intra**) **în *cârd* cu cineva** = a se asocia cu o persoană dubioasă în vederea punerii la cale a unor afaceri necurate; (loc. adv.) **de (la) un *cârd* de vreme** = de un timp încoace; **un *cârd* de ani** = mai mulţi ani

a se face *cârlig* = a se strâmba, a se ghemui (de durere)

îţi *cârneşte* nasul din loc (tranz.) = îţi miroase foarte urât; **a-şi *cârni* nasul** sau (intranz.) **a *cârni* din nas** = a strâmba din nas, a nu-i place ceva, a fi nemulţumit

cu ochii *cârpiţi* de somn = nu-şi poate ţine ochii deschişi fiindu-i foarte somn

cât* ce...** (reg.) = îndată ce...; ***cât* ai bate din** (sau **în**) **palme sau *cât* te-ai şterge** (sau **freca**) **la ochi, *cât* ai scăpăra din(tr-un) amnar** = foarte repede, îndată, imediat; **numai *cât = doar; (adesea în corelaţie cu „atât") **cu *cât*** = pe măsură ce...; **pe** (sau **după**) ***cât*** = în măsura în care..., după cum; ***cât* se poate (de...)** sau (eliptic) ***cât* de...** sau ***cât* mai...** = foarte; **a striga** (sau **a ţipa** etc.) ***cât* îl ia** (sau **ţine**) **gura** = a răcni, a striga foarte tare; ***cât* despre...** (sau **pentru...**) = relativ la..., cât priveşte, cu privire la...; ***cât* colo** = departe; ***cât* de colo** = de la mare distanţă, de departe; imediat, de la prima vedere, în mod clar; (pop.) ***cât* colea** = aproape; ***cât* de *cât*** = puţin, un pic, măcar; ***cât* e lumea (şi pământul)** = totdeauna; (în construcţii negative) niciodată; ***cât* e ceasul?** = ce oră este (acum)?; **în *câte* (ale lunii) e (astăzi)?** = la ce dată calendaristică ne aflăm (astăzi); **pe *cât* te prinzi?** = pe ce pui pariu?; ***câtă* frunză, *câtă* iarbă** = se spune despre o mulţime nenumărată, puzderie (vezi „Scrisoarea III" de Mihai Eminescu); ***câte*-n lună şi-n soare** sau ***câte*-n lună şi-n stele, *câte* şi mai *câte*** = de toate, de tot felul, soiul, tot ce se poate închipui; ***câtă* mai** = coşcogeamite, foarte mare

una *câte* una sau **unul *câte* unul** = unul după altul, pe rând; ***câte* una (straşnică)** = **ceva grozav, neobişnuit**

de *ce* nu? (în formule de răspuns) = desigur, cum să nu; se poate, e posibil; **de *ce*, de *nece*** = se spune atunci când vrei să închei o discuţie şi nu dai răspunsul la ultima întrebare; **te miri *ce*** = o nimica toată, foarte puţin; **cât pe *ce*** = gata-gata; **din *ce* în *ce*** = tot mai mult, cu cât trece timpul; (pop.) **numai *ce*** = pe neaşteptate, deodată; **a şti** (sau **a afla**) ***ce* şi cum** (e) = a şti bine despre ceva, a fi bine informat; **pe zi *ce* trece** (sau **merge**) sau **de *ce* trece** (sau **merge**) = tot mai mult, pe măsură ce trece vremea; **n-ai** (sau **n-aveţi**) **pentru *ce*** (sau **de *ce***) = se răspunde cuiva care-ţi mulţumeşte; **a**

Scanned with OKEN Scanner

(nu) avea de *ce* = a (nu) exista motiv întemeiat pentru...; ***ce*-i drept** = într-adevăr, de fapt; (reg.) **cu mare *ce*** = cu mare greutate, anevoios, greu

când mi-oi (sau **ţi-oi** etc.) **vedea *ceafa*** = niciodată; **a face *ceafă*** = a se îngrăşa; **gros în** (ori **la**) ***ceafă*** sau cu ***ceafa* groasă** = gras; (fig.) bogat, influent

a bate *ceamburul* (pop.) = a umbla fără rost, a bate drumurile de pomană, a sta degeaba

cu *ceasurile* (loc. adv.) = mult timp; timp îndelungat; **la tot *ceasul*** = mereu, întruna; **cu un *ceas* mai devreme** (sau **mai curând**) = cât mai repede cu putinţă, până nu e prea târziu; **în *ceasul* al doisprezecelea** = în ultimul moment; **a face un *ceas* bun până...** = a avea nevoie de o oră pentru a parcurge o distanţă; ***ceas* bun** (sau **rău**) = (în superstiţii) moment considerat bun sau rău; **să fie într-un *ceas* bun!** = urare adresată cuiva care vrea să întreprindă ceva; (pop.) **a se da de *ceasul* morţii** = a se agita, a se frământa pentru ceva; **i-a stat *ceasul*** = a murit; **a merge ca *ceasul*** = (despre maşini, aparate etc.) = a merge foarte bine, a funcţiona perfect

cea (sau **ceea**) **lume** = lumea cealaltă; (loc. subst.) ***Cel* de sus** = Dumnezeu; (pop.) ***cel* de pe comoară** (sau **cu coarne**) = dracul

toate *cele* (**a**) = totul, toate; **multe *cele*** (**a**) = multe şi diverse; **alte *cele*** (***a***) = altceva; alte lucruri; **ba *ceea...*, ba *ceea...*** = ba una, ba alta

nici o *centimă* (fam.) = nici un ban, nici un şfanţ

a (se) preface în *cenuşă* = a (se) face scrum, a (se) distruge prin foc; **a nu avea nici *cenuşă* în vatră** = a fi foarte sărac; **a trage *cenuşa*** (sau **spuza**) **pe turta sa** = a-şi apăra propria cauză, opinie; **a-şi pune *cenuşă* în cap** = a se pocăi, a-şi recunoaşte cu exagerare vina

a da *cep* (**unei buţi, unui butoi** etc.) = a începe o bute, un butoi plin cu vin etc. scoţându-i cepul

sub *cerul* liber = afară, fără acoperiş; **până-i *cerul*** = niciodată; **ca *cerul* de pământ** sau **ca de la *cer* la pământ** = păreri opuse, două puncte de vedere total diferite; **a răscoli *cerul* şi pământul** = a face totul pentru a găsi ceva pierdut; **a se ruga** (de cineva) **cu *cerul*** (**şi**) **cu pământul** = a implora pe cineva într-o problemă, cu tot sufletul; **a pica** (sau **a cădea**) **din *cer*** = a sosi pe neanunţate, pe neaşteptate; a fi străin de ceea ce se întâmplă în jur; **nu pică din *cer*** = nu vine de-a gata; **parcă a picat** (sau **a căzut**) ***cerul* pe mine** = uimirea, ruşinea etc. în faţa unei situaţii neprevăzute, neplăcute; **nu s-o face gaură** (sau **bortă**) **în *cer*** = n-o să fie mare pagubă, n-o să se întâmple nimic neplăcut; **a făgădui** (sau **a promite**) ***cerul* şi pământul** = a promite lucruri nerealizabile; (compus) ***cerul*-gurii** = peretele superior al cavităţii bucale, palatul bucal; **a fi** (sau **a se crede**) **în al şaptelea** (sau **în al nouălea**) ***cer*** = a fi foarte fericit, bucuros; **cu o falcă-n *cer* şi cu una în pământ** = supărat foc, imposibil de potolit (vezi I. Creangă)

a *cere* voie să... = a ruga, a stărui (pe lângă cineva) pentru a obţine o aprobare într-o anumită chestiune; **a *cere*** (cuiva) **socoteală** (sau **cont**) = a impune cuiva să dea lămuriri, explicaţii, pentru ceva; a trage la răspundere pe cineva

***cerere* solvabilă** = cerere de mărfuri şi servicii pentru care cumpărătorii

Scanned with OKEN Scanner

dispun de mijloace de plată; (loc. adv.) **la *cerere*** = atunci când se solicită

a fi *certat* cu morala = a fi imoral; **a fi *certat* cu justiţia** = a încălca sistematic legile ţării în care trăieşti

a fi (sau **a ajunge** etc.) ***ceva* de speriat** = se zice despre cineva care iese din comun (bun sau rău) şi provoacă uimire, spaimă etc.; **aşa *ceva*** = cam ca acest lucru, această faptă; **aşa *ceva*!?** = uimire în faţa unei fapte sau ştiri senzaţionale; **e *ceva*** (**de capul lui**) = are ceva calităţi, nu-i prost chiar cu totul, promite; ***ceva* mai...** = ceva mai de seamă, frumos, urât etc.

a prinde *cheag* = a se îndrepta din punct de vedere material; a-i merge mai bine; a se îmbogăţi; **a avea *cheag*** = a fi înstărit, a trăi bine

la *cheie* (loc. adj. şi adv.) = (despre locuinţe, uzine etc.) terminat şi finisat, bun de dat în folosinţă; **a ţine** (ceva sau pe cineva) **sub *cheie*** = a ţine încuiat; a priva de libertate; ***cheia* şi lacătul** = totul; **roman** (sau altă specie literară) **cu *cheie*** = în care se relatează transparent întâmplări deosebite despre nişte personaje reale; ***cheie* cu cifru** = (în literatură, epistole, seifuri, genţi diplomatice etc.) sistem în care literele şi cifrele sunt înlocuite cu altele, convenţionale şi secrete; **poziţie-*cheie*** = poziţie de bază şi de interes strategic, economic etc.; ***cheie* franceză** = unealtă care are un sistem cu filet, cu ajutorul căruia se pot prinde între fălcile ei piuliţe şi şuruburi de diverse grosimi

cheltuieli* de judecată** = cheltuieli pe care cel care a pierdut un proces este obligat să le plătească părţii care a câştigat procesul (în baza unei hotărâri judecătoreşti); **cu** (sau **pe**) ***cheltuiala* cuiva** = cu mijloacele băneşti oferite de altcineva; **bani de *cheltuială = bani de coşul zilnic, pentru cumpărături cotidiene; **a se pune pe *cheltuială*** = a cheltui mult şi fără rost, a risipi; (fam.) **a da cuiva de *cheltuială*** = a bate, a lovi pe cineva

a chema la *ordine* = a impune cuiva să respecte ordinea, liniştea; a trezi la realitate etc.; **a *chema* sub arme** (sau **sub drapel**) = a încorpora, a chema pentru a-şi satisface stagiul militar; a mobiliza armata în cazuri extreme; **se *cheamă* că...** = vrea să zică..., înseamnă că

a fi (sau **a se afla, a sta** etc.) **la *cheremul* cuiva** (pop. şi fam.) = a fi la discreţia, la bunul plac al cuiva; **a avea pe cineva la *cheremul* său** = a dispune de cineva după bunul plac

n-are *cherestea* = n-are obraz, este needucat, nesimţit, lipsit de valoare

în *chestiune* (lucrul, persoana etc.) = se spune despre ceea ce este în atenţie imediată, despre problema în discuţie

cu *chibzuială* (loc. adj. şi loc. adv.) = bine gândit, lucru făcut cu judecată; **fără *chibzuială*** = rău gândit, necugetat; (loc. vb.) **a sta la *chibzuială*** = a gândi bine ceva, a chibzui, a cumpăni cum e mai bine

a face (cuiva) ***chica* topor** (sau **măciucă**) sau **a face** (cuiva) **morişcă în *chică*** = a trage (pe cineva) bine de păr; (p. ext.) a bate zdravăn

a căuta *chichiţe* = a căuta cu orice preţ greşeli, cusururi

a pune la *chimir* = a strânge bani; (p. ext.) a fi zgârcit; **a avea la *chimir*** = a fi bogat

a strânge (pe cineva) **în *chingi*** = a lua din scurt pe cineva pentru a mărturisi ceva, a constrânge; **a slăbi** (pe cineva) **din *chingi*** = a lăsa pe cineva liber, a-l elibera; **a-l ţine** (pe cineva)

Scanned with OKEN Scanner

chingile = a se simţi în putere, a fi în stare să facă un anumit lucru

apă *chioară* = nume dat ironic unor alimente sau băuturi fără gust sau diluate; lipsite de conţinut; **a nu avea para *chioară*** (sau substantivat) **a nu avea *chioară* în pungă** = a fi sărac, a nu avea nici un ban

în *chip* de... (loc. adv.) = aidoma cu..., la fel ca...; ***chip* cioplit** = idol; (loc. adj.) **fel şi *chip*** = tot felul de...; (loc. adv.) **(în** sau **cu) fel şi *chip*** (sau **chipuri**) = în tot felul, în toate modalităţile; (loc. adv.) **cu orice *chip*** = oricum, cum o fi; **în** (sau **cu) nici un *chip*** = deloc, nicidecum; **nu e *chip*** = este imposibil, nu se poate; **a nu avea (nici un) *chip*** = a nu avea posibilitatea să..., a nu putea să...; (pop.) **a afla *chip*** (şi **cale**) = a căuta un mijloc, o soluţie realizabilă; **cu *chip* să...** = ca să..., pentru ca să..., având intenţia să...; **cu *chip* că...** = sub pretextul, motivul că...

cu *chirie* = spaţiu dat cuiva pe timp limitat în schimbul unei sume de bani

literă *chirilică* = literă din alfabetul chirilic

a fi *chit* (cu cineva) (fam.) = a nu mai datora nimănui nimic; (p. ext.) a deveni liber; ***chit* că** = chiar dacă..., indiferent dacă...

a tăcea *chitic* (adverbial) = a păstra tăcere, a tăcea mâlc

***chiu* şi vai** = durere, suferinţă; sărăcie lucie; **cu *chiu* şi vai** sau **cu *chiu*, cu vai** = cu multă osteneală, realizat cu greu

a trage *chiulul* (loc. vb.) = a lenevi, a se sustrage de la o acţiune; a nu-şi ţine cuvântul dat; **a-i trage** (cuiva) ***chiulul*** = a înşela (pe cineva)

a da *chix* = a rata; a nu reuşi

a fi a *cincea* roată la car (sau **la căruţă**) = a se afla pe un plan secundar, pe o poziţie nesemnificativă

***cine* (mai) *ştie*?** = nu cunosc, nu ştiu

a da *cinstea* pe ruşine = a se face de ruşine, a se compromite; (loc. adv.) **în *cinstea*** (cuiva sau a ceva) = spre lauda, onoarea unui om deosebit; **a-i face *cinste*** (cuiva) = a-i face cuiva onoare, a-i fi de laudă; **a face *cinste*** = a-i da de băut, de mâncat; (loc. adj.) **pe *cinste*** = ceva foarte bun, valoros, frumos etc.

a se ţine de *cioace* (fam.) = a se ţine de glume, de şotii, de şmecherii; **a sta la *cioace*** = a participa la o discuţie veselă, cu glume, bancuri

cât (sau **ca**) ***cioara*-n par** = puţin, deloc, sporadic; (fam.) **cum** (sau **ce**) ***ciorile*?** = (exprimă nemulţumire) cum (ce) naiba? cum (ce) dracul?

câine *ciobănesc* = rasă de câine mare şi puternic, folosit de obicei pentru paza turmelor de oi şi a stânii

a pune *ciocuri* (arg.) = a minţi

a fi între *ciocan* şi nicovală = a fi într-o situaţie foarte neplăcută, aproape fără ieşire; **a sta *ciocan* pe** (sau **de) capul cuiva** = a sâcâi, a stărui, a plictisi pe cineva într-o problemă oarecare

a da (cuiva) **un *ciolan* de ros** = a facilita cuiva posibilitatea de a obţine avantaje sau profituri materiale (de multe ori nemeritate); **a umbla după *ciolan*** = a umbla după profituri (cu puţină muncă, prin viclenie); **a scăpa *ciolanul* din mână** = a pierde avantaje materiale; **a i se muia** (cuiva) ***ciolanele*** = a-i slăbi puterile, a se slei de forţă fizică; **a-i trece** (cuiva) ***ciolan* prin *ciolan*** = a fi foarte obosit; **a-i rupe** (sau **a-i frânge, a-i muia** cuiva) ***ciolanele*** = a snopi pe cineva din bătaie; **a-i**

Scanned with OKEN Scanner

putrezi (cuiva) ***ciolanele*** = a fi mort de multă vreme; **a-i rămâne *ciolanele*** (pe undeva) = a muri departe de casă, prin ţări străine

a strânge banii la *ciorap* = a face economii ţinând banii în locuinţă

a se amesteca în *ciorba* cuiva (sau **a altuia**) = a se amesteca nedorit şi nepoftit în treburile altuia; **a pune** (sau **a băga** etc.) **pe toţi într-o *ciorbă*** = a-i considera pe toţi oamenii la fel, neţinând cont de calităţile, valoarea, situaţia fiecăruia

de mare *circulaţie* (loc. adj.) = foarte răspândit şi bine apreciat, folosit; **a pune** (sau **a da, a introduce**) **în *circulaţie*** = a face să intre în folosinţă, să se răspândească; **a fi în *circulaţie*** = a avea valoare, a circula; **a scoate** (pe cineva) **din *circulaţie*** = a obosi, a extenua pe cineva peste măsură

de (sau **pentru**) ***circumstanţă*** (loc. adj. şi adv.) = care se face sau are loc într-o anumită împrejurare, fără a fi valabil în mod obiectiv şi general

de-a *cirip-cirip* = joc de copii la care jucătorii se apucă unii pe alţii de dosul palmelor, ciupindu-se de piele şi repetând mereu „cirip-cirip"

a *citi* în stele = a ghici cuiva viitorul orientându-se după mişcarea stelelor de pe cer; **a *citi*** (cuiva) **în palmă** = a prezice cuiva viitorul şi caracterul după liniile din palmă

carte de *citire* = manual de limba română pentru primele clase elementare

scris-*citit* = noţiuni elementare de scriere şi citire pentru şcolarii din prima clasă

***cititor* în stele** = astrolog (vezi Mihai Eminescu „magii cititori în stele..."); ***cititor* de cartele** = dispozitiv periferic care permite introducerea informaţiei după o cartelă perforată într-un sistem de prelucrare automată a datelor

prost ca o *ciubotă* = nătâng, tâmpit, pe care nu-l duce capul la nimic bun

a (se) **face** (sau **a fi ud**) ***ciuciulete*** (adverbial) = a (se) uda (sau a fi ud) până la piele

(plin) *ciucure* (**de...** sau **cu...**) (loc. adj. şi adv.) = (încărcat) până la refuz (de... sau cu...)

în *ciuda* cuiva (loc. adv. şi prep.) = în necazul, în pofida cuiva; înfruntând împotrivirea cuiva; (loc. conj.) **în *ciuda* faptului că...** = cu toate că..., deşi...; **a face** (cuiva) **în *ciudă*** = a necăji intenţionat (pe cineva)

a face (pe cineva) ***ciulama*** = a bate, a stâlci rău (pe cineva)

***ciumă* brună** = nazism; fascism

doar n-am mâncat *ciuperci*! = doar n-am înnebunit!; **pagubă-n *ciuperci*!** = ei şi!? nu-mi pasă!

ciupit* de vărsat** sau **cu obrazul *ciupit (despre oameni) = cu urme vizibile de variolă pe obraji

a vedea ca prin *ciur* = a vedea neclar, cu ceaţă pe ochi; **a trece** (sau **a da, a cerne** ceva sau pe cineva) **prin *ciur* şi prin dârmon** = a cerceta (ceva) în amănunt, cu atenţie; a cleveti, bârfi pe cineva, scoţându-i la iveală cât mai multe defecte; (mai ales cu verbul la participiu) a trece prin multe încercări, a căpăta multă experienţă; **a căra** (sau **a duce**) **apă cu *ciurul*** = a munci fără spor, a lucra zadarnic

(plouă de) toarnă cu ciutura = plouă foarte tare; plouă cu găleata

prost ca o *cizmă* = foarte prost; prost ca noaptea

lucru de *clacă* = lucru făcut de mântuială, făcut anapoda, prost

***claie* peste grămadă** = unul peste altul, la grămadă, la întâmplare şi în dezordine, aglomeraţie

Scanned with OKEN Scanner

a(-i) da cu *clanţa* = a pălăvrăgi multe şi mărunte, fără rost; **rău** (sau **bun**) **de *clanţă*** = despre un om care aruncă vorbe negândite, om certăreţ; **a se lua** (cu cineva) **la *clanţă*** = a se certa cu cineva din motive neîntemeiate; **ţine-ţi *clanţa*!** sau **tacă-ţi *clanţa*!** = taci! nu mai vorbi!

a trage (cuiva) ***clapa*** = a păcăli (pe cineva)

***clar* de lună** (substantivat, n.) = noapte cu lună strălucitoare

cu *claritate* = limpede, clar, lămurit

de *clasă* (loc. adj.) = care aparţine unei clase sociale; **de (mare) *clasă*** sau **de *clasa* întâi** = de primă calitate, valoare superioară

a face *clăbuci* la gură = a vorbi mult şi cu furie

e cam *clămpănit* (fam.) = se spune despre un om beat care vorbeşte aiureli

a nu (se) *clinti* un fir de păr din capul cuiva = a nu (se) atinge (de) viaţa cuiva cu nimic

a *clătina* capul (sau intranz. **... din cap**) = a mişca din cap a îndoială, mirare, descurajare etc.

a fi *clei* (fam.) = a nu şti nimic la examen; a fi beat turtă

a scoate cuiva vorba (din gură) cu *cleştele* = a face cu greu pe cineva să vorbească

relaţii (sau **raporturi** etc.) ***clientelare*** = relaţii ce existau între statul roman şi unele populaţii străine, prin care acestea din urmă recunoşteau autoritatea Imperiului roman (fără a fi incluse în imperiu), dar având protecţia acestuia; raporturi politice sau economice întemeiate pe principii subiective, pe interese oculte

a nu avea nici în *clin*, nici în mânecă (cu cineva) = a nu avea nici o legătură (cu cineva)

într-o (sau, rar, **în**) ***clipă*** (loc. adv.) = imediat, numaidecât, îndată; **în *clipa* aceea** = chiar în momentul acela; **din *clipă* în *clipă*** sau **dintr-o *clipă* în alta** = dintr-un moment în altul, imediat; (cu valoare de interjecţie) **o *clipă*!** = se spune atunci când rogi pe cineva să aibă un pic de răgaz şi răbdare să-i spui, să-l rogi, să-l anunţi ceva

într-o *clipeală* (de ochi) (loc. adv.) = imediat, numaidecât

cât ai *clipi* (din ochi) = numaidecât, imediat

într-o *clipită* = numaidecât, foarte repede şi imediat

a *cloci* o boală (tranz.) = a fi pe cale de a se îmbolnăvi

a trage *clopotele* (fam.) = a face curte unei fete; a divulga un secret încredinţat

fură *cloşca* de pe ouă sau **fură ouăle de sub cloşcă** = se spune despre un hoţ (găinar) foarte priceput; (adverbial) **a şedea** (sau **a sta**) ***cloşcă*** = a fi inactiv, a nu se mişca din loc; (compus) ***Cloşca*-cu-Pui** = numele unei constelaţii din emisfera boreală: Pleiadele, Găinuşa, Păstorul-cu-Oile; ***Cloşca* cu puii de aur** = tezaur descoperit la Pietroasele

a *coace* (cuiva) **turta** sau **a i-o *coace*** = a pune la cale o cursă, a gândi să facă (cuiva) ceva rău

a da din coadă (despre oameni) = a se linguşi pe lângă cineva; **a-şi vârî** (sau **băga**) ***coada*** (în ceva) = a se amesteca în treburi care nu-l privesc; **îşi vârâ** (sau **şi-a vârât, îşi bagă, şi-a băgat** etc.) **dracul *coada*** (în ceva) = se spune despre o situaţie dificilă, cu complicaţii (neaşteptate) greu de rezolvat; **a călca** (pe cineva) **pe *coadă*** = a supăra pe cineva, a încurca socotelile cuiva; **a pune *coada* pe** (sau **la**) **spinare** = a o şterge, lăsând

Scanned with OKEN Scanner

o treabă neterminată; **cu *coada* între picioare** = (despre oameni) ruşinat, umilit, pus la punct; (pop.) **a-şi face *coada* colac** = a se sustrage de la ceva; **a trage mâţa** (sau **pe dracul**) **de *coadă*** = a o duce greu, a face cu greu faţă nevoilor zilnice; (**get-beget**) ***coada* vacii** = de origine rurală; **a prinde prepeliţa** (sau **purceaua**) **de *coadă*** = a se îmbăta; **a se ţine de *coada* cuiva** sau **a se ţine** (sau **a umbla**) ***coadă* după cineva** = a se ţine mereu de cineva, a nu-l slăbi nici o clipă; **a lua** (sau **a apuca** ceva) **de *coadă*** = a se hotărî să muncească, a se apuca de-o treabă; **a-şi vedea de *coada* măturii** (sau **tigăii**) = a se ocupa numai de treburile casei; ***coadă* de topor** = trădător de neam, de patrie; persoană care serveşte ca unealtă în mâna duşmanului; (loc. adv.) **la** (sau **în**) ***coadă*** = printre ultimii (la învăţătură, într-o întrecere sportivă etc.); **de la *coadă* la cap** = de la sfârşit spre început; **a nu avea nici cap, nici *coadă*** = confuz, neclar, a nu avea nici o ordine; ***coada* ochiului** = unghiul extern al ochiului; **a face *coadă*** = a sta într-un şir lung de oameni pentru a cumpăra ceva sau a cere un act etc; **din *coadă* de câine nu faci sită de mătase** = încercare cu bună intenţie de a corecta pe cineva, fără succes însă

a atinge (pe cineva) **la *coarda* sensibilă** (sau **simţitoare**) = a aduce în discuţie o idee, un fapt pentru care interlocutorul este foarte sensibil, interesat; a măguli pe cineva; **a întinde *coarda* până se rupe** (sau **plesneşte**) **sau a întinde prea tare *coarda*** = a depăşi limitele unei situaţii, a întinde până la extrem încordarea; ***coardă* vocală** = fiecare dintre formaţiile ligamentoase simetrice care aparţin laringelui şi prin vibrarea cărora se produc sunete

a *coase* petic de petic = a se zgârci la orice

(e) **slab de-i poţi număra *coastele*** sau **îi numeri *coastele* de slab ce e** = se spune despre o persoană care e foarte slabă, costelivă, care abia se ţine pe picioare; **a i se lipi** (cuiva) ***coastele* de spate de foame** sau **a i se lipi *coastele* de pântece, a avea *coastele* lipite** = a fi mort de foame, a fi subnutrit; **a avea pe cineva în *coaste*** = a se simţi stingherit de cineva în ceea ce vrea să facă, a simţi prezenţa permanentă şi indiscretă a cuiva; **a pune** (cuiva) **sula în *coastă*** = a obliga, a sili pe cineva să facă un lucru neplăcut (şi greu); a şantaja, a avea pe cineva la mână (cu ceva) şi a-l obliga (la ceva); (loc. adv.) **pe o *coastă*** = pe o parte, într-o dungă

***Cobiliţa*-Ciobanului** (compus) = numele popular al constelaţiei Lebedei

a lega (**pe cineva**) ***cobză*** = a lega (pe cineva) strâns, de mâini şi de picioare

cântă *cocoşul* (într-o casă) = se spune despre o casă în care bărbatul are cuvântul hotărâtor; **basm** (sau **poveste**) **cu *cocoşul* roşu** = poveste sau întâmplare fără sfârşit, baliverne; (fam.) **a *cocoşa* pe cineva în bătaie** = a bate (pe cineva) foarte tare

a pune (sau **a băga** pe cineva) **în *cofă*** (fam.) = a înfunda, a pune pe cineva la punct prin inteligenţă şi viclenie; **a ploua** (sau **a turna**) **cu *cofa*** = a ploua torenţial, abundent

iarnă cu şapte *cojoace* = iarnă grea, lungă, cu ger şi cu foarte multă zăpadă; **a scutura** (cuiva) ***cojocul*** sau **a i se face** (cuiva) **pielea *cojoc*** = a bate sau a fi bătut (zdravăn); **a nu mai întreba** (pe cineva) **de ce-i e *cojocul*** = a-l lua pe cineva repede,

Scanned with OKEN Scanner

pe nepregătite, a nu-l lăsa să se gândească întâi; **a-şi teme** (sau **a-şi păzi**) ***cojocul*** = a evita riscurile, a fi precaut; (fam.) a sta în banca sa; **ac de (pentru) *cojocul* lui** = soluţia pentru a veni de hac cuiva (vezi I. Creangă)

colaci* domneşti** = daruri obligatorii trimise domniei de oraşele şi târgurile din Moldova şi Ţara Românească; **a se face *colac = a se face ghem, a se culca cu corpul încolăcit; ***colac* peste pupăză** = este atunci când la un necaz se adaugă altele; o nenorocire nu vine niciodată singură; **a umbla după** (sau **a aştepta**) ***colaci* calzi** = a visa la o viaţă plăcută, aşteptând cu braţele încrucişate pe piept; a aştepta să se împlinească ceva plăcut, de-a gata; a nădăjdui la ceva irealizabil; **a aştepta** (sau **a primi** pe cineva) **cu *colaci* calzi** = a primi pe cineva foarte bine; ***colac* de salvare** = inel de plută sau de cauciuc, umflat cu aer, care, în cazul unui naufragiu, poate menţine la suprafaţa apei persoana aflată în pericol de a se îneca; centură de salvare

a bate (pe cineva) **să-i meargă** (sau **de-i merge**) ***colbul*** = a bate foarte tare (pe cineva)

ici (şi) *colea* sau **pe ici (pe) *colea*** = pe alocuri; **de ici, (de) *colea*** = dintr-un loc în altul; ***colea* şi *colea*** = rar, puţin; pe ici, pe colo; **ba ici, ba *colea*** = pretutindeni, în toate părţile; **de *colea* până *colea*** = indică o distanţă nu prea mare; încoace şi încolo, dintr-un loc în altul; **mai *colea* de...** = ceva mai departe de...; **când *colea*...** = ... ce să vezi?; spune povestitorul, pregătind pe ascultători că urmează ceva senzaţional, neaşteptat; **ştii, *colea*** = ceva extraordinar, de soi, aşa cum trebuie

alb-*colilie* = (despre părul capului) cu părul complet alb; (pop.) **a-i fi** (cuiva) **calea în *colilie*** = a avea un drum frumos, o călătorie plăcută

a lua (pe cineva) **în *colimator*** = a urmări cu insistenţă comportamentul cuiva; a persecuta (pe cineva) pe nedrept

de *colo* până *colo* = încoace şi încolo, dintr-un loc într-altul, de aici până acolo; **(pe) ici, (pe) *colo*** sau ***colo* şi *colo*** = din loc în loc, pe alocurea, pe aiurea, foarte rar; **pe *colo*..., pe din *colo*** = într-o parte, într-alta; **cât *colo*** = (exprimând o surprindere) de fapt, în realitate; **a se cunoaşte** (sau **a se vedea** etc.) **cât de *colo*** = a se vedea de departe, a fi foarte evident; **ia te uită *colo*!** = (exprimând mirarea) i-auzi! de unde şi până unde?

coloană* vertebrală** = totalitatea vertebrelor reunite cap la cap, formând axul de susţinere a scheletului la animalele vertebrate; şira spinării; **a pune** (pe cineva) **pe două *coloane = demonstrând că cineva a plagiat, se pune pe o coloană textul plagiatorului iar în coloana alăturată textul original, din care s-a plagiat; ***coloană* sonoră** = ansamblu de sunete (cuvinte, muzică etc.) care însoţesc imaginile unui film; pistă sonoră; ***Coloana Infinitului*** = sculptură a lui Constantin Brîncuşi, situată în oraşul Tg. Jiu

soprană de *coloratură* = soprană cu un registru larg, mai ales acut, care cântă în această manieră

colţul* gurii** = fiecare din cele două extremităţi ale gurii; ***colţ* cu...** = unghiul format de două străzi; ***colţ* de pâine** = coltuc; (p. extr.) orice margine de pâine; **a da din *colţ* în *colţ = a căuta o ieşire salvatoare dintr-o situaţie nefavorabilă; **a pune**

Scanned with OKEN Scanner

(un copil) la *colţ* = a pedepsi un copil, punându-l într-un colţ al încăperii, cu faţa spre perete; **în (sau din) toate *colţurile*** = în (sau din) toate părţile; **a-şi arăta colţii** = a-şi arăta aversiunea, duşmănia; **a (se) lua la *colţi*** = a fi gata de încăierare; **a avea *colţi*** (sau **un *colţ***) = a fi aprig, a fi obraznic

de *comă* (arg., loc. adj. şi adv.) = extraordinar, nemaipomenit, cu totul deosebit

a pune capul sub *comănac* (glumeţ) = a se călugări

a intra în *combinaţie* cu cineva = a se asocia cu cineva

damă (sau **doamnă**) **de *companie*** = persoană angajată să îngrijească de o persoană bătrână ori bolnavă sau care să-i ţină de urât

în *comparaţie* cu... = comparativ, faţă de...; **a nu suferi *comparaţie*** = a fi mai presus de orice alt obiect sau fiinţă cu care ar putea fi comparat

a-şi pierde *compasul* (fam.) = a-şi pierde direcţia, orientarea, a se zăpăci, a se încurca

a fi de *competenţa* cuiva = ceea ce este în atribuţiile cuiva; **a-şi declina *competenţa*** = a se declara lipsit de autoritate (legală) sau fără pregătirea necesară pentru a judeca o chestiune sau pentru a se pronunţa într-o problemă

opere *complete* = ediţie care cuprinde toate operele unui scriitor

***complex* de inferioritate** = sentiment de neîncredere în propriile forţe, care se formează de obicei în copilărie, uneori în legătură cu o deficienţă fizică sau psihică; (psih.) ***complexul* lui Oedip** = ataşament erotic al copilului faţă de părintele de sex opus

fără *compliment* (loc. adv.) = sincer, fără gândul de a măguli

criminal de drept *comun* = criminal care a comis o crimă obişnuită; **a face cauză *comună* cu cineva** = a lua partea (a ţine cu cineva) într-o discuţie sau chestiune, cauză; **a nu avea nimic *comun* cu cineva** (sau ceva) = a nu fi în legătură cu cineva, a fi străin de...; **a duce o viaţă *comună* cu cineva** = a conviețui, a trăi împreună sub acelaşi acoperiş; (loc. adv.) **în *comun*** = împreună, laolaltă; **loc *comun*** = lucru ştiut, banalitate; (substantivat) **a ieşi din *comun*** = a aduce, a veni cu ceva deosebit, a prezenta ceva aparte faţă de ceilalţi

de *neconceput* (loc. adv.) = de neimaginat, de necrezut; imposibil

***concepţie* despre lume** = ansamblu de reprezentări şi de idei despre lumea înconjurătoare, care îmbrăţişează toate aceste fenomene (natura, omul şi locul lui în lume, societatea, gândirea etc.) într-o interpretare unitară

a trage *concluziile* = a rezuma ideile emise de participanţi în cadrul unei dezbateri şi a arăta consecinţele care se impun în legătură cu ideile de bază reieşite; **a pune *concluziile*** = a formula pe scurt acuzarea (sau apărarea) într-un proces

a face *concurenţă* cuiva = a căuta să întreacă pe cineva având ca scop realizarea de avantaje

concurs* de împrejurări** = conjunctură; mai multe împrejurări care se întâlnesc în realizarea unui ţel; (loc. vb.) **a da** (cuiva) ***concursul = a ajuta (pe cineva) pentru o reuşită în ceva benefic; **a-şi da *concursul*** (la ceva) = a contribui, a ajuta (pe cineva), a colabora (la ceva)

mânuitor de *condei* = scriitor (talentat); **ca din *condei*** = ordonat, frumos; **a trage *condeiul*** = a încărca nota de plată; **dintr-un *condei*** sau

Scanned with OKEN Scanner

dintr-o trăsătură de *condei* = dintr-o dată; **a avea *condei*** = a avea talent la scris, a scrie uşor şi bine; **a o aduce bine din *condei*** = a scrie cu talent, cu meşteşug; a o aduce bine din frază, a fi convingător

a intra în *conflict* (cu cineva) (loc. vb.) = a strica relaţiile cu cineva; adversitate de interese în planul afacerilor; ***conflict* de frontieră** = ciocnire (chiar schimburi de focuri de armă) între unităţi însărcinate cu paza frontierei dintre două state

în *conformitate* cu... = potrivit cu..., dat fiind ordinul (decretul, legea)...; **pentru *conformitate*** = formulă folosită şi scrisă pe o copie a unui act legalizat (care e conform cu originalul)

***confuzie* mentală** = stare patologică ce se caracterizează prin tulburări de percepţie, orientare, raţionament, memorie etc., însoţite, uneori, de agitaţie

instinct de *conservare* = instinct de apărare pe care îl manifestă omul şi animalele, în scopul menţinerii propriei fiinţe

***considerând* că...** = având în vedere că...; luând în consideraţie faptul că...

caz (sau **proces**) **de *conştiinţă*** = dificultatea de a decide într-o problemă morală greu de rezolvat; **mustrare de *conştiinţă*** = regret, remuşcare; **a fi cu *conştiinţa* împăcată** sau **a nu avea nimic pe *conştiinţă*** = a fi curat sufleteşte, a fi convins că nu s-a abătut de la legile morale şi ale ţării; **a fi fără *conştiinţă*** = a fi lipsit de scrupule, a încălca normele de convieţuire şi legile statului; **cu mâna pe *conştiinţă*** = cu toată sinceritatea

a trece la (sau **în**) ***cont*** = a nota la rubrica datorii o operaţie; **a cere** (cuiva) ***cont*** = a cere (cuiva) socoteală, a trage la răspundere pentru ceva spus sau săvârşit; **a da** (cuiva) ***cont*** = a se justifica pentru faptele sale; **a ţine *cont*** (de ceva, de cineva) = a lua în consideraţie un fapt, o persoană, a avea în vedere; **pe *cont* propriu** = pe propria răspundere, de unul singur, independent; **în *contul*** (cuiva sau a ceva) = pe seama cuiva, pentru cineva

în *contact* cu... = în imediată apropiere, în legătură strânsă cu...; ***contact* electric** = legătură electrică între două piese sau elemente conductoare, realizată prin atingere; **a lua *contact*** (cu cineva) = a stabili o legătură (cu cineva); (mil.) a ajunge în apropierea inamicului şi a angaja primele lupte

***contemplare* vie** = percepere nemijlocită, concretă a lucrurilor şi fenomenelor naturii (valabil şi în artă), care dă oamenilor, pe baza practicii şi a pregătirii, o justă apreciere

viaţă *contemplativă* = viaţă consacrată meditaţiei şi nu acţiunii

în *continuare* (loc. adv.) = mai departe, continuu, fără întrerupere

de *contrabandă* (loc. adj.) = marfă destinată a fi trecută peste graniţă în mod clandestin; fals; ilegal; (loc. adv.) **prin *contrabandă*** = în mod ilegal, clandestin, pe ascuns

în *contradictoriu* (loc. adj. şi adv.) = idei, fapte care sunt în opoziţie

în *contradicţie* cu... (loc. adv.) = în opoziţie, în dezacord cu...; **spirit de *contradicţie*** = tendinţa unor oameni de a contrazice totdeauna pe ceilalţi

noţiuni *contrare* = noţiuni care se află într-un raport în care acceptarea uneia presupune înlăturarea celeilalte, fără ca înlăturarea uneia să presupună admiterea celeilalte

în *contratimp* = (muz.) deplasarea accentului de pe un timp tare al măsurii pe unul slab; la timp nepotrivit, inoportun

Scanned with OKEN Scanner

a pune la *contribuţie* = a solicita mintea, capacitatea cuiva într-o acţiune, afacere, problemă

***conturbi* liniştea** = tulburi liniştea

de *convenienţă* (loc. adj.) = de formă, făcut pentru a respecta numai anumite reguli sau interese; **căsătorie de *convenienţă*** = căsătorie făcută numai pentru realizarea unor scopuri materiale şi familiale

cu *convingere* (loc. adv.) = ferm, hotărât, sigur; **fără *convingere*** = vag, nehotărât, echivoc; fără tragere de inimă

a se duce pe *copcă* (fam.) = (despre bunuri) a se pierde, a se distruge (din cauza calamităţilor naturale etc.); (despre oameni) a o păţi, a muri

copil* de şcoală** = copil cu vârsta de 6 sau 7 ani, care începe să meargă la şcoală; ***copil* mic** (sau pop. **de ţâţă**) = bebeluş, sugaci; (loc. adv.) **de (mic) *copil = din copilărie; (despre bătrâni) **a ajunge** (sau **a da**) **în mintea *copiilor*** = a se ramoli, a se scleroza; ***copil* de casă** = fiu de boier care făcea serviciul de paj la boierii de rang mai mare sau la familiile domnitoare; ***copil* de trupă** = copil orfan, crescut şi educat de o unitate militară; ***copil* legitim** = copil născut din părinţi căsătoriţi; ***copil* nelegitim** = copil natural, bastard, născut din părinţi necăsătoriţi; ***copil* din flori** = copil din afara căsătoriei, nelegitim; **unde (şi)-a înţărcat dracul *copiii*** = în locuri pustii, depărtate

mort-*copt* (fam.) = cu orice preţ, necondiţionat, neapărat; **pică de *coaptă*!** = foarte copt; (fig.) întrece măsura normală, formidabil! culmea!

în *cor* (loc. adv.) = împreună, toţi deodată; **a face *cor* cu alţii** = a face cauză comună, a se solidariza cu alţii;

a i se îneca (cuiva) ***corăbiile*** = a fi supărat, fără chef

negru ca *corbul* (sau **ca pana *corbului***) = foarte negru (vezi G. Topârceanu)

drept de *corecţie* = (în unele state) dreptul părintelui de a cere emiterea unui mandat de arestare, fără îndeplinirea unei alte formalităţi, împotriva copilului său minor; **casă de *corecţie*** = loc în care îşi execută pedeapsa infractorii minori

cu *coarne* (loc. adj.) = (despre cuvinte, relatări etc.) exagerat, gogonat, de necrezut; **a lua în *coarne*** = (despre vite) a împunge; (fig.) a lua repede pe cineva cu vorba, a certa; **a scoate *coarne*** = a se obrăznici, a deveni impulsiv; **a fi mai cu *coarne* decât altul** = a fi mai grozav decât alţii; **a pune** (cuiva) **funia în *coarne*** = a înşela, a-şi impune voinţa în faţa cuiva; **a se lua în *coarne* cu cineva** = a se lua la ceartă; **a-şi arăta *coarnele*** = a-şi manifesta răutatea, duşmănia; **a căuta** (cuiva) **în *coarne*** sau **a căuta** (ori **a se uita**) **în *coarnele* cuiva** = a îndeplini toate capriciile cuiva, a face pe placul cuiva foarte alintat; **a pune *coarne*** = a înşela credinţa conjugală; (pop.) **cel cu *coarne*** = dracul, naiba; ***corn* englez** = instrument de suflat, din familia oboiului, dar cu un sunet mai grav, cu ancie dublă; ***cornul* abundenţei** = simbol al belşugului, reprezentat printr-un vas în formă de corn (vezi legenda); ***cornul* lunii** = luna în primul şi în ultimul pătrar, când are formă de seceră

***cornet* acustic** = instrument acustic în formă de pâlnie, care intensifică vibraţiile sonore, folosit de persoanele cu auzul slab: pavilion

corp* la *corp (loc. adj. şi adv.) = în luptă dreaptă, trântă; **a face corp cu**

Scanned with OKEN Scanner

cineva = a se uni, a se asocia cu cineva; (loc. adj.) **de *corp*** = care se poartă direct pe piele; **gardă de *corp*** = oameni plătiţi pentru a proteja o persoană importantă; ***corp* de casă** (sau **de case**) = casă mare, cu mai multe apartamente sau aripi; ***corp* de iluminat** = dispozitiv la care se pot monta mai multe lămpi de iluminat, permiţând, la nevoie, folosirea unui flux luminos mai mare sau mai mic; ***corp* străin** = particulă care se găseşte într-un tot de altă natură; ***corp* simplu** = substanţă ale cărei molecule sunt formate din atomi de acelaşi fel: element; ***corp* compus** = substanţă chimică ale cărei molecule sunt formate din atomi ai mai multor elemente; ***corp* ceresc** = astru; ***corp* geometric** = corp mărginit de feţe (plane sau sferice) definite geometric; ***corp* delict** = obiect care a servit sau era definit să servească la săvârşirea unei infracţiuni, obiect care poartă urmele unei infracţiuni sau asupra căruia s-a săvârşit infracţiunea, adus în justiţie, ca probă materială contra acuzatului; ***corp* de literă** = lungimea paralelipipedului care formează piciorul literei, exprimată în puncte tipografice; ***corp* constituit** = grup de persoane organizat pe baza unei legi; ***corp* legislativ** (sau **legiuitor**) = totalitatea deputaţilor dintr-o adunare legislativă; ***corp* diplomatic** = totalitatea reprezentanţilor diplomatici din alte state, acreditaţi pe lângă un stat; ***corp* de balet** = ansamblu de balet; ***corp* de gardă** = (în vechea organizare a armatei) încăpere pe care o ocupă o gardă militară în timpul serviciului de pază; ***corp* de trupă** = unitate militară independentă; ***corp* de legi** = culegere de legi: corpus

percheziţie *corporală* = control corporal făcut unei persoane (unui infractor, turiştilor la aeroportul internaţional etc.), pentru a vedea dacă nu ascunde arme, droguri etc. şi alte obiecte sau substanţe care ar putea pune în pericol viaţa altor persoane; **pedeapsă *corporală*** = sancţiune aplicată unui delincvent, care constă în bătaie sau tortură

foaie de *cort* = bucată de pânză impermeabilă sau de material plastic, croită astfel încât să se poată face din ea un cort, folosită îndeosebi de militari; **a umbla cu *cortul*** = a fi nomad, a hoinări; **ca la uşa cortului** = dans vioi de pe valea Dunării; expresie folosită pentru cei care au un limbaj grosier, grosolan

a împleti *cosiţă* albă = a rămâne fată bătrână, nemăritată

costul* vieţii** = totalitatea cheltuielilor pentru bunuri alimentare şi nealimentare, precum şi a serviciilor utilizate, într-o perioadă determinată; **preţ de *cost = (în producţie) totalul cheltuielilor necesare pentru fabricarea unui bun oarecare; (în circulaţia mărfurilor) = sumă de bani plătită pentru un bun cumpărat în scop de revânzare; **a vinde în *cost*** = a vinde o marfă cu un preţ egal preţului de cost

ce mă *costă*? (tranz.) = nu mă costă nimic, nu am ce pierde

a arunca (sau **a da**) **la *coş*** = a arunca, a se lipsi de un obiect care nu mai este folositor; (reg.) **a fi rupt** (sau **fript**) **în *coş*** = a fi foarte flămând; **a fi tare în *coş*** = a fi sănătos, în deplinătatea puterilor

a *coşi* în bătaie (tranz.) = a bate (pe cineva) zdravăn

cot* la *cot (loc. adv.) = alături, împreună, solidar; **a da din *coate*** = a-şi face loc în mulţime de oameni; a ieşi

Scanned with OKEN Scanner

dintr-o încurcătură fără scrupule; a se descurca în viaţă; **a lega *cot* la *cot*** = a lega (pe cineva) cu mâinile la spate alături de altul; **a-şi da *coate*** (sau **cu cotul**) = a-şi face semne cu cotul; **a-şi băga mâinile până-n** (sau **până la**) *coate* = a fura mult şi fără jenă; (fam.) **a-i arăta** (sau **a-i întoarce**) **cuiva *cotul*** = a refuza pe cineva în mod batjocoritor, a sfida, a nu lua în seamă o doleanţă a cuiva; **mă doare-n *cot*!** = nu-mi pasă!

cotă de întreţinere = sumă de bani pe care fiecare locatar o dă pentru întreţinerea imobilului; ***cota* apelor** = nivelul unei ape curgătoare sau a unor bazine cu legătură între ele

a pune (pe cineva) **la *coteţ*** (ir.) = a îngrăşa, a îndopa (pe cineva)

a nu avea unde *cotigi* (rar) = a se afla într-o situaţie grea, fără ieşire

a sta (sau **a zăcea**) **pe *cotlon*** = a lenevi, a trândăvi

a se face *covrig* = a se încovriga, a se face colac; **a scoate** (sau **a ieşi**) **la *covrigi*** = a deveni foarte sărac

***crai*-nou** (compus) = luna în prima ei fază, când are forma unei seceri subţiri; lună nouă; ***crai* de curte veche** = desfrânat, stâlp de cafenea, derbedeu, om de nimic (vezi Mateiu Caragiale)

Moş Crăciun = personaj legendar despre care copiii mici cred că le aduce daruri în noaptea dintre Ajun şi Crăciun

unde dai şi unde *crapă* = se zice atunci când rezultatele sunt altele decât cele aşteptate; ce-am zis eu şi ce-ai înţeles tu!; ***crapă* lemnele** (sau **pietrele**) **de ger** sau **e un ger de *crapă* lemnele** (**pietrele**) = e un ger cumplit, nemaipomenit; **a *crăpa* capul cuiva** = a omorî pe cineva cu o lovitură puternică (în cap); **a-i *crăpa*** (sau **a-i plesni**) **cuiva capul** (**de durere**) = a-l durea foarte tare capul; **a-i *crăpa*** (sau **a plesni**) **cuiva obrazul de ruşine** = a-i fi foarte ruşine; **a-i *crăpa* buza** (sau **măseaua**) **după ceva** = a avea mare nevoie de ceva; **a *crăpa* de frig** (sau **de sete, de necaz** etc.) = a-i fi cuiva foarte frig, sete etc.

***crăpatul* zilei** (sau **de ziuă**) = ivirea zorilor zilei

a umbla *creanga* (adverbial) = a umbla fără rost, a vagabonda

cred* şi eu!** = desigur! se-nţelege de la sine!; **ce** (sau **cum**) ***crezi*?** = exprimă o afirmare sau o ameninţare sigură; **a nu-i veni** (cuiva) **să *creadă sau **a nu-şi *crede* ochilor** (sau **urechilor**) = exprimă mirarea faţă de un lucru de necrezut

în *credinţă* (loc. adv.) = într-adevăr; **profesiune de *credinţă*** = declaraţie făcută în public privitoare la convingerile (politice, sociale etc.) sale; **a-şi mânca *credinţa*** = se spune despre cineva care, prin comportarea sa, nu mai inspiră încredere; (înv.) **a bea** (sau **a lua, a sorbi**) ***credinţă*** (sau ***credinţa***) = a gusta din băutura şi din mâncărurile de la masa domnitorului, pentru a-l încredinţa că nu sunt otrăvite

scrisoare de *credit* = înscris care autorizează pe cineva să primească un anumit credit; **a da pe *credit*** = a vinde fără a primi banii imediat (cu plata amânată); **a deschide** (cuiva) **un *credit*** = a pune la dispoziţia cuiva, cu respectarea formelor legale, un credit în limitele şi în condiţiile stabilite; **a face** (cuiva) **un *credit*** = a vinde (cuiva) marfă pe datorie; a acorda încredere cuiva, aşteptând plata

creierii (sau ***creierul*`) **munţilor** = locurile cele mai înalte şi mai greu accesibile ale munţilor

Scanned with OKEN Scanner

cât ai da în *cremene* = imediat, într-o clipită

să *creşti* mare! = formulă de urare adresată îndeosebi copiilor; **a *creşte* văzând cu ochii** = a creşte foarte repede (vezi basmele populare)

fără *creştere* (loc. adj.) = fără educaţie, prost educat; **bună *creştere*** = cu educaţie aleasă

a da (sau **a pune**) ***crezământ*** = a da crezare; **a afla** (sau **a avea**) ***crezământ*** = a se bucura de încredere

***crimă* internaţională** = infracţiune deosebit de gravă împotriva legilor şi uzanţelor războiului, precum şi împotriva păcii mondiale şi a umanităţii

***criminal* de război** = persoană care, în timpul unui război, se face vinovată de crime împotriva legilor şi uzanţelor războiului, precum şi împotriva păcii internaţionale şi a umanităţii

cristal* de stâncă** = varietate transparentă şi incoloră de cuarţ, care se prezintă în cristale mari şi care este folosită în industria optică, în radiotehnică, ca piatră semipreţioasă etc.; ***cristale lichide = substanţe mezoforme folosite la realizarea unor dispozitive optoelectronice de afişare

aparat *critic* = totalitatea notelor lămuritoare, a comentariilor etc. introduse la editarea unui text, cu scopul de a permite controlul asupra informaţiilor folosite în alcătuirea ediţiei respective; **ediţia *critică*** = ediţie a unui text sau a unei lucrări însoţită de un aparat critic; **temperatură *critică*** = temperatura maximă la care un gaz poate fi lichefiat; **stare *critică*** = stare a unui fluid aflat la temperatura critică, în care lichidul şi vaporii acelui fluid au aceeaşi densitate, astfel încât nu se poate spune dacă este lichid sau gaz; ***critică* literară** (şi **artistică**) = ramură a ştiinţei literaturii care analizează, interpretează, apreciază şi orientează fenomenul literar, artistic contemporan în lumina unei concepţii estetice; ***critică* de texte** = comentarii şi discuţii asupra formei şi conţinutului unui text; **(a fi) mai presus de orice *critică*** = (a fi) la un nivel extrem de ridicat; **(a fi) sub orice *critică*** = (a fi) de o calitate extrem de scăzută, slabă

lacrimi de *crocodil* (fam.) = plâns prefăcut, ipocrit, fals

a o *croi* la fugă = a o lua la fugă în grabă, a şterge-o

a da în *crop* = a începe să fiarbă

a pune *cruce* cuiva (sau **la ceva**) = a considera ceva iremediabil pierdut; **a fi cu *crucea*-n sân** = a fi (sau a se preface) evlavios; ***cruce* de aur** = spun unii când aud numele diavolului; ***cruce* roşie** = semn distinctiv al spitalelor, centrelor de asistenţă specială etc.; **a-şi face *cruce*** = a executa simbolul crucii; a se mira tare de ceva; **(soarele) e *cruce amiază-zi*** sau **în *crucea* amiezii** sau **soarele e (în) *cruci*** sau **(în) *cruce* amiază-zi** = la ora 12 din zi, (e) la amiază; **a se pune *cruce*** = a zădărnici, a se împotrivi unei acţiuni; **a face *cruce*** = despre unele vehicule cu orar precis care trebuie să se întâlnească într-o staţie, venind din direcţii diferite; (reg.) **a i se face** (cuiva) **calea *cruce* cu cineva** = a-i ieşi cuiva cineva în cale, a li se încrucişa drumurile; **a da cu *crucea* peste cineva** = a întâlni pe cineva din întâmplare; **a i se face cuiva calea *cruce*** = a deschide cuiva calea; (fig.) a se ivi piedici cuiva în drum.

în *cruciş* (loc. adv.) = în cruce; **şi (în) cruciş, şi în curmeziş** şi în lung, şi în lat, pe toate părţile (vezi Pluguşorul tradiţional); **a pune (în) *cruciş***

şi (în) curmeziş = a încerca prin toate mijloacele să zădărnicească, să saboteze o acţiune

a *cruţa* viaţa cuiva = a lăsa în viaţă pe un condamnat la moarte, a nu-l ucide

lapte de *cuc* = ceva imposibil, inexistent; **(a umbla) de flori de *cuc*** = (a umbla) fără rost, alandala; (ir.) ***cuc* armenesc** = pupăză (vezi I. Creangă: „Pupăza din tei"); **singur-*cuc*** = absolut singur

a face o *cucerire* (fam.) = a-şi atrage dragostea cuiva

cui* pe** (sau **cu**) ***cui* se scoate** = un rău venit face uitat răul care a trecut; (fam.) **a face** (sau **a tăia**) ***cuie = a dârdâi de frig; **a-i intra cuiva un *cui* în inimă** = a intra în sufletul cuiva o teamă, grijă, bănuială, a fi neliniştit; ***cuiul* lui Pepelea** = drept abuziv pe care şi-l arogă cineva pentru a stingheri pe altcineva; **a-şi pune pofta-n *cui*** = a fi nevoit să renunţe la o dorinţă, la ceva râvnit cu ardoare; **şi-a bătut *cuie*-n talpă** = şi-a făcut singur necazuri

a se *culca* pe-o ureche (sau **pe urechea aceea**) (refl.) = a fi nepăsător, a nu se sinchisi de nimic; ***culcă-te*** sau **poţi să te *culci* pe o** (sau **pe acea**) **ureche** = ia-ţi nădejdea, nu mai ai nici o speranţă; **a *culca* la pământ** = a doborî, a ucide

a *culege* (pe cineva) **de pe drumuri** = a ajuta pe cineva căzut în mizerie, oferindu-i mijloace de trai şi adăpost; **alege până *culege*** = despre cineva foarte pretenţios care, tot alegând, ia ce rămâne, adică ce-i mai rău; **nu poţi *culege* fără să semeni** = nimic nu-ţi pică de-a gata

în *culise* (loc. adv.) = în ascuns, în secret

***culmea culmilor*!** sau **asta-i *culmea*!** = e nemaipomenit! asta întrece orice margini

punct *culminant* = momentul cel mai important, cel mai fierbinte al unei acţiuni, al unui fenomen

culoare* caldă** = culoare aflată în prima jumătate a spectrului radiaţiilor luminoase (spre infraroşu); ***culoare* rece** = culoare aflată în cea de-a doua jumătate a spectrului radiaţiilor luminoase (spre ultraviolet); ***culoare* fundamentală** = fiecare dintre culorile (roşu, galben şi albastru) care nu pot fi obţinute prin amestecul altor culori, dar care, amestecate între ele, dau toate celelalte nuanţe şi culori; (loc. adj.) (despre oameni) **de *culoare = care are pigmentaţie neagră, galbenă etc.; **a avea *culoare*** = a avea obrajii rumeni, a arăta sănătos; **a-şi pierde *culoarea*** = a deveni palid (la faţă); (despre ţesături) a se decolora; ***culoare* locală** = trăsăturile caracteristice ale unei ţări, ale unei epoci, ale unei zone etc. redate într-o operă literară, artistică; ***culoare* istorică** = evocare a unei epoci istorice prin ceea ce are ea mai caracteristic; ***culoare politică*** = apartenenţă la un partid politic

om de *cultură* = persoană cultivată, instruită, care posedă multe cunoştinţe în diverse domenii; ***cultură* fizică** = dezvoltare armonioasă a corpului prin sport şi gimnastică; baza materială, cercetarea ştiinţifică şi pregătirea domeniului; disciplină care se ocupă cu acest domeniu: educaţie fizică

cum* şi în ce chip** sau ***cum* şi în ce fel** = modalitate de a acţiona; în ce fel; **a nu avea** (sau **a nu şti**) ***cum = a nu putea să..., a nu avea posibilitatea să...; ***cum* de...** = cum se face că..., cum e posibil ca...; **(da) *cum* să** (sau **de**) **nu!** = fireşte, desigur; (ir.) da' de unde! nici gând!; **apoi** (sau, pop, **păi**) ***cum*!** = se înţelege!

Scanned with OKEN Scanner

fireşte ! desigur ! ; (loc. adj. şi adv.) **nu ştiu *cum*** = în mod ciudat, într-un fel oarecare ; ***cum* nu este** (sau **nu se mai află**) = se spune despre o persoană care posedă multe calităţi (vezi M. Sadoveanu) ; ***cum* s-ar zice** = va să zică, adică ; ***cum* să spun eu...** = când cineva caută să exprime ceva mai explicit cu alte cuvinte

a arunca (ceva) în *cumpănă* = a veni cu un argument decisiv ; **a trage (greu) în *cumpănă*** = cu importanţă mare ; **a fi** (sau **a sta**) **în *cumpănă*** = a şovăi în luarea unei hotărâri ; (înv.) **a pune** (pe cineva) **în *cumpănă*** = a încurca (pe cineva), a-l pune pe gânduri într-o chestiune ; (loc. adj. şi adv.) (despre arme) **în *cumpănă*** = arma în cumpănire ; **a ţine** (ceva) **în *cumpănă*** = a ţine ceva în echilibru suspendat în aer, a balansa ; ***cumpăna* nopţii** = miezul nopţii

cum am *cumpărat*-o, aşa o vând = aşa cum am auzit-o, aşa v-o relatez

a nu *cunoaşte* moarte = (despre obiecte) foarte durabil, trainic ; **a-şi *cunoaşte*** (sau **a nu-şi *cunoaşte*) lungul nasului** = a-şi evalua corect capacităţile intelectuale şi fizice ; a fi la locul lui ; sau a fi cu tupeu, a nu-şi cunoaşte limitele, a nu şti ce i se cuvine şi ce nu ; **a face *cunoscut*** (cuiva ceva) = a informa, a preveni, a avertiza ; **a *cunoaşte* lumea** = a avea şcoala vieţii, a avea experienţă de viaţă ; **pe unde a trecut, se *cunoaşte*** = se spune despre un om vrednic, cu calităţi excepţionale

teoria *cunoaşterii* = ramură a filozofiei care studiază posibilitatea, izvoarele, formele şi legităţile cunoaşterii : gnoseologie

a avea (sau **a lua**) ***cunoştinţă* de ceva** = a se informa ; a şti ; **a aduce** (ceva) **la *cunoştinţa* cuiva** = a informa pe cineva (despre cineva) ; **a aduce la *cunoştinţa* publică** = a da de ştire tuturor ; **în *cunoştinţă* de cauză** = fiind foarte bine informat într-un domeniu ; **a-şi pierde *cunoştinţa*** = a leşina ; (rar) **a-şi veni în *cunoştinţă*** = a se trezi din leşin ; **a face *cunoştinţă* cu cineva** = a lega relaţii sociale cu o persoană ; (fam.) **a face cuiva *cunoştinţă* cu cineva** = a prezenta o persoană cuiva

a sta *cunună* împrejurul cuiva = (despre un grup de persoane) a sta în jurul unei persoane (personalităţi), formând un cerc închis sau un semicerc ; ***cunună* de raze** (sau **de lumină**) = aureolă ; ***cunună* de munţi** (**de dealuri, de păduri** etc.) = şir, lanţ de munţi etc.

a(-şi) pune *cununiile* (pirostriile) pe cap = a se cununa religios

scurt şi *cuprinzător* = esenţial, sintetic ; categoric, fără discuţii, fără vorbă lungă

a sta (sau **a zăcea**) **pe *cuptor*** sau **a se muta de pe vatră pe *cuptor*** = a trândăvi ; ***cuptor* de var** = varniţă ; (pop.) **luna lui *cuptor*** = luna iulie

vorbă *curată* (fam.) = vorbă spusă deschis, sincer şi categoric ; **nu-i lucru *curat*** = e ceva dubios, anormal, nefiresc

în *curând* = nu peste mult timp ; **pe *curând*** = expresie spusă la despărţire de cel care pleacă ; în scurt timp ; **de *curând*** = nu demult ; **mai *curând*** = mai degrabă ; mai bucuros, mai uşor ; (despre vehicule) **a lua *curba*** = a vira, a coti (la stânga sau la dreapta)

a se umfla în pene ca un *curcan* = a-şi da aere, a se îngâmfa, a fi înfumurat

a fi (sau **a sta**) **ca o *curcă* plouată** (sau **beată**) = a fi (sau a sta, a umbla) pleoştit, dezorientat, zăpăcit ; **nici**

curcă*, nici curcan** = se spune despre cineva care nu are nici o situaţie materială ; **râd şi *curcile (de cineva) = caraghios, nelalocul lui

a-l ţine (pe cineva) ***cureaua*** (sau ***curelele***) = a fi în stare de ceva, a avea curaj

cont *curent* = cont deschis într-o bancă din care se pot scoate sume de bani pentru anumite nevoi ; **monedă *curentă*** = monedă cu valoare circulatorie ; ***curent* marin** (sau **oceanic**) = mişcare a apei în mări şi oceane ; ***curent* electric alternativ** = curent electric al cărui sens şi a cărui intensitate variază periodic în timp ; ***curent* literar** (sau **artistic**) = mişcare literară sau artistică care reuneşte un număr de scriitori sau de artişti în baza unui program estetic şi a unor înclinaţii (relativ) comune ; **a pune** (sau **a ţine pe cineva**) **la *curent*** = a informa (periodic) pe cineva de mersul unei afaceri etc. ; **a se pune** (sau **a ţine**, **a fi**) **în** (sau **la**) ***curent*** = a se informa sau a fi informat mereu de mersul unei acţiuni

a *curge* gârlă = a veni din belşug (apă, bani, necazuri etc.) ; **va *curge* multă apă pe gârlă** (sau **pe Dunăre**) = va trebui să treacă mult timp până să se împlinească ceva ; **dacă** (sau **de**) **nu *curge*, pică** = în cazul unui câştig minim (vezi I. L. Caragiale „O scrisoare pierdută") ; (arg.) ciubuc mic ; **a-i *curge* cuiva peticele** = a fi îmbrăcat în haine zdrenţăroase ; (p. ext.) a fi foarte sărac

în lungiş şi (în) ***curmeziş*** sau **şi** (**în**) **cruciş şi** (**în**) ***curmeziş*** = în lung şi (în) lat, pretutindeni, peste tot ; (loc. prep.) **în** (sau **de-a**) ***curmezişul*** = în diagonală, oblic, în lat ; **a pune în cruciş şi în *curmeziş*** (sau **în *curmeziş*, de-a *curmezişul***) = a încerca să împiedice pe cineva în acţiunile sale ; (p. ext.) a-i vrea răul cuiva

a da *curs* unei cereri = a aproba, a fi de acord cu o cerinţă

a întinde (sau **a pune**) **cuiva o *cursă*** (sau ***cursa***) = a încerca să prindă pe cineva pentru a-l şantaja, bate sau pentru a-l demasca ; **a atrage** (pe cineva) **în *cursă*** = a momi, a ispiti, a ademeni ; **a cădea** (sau **a se prinde**) **în *cursă*** = a cădea într-o mare încurcătură

(scos) ca din *cutie* = foarte îngrijit îmbrăcat ; (fam.) **(bagă) capul la *cutie* !** = (la jocul „de-a capra") fereşte-ţi capul ! (fig.) fii prudent !

a avea pâinea şi *cuţitul* (**în mână**) = a fi puternic ; a avea toate mijloacele, toată puterea ; **a fi** (**certat**) **la *cuţite*** sau **a se avea la *cuţite*** (cu cineva) = a fi cu cineva duşman, a se urî de moarte ; **a pune** (cuiva) ***cuţitul* în gât** = a sili (pe cineva) să facă ceva ; **a-i ajunge** (cuiva) ***cuţitul* la os** = a ajunge într-o situaţie grea ; a ajunge la capătul puterilor şi răbdării ; **(a fi) pe (o) muche de *cuţit*** = a se afla într-o situaţie gravă, a se afla la un pas de o mare nenorocire ; **a-i da** (cuiva) **un *cuţit* prin inimă** = a-i prilejui (cuiva) o mare durere ; (fig.) a-i trece prin inimă o durere crâncenă

să-mi zici (**mie**) ***cuţu* dacă...** = să mă tratezi ca pe un câine dacă..., să fiu eu câine dacă...

***cuvânt* simplu** = cuvânt care conţine un singur morfem radical ; ***cuvânt* primitiv** = cuvânt care serveşte ca element de bază pentru formarea altor cuvinte ; ***cuvânt* derivat** = cuvânt format prin derivare ; ***cuvânt*-matcă** = cuvânt care se află în fruntea unui articol de dicţionar, sub care se grupează şi se glosează toate variantele şi expresiile, uneori şi derivatele şi

Scanned with OKEN Scanner

compusele; ***cuvânt*-titlu** = cuvântul definit în articolul de dicţionar respectiv; **a nu găsi** (sau **a nu avea**) ***cuvinte*** = a nu putea să se exprime prin cuvinte, din prea mare emoţie; **cu alte *cuvinte*** = exprimând altfel acelaşi conţinut; deci, prin urmare, aşadar; **într-un** (sau **cu un**) ***cuvânt*** = în concluzie, aşadar, deci; ***cuvânt*** (sau **de**) ***cuvânt*** = exact, fidel, fără nici o modificare; **joc de *cuvinte*** = calambur; glumă bazată pe asemănarea cuvintelor; ***cuvinte* încrucişate** = joc distractiv-educativ (gimnastică a minţii), în care trebuie găsite, pe baza unor definiţii date, o serie de cuvinte aranjate într-o figură geometrică împărţită în pătrăţele, astfel încât cuvintele citite orizontal să aibă o literă comună cu cele citite vertical; ***cuvânt* greu** = punctul de vedere al unei persoane oficiale, autorizată de un forum etc.; **a pune un *cuvânt*** (**bun**) = a interveni favorabil (pentru cineva); (arg.) a pune o pilă; **în** (**toată**) **puterea *cuvântului*** = cu desăvârşire, fără comentarii; **a tăia** (sau **a curma**) **cuiva *cuvântul*** = a întrerupe pe cineva din vorbit; a-l reduce la tăcere; (reg.) **a începe *cuvânt*** = a începe să povestească; **a lua *cuvântul*** = a vorbi într-o adunare; **a-i lua cuiva *cuvântul*** = a interzice cuiva să mai continue afirmaţiile (palavrele); **a înţelege** (sau **a şti**) **de *cuvânt*** = a şti de autoritatea cuiva, a ţine cont de sfaturile cuiva, a fi înţelegător; ***cuvânt* de ordine** = dispoziţie dată de un superior; **om de *cuvânt*** = o persoană care îşi ţine făgăduielile; ***cuvânt* de onoare** (sau **de cinste, de om**) = promisiune totdeauna transformată în faptă, care angajează cinstea, prestigiul cuiva; **a(-şi da) *cuvântul* de onoare** = a se angaja să facă cu orice preţ ceea ce a promis; **(a crede) pe *cuvânt*** = (a crede) fără a mai verifica spusele cuiva; **a-şi ţine *cuvântul*** sau **a se ţine de *cuvânt*** = a-şi îndeplini promisiunea făcută; **schimb de *cuvinte*** = dialog încins, ceartă, sfadă; (reg.) **nu-i *cuvânt*** = e indiscutabil, nici nu se mai discută; **cu drept *cuvânt*** = la drept vorbind, pe bună dreptate; ***cuvânt*-cheie** = termen folosit pentru a marca o diviziune într-un catalog (de bibliotecă); termen al unei unităţi frazeologice pe care cade accentul semantic; ***cuvânt*-vedetă** = termen ales din titlul unei lucrări sau al unei publicaţii, care foloseşte la orânduirea alfabetică a lucrării în catalogul general sau în catalogul pe materii

după *cuviinţă* (loc. adv.) = aşa cum trebuie; **a găsi** (sau **a crede, a socoti**) **de *cuviinţă*** = a găsi, a crede că aşa e bine; **cele de *cuviinţă*** = cele ce se cuvin, cele mai potrivite

***cvadratura* cercului** = problemă (nesoluţionabilă) care constă în găsirea unui pătrat care să aibă aceeaşi suprafaţă cu un cerc dat şi a cărui latură să aibă un raport raţional cu raza cercului; (fig.) problemă imposibil de rezolvat

***cvartet* de coarde** = formaţie fundamentală a muzicii de cameră (două viori, violă şi violoncel). Vezi cunoscutul cvartet ieşean „Voces")

***cvintet* cu pian** = cvintet de coarde şi pian; ***cvintet* de suflători** = ansamblu format din flaut, oboi, clarinet, corn şi fagot

Scanned with OKEN Scanner

D

ba *da* (loc. adv.) = răspunsul afirmativ la o întrebare negativă

a *da* o masă, o petrecere = a da, a oferi o masă, un ospăţ în diverse ocazii; **a(-şi) *da* bună ziua** (sau **bună seara, bună dimineaţa**) = a (se) saluta; (loc. vb.) **a *da* cu chirie** = a închiria; **a *da* cu** (sau **în**) **arendă** = a arenda; **a *da* (cu) împrumut** = a împrumuta; **a *da* înapoi** = a restitui; **a *da* în primire** = a preda (o gestiune); a se elibera din armată; (arg., fam.) a muri; **a *da* ceva în** (sau **pe din**) **două** = a împărţi în două părţi egale; **a(-i) *da*** (cuiva) **un număr** (oarecare) **de ani** = a aprecia cu aproximaţie vârsta cuiva; a aprecia cât mai are de trăit; **a *da* cuiva de lucru** = a angaja o persoană la muncă; a pune pe cineva pe gânduri printr-o informaţie de senzaţie; **a *da* în judecată** = a chema o persoană în instanţă în calitate de pârât; (pop.) **a *da* o fată după cineva** (sau **cuiva**) sau **a(-i) *da* cuiva de bărbat** (respectiv **de soţie**) **pe cineva** = a o (a-l) căsători; (fam.) **a nu *da* pe cineva pe** (sau **pentru**) **altul** = atunci când preţuim o persoană mai mult decât pe alta; (refl.) **a nu se *da* pe cineva** = atunci când o persoană se consideră superioară alteia; **a nu se *da* pentru mult** = a se mulţumi cu mai puţin; a se declara mulţumit cu...; **a-şi *da* viaţa** = a-şi sacrifica viaţa pentru cineva sau pentru o cauză; **îmi *dau* capul** = spune acel ce crede că ceea ce spune este absolut adevărat; **a *da*** (pe cineva) **dracului** (sau **la dracu, naibii, în plata Domnului** etc.) **ori a-l *da* încolo** = a renunţa la cineva care i-a făcut multe neplăceri; a nu mai şti, a renunţa pentru totdeauna la el; **a *da* pe gât** (sau **peste cap**) = a bea lacom, repede şi mult; **a *da* la** (sau **într-o**) **o parte** = a îndepărta; **a *da* uşa** (sau **poarta** etc.) **de perete** = a deschide poarta (uşa etc.) larg, până se loveşte de perete, gard; **a *da*** (ceva) **peste cap** = a face o treabă în mod superficial; a distruge, a desfiinţa; **a *da* găuri** = a găuri; a produce pagube; a delapida; (reg., despre ţesături) **a *da* în undă** = a clăti; **a *da* lecţii** (sau **meditaţii**) = a medita, a prepara, a da lecţii în afara orelor de şcoală; **a *da* o telegramă** = a expedia o telegramă; **a *da* la ziar** = a publica; **a *da* la lumină** (sau **la iveală, în vileag** etc.) = a dezvălui adevărul; a publica o scriere; **a *da* viaţă** = a naşte; a crea ceva valoros; **a *da* însemnătate** = a da importanţă, a acorda atenţie; **a-şi *da* cu părerea** = a-şi expune punctul de vedere; **a *da* foc** = a incendia; **a *da* bici** (sau **bice**) = a lovi cu biciul; a zori; **a *da* la mână** = a ajuta într-o treabă folosind mâinile; a înmâna cuiva ceva (o împuternicire, un act scris etc.); **a *da* o bătălie, o luptă** = a purta o bătălie (luptă); (refl., despre lupte) a se desfăşura; **a *da* un spectacol** = a reprezenta pe scenă un spectacol; **a *da*** (pe cineva) **dezertor** = a anunţa oficial că un militar a dezertat din unitate; **a *da* gata** = a termina, a lichida (pe cineva); a fascina, a impresiona, a cuceri o persoană cu farmecul personal; **a *da* un chiot, un strigăt** etc. = a emite un chiot etc.; **a-i *da*** (cuiva) **mâna să...** = a avea posibilităţi materiale să...; a-i conveni; a-i veni bine la socoteală; **ş-apoi *dă*, Doamne, bine!** = apoi, a fost straşnic!; **ce-o** (sau cum o) ***da* târgul**

şi norocul = cum o fi, o fi ; cum se va nimeri ; **(bine că) a *dat* Dumnezeu !** = în sfârşit, în fine, în cele din urmă ; **a *da* sfaturi** = a sfătui ; **a *da* răspuns** = a răspunde ; **a-şi *da* sfârşitul** (sau **sufletul, duhul** sau **obştescul sfârşit**) = a muri ; **a *da* raportul** = a raporta ; **a *da* (un) examen** = a susţine un examen, un test în faţa examinatorului ; (fig.) a trece cu succes printr-o încercare grea ; **a *da* seamă (socoteală)** = a răspunde, a da socoteală de faptele sale ; **a-şi *da* seama** = a pricepe, a se lămuri ; **a *da* din umeri** = a mişca din umeri în semn de nedumerire, neştiinţă, mirare, nepăsare etc. ; **a *da* din gură** = a pălăvrăgi ; (intranz., fam.) ***dă*-i cu...** = arată o succesiune de acţiuni, lucruri ; **a-şi *da* cu cotul** sau (tranz.) **a-şi *da* coate** = a-şi face semne cu coatele ; **a-i *da*** (cuiva) **peste nas** = a pune la respect pe cineva prea obraznic cu o vorbă usturătoare ; **a *da*** (cuiva sau la ceva) **cu piciorul** = a respinge pe cineva ; a scăpa un prilej favorabil din grabă, neştiinţă etc. ; **a *da* încolo, încoace** (sau **pe ici, pe colo, la deal, la vale**) = a merge de colo până colo ; (fig.) a se frământa, a nu avea astâmpăr, a încerca în fel şi chip ; **a nu şti încotro** (sau tranz.), **s-o *deie*** (sau ***dea***) = a nu şti cum s-o mai dreagă, cum să procedeze ; (tranz.) **a o *da* pe...** = a o întoarce, a o schimba ; **a-i *da* cuiva ceva în** (sau **prin**) **gând** (sau **cap, minte**) = a-i trece cuiva prin cap, minte cum e mai bine de rezolvat o chestiune ; a se dumiri ; **a *da* de fund** = a ajunge la fundul sacului ; (p. ext.) a ajunge la sfârşit ; (fig.) a sărăci ; **a *da* de dracu** = a o păţi, a intra într-o mare dandana ; **a *da* de ruşine** (sau **de necaz, de primejdie** etc.) = a întâmpina o ruşine, un necaz etc. ; **a *da* în gropi** (**de prost ce e**) = a fi nătâng, prost, tâmpit ; **a-i *da*** (cuiva) **lacrimile** = a începe să plângă ; **a-i *da*** (cuiva) **sângele** = a începe să sângereze ; **a *da* inima** (sau **duhul din cineva**) = se spune despre o persoană care este pe cale să se sufoce de prea mare efort ; (despre lichide în fierbere) **a *da* în foc** = a se umfla, a curge afară din vas ; **a (se) *da* îndărăt** (sau **înapoi**) = a se retrage ; (fig.) a se sustrage de la ceva, a ezita ; (refl. şi tranz.) **a (se) *da* jos** = a (se) coborî (dintr-un vehicul, din pod etc.) ; **a se *da* în vânt după...** = a face efort pentru a obţine ceva care-i place ; a ţine foarte mult la ceva sau la cineva ; **a se *da* bătut** = a ceda, a renunţa ; **a se *da* în vorbă cu cineva** = a intra în discuţie cu o persoană (adesea întâmplător) ; **a se *da* drept cineva** = a se făndosi ; a voi să treacă în faţa altora drept o persoană deosebită ; **a se *da* de ceasul morţii** = a face orice pentru a reuşi

foi de *dafin* = frunzele unui mic arbore care creşte în sudul şi vestul Europei, folosite drept condiment

pe *dai boj* = pe nimica toată, pe gratis, degeaba

de *damă* (loc. adj.) = femeiesc

a face *danie* (cuiva) = a dona printr-un act scris

***dantură* falsă** = proteză dentară

d*-apoi (bine)** sau ***dar* cum să nu** (conj., adv.) = răspuns negativ sau în dodii dat la o propunere ; ***dar* aş !** = nici vorbă ! nici gând ! ; ***d*-apoi** = darămite ; **nici... *dar* nici...** = cu atât mai puţin... ; (pop.) **păi *dar = cum altfel ?

de *dar* (s., n.) (loc. adj.) = gratuit, dăruit ; **sfintele *daruri*** = pâinea şi vinul sfinţite pentru cumineçătură

(împărtăşanie); **a avea** *darul* **să...** (sau **de a...**) = a fi în stare să..., a avea puterea, posibilitatea să...; **a avea** *darul* **vorbirii** = a fi un bun orator; (ir.) **a avea** (sau **a lua**) *darul* **beţiei** = a fi (sau a deveni) beţiv; *darul* **preoţiei** = a avea chemarea şi calitatea de preot; **calul de** *dar* **nu se caută în gură** = nu faci nazuri când ţi se oferă un cadou

mai mare *daraua* **decât ocaua** sau **nu face** *daraua* **cât ocaua** = se spune atunci când osteneala e prea mare pentru a face o treabă neînsemnată

a bate *darabana* **(în** sau **pe ceva)** = a bate ritmic în ceva; (fig.) a anunţa ceva neînsemnat cu mare pompă; (înv.) **a vinde** (sau **a cumpăra**) **la darabană** = a vinde (sau a cumpăra la mezat); **a face** (cuiva) **spatele** *darabană* = a bate bine pe cineva

cu *dare* **de mână** (despre oameni) = înstărit, bogat; *dare* **în judecată** = chemare a unei persoane în faţa instanţei judecătoreşti în calitate de pârât; *dare* **la lumină** = publicare, tipărire; *dare* **pe faţă** (sau **în vileag**) = demascare, divulgare

la un moment *dat* = într-un anumit moment; în acel moment intervine ceva aparte; *dat* **fiind (că)...** = ţinând seama de... (sau că...); având în vedere; deoarece; **în cazul** *dat* = în cazul indicat, rostit; în acest caz; *dat* **dracului,** (sau **naibii**) = inteligent, şmecher, descurcăreţ; *dat* **uitării** = părăsit, uitat; *data* **trecută** = momentul din trecutul apropiat; un prilej nefructificat la timp; *data* **viitoare** = cu prima ocazie, într-o împrejurare ce poate va veni; **de** *data* **aceasta** (sau **asta**) sau **de astă** *dată* = acum, în momentul de faţă; **pe** *dată* **ce...** (sau **cum**) = pe loc, numaidecât; **o** *dată* = într-un singur caz; **nu o** *dată* = de (mai) multe ori; **încă o** *dată* = din nou, iarăşi

dator **vândut** = plin de datorii, intratare în nevoi; **a scoate pe cineva** *dator* = a cere cuiva să restituie suma de bani împrumutată; a acuza pe cineva pe nedrept că-ţi este dator

a se băga în *datorii* = a se îndatora cu bani mulţi, care depăşesc veniturile proprii; **a se îngloda** (sau **a se îneca**) **în** *datorii* = a face datorii mari care nu mai pot fi restituite; (loc. adv.) **de** (sau **din**) *datorie* = din obligaţie; pentru că trebuie; **la** *datorie* = la locul unde ai obligaţii (de serviciu, de familie, la patul unui bolnav, ca militar etc.); **a fi de** *datoria* **cuiva să...** = a fi obligaţia cuiva să...; **a crede de** *datoria* **cuiva să...** = a se crede obligat să...

în *dauna* (cuiva sau a ceva) (loc. prep.) = în paguba sau în detrimentul (cuiva sau a ceva)

a face pe *dădaca* = a îngriji de un copil, de un bolnav, un bătrân neputincios etc.; a exagera cu îndrumările

a face *dâră* **prin barbă** = a crea un precedent; a da ocazia la ceva rău; a stabili un obicei rău

a ajunge slugă la *dârdală* (gloabă, mârţoagă) = a ajunge slugă la un om de nimic (dârloagă); a slugări degeaba

de *dârvală* (loc. adj.) = (despre oameni) care îndeplineşte cele mai grele munci; (despre haine) care pot fi folosite la munci; care sunt haine de lucru; **a rămâne de** *dârvală* = a rămâne sărac, pe drumuri; **a face** (pe cineva) **de** *dârvală* = a batjocorî cu vorba pe cineva, a-l face de două parale

de **zi cu zi** (loc. adj.) = zilnic, cotidian; **a fi** *de* **aceeaşi vârstă** = a avea aceeaşi etate cu altă persoană; *de moarte* = îngrozitor, groaznic; *de* **minune** = minunat, admirabil; *de* **mama**

Scanned with OKEN Scanner

focului = în gradul cel mai înalt, cu mare intensitate; **a avea *de*** (+ supin) = a trebui să...; a voi să...

la *deal* (loc. adv.) = în sus; urcând; (loc. prep.) **de la *deal* de...** = în (mai) sus de...; **dă la *deal*, dă la vale** = încearcă în toate părţile, toate posibilităţile pentru reuşită; **greu la *deal*, greu la vale** = oricum a-i da-o, tot greu este; **ce mai la *deal*, la vale** = ce mai încoace încolo; ce să mai lungim vorba; în concluzie; să vorbim pe şleau; ***deal* cu *deal* se întâlneşte, d-apoi om cu om** = se spune când reproşezi cuiva nerecunoscător ceva; când speri în revedere

a fi *deasupra* nevoii = a scăpa de sărăcie; a ieşi la liman dintr-o încurcătură

navă de *debarcare* = navă cu fundul plat, pentru a se putea apropia de ţărm cât mai mult, în scopul debarcării de trupe şi materiale

***debuşeul* podului** = debitul maxim de apă care poate trece pe sub un pod, astfel încât între partea de jos a podului şi nivelul apei să mai rămână un spaţiu liber de siguranţă

a *decădea* din drepturi = a pierde nişte drepturi din cauza neîndeplinirii unor obligaţii prevăzute de lege

***decădere* din drepturi** = lipsire a unei persoane de unele drepturi civile sau politice, ca urmare a săvârşirii anumitor infracţiuni

n-am (sau **n-ai** etc.) ***decât* să...** = singurul lucru pe care-l (sau îl ai etc.) mai am de făcut; sunt (sau eşti etc.) liber să...; **n-am** (sau n-ai etc.) ***decât*!** = puţin îmi (îţi etc.) pasă! fă ce vrei!

a-şi *declina* numele, calitatea = a se prezenta spunându-şi numele şi calitatea cu care este acreditat (chemat, venit)

artă *decorativă* = artă de a decora interioare, faţade etc.

***dedublarea* personalităţii** = tulburare psihică ce constă în disocierea personalităţii, la acelaşi individ, în una normală şi alta morbidă, fiecare dominând alternativ şi determinând caracterul comportamentului

hotărâre *definitivă* = hotărâre judecătorească împotriva căreia nu mai există nici o cale de atac (apel, recurs); **profesor** (sau **învăţător**) ***definitiv*** = profesor (sau învăţător) care a dat examenul de definitivat; (loc. adv.) **în *definitiv*** = la urma urmelor; în cele din urmă

prin *definiţie* = ce decurge din totalitatea caracteristilor; prin însăşi natura lucrurilor

***deflagraţie* mondială** = război mondial

***deformare* profesională** = folosire mecanică în viaţa de toate zilele a cunoştinţelor şi deprinderilor căpătate prin exercitarea profesiunii

a se ascunde (sau **a se da**) **după *deget*** = a încerca să-şi ascundă o vină evidentă; a fugi de răspundere; **a şti** sau **a cunoaşte** (ceva) (ca) **pe *degete*** = a fi specialist într-un domeniu; a cunoaşte perfect ceva; **îi numeri** (sau) **îi poţi număra pe *degete*** = sunt foarte puţini; **a purta** sau **a învârti, a juca** (pe cineva) **pe *degete*** = a duce pe cineva de nas, a fi cineva la cheremul altuia; **a-şi da cu *degetul* în ochi (din cauza întunericului)** = a orbecăi, a nu vedea nimic; **a aluneca** sau **a scăpa, a se strecura printre *degete*** = a-i aluneca din mâini; a dispărea, a şterge-o pe nevăzute, pe nesimţite; **a sta cu *degetul* în gură** = a lenevi, a nu face nimic, a pierde vremea de pomană; **a pune *degetul*** = (despre analfabeţi) a pune pe hârtie amprenta digitală de la degetul mare al mâinii, în loc de iscălitură; **a pune *degetul* pe rană** = a găsi punctul

nevralgic; a găsi soluţia rezolvării unei probleme; **a umbla** (sau **a păşi, a merge**) **în vârful** ***degetelor*** = a păşi (umbla) fără zgomot, tiptil; **a încerca marea cu** ***degetul*** = a încerca ceva imposibil; **a-şi linge** ***degetele*** = (despre dulciuri, mâncăruri) a-i plăcea foarte mult ceva gătit, preparat bine; **a nu-i putea ajunge** (cuiva) **nici la** ***degetul*** **cel mic** = a-i fi cuiva net inferior în privinţa inteligenţei, comportării sau frumuseţii etc.

degradare **civică** = pierderea juridică de către cineva a drepturilor cetăţeneşti

vot ***deliberativ*** = vot al cărui rezultat este obligatoriu

linie de ***demarcaţie*** = linie care desparte două ţări sau două suprafeţe de teren

demenţă **precoce** = formă de schizofrenie care apare la tineri; ***demenţă*** **senilă** = demenţă care progresează o dată cu vârsta

zonă ***demilitarizată*** = fâşie de graniţă între două state în care se interzice, prin convenţii internaţionale, să se construiască fortificaţii, instalaţii militare etc. sau să se ţină forţe militare

factor ***demografic*** = element constitutiv al societăţii, exprimat de densitatea populaţiei, ritmul de creştere, structura şi mobilitatea ei; **explozie** ***demografică*** = măsuri sociale etc. de accelerare a creşterii populaţiei unei ţări

dentiţie **de lapte** = dentiţie formată din 20 de dinţi, care apare la copii, între 6 luni şi 3 ani; ***dentiţie*** **definitivă** = dentiţie formată din 8 incisivi, 4 canini, 4 premolari şi 16 molari, care apare începând de la 6-7 ani

de-a ***deochiul*** **!** = cu admiraţie (în prezent, în glumă); **să nu(-i) fie** (cuiva) **de** ***deochi*** **!** = formulă de admiraţie, mai ales pentru copiii cu calităţi deosebite; se spune cuiva care nu trebuie să fie deocheat

a fi ***deodată*** **cu cineva** (reg.) = a fi de aceeaşi vârstă cu altcineva

cu ***deosebire*** = în mod special; mai cu seamă, mai ales; **fără** ***deosebire*** = fără excepţie; **cu** ***deosebire*** **(a) că...** = cu diferenţa că...; **spre** ***deosebire*** **de** = în opoziţie, în contrast cu...

departe **de mine gândul** = nici nu mă gândesc; **până** ***departe*** = pe o distanţă mare; **pe** ***departe*** = indirect; pe ocolite; **nici pe** ***departe*** = nici măcar puţin; deloc; **mai** ***departe*** = în continuare; care-i urmarea? **de** ***departe*** = de la mare distanţă; departe de ceea ce spui; **rudă de** ***departe*** = persoană care aparţine unei ramuri îndepărtate faţă de un membru de familie

a lua (pe cineva) **la** ***depănat*** = a lua din scurt sau a lua la rost (pe cineva); (intranz) **a** ***depăna*** **din picioare** = a merge mişcând repede din picioare

din ***depărtare*** (sau **din** ***depărtări***) (loc. adj. şi adv.) = de la mare distanţă

a avea stomacul ***deranjat*** = a avea indigestie

a merge (sau **a pluti**) **în** ***derivă*** = (despre nave maritime) a pluti în voia valurilor şi a vântului; (fig.) a fi dezorientat, fără mijloace de scăpare dintr-o situaţie desperată

cu ***desăvârşire*** (loc. adv.) = în întregime, pe deplin; absolut

a-şi ***descărca*** **conştiinţa** (sau **inima**) (tranz.) = a-şi uşura inima, destăinuind cuiva intim ceea ce are pe suflet

a(-i) ***deschide*** (cuiva) **porţile** = a-i da cuiva liberă trecere; a-i da cuiva aprobare, putere deplină; **a-şi** ***deschide*** **sufletul** (sau **inima**) = a se confesa; a destăinui cuiva tot ce are pe suflet; **a** ***deschide*** (sau refl. **a i se** ***deschide***) **pofta de mâncare** = a căpăta poftă de mâncare; **a** ***deschide*** **gura** = a îndepărta buzele şi a descleşta maxi-

Scanned with OKEN Scanner

larele pentru a vorbi, mânca sau a bea; a face pe cineva să vorbească; **a *deschide* cuiva gura** = a sili pe cineva să vorbească; **a *deschide* ochii** = a ridica pleoapele pentru a se vedea ochii; (p. ext.) a se deştepta din somn; (fig.) a se naşte; **a *deschide*** (sau, refl. **a i se *deschide*) cuiva ochii** = a face pe cineva să-şi dea seama de ceva; **a(-şi) *deschide* ochii (bine)** = a înţelege ceva foarte bine; a fi foarte atent la ceva; **a *deschide* ochii mari** = a se mira tare de ceva; **a *deschide* mâna** = a deschide pumnul desfăcând şi îndreptând degetele; (fig.) a fi darnic; **a *deschide* braţele** = a duce braţele în lături pentru a îmbrăţişa pe cineva; (fig.) a primi pe cineva drag cu mare bucurie; **a *deschide* cuiva carieră** = a face cuiva un viitor sigur din punct de vedere material; **a *deschide* vorba despre ceva** = a aduce în discuţie subiectul preferat

în *deschidere* (sport) = primul meci dintr-un cuplaj, dintr-o gală de box etc.

aplauze la scenă *deschisă* = întreruperea unui spectacol bun pentru aplauze; **a avea** (sau **a ţine**) **casă *deschisă*** = a fi ospitalier; a avea mereu musafiri; ***deschis* la vorbă** sau **cu sufletul *deschis*, cu inima *deschisă*** = sincer şi bun la suflet, fără ascunzişuri; ***deschis* la minte** (sau **la cap**) = receptiv, care prinde repede; **cu pieptul *deschis*** = curajos, temerar; **a avea ochii *deschişi*** = a privi cu multă atenţie; a fi cu ochii în patru, vigilent; **oraş *deschis*** = oraş care nu poate fi bombardat în timp de război; **port *deschis*** = port în care au acces navele de orice naţionalitate; **vocală *deschisă*** = vocală care se pronunţă cu gura mai deschisă decât în cazul vocalelor închise; **silabă *deschisă*** = silabă terminată în vocală

***deschizător* de drumuri** = inovator, iniţiator

a-i *descleşta* cuiva fălcile (tranz.) = a face pe cineva să vorbească; **a i se *descleşta* cuiva fălcile** = a începe, în sfârşit, să vorbească

a *descoperi* America = se spune în bătaie de joc despre cineva care vorbeşte despre o banalitate, arhicunoscută de toată lumea

a duce (sau **a împinge** pe cineva) **la *desperare*** = a face pe cineva să-şi piardă nădejdea; a exaspera

a *despica* părul (sau **firul**) **în patru** = a cerceta ceva cu minuţiozitate exagerată

a-şi *destupa* urechile (fam.) = a asculta cu atenţie; a încerca să înţeleagă ceea ce se spune

în *deşert* (loc. adv.) = într-o regiune cu climă aridă, fără ploi, cu floră şi faună foarte puţină şi cu o populaţie extrem de mică; (referitor la privire) cu ochii în gol, în van; zadarnic, fără speranţă; **a lua în *deşert*** = a lua în uşor lucruri serioase ale vieţii; a nesocoti vorbe înţelepte, sfaturi bune

a *deşerta* sacul (până la fund) = a spune tot (glume, întâmplări mai mult sau mai mult adevărate, necazuri etc.)

în *detaliu* (loc. adv.) = în amănunt, detaliat; comerţ cu amănuntul (cu bucata)

în *devălmăşie* (loc. adv.) = în comun, de-a valma

cum *devine* cazul (sau **chestia**) = cum stau lucrurile, cum s-a întâmplat

în *devenire* (loc. adv.) = în curs de evoluţie, de transformare

cu *dever* (**mare**) (fam.) = magazine cu vânzare mare, intensă, cu afluenţă mare de cumpărători; cu vad comercial

Scanned with OKEN Scanner

a *devora* o carte = a citi o carte cu sufletul la gură, pe nerăsuflate, fără a întrerupe lectura nici o clipă

a *dezlega* sacul = a spune tot ce-l doare; a spune tot ce ştie; a spune tot ce are pe suflet; **a *dezlega* punga** = a da bani; a cheltui; **a-i *dezlega*** (sau, refl., **a i se *dezlega* cuiva**) **limba** = a face sau a-i veni să vorbească, să se destăinuiască

a i se *dezmorţi* (cuiva) **limba** (refl.) = a i se dezlega cuiva limba; a începe să vorbească

a *deznoda* punga (sau **băierile pungii**) = a scoate bani din buzunar; a face cheltuieli; a da bani

în *diagonală* (loc. adv.) = de-a curmezişul

linie de *dialog* (gram.) = semn ortografic de punctuaţie care indică începutul vorbirii fiecărui participant la o convorbire

a fi (sau **a se pune**) **la acelaşi *diapazon* cu cineva** = a fi în aceeaşi dispoziţie sufletească cu cineva; (fig.) a fi (sau a se acorda) în aceeaşi tonalitate, armonie, consonanţă

cu *dichis* (sau **cu tot *dichisul***) = pregătit cu minuţiozitate, fără a se scăpa ceva din vedere; cu grijă, ordonat

a face (sau **a crea**) ***dificultăţi*** = a împiedica (pe cineva) într-o acţiune; a opune rezistenţă; a sabota

amprentă *digitală* = urmă lăsată pe suprafaţa unui obiect de vârfurile degetelor de la mâini

mai *dihai* = ceva mai grozav, mai mare, mai mincinos (gogonat), şi mai şi

coeficient de *dilataţie* = creşterea unităţii de lungime, de suprafaţă sau de volum a unui corp, raportată la 1°C de creştere a temperaturii

a patra *dimensiune* = aiureală; ceva de neconceput încă de mintea omenească

de *dimineaţă* (loc. adj. şi adv.) = care are loc în prima parte a zilei; cu noaptea-n cap; (loc. adv., pop.) **în faptul *dimineţii*** = în zori de zi; **bună *dimineaţa*!** = salut în primele ore ale dimineţii; **a umbla cu bună *dimineaţa*** = a umbla cu colindul în dimineaţa (sau în ajunul) Crăciunului; (glumeţ şi ir.) a umbla fără rost prin vecini; a se fâţâi de ici colo fără treabă

***din* jos de...** = mai jos de..., dincolo de...; ***din* sus de...** = mai sus de...

cu *dinadins(ul)* = în mod special; expres; **cu tot *dinadinsul*** = cu toată voinţa, stăruinţa; în adevăr, cu adevărat

de *dinainte* (loc. adj.) = aflat în faţă; **a** (sau **a-l**) **lua** (pe cineva) **gura pe *dinainte*** = a da drumul la gură pe negândite; a spune ceea ce n-ar fi vrut; a-şi da fără să vrea gândurile pe faţă; **a nu-i trece cuiva pe *dinainte*** = a nu îndrăzni (din prea mare respect şi consideraţie) să apară în faţa cuiva; a acorda cuiva tot respectul, stima

de *dincoace* (loc. adj.) = care se află în partea de aici; (loc. prep.) **de *dincoace* de...** = din partea aceasta

de *dincolo* (loc. adj.) = care se află în partea opusă; de peste hotare; de afară; (loc. prep.) ***dincolo* de...** = în afara celor spuse; în partea cealaltă; **pe *dincolo*** = trecând pe altă parte; pe ocolite sau de-a curmezişul, spre altă parte; **aşa şi pe *dincolo*** = în continuare, aşa cum s-a mai spus; tot aşa şi ceea ce ar trebui să mai urmeze şi care în prealabil este cunoscut, sau vorbitorul nu vrea să mai spună

soare cu *dinţi* = soare pe timp de ger puternic; **a se ţine de ceva cu *dinţii*** = a vrea să realizeze ceva cu orice preţ; a nu renunţa la ceva nici în

Scanned with OKEN Scanner

ruptul capului; **înarmat până-n *dinţi*** = dotat cu toate armele posibile în situaţia respectivă; bine pregătit pentru a face faţă unei situaţii; **a-i scoate** (cuiva) **şi *dinţii* din gură** = a sărăci pe cineva totalmente; **a-şi arăta *dinţii*** = a ameninţa; **printre *dinţi*** = (în legătură cu verbe de declaraţie) neclar, nedesluşit; **a avea un *dinte* împotriva** (sau **contra**) **cuiva** = a duşmăni pe cineva pentru ceva; a ţine supărare

***dintr*-o dată** (loc. adv.) = pe neaşteptate, brusc; reuşită din prima încercare

în linie *directă* = în linie dreaptă de rudenie; din tată în fiu; **vot *direct*** = vot exprimat la urnă de fiecare cetăţean în parte; **impozit *direct*** = impozit asupra venitului sau proprietăţii, perceput pe baza unor roluri nominale; (gram) **complement *direct*** = complement care determină un verb tranzitiv; **vorbire *directă*** sau **stil *direct*** = procedeu sintactic şi stilistic de redare fidelă a spuselor sau gândurilor cuiva; **a fi** (sau **a face**) **răspunzător** (**de ceva**) = a răspunde (sau a face să răspundă) personal şi integral de faptele sale; **mărimi *direct* proporţionale** = mărimi al căror raport este de asemenea natură încât creşterea sau scăderea uneia de un număr de ori provoacă creşterea sau scăderea celeilalte de acelaşi număr de ori

în toate *direcţiile* (loc. adv.) = peste tot, pretutindeni; în toate sensurile

a păstra *discreţia* = a fi discret; a nu spune altora secrete încredinţate de un prieten etc.; (fam., în loc. adv. şi în expr.) **la *discreţie*** = din belşug, cât doreşti, fără nici o restricţie; **a fi** (**a ajunge, a rămâne, a pune, a lăsa**) **la *discreţia* cuiva** = a fi la discreţia, la puterea, la satisfacerea capriciilor cuiva; la bunul plac al cuiva

***discriminare* rasială** = segregaţie, ură rasială

a nu mai încape *discuţie* (sau **fără *discuţie***) = desigur; bineînţeles; indiscutabil; (pop.) zici drept

a fi pe cale (sau **în curs**) **de *dispariţie*** = a fi gata să dispară

a fi dat *dispărut* = (în timp de război sau în viaţa de toate zilele) se spune despre o persoană în legătură cu care nu se mai ştie nimic de un timp oarecare; considerată pierdută pentru totdeauna sau numai pentru o perioadă

atenţie *dispersată* = atenţie distributivă; (p. ext.) lipsă de concentrare, neatenţie

în *disponibilitate* (loc. adv.) = concediat (cu rezerva de a fi rechemat)

la *dispoziţie* (loc. adv.) = la îndemână oricând; **a fi** sau **a sta, a se afla** etc.) **la *dispoziţia* cuiva** = persoană gata să îndeplinească oricând dispoziţiile, doleanţele altei persoane

cu *dispreţ* (loc. adv.) = dispreţuitor, care priveşte şi gândeşte de pe un plan superior

a fi (**bine**) ***dispus*** = a fi vesel, mulţumit, fericit; a fi uşor grizat (uşor ameţit de băutură); **a fi rău** (sau **prost**) ***dispus*** = a fi supărat; a fi într-o stare sufletească proastă

la *distanţă* (loc. adv.) = la o oarecare depărtare; **de la *distanţă*** = de la un punct mai îndepărtat; **din *distanţă* în *distanţă*** = din loc în loc, la anumite intervale egale

a face (sau **a fi în**) ***divergenţă*** = a fi de partea opusă într-o dispută verbală sau într-o afacere, acţiune; a nu fi de acord cu punctul de vedere al majorităţii

fapt *divers* = ceva banal, mărunt în viaţa cotidiană; rubrică într-o publicaţie cotidiană, cu întâmplări şi evenimente din ziua respectivă

Scanned with OKEN Scanner

a-i lipsi cuiva o *doagă* sau **a fi (cam) într-o *doagă*** = cu comportări anormale; a fi trăsnit, aiurit; **a ajunge (sau a veni, a cădea) în *doaga* cuiva** = a ajunge să se comporte sau să gândească rău, asemeni altei persoane rău famate

***doamnă* de onoare** = doamnă din aristocraţie care este în serviciul unei regine, prinţese etc.

doar* că nu...** = puţin a lipsit să nu..., aproape că...; **fără *doar* şi poate** = fără discuţie, fără îndoială; neapărat; **într-o *doară = la noroc, la întâmplare; cum o fi, o fi

a plăti (cuiva) **o *dobândă*** = a se răzbuna (pe), a se răfui (cu cineva) pentru o nedreptate

a *dobândi* un copil = a i se naşte cuiva un bebeluş

***doc* plutitor** = platformă plutitoare cu instalaţie pentru repararea navelor

a vorbi sau **a grăi în *dodii*** (pop. şi fam., în expr.) = a vorbi mult fără a spune ceva concret; a vorbi aiurea; **a lăsa** (pe cineva) **în *dodiile* lui** = a lăsa pe cineva să-şi facă mendrele, toanele; **a umbla** sau **a merge (ca) în *dodii*** = a umbla etc. în neştire; a merge fără o ţintă precisă

sună a *dogit* (sau **a doagă**) = sunet caracteristic butoaielor cu doagele uscate şi plesnite

în (sau **din**) ***două* vorbe** (loc. adv.) = pe scurt, fără multă vorbă; **la *doi* paşi** = aproape; (fam.) **(a spune) *două* vorbe şi-un cuvânt** = a spune mult în puţine cuvinte; (fam.) **în *doi* timpi şi trei mişcări** = foarte repede, imediat; (loc. adv.) **în** (sau **pe din**) ***două*** = în două părţi (egale); **în** (sau **pe din**) ***două* cu...** = amestecat în două părţi egale cu altceva; **una-*două*** = într-una, mereu, continuu; (în construcţii negative) **cu una, cu *două*** = cu uşurinţă, repede; **nici una, nici *două*** = pe neaşteptate, imediat; **din *două* una** sau **din una *două*** = ori una, ori alta; ori..., ori...; **una şi cu una fac *două*** = scurt, limpede; fără multă vorbă; **a nu vorbi** (sau **a nu zice**) **nici *două*** = a nu scoate o vorbă; a tăcea mâlc

de-al *doilea* (loc. adj.) (despre veri) = care sunt copiii verilor primari; (loc. adv.) **a *doua* zi** = ziua care urmează; **a *doua* oară** = data următoare; cu altă ocazie; **al *doilea*** = după primul; următorul; (pop.) **de-al *doilea*** = a doua oară; **a pune** (sau **a lăsa, a trece** etc.) **ceva pe planul al *doilea*** = a considera ceva că este de importanţă secundară; **scurt pe *doi*** = fără comentarii

în ceasul al *doisprezecelea* = în ultimul moment

de *doliu* (loc. adj.) (despre haine, culori etc.) = haine cernite, de culoare neagră, spre a exprima durerea pentru cineva mort; **în doliu** = persoană îndoliată, în haine de culoare neagră

a da sau **a lăsa** (pe cineva) **în plata** (sau **mila**) ***Domnului*** = a lăsa pe cineva să facă ce vrea; a-l ignora; **vezi, *Doamne*** = vorba vine, chipurile

a o lăsa (sau **a o lua**) **mai *domol*** (adverbial) = a nu se pripi; a proceda cu calm, cu răbdare

cu *dor* (loc. adv.) = cu alean; pătimaş, duios; (loc. adv., pop.) **în *dorul* lelii** = la întâmplare, fără rost şi ţintă

a fi de *dorit* = a se cuveni, recomandabil, a fi necesar; **a lăsa de *dorit*** = a nu satisface, cu lipsuri

a dormi de-a-n picioarele (sau **pe picioare**) = a fi foarte obosit, ostenit; a fi încet la treabă, a se mişca cu greu

de-a-*ndoasele*(*a*) sau **pe de-a-*ndoasele*(a)** (loc. adv.) = anapoda, întors invers (vezi G. Topârceanu); cu

spatele înainte; **cu *dosul* în sus** = invers de cum e normal; de-a-ndoaselea; **în *dos*** = fără să fie de faţă; în absenţă; **a scăpa pe** (sau **prin**) **uşa din *dos*** = a scăpa cu greu dintr-o încurcătură, folosind metode neortodoxe; **a intra pe** (sau **prin**) **uşa din *dos*** = a obţine ceva pe căi necinstite; **a da *dos*** (**la faţă**) sau **a da *dosul*** = a fugi; a o şterge; **a întoarce** (cuiva) ***dosul*** = a se întoarce cu spatele la cineva, în semn de supărare; a rupe relaţiile de prietenie (cu cineva); **în *dosul* lucrurilor** = dincolo de aparenţe; **a se scula** (sau **a fi**) **cu *dosul* în sus** = a se trezi din somn indispus, supărat (fără motiv); (loc. adv.) **pe *dos*** = (obiecte de îmbrăcăminte) a îmbrăca o haină cu partea dinăuntru în afară; (loc. adv.) nefiresc; (loc. adj.) (despre oameni) sucit, bizar, ciudat

ca (sau **drept**) ***dovadă*** (loc. adv.) = pentru a dovedi ceva; (loc. vb.) **a da *dovadă* de** = a vădi, a dovedi, a arăta

a fi *dracul* gol (sau **împieliţat**) sau **a fi *drac* împieliţat** = a fi afurisit, rău; a fi isteţ, poznaş; **omul** (sau **salba, poama**) ***dracului*** sau **om al *dracului*** = om ticălos, rău; om descurcăreţ; **a se teme de ceva ca de *dracul*** (sau **ca *dracul***) **de tămâie** = a-i fi frică tare de ceva: **e tot un *drac*** = tot aceea e; e totuna, e acelaşi lucru; **a avea** (sau **a fi**) **cu *draci*** sau **a avea pe *dracul* în el** = a fi indispus, enervat; a fi energic, plin de viaţă, neastâmpărat; **a se uita la cineva ca la *dracul*** = a se uita la cineva cu frică sau cu duşmănie; **parcă a intrat *dracul* în el** = cineva foarte energic sau care e mânios, agitat; **a băga** (pe cineva) **în *draci*** (sau **în toţi *dracii***) = a înfricoşa, a băga teama în cineva; a face pe cineva să depună toate eforturile (de frică); **trebuie să fie un *drac* la mijloc** = se spune atunci când există o cauză ascunsă în nerezolvarea unei acţiuni; **şi-a băgat** (sau **şi-a amestecat**) ***dracul* coada** = se spune atunci când o situaţie este aproape rezolvată şi se iveşte pe neaşteptate o piedică greu de depăşit; **a trage pe *dracul* de coadă** = a o duce greu cu traiul zilnic; **a căuta pe *dracul*** = a-şi provoca singur neplăceri; a şi-o face cu propria mână; **a da de** (sau **peste**) ***dracul*** sau **a vedea** (sau **a-şi găsi**) **pe *dracul*** = a o păţi; **a căuta pe *dracul* şi a găsi pe tată-său** = a intra într-o situaţie cu mult mai rea decât cea anterioară; **a trimite** (pe cineva) **la *dracul*** sau **a da *dracului*** = a înjura sau blestema pomenind de diavol; **a trimite** (pe cineva) **de la *dracul* la tată-său** = a purta pe cineva în mai multe locuri, fără rezultat; **a cere pe *dracul* şi pe tată-său** (sau **cât *dracul* pe tată-său**) = a cere (pe ceva) un preţ exagerat; **a face pa *dracu*-n patru** sau **a face şi pe *dracul*** = a face tot ce e posibil să rezolvi o situaţie, a încerca totul; **a da** (sau **a lăsa**) ***dracului*** (pe cineva sau ceva) = a părăsi, a abandona, a renunţa definitiv (la cineva sau la ceva); **a se duce *dracului*** = (despre persoane nesuferite, adesea în imprecaţii) a se duce fără să se mai întoarcă; (despre bunuri materiale) a se irosi, a se pierde; **a se duce la *dracul*** = a pleca pe pustii (fără să-i mai audă cineva numele); **a-l lua *dracul*** (sau ***dracii***, **mama *dracului***) = a păţi ceva foarte rău; a muri; **la *dracul*!** = o spune omul necăjit, renunţând la cineva sau la ceva; **pe *dracul*!** = (formulă de negaţie) nimic!; **al *dracului*!** sau **ptiu, *drace*!** = exclamaţii care exprimă enervare, uimire, admiraţie; **a nu**

Scanned with OKEN Scanner

avea nici pe *dracul* = a fi sănătos tun; **lucrul *dracului*** = lucru ciudat, dubios, care creează neplăceri; (glumeţ şi ir.) **buruiana *dracului*** sau **iarba, tămâia *dracului*** = tutun; (expresii) **la *dracu*-n praznic** sau **la mama *dracului*, unde şi-a înţărcat *dracul* copiii, unde şi-a spart *dracul* opincile** = într-un loc pustiu şi foarte îndepărtat; **în *draci*** = cu îndârjire, cu încrâncenare

a prinde *drag* (de cineva) (loc. vb.) = a se îndrăgosti (de cineva); **a-i fi cuiva *drag* să...** = a-i place cuiva să facă, să fie atras de ceva; **când ţi-e lumea** (sau **viaţa**) **mai *dragă* să...** = reprezintă momentul în care, fiind foarte fericit, intervine ceva care umbreşte fericirea, liniştea; (***drăgăliţă* Doamne** = vezi I. Creangă) ***dragă* Doamne** = vorba vine, ca să zic aşa; chipurile; **cu *dragă* inimă** = cu multă plăcere; din toată inima; (loc. adj.) **mai mare *dragul*** = plăcut, frumos; (loc. adv.) **cu (mare, mult,** atâta etc.) ***drag*** sau **cu tot *dragul*** = foarte bucuros, fericit; **de *drag*** = din (sau cu) plăcere; (loc. prep.) **de *dragul...*** = din prietenie pentru..., din dragoste..., pentru...; (ţi-e) **mai mare *dragul*** = îţi face o mare plăcere, desfătare

cu (multă) *dragoste* sau **cu toată *dragostea*** (loc. adv.) = cu multă plăcere; bucuros; (loc. vb.) **a prinde *dragoste* de** (sau **pentru, faţă de**) **cineva** (sau **de ceva**) = a se îndrăgosti (de cineva sau de ceva); **a avea *dragoste*** = a-i plăcea să...; **a se topi** (sau **a se sfârşi, a muri**) **de *dragoste*** = a iubi pe cineva cu patimă, uneori fără speranţă

a fi sub *drapel* = a-şi satisface stagiul militar; a servi în armată; **a lupta sub *drapelul* cuiva** = a lupta pentru cineva sau ceva; a fi mercenar; **a ţine sus *drapelul*** = a milita cu tărie pentru o idee, o cauză; a rămâne fidel unei cauze, unui crez; **a ridica *drapelul* luptei pentru...** = a începe lupta sau acţiunea pentru o cauză dreaptă

ei, *drăcie*! sau **ei, *drăcia* dracului!** = exclamaţie de nemulţumire; spusă la nervi

a sări (sau **a juca**) ***drăgaica*** = a sări ca un nebun; a fi neastâmpărat

a fi sau **a se arăta**, (adverbial) **a se purta *drăguţ*** (cu sau faţă de cineva) = a fi amabil, binevoitor (cu cineva)

a-şi *drege* glasul (vocea) = a tuşi uşor înainte de a începe să vorbească sau să cânte; a-şi limpezi vocea înainte de...; **a-şi *drege* gustul** = a gusta ceva bun după gustul neplăcut lăsat în cavitatea bucală de nişte mâncăruri sau băuturi consumate anterior; **face şi *drege*** = se străduieşte să facă ceva bun; se laudă că doreşte să realizeze ceva bun

a se ţine *drept* = a avea o poziţie perfect verticală; (mil.) **a lua** (sau **a sta, a se ţine în**) **poziţia de drepţi** = a lua, a sta sau a se ţine în poziţie perfect verticală, stând cu corpul şi cu privirea nemişcate; (interjecţie) ***drepţi*!** = formulă de comandă militară pentru luarea poziţiei de drepţi; (adverbial) **a călca *drept*** = a avea un comportament bun, a fi un om cinstit; **a sta *drept*** = a fi dârz, curajos şi integru; **complement *drept*** = complement direct; **parte *dreaptă*** = parte care se cuvine de drept fiecăruia; **luptă *dreaptă*** = luptă corp la corp, fără arme, fără înşelătorii şi fără ajutor străin; (loc. adv.) **cu *drept* cuvânt** = pe bună dreptate; în mod întemeiat; cu dreptate; **ce-i *drept*** = adevărat; **ce-i *drept* e *drept*** = se spune atunci când cineva recunoaşte

Scanned with OKEN Scanner

un adevăr indubitabil ; ***drept*** **că...** = e adevărat că... ; **a spune** ***drept*** = a vorbi deschis, sincer ; a spune adevărul ; (substantivat) **la** ***drept*** (sau **la** ***dreptul***) **vorbind** = de fapt, în realitate ; (substantivat) **a se odihni cu** ***drepţii*** = a fi mort ; (compus) ***drept*****-credincios** = care face parte din Biserica creştină ortodoxă ; bun creştin ; **a fi mâna** ***dreaptă*** **a cuiva** sau **braţul** ***drept*** **al cuiva** = a fi omul de încredere, cel mai apropiat, intim al cuiva ; (substantivat) **în** ***dreapta*** **şi în stânga** sau **de-a** ***dreapta*** **şi de-a stânga** = în ambele părţi ; pretutindeni, în toate părţile ; **a ţine** ***dreapta*** = a merge pe partea dreaptă a unui drum ; **de** ***dreapta*** = a fi conservator ; **de-a** ***dreptul*** = a nu se abate din drum, tot înainte, fără a înconjura ; (loc. prep., substantivat) **în** ***dreptul*** = ce este în faţă, faţă în faţă cu... ; **prin dreptul...** = pe dinaintea..., prin faţa... ; (loc. adv.) **de** ***drept*** = conform legii, legal ; în mod legitim ; ***drept*** **care** = în concluzie, aşa dar, prin urmare, deci ; **a i se pune soarele** ***drept*** **inimă** = a i se face foame (vezi I. Creangă)

cu (sau **după**) ***dreptate*** (loc. adv.) = după lege, legal ; cum se cuvine ; **pe bună** ***dreptate*** = în mod just, pe drept cuvânt ; **a face cuiva** ***dreptate*** = a îndrepta o nedreptate făcută cuiva ; a recunoaşte dreptul cuiva într-o afacere ; **a avea** ***dreptate*** = atunci când cineva spune adevărul ; a fi întemeiat în ceea ce spune ; **a da cuiva** ***dreptate*** = a recunoaşte că persoana în cauză spune adevărul

a fi pe ***dric*** (fam.) = a fi într-o situaţie grea ; a fi pe terminate (a da faliment, foarte bolnav etc.)

a fi (sau **a sta, a se afla** etc.) **pe** ***drojdie*** (sau **pe** ***drojdii***) = a termina resursele materiale ; a sărăci, nemaiavând aproape nici un ban

drumul **mare** = arteră principală de circulaţie, care leagă două sau mai multe localităţi importante ; **hoţ** (sau **tâlhar**) **de** ***drumul*** **mare** = hoţ (tâlhar) care atacă oamenii în locurile pustii de la drum, pentru a-i jefui de avutul lor, uneori chiar omorându-i ; ***drum*****-de-fier** = cale ferată ; (loc. adv.) **peste** ***drum*** = vizavi, în faţă ; **în** ***drum*** = în calea călătorilor, turiştilor ; în văzul tuturor ; **pe toate** ***drumurile*** = peste tot, pretutindeni ; **a pune pe cineva pe** ***drumuri*** = a trimite pe cineva dintr-un loc în altul sau în mai multe locuri, îngreunându-i inutil rezolvarea unei probleme ; **a bate** (sau **a păzi, a ţine**) ***drumul*** (sau ***drumurile***) sau **a umbla** (sau **a fi, a sta**) **pe** ***drumuri*** = a umbla de colo-colo fără rost ; a hoinări, vagabonda ; a fi haimana ; **a fi de pe** ***drumuri*** = a nu avea familie, locuinţă ; a nu avea nici un rost pe lume ; om de nimic ; **a rămâne** (sau **a ajunge** etc.) **pe** ***drumuri*** = a rămâne fără mijloace de trai ; a nu mai avea nimic, a sărăci complet ; a scăpăta ; **a lăsa** (sau **a arunca, a azvârli** etc.) (pe cineva) **pe** ***drum*** (sau **pe** ***drumuri***) = a da pe cineva afară din casă, din serviciu ; a sărăci (pe cineva) ; **a aduna pe cineva de pe** ***drumuri*** = a da cuiva adăpost, mâncare, haine ; a proteja pe cineva ; **pe** ***drum*** = cineva care trebuie să sosească ; cineva aşteptat ; care trebuie să se nască ; **a sta** (sau **a se pune** etc.) **în** ***drumul*** **cuiva** sau **a-i sta cuiva în** ***drum*** = a se ivi în faţa cuiva împiedicându-l să mai înainteze ; a împiedica pe cineva în realizarea unei acţiuni, afaceri etc. ; **a se da din** ***drumul*** **cuiva** = a se da la o parte din calea cuiva ; a

Scanned with OKEN Scanner

înceta să-l mai împiedice în acţiunile sale; **a-şi face** (sau **a-şi găsi, a-şi croi**) (un) ***drum*** **(nou) în viaţă** = a începe o nouă viaţă, mai cinstită şi mai prosperă; a-şi găsi un rost în viaţă; a reuşi; a ieşi la liman; **a-şi face** ***drum*** = a-şi croi loc într-o mulţime de oameni; a se abate din cale pentru a trece pe la cineva; **a apuca** (sau **a lua**) **alt** ***drum*** = a părăsi vechile preocupări; a se specializa în alt domeniu; **a ieşi cuiva în** ***drum*** = a întâmpina pe cineva; **a da** ***drumul*** **(cuiva** sau **la ceva)** = a lăsa din mână; a elibera; a permite cuiva să intre sau să iasă; a desface o haină prea strâmtă sau prea scurtă; **a-şi da** ***drumul*** = a se lăsa în jos, a sări; a începe să povestească; a izbucni într-o criză de ţipete, plâns, râs etc.; **ultimul** ***drum*** = drumul pe care e condus un mort la groapă; **a-şi căuta** (sau **a-şi vedea**) **de** ***drum*** = a-şi continua călătoria; a nu se amesteca în treburile altora; ***drum*** **bun** = urare adresată cuiva care pleacă într-o călătorie

cuvânt (sau **vorbă, afirmaţie** etc.) **cu** ***dublu*** **sens** (sau **înţeles**) = cuvânt echivoc, cu două înţelesuri; **a da o** ***dublă*** (substantivat, la unele jocuri cu zaruri) = a cădea acelaşi număr de puncte la ambele zaruri; (adverbial) **a vedea** ***dublu*** = (pentru cineva beat) a vedea două imagini ale aceluiaşi obiect; a vedea tulbure, în ceaţă; (substantivat, m.) ***dublu*** **băieţi** (sau **fete, mixt**) (şi eliptic) = partidă de tenis sau de tenis de masă, la care participă câte doi jucători de fiecare parte

a ***duce*** (pe cineva) **la groapă** = a conduce un mort la cimitir, la mormânt; **a** ***duce*** (pe cineva) **cu vorba** (sau **cu minciuna**) = o promite cuiva ceva, amânând mereu îndeplinirea promisiunii; a minţi, a înşela pe cineva, făcându-i promisiuni deşarte; (fam.) **a** ***duce*** (pe cineva) **cu zăhărelul** (sau **de nas, cu cobza, cu preşul**) = a amăgi mereu pe cineva cu promisiuni mincinoase; **a se lăsa** ***dus*** **(de gânduri, de visare** etc.) = a se lăsa copleşit de gânduri; a medita; **a-l** ***duce*** **pe cineva gândul** (sau **mintea, capul**) **la ceva** = a-i veni o idee cuiva în minte; a încropi ceva pe baza celor gândite; **a o** ***duce*** **în...** = a nu mai înceta cu..., a o ţine în...; **a nu o (mai)** ***duce*** **(mult)** = a fi pe moarte; **a** ***duce*** **grija** (cuiva sau a ceva) = a fi îngrijorat de sănătatea, starea etc. cuiva; a se preocupa din aproape (de cineva drag); **a(-i)** ***duce*** **dorul** = a-i fi dor de cineva; a-i lipsi ceva care-şi doreşte mult; **a (o)** ***duce*** **la capăt** (sau **la îndeplinire, la bun sfârşit**) = a îndeplini, a face ceva în cele mai bune condiţii; **a se** ***duce drept*** (sau **într-un suflet, glonţ, puşcă, întins**) = a merge repede acolo, fără ocol; (pop.) **a se** ***duce*** **după cineva** = a se mărita; **a se tot** ***duce*** = a merge spre o ţintă precisă, repede şi hotărât; **a se** ***duce*** **cu Dumnezeu** (sau **în plata, în ştirea lui Dumnezeu, în plata Domnului**) = a merge la voia lui, unde vrea, oriunde; **a se** ***duce*** **de râpă** = a se distruge, cheltui; a decădea; ***du*****-te-n colo!** = se spune când se exprimă neîncrederea faţă de ceea ce spune cineva; ***du*****-te-vino** = mişcare continuă (încoace şi încolo); (pop.) ***ducă*****-se pe pustii!** = epilepsie; dracul

a-şi da ***duhul*** = a muri; **cu** (sau **plin de** ***duh***) = inteligent; subtil; **de** ***duh*** = spiritual, inteligent; **sărac cu** ***duhul*** = prost; om simplu, comun; (loc. adv.) **cu** ***duhul*** **blândeţii** = binevoitor; blând

Scanned with OKEN Scanner

cu *duiumul* (loc. adv.) = în număr sau cantitate mare

a face cuiva ochi *dulci* = a curta; a privi cu dragoste (pe cineva); (loc. adj.) **de *dulce*** = (în ritualul ortodox) mâncărurile de frupt, care pot fi consumate între posturi; (despre zile sau perioade) în care este voie să se mănânce orice fel de aliment; **a spune** (cuiva ceva) **de *dulce*** = a spune cuiva vorbe urâte; a certa cu vorbe dezagreabile pe cineva

cu *dulceaţă* (loc. adv.) = din toată inima, cu drag

a se duce *duluţă* (reg.) = a pleca repede; a se face nevăzut

bătut de *Dumnezeu* (loc. adj.) = nenorocit, năpăstuit; **încotro** (sau **unde, cum**) **te-a îndrepta *Dumnezeu*** = la voia întâmplării, oriunde; **(va fi) cum va da** (sau **va vrea**) ***Dumnezeu*** = la întâmplare; potrivit destinului; **cum dă *Dumnezeu*** = la voia Domnului; **a porni** (sau **a merge** etc.) **cu *Dumnezeu*** = a merge sănătos, cu bine; **cu *Dumnezeu* înainte!** = noroc! succes!; **a nu avea** (sau **a fi fără**) **nici un *Dumnezeu*** = a nu avea nici un gust; a nu crede în nimic; **a lăsa** (pe cineva) **în plata** (sau **în ştirea**) **lui *Dumnezeu*** = a lăsa pe cineva în pace sau la voia întâmplării; **a (se) ruga (ca) de toţi *Dumnezeii*** = a se ruga călduros; a implora; **parcă** (sau **i se pare că**) **a apucat** (sau **a prins**) **pe *Dumnezeu* de (un) picior** = se vorbeşte despre o persoană peste care a dat o mare bucurie, fericire, un mare şi neaşteptat noroc; ***Dumnezeu* ştie!** = nu se ştie! ***Dumnezeule!*** = exclamaţie de spaimă, durere, deznădejde etc.; **pentru (numele lui) *Dumnezeu*** = exclamaţie de implorare, deznădejde sau dezaprobare; **ce *Dumnezeu*!** = exclamaţie de necaz, de nemulţumire; **să dea *Dumnezeu*** = formulă de urare: să fie cu noroc! să-ţi meargă bine! să se împlinească ceea ce-mi doresc (sau îţi doreşti) etc; ***Dumnezeu* îţi dă, dar în traistă nu-ţi pune** = pentru a obţine ceva, trebuie să faci eforturi, să te străduieşti

a creşte *dunăre* = a creşte de dă afară; ***dunăre* de mânios** sau **mânios de *dunăre*** = foarte supărat, de nu-i poţi sta în faţă; **a se face *dunăre*** (**turbată**) = tare mânios, turbat; nebun de supărare

din *dungă* = dintr-o parte; (fam.) **a fi într-o *dungă*** = a fi nebun, ţicnit; **a trage clopotul într-o *dungă*** = a suna clopotul lovindu-l numai într-o parte; a vesti astfel un deces, o primejdie mare

unul *după* altul (loc. adv.) = în şir, succesiv; (formulă de politeţe) ***după* dumneavoastră** = întâi dumneavoastră, vin după dumneavoastră; (pop.) **a da** (**o fată**) ***după* cineva** = a mărita (o fată) cu cineva; **a se lua** (sau **a se ţine** etc.) ***după* cineva** (sau **ceva**) = a urmări pe cineva; a nu lăsa în pace pe cineva; (loc. adv. şi substantivat) ***după* amiază** sau ***după* prânz**, ***după*-masă** = după ora 12; după masa de prânz; ***după* aceasta** (sau **asta, aceea**) = pe urmă, apoi; **a nu avea nici *după* ce bea apă** = a fi foarte sărac; (în loc. conj.) ***după* ce** = introduce o propoziţie circumstanţială de timp, arătând că acţiunea din propoziţia subordonată se petrece înaintea acţiunii din propoziţia regentă; (loc. conj.) ***după* cum** (sau **cât**) = aşa cum, precum; ***după* cum se întâmplă** = ca de obicei; **a se lua *după* cineva** = a imita în comportament pe cineva; a se acomoda cu cineva; **a se lua *după* capul cuiva** (sau ***după* capul său**) = a urma sfatul cuiva sau

Scanned with OKEN Scanner

a face după cum îl taie capul; după îndemnul său propriu; **dacă ar fi *după* mine** = dacă ar depinde de mine; ***după* toate probabilităţile** = probabil, s-ar putea

de-a *dura* (loc. adv.) = peste cap; de-a rostogolul; de-a berbeleacul; ***dur* în jos, *dur* în sus** sau ***dur* la deal, *dur* la vale** sau ***dur* în car, *dur* în căruţă** sau ***dur* încoace, *dur* încolo** = exprimă o mişcare continuă în toate părţile; o chibzuire îndelungată

a atinge pe cineva unde-l *doare* = a spune cuiva (în mod intenţionat) ceva supărător, dureros; a strica pofta de viaţă a cuiva; **a-l *durea*** (pe cineva) **inima** (sau **sufletul**) = a fi cineva mâhnit (de ceva); a-i părea rău (de cineva sau ceva); **nu-l *doare* (nici) capul** sau **nici capul nu-l *doare*** = a nu se sinchisi de nimic; puţin îi pasă (sau nu-i pasă) de nimic

cu *durere* (loc. adv.) = întristat, îndurerat

a da (de) *duşcă* = a da peste cap un pahar cu băutură; a bea pe nerăsuflate

de *duzină* (loc. adj.) = prost; mediocru; de calitate inferioară

E

a-şi pierde *echilibrul* = a se dezechilibra; a fi pe punctul de a cădea, de a se prăbuşi

spirit de *echipă* = legătură spirituală între membrii unei echipe, care stă la baza conlucrării lor şi care este una din laturile principale pentru reuşita acţiunilor echipei

a se face *ecoul* cuiva = a repeta, a răspândi ideile cuiva

a trage la *edec* = a trage o ambarcaţiune sau o navă de pe mal, cu un odgon, împotriva curentului; **a fi la *edecul* cuiva** = a fi la remorca cuiva; a depinde de cineva

a face *educaţie* cuiva (loc. vb.) = a educa

a-şi face *efectul* = a da rezultatul scontat; (loc. adj.) **de *efect*** = (în artă şi în viaţa cotidiană) ceva care produce o impresie deosebită; (loc. vb.) **a face *efect*** = a impresiona

fără *egal* = unic; excepţional; **a trata** (pe cineva sau ceva) **de la *egal* la *egal*** = a trata adversarul cu respect, plecând de la forţe egale; a duce tratative cu cineva în condiţii de egalitate; (sport) **a fi *egal*** = a avea acelaşi număr de puncte; (adverbial) **a-i fi** (cuiva) ***egal*** = a-i conveni oricum; a-i fi indiferent

ai *lui* sau ai *ei* = persoane legate prin rudenie, interese comune, prietenie etc.; **ale *lui*** sau **ale *ei*** = lucrurile personale ale cuiva; toanele, capriciile cuiva

a proceda prin *eliminare* = a căuta să descopere ceva esenţial, eliminând pe rând părţile nerelevante

de *elită* (loc. adj.) = distins, de calitate, de excepţie, deosebit

***eminenţă* cenuşie** = persoană cu puteri intelectuale şi materiale care influenţează, conduce din umbră un personaj oficial sau un partid

***enciclopedie* ambulantă** (fam.) = persoană care posedă cunoştinţe precise din multe domenii

a şterge-o (sau **a pleca**) ***englezeşte*** = a pleca repede şi pe neobservate, pe furiş

a face *epocă* = de referinţă într-o anumită perioadă; a atrage atenţia prin ceva deosebit o perioadă de timp; a marca un succes în modă, artă, literatură etc.

Scanned with OKEN Scanner

poezie ***ermetică*** = poezie greu de descifrat, cu mesaj (sau fără) anevoie de găsit; poezie din care poţi înţelege ce vrei

a induce (pe cineva) **în** ***eroare*** = a păcăli; a dezorienta; a orienta (pe cineva) pe o cale greşită; ***eroare*** **juridică** = stabilire greşită a faptelor, ceea ce duce la pronunţarea unei soluţii, sentinţe nedrepte

în ***esenţă*** (loc. adv.) = rezumat calitativ; ceea ce este fundamental

de ***estradă*** (loc. adj., despre spectacole de muzică uşoară, concerte, spectacole) = uşor şi variat, de divertisment, distractiv

etalon **de aur** (sau **de argint**) = unitate-tip a valorilor monetare

ortografie ***etimologică*** = ortografie în care principiile scrierii cuvintelor se bazează pe etimologia lor

etimologie **multiplă** = proveniență a unui cuvânt din două sau din mai multe surse diferite; ***etimologie*** **populară** = modificarea formei unui cuvânt (recent intrat în limbă) sub influenţa unui cuvânt mai cunoscut cu care prezintă asemănări de formă şi uneori de sens

nume ***etnic*** = nume de popor

literă (sau **cuvânt**) **de** ***evanghelie*** = adevăr indubitabil; lucru absolut sigur; **a-şi băga** (sau **vârî**) **capul** (**sănătos** sau **teafăr**, **zdravăn** etc.) **sub** ***evanghelie*** = a-şi face singur necazuri; a-şi bate singur piroane în cap

în ***evantai*** (loc. adj. şi adv.) = în formă de raze, care pornesc dintr-un punct şi formează un semicerc

a scoate (sau **a pune**) **în** ***evidenţă*** = a sublinia, a creiona; a pune în relief, în valoare

până la ***exasperare*** (loc. adv.) = până la ultima limită

cu ***excepţia...*** = în afară de...; **fără** ***excepţie*** = fără deosebire

exces **de zel** = zel exagerat

în ***exclusivitate*** (loc. adv.) = exclusiv; cu excepţia a...

a da (sau **a fi**) ***exemplu*** = a se purta ireproşabil; bun ca model de urmat; **a da de** (sau **ca**) ***exemplu*** = a atrage atenţia şi altora prin comportamentul deosebit; bun de urmat; **a urma** ***exemplul*** (cuiva) sau **a lua** (pe cineva sau ceva) **de** (sau **drept**) ***exemplu*** = a imita (ceva sau pe cineva); (loc. adv.) **de** ***exemplu*** = de pildă, bunăoară

a cere cuiva ***explicaţii*** = a cere cuiva să dea socoteală; **a avea o** ***explicaţie*** **cu cineva** = a discuta paşnic cu cineva pentru a înlătura un conflict

a trece de la (sau **a cădea dintr-**) **o** ***extremă*** **la** (sau **într-**) **alta** = a trece de la o atitudine exagerată la alta, la fel de exagerată; ***extremă*** **dreaptă** (sau **stângă**) = partid sau fracţiune politică dintr-un partid, care se situează pe poziţii extremiste de dreapta (sau de stânga); parte ultraradicală, exagerată de dreapta (sau de stânga) a spectrului politic; jucător de fotbal

F

a lua (pe cineva) **în** ***fabrică*** = a certa, a cere socoteală (cuiva); a bate (pe cineva); **a intra în** ***fabrica*** **cuiva** = a fi certat de cineva; a cere socoteală; a fi bătut de cineva; a intra în gura cuiva

a ***face*** **focul** = a aranja lemnele şi a aprinde focul; (pop. şi fam.) **de când l-a** ***făcut*** **mă-sa** sau **de când mă-sa l-a** ***făcut*** = de când s-a născut; dintotdeauna; **a** ***face*** (sau refl., **a se** ***face***) **bine** (sau **sănătos**) = a se însănătoşi; a se vindeca; **a** ***face*** **din ţânţar armăsar** = a exagera; a o face gogonată; **a** ***face*** (cuiva)

Scanned with OKEN Scanner

coastele pântece (sau **spinarea cobză**) = a bate (pe cineva) foarte tare; **a *face* noaptea** (sau **din noapte**) **zi** = a nu dormi noaptea; a sta toată noaptea treaz; a avea insomnie; **a *face*** (sau, refl., **a se *face***) **praf** = a (se) distruge; **a *face*** (pe cineva) **cum îi vine la gură** = a certa (pe cineva) foarte tare, cu vorbe urâte; a batjocori (pe cineva); **a *face*** (pe cineva) **cu ou şi cu oţet** = a-l certa foarte tare; ***face* ce *face*** = încearcă toate posibilităţile şi răzbeşte până la urmă; nu ştiu cum procedează dar...; vorba e că...; **a nu avea ce *face*** (sau **ce să *facă***) = a nu avea o ocupaţie; a nu avea posibilitatea să se împotrivească; a nu putea schimba nimic; a spune despre cineva care este pe cale să comită o prostie, o gafă, ceva rău pentru el; **a nu avea ce *face* cu...** = a nu-i trebui; a nu-i servi la nimic; **ce (mai) *faci*?** = cum o mai duci? cum îţi mai merge?; **a *face* totul** sau **a *face* tot posibilul** (sau **în toate chipurile, posibilul şi imposibilul**) **să** (sau **ca să**)... = a depune toate forţele sale pentru a izbuti într-o situaţie; (exprimând surpriza neplăcută şi purtând accentul în frază) **ce *face*!?** = cum!? cum e posibil (una ca asta)!?; **ce (tot) *faci*** (sau **ce ai *făcut***) **de...?** = ce ţi s-a întâmplat că...? care e cauza că...?; **ce-i de *făcut*** (cu cineva sau cu ceva)? = cum să se procedeze (cu cineva sau cu ceva)?; **n-am *făcut* nimic** = n-am realizat nimic, nu m-am ales cu nimic; nu am comis nimic, nu sunt vinovat; **văzând şi *făcând*** = a face pe negândite, în raport de situaţie, împrejurări, fără un plan dinainte stabilit; **a avea a** (sau **de-a**) ***face* cu cineva** (sau **cu ceva**) = a avea ceva comun cu cineva (sau cu ceva); a exista nişte relaţii între...; a suporta consecinţele faptelor comise; **ce are a *face*?** = ce legătură este între...? ce importanţă are? şi ce-i cu asta?; **n-are a *face*!** = n-are importanţă! nu interesează pe nimeni!; (refl.) **s-a *făcut*!** = ne-am înţeles! se aprobă! s-a aranjat! fii fără grijă!; **nu *face* nimic!** = formulă de politeţe adresată cuiva care-şi cere scuze pentru o supărare, un neajuns făcut poate fără să vrea; **a i-o *face*** (**bună** sau **lată** sau **cu vârf**) sau **a-i *face*** (cuiva) **una** (**şi bună**) = a pricinui cuiva un rău, un necaz mare; **a(-şi) *face* inimă rea** (sau **sânge rău**) = a se supăra, a se consuma; a-şi face probleme; **a-şi *face* gânduri** (sau **griji**) = a se îngrijora, a se pune pe gânduri; **a *face*** (**un**) **târg** (sau **târgul**) = a încheia o afacere; a cădea de acord; **a *face*** (cuiva) **cu degetul** = a ameninţa (pe cineva) cu degetul arătător; **a *face*** (cuiva) **cu ochiul** = a te înţelege cu cineva apropiat închizând şi deschizând repede un ochi; a atrage pe cineva, a îmbia; **a i se *face*** (cuiva) **negru** (sau **roşu** etc.) **înaintea ochilor** = a nu mai vedea sau a vedea tulbure din cauza mâniei; a se supăra foarte tare; **cum se *face* că...** (sau **de...**)? = cum e posibil ca...?; (loc. vb.) **a se *face* galben** (sau **vânăt**) = a se îngălbeni etc. (de ciudă, de supărare etc.); **a se *face* roşu** = a se îmbujora; **a se *face* stăpân pe ceva** = a lua un lucru în stăpânire; a lua ceva cu hapca; (despre drumuri, cărări) **a se *face* în două** = a se bifurca, a se ramifica

Facerea sau **Cartea facerii** = cartea întâi din Vechiul Testament; Geneza

a-i fi cuiva *fală* (cu cineva sau cu ceva) (loc. vb., pop.) = a se mândri (cu cineva sau ceva)

Scanned with OKEN Scanner

cu o *falcă*-n cer şi (cu) alta (sau **una**) **pe pământ** = (în basme) cu gura enormă, gata să înghită tot ce-i iese în cale; furios, gata de a ataca pe oricine

a da *faliment* = a se prăbuşi din punct de vedere financiar; (despre comercianţi, industriaşi) a nu mai fi în stare să-şi susţină plăţile

epoca *fanarioţilor* = perioadă din istoria României cuprinsă între anii 1711-1821

literatură *fantastică* = gen de literatură în care elementul preponderent îl constituie imaginaţia, irealul

de (sau **în**) ***fapt*** (loc. adj. şi adv.) = care există în realitate, cu adevărat; ***fapt* e că...** = adevărul e că...; nu e mai puţin adevărat că...; ***fapt* împlinit** = situaţie împlinită; ceva ce s-a făcut, care nu mai poate fi modificat

în *faptă* (loc. adv. înv.) = de fapt, în realitate

***farfurie* zburătoare** = obiect zburător neidentificat

ca prin *farmec* (loc. adv.) = în mod miraculos, dintr-o dată (vezi basmele populare)

***fascicul* de drepte** (mat.) = totalitatea dreptelor care trec prin acelaşi punct

din (sau **în**) ***faşă*** = din vremea când era copil mic; (p. ext.) de când se află pe lume; **abia ieşit din *faşă*** = copil, foarte tânăr

***fată* bătrână** = fată trecută de vârsta de măritat, rămasă necăsătorită

de *faţadă* (loc. adj.) = de formă, pentru a salva aparenţele

din *faţă* (loc. adj.) = care se află înainte, vizavi; dinainte; **de *faţă*** = care se află în prezent; în prezenţa cuiva; **în *faţă*** = înainte; fără menajamente, spus pe şleau; **pe *faţă*** = direct; a spune adevărul fără să se ferească; ***faţă* în *faţă*** = unul în faţa celuilalt; (loc. prep.) **în *faţa*** (cuiva sau a ceva) = înaintea (cuiva sau a ceva); **de *faţă* cu...** = în prezenţa...; ***faţă* cu...** (sau **de**) = în ceea ce priveşte...; în raport cu...; pentru; având în vedere; **a (-i) cânta** (cuiva) **cucul în** (sau **din...**) ***faţă*** = (superstiţii) a-i merge (cuiva) bine; **a fi de *faţă*** = a fi prezent; **a scăpa cu *faţa* curată** = a trece cu bine de o situaţie grea, dificilă; **a face *faţă*** (cuiva sau la ceva) = a corespunde unui test, a fi bun într-o activitate; **a pune** (**de**) ***faţă*** (sau ***faţă* în *faţă***) = a confrunta, a compara; **a** (**se**) **da pe *faţă*** = a (se) demasca; **a-şi întoarce *faţa*** (**de la...**) = a nu mai vrea să ştie de...; **a privi** (sau **a vedea, a zări** pe cineva) **din *faţă*** = a vedea chipul sau făptura cuiva în întregime; **om** (sau **taler**) **cu două *feţe*** = om ipocrit, făţarnic, mincinos; (despre haine) **a-l prinde** (pe cineva) **la *faţă*** = a-i sta bine cu o haină; **a schimba** (sau **a face**) ***feţe*** (**-*feţe***) = a se schimba la faţă de jenă, ruşine etc.; a-şi schimba culoarea obrajilor la auzul sau la vederea unor lucruri neplăcute; **a prinde *faţă*** = a se îndrepta după o boală grea; ***faţă* bisericească** = reprezentant al bisericii; **la *faţa* locului** = locul unde s-a întâmplat sau se va întâmpla un eveniment; **a-i ieşi** (unei pânze, unei stofe) ***faţa*** (la soare, la spălat etc.) = a se decolora; **a da *faţă*** (unui lucru) = a lustrui, a polei, a face să arate frumos

în *favoarea* (cuiva) = în avantajul, în folosul (cuiva)

a fi pe *fază* (fam.) = a fi atent şi a acţiona prompt la momentul potrivit

***făcător*-de-bine** (compuse) = binevoitor; ***făcător*-de-rele** = răufăcător

Pământul (sau **ţara**) ***făgăduinţei*** = nume dat, în Biblie, Palestinei; (p. gener.) ţinut fericit, mănos şi liniştit

Scanned with OKEN Scanner

cu o *falcă*-n cer şi (cu) alta (sau **una**) **pe pământ** = (în basme) cu gura enormă, gata să înghită tot ce-i iese în cale; furios, gata de a ataca pe oricine

a da *faliment* = a se prăbuşi din punct de vedere financiar; (despre comercianţi, industriaşi) a nu mai fi în stare să-şi susţină plăţile

epoca *fanarioţilor* = perioadă din istoria României cuprinsă între anii 1711-1821

literatură *fantastică* = gen de literatură în care elementul preponderent îl constituie imaginaţia, irealul

de (sau **în**) ***fapt*** (loc. adj. şi adv.) = care există în realitate, cu adevărat; ***fapt* e că...** = adevărul e că...; nu e mai puţin adevărat că...; ***fapt* împlinit** = situaţie împlinită; ceva ce s-a făcut, care nu mai poate fi modificat

în *faptă* (loc. adv. înv.) = de fapt, în realitate

***farfurie* zburătoare** = obiect zburător neidentificat

ca prin *farmec* (loc. adv.) = în mod miraculos, dintr-o dată (vezi basmele populare)

***fascicul* de drepte** (mat.) = totalitatea dreptelor care trec prin acelaşi punct

din (sau **în**) ***faşă*** = din vremea când era copil mic; (p. ext.) de când se află pe lume; **abia ieşit din *faşă*** = copil, foarte tânăr

***fată* bătrână** = fată trecută de vârsta de măritat, rămasă necăsătorită

de *faţadă* (loc. adj.) = de formă, pentru a salva aparenţele

din *faţă* (loc. adj.) = care se află înainte, vizavi; dinainte; **de *faţă*** = care se află în prezent; în prezenţa cuiva; **în *faţă*** = înainte; fără menajamente, spus pe şleau; **pe *faţă*** = direct; a spune adevărul fără să se ferească; ***faţă* în *faţă*** = unul în faţa celuilalt; (loc. prep.) **în *faţa*** (cuiva sau a ceva) = înaintea (cuiva sau a ceva); **de *faţă* cu...** = în prezenţa...; ***faţă* cu...** (sau **de**) = în ceea ce priveşte...; în raport cu...; pentru; având în vedere; **a** (-i) **cânta** (cuiva) **cucul în** (sau **din...**) ***faţă*** = (superstiţii) a-i merge (cuiva) bine; **a fi de *faţă*** = a fi prezent; **a scăpa cu *faţa* curată** = a trece cu bine de o situaţie grea, dificilă; **a face *faţă*** (cuiva sau la ceva) = a corespunde unui test, a fi bun într-o activitate; **a pune** (**de**) ***faţă*** (sau ***faţă* în *faţă***) = a confrunta, a compara; **a** (**se**) **da pe *faţă*** = a (se) demasca; **a-şi întoarce *faţa*** (**de la...**) = a nu mai vrea să ştie de...; **a privi** (sau **a vedea**, **a zări** pe cineva) **din *faţă*** = a vedea chipul sau făptura cuiva în întregime; **om** (sau **taler**) **cu două *feţe*** = om ipocrit, făţarnic, mincinos; (despre haine) **a-l prinde** (pe cineva) **la *faţă*** = a-i sta bine cu o haină; **a schimba** (sau **a face**) ***feţe*** (**-*feţe***) = a se schimba la faţă de jenă, ruşine etc.; a-şi schimba culoarea obrajilor la auzul sau la vederea unor lucruri neplăcute; **a prinde *faţă*** = a se îndrepta după o boală grea; ***faţă* bisericească** = reprezentant al bisericii; **la *faţa* locului** = locul unde s-a întâmplat sau se va întâmpla un eveniment; **a-i ieşi** (unei pânze, unei stofe) ***faţa*** (la soare, la spălat etc.) = a se decolora; **a da *faţă*** (unui lucru) = a lustrui, a polei, a face să arate frumos

în *favoarea* (cuiva) = în avantajul, în folosul (cuiva)

a fi pe *fază* (fam.) = a fi atent şi a acţiona prompt la momentul potrivit

***făcător*-de-bine** (compuse) = binevoitor; ***făcător*-de-rele** = răufăcător

Pământul (sau **ţara**) ***făgăduinţei*** = nume dat, în Biblie, Palestinei; (p. gener.) ţinut fericit, mănos şi liniştit

Scanned with OKEN Scanner

altă *făină* se macină acum la moară = s-a schimbat; alta e situaţia acum (vezi I. Creangă)

a-şi *fărâma* capul (tranz.) = a-şi bate capul cum s-o scoată la capăt; a căuta soluţii

a căra apă la *fântână* = a face o muncă inutilă, absurdă

febră musculară = stare de oboseală generală a corpului, care apare în urma unor eforturi fizice deosebite

fată *fecioară* (adjectival, pop.) = fată mare, virgină, de măritat

fecior boieresc = slujbaş pe moşia unui boier, care supraveghea munca la câmp; vătaf, logofăt

a lega *fedeleş* (adverbial) = a lega cobză; a lega strâns în funii

fel de *fel* sau de tot *felul* (loc. adj.) = variat, diferit, de toate; (loc. adv.) nici un *fel* de... = deloc; la *fel* = deopotrivă, idem, egal, întocmai; de *felul* meu (sau al tău, al său etc.) = din fire; din punct de vedere al originii, al provenienţei, al locului de baştină; de meserie, profesiune; de *fel* din... = de origine, originar din...; în *felul* cuiva = în modul propriu al cuiva; un *fel* de... = care seamănă cu...; un lucru asemănător; a face *felul* (cuiva) = a omorî, a distruge (pe cineva); a cauza un rău mare (cuiva); (pop. şi fam.) a dezvirgina

în *felurimi* sau pe *felurime* (loc. adv., înv.) = în diverse feluri; în mai multe moduri

a arunca banii pe *fereastră* = a fi risipitor, cheltuitor; a face cheltuieli inutile

a (se) face sau a (se) rupe *ferfeniţă* = a (se) flenduri; a (se) distruge

interesul poartă *fesul* (fam.) = se spune despre persoana care face totul având ca scop obţinerea de avantaje; a-i turti (cuiva) *fesul* = a uimi pe cineva printr-o faptă, o prostie; a comite o mare prostie (gogomănie)

de când *sunt* (sau *eşti* etc.) = de când mă ştiu, mă aflu (te afli etc.) pe lume; dintotdeauna; e ce (sau cum) e sau a fost ce (sau cum) a fost, dar... = fie! să zicem că se poate! treacă-meargă!; cât *e* lumea şi pământul = totdeauna; (în construcţii negative) niciodată; ce-o *fi*, o *fi*! = exprimă resemnarea, neputinţa, indiferenţa etc. faţă de o situaţie; *fie*! = aprobă, acceptă să se facă aşa; merită, nu e păcat!; o *fi* = e posibil (dar nu cred, sau nu prea cred); aşa a *fost* să *fie* = aşa trebuia să se întâmple; nici nu se putea altfel; (fam.) *este*? = nu-i aşa că am dreptate?; a nu *fi* bine (sau a bună) = a prevesti ceva rău; a *fi* bine de cineva sau a-i *fi* cuiva bine = a se găsi într-o situaţie fericită, prielnică; a *fi* cu cineva = a fi solidar cu cineva; a da suport moral (şi material) cuiva; ce mi-*e* (sau ţi-*e* etc.)... = ce folos decurge din...; ce importanţă are; (fam.) ţi-o (sau i-o etc.) *fi* = ajunge! destul!; (loc. vb.) a-i *fi* cuiva drag (cineva sau ceva) = a iubi, a îndrăgi; mi-*e* (sau ţi-*e* etc.) = (urmat de un infinitiv, un supin sau de o propoziţie secundară cu verbul la conjuctiv) îmi pasă, îmi vine (greu sau uşor); port grija, sunt interesat; mi-*e* (sau ţi-*e* etc.) că... (sau să nu...) = mă tem (sau te temi etc.) că... (sau să nu...)

a-l roade (sau a-l seca etc. pe cineva) la *ficaţi* (fam.) = a simţi o durere fizică mare; a necăji, a chinui (pe cineva); a-l ustura (pe cineva) la *ficaţi* = a-l durea tare pe cineva în zona ficatului; a produce cuiva un sentiment puternic de mânie, de ciudă

Scanned with OKEN Scanner

etc.; **îşi mănâncă *ficaţii*** = îşi face singur griji, probleme

epoca *fierului* (sau **de *fier***) = perioadă din istoria omenirii, care a durat de la mijlocul mileniului al II-lea î. H. până în primele veacuri d. H., când omul a început să prelucreze şi să folosească fierul; (loc. adj.) **de *fier*** = tare, puternic, rezistent, tenace; riguros, sever; **a-i trece** (sau **a-i da** cuiva) **un *fier*** (**ars** sau **roşu**) **prin inimă** = a avea brusc o senzaţie de durere, de spaimă etc.; **a trece prin ascuţişul *fierului*** = a tăia, a omorî, a pustii; **a arunca** (ceva) **la *fier* vechi** = a nu mai folosi un lucru considerat perimat, vechi, uzat, nefolositor

a se amesteca (sau **a umbla, a-şi băga nasul**) **unde nu-i *fierbe* oala** (intranz.) = a se amesteca în probleme care nu-l privesc

a vărsa *fiere* = se spune despre o persoană furioasă, care îşi descarcă mânia prin vorbe injurioase, calomnioase; **a-i crăpa** (sau **plesni**) **cuiva *fierea*** (**de necaz**) = a fi în gradul cel mai înalt de ciudă, mânie, invidie etc.

a o face *fiartă* (fam.) = a se face de râs; a face o prostie mare

la *figurat* (substantivat, n.) = a vedea lucrurile într-un sens deosebit faţă de cel propriu; exagerat (în bine sau în rău)

a face *figuraţie* = (în teatru, operă, în unele situaţii din viaţă) a avea rol de figurant, lipsit de importanţă

a face *figură* bună (sau rea) = a face o impresie bună (sau rea) celor din jur; (fam.) **a face** (cuiva) ***figura*** = a face cuiva o farsă, a păcăli pe cineva; **a face *figură* de...** = a fi considerat drept...; a avea aerul de...

în *fiinţă* = (loc. adj.) existent; (loc. adv.) în realitate, aevea; **a da *fiinţă*** = a naşte; a realiza, a crea (operă de artă, de literatură, de arhitectură etc.)

piatră *filozofală* = substanţă imaginară despre care alchimiştii credeau că are puterea de a transforma metalele în aur; (fig.) lucru imposibil de aflat; descoperire de importanţă epocală

a se ţine (sau **a sta, a atârna**) **(numai) într-un *fir* de aţă** (sau **de păr**) = a nu prezenta siguranţă; a fi gata să se rupă; a fi în mare primejdie sau pe moarte; ***fir* conducător** (sau **călăuzitor**) = direcţie de urmat; linie (de conduită); (loc. adv.) ***fir* cu** (sau **de**) ***fir*** = bucată cu bucată; **de-a *fir* a păr** sau **de-a *firu*-n păr, din *fir* până-n aţă** = detaliat, cu minuţiozitate; ***fir* cu *fir*** = bob cu bob; bucăţică cu bucăţică

peste *fire* (loc. adv.) = în cel mai înalt grad, incredibil, extraordinar, dincolo de normal; (loc. adj.) **în toată *firea*** = matur, serios; în deplinătatea facultăţilor mintale; **a-şi veni în *fire*** = a-şi reveni dintr-un şoc, leşin, o emoţie puternică; **a scoate** (pe cineva) **din *fire*** = a înfuria, a scoate din sărite, din răbdări (pe cineva); **a-şi ţine** (sau **a-şi păstra**) ***firea*** = a-şi păstra cumpătul, a se stăpâni, a fi foarte tare în situaţii dificile; **a-şi pierde *firea*** sau **a se pierde cu *firea*** = a nu se mai putea stăpâni, a-şi pierde cumpătul; a izbucni; **a se prăpădi cu *firea*** = a se strădui, a se consuma foarte mult sufleteşte într-o situaţie grea

a-i pica (sau **cădea**) **cuiva *fisa*** (fam.) = a înţelege imediat despre ce este vorba; (p. ext.) a fi ager la minte; (fam.) a-i merge mintea în clipe decisive

a băga (sau **a vârî**) **un *fitil*** (sau ***fitiluri***) (fam.) = a produce intrigi, discordie între oameni; a bârfi

Scanned with OKEN Scanner

a face *fiţe* = a fi mofturos, a se lăsa rugat

idee *fixă* = obsesie; idee care preocupă permanent pe cineva şi nu-i lasă loc pentru altele

joc de *fizionomie* = mimică

ţine-ţi (sau **închide-ţi, tacă-ţi**) ***fleanca*!** = taci! să nu mai deschizi gura! nu mai vorbi prostii!

tip *flegmatic* = unul din cele patru tipuri de temperament din clasificarea lui Hipocrat, caracterizat prin echilibru, stăpânire de sine şi lipsă de mobilitate; persoană cu sistem nervos puternic, echilibrat, lucid şi rece

în *floare* (loc. adj.) = (despre plante) înflorit; în perioada înfloririi; (fig., despre oameni) frumos; în plină putere; rumen, sănătos tun; **în *floarea* vârstei** = tânăr; ***floare* la ureche** = ceva uşor de rezolvat; **de *florile* mărului** sau **de *flori* de cuc** = degeaba, gratuit, de pomană; în zadar; **copil din *flori*** = bastard; copil nelegitim; **a strânge degetele *floare*** = a uni cele cinci vârfuri ale degetelor între ele; (compuse) ***floarea*-soarelui** = plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu floare mare, galbenă, îndreptată spre soare, cultivată pentru semniţele ei oleaginoase; ***floare*-de-colţ** (sau ***floarea*-reginei**, ***floarea*-doamnei**) = mică plantă erbacee, cu frunzele albicioase, pufoase şi ascuţite, dispuse în jurul inflorescenţei, care creşte pe crestele stâncoase ale munţilor; albumeală, albumiţă, edelvais; ***floarea*-Paştelui** = mică plantă erbacee, a cărei tulpină face o singură floare, de culoare albă sau roz

***fluieră*-vânt** (s. m. invar.) (compus) = om de nimic; om care umblă fleaura; haimana

***flutură*-vânt** (s. m. invar.) = om neserios, nestatornic, derbedeu, vagabond

***fluture*-de-mătase** (compus) = fluture a cărui larvă produce firele de mătase; vierme-de-mătase

a întoarce *foaia* sau **a o întoarce pe *foaia* cealaltă** = a-şi schimba atitudinea faţă de cineva nedemn; a deveni din bun, aspru; ***foaie* de zestre** (sau **dotală**) = act care consemnează zestrea (bunurile) unei fete sau unei femei care se căsătoreşte

supărat *foarte* (aşezat după adjectiv, înv. şi arh.) = foarte indispus, supărat peste măsură

foc* de artificii** = ardere de materii inflamabile care produc jerbe de flăcări (steluţe) colorate; fapte fără substanţă, efemere, care sunt date repede uitării; **a lua *foc = a se aprinde pe neaşteptate ceva (o casă, o căpiţă de fân, un grajd etc.); **a pune pe cineva pe *foc*** = a cere cu stăruinţă cuiva ceva; a insista pe lângă cineva să acţioneze într-un anumit sens; **a se arunca** (sau **a intra**) **în *foc*** (pentru cineva sau ceva) = a se sacrifica, a-şi pune viaţa în pericol (pentru cineva sau ceva); **a lua *focul* cu mâna altuia** = a pune pe altcineva să se primejduiască într-o acţiune periculoasă; a fugi de răspundere; **a(-şi) pune** sau **a(-şi) băga mâna în *foc*** (pentru cineva) = a garanta pentru cinstea sau faptele cuiva; **a lua** (sau **prinde**) ***foc* cu gura** sau **a mânca *foc*** (pentru cineva) = a fi gata de orice sacrificiu (pentru cineva); a apăra cu tărie pe cineva; **harnic** (sau **iute** etc.) **de mănâncă *foc*** = foarte harnic sau iute etc.; **a se face** (sau **a se mânia, a se supăra**) ***foc*** (şi **pară**) = a se supăra foarte tare; a turba de mânie; (ajută la formarea superlativului absolut, ţinând locul lui „foarte") **jucării frumoase *foc***; **de mama *focului*** = straşnic, grozav, extraordinar; **a trece**

Scanned with OKEN Scanner

(un târg, sat etc.) **prin *foc* şi sabie** = a distruge şi ucide; **armă de *foc*** = armă care foloseşte pulbere explozivă; **a deschide *focul*** = a începe să tragă în inamic cu toate armele de foc; **a fi** (sau **a sta**) **între două *focuri*** = a fi atacat cu arme de foc din ambele părţi; (loc. adj.) **plin de *foc*** = înflăcărat, înfocat, aprins după cineva sau ceva; (loc. adv.) **cu *foc*** = cu entuziasm, cu înflăcărare, cu ardere interioară; **în *focul*...** = în toiul...; în momentul culminant; în momentele de mare intensitate; **a-şi vărsa *focul*** = a se descărca sufleteşte prin vorbe; a-şi spune oful; (fig.) a se răcori; **a-şi scoate un *foc* de la inimă** = a se destăinui; a se răzbuna pe cineva; a scăpa de o suferinţă

roman *foileton* = roman care se publică pe fragmente într-o serie de numere consecutive ale unui periodic

***foişor* de foc** (înv.) = turn de observaţie pentru incendii

în (sau **spre, pentru**) ***folosul* cuiva** (loc. adj. şi adv.) = spre binele, în avantajul cuiva; **cu *folos*** = cu profit, avantajos; **de *folos*** = folositor, avantajos; **ce *folos*?** = la ce bun? la ce ajută? degeaba

articol de *fond* = editorial; articol dintr-o publicaţie (ziar, revistă) care tratează un eveniment major şi actual; ***fond* lexical principal** sau ***fondul* principal (de cuvinte)** = partea esenţială a vocabularului unei limbi, caracterizată printr-o mare stabilitate, cuprinzând toate cuvintele cu mare frecvenţă, care denumesc, de obicei, noţiuni fundamentale şi care sunt, în genere, cuvinte vechi, cu numeroase derivate şi cu multe expresii şi locuţiuni; (loc. adv.) **în *fond*** = în conţinutul esenţial; în realitate; de fapt; (fam.) **a fi în *fonduri*** = a avea bani; ***fond* de cărţi** = toate cărţile pe care le posedă o bibliotecă (personală sau publică)

a umbla *forfota* (adverbial) = a umbla grăbit de colo-colo

a fi în *formă* = a se afla în perfecte condiţii fizice şi intelectuale; (loc. adv.) **de** (sau, rar, **pentru**) ***formă*** = de a salva aparenţele, de ochii lumii; formal

***formulă* de politeţe** = formă convenţională de exprimare, consacrată prin uz, cu care se adresează o persoană alteia sau unei autorităţi

a *forţa* uşa cuiva = a sparge uşa (casa) cuiva în scopul de a tâlhări; a intra cu de-a sila în casa cuiva; **a *forţa*** (cuiva) **mâna** = a sili pe cineva să facă ceva împotriva voinţei sale; **a *forţa* nota** = a exagera, a întrece măsura într-o chestiune; a supune la un efort prea mare o maşină, un animal etc.; **a *forţa* uşi deschise** = a insista fără a fi absolut necesar, totul fiind uşor de rezolvat

tur de *forţă* = acţiune greu de realizat, care cere multă forţă fizică sau înţelepciune (sau ambele în acelaşi timp); loc. adj.) **de *forţă*** = puternic; foarte capabil; ***forţă* vie** = personalul militar în luptă; ***forţă* de muncă** = capacitatea (fizică, intelectuală şi profesională) a oamenilor de a munci; (loc. adv.) **cu *forţa*** = cu sila; **caz de *forţă* majoră** = caz în care cineva nu poate rezolva o problemă de viaţă din motivul apariţiei unor împrejurări de constrângere; situaţie de importanţă foarte mare pentru cineva, care cere eforturi deosebite (sau sprijin) pentru rezolvare

vârstă *fragedă* = vârsta copilăriei; **tinereţe *fragedă*** = atunci când cineva este foarte tânăr, adolescent

***frate* bun** (sau **adevărat, drept** sau, reg., **dulce**) = toţi fraţii născuţi din aceeaşi părinţi (mamă şi tată), în

Scanned with OKEN Scanner

ordinea naşterii lor ; ***fraţi*** **de lapte** = copii cu părinţi diferiţi, dar care au supt lapte de la aceeaşi doică ; ***frate*** **de mână** = băiat (cavaler) care serveşte mireasa în timpul nunţii ; ***fraţi*** **de cruce** = fârtaţi ; oameni tineri care s-au legat fraţi prin jurământul sângelui (crestându-şi fiecare braţul cu o lamă tăioasă şi lipindu-şi rănile sângerânde în aşa fel încât să se facă o cruce ; apoi iau pe buze câte o picătură din sângele celuilalt)

a ***frământa*** **pământul** = (dans popular) a bate pământul cu picioarele prin lovituri puternice, ritmice şi repetate ; un cal nărăvaş, care este încălecat prima dată ; **a-şi** ***frământa*** **mâinile** = a manifesta o mare bucurie, tulburare, nerăbdare

a-şi ***frânge*** **gâtul** = a muri într-un accident ; a claca într-o afacere bănoasă ; **a-şi** ***frânge*** **mâinile** = a-şi împreuna mâinile şi a le îndoi puternic (ca urmare a deznădejdii etc.) ; **a** ***frânge*** (sau, refl., **a i se** ***frânge***) **cuiva inima** = a se înduioşa până la lacrimi ; a se mâhni tare

a nu avea (nici o) para ***frântă*** = a fi sărac ; a nu avea nici un ban ; **beat** ***frânt*** = beat mort

frântură **de limbă** = vorbire încâlcită ; (p. ext.) frază încâlcită, rostită greu

fără ***frâu*** (loc. adj.) = neînfrânat ; lăsat liber ; dezmăţat ; **a-şi pune** ***frâu*** **limbii** (sau **gurii**) sau **a-şi pune** ***frâu*** **la limbă** = a vorbi cumpătat ; a se reţine de la vorbă ; **a ţine** (pe cineva) **în** ***frâu*** = a tempera, a stăvili avântul sau pornirile cuiva ; **a ţine** (pe cineva) **în şapte** (sau **nouă**) ***frâie*** = a supraveghea (pe cineva) ; a nu-i lăsa nici o libertate ; **a da** (cuiva sau la ceva) ***frâu*** **liber** (sau **slobod**) = a lăsa pe cineva în voie ; **a pune** (**în**) ***frâu*** = a înfrâna ; a stăpâni

a ***freca*** (cuiva) **ridichea** = a mustra sau a bate pe cineva ; a-i face şicane, a tracasa

a trage cuiva un ***frecuş*** = a mustra sau a bate pe cineva

cu ***frenezie*** (loc. adv.) = frenetic, pasionat ; ca în delir

fără ***frică*** (loc. adj.) = curajos, neînfricat ; **fără (nici o)** ***frică*** = cutezător, cu curaj ; **nici de** ***frică*** = nicidecum ; deloc ; o dată cu capul ; **a băga** (cuiva) ***frica*** **în oase** = a înfricoşa (pe cineva) ; **a duce** ***frica*** = a-i fi teamă de cineva sau ceva ; a-i fi teamă să nu se întâmple cuiva ceva rău ; **a fi cu** ***frica*** (sau **în sân**) = a fi mereu cu neliniştea sau teama în suflet ; **a şti de** ***frica*** **cuiva** = a asculta de cineva, fiindu-i frică de el

la ***frigare*** (loc. adj. şi adv.) = fript (carne, ciuperci etc.) deasupra jăraticului

frige**-linte** (compus, fam.) = zgârcit, avar, maţe-pestriţe, harpagon ; (tranz.) = **a** ***frige*** (pe cineva) **la inimă** sau ***a-i frige*** (cuiva) **inima** = a provoca cuiva o mare suferinţă fizică sau morală

a mânca (pe cineva) ***fript*** = **a** distruge pe cineva ; a da gata ; **a face** (cuiva) **zile** ***fripte*** = a hărţui, a necăji, a şicana pe cineva

a rupe (sau **a sparge**) ***frontul*** = a intra cu trupe superioare şi cu armament mai bun în linia de apărare a inamicului ; a pătrunde forţat şi a pune pe fugă inamicul ; (loc. adv.) **în** ***front*** = militari aşezaţi în linie (umăr la umăr), în poziţie de drepţi sau pe loc repaus ; ***front atmosferic*** = zonă de contact între două mase de aer cu gradient termic ridicat

arte ***frumoase*** = pictură, sculptură, gravură (în trecut şi arhitectură, poezie, muzică, dans) ; (substantivat) **a lua** (pe cineva) **cu** ***frumosul*** = a-l

Scanned with OKEN Scanner

lua cu binişorul, blajin, cu menajamente; **a sta** (sau **a şedea**) ***frumos*** = (obiecte de îmbrăcăminte) a-i sta cuiva bine cu o haină, a-i veni bine; (despre purtări) a avea o conduită cuviincioasă; **a face** ***frumos*** = (despre câini) a sta sluj; **a fi** ***frumos*** (din partea cuiva) = a fi cuviincios, a se cuveni, a fi lăudabil

de toată ***frumuseţea*** (loc. adj.) = minunat, foarte frumos

de ***frunte*** (loc. adv.) sau (loc. prep.) **în** ***fruntea*** cuiva (sau a ceva) = în faţă, înainte (faţă de cineva sau ceva); (fig.) în locul întâi, de conducere, de cinste

ca ***frunza*** **şi ca iarba** = în număr mare (vezi M. Eminescu); **a tăia** ***frunză*** **la câini** = a pierde vremea fără nici o treabă; a nu avea nici o ocupaţie

din (sau **în**) ***fugă*** (loc. adv.) sau (reg.) **de-a** ***fuga*** = în timp ce fuge, fugind; (p. ext.) în grabă, pe apucate, în treacăt; **pe** ***fugă*** = repede, grăbit; **cu** ***fuga*** = imediat, fără amânare; **în** ***fugă*** (sau **în** ***fuga***) **mare** = fugind foarte repede; **în** ***fuga*** **calului** (sau **cailor**) = în galop; **într-o** ***fugă*** = făcând treburile repede; fugind repede şi fără oprire; **a pune** (sau **a lua**) **pe cineva pe** (sau **la**) ***fugă*** = a alunga, a goni pe cineva; **a o lua** (sau **a o rupe**) **la** ***fugă*** sau **a o rupe de-a** ***fuga*** = a porni în goană; **a (o) ţine numai (într-) o** ***fugă*** = a alerga fără întrerupere; **o** ***fugă*** **(bună) de cal** = o distanţă nu prea mare, cât poate fugi un om sau un cal

a-i ***fugi*** (cuiva) **pământul de sub picioare** = când cineva îşi pierde echilibrul şi este gata să cadă; (fig.) când cineva îşi pierde cumpătul, când se simte fără scăpare într-o situaţie grea; **a-i** ***fugi*** (cuiva) **ochii după cineva** = când nu-şi poate lua ochii de la cineva, privind cu admiraţie, cu dor, cu dragoste; **a-i** ***fugi*** (cuiva) **ochii pe ceva** = a nu-şi putea fixa privirea pe ceva din cauza strălucirii etc; **a** ***fugi*** **în lume** = a-şi lua lumea-n cap; a pleca fără să lase adresa; (fam.) ***fugi*** **de-aici!** = pleacă din faţa mea! taci, nu mai spune prostii!; ***fugi*** **de-acolo!** = da' de unde! nici gând să fie aşa!

a-şi lua alea trei ***fuioare*** = a-şi lua catrafusele şi a pleca; **a ţine** ***fuior*** **cu cineva** = a nu se lăsa intimidat de cineva

a bate (pe cineva) **de-i merg** (sau **să-i meargă**) ***fulgii*** = a bate zdravăn (pe cineva); **ca** ***fulgul*** **pe apă** = la voia întâmplării; cum îl bate vântul

telegramă ***fulger*** = telegramă care ajunge la destinaţie mai repede decât cele obişnuite; (loc. adj. şi adv.) **ca** ***fulgerul*** (sau **ca un** ***fulger***) = repede, cu iuţeală; subit; ***fulger*** **globular** = fulger de forma unui glob de foc, de culoare alb-albăstruie sau roşiatică, care se deplasează relativ încet sub influenţa curenţilor de aer, dispărând brusc, cu sau fără explozie

a tuna şi a ***fulgera*** = (despre oameni) a face scandal; a trânti şi a bufni

a se da la ***fund*** = a se scufunda în apă; a se retrage din viaţa publică; a se ascunde pentru a scăpa de urmărire; ***fundul fundului*** = locul cel mai adânc sau depărtat; extremitate pe orizontală sau pe verticală; **sac fără** ***fund*** = om lacom, nesăţios; loc în care se găseşte ceva care nu poate fi epuizat, golit

marş ***funebru*** = melodie solemnă şi tristă, compusă mai ales în ton minor, care se cântă de obicei la înmormântări

urnă ***funerară*** = vas în care se păstrează cenuşa unui om decedat şi

Scanned with OKEN Scanner

incinerat; **piatră** *funerară* sau **monument** *funerar* = mormânt marcat print-o inscripţie şi (uneori) printr-o lucrare artistică (cruce, statuie, simbol etc)

funie **de ceapă** (sau **de usturoi**) = împletitură, cunună de ceapă şi usturoi; **drept ca** *funia* **în traistă** (sau **în sac**) = strâmb, răsucit; (fig.) necinstit; **a vorbi de** *funie* **în casa spânzuratului** = a vorbi undeva despre ceva supărător pentru interlocutor; a aminti într-o discuţie despre ceva ruşinos pentru cineva; **a (i) se apropia** sau **a-i ajunge** (cuiva), **a i se strânge** *funia* **de** (sau **la**) **par** = a ajunge într-o situaţie desperată; a se apropia de sfârşitul vieţii; se apropie momentul scadenţei, al socotelilor; **a juca pe** *funie* = (la circ) a merge sau a dansa pe funie; (fig.) a fi abil, dibaci

de *furat* (loc. adj.) = obiecte etc. obţinute prin furt; **pe** *furate* (*le*) = prin hoţie; **a fura** (pe cineva) **cu ochiul** = a privi pe cineva pe furiş (cu dragoste, cu dor); **a** *fura* (cuiva) **o sărutare** (sau **un sărut**) = a săruta o persoană prin surprindere, fără voia ei; **a** *fura* **meseria** (cuiva) = a-şi însuşi meseria cuiva privind cu atenţie şi făcând ca el; **a** *fura* **inima** (cuiva) = a fermeca, a încânta pe cineva; **a** *fura* (cuiva) **ochii** (sau **vederile**) = a orbi pe cineva; (fig.) a fi îndrăgostit; **a-l** *fura* (pe cineva) **somnul** = a adormi; **a-l** *fura* (pe cineva) **gândurile** = a medita îndelung; a cădea pe gânduri; **Polca pe** *furate* = dans popular

parc-ar fi puse (sau **adunate**) **cu** *furca* = dezordine în lucruri; aruncate la întâmplare; **a se certa** *furcă* = a se certa tare, cu scandal; **a da** (cuiva) **de** *furcă* = a cere cuiva să rezolve chestiuni foarte grele, punându-l la grea încercare; **a avea de** *furcă* **cu cineva** (sau **cu ceva**) = a avea dificultăţi cu cineva; (pop.) **a avea stupit la** *furcă* = a vorbi bine şi uşor; cu chef de vorbă, guraliv

în *furculiţă* (sau **în** *furculiţe*) (loc. adj.) = (despre barbă) cu părţile laterale mai lungi decât mijlocul

cu *furie* (loc. adv.) = foarte furios, de nestăvilit

pe *furiş* (loc. adv.) = pe ascuns; pe furişate; tiptil

harnic ca o *furnică* = se spune despre persoane foarte vrednice, harnice

G

se ţine *gaie* **după** (sau **de**) **cineva** = se spune despre o persoană de care nu poţi scăpa; (expr.) se ţine lipcă de mine (de tine etc.) ca boala de om sănătos; ca scaiul de oaie; **m-a** (sau **te-a** etc.) **luat** *gaia* = am (sau ai etc.) păţit-o

de *gală* (loc. adj.) = de sărbătoare, ceva solemn; *gală* **de box** = competiţie sportivă în care au loc mai multe meciuri de box

friguri *galbene* = boală contagioasă răspândită în ţările tropicale, transmisă de o specie de ţânţari, caracterizată prin febră şi prin colorarea pielii în galben; **(a se face** sau **a fi)** *galben* **ca ceara** = a deveni foarte palid la faţă din cauza unei emoţii puternice sau a unei boli (vezi M. Eminescu); **a i se face** (cuiva) *galben* **înaintea ochilor** = a i se face (cuiva) rău, a-i veni ameţeală; a-şi pierde pământul de sub picioare; *Galbenă* **de Odobeşti** = specie valoroasă de viţă de vie cu boabele strugurilor galben-verzui

a face *galerie* = a se manifesta zgomotos la un spectacol, pe stadion etc.

Scanned with OKEN Scanner

cocoşul *galic* = emblemă ce reprezintă un cocoş, simbolul Franţei
element *galvanic* = pilă electrochimică
a lua pe *garanţie* (loc. vb.) = a garanta (ceva sau pentru cineva); **pe *garanţia* cuiva** = pe răspunderea cuiva; **a da *garanţie*** = a da asigurări că se va rezolva ceva; **a prezenta *garanţie* de...** = a prezenta siguranţă în executarea a ceva
***gară* maritimă** (sau **fluvială**) = ansamblu de construcţii, instalaţii, amenajări etc. pe cheiul unui port maritim (sau fluvial)
gard* viu** = plantaţie deasă de arbuşti, în formă de gard; **a nimeri** (sau **a da**) **(ca Ieremia) cu oiştea-n *gard = a face o prostie, o gafă; **a lega** (pe cineva) **la *gard*** = a prosti, a păcăli (pe cineva); **a sări peste *garduri*** = a fi imoral; a umbla după aventuri amoroase; probă sportivă(110 m.g. bărbaţi, 60 m.g. femei); **a sări peste** (sau **dincolo de**) ***gard*** = a depăşi limita admisă, a exagera în comportament; **a lega** (ceva) **la** (sau **de**) ***gard*** = a abandona, a renunţa (la ceva)
gardă* personală** = grup de persoane instruite special şi însărcinate cu paza unui demnitar; (în trecut) ***gardă* civică** (sau **naţională**) = unitate de voluntari (civili) care asigurau paza şi liniştea unei localităţi; (loc. adj.) **de *gardă = persoane însărcinate cu paza, supravegherea, îngrijirea altor persoane (militari, medici etc.); **a pune în *gardă*** = (în scrimă) a lua poziţia de apărare (sau de atac); a lua toate măsurile de siguranţă pentru a nu fi luat pe nepregătite în caz de pericol; (la jocul de şah) gardă! (când este ameninţată regina); ***garda* veche** sau **vechea *gardă*** = cei care au participat în trecut la o acţiune de importanţă naţională; veterani; ***garda* trăgaciului** = piesă de protecţie a trăgaciului la armele de foc
a (se) sparge *gaşca* = a (se) destrăma cârdăşia, a se risipi, desfiinţa
haine (de) *gata* = haine cumpărate direct din magazin; (loc. adv.) **(pe) de(-a) *gata*** = pe nemuncite, dintr-a altuia, fără să muncească; **a da *gata*** = a lichida ceva; a distruge pe cineva; a ului, a zăpăci pe cineva cu farmecul personal; **a veni** (sau **a sosi**) **la de-a *gata*** = a profita de ceva care aparţine altuia
***gaură* de şarpe** = loc ferit care foloseşte cuiva ca ascunzătoare; (pop.) **doar nu s-o face *gaură* în cer** = nu va fi o pagubă prea mare; (astr.) ***gaură* neagră** = relicvă de dimensiuni reduse a unei stele masive, formată prin prăbuşire gravitaţională, caracterizată prin densitate foarte mare şi forţă de atracţie uriaşă şi absorbantă
a pune *gaz* pe foc = a incita, a spori o stare tensionată; (fam.) **doar n-am băut *gaz*** = se răspunde la o propunere trăsnită, de neconceput; nici nu mă gândesc!; **a arde *gaz*** (sau ***gazul***) **degeaba** = a pierde vremea de pomană; a lenevi, a nu face nimic
a se culca (o dată) cu *găinile* = a se culca devreme; **cântă *găina* în casă** = atunci când în casă cuvântul hotărâtor îl are femeia
a ploua (sau **a turna**) **cu *găleata*** = a ploua torenţial, foarte tare
a fi cu (sau **a avea**) ***gărgăuni* în** (sau **la**) **cap** = a avea în minte idei ciudate, anormale, extravagante; a fi foarte încrezut; **a scoate** (cuiva) ***gărgăunii* (din cap)** = a face pe cineva să renunţe la ideile sale ciudate, extravagante, irealizabile; a-i scoate prostiile din cap
a-şi *găsi* beleaua (fam.) = a avea necazuri; a intra într-o situaţie neplăcută; i s-a înfundat; (intranz) **ţi-ai**

Scanned with OKEN Scanner

găsit*!** = nici gând! aş! da' de unde!; **a-şi găsi** (sau, refl., **a se găsi**) **să...** = a-i veni (pe neaşteptate şi într-un moment nepotrivit) să...; a se apuca să...; (reg.) **a-i *găsi (cuiva) **dreptate** = a(-i) face (cuiva) dreptate; (loc. vb.) **a-şi *găsi* mormântul** (sau **moartea**) = a muri; **a-şi *găsi* omul** (sau **naşul, popa**) = a da peste cineva mai deştept, pe care nu-l poţi păcăli şi care te pune la punct; **ce te-a *găsit* (de)...?** = (reproş) ce te-a apucat de...?; ce ţi s-a întâmplat de...?

a avea *gâdilici* la limbă = se spune despre un om vorbăreţ; care nu se poate abţine de a vorbi într-una

a frământa (sau **a apăsa** etc. pe cineva) ***gândul*** = a obseda (pe cineva) ideea de a face ceva; **a-şi lua** (sau **a-şi muta**) ***gândul*** = a nu mai gândi la ceva; a renunţa la ideea iniţială; **ca *gândul*** = repede, pe loc; (**dus** sau **căzut**) **pe *gânduri*** = frământat de ceva, nelegat de realitatea imediată; **a sta pe** (sau **la**) ***gânduri*** = a chibzui, a cumpăni cum e mai bine de făcut; a şovăi; **a pune** (pe cineva) **pe *gânduri*** = a îngrijora (pe cineva); **a-şi face** (sau **a intra** etc.) **la *gânduri*** = a se îngrijora; **a-i sta *gândul* la ceva** = a fi preocupat de ceva; **nici cu *gândul* nu am *gândit*** = nu m-am aşteptat la aşa ceva nici pe departe; nu m-am gândit că se poate întâmpla; **când cu *gândul n-ai* gândi** = când nici nu te aştepţi; **a-şi pune în *gând*** = a se hotărî la ceva; **a-l bate** (sau **a-l paşte** etc.) ***gândul*** = a intenţiona, a plănui

a da (cuiva) **de *gândit*** = a obliga (pe cineva) să hotărască, să discearnă; a pune capul cuiva la contribuţie, să gândească

a muia (cuiva) ***gârbiţa*** = a înfrânge cuiva trufia; a obliga să se supună

a se duce pe *gârlă* = a se distruge, a se pierde pentru totdeauna; **a da pe *gârlă*** = a arunca, a risipi

a strica orzul pe *gâşte* = a da sau a investi ceva în cineva sau ceva care nu merită, care nu ştie să preţuiască ajutorul sau sprijinul dat

a se arunca (sau **a se agăţa** etc.) **de *gâtul* cuiva** = a îmbrăţişa cu dragoste pe cineva; a plictisi, a copleşi pe cineva cu manifestări false de cordialitate; **a-şi rupe** (sau **a-şi frânge**) ***gâtul*** = a se accidenta grav sau mortal; a da faliment din cauza unor afaceri riscante; a fi condamnat în urma unor fapte reprobabile; **a strânge de *gât*** (pe cineva) = a sugruma (pe cineva); **a lua** (sau **a înhăţa**) **de *gât*** (pe cineva) = a cere socoteală, a brutaliza (pe cineva) înşfăcându-l de gât; (fam.) **a face *gât*** = a face gălăgie, scandal; **a da** (o băutură) **pe *gât*** = a bea repede ceva; a da peste cap paharul; **a fi sătul până-n *gât*** = a nu mai putea suporta o situaţie; a deveni dezgustat; **a-i sta** (sau **a i se opri**) **în *gât*** = a nu putea înghiţi; a nu mai putea suporta ceva sau pe cineva

a(-i) da (cuiva) **ochii** (sau **pleoapele**) **în *gene*** (sau ***geană*-n *geană***) = despre cineva foarte obosit, care este gata să aţipească, să adoarmă; **a privi printre *gene*** = a privi cu ochii întredeschişi, pisiceşte

pictură de *gen* = pictură care înfăţişează aspecte ale vieţii cotidiene

în *general* (loc. adv.) = fără referire la un caz anume; în linii mari

teoria *generaţiei* spontane = teorie materialistă naivă, conform căreia din materii minerale sau organice pot lua naştere unele organisme vii în mod spontan

de *geniu* (loc. adj.) = genial, foarte dotat

Scanned with OKEN Scanner

cu *genunchii* la gură = ghemuit; **a cădea în *genunchi*** (înaintea cuiva) = a se lăsa în genunchi înaintea unei persoane (în semn de implorare, umilinţă, rugăciune etc.); **a i se tăia cuiva *genunchii*** = a avea senzaţia că nu se mai poate ţine pe picioare (de emoţie, frică etc.)

în *germene* (loc. adj. şi adv.) = care se află într-un stadiu iniţial, înainte de a se dezvolta

a fi lung în (sau **la, de**) ***gheare*** (fam.) = se spune despre hoţi; lung de mână; **a-şi scoate** (sau **a-şi arăta**) ***ghearele*** = a-şi demasca fondul rău al sufletului; a-şi arăta adevărata faţă; **a fi** (sau **a cădea, a încăpea** etc.) **în *ghearele*** (sau ***gheara***) **cuiva** = a ajunge la discreţia sau autoritatea, la cheremul cuiva; a fi prins şi privat de libertate, chinuit, torturat; **a fi** (sau **a se zbate**) **în *ghearele* morţii** = a fi grav bolnav, aproape de moarte

de *gheaţă* (loc. adj.) = rece, nepăsător, indiferent, cerebral

a face *ghem* = a depăna în formă de ghem; a face mototol; **a se face** (sau **a sta**) ***ghem*** = a se ghemui

a da (**cuiva**) ***ghes*** = a da cuiva o lovitură uşoară cu cotul; a îndemna, a zori, a sfătui la începerea unor treburi

pe *ghicite* (loc. adv.) = la întâmplare sau în mod intuitiv, a presupune

a avea (sau **a simţi**) **un *ghimpe* la** (sau **în cuget**) = a avea în suflet o supărare mare, o mare nemulţumire, nedestăinuită nimănui; **a sta** (sau **a şedea ca**) **pe *ghimpi*** = a fi extrem de nerăbdător

a da cu *ghiocul* sau **a căta** (cuiva) **în *ghioc*** = a-i ghici (cuiva) cu ajutorul ghiocului

într-un *glas* (loc. adv.) = toţi (deodată); în unanimitate; **a da *glas*** = a vorbi; a striga; a anunţa sau a citi ceva important în faţa unei mulţimi de oameni; **a ridica** (sau **a înălţa**) ***glasul*** = a vorbi sau a striga pe un ton poruncitor, răstit; a protesta; **a căpăta** (sau **a prinde**) ***glas*** = a-şi reveni, a-şi face curaj şi a începe, după ezitări, să vorbească; **a-i pieri** (cuiva) (sau **a i se stinge, a-şi pierde**) ***glasul*** = a nu putea vorbi (de emoţie, de frică etc.); a nu mai avea răspuns

în *glumă* (loc. adv.) = prietenește, fără nici o intenţie răutăcioasă; **fără *glumă*** = în mod serios; **nu *glumă*!** = cu adevărat, serios; **a se întrece** (sau **a merge prea departe**) **cu *gluma*** = a întrece limita; a-şi permite prea mult; **a lăsa *gluma*** (**la o parte**) = a vorbi serios; **a lua** (ceva) **în *glumă*** = a nu da importanţă, a nu lua ceva în serios; a subestima; **a nu şti** (sau **a nu înţelege**) **de *glumă*** = se spune cu reproş despre cineva care le ia pe toate în serios şi se supără când glumeşti cu el; despre cineva care nu are simţul umorului; **a nu-i arde** (cuiva) **de *glumă*** = despre cineva care este indispus, supărat, necăjit; **nu-i** (**de**) ***glumă*** = e ceva serios

a nu *glumi* cu... = a lua totul în serios; a nu face nici o concesie; **nu-i de *glumit* cu...** = trebuie privit cu toată seriozitatea

a pune (pe cineva) **pe *goană*** sau **a lua** (pe cineva) **la *goană*** (loc. vb.) = a fugări, a goni

a spune *goange* (glumeţ) = a sporovăi prostii, minciuni, fleacuri; **a se ţine de *goange*** = a fi neserios, a face farse, glume nesărate

a fi cu coatele *goale* = a fi îmbrăcat sărăcăcios (vezi I.L. Caragiale: „coate-goale, maţe fripte"); **adevărul *gol-goluţ*** = a relata realitatea aşa cum este; a nu ocoli adevărul; a

Scanned with OKEN Scanner

spune direct, fără menajamente; **minciună *goală*** = minciună evidentă; **sub cerul *gol*** = fără adăpost; afară, în natură; **pe pământul *gol*** sau **pe scândura *goală*** = a se culca fără aşternut, direct pe pământ sau pe scândurile goale ale patului; **cu mâna *goală*** = fără nici un ban; care nu are nici o armă asupra sa; **pe inima *goală*** sau **pe stomacul *gol*** = pe nemâncate; ***gol* de aer** = zonă din atmosferă unde o aeronavă întâlneşte un curent de aer descendent; ***gol* de producţie** = stagnare temporară a producţiei; (loc. adv.) **în *gol*** = căzând liber în abis, în atmosferă; cu privirea fixă, fără să vadă ceva; zadarnic, fără folos; **a umple un *gol*** = a completa ceva; a satisface o nevoie reală; **a simţi un *gol* la** (sau **în stomac**) = a avea o senzaţie de foame; **a (se) da de *gol*** = a (se) trăda, a (se) demasca; (în superstiţii) **a(-i) ieşi** (cuiva) **cu *gol*(*ul*)** = a întâmpina pe cineva cu un vas gol, care prevesteşte un insucces (ghinion)

nod *gordian* = dificultate; lucru imposibil de realizat

grad* de rudenie** = raportul de apropiere între rude; (loc. adv.) **în ultimul *grad = în stadiul cel mai avansat sau cel mai grav;

a prinde (sau **a da**) ***grai*** = a se hotărî să vorbească; **a-i pieri** (sau **a-şi pierde**) ***graiul*** = a nu mai putea să vorbească (de emoţie, frică etc.); (loc. adv.) **prin viu *grai*** = oral

peste (sau **dincolo de**) ***graniţă*** = în străinătate, în afara ţării; (fam.) afară

a se ţine *grapă* de cineva = a însoţi mereu pe cineva; a se ţine scai de o persoană

cele trei *graţii* sau ***graţiile*** (în mitologia romană) = cele trei zeiţe considerate ca personificări ale frumuseţii şi gingăşiei feminine; (peior.) **a face *graţii*** = a încerca să pară fermecător prin gesturi şi atitudini afectate; a face nazuri

o *grădină* de om = om simpatic, plăcut din toate punctele de vedere; ***grădină* zoologică** = instituţie ştiinţifică dotată cu o suprafaţă de teren pe care sunt crescute (spre a fi studiate şi prezentate publicului larg) animale vii din diverse regiuni ale lumii; ***grădină* de copii** = grădiniţă, instituţie de învăţământ preşcolar

a cădea (sau **a se prăbuşi**) ***grămadă*** = a leşina, a cădea în nesimţire; **a da** (sau **a pune, a face** etc. **pe cineva**) ***grămadă* (jos)** = a doborî cu o lovitură puternică (pe cineva) la pământ; (p. ext.) a omorî (pe cineva);

ţinut *grăniceresc* = regiune de graniţă a Imperiului, ai cărei locuitori se bucurau de anumite privilegii în schimbul supravegherii şi apărării hotarelor

la *grătar* (loc. adj.) = (carne, peşte, ciuperci etc.) fripte pe grătar

cât un *grăunte* de muştar = foarte mic

a şedea (sau **a se aşeza**) ***greceşte*** = a şedea sau a se aşeza jos, cu picioarele încrucişate sub corp; a se aşeza turceşte

instinct *gregar* = instinct care determină unele animale să trăiască, să migreze etc. în turme, cete, cârduri; (fig.) **spirit** sau **instinct *gregar*** = spirit sau instinct care îndeamnă pe unii oameni să se supună orbeşte, să-şi piardă cu totul individualitatea în mijlocul mulţimii din care fac parte

fără *greş* (loc. adv.) = fără erori, în mod perfect, în ordine; **a da *greş*** = a nu nimeri ţinta; a da rateuri; a nu izbuti în ceva; nereuşită; (reg.) **a nu avea *greş*** = a nu constata vreo greşeală, a nu aduce vătămare

fără *greşeală* (loc. adv.) = perfect; **din *greşeală*** = involuntar, neintenţionat

Scanned with OKEN Scanner

a greşi drumul (sau **calea**) = a (se) rătăci; (p. ext.) a se abate de la conduită

aur *greu* = aur masiv; **artilerie** *grea* = artilerie care are în dotarea unităţilor sale tunuri şi obuziere de mare calibru; **categorie** *grea* = categorie în care intră boxerii, halterofilii, luptătorii etc. cu cea mai mare greutate corporală; **pas** *greu* = moment dificil din viaţă; **bani** *grei* = bani mulţi; **cuvânt** *greu* = cuvânt decisiv; **a-i fi (cuiva) inima grea** absburgic, a = a avea presimţiri rele; a fi îngrijorat de ceva; **a avea mână** *grea* = a lovi tare cu palma sau cu pumnul; (despre medici) a lucra grosolan, neîndemânatic, pricinuind neplăceri mari pacientului; **atmosferă** *grea* = atmosferă apăsătoare care precede o furtună, cu vânt şi cu ploaie torenţială; (fig.) atmosferă încărcată de griji, de certuri etc.; **zile** *grele* sau **viaţă** *grea* = trai plin de lipsuri materiale; (adverbial) *greu* **la deal cu boii mici** sau *greu* **la deal şi** *greu* **la vale** = se zice atunci când cineva trebuie să facă faţă unor situaţii dificile cu posibilităţi foarte reduse; **vorbă** *grea* = insultă, jignire; **a cădea** (cuiva) *greu* **la stomac** = a-i produce (cuiva) indigestie; **a-i fi** *greu* **(să)...** = a-i fi aproape imposibil să acţioneze; **a-i veni (cuiva)** *greu* **(să)...** = a se jena (să)...; a-i displace (să)...; **a-i fi** *greu* (de cineva sau de ceva) = a-i fi silă, a fi sătul (de cineva sau de ceva); a se ruşina (de cineva sau de ceva); **a-i fi** (sau **a o duce**) *greu* = a fi în lipsuri materiale; a duce o viaţă precară; **a ofta** (sau **a suspina**) *greu* = a ofta sau a suspina din adâncul sufletului (de necaz, durere, suferinţă etc.); **a plăti** *greu* = a plăti scump, cu mari sacrificii; a fi rău platnic; (loc. adv.) **din** *greu* = cu mare dificultate; adânc, profund; **acu-i** *greul* = acum e momentul decisiv; **a da de** *greu* = a intra într-o situaţie foarte dificilă; a întâmpina greutăţi

a i se lua (sau **a-i cădea** cuiva) **o** *greutate* **de pe inimă** = a scăpa de o mare grijă; (loc. adv.) **cu (mare)** *greutate* = foarte greu, foarte dificil

greva **foamei** = refuzul de a mânca, folosit de cineva în semn de protest

a intra la *griji* = a începe să fie îngrijorat (de o veste, de o situaţie neplăcută etc.); (loc. vb.) **a (nu) avea** *grijă* (de cineva sau de ceva) = a (nu) se îngriji, a (nu) supraveghea, a (nu) păzi (pe cineva sau ceva; **a avea** *grijă* **(să)...** = a fi atent, a se îngriji; **a da** (sau **a lăsa**) **în** *grija* (cuiva) = a încredinţa, a lăsa în directă supraveghere

a da în *gropi* **(de prost ce e)** = se spune despre un om foarte prost; **a săpa** (cuiva) *groapa* = a vrea răul cuiva; **a fi cu un picior în** *groapă* = a fi foarte bolnav; a fi pe patul de moarte

gros **la pungă** = om bogat; *gros* **la** (sau **de**) **obraz** = nesimţit; obraznic; *gros* **la piele** sau **cu pielea** *groasă* = nesimţit, mitocan; *gros* **la** (sau **în**) **ceafă** sau **cu ceafa** *groasă* = bădăran, necioplit

a se crede *grozav* = a avea o părere exagerată despre sine; **a face pe** *grozavul* = a se grozăvi, a se mândri nejustificat cu calităţile sale

în *grup* (loc. adv.) = mai mulţi laolaltă; **în** *grupuri* **de câte...** = câte (atâţia) deodată; *grupuri-grupuri* = în mai multe cete sau grămezi

a lua (sau **a apuca** pe cineva) **de** *guler* = a prinde de guler (pe cineva) şi a-l duce cu forţa; a cere cuiva socoteală pentru faptele reprobabile făcute

gură-n gură (loc. adv.) = faţă-n faţă, foarte aproape unul de celălalt; **a(-i)**

Scanned with OKEN Scanner

da (cuiva) **o** ***gură*** = a săruta (pe cineva); **cu sufletul la** ***gură*** = abia mai putând respira (de oboseală, emoţie etc.); a fi foarte bolnav, pe moarte; **a uita de la mână până la** ***gură*** = a fi uituc, a suferi de amnezie; **parcă se bat lupii la** ***gura*** **lui** = se spune despre o persoană care vorbeşte repede sau mănâncă lacom; **a se duce (ca) pe** ***gura*** **lupului** = a dispărea, a se pierde definitiv; **a scoate** (sau **a scăpa ca**) **din** ***gura*** **lupului** = a (se) salva în ultimul moment dintr-o primejdie; **a ţipa** (sau **a striga** etc.) **ca din** (sau **ca în**) ***gură*** **de şarpe** = a ţipa din răsputeri, a cere cu disperare ajutor; **a se zvârcoli ca în** ***gură*** **de şarpe** = a se zbate cu disperare; **a avea** ***gura*** **moale** (sau **tare**) sau **a fi moale** (sau **tare**) **în** (sau **de**) ***gură*** = (despre cai) a se supune uşor (sau greu) la comenzile date prin frâu; (compuse) ***gură*****-cască** (sau **-căscată**) = persoană care-şi pierde vremea de pomană, care dovedeşte neglijenţă, nepăsare, dezinteres; persoană care nu înţelege ce i se spune, care stă absentă; ***gură*****-de lup** = defecţiune fizică a gurii şi nasului; ochi dublu al unei parâme; unealtă cu care se îndoaie tabla groasă; ***gura*****-leului** = plantă erbacee ornamentală, cu flori de diverse culori, asemănătoare cu o gură; ***gura*****-lupului** = plantă erbacee cu flori vinete-violete, având o margine albă sau gălbuie; **a pune** (sau **a lua, a băga**) **ceva în** ***gură*** = a mânca puţin şi în grabă; **a i se face** ***gura*** **pungă** = a avea senzaţia de astringenţă în gură după consumarea unor mâncăruri sau fructe acre (necoapte); **a da** (cuiva) **mură-n** ***gură*** = a-i da unei persoane ceva de-a gata, fără ca aceasta să facă vreun efort; **de-ale** ***gurii*** = mâncare, bucate; **nici o** ***gură*** **de apă** = nimic; **a tăcea din** ***gură*** = a nu (mai) vorbi; **a închide** (sau **a astupa** cuiva) ***gura*** = a face pe cineva să tacă; a-l pune în situaţia să nu mai aibă ce spune; **a lua cuiva vorba din** ***gură*** = a spune exact ce gândea şi dorea să rostească interlocutorul; a întrerupe pe cineva când vorbeşte; **a-l lua** (pe cineva) ***gura*** **pe dinainte** = a spune ceva ce n-ar fi vrut să spună; a destăinui ceva fără să vrea; **a avea** ***gura*** (sau **a fi** ***gură***) **spartă** = a nu putea ţine un secret încredinţat; a dezvălui orice i se încredinţează; **a fi slobod la** ***gură*** = a vorbi mult şi fără sfială, uneori chiar depăşind limitele bunei-cuviinţe; **a fi cu** ***gura*** **mare** = a fi certăreţ; gălăgios în discuţie; **a avea o** ***gură*** **cât o şură** = a vorbi mult şi foarte tare; **a** (**-i tot**) **da din** ***gură*** (sau **cu** ***gura***) sau **a-i umbla** (ori **a-i merge, a-i toca** etc.) ***gura*** **ca o meliţă, ca o moară stricată, hodorogită** sau **ca o pupăză** = a vorbi repede şi fără întrerupere; a flecări; a spune verzi şi uscate; **a fi bun de** ***gură*** = (adesea peior.) a vorbi mult şi cu uşurinţă, a avea darul de a convinge; **a fi rău de** ***gură*** (sau ***gură*** **rea**) = a fi intrigant; a prevesti (cuiva) ceva rău, nefavorabil; **a** (**nu**) **se uita în** (sau **la**) ***gura*** **cuiva** = a nu ţine seamă de ce spune cineva; a nu crede (pe cineva); **a vorbi** (sau **a spune, a zice** etc.) **cu jumătate de** ***gură*** (sau **cu** ***gura*** **jumătate**) = a vorbi etc. fără convingere; **e numai** ***gura*** **de el** = se spune despre cineva care se laudă şi promite, dar nu se ţine de cuvânt; om de nimic; fanfaron; **a-i umbla** (cuiva) **vorba prin** ***gură*** = a nu găsi cuvântul potrivit pentru a exprima ceva, dar este gata de a vorbi; **a trece** (sau **a umbla, a fi purtat**) **din** ***gură*****-n** ***gură*** =

Scanned with OKEN Scanner

(despre zicale, cântece etc.) a se transmite pe cale orală din generaţie în generaţie; (compus) ***gură*-spartă** = limbut, flecar; ***gura* lumii** = vorbe, scorneli, bârfeli; ***gura* satului** (sau a **mahalalei**) = persoană care născoceşte bârfeli, intrigi; **a intra în *gura* lumii** (sau a **satului, mahalalei**) = a ajunge să fii vorbit de rău; **a te lua după *gura* cuiva** = a acţiona în mod greşit; **a se pune** (sau **a sta**) **cu *gura* pe cineva** = a insista pe lângă cineva să facă un lucru; a cicăli; **nu i se aude *gura*** = se zice despre omul liniştit, tăcut, potolit; **cât îl ţine** (sau **îl ia**) ***gura*** sau **în *gura* mare** = foarte tare, din răsputeri; **a nu avea *gură*** (**să răspunzi** sau **să spui ceva**) = a nu mai avea curajul sau argumente să mai spui ceva; (loc. vb.) **a sta** (sau **a sări, a începe**) **cu *gura* pe** (sau **la**) **cineva** = a certa pe cineva; a se răsti la cineva; **a da *gură* la câini** = a striga la câini să nu mai latre; ***gurile* rele** = bârfitorii; ***gură* de ham** = ham primitiv, format numai din cureaua de pe piept şi din cea care se petrece pe după gâtul calului; ***gură* de apă** = instalaţie care serveşte pentru a lua apă dintr-o reţea de distribuţie; ***gură* de incendiu** = gură de apă la care se montează un furtun pentru luarea apei sub presiune în caz de incendiu; ***gură* de foc** = nume generic pentru armele de foc (grele); ***gură* artificială** = aparat compus, în general, dintr-un difuzor montat într-o incintă acustică, de formă şi dimensiuni astfel alese încât caracteristicile acustice să fie asemănătoare cu acelea ale gurii umane; **a lega *gura* pânzei** = a înnoda capetele firelor de urzeală înainte de a începe ţesutul; a se înstări; **a se afla** (sau **a trimite pe cineva**) **în *gura* tunului** = a fi expus sau a expune pe cineva la un mare pericol

cu *gust* (loc. adj.) = plăcut, gustos; **fără** (**nici un**) ***gust*** = fad; lipsit de gust; **a da de** (sau **a afla**) ***gustul*** = a începe să-ţi placă (ceva); (loc. adj.) **de *gust*** = (despre oameni) cu simţ estetic, artistic dezvoltat; **fără** (sau **lipsit de**) ***gust*** = (despre oameni) lipsit de gust estetic; **de prost *gust*** = care arată lipsa simţului estetic; nepotrivit, jenant, penibil; **cu *gust*** = cu pricepere, cu simţ al frumosului

a râde din *guşă* = a râde forţat, afectat

H

ora *H* = noţiune de cod secret; momentul când trupele trebuie să atace inamicul cu toate forţele; moment stabilit pentru începerea unei acţiuni

a nu avea *habar* (de ceva sau despre cineva) = a nu şti nimic despre ceva; a nu-i păsa; (reg.) **cum ţi-(e) *habarul*?** = cum (îţi) merge?

a-i veni (cuiva) **de *hac*** = a găsi rezolvarea unei chestiuni; a pune la punct pe cineva

a avea *hachiţe* sau **a-l apuca** (pe cineva), **a-i veni** (cuiva) ***hachiţele*** = a face istericale; a avea toane, capricii

haide-hai*, *haida-hai*, *haida-ha (adverbial, în compuse) = anevoios, greu, încet; ***haida*-de!** = exclamaţie care arată dezaprobare, respingere a unei idei; ***haide-haide*** sau ***haide-hai*** = se spune atunci când mustrăm cu indulgenţă pe cineva care nu ia în seamă sfaturile sau avertismentele noastre

a umbla *haimana* (adverbial) = a vagabonda, a umbla fără rost

a(-şi) da şi *haina* de pe el = a da orice pentru a obţine ceea ce vrea; generos, altruist, milostiv

Scanned with OKEN Scanner

în aşa *hal* (că)... (loc. adv.) = în aşa măsură (că)...; **într-un *hal*...** (sau **într-un *hal* fără de *hal***) = jalnic, în cea mai proastă stare; **a nu avea *hal* să...** = a nu putea să..., a nu fi în stare să...

***halal* mie** (sau **ţie** etc.) sau ***halal* să-mi** (sau **să-ţi** etc.) **fie!** = bravo! bine ai făcut! felicitări!

a trage în (sau **la**) ***ham*** = a munci din greu şi a trăi la fel de greu

(a munci) ca un *hamal* = a se istovi la munci grele

a umbla *handralău* (adverbial) = a hoinări fără rost

a ţine *hangul* = a acompania, a ţine tactul unei melodii; a întovărăşi lăudând o marfă etc.; a linguşi, a aproba mereu pe cineva; (fig.) a-i cânta în strună cuiva

a înghiţi (sau **a face pe cineva să înghită**) **un *hap*** (ori ***hapul***) = a face pe cineva vinovat de ceva să suporte adevărul spus în faţă

a lua cu *hapca* (fam.) = a lua cu forţa, cu de-a sila

de *haram* (loc. adj. şi adv.) = (lăsat) la voia întâmplării, fără stăpân, expus jafului; (loc. adv.) **de *haram*** = degeaba, de pomană; pe nedrept; ***haram haram* se face** sau **(de) *haram* vine, (de) *haram* se duce** ori **de *haram* a fost, de *haram* s-a dus** = vrea să spună că lucrul câştigat prin înşelăciune se pierde aşa cum s-a dobândit; ***haram* că...** = păcat că...; degeaba...; ***haram* de...** = vai de...

a face (o) *hara-para* = a provoca o învălmăşeală; a face harcea-parcea

pentru (sau **de, în**) ***hatârul*** (cuiva sau a ceva) = de dragul cuiva (sau a ceva); pentru a face plăcere (cuiva); (înv.) **de *hatârul*** (unui lucru) = graţie, mulţumită acelui lucru; **a face** (cuiva) **un *hatâr*** = a face (cuiva) o favoare; a satisface (cuiva) o dorinţă

a face *haz* = a glumi; a se veseli; a ironiza (pe cineva); **a face *haz* de necaz** = a simula voia bună; a râde mânzeşte; **a fi cu *haz*** = a fi spiritual; a avea umor; (loc. adj. şi adv.) **cu *haz*** = nostim, plăcut; (ir.) **dar ştii că ai** (sau **are**) ***haz?*** = dar ştii că-mi placi (sau că-mi place)), ştii că eşti (sau că e) bine? (vezi Ion Creangă – „Pupăza din tei")

joc de *hazard* = joc de noroc

a o lua (sau **a umbla**) ***hăbăuca*** (adverbial) = a o lua razna; a pleca fără o ţintă precisă

cât *hăciul* (reg., în loc. adv.) = nicidecum, deloc

din (sau **de**) ***hăis*** (sau ***hăisa***) (loc. adj.) = (despre o vită înjugată) în partea stânga; (adverbial sau substantivat) **a face *hăis*** (sau ***hăisa***) = a cârmi la stânga; **a trage** (sau **a fi**) **unul la *hăis* şi celălalt la cea** sau **a zice unul *hăis* şi celălalt cea** = se spune despre doi oameni care nu se înţeleg; **a trage *hăisa*** = a nu fi de acord cu ceilalţi

***hăt* şi bine** = mult şi bine; fără sfârşit

a ţine (pe cineva sau ceva) **în *hăţuri*** = a struni, a stăpâni (pe cineva); a ţine din scurt (pe cineva); **a lua *hăţurile* în mână** = a lua conducerea unei afaceri, a unei iniţiative; **a scăpa *hăţurile* din mână** = a pierde autoritatea, conducerea într-o afacere, întreprindere

că(-i) *hâr*, că(-i) mâr sau ***hâr* încoace, *hâr* încolo** = când cineva se încurcă în explicaţii neconvingătoare, mincinoase

de-a *hâra* (loc. adv.) = în ideea de a face cuiva în ciudă, necaz; cu spirit de contrazicere

Scanned with OKEN Scanner

râde *hârb* de oală spartă (sau şade *hârbu*-n cale şi râde de care) (proverb) = un om rău (prost, nevolnic, inferior) râde de unul mai bun decât el

a turna (pe cineva) la *hârdău* (sau la *hârdăul* lui Petrache = a aresta, a băga (pe cineva) la închisoare

a pune (sau a aşterne) ceva pe *hârtie* = a scrie, a redacta ceva; *hârtie* de valoare = înscris care atestă participarea la formarea unui capital sau la acordarea unui împrumut şi care dă proprietarului sau posesorului său dreptul de a primi dividende sau de a încasa dobânzi

hârţ încoace (sau încolo), scârţ încolo = exprimă o încercare neizbutită de a urni ceva greu din loc

(a se crede) coborât cu *hârzobul* din cer (ir.) = a fi mândru, îngâmfat, a se crede superior celor din jur; a cădea cu *hârzobul* din cer = a veni ceva bun pe neaşteptate; a se realiza ceva aşteptat de la sine

hâţ în sus, *hâţ* în jos sau *hâţ* în dreapta, *hâţ* în stânga = se spune despre cineva care încearcă toate mijloacele pentru a scăpa dintr-o situaţie grea

scriere *hieratică* = scriere cursivă şi simplificată a hieroglifelor

a plânge (sau a râde) cu *hohot* (sau în *hohote*) = a plânge (sau a râde) zgomotos, foarte tare, zguduit

a da *holera* în cineva = a intra spaima în cineva; a se speria foarte tare; a se îmbolnăvi de spaimă (sau chiar de holeră)

nu zice *hop* până n-ai sărit (sau până nu treci) şanţul = nu te bucura până nu vezi rezultatul; ai răbdare

a ieşi la *horă* = a intra (la vârsta cuvenită) în rândul fetelor şi a flăcăilor care joacă la horă; a se găti ca de *horă* = a se îmbrăca cu hainele de sărbătoare

piatră de *hotar* = piatră sau stâlp care indică un hotar

inginer *hotarnic* = agronom care se ocupă cu măsurătoarea moşiilor

de *hotărâre* (loc. adj., rar) = ferm, neşovăitor; (loc. adv.) cu *hotărâre* sau cu toată *hotărârea* = în mod cert, hotărât, fără şovăială; cu *hotărâre* = sigur, fără îndoială

horărât lucru = în mod categoric; (gram.) articol *hotărât* = articol a cărui funcţiune principală este să arate că obiectul denumit de substantivul pe care-l determină este cunoscut de vorbitor sau individualizat: articol definit

ce *hram* porţi (ori poartă) sau ţii (ori ţine)? (pop.) = ce fel de om eşti (sau este)?

a se *hrăni* cu vânt (refl.) = a nu avea ce mânca; a mânca puţin, a ciuguli

a trăi (sau a se deprinde) ca viermele în *hrean* = a duce un trai mizer; a trăi greu, cu mari necazuri şi lipsuri

a sta ca un *huhurez* (sau ca *huhurezul*) = a sta (a fi) singur; a fi părăsit; a se scula ca *huhurezii* = a se scula dimineaţa foarte devreme

a lua pe cineva (sau a da cuiva) cu *huideo* (substantivat) = a huidui

a lua (pe cineva) cu *huo* = a huidui

cu *hurta* (reg., loc. adv.) = cu grămada, cu toptanul, cântărit din ochi

a (se) da *huţa* (sau de-a *huţa*) = a (se) balansa, a (se) legăna într-un scrânciob improvizat

cal *huţan* = cal răspândit în nordul Moldovei, foarte rezistent la drumuri de munte

Scanned with OKEN Scanner

I

a (nu) pune punctul pe *i* = a (nu) spune esenţialul; a (nu) relata adevărul, a nu ocoli miezul chestiunii (sau a-l ocoli)

***ia* aşa** = uite aşa; fără nici o intenţie precisă

a da *iama* prin... = a distruge, a risipi bunuri, animale etc

a bate şaua (ca) **să priceapă** (sau **să înţeleagă**) ***iapa* (măgarul)** = a face aluzie; a vorbi în pilde, făcând să se înţeleagă ceva în mod indirect

paşte, murgule, *iarbă* verde = a aştepta mult şi bine ceva la care visezi; **din pământ, din *iarbă* verde** = neapărat, nu încape vorbă; ***iarbă* rea** = buruiană otrăvitoare; om rău, om primejdios, periculos

de *iarnă* (loc. adj.) = bunuri necesare în timpul iernii; care se face iarna; (loc. adv.) **de cu *iarnă*** = fiind încă iarnă; începând din iarnă

a se face *iască* = a se usca; a slăbi enorm

iavaş-iavaş (fam.) = încetişor, fără grabă

a-i trage (cuiva) **un *ibrişin* pe la nas** (reg.) = a ironiza, a lua pe cineva în zeflemea

(pe) *ici*, (pe) colo sau ***ici* şi colo** ori ***ici* şi *ici*, ba *ici*, ba colo** (pop.) = din loc în loc; la distanţe mari; în locuri diferite

a băga (pe cineva) sau **a intra la (o) *idee*** (sau **la *idei***) = a face (pe cineva) să se teamă sau să se îngrijoreze (de ceva)

principiul *identităţii* = principiu fundamental al gândirii, care impune ca formele logice să păstreze unul şi acelaşi sens în decursul aceleiaşi operaţii

a scăpa *ieftin* (adverbial) = a scăpa uşor dintr-un pericol aproape fără neplăceri

nu ştii de unde sare *iepurele* = niciodată nu poţi şti de unde îţi vine norocul (sau nefericirea)

a dormi *iepureşte* = a dormi foarte uşor (de frică, de nelinişte, de nerăbdare, de îngrijorare etc.)

ieri*-noapte** (sau **-dimineaţă, -seară** etc.) = în noaptea, dimineaţa etc. premergătoare celei de astăzi; **de azi, de *ieri sau **de *ieri*, de alaltă*ieri*** = de puţină vreme; de curând; (**mai** sau **ca**) ***ieri*-alaltă*ieri*** sau **mai** (ori **ca**) ***ieri*** = zilele trecute; de curând; **a căuta ziua de *ieri*** = a căuta ceva ce nu mai poate fi găsit

a-l *ierta* (pe cineva) **Dumnezeu** = a muri; **Dumnezeu să-l *ierte*** = spun creştinii când pomenesc un om mort, pe care l-au cunoscut pe când era în viaţă; **Doamne, *iartă*-mă** = spune vorbitorul căruia i-a scăpat sau era cât pe ce să-i scape o vorbă nepotrivită; (loc. adj.) **de *neiertat*** = o faptă reprobabilă, un caz condamnabil, care nu suportă clemenţă; **ba să mă *ierţi*** = formulă cu care este contrazis cineva; nici vorbă!

să avem *iertare*! = să ne scuzaţi!; cred că nu aveţi dreptate!

să fie cu *iertăciune*! = nu vă supăraţi, dar...; formulă de scuze pentru ceva nepotrivit săvârşit; **a-şi lua *iertăciune*** = a cere iertare de la rude şi prieteni pe patul de moarte; solicitare a mirilor în faţa părinţilor

a-i *ieşi* (cuiva) **înainte** sau **a *ieşi* în calea cuiva** = a întâmpina pe cineva; **a *ieşi* în relief** = a fi mai vizibil decât ceilalţi; a se remarca prin calităţi, aptitudini etc; **a-i *ieşi*** (cuiva) **ochii din cap** (sau **sufletul**) = se spune despre cineva care depune eforturi supraomeneşti; **a-şi *ieşi* din sărite**

Scanned with OKEN Scanner

(sau **din fire, din răbdări, din pepeni, din ţâţâni, din balamale, din papuci**) = a se mânia, a se enerva foarte tare; (loc. vb.) **a *ieşi* biruitor** (sau **învingător**) = a învinge; **a-i *ieşi*** (cuiva ceva) **după plac** = a-i reuşi după cum a gândit; **cum o *ieşi*, (numai) să *iasă*** = exprimă resemnarea (sau superficialitate) pentru un lucru care nu va ieşi după aşteptări;

***ieşire* la lumină** = publicare a unei lucrări; scriere care a văzut lumina tiparului

a-şi da *ifose* = a se crede, fără motive, un om valoros, cu multe calităţi; a se îngâmfa; a fi cu nasul pe sus

nu se îngraşă porcul la *Ignat* = un lucru serios nu se poate face în grabă, în ultimul moment

a avea *igrasie* la cap (sau **la mansardă**) (fa. şi arg.) = a fi zăpăcit, nebun, prost

***ilustraţie* de carte** = gen al graficii prin care se completează sau se explică momente esenţiale ale unui text literar sau ştiinţific, având, uneori, şi rol ornamental; ***ilustraţie* muzicală** = acompaniament, fond muzical sau efecte sonore care însoţesc un film mut, un spectacol de teatru, o evocare literară etc.; fragmente sau bucăţi muzicale executate ca exemplificări la o expunere de specialitate

a(-şi) face *iluzii* = a nădăjdui, fără suport real, la ceva; a se amăgi (crezând în realizarea unor utopii); **a-şi pierde *iluziile*** = a rămâne dezamăgit

cu *importanţă* (loc. adv.) = cu înfumurare; cu convingerea (nejustificată) că spune sau face ceva important; **a-şi da *importanţă*** = a se crede ceea ce nu este (valoros, cu calităţi, superior etc.); a se îngâmfa; **plin de *importanţă*** = înfumurat, cu aere de superioritate, încrezut

a face *imposibilul* = a face tot ce e posibil (orice) pentru a realiza scopul propus; a se da peste cap; a fi tenace, descurcăreţ

a da (sau **a face, a lăsa**) ***impresia* că...** = a determina, fără a forţa nota, pe cineva să-şi formeze o părere despre cineva sau ceva; a părea că...; **a face** (sau **a produce**) ***impresie*** (asupra cuiva) = a face efect; a impresiona; **a avea *impresia* că...** = a presupune că...; a bănui că...

***imunitate* parlamentară** = protecţie de care se bucură membrii unei adunări legislative spre a nu putea fi urmăriţi sau arestaţi fără aprobarea organului din care fac parte; ***imunitate* diplomatică** = inviolabilitate juridică de care se bucură reprezentanţii diplomatici şi familiile lor

***independent* de...** (loc. prep.) = indiferent de...; fără a ţine seama de...

index* bibliografic** = lucrare de îndrumare bibliografică, care cuprinde lista principalelor scrieri privitoare la un titlu, însoţită uneori de adnotări asupra conţinutului lor; **a pune la *index = a trece o carte în lista cărţilor interzise; (fig., fam.) a socoti pe cineva ca nedemn, chiar primejdios, impunându-i-se anumite interdicţii

***indiferent* dacă...** (loc. conj.) = fără a acorda importanţă faptului că...; fie că...; (loc. prep.) ***indiferent* de** = oricare ar fi...; fără a ţine seamă de...

a *induce* în eroare = a dezorienta, a înşela, a amăgi, a indica o pistă (soluţie) greşită (cu bună ştiinţă)

inel* de logodnă** = verighetă; **tras (ca) prin(tr-un) *inel = zvelt; subţire în talie (vezi basmele populare); ***inelul* lui Saturn** = cerc luminos care înconjoară planeta Saturn

a ţintui (sau **a pune** pe cineva) **la stâlpul *infamiei*** = a condamna, a

Scanned with OKEN Scanner

înfiera (a demasca) public (pe cineva); a supune (pe cineva) oprobriului public

la *infinit* (loc. adv.) = nelimitat, fără încetare, continuu

a (mai) prinde (la) *inimă* = a se întrema; a căpăta puteri; a căpăta încredere; **pe *inima* goală** = pe nemâncate; cu stomacul gol; **a (se) simţi greu la *inimă*** = a-i veni rău; a-i veni greaţă; a-i veni să vomite; (loc. adv.) **după** (sau **pe**) **voia** (sau **pofta**) ***inimii*** = după plac; nestingherit; **cu** (sau **din**) **toată *inima*** sau **cu dragă *inimă*** = cu mare şi sinceră plăcere; **a râde *inima* în cineva** sau **a-i râde cuiva *inima*** = a fi satisfăcut, bucuros; **a unge** (pe cineva) **la *inimă*** = a încânta, a bucura (pe cineva); **cât îi cere** (cuiva) ***inima*** = atât cât are plăcere; **a-i merge** (cuiva, ceva) **la *inimă*** = a-i plăcea ceva foarte mult; **a-şi călca pe *inimă*** = a renunţa la propriul punct de vedere, la propria plăcere, a face concesii; **(a fi) cu *inima* uşoară** = a fi cu conştiinţa împăcată, a fi bine dispus; **a seca** (sau **a frige, a arde** pe cineva) **la *inimă*** = a provoca (cuiva) o durere morală, o supărare mare; **a i se rupe** (sau **a-i rupe** cuiva) ***inima*** = a-i fi milă de cineva; **a i se topi *inima*** = a suferi mult; **a se sfârşi la *inimă*** = a fi copleşit de durere, a muri de durere; **a avea ceva pe *inimă*** = a avea o taină, a fi chinuit de un gând neîmpărtăşit; **a-şi răcori *inima*** = a se destăinui cuiva; a-şi descărca sufletul; **a pune** (ceva) **la *inimă*** = a se supăra (pentru ceva) mai mult decât trebuie; **a-i strica** (cuiva) ***inima*** = a indispune, a mâhni (pe cineva); **a rămâne cu *inima* friptă** = a rămâne îndurerat, dezolat (de ceva); **parcă mi-a trecut** (sau **mi-a dat cu**) **un fier ars** (sau **roşu**) **prin *inimă*** = atunci când cineva primeşte o veste neaşteptată şi tristă; ***inimă* albastră** = suflet trist, îndurerat; tristeţe, melancolie, deprimare, dezolare, mânie, necaz; ***inimă* rea** = amărăciune, durere; **a-şi face** (sau **a-i face** cuiva) ***inimă* rea** = a se mâhni (pe cineva); **a avea** (pe cineva) **în** (sau **la**) ***inimă*** = a iubi (pe cineva); **a-i rămâne** (cuiva) ***inima* la...** = a-i rămâne gândul la cineva de care i-a plăcut mult; **a avea tragere de *inimă*** (pentru...) sau **a-l trage** (pe cineva) **inima să...** = a dori, a fi atras să facă ceva; ***inimă* dreaptă** = om drept, cinstit, loial; ***inimă* de aur** = om bun, blajin; **slab de *inimă*** = om influenţabil, impresionabil; **cu *inimă*** = bun, milos, înţelegător, uman; **a avea *inimă* bună** (sau **de aur**) sau **a fi bun la *inimă*** (sau **cu *inima* bună**) = a fi bun, darnic, înţelegător; **a avea *inima* deschisă** = a fi sincer, curat sufleteşte; **a spune de la** (sau **din**) ***inimă*** = a spune cu toată sinceritatea, fără reţinere, a vorbi deschis; **a avea *inima* largă** = a fi darnic, mărinimos; **a se muia la *inimă*** sau **a (i) se înmuia** (cuiva) ***inima*** = a se îndupleca, a deveni bun, milos; **a nu lăsa pe cineva *inima* să...** = se spune despre un om generos, care nu-şi poate stăvili pornirile bune, umane; **a fi om de *inimă*** = om bun, săritor; **a fi fără *inimă*** sau **a fi rău** (sau **câinos, negru**) **la *inimă*** = a fi foarte rău, înrăit; **(a avea) *inimă* haină** (sau **sălbatică**) = a fi duşmănos, crud, neomenos; **(a avea) *inimă* de piatră** (sau **împietrită**) = a fi nesimţitor, fără suflet, câinos, rece; **a i se împietri cuiva *inima*** = a fi nesimţitor, impasibil la suferinţele umane; (loc. adv.) **cu *inimă*** = energic, cu viaţă; (loc. adj. şi adv.) pasionat, curajos, inimos; **a (-şi)**

Scanned with OKEN Scanner

pierde *inima* = a-şi pierde curajul, speranţa; **a-şi lua *inima* în dinţi** = a-şi face curaj; a se hotărî să intervină, să întreprindă ceva; **a-i veni** (cuiva) ***inima* la loc** = se spune despre cineva care îşi recapătă calmul, încrederea şi echilibrul sufletesc după o emoţie sau o spaimă mare; **a mai prinde la *inimă*** = a nu-i mai fi teamă; **a-i ţine cuiva *inima*** = a consola, a încuraja pe cineva; **a i se face** (cuiva) ***inima* cât un purice** = a-i fi frică de ceva; a se descuraja; **a i se tăia *inima*** = a-şi pierde curajul; (loc. adv.) **din *inimă*** sau **din toată *inima*, din adâncul *inimii*** = cu toată puterea sufletească, cu tot sufletul; **(a fi) cu *inima* împăcată** = a fi cu conştiinţa curată, cinstită; (ir.) **a rupe *inima* târgului** = a cumpăra ce este mai prost (sau foarte bun); a face o afacere proastă (sau foarte reuşită); ***inima* carului** sau **a căruţei** = partea din mijloc a carului (sau a căruţei) care leagă osia de dinainte de cea de dinapoi

din proprie *iniţiativă* = de la sine, fără a fi îndemnat de altul

a fi bine (sau **rău**) ***inspirat*** = a avea o idee, o iniţiativă bună (sau rea)

în ultimă *instanţă* = până la urmă; în cele din urmă; nemaiavând altă cale

cu *intenţie* (loc. adv.) = înadins; intenţionat; cu bună ştiinţă; **fără *intenţie*** = involuntar, fără să vrea; (loc. conj.) **cu *intenţia* să...** (sau , loc. prep., **cu *intenţia* de a...**) = cu gândul..., în dorinţa de a...; **a face cuiva proces de *intenţie*** = a învinui pe cineva de gânduri (idei) pe care nu le-a avut; **a avea *intenţii* serioase (cu)...** = a fi hotărât să se căsătorească cu ea (el); a fi decis să realizeze ce şi-a propus

bine (sau rău) *intenţionat* = (despre oameni) cu intenţii bune (sau rele), urmărind scopuri bune (sau rele)

joc la *intercepţie* (sport) = metodă de joc care se bazează pe interceptarea mingii pe care adversarii şi-o pasează între ei

de *interes* general (sau **public**) (loc. adj.) = util întregii obşti; de interes social; **a-şi face *interesele*** = interesat numai de rezolvarea treburilor personale

ce te *interesează*? = ce importanţă are? ce te priveşte?

în *interior* (loc. adv.) = înăuntru; pe dinăuntru

prin *intermediul* (**cuiva** sau **a ceva**) (loc. prep.) = prin înlesnirea cuiva; cu ajutorul cuiva

cu *intermitenţă* (loc. adv.) = cu discontinuitate; cu pauze

a trăi (sau **a fi**) **în *intimitatea* cuiva** = a fi în relaţii foarte apropiate cu cineva; a avea relaţii strânse de prietenie, de dragoste cu cineva

a *intra* în spital = a (se) interna; **(parcă) a *intrat* în pământ** = dispărut fără urmă; **a *intra* în pământ (de ruşine)** = a-i fi foarte ruşine; **a-i *intra* cuiva în voie** = a-i face cuiva pe plac; a-i face toate mofturile, toanele; (fam.) **a (-i) *intra* cuiva (pe) sub piele** = a câştiga încrederea cuiva prin orice mijloace; **a *intra* într-o belea** (sau **într-o încurcătură, impas, necaz**) = a avea de îndurat (de tras) un necaz; **a *intra* în horă** = a se hotărî să participe la o acţiune, afacere; **a *intra* în vorbă cu cineva** = a începe o discuţie cu o persoană (de obicei, necunoscută); (pop.) a lega relaţii de prietenie, de dragoste cu o persoană de sex opus; **a *intra* în serviciu** = a intra în serviciul de gardă la unitatea militară, spital etc.; **a *intra* în război, în luptă, în acţiune** = a începe războiul etc.; (loc. vb.) **a *intra* boala în cineva** (sau **în oasele**

Scanned with OKEN Scanner

cuiva) = a se îmbolnăvi; **a *intra* frica** (sau **groaza, spaima**) **în cineva** (sau **în oasele, în inima cuiva**) = a se îngrozi, a se înfricoşa; **n-a *intrat* vremea** (sau **n-au *intrat* zilele**) **în sac** = n-a trecut vremea, mai este timp; **a *intra* în** (sau **sub**) **stăpânirea cuiva** = a ajunge să depinzi cu totul de cineva; a ajunge în puterea cuiva; **a-i *intra*** (cuiva ceva) **în sânge** = a deveni un obicei, un act reflex; **a *intra* în sufletul cuiva** = a plictisi pe cineva prin insistenţă; a deveni cuiva drag; **a *intra* la spălat** = (despre ţesături, obiecte textile) a-şi micşora dimensiunile prin spălare (mai ales la prima spălare); **a *intra* la apă** = (despre ţesături, obiecte textile) a-şi micşora dimensiunile la muierea în apă; (despre oameni) a ajunge într-o situaţie foarte grea; **a *intra* în vigoare** = a deveni aplicabil

a umbla cu *iordane* (fam.) = a se ţine de lucruri neserioase; a spune minciuni

***ironia* sorţii** = joc neaşteptat al întâmplării

a ţine cuiva *isonul* = a acompania o melodie; a-i face pe plac cuiva

ţap *ispăşitor* = persoană care suportă consecinţele pentru faptele rele săvârşite de altcineva

de *ispravă* (loc. adj.) = (despre oameni) vrednic, gospodar, dintr-o bucată; (despre acţiuni) remarcabil; **de nici o** (sau **nici de o**) ***ispravă*** = care nu e bun de nimic; care nu inspiră încredere; om de nimic; **fără nici o** (sau **vreo**) ***ispravă*** = zadarnic; fără nici un rezultat

pe *isprăvite* (loc. adv.) = pe sfârşite, pe terminate; (tranz.) **am *isprăvit*!** = gata! nu mai am ce vorbi cu tine!; ***isprăveşte* odată!** = taci! termină!; **s-a *isprăvit*!** = nu mai e nimic de făcut!

monument *istoric* = clădire care, prin valoare artistică şi vechime, este protejată prin lege

de *istov* (loc. adj. şi adv., pop.) = perfect, definitiv, perfect; **fără *istov*** = fără încetare; nesfârşit; necurmat

a (**i se**) **încurca cuiva *iţele*** = a se complica situaţia; a se strica planurile cuiva; **a** (**se**) **descurca *iţele*** = a (se) lămuri o situaţie

cu *iuţeala* fulgerului = foarte repede; fulgerător

a ieşi la *iveală* = a se ivi; a apărea; a descoperi; **a scoate** (sau **a da**) **la *iveală*** = a da pe faţă, a face cunoscut; a tipări

Î

a (**se**) ***îmbăta* lulea** (sau **tun, turtă, criţă**) = a (se) îmbăta foarte tare; **a** (**se**) ***îmbăta* cu apă rece** (sau **chioară**) = a (se) înşela, a (se) amăgi

a nu avea ce *împărţi* sau **a nu avea nimic de *împărţit*** (cu cineva) = a nu avea nimic comun (cu cineva); a nu fi în conflict

a se *împiedica* în picioare = a se împletici, a merge pe două cărări; **a i se *împiedica*** (cuiva) **limba** = a nu putea articula bine cuvintele; a nu putea vorbi; **a se *împiedica* la vorbă** = a bolborosi, a gângăvi

a *împinge* bani (cuiva) = a da mită, a mitui

a *împleti* din picioare (rar) = a merge repede; a dansa

a-şi *împlini* somnul = a dormi destul; **i s-a *împlinit*** = i s-a înfundat; a păţit-o

a fi (sau **a sta**, a se pune etc.) ***împotrivă*** = a se împotrivi, a rezista; **a zice** (sau **a răspunde, a vorbi** etc.) **împotrivă**

Scanned with OKEN Scanner

= a contrazice, a protesta, a prezenta propriile argumente

(de) **jur** ***împrejur*** (loc. adv.) = în jur; din (sau în) toate părţile; **(la) stânga-*****mprejur*****!** = comandă (militară) de întoarcere spre stânga, cu efectuarea unei învârtiri (rotaţiei) complete; revenirea la poziţia iniţială

după ***împrejurări*** (loc. adv.) = de la caz la caz; potrivit situaţiei

de ***împrumut*** (loc. adj.) = care este împrumutat; **a fi ca de** ***împrumut*** sau **a părea de** ***împrumut*** = a-i sta rău cu o haină; comportament străin de sine, imitat

a ***împuia*** **capul** (sau **urechile**) **cuiva** = a-i turui cuiva la ureche verzi şi uscate; s-i face capul calendar

a ***împuşca*** **francul** (tranz., fam.) = a trăi din expediente (împrumuturi sau pomană); (p. ext.) a fi foarte sărac sau cheltuitor; (compus) ***împuşcă*****-n lună** = om de nimic, aiurit; om îndrăzneţ, dar nesocotit

a fugi (sau **a ieşi, a se duce**) **(ca)** ***împuşcat*** = a fugi, a pleca foarte repede dintr-un motiv sau altul

a i se ***împuţina*** **cuiva inima** sau **a se** ***împuţina*** **cu inima** = a se descuraja; a-i scade avântul, interesul; a se înfricoşa

mai ***înainte*** = mai demult; mai repede (decât altul sau alţii); **de mai** ***înainte*** = de mai demult; **cu... (mai)** ***înainte*** sau **(mai)** ***înainte*** **cu...** = distanţa în timp de la ultima acţiune, întâmplare; ***înainte*** **vreme** = odinioară; (compus) ***înainte*****-mergător** (s. m.) = înaintaş, cercetaş, iscoadă; **de azi** (sau **aici, acum**, etc.) ***înainte*** = de azi (sau aici, acum etc.) încolo

înaltă **fidelitate** = calitate a unor aparate sau sisteme electroacustice de a reda cât mai fidel semnalele sonore (înregistrate): hi-fi

a da ***înapoi*** (loc. vb.) = a se retrage; a ceda într-o dispută verbală; a regresa din punct de vedere al afacerilor, al finanţelor; (loc. vb.) **a da** (ceva) ***înapoi*** = a restitui, a înapoia; **a-şi lua vorba** ***înapoi*** = a-şi retrage cuvântul; a reveni asupra celor spuse

înapoiere **mentală** = dezvoltare mentală inferioară la un individ, faţă de vârsta pe care o are; insuficientă dezvoltare psihică şi intelectuală a unui individ

a se ***înarma*** **cu răbdare** (refl.) = a fi răbdător; a aştepta cu calm desfăşurarea acţiunii

înarmat **până-n dinţi** (sau **din cap până-n picioare**) = persoană foarte bine înarmată, cu arme sau cu argumente

a i se ***înăcri*** (cuiva **sufletul** de cineva sau de ceva) (refl.) = a i se face lehamite, a se plictisi, a se sătura (de cineva sau ceva)

a(-şi) ***înălţa*** **ochii** (tranz.) = a ridica privirile în sus; (intranz.) **a** ***înălţa*** **din umeri** = a ridica din umeri în semn de neştiinţă, nedumerire, nepăsare etc.

Înălţarea **Domnului** = sărbătoare creştină, care se ţine la 40 de zile de la Paşti; Ispas

a fi la ***înălţimea*** **cerută** (sau **dorită, aşteptată** etc.) = a se prezenta sau a fi la nivelul cerut de situaţie

ba ***încă*** (sau **şi** ***încă***) = chiar mai mult decât atât; **dar** ***încă*** = cu atât mai mult; (după o propoziţie negativă) cu atât mai puţin; **(şi)** ***încă*** **cum** = semnifică o întărire a unei afirmaţii; foarte mult; în mare măsură; ***încă*** **pe atât(a)** = dublu

a ***încăleca*** **pe nevoie** = a scăpa de sărăcie; a se redresa financiar; **„şi-am** ***încălecat*** **pe-o şa”** = (final de poveste) am isprăvit, am spus ce aveam de spus

Scanned with OKEN Scanner

a nu-şi (mai) *încăpea* în piele sau (tranz.) **a nu-l mai *încăpea*** (pe cineva) **pielea de gras** (sau **de bucurie, de fericire, de mândrie**) = a fi foarte gras, fericit, mândru; **nu (mai) *încape* vorbă** (sau **îndoială, discuţie**) sau (în forma interogativă) **mai *încape* vorbă?** = e cert; neîndoielnic; fără discuţie; **a nu-l (mai) *încăpea*** (pe cineva) **locul** (**de bucurie, de veselie** etc.) = a fi foarte bucuros, vesel; **a *încăpea* pe mâna** (sau **pe mâinile**) **cuiva** = a ajunge la discreţia cuiva

a-şi *încărca* stomacul cu... = a mânca prea mult şi lacom; **a-şi *încărca* sufletul cu...** = a-şi împovăra conştiinţa; **a fi *încărcat* de ani** = a fi bătrân, în vârstă

aer *încărcat* = aer viciat, greu de respirat; **atmosferă *încărcată*** = armosferă plină de electricitate, care prevesteşte furtună, vreme rea; climat social prevestitor de evenimente neplăcute; **stomac *încărcat*** = stomac balonat din cauza unei mâncări grele; **limbă *încărcată*** = limbă cu înfăţişare specifică unei indigestii sau a unei boli

***încântat* de cunoştinţă** = formulă de politeţe spusă unei noi cunoştinţe (la plecare)

de la bun *început* (loc. adv.) = din capul locului, din primul moment; **de la** (sau **pe la, dintru** (ori **întru**) ***început*** = din prima clipă, din momentul iniţial

pe *încercate* = cu probă, prin sondaj

(*încetul*) cu *încetul* sau ***încet-încet*** = treptat, puţin câte puţin; ***încetul* cu *încetul* se face oţetul** = cu răbdare şi pricepere

a *înceta* din viaţă = a deceda

fără (de) *încetare* (loc. adv.) = neîncetat, necontenit

a lua pe cineva (sau **a o lua**) **cu *încetişorul*** (substantivat) = a lua pe cineva (sau a o lua) cu duhul blândeţii, cu tact şi răbdare

minte de *încheagă* apele (tranz.) = persoană foarte mincinoasă

a *închide* paranteza = a pune, în scris, a doua paranteză la locul cuvenit; a termina o digresiune dintr-un discurs; **a *închide* mâna** = a face palma pumn; **a *închide* gura** = a lipi buzele; **a *închide*** (cuiva) **gura** = a amuţi pe cineva cu o replică usturătoare, a-l face să tacă; **a *închide* ochii** = a lăsa în jos pleoapele; a se preface că nu vede o obrăznicie, a gafă etc.; a trece cu vederea; a muri; **a *închide*** (cuiva) **ochii** = a fi lângă cineva în clipa morţii; (refl.) **a i se *închide* ochii** = a fi foarte obosit, ostenit, istovit (de muncă)

a *închina* steagul (sau **armele**) (tranz.) = a capitula; a se preda; a ceda în faţa celui mai puternic; **a *închina* o mănăstire** = a subordona o mănăstire altei mănăstiri, străine, sau unei patriarhii

o *închipuire* de... = un fel de...; ceva asemănător cu...

trăsură *închisă* = cupeu; (loc. adv.) **cu ochii *închişi*** = superficial; fără dificultăţi, uşor, facil; **vocală *închisă*** = în timpul articulării acestei vocale, canalul fonator este strâmtat, iar limba este mai apropiată de cerul gurii decât în cazul articulării unei vocale deschise; **silabă *închisă*** = silabă terminată în consoană

a i se *încleşta* (cuiva) ***fălcile*** (sau **gura**) (refl.) = a i se înţepeni maxilarele; (p. ext.) a amuţi (de emoţie etc.)

încoace* şi *încolo (loc. adv.) = dintr-o parte în alta; (pop. şi fam., substantivat, n.) **a avea pe vino-*ncoace*** = a avea farmec, a fi cuceritor; **ce mai *încoace* (şi) *încolo*** = ce mai atâta vorbă; în concluzie, fără vorbă multă;

Scanned with OKEN Scanner

mai *încolo* = mai departe ; **până (mai) *încolo*** = destul de aproape ; nu departe de... ; (fam.) **lasă-l** (sau **dă-l**) ***încolo*** ! = nu-l lua în seamă ! dă-l naibii ! nu-i da atenţie ! ; **fugi *încolo*** = taci din gură ! nu mai spune prostii ! ; **de aici** sau **de-acu(m) *încolo*** = începând din acest moment ; de acum înainte ; **de astăzi** (sau **de mâine** etc.) ***încolo*** = începând de azi sau de mâine etc. ; **de atunci *încolo*** = după aceea

fără *înconjur* (loc. adv.) = de-a dreptul, pe faţă, direct ; **cu *înconjur*** (sau **cu *înconjururi***) = pe ocolite, pe departe

ori *încotro* = oriunde, în orice direcţie ; **care *încotro* (poate)** = care pe unde poate, în orice direcţie ; **a nu (mai) avea *încotro*** = a nu mai avea nici o scăpare, posibilitate, soluţie, alternativă

om (sau **persoană**) **de mare *încredere*** = persoană integră căreia i se poate încredinţa orice misiune sau secret ; **a pune chestiunea de *încredere*** = a cere deputaţilor să-şi precizeze în anumite momente, prin vot, atitudinea faţă de politica guvernului ; **a da vot de *încredere*** = a aproba în parlament activitatea sau programul unui guvern

a *încrucişa* braţele (pe piept) = a sta în inactivitate ; **a *încrucişa* săbiile** = a începe lupta ; a porni disputa de idei

a *încurca* locul (sau **lumea, zilele** etc.) = a stânjeni, a încurca pe cei din jur ; (refl., fam.) **a i se *încurca* limba** = a i se împletici limba în gură din cauza emoţiei, fricii, beţiei etc. ; (compus) ***încurcă*-lume** (s. m. invar.) = om care încurcă pe alţii ; care nu e bun de nimic ; (se) ***încurcă* lucrurile** = intervine o situaţie confuză şi dificilă ; (tranz.) **a *încurca* vorba** = a bolborosi, a vorbi confuz, pentru a nu spune adevărul ; (tranz.) **a o *încurca*** = a crea o situaţie confuză ; a o păţi

a lăsa (ceva) ***încurcat*** sau **a o lăsa *încurcată*** = a bate în retragere ; a se lăsa păgubaş ; a abandona o afacere, o idee

încurcătură* de maţe** = ocluziune intestinală ; (fig.) situaţie încâlcită ; **a pune** (pe cineva) **în *încurcătură = a pune pe cineva într-o situaţie penibilă, dificilă, din care nu ştie cum să mai iasă

***îndata*-mare** (reg.) = repede, în cea mai mare grabă, imediat

(de-a) *îndărătele*(*a*) = pe dos ; cu spatele înainte ; **a da *îndărăt*** = a regresa ; (despre bunuri) a restitui ; **a da pe cineva *îndărăt*** = a retrogada pe cineva ;

la *îndemână* sau (loc. prep.) **la *îndemâna* cuiva** = aproape, uşor de folosit sau de obţinut, accesibil, facil

din (sau **la, prin**) ***îndemnul*** (loc. prep.) = la stăruinţa... ; îndemnat fiind de...

cu vârf şi *îndesat* (loc. adv.) = din belşug ; cu asupra de măsură

fără *îndoială* (loc. adv.) = neapărat, desigur ; **a cădea la *îndoială*** = a deveni nesigur ; a cădea pe gânduri privind reuşita sau nereuşita unei acţiuni ; **a pune** (ceva) **la *îndoială*** = a se îndoi de ceva, a pune sub semnul întrebării

a-şi *îndrepta* paşii = a merge spre... ; **a *îndrepta* paşii cuiva** = a face pe cineva să meargă spre... ; a călăuzi în viaţă (pe cineva mai tânăr şi fără experienţă) ; **a-şi *îndrepta* ochii** (sau **privirile**) **asupra cuiva** (sau **a ceva**) = a se uita la cineva sau la ceva ; **a-şi *îndrepta* gândul asupra cuiva** (sau a ceva) = a i se duce gândul la cineva sau la ceva

a *îndruga* (la) verzi şi uscate = a spune fleacuri, minciuni, vrute şi nevrute

a se *îndulci* la ceva = a se deda la... ; a adăsta la ceva ce-i place

Scanned with OKEN Scanner

a se *îneca* (ca ţiganul) la mal (refl.) = a pierde când eşti foarte aproape de a învinge ; a suferi un eşec în ultimul moment

a *înfige* mâna sau **mâinile** (în ceva) = a apuca ceva cu putere

cu *înfrigurare* = cu emoţie şi nerăbdare

a *înfunda* (cuiva) **gura** = a obliga pe (cineva) să tacă ; (loc. adv.) **pe *înfundate*** = înăbuşit, fără zgomot ; (fam.) **a i se *înfunda*** (cuiva) = a o păţi ; a ajunge într-o situaţie grea, fără ieşire ; **a *înfunda* ocna** (sau **temniţa, puşcăria**) = a fi condamnat la ani grei de închisoare

a se *îngâna* ziua cu noaptea = a începe să se întunece ; a veni zorile

înger* păzitor** = persoană bună la suflet, cu spirit de sacrificiu, care veghează mereu lângă cineva ; **slab de *înger = fără voinţă, fricos, timid, uşor influenţabil, care cedează uşor

a râde *înghesuit* (adverbial, rar) = a râde forţat ; a râde pe înfundate

a-i *îngheţa* cuiva inima (sau **sângele în vine**) = a încremeni, a înlemni (de frică, de emoţie etc.)

a *înghiţi* (sau **a face să *înghită***) **fapul** (sau **un hap, găluşca**) sau **a o *înghiţi*** = a suporta sau a face să suporte o neplăcere fără să crâcnească ; **a-şi *înghiţi* lacrimile** (sau **plânsul**) = a face eforturi mari pentru a nu izbucni în plâns ; a reprima răbufnirea unui sentiment puternic ; (pop.) **a-i veni** (cuiva) **să *înghită*** (pe cineva) (**de bucurie**) = când cineva îşi manifestă pe faţă o mare bucurie ; (fam.) **a *înghiţi*** (pe cineva) **din ochi** sau **cu ochii** = a nu se mai sătura privind pe cineva ; **a nu *înghiţi* pe cineva** = a nu putea suferi pe cineva ; a-i fi cineva antipatic ; **parcă l-a *înghiţit* pământul** = se spune despre cineva care a dispărut fără urmă

(a bea) dintr-o *înghiţitură* = a bea dând peste cap paharul, dintr-o dată, pe nerăsuflate

a *îngrăşa* porcul în ajun = a încerca să facă o treabă importantă în ultimul moment

se *îngroaşă* gluma (sau **treaba, lucrul**) = când situaţia ia o întorsătură neplăcută

tabla *înmulţirii* = tablă care conţine produsele înmulţirii între ele a primelor zece numere

a se *înnădi* la vorbă (refl.) = a se pune pe taifas ; **a se *înnădi* la caşcaval** = a-şi lua nasul la purtare ; a se obrăznici ; a se învăţa cu năravul

nu mă-nnebuni ! (tranz.) = exprimă mirarea sau nedumerirea faţă de cele auzite

a *înnegri* hârtia (fam.) = a scrie

a se *înnoda* la vorbă (refl.) = a se porni, a se aşterne la vorbă ; a tăifăsui

pe *înnoptat* (sau **pe *înnoptate***) (loc. adv.) = la căderea nopţii

a *însemna* cu fierul roşu = a înfiera

a *înşela* aşteptările = a dezamăgi

a *înşira* moşi pe groşi (sau **verzi şi uscate**) = a pălăvrăgi ; a spune tot felul de nimicuri

pronume de *întărire* = pronume care însoţeşte un substantiv sau un pronume, cu scopul de a preciza obiectul determinat

(pentru) *întâia* dată (sau **oară**) (loc. adv.) = (pentru) prima dată ; **mai *întâi* şi-*ntâi*** (**de toate**) = în primul rând

a ieşi sau **a veni în** (sau **întru**) ***întâmpinare*** = a ieşi în calea cuiva (pentru a-l primi)

din *întâmplare* = (loc. adv.) incidental, neprevăzut ; **la *întâmplare*** sau **la** (ori **în**) **voia *întâmplării*** = la nimereală ; în voia sorţii ; **la toată *întâmplarea*** = în orice caz ; (pop.) **de o** (sau

pentru orice) ***întâmplare*** = pentru orice posibilitate

fără ***întârziere*** (loc. adv.) = repede, fără zăbavă, imediat; **a exploda cu** ***întârziere*** = (despre bombe sau alte corpuri explozive) a exploda în ziua şi ora fixate pe ceas sau după momentul contactului cu obiectivul ochit (**explozie** ***întârziată***); **a fi în** ***întârziere*** = a fi întârziat; a fi în criză de timp

a ***întinde*** **cuiva o cursă** (sau **laţul, un laţ**) = a întinde o capcană, o ambuscadă; a pune laţuri pentru prinderea unor animale; **a** ***întinde*** **la jug** = a munci din greu; a istovi la munci grele; **a** ***întinde*** **mâna** (sau **o mână**) = a face un gest cu braţul; a indica ceva cu braţul întins; a cere de pomană; **a** ***întinde cuiva mâna*** (sau **mâinile**) = a da mâna cu cineva în semn de salut; a acorda unei persoane un ajutor; **a** ***întinde*** **pasul** = a merge repede şi cu paşi mari; a o şterge; **a se** ***întinde*** **după ceva** = a fi lipsit de ceva; a avea mare nevoie de ceva şi a nu avea posibilităţile necesare de a-l obţine; **a se** ***întinde*** **mai mult decât îi e plapuma** = a se lansa în nişte cheltuieli care depăşesc bugetul propriu; **a** ***întinde masa*** (sau **o masă**) = a pune pe masă bucate (pentru prânz etc.); a da o masă (cu oaspeţi mulţi); **a se** ***întinde*** **ca o pomană ţigănească** = a se extinde pe un spaţiu mai mare decât e necesar; a dura prea mult timp; (tranz.) **a** ***întinde*** **hora** = a forma o horă; (tranz.); **a** ***întinde*** **vorba** = a divulga un secret încredinţat; **a se** ***întinde*** **la vorbă** sau (tranz.) **a o** ***întinde*** **la vorbă** = a se pune la vorbă, la taifas

cu braţele ***întinse*** = cu mare dragoste; **cu pânzele** ***întinse*** = (despre ambarcaţii) cu pânzele desfăşurate în bătaia vântului (vezi Radu Tudoran: „Toate pânzele sus!"); (loc. adv.) **pe scară** ***întinsă*** = în proprţii foarte mari

a i se ***întoarce*** **cuiva mânia** (refl.) = a se îmblânzi, a-i trece supărarea; **a i se** ***întoarce*** **cuiva inima** = a se muia, a i se schimba dispoziţia; (tranz. şi refl.) **a** (se) ***întoarce*** **pe dos** = a (se) nemulţumi profund; a (se) supăra, a (se) mâhni foarte tare; a (se) bosumfla; (tranz.) **a** ***întoarce cuiva spatele*** = a se întoarce şi a pleca din faţa cuiva; a nu-l mai interesa de soarta cuiva; (refl. şi fam.) **a i se** ***întoarce*** (cuiva) **maţele** sau **stomacul pe dos** = a i se face scârbă; a-i veni să vomite; (fig.) a fi scârbit, dezgustat; **a** ***întoarce*** **casa pe dos** = a pune casa în mare dezordine; (p. ext.) a fi dezordonat; **a** ***întoarce*** **foaia** = a-şi schimba atitudinea; a deveni sever; **a(-şi)** ***întoarce*** **cojocul (pe partea cealaltă** sau **pe dos)** = a deveni rău cu cineva; **a** ***întoarce*** **vizita** = a merge în vizită, răspunzând astfel la o vizită primită anterior

a face (sau **a apuca**) **cale(a)** ***întoarsă*** = a se întoarce din drum; **a merge până la calea** ***întoarsă*** = a nu merge prea mult şi a reveni de unde a plecat

a fi ***între*** **ciocan şi nicovală** = a te afla între două rele, între două situaţii, una mai rea decât alta; **a pleca** (sau **a fugi, a ieşi, a se duce, a se întoarce** etc.) **cu coada** ***între*** **picioare** = a pleca etc. sau a se întoarce ruşinat, păgubos, fără a rezolva problema; ***între*** **acestea sau între timp** = în răstimp...

întreabă**-mă să te** ***întreb*** = a şti tot atât sau mai puţin decât cel care întreabă; (tranz.) **a** ***întreaba*** (pe cineva) **de sănătate** = a se interesa de starea în care se află o persoană; a intra în vorbă cu cineva; a lua pe cineva la rost

Scanned with OKEN Scanner

semnul *întrebării* = semnul care se pune la sfârşitul unui enunţ interogativ

pe *întrecute* (loc. adv.) = care mai de care; căutând să se depăşească unul pe altul; (loc. adv., pop.) **de *întrecut*** = de prisos; mai mult decât trebuie; **a se *întrece* cu gluma (cu şaga**, rar, **cu vorba)** = a exagera; a vorbi ceea ce nu trebuie (a întrece limitele bunei-cuviinţe); a împinge lucrurile prea departe

a se lua la *întrecere* (loc. vb.) = a-şi încerca forţele fizice sau capacităţile intelectuale; a concura

***întru*-ntâi** (loc. adv., înv.) = la început; (înv.) ***într*-acea** = în acelaşi timp; ***întru* mulţi ani!** = la mulţi ani!; ***într*-adins** = în mod voit; intenţionat; ***întru*câtva** = în oarecare măsură

***întunecime* de soare** (pop.) = eclipsă de soare

l-a *înţărcat* dracul = om şiret

aşa (mai) *înţeleg* şi eu! = aşa da!; aşa-mi place! **a *înţelege* pe cineva** = a pricepe şi a aproba atitudinea cuiva; **(mă) *înţelegi*?** = se spune cuiva pentru a verifica dacă cele spuse au fost corect receptate; **(mă) *înţelegi*!** = marchează o situaţie în care există un substrat; (tranz.) **a nu *înţelege* nimic din ceva** = a nu se alege cu nimic; a nu profita de o situaţie

de la sine *înţeles* = desigur; fără îndoială; la mintea cocoşului; (loc. adj. şi adv.) **pe *înţeles*** sau **pe *înţelesul* tuturor** = lămurit pentru toată lumea; **cu *înţeles*** (sau subînţeles) = cu substrat; care necesită tragerea unei concluzii

***înţepat* la vorbă** = ironic, sarcastic; care înţeapă cu vorba

a (se) *învăţa* minte (tranz. şi refl.) = a trage învăţăminte dintr-o întâmplare recentă; a câştiga experienţă

a-i fi cuiva (de sau **spre) *învăţătură*** = a-i servi ca experienţă pentru a nu mai greşi

a se *învârti* casa (sau **locul, pământul) cu cineva** (refl.) = care are ameţeli sau se simte foarte ruşinat; (tranz.) **a-şi *învârti* ochii** = a privi repede în toate părţile când se află într-o stare deosebită; **a se *învârti* în horă** sau **a *învârti* hora** = a juca, a dansa; **a se *învârti pe lângă cineva*** (sau **în jurul, împrejurul cuiva**) = a căuta să câştige simpatia, bunăvoinţa cuiva; **a *învârti* (pe cineva) pe** (sau **după) deget(e)** = a dirija (pe cineva) după propriul plac; a-l duce de nas

a fi *învechit* în rele = a fi înrăit; a avea apucături urâte, greu de corijat

J

***jaf* (pagubă) în ciuperci** = exprimă nepăsarea pentru o pagubă neînsemnată

a umbla (sau **a merge, a veni** etc.) **cu *jalba* în proţap** (fam.) = a cere un drept sau o favoare (uneori ostentativ)

cu *jale* (loc. adj.) = trist, jalnic; plin de dor (vezi M. Eminescu: „Sara pe deal")

a rămâne (sau **a fi) pe *jantă*** = a avea cauciucul dezumflat; a rămâne fără bani; a ajunge într-o situaţie precară

a lua cu *japca* = a lua cu forţa şi pe nedrept

de *jăratic* (loc. adj.) („...ca o vatră de jăratec" – M. Eminescu) = care pare că arde; arzător; roşu-aprins; **a sta** (sau **a fi) ca pe *jăratic*** = a fi nerăbdător, neliniştit; a fi grăbit; îngrijorat

a cădea *jertfă* = a muri; a fi sacrificat; a fi victima unui accident

cu *jind* (loc. adv.) = plin de dorinţă; cu ardoare; (loc. vb.) **a duce *jind*(ul)** =

Scanned with OKEN Scanner

a jindui ; a duce dorul de ceva ; a dori ceva foarte mult ; a-i fi poftă de ceva

a mâna (sau **a duce**) **porcii la *jir*** (pop.) (vezi I. Creangă) = a dormi sforăind zgomotos

joc* de societate** = distracţie într-un grup de persoane, care constă din întrebări şi răspunsuri hazlii sau din rezolvarea unor probleme amuzante ; ***joc* de cuvinte** = glumă bazată pe asemănarea de sunete dintre două cuvinte cu înţeles diferit ; calambur ; ***joc* de scenă** = totalitatea mişcărilor şi atitudinilor unui actor în timpul interpretării unui rol ; ***joc* de noroc** = distracţie cu cărţi sau cu zaruri, în care se angajează sume de bani, câştigul fiind determinat de calcul sau de noroc ; **a *juca* un joc mare** (sau **periculos**) ori **a-şi pune capul** (sau **viaţa**, **situaţia** etc.) **în *joc = a porni fără mare chibzuială o acţiune foarte riscantă şi periculoasă ; **a descoperi** (sau **a pricepe**) ***jocul* cuiva** = a surprinde sau a intui manevrele (intenţiile) ascunse ale adversarului ; **a fi în *joc*** = a fi în primejdie, a fi într-o situaţie pentru care trebuie găsite soluţii imediate ; **teoria *jocurilor*** = teorie matematică a situaţiilor conflictuale , în care două sau mai multe părţi au scopuri, tendinţe contrarii

de *joi* până mai (de-)apoi = niciodată ; la nesfârşit, mereu ; **de *joi* în Paşti** = foarte rar ; din când în când

de sus până *jos* = tot, în întregime ; **de sus în *jos*** = în direcţie verticală coborâtoare ; **cu faţa-n *jos*** = culcat pe burtă ; **cu capul în *jos*** = cu capul aplecat ; spânzurat de picioare ; anapoda, pe dos ; de-a-ndoaselea ; **cu nasul în *jos*** = ruşinat ; umilit ; supărat ; trist ; (loc. adj., pop.) **din *jos*** = care se află mai la vale sau în sud ; care provine din popor ; care face parte din mulţime, din popor ; (loc. prep., substantivat) **în** (sau **din**) ***josul*** = în direcţia curgerii apei ; la vale ; în aval ; **a (se) da *jos*** = a (se) coborî ; **a lăsa *jos*** = a lăsa din mână ; **a lăsa ochii în *jos*** = a privi spre pământ (fiind timid, ruşinos etc.) ; **a nu fi** (sau **a nu se lăsa, a nu rămâne**) **mai pe** (sau **pre**) ***jos*** = a nu rămâne în urmă ; a nu fi întrecut ; **a privi** (sau **a măsura**) **pe cineva de sus în *jos*** = a privi pe cineva cu dispreţ, cu superioritate ; (loc. adj.) **de pe *jos*** = care se află pe pământ sau pe pardoseală

a se *juca* cu focul = a trata cu uşurinţă o situaţie gravă ; a lua în uşor ceva periculos ; **a se *juca* cu sănătatea** (sau **cu viaţa**) = a se expune primejdiei ; a-şi risca sănătatea ; **a *juca* festa** (sau **renghiul**) **cuiva** = a păcăli, a face cuiva o farsă ; **a-i *juca* (cuiva) ochii (în cap)** = om cu privire ageră, inteligentă ; om şiret, descurcăreţ ; **a *juca* un rol (important)** = a fi decisiv pentru cineva ; a avea o poziţie principală în luarea unei decizii

cu *judecată* (loc. adj. şi adv.) = cu tact ; cu raţiune ; serios, temeinic ; **a face *judecată*** = a judeca ; **a da** (sau **a trage a chema, a trimite** etc.) **în** (ori **la**) ***judecată*** = a intenta cuiva un proces, a chema pe cineva la judecată ; ***judecata* de apoi** = judecată divină, la care Dumnezeu cheamă pe toţi muritorii să dea socoteală de faptele rele şi cele bune săvârşite în viaţă şi pentru a hotărî soarta lor : osânda veşnică sau fericirea în rai

a trage la *jug* = (despre animale) a trage carul, plugul etc. ; (despre oameni) a istovi la munci grele şi cu câştig mic ; robie, tiranie

venă *jugulară* = venă a gâtului, care colectează sângele din regiunea capului şi gâtului

Scanned with OKEN Scanner

jumătate* de măsură** = măsură fragmentară, incompletă; (loc. adv.) **pe** (sau **în**) ***jumătate = pe din două; parţial, incomplet; (p. ext.) segmentat, trunchiat; **a face deca pe *jumătate*** = a nu duce o treabă până la capăt; (**o dată**) **şi *jumătate*** = exprimă ideea de superlativ; **cu *jumătate* de gură** (sau **de glas**) **ori cu *jumătate* gura** (sau **gură**) sau **cu gura (pe) *jumătate*** = cu glas scăzut, fără convingere; **cu *jumătate* de inimă** sau **cu inima pe *jumătate*** = fără curaj, hotărâre, avânt

gâscă (bună) de *jumulit* = om naiv, de pe urma căruia profitorii pot avea avantaje

în (sau **prin**) ***jur*** (loc. adv.) = prin apropiere, împrejur; **din *jur*** = din împrejurimi; dimprejur; (**de**) ***jur împrejur*** = din (sau în) toate părţile; (loc. prep.) **în *jurul*** = în preajma; relativ la..., despre...; aproximativ în..., cam pe la...; **prin *jurul...*** = în apropiere de..., cam pe la...; **din *jurul...*** = pe lângă..., din preajma...; (**de**) ***jur împrejurul*** = în preajma...

***jurnal* de călătorie** = relatare în scris, zi de zi, a unei călătorii; ***jurnal* de bord** = registru în care se consemnează cronologic faptele esenţiale survenite în timpul călătoriei unei nave; ***jurnalul* acţiunilor de luptă** = document militar în care sunt descrise zilnic pregătirea şi desfăşurarea acţiunilor de luptă

a chema (sau **a se prezenta**) **în faţa *justiţiei*** = (a cita sau a se prezenta) la judecată

procedeu de *juxtapunere* (gram.) = mijloc de exprimare a raporturilor sintactice de coordonare sau de subordonare dintre elementele alcătuitoare ale unei propoziţii sau fraze, care constă în simpla lor alăturare, fără ajutorul vreunui cuvânt de legătură; parataxă

L

***la* mulţi ani!** = (urare făcută, de obicei, cu prilejul aniversării zilei de naştere sau de Anul Nou) Îţi doresc să trăieşti mulţi ani cu sănătate!; (pop. şi fam.) ***la* ce?** = ce rost are? în ce scop?; ***la* preţ** (sau ***la* preţul**) **de...** = cu preţul...; în schimbul preţului; contra preţului; **de *la* o vreme** = începând cu ziua, momentul...; de la un timp; **până *la* unul** = toţi

a pune *laba* (pe cineva sau pe ceva) (fam. şi depr.) = a înhăţa pe cineva (din diverse motive); **a-i încăpea** (sau **a-i cădea**) **în *labă*** = a ajunge în mâna sau la discreţia cuiva

***lac* de acumulare** = lac artificial, situat în amonte de o hidrocentrală, care constituie rezerva de apă necesară producerii energiei; **a sări** (sau **a cădea, a da** etc.) **din *lac* în puţ** = încercând să scape dintr-un rău (necaz), a dat în altul mai mare

a avea (sau **a-şi pune**) ***lacăt* la gură** = a tăcea; a-şi impune să tacă

în *lacrimi* = plângând (cu durere); **până la *lacrimi*** = a înduioşa în cel mai înalt grad

că e *laie*, că-i bălaie sau **ba e *laie*, ba-i bălaie** = ba una, ba alta; aşa şi pe dincolo; **ori *laie*, ori bălaie** = nici aşa. nici aşa; scăldată

a se ţine *lanţ* = a se succeda (în număr mare)

purcel (sau **viţel**) **de *lapte*** = (purcel sau viţel) care nu a fost înţărcat; ***lapte*-de-pasăre** = preparat (desert) făcut din lapte, ouă şi zahăr; (astr.) **Calea-*Laptelui*** = Calea lactee, galaxia

Scanned with OKEN Scanner

în care se află şi planeta Pământ; (loc. adj.) **de** ***lapte*** = (despre animale) crescut pentru producţia de lapte; **(a fi) în** ***lapte*** = (despre plante, mai ales despre cereale) a fi necopt, crud; ***lapte*** **de var** = amestec de var stins şi apă, folosit în construcţii (zugrăveli); ***lapte*** **de ciment** = amestec format din praf de ciment şi apă, folosit în construcţii

în lumea ***largă*** = pretutindeni; în locuri depărtate; (loc. adv.) **pe** ***larg*** = amănunţit; analitic; amplu; mână ***largă*** = se spune despre un om darnic sau cheltuitor; **a da** (ceva) **cu mâneci** ***largi*** = a fi darnic; a da bucuros, din toată inima; (loc. adv.) **în** ***larg*** = departe de mal, pe apă; **a fi** (sau **a se simţi**) **la** (sau **în**) ***largul*** **său** = a fi nestingherit; în deplină libertate

lat **în spate** (sau **în spete**) = voinic; bine legat; **a spune vorbe mari şi** ***late*** = a vorbi fără conţinut; a pălăvrăgi; (fam.) **a fi** ***lată*** (**rău** sau **de tot**) = atunci când se înrăutăţeşte o situaţie; (fam.) **a o face** ***lată*** (**rău** sau **de tot**) = a face un chef de pomină; a petrece straşnic; a face o gafă, o poznă mare; **a lăsa** (pe cineva) ***lat*** = a bate pe cineva foarte tare; a impresiona puternic (pe cineva); **un** ***lat*** **de palmă** (sau **de mână**) = măsură populară pentru lungime, egală cu lăţimea unei palme obişnuite, cu degetele lipite; (loc. adv.) **de-a** ***latul*** = în curmeziş

limba ***latină*** = limbă indo-europeană vorbită de romani

în ***lături*** (loc. adv.) = într-o parte; **pe** ***lături*** = într-o parte şi în alta; **pe de** ***lături*** = alături; pe lângă; (fig.) pe ocolite, indirect; (loc. prep.) **pe de** ***lăturile...*** = pe marginile; **a (nu) se da în** ***lături*** = a (nu) ezita să facă sau să spună ceva; a nu fi (sau a fi) îndrăzneţ, cutezător, hotărât; **a bate** ***laturile*** = a fi de negăsit; a umbla hoinar

a culege ***lauri*** = încununarea unui învingător; a deveni celebru; a culege succese după o muncă tenace; **a se culca pe** ***lauri*** = a se îmbăta de succesele obţinute şi a stagna în activitate; **am mâncat** ***lauri*** sau **doar n-am mâncat** ***lauri*** = doar nu-s nebun!

a le crede pe toate ***lăptoase*** = a le crede pe toate adevărate; a fi lesne crezător, uşor influenţabil

lărgime **de vederi** = orizont intelectual deschis; înţelegere cuprinzătoare

a ***lăsa*** (cuiva) **sânge** = a lua unui om sau unui animal sânge printr-o incizie făcută în piele; ***lasă-mă să te las*** = se spune despre un om lăsător, neglijent, fără voinţă; **a** ***lăsa*** (pe cineva) **cu zile** sau **a-i** ***lăsa*** (cuiva) **zilele** = a cruţa viaţa cuiva; **a** ***lăsa*** (pe cineva) **în pace** (sau **încolo**) = a nu deranja, a nu supăra (pe cineva); a-l lăsa în voia lui; a se dezinteresa de cineva; **a** ***lăsa*** (pe cineva) **în boii** (sau **în banii, în apele**) **lui** = a nu se amesteca în treburile cuiva; a-l lăsa cu planurile, cu situaţia lui; **a** ***lăsa*** (pe cineva) **în voie** = a da cuiva întreaga libertate; **a** ***lăsa*** (pe cineva) **rece** = a rămâne indiferent, a nu-l impresiona; (refl.) **a (nu) se** ***lăsa*** **(mai) pe** (sau **pre**) **jos** = a nu lăsa să fie întrecut (de cineva); a se strădui să ajungă (pe cineva) din urmă; **a nu se** ***lăsa*** **(cu una, cu două, o dată cu capul** etc.) = a se împotrivi cu încăpăţânare; a nu admite să cedeze; **a se** ***lăsa*** **păgubaş** = a renunţa, a se descuraja lăsând baltă o treabă începută bine; **a** ***lăsa*** **pe cineva** (sau, refl., **a se** ***lăsa***) **în** (sau **pe**) **seama** (sau **grija, voia**) sau **pradă cuiva** = a se da în grija etc. cuiva; a se lăsa jecmănit,

Scanned with OKEN Scanner

chinuit etc. de cineva; ***lasă*** (sau, refl., ***lasă-te***) **pe mine** (sau **pe noi**)! = ai încredere în mine (sau în noi)!; **a *lăsa*** (pe cineva sau ceva) **la naiba** (sau **naibii, dracului, focului**) = a nu se mai gândi la...; a-l lăsa în plata Domnului; a-l lăsa să facă ce vrea; ***las'*** **dacă** = desigur că nu; (în legătură cu o negaţie) nu mai încape îndoială că...; ***lasă*** **că...** = în afară de faptul...; **a *lăsa* cu limbă de moarte** (sau **cu jurământ**) = a spune pe patul de moarte ultimele dorinţe; (tranz.) **a *lăsa* sec(ul)** = a începe zilele de post; a petrece în ultima zi cu masa îmbelşugată intrarea în post; **a se *lăsa* greu** = a apăsa cu toată greutatea corpului; a aproba ceva după multe rugăminţi

a nu avea (**nici**) **o *lăscaie*** (**frântă** sau **chioară**) = a fi lipsit cu totul de bani

a sta *lăstun* pe capul cuiva (adverbial) = a se ţine scai de cineva; a sta lipcă pe capul cuiva

cum te mai *lauzi*? (fam.) = ce mai faci? cum te mai simţi?

lână*-n *lână (loc. adj.) = (despre ţesături) care are urzeala şi bătătura din lână; de calitate superioară; autentic, veritabil; ***lână*** **artificială** = fibră textilă obţinută din cazeină, cu aspectul şi unele proprietăţi ale lânei naturale

iarbă (sau **buruiană**) **de *leac*** = plantă medicinală; **a căuta** (pe cineva sau ceva) **ca iarba de *leac*** = a căuta cu înfrigurare pe cineva sau ceva de care ai urgentă nevoie; **a da de *leac*** = a descoperi tratamentul, medicamentul eficace; **a găsi** (cuiva) ***leacul*** = a găsi mijlocul de a domoli, de a stăpâni pe cineva; a găsi ac de cojocul lui; a-i veni de hac; **fără (de) *leac*** = fără nici un pic de...; fără scăpare; de neîndreptat; **nici de *leac*** = câtuşi de puţin; deloc

din *leagăn* = de la început; din fragedă copilărie; (loc. vb.) **a se da în *leagăn*** = a se legăna; a se balansa

a da *lecţii* = a medita (elevi) în particular; **a lua *lecţii*** = a studia o disciplină (o limbă străină, un instrument muzical etc.) cu ajutorul unui profesor, în afara unei instituţii de învăţământ; (în învăţământ) **a ieşi** (sau **a scoate**) **la *lecţii*** = a fi scos la tablă pentru a fi ascultat; **a spune *lecţia*** = a expune în faţa învăţătorului sau profesorului cunoştinţele însuşite; **a-şi face *lecţiile*** = a-şi pregăti temele şcolare cuvenite

a *lega* (sau **a strânge**) **baierile de la pungă** (sau **pungii**) = a face economii; a se restrânge de la cheltuieli; a deveni mai econom, chivernisit; **a *lega* paraua cu zece noduri** = a fi zgârcit; (pop.) **a nu *lega* două în trei** = a nu putea strânge bani; a cheltui tot ce câştigă; **nebun de *legat*** = alienat mintal, furios; persoană foarte furioasă; **a *lega* pe cineva de mâini şi de picioare** = a împiedica pe cineva să acţioneze; **a *lega* limba** (sau **gura**) **cuiva** = a împiedica pe cineva să vorbească; (refl.) **a i se *lega* limba** = a nu mai putea vorbi sau a vorbi foarte greu; **a i se *lega* picioarele** = a nu mai putea umbla sau a umbla cu mare greutate; (tranz.) **a *lega* la ochi pe cineva** = a păcăli, a înşela, a-i lua cuiva minţile; (refl.) **fiecare se *leagă* unde-l doare** = fiecare îşi cunoaşte propriile greutăţi; fiecare îşi rezolvă nevoile cum ştie mai bine; **a se *lega* la cap** (**când nu-l doare**) = a-şi crea singur greutăţi; a-şi bate singur piroane în cap

a intra în *legalitate* = a respecta legalitatea; a se conforma legilor în vigoare; **a fi în *legalitate*** = a lucra sub ocrotirea şi cu respectarea legilor în vigoare

Scanned with OKEN Scanner

în *legătură* cu... (loc. prep.) = referitor la...

lege* nescrisă** = tradiţie, obicei al pământului; (loc. adj.) **fără (de) *lege = mişel, ticălos; (loc. adv.) **după *lege*** = legal, just; **în *lege*** = de-a binelea; straşnic; cu totul; **vorba** (sau **cuvântul** cuiva) **e *lege*** = vorba (cuiva) se respectă cu stricteţe; **(nu) e *lege*** = (nu) este neapărat aşa; **în numele *legii*** = formulă de invocare a autorităţii legale; **în baza *legii*** = în litera legii; în conformitate cu legea; **în *legea* cuiva** = în felul personal al cuiva; cum îl duce capul; **unde-i *lege* nu-i tocmeală** = legea nu se discută, se respectă

a fi (sau **a semăna** etc.) ***leit*** (sau ***lei*-poleit**) **cu...** = a fi asemenea cu...; la fel cu...; aidoma; **fecior** (sau **pui, fiu**) **de *lele*** = şmecher, ticălos, dedat la rele; **a umbla în dorul *lelii*** = a umbla fără vreo treabă, a hoinări fără rost

a fi de *lemn* (sau **ca *lemnul***) = a fi insensibil; a fi nesimţitor; a fi impasibil, indiferent la toate; **a se face de *lemn*** = a înţepeni; a deveni dur, rece; **a rămâne ca de *lemn*** = a încremeni, a înlemni, a îngheţa; **doarme de poţi să tai *lemne* pe el** = se spune despre cineva foarte obosit, care doarme greu, profund; **e ger de crapă *lemnele*** = se spune când afară e ger mare; e ger de crapă ouăle corbului

a nu fi de *lepădat* = care, datorită calităţilor sale, poate fi luat în seamă; ceva care mai are preţ, valoare

a(-şi) *lepăda* masca = a se demasca; a se arăta sub adevărata înfăţişare morală; **a-şi *lepăda* potcoavele** = a muri; a sucomba

***lepădare* de sine** = renunţare la ideile sau interesele personale

leu*-paraleu** (în basme) = leu mare, cu putere extraordinară; (fig.) om curajos, tenace şi viteaz (vezi literatura populară); **partea *leului = partea cea mai mare şi mai bună, pe care şi-o însuşeşte abuziv cel mai puternic

a fi lovit (sau **bătut, trăsnit, pălit**) **cu *leuca* (în cap)** = a fi zăpăcit, idiot; a fi beat

traducere *liberă* = traducere care redă conţinutul originalului în formele proprii limbii în care se traduce, fără să respecte riguros forma originalului; **versuri *libere*** = rânduri de poezie neprozodică, în care normele prozodice, dacă apar, sunt aplicate necanonic, după dorinţa autorului; **intrare *liberă*** = intrare fără plată într-o sală de spectacol, pe stadion etc.; **lovitură *liberă*** = (la unele jocuri sportive cu mingea) lovitură acordată unei echipe drept compensaţie pentru o infracţiune sau greşeală comisă de echipa adversă; **profesiune *liberă*** = profesiune exercitată de o persoană pe cont propriu (fără să fie angajată permanent undeva); (substantivat) **a avea *liber*** = a se afla în afara obligaţiilor (mai ales profesionale) pe o perioadă de timp; a fi în concediu; (adverbial) **a vorbi *liber*** = a ţine un discurs etc. fără a citi un text; a spune deschis ceea ce gândeşte; a vorbi buruienos, obscen, fără perdea; **(a vedea) cu ochii *liberi*** = a vedea fără ajutorul unui aparat optic; **desen *liber*** = desen artistic executat fără ajutorul vreunui instrument tehnic; (loc. adv.) **în aer *liber*** = în mijlocul naturii; **sub cerul *liber*** = într-un loc descoperit; afară

în *libertate* (loc. adv.) = nestingherit, după bunul plac; **a-şi lua *libertatea* să...** (sau **de a...**) = a-şi permite să...; a-şi îngădui să...; **a pune în *libertate*** = a elibera din închisoare

Scanned with OKEN Scanner

sau din arest; ***libertate*** **individuală** = drept care garantează inviolabilitatea persoanei; ***libertate*** **de conştiinţă** = dreptul oricărui cetăţean de a avea o opinie proprie în orice domeniu de activitate; ***libertate*** **de gândire** sau ***libertatea*** **cuvântului** = dreptul de a exprima prin viu grai sau prin scris opiniile proprii

a ieşi la ***liman*** = a învinge greutăţile; a trăi mai bine; **a duce** (sau **a scoate**) **la** (un) ***liman*** (sau **la** ***liman*** **bun**) = a salva (pe cineva) dintr-o situaţie grea; **a ajunge la** (un) ***liman*** sau **a ajunge** ***limanul*** = a rezolva cele plănuite; a-şi atinge ţinta dorită

limbaj **comun** = fel obişnuit, firesc, nepretenţios de a se exprima; bază de înţelegere; concepţii comune

a-şi înghiţi ***limba*** = a fi tăcut; a se abţine de a spune ceva nepotrivit; a mânca cu poftă; **a alerga** (sau **a umbla**) **după ceva** (sau **după cineva**) **cu** ***limba*** **scoasă** = a alerga etc. după cineva sau ceva de care are mare nevoie; **a scoate** (sau **a-i ieşi**) ***limba*** **de-un cot** = a gâfâi după o alergare; a fi ostenit de muncă; **a avea** ***limbă*** **de aur** = a avea talentul de a vorbi frumos, elocvent şi la obiect; **a fi cu** ***limba*** **(fagure) de miere** = a vorbi frumos, plăcut, amabil, prietenos; **a avea** ***limbă*** **lungă** sau **a fi lung de** ***limbă*** (sau ***limbă*** **lungă**) = a fi flecar; a vorbi mult şi prost; **a avea mâncărime de** (sau **vierme la**) ***limbă*** = a nu păstra o taină; a fi limbut; **a fi slobod la** ***limbă*** (sau ***limbă*** **slobodă**) = a spune şi ce nu trebuie; a vorbi cu sinceritate şi fără prudenţă; **a-şi scurta** ***limba*** = a vorbi mai puţin; **a scurta** (sau **a tăia, a lega**) ***limba*** **cuiva** = a împiedica pe cineva să vorbească; **a i se lua** (sau **a-i pieri, a i se încurca, a i se îngroşa cuiva**) ***limba*** sau **a nu avea** ***limbă*** (de grăit) = a nu avea curajul să spună ce ar vrea să relateze; **a-şi pune frâu la** ***limbă*** sau **a-şi ţine** (sau **băga**) ***limba*** **în gură** = a tăcea; a se feri să spună ceva ce nu trebuie; (**a avea**) ***limbă*** **ascuţită** (sau **rea, de şarpe**) = a fi maliţios în ceea ce spune; a fi răutăcios în relatare; **a înţepa cu** ***limba*** = a fi caustic, ironic; a batjocori; **a trage pe cineva de** ***limbă*** = a descoase pe cineva; a căuta să afle nişte secrete; (fig.) a fi indiscret; **a fi cu două** ***limbi*** sau **a avea mai multe** ***limbi*** = a fi prefăcut, mincinos şi făţarnic; **a-şi muşca** ***limba*** = a regreta că a spus ceea ce nu trebuia; **a-i sta** (sau **a-i umbla, a-i veni**) **pe** ***limbă*** = a nu putea spune în cuvinte ceva foarte cunoscut de el; a avea un lapsus; **cu** ***limbă*** **de moarte** = a spune ultima dorinţă pe patul de moarte; **a lega pe cineva cu** ***limbă*** **de moarte** = a sili pe cineva să îndeplinească după moarte dorinţele muribundului

a se ***limpezi*** **la minte** = a se linişti, a se calma; a-şi pune gândurile în ordine

a-şi ***linge*** **degetele** (sau **buzele**) (ori, refl.) **a se** ***linge*** **pe degete** (sau **pe buze**) = a trece cu limba peste buze sau degete (pentru a lua şi ultimele resturi după ce a mâncat ceva ce i-a plăcut mult); (compus, s. m., fam.) ***linge*****-blide** (sau **talgere, talere**) = parazit, om de nimic; care trăieşte din munca altuia

a atârna (sau **a pune, a lega** cuiva) ***lingurile*** **de gât** (sau **în, de brâu**) (fam.) = a pedepsi pe cineva care a venit târziu la masă, lăsându-l flămând; **a**(**-şi**) **mânca banii** (sau **averea**) **cu** ***lingura*** = se spune despre un om avut care cheltuieşte prea mult, care risipeşte; ***lingura*** **pieptului** = furca pieptului

Scanned with OKEN Scanner

a mânca banii (sau **paralele, averea**) **cu** ***linguroiul*** = a cheltui excesiv, fără nici o măsură

linie **de plutire** = nivelul apei pe suprafaţa exterioară a unei nave în timpul plutirii; (loc. prep.) **la** (sau **în**) ***linia...*** = la nivelul...; în dreptul...; **în** ***linie*** = în şir drept, în aliniere; ***linie*** **de bătaie** (sau **de luptă**) = desfăşurare sistematică a unor forţe militare în vederea luptei; întindere a frontului ocupat de trupele combatante; ***linie*** **de apărare** = întărire alcătuită de fortificaţii, tehnică de luptă şi de trupe; ***linie*** **electrică** = ansamblul conductelor, dispozitivelor şi construcţiilor care asigură transmiterea la distanţă a energiei electrice; ***linie*** **telefonică** (sau **de telefon**) = ansamblu de conducte care fac legătura între mai multe posturi telefonice şi centralele telefonice; ***linie*** **telegrafică** = totalitatea conductelor şi instalaţiilor dintre un emiţător şi un receptor telegrafic; ***linie*** **de întârziere** = dispozitiv folosit pentru întârzierea semnalelor electrice; ***linie*** **tehnologică** = organizare a procesului de fabricaţie; ansamblu de maşini de lucru, instalaţii şi mijloace de transport într-o fabrică sau uzină, dispuse în ordinea succesiunii operaţiilor prevăzute de procesul tehnologic; ***linie*** **automată** = complex de maşini-unelte sau agregate, care execută în mod automat operaţiile de prelucrare a unor piese, organe de maşini, produse etc. şi care asigură transportul acestora de la o maşină la alta fără intervenţia muncitorului; (loc. adv.) **în** ***linii*** **generale** (sau **mari**) = în ansamblu (fără a intra în detalii)

liniuţă **de unire** = semn ortografic care serveşte pentru a marca rostirea împreună a două sau a mai multor cuvinte sau pentru a despărţi cuvintele în silabe; semn de punctuaţie folosit pentru a uni două sau mai multe cuvinte, legate între ele printr-un strâns raport lexical, morfologic sau sintactic; linioară, cratimă

până la un bob de ***linte*** = totul; **pentru un blid de** ***linte*** = se spune despre cineva care a trădat patria pentru un profit material neînsemnat

a sta (sau **a şedea** etc.) = a sta undeva neclintit, a nu se mişca dintr-un loc, stingherind activitatea altora cu prezenţa sa; **a sta** ***lipcă*** **pe capul cuiva** = a stărui mult pe lângă cineva; **a se ţine** ***lipcă*** **de cineva** = a însoţi peste tot pe cineva, stingherindu-l cu prezenţa; **a umbla** ***lipcă*** **după ceva** = a dori ceva foarte mult; a căuta să obţină ceva prin orice mijloace

a se ***lipi*** **învăţătura** (de cineva) = a asimila cunoştinţele foarte uşor; a prinde uşor; (tranz.) **a** ***lipi*** **cuiva o palmă** = a trage, a cârpi cuiva o palmă

cu ***lipici*** (loc. adj. şi adv.) = atrăgător, simpatic, fermecător; (loc. vb.) **a avea** ***lipici*** = a seduce, a atrage, a fermeca; (rar) **a prinde** ***lipici*** **de cineva** = a se întrăgosti de cineva

a fi ***lipit*** **de foame** sau **a avea coastele** ***lipite*** = a fi foarte flămând; **sărac** (sau **calic**) ***lipit*****-pământului** = foarte sărac

în ***lipsă*** (loc. adv., jur.) = în contumacie; (loc. prep.) **în** (sau **din**) ***lipsă*** **de...** = nefiind; din pricină că lipseşte; **mai bine** ***lipsă*** = mai bine renunţ; mai bine deloc; **a duce** ***lipsă*** (de ceva) = a nu avea ceva în cantitate suficientă; (adjectival) care lipseşte, care e absent; (loc. adj.) **de** ***lipsă*** = indispensabil; necesar

puţin ***lipseşte*** (sau **a** ***lipsit***) **(ca) să** (sau **că**)... = aproape să...; cât pe-aici să...; **asta** (sau **atâta**) **(îi) mai**

Scanned with OKEN Scanner

lipseşte = se spune în faţa unei neplăceri care apare peste alta, deja existentă

***listă* de bucate** sau (rar) **de mâncare** = foaie pe care sunt înscrise mâncărurile şi băuturile ce se servesc într-un local de consum într-o zi (meniu); ***listă* civilă** = sumă pe care o poate cheltui anual din fondurile statului o familie monarhică sau şeful statului, pentru nevoile personale

limbă *literară* = aspectul cel mai corect al limbii naţionale, produs al unei continue prelucrări a limbii din partea scriitorilor, a publiciştilor, a oamenilor de ştiinţă etc. şi constituind o sinteză a posibilităţilor de exprimare ale limbii întregului popor la un moment dat

literatura* populară** = literatură anonimă, care, transmisă pe cale orală, devine, dintr-o operă individuală la origine, o creaţie colectivă; ***literatură* cultă** = literatură care aparţine unor autori individuali cunoscuţi ca atare şi transmisă prin scris; (peior.) **a face *literatură = a ocoli esenţa discuţiei prin divagaţii fără sens

literă* mare** = majusculă; ***literă* mică** = minusculă; ***literă* cu *literă = în amănunţime; întocmai, aidoma; ***litera* legii** (sau **a cărţii**) = exact cum scrie într-o lege (sau într-o carte); (p. ext.) mecanic, rigid; **a rămâne** (sau **a deveni** etc.) ***literă* moartă** = (despre un tratat, o lege) a nu se mai aplica; a nu mai avea valoare; **om de *litere*** = scriitor

a se plimba (sau **a umbla**) **ca vodă prin *lobodă*** (pop.) = a se plimba fără nici o grijă, dându-şi importanţă

din (sau **de pe**) ***loc*** (loc. adv.) = de pe locul unde stă, fără a se deplasa; **în** (sau **pe**) ***loc*** = de pe locul unde stă; neclintit; într-o clipă, imediat; **pe *loc* repaus** = comandă militară care indică ieşirea din poziţia de „drepţi"; o poziţie mai liberă; **a-i sta cuiva mintea-n *loc*** = se spune când cineva se află în faţa unui lucru de neînţeles, greu de imaginat; **a sta pe *loc*** = a se opri din mişcare; **la *loc*** = acolo unde-i era locul, unde stătuse înainte; **a-i veni** (cuiva) **inima** (sau **sufletul**) **la *loc*** = a se potoli, a-şi reveni din spaimă, nedumerire etc.; **a pune pe cineva la *locul* lui** = a da cuiva o lecţie de bună-cuviinţă; a pune pe cineva la respect; (fam.) **la *loc* comanda** (sau **mişcarea**) = comadă militară care înseamnă că trebuie să se revină asupra unei mişcări greşite; **la un *loc*** = împreună, laolaltă; **până într-un** (sau **la un**) ***loc*** = până la un moment, punct; într-o măsură oarecare; **în** (sau **peste**) **tot *locul*** = pretutindeni; **din *loc* în *loc*** (sau **dintr-un *loc* într-altul** = de colo până colo; încoace şi încolo; din distanţă în distanţă; ici şi colo; **a o lua** (sau **a porni**) **din *loc*** = a pleca de undeva; **a nu-şi** (**mai**) **afla** (sau **găsi**) ***locul*** sau **a nu-i mai prii *locul*** = a pleca de undeva; **a nu-şi** (**mai**) **afla** (sau **găsi**) ***locul*** sau **a nu-l** (**mai**) **ţine** (sau **încăpea**) **pe cineva *locul*** = a nu mai avea astâmpăr sau odihnă; a fi nerăbdător, neliniştit; **a nu** (**mai**) **avea *loc* de cineva** = a fi stânjenit, incomodat de cineva; a se lega mereu de cineva, a-i pricinui neajunsuri; **a sta** (sau **a ţine, a rămâne, a încremeni**) **ţintuit *locului*** (sau **pe *loc*, în *loc***) = a sta nemişcat; **a sta la un *loc*** = a fi cuminte, a sta liniştit; **a muta din *loc*** = a duce ceva în altă parte; (**a merge, a veni, a pleca** etc.) **la faţa *locului*** = a se deplasa la locul unde s-a întâmplat ceva (pentru a face cercetări); **o palmă de**

Scanned with OKEN Scanner

loc = o distanţă mică; ***loc*** **de casă** = teren destinat pentru construcţia unei locuinţe; ***loc*** **de veci** = suprafaţă mică de teren din cimitir, proprietate particulară, destinat pentru morminte sau cavouri; **(a fi) de** ***loc*** (sau **de** ***locul*** **lui** ori **al ei** etc.) **din...** sau **din partea** ***locului*** = a fi originar de acolo sau din regiunea respectivă; **a lua** ***loc*** = a se aşeza; **ia** ***loc*** **!** = invitaţie de a se aşeza; **a-şi face** ***loc*** = a-şi croi un drum; a răzbate; **a face** ***loc*** = persoană care se dă la o parte pentru a permite cuiva să treacă; **a fi la** ***locul*** **lui** = a fi corect, cinstit etc.; **(a se pune) în** ***locul*** **cuiva** = a se imagina în locul cuiva (pentru a-l putea înţelege); **a da** ***loc*** **la...** = a determina, a provoca; a avea drept urmare; **a fi** ***locul*** = a fi nimerit, a fi cazul; **a avea** ***loc*** = a se întâmpla, a se produce; **din capul** ***locului*** = de la început; **în** ***loc*** **de...** sau **în** ***locul...*** = arată o înlocuire, o substituire; **în** ***loc*** **să...** (sau **de a...**) = arată raportul de opoziţie dintre două idei, două acţiuni

locotenenţă **domnească** (în epoca modernă, în Ţara Românească şi Moldova) = organ administrativ-politic care ţinea locul domnitorului şi exercita atribuţiile acestuia; căimăcămie

mare ***logofăt*** = (în Moldova) întâiul boier de divan, care conducea cancelaria domnească şi, în lipsa domnului, sau a mitropolitului, prezida divanul; (în Muntenia) unul dintre cei mai de seamă boieri de divan, urmând după ban; ***logofăt*** **al doilea** = secretarul marelui logofăt; ***logofăt*** **al treilea** = dregător care avea atribuţii de maestru de ceremonii; ***logofăt*** **de taină** (sau **domnesc**) = secretarul particular al domnului; ***logofăt*** **de vistierie** = secretar al vistieriei domneşti

cu ***lopata*** (loc. adv.) = din belşug, din abundenţă; (fam.) **sapa şi** ***lopata*** = moartea; **a da la** ***lopată*** = (despre cereale) a vântura

a se ***lovi*** **cu capul de pragul de sus** = a căpăta experienţă în urma unei întâmplări nefericite; a se învăţa minte; **a se** ***lovi*** **ca nuca-n perete** = a nu se potrivi deloc

lovitură **de graţie** = (adesea şi fig.) ultima lovitură, fatală; **a da** ***lovitura*** = a reuşi foarte bine în ceva (bun sau rău); ***lovitură*** **de stat** = act de violare a constituţiei unui stat, când un grup de persoane preia puterea prin violenţă; ***lovitură*** **de trăsnet** = întâmplare neaşteptată şi năpraznică, venită pe neaşteptate; ***lovitură*** **de teatru** = acţiune care şochează; întâmplare bruscă; ***lovitură*** **de berbec** = (antic) atacarea porţilor de cetate cu lovituri date cu o armă de luptă numită berbec; creştere a presiunii unui lichid dintr-o conductă, produsă prin închiderea bruscă a unei supape; (sport) ***lovitură*** **de pedeapsă (11 metri)** = sancţiune acordată de arbitru pentru o incorectitudine comisă de un jucător al unei echipe, care constă într-o lovitură executată de adversar în condiţii avantajoase; ***lovitură*** **de colţ** = lovitură executată dintr-unul din unghiurile terenului de joc al echipei în apărare de către un jucător al echipei adverse; corner; ***lovitură*** **de picior căzută** = dropgol (rugby)

a ***lua*** **altă vorbă** = a schimba (cu dibăcie) subiectul discuţiei atunci când unuia nu-i convine ce (despre ce) se vorbeşte; **a(-şi)** ***lua*** **picioarele la spinare** = a pleca repede dintr-un loc; a şterge-o; **a** ***lua*** **puşca la ochi** (sau **la cătare**) = a ochi cu arma; **a-şi** ***lua*** **pălăria** (**din** sau **de pe cap**) = a saluta; **a** ***lua*** **pasărea din zbor**

Scanned with OKEN Scanner

= se spune despre un bun ochitor; **a-şi *lua* nădejdea** (de la cineva sau de la ceva) = a renunţa în favoarea altuia; a nu mai spera; **a-şi *lua* de seamă** = a se răzgândi; **a nu-şi *lua* ochii de la** (sau **de pe**)... = a privi cu insistenţă ceva; a nu-şi putea lua privirea de la ceva; **a-şi *lua* o grijă de pe cap** = a se elibera de un gând, o grijă; **a-i *lua* cuiva** (o suferinţă) **cu mâna** = a face să-i treacă cuiva o suferinţă, o grijă, imediat; (refl.) **a i se *lua*** (cuiva) **o piatră de pe inimă** = se spune atunci când o persoană a scăpat de o grijă mare; (fam.) **a *lua* purceaua de coadă** = a se îmbăta; (refl. recipr.) **poţi să te *iei* de o mână cu el** = de acceaşi teapă; cu aceleaşi apucături; **a se *lua* de cap** (sau **de piept**) cu cineva = a se certa în mod violent cu cineva; **a se *lua*** (cu cineva) **la trântă** = a se lupta corp la corp; **a (o) *lua* la măsea** = a bea mai mult decât trebuie; **a *lua* hainele la purtare** = a îmbrăca în fiecare zi hainele bune, de sărbătoare; (fam.) **a-şi *lua* nasul la purtare** = a se obrăznici; **a *lua*** (cuiva) **sânge** = a face cuiva o incizie (pentru analize sau în cazul descongestionării); **a *lua*** (cuiva) **comanda** = a înlătura (pe cineva) de la conducere (în unităţi militare etc.); **a-i *lua*** (cuiva) **ochii** (sau **văzul, vederile**) = a orbi prin farmec, strălucire; a zăpăci; a ului pe cineva; **a-i *lua*** (cuiva) **viaţa** (sau **sufletul, zilele**) = a ucide; **a-şi *lua* viaţa** (sau **zilele**) = a se sinucide; ***ia*-l dacă ai de unde** (sau **de unde nu-i**) = se spune despre cineva care a dispărut de la locul ştiut; **a nu şti de unde să *iei* pe cineva** = a nu mai şti în ce împrejurare ai cunoscut pe cineva; **a *lua*** (pe cineva) **părtaş** = a se asocia cu cineva într-o afacere etc.; **a *lua*** (pe cineva) **pe procopseală** = a angaja pe cineva promiţându-i că-l vei remunera; **a *lua* comanda** = a fi numit într-un post de conducere; **a *lua*** (un lucru) **în primire** = a-şi asuma răspunderea pentru un lucru valoros luat în primire; (refl. recipr.) **a se *lua* la sfadă** (sau **la ceartă** etc.) = a se certa; (expr. şi loc. vb.) **a *lua* măsură** (sau **măsuri**) = a face măsurători în vederea confecţionării unui lucru; **a *lua* parte** = a participa, a asista; **a *lua* pildă** = a urma exemplul (bun sau rău) altuia; **a *lua* obiceiul** (sau **năravul** etc.) = a se obişnui cu ceva (rău); **a *lua*** (**pasaje** sau **idei**) **dintr-un autor** = a reproduce într-o scriere idei extrase din lucrările altui autor, indicând sursa sau însuşindu-şi ideile (sau citatele) în mod fraudulos; **a *lua* fiinţă** = a se înfiinţa; **a *lua* sfârşit** = a se termina; **a *lua* înfăţişarea** (sau **aspectul** etc.) = a da impresia de...; **a *lua* un nou aspect, o nouă formă** etc. = a se transforma; a căpăta alt aspect; a se metamorfoza; **a-şi *lua* numele de la...** = a purta un nume care aminteşte de..., care se leagă de...; **a *lua* o notă bună** (sau **rea**) = a obţine o notă bună (sau rea); (despre ambarcaţii) **a *lua* apă** = a intra apa, a inunda; **a *lua* foc** = a se aprinde; (înv.) **a *lua* veste** (sau **scrisoare, răspuns** etc.) = a primi veste etc.; **a-şi *lua* ziua bună** = a-şi lua rămas bun la despărţire; **a-şi *lua* traista şi ciubucul** = se spune despre un om sărman, care n-are ce duce cu el când pleacă la drum; **a-şi *lua* tălpăşiţa** (sau **catrafusele** etc.) = a pleca imediat dintr-un loc; a o şterge; a fugi învins, ruşinat; **a *lua*** (pe cineva) **la** (sau **în**) **armată** = a înrola, a încorpora un

Scanned with OKEN Scanner

recrut; **a *lua*** (pe cineva) **pe sus** = a lua (pe cineva) cu forţa; **a *lua*** (pe cineva) **pe nepusă masă** = a lua (pe cineva) cu forţa, fără veste; **a-l *lua* moartea** sau **Dumnezeu** (ori, depr. **dracul, naiba**) = a sucomba, a muri; **l-a *luat* dracul** (sau **mama dracului, naiba**) = se spune când o persoană (rea) este la capătul puterilor; când este intră într-un mare necaz, fără scăpare; **a *lua*** (pe cineva) **cu binele** (sau **cu frumosul, cu binişorul, cu încetişorul, cu răbdare**) = a trata pe cineva cu menajamente, blând şi cu tact; **a *lua*** (pe cineva) **cu răul** = a se purta aspru (cu cineva); **a *lua*** (pe cineva) **cu măgulele** sau (refl.) **a se *lua* pe lângă cineva cu binele** = a linguşi, a măguli pe cineva pentru a-i căpăta bunăvoinţa, încrederea; **a *lua*** (pe cineva) **sub ocrotirea** (sau **sub aripa sa**) = a ocroti (pe cineva); **a *lua*** (pe cineva sau ceva) **în batjocură** (sau **în bătaie de joc, în râs, în zeflemea, peste picior, în mod ironic**) = a-şi bate joc (de cineva); a batjocori (pe cineva); **a *lua*** (pe cineva) **cu ameninţări** = a ameninţa (pe cineva) cu eventuale represalii; **a *lua*** (pe cineva) **la rost** (sau **la trei parale, la refec, la trei păzeşte, la şocoteală** etc.) = a cere (cuiva) cont de ceva; a-l mustra, certa pentru fapte rele; **a *lua*** (pe cineva) **pe departe** = a începe o discuţie cu cineva vorbindu-i pe ocolite, în scopul de a obţine ceva de la el sau pentru a-i comunica o veste rea; **nu mă *lua* aşa!** = nu-mi vorbi pe tonul acesta! nu mă trata aşa!; **a o *lua* de bună** = a accepta ceva ca atare; a fi de acord cu situaţia respectivă; a nu judeca ceea ce ţi se spune; bun sau rău, asta e!; **a *lua*** (ceva) **de nimic** = a nu lua în serios ce i se spune; **a *lua*** (ceva) **în nume de bine** (sau **de rău**) = a raţiona asupra unui lucru dacă e bun sau rău; **a *lua*** (pe cineva sau ceva) **de** (sau **drept**) = a confunda o persoană cu alta; **a *lua* lucrurile (aşa) cum sunt** = (a se împăca) a accepta situaţia de fapt; **a-l *lua* ceva înainte** = a-l copleşi, a-l cuprinde; **a *lua* frica cuiva** (sau **a ceva**) = a se teme (de cineva sau ceva); (refl.) **a se *lua* de gânduri** = a se îngrijora; **a o *lua* la fugă** = a o lua la goană, în fuga mare; **a o *lua* la galop** (sau **la trap, la pas**) = a porni la galop etc.; (reg.) **a o *lua* în porneală** = a scoate oile la păscut după mulsul de seară; **a o *lua* înainte** = a merge înaintea altuia sau a altora (pentru a-i conduce, pentru a le arăta direcţia); **a i-o *lua*** (cuiva) **înainte** (sau **pe dinainte**) = a întrece (pe cineva); **a-şi *lua* zborul** = a porni în zbor; (fig.) a pleca de acasă (copiii când se fac mari, rude venite în vizită etc.); (refl.) **a se *lua* după cineva** (sau **ceva**) = a urmări, a fugări (pe cineva); a pleca într-o direcţie ghidându-se după cineva din faţa lui; (fig.) a imita comportamentul, a urma sfaturile cuiva; (refl. recipr.) **a se *lua* cu cineva** = a pleca la drum cu cineva; a se asocia, a se întovărăşi cu cineva într-o afacere; (refl.) **a se *lua* cu cineva** (sau **ceva**) = a-şi petrece vremea cu cineva (sau ceva) şi a uita de griji; a se distra; **a se *lua* cu vorba** = a se antrena într-o discuţie interminabilă uitând de treburi; **a(-şi) *lua* câmpii** = a pleca la întâmplare, fără vreun ţel (de durere, desperare, deznădejde etc.)

***luare*-aminte** = atenţie mărită

***luceafărul* de dimineaţă** sau ***luceafărul* de ziuă, *luceafărul* porcilor, *luceafărul* boului** = planeta Venus (văzută dimineaţa, înainte de răsăritul

soarelui; **luceafărul de seară** sau ***luceafărul* de noapte**, ***luceafărul* ciobanilor** = planeta Venus (văzută seara); ***luceafărul* cel mare de miezul nopţii** sau ***luceafărul cel frumos*** = steaua Vega din constelaţia Lirei; ***luceafărul* porcesc** sau ***luceafărul* porcar** = steaua Aldebaran din constelaţia Taurului; ***luceafărul* cel mare de noapte** = steaua Hiperion

sărăcie *lucie* = mizerie, sărăcie mare; **sărac *luciu*, sărac lipit pământului** = foarte sărac

a nu avea cu *lucrul* (tranz.) = a face ce nu trebuie; a nu-şi vedea de treabă

a pune în *lucrare* = a pune în practică un lucru gândit

lucru* în sine** = realitatea obiectivă (după Kant) care există fără cunoaşterea noastră; deşi percepută sub formă de reprezentare, nu poate fi cunoscută în esenţa ei; ***lucru* imobil** (sau **nemişcător**) = lucru care, în mod natural sau prin voinţa omului, nu poate fi mutat dintr-un loc în altul; ***lucru* mobil** (sau **mişcător**) = lucru care poate fi strămutat dintr-un loc în altul; ***lucru* rău** (sau **prost**) = se spune în familie despre o persoană care nu e bună de nimic; (loc. adj.) **de *lucru = activitate; **zile de *lucru*** = timpul în care se munceşte; **haine de *lucru*** = hainele cu care se lucrează; **a avea de *lucru*** = a fi (foarte) ocupat; a fi în slujbă, a avea servici; a avea greutăţi, dificultăţi (cu cineva); **a nu avea de *lucru*** = a fi şomer; a nu găsi unde să muncească; se spune atunci când cineva face gafe, pozne, când îşi face rău singur; **a pune** (pe cineva) **la *lucru*** = a-i da cuiva ceva să facă; a-l angaja într-o slujbă; **a-şi face de *lucru*** (cu cineva sau ceva) = a-şi pierde vremea cu ceva fără valoare sau cu o persoană nedemnă; a se face că lucrează; a-şi face singur dificultăţi; **a fi în *lucru*** = ceva neterminat; în curs de elaborare, de fabricare, de finisare; ***lucru* în** (sau **pe**) **bandă** = organizare în producţie în care produsele se realizează deplasându-se pe o bandă rulantă; ***lucru* în lanţ** = mod de organizare a producţiei în care obiectul care se lucrează se deplasează ritmic în raport cu echipele specializate de muncitori; (ist.) ***lucru* domnesc** = obligaţie pe care o aveau în Evul Mediu ţăranii dependenţi din Ţările Române şi care consta în prestaţii de muncă în folosul domnitorului; (fiz.) ***lucru* mecanic** = energie dezvoltată de o forţă, care acţionează asupra unui corp, egală cu produsul dintre componenţa forţei care acţionează asupra corpului în direcţia deplasării punctului ei de aplicaţie şi mărimea acestei deplasări; ***lucru* de nimic** = fapt lipsit de importanţă; fără valoare; ***lucru* mare** = realizare valoroasă; rar, deosebit; (adverbial) cu valoare intensivă; **nu-i mare (cine ştie ce) *lucru*** = fără mare importanţă

respiraţie *luctuoasă* = respiraţie în care expiraţia este însoţită de gemete

îndrăgostit (sau **amorezat**) ***lulea*** (adverbial) = foarte îndrăgostit; înnebunit de dragoste

(drept) ca *lumânarea* (loc. adv. şi adj.) = foarte drept; **la *lumânare*** = la lumina unei lumânări (vezi G. Topîrceanu); **a căuta** (pe cineva sau ceva) **cu *lumânarea*** = a căuta pe cineva sau ceva cu ardoare, cu multă stăruinţă; **a ţine** (cuiva) ***lumânarea*** = a veghea pe cineva în momentul morţii (ţinându-i lumânarea aprinsă)

de când (e sau **cu**) ***lumea* (şi pământul)** = de (sau din)totdeauna; vreodată; **cât (e) *lumea* (şi pământul)** = veşnic;

Scanned with OKEN Scanner

etern ; (în construcţii negative) niciodată ; (reg.) **până-i** ***lumea*** = veşnic ; (în construcţii negative) niciodată ; **nici pentru toată** ***lumea*** sau **pentru nimic în** ***lume*** = cu nici un preţ ; cu nici un chip ; **că (doar) nu piere** ***lumea*** = se spune atunci când ceri cuiva ceva sau când vrei să convingi pe cineva că un anumit lucru nu e aşa de greu de făcut sau că nu cere un sacrificiu sau o grabă prea mare ; **parcă toată** ***lumea*** **e** (sau **ar fi**) **a lui** = despre o persoană în culmea fericirii, cuprinsă de euforie ; ***lumea*** **veche** = pământul înainte de descoperirea Americii (Asia, Europa şi Africa) ; ***lumea*** **nouă** = cele două Americi şi Oceania ; ***lumea*** **tăcerii** = adâncurile oceanelor şi mărilor ; **în** (sau **prin**) **toată** ***lumea*** = peste tot, pretutindeni ; **în** (sau **din**) **fundul** ***lumii*** sau **(de) peste lume** = (de) foarte departe ; **a se duce** (sau **a fugi, a pleca**) **în** ***lume*** (sau **în toată** ***lumea***, **în** ***lumea*** **largă**) = a pleca departe, într-un loc necunoscut ; **a da cuiva drumul în** ***lume*** = a lăsa cuiva libertatea să plece unde vrea ; **a(-şi) lua** ***lumea*****-n cap** = a pleca departe (mai ales din cauza sărăciei, a supărărilor, a necazurilor) ; **a umbla prin** ***lume*** sau **a cutreiera** ***lumea*** = a călători mult şi în multe locuri ; a colinda pământul ; **a lua** ***lumea*** **de-a lungul** (**şi de-a latul**) = a cutreiera toată lumea ; **a dormi** (sau **a adormi**) **ca dus** (sau **ca duşi**) **de pe** ***lume*** = a dormi (sau a adormi) adânc ; (rar) **a ieşi la** ***lume*** = a ajunge la lumină, la loc deschis, la larg ; **om de** ***lume*** = persoană cu experienţă de viaţă ; persoană veselă, exuberantă, cu chef de petrecere ; (loc. adj.) **ca** ***lumea*** = aşa cum se cuvine, aşa cum trebuie ; conform cu uzanţele din societate ; (**a fi**) **în rând cu** ***lumea*** = a fi la fel cu ceilalţi ; a avea o viaţă bine organizată ; a fi cu rost ; ***lume*****(a) de pe** ***lume*** sau ***lumea*** **toată, o lume** (**toată, întreagă**) = foarte mulţi oameni ; mulţime nenumărată ; **a pune** ***lumea*** **pe degete** = a păcăli oamenii ; a-şi bate joc de ei ; a fi şmecher ; **a ieşi** (sau **a scoate capul**) **în** ***lume*** = a ieşi printre oameni ; a începe să frecventeze societatea ; **a ajunge** (sau **a fi**) **de râsul** ***lumii*** = a ajunge (sau a fi) într-o situaţie degradantă ; a se face de râs ; **a veni pe** ***lume*** = a se naşte ; a face ochi ; **a se duce** (**fiecare**) **în** ***lumea*** **lui** = a-şi vedea fiecare de treburile sale ; **nu ştie pe ce** ***lume*** **e** (sau **se află**) = nu ştie nimic din ce se întâmplă în jurul său şi în viaţă (din varii motive) ; **a-i fi** (cuiva) ***lumea*** **dragă** = a-i plăcea viaţa, să trăiască ; **când ţi-e lumea mai dragă** = când nu te aştepţi ; când nici nu te gândeşti ; **zi-i** ***lume*** **şi te mântuie !** = asta e ! n-ai ce(-i) face ! ; (loc. adj.) **de** ***lume*** = care se referă la viaţă plăcută, plină de petreceri şi de dragoste ; ***lumea*** **albă** = (în basme) viaţa pământească, în care trăiesc oamenii ; ***lumea*** **neagră** = (în basme) viaţa subpământeană, în care ar trăi duhurile rele ; ***lumea*** **de apoi** (sau ***lumea*** **cealaltă, ceea** ***lume***) = (în concepţiile religioase) viaţa de dincolo de moarte ; (în basme) regiune imaginată a fi dincolo de acest pământ, pe celălalt tărâm

boli ***lumeşti*** = boli venerice

a ***lumina*** (cuiva) **calea** (sau **drumul**) = a-i călăuzi paşii, calea ; **a se** ***lumina*** **de ziuă** = a se face ziuă ; **a se** ***lumina*** **a ploaie** = (despre cer, atmosferă) a căpăta o lumină difuză care anunţă ploaia

lumină **albă** = lumină mijlocie a zilei, care conţine toate radiaţiile spectrului

Scanned with OKEN Scanner

vizibil; ***lumină* rece** = lumină care conţine un număr foarte mic de radiaţii infraroşii şi care are un efect termic redus; ***lumină* monocromatică** = lumină formată din radiaţii de o singură culoare spectrală; ***lumină* compusă** = lumină care conţine radiaţii de mai multe lungimi de undă; ***lumină* naturală** = lumină complet nepolarizată, caracterizată prin diversitatea direcţiilor de oscilaţie ale radiaţiilor electromagnetice care o compun, distribuite uniform în jurul direcţiei de propagare; ***lumină* polarizată** = lumină alcătuită din radiaţii electromagnetice ale căror direcţii de oscilaţie nu sunt uniform distribuite în jurul direcţiei de propagare; (astr.) ***lumină* antisolară** = pată foarte slab luminoasă, care se vede noaptea pe cer în locul opus soarelui; ***lumină* zodiacală** = pată luminoasă care, la latitudinea noastră, se vede toamna spre est, înainte de răsăritul soarelui, şi primăvara spre vest, după apusul soarelui; (fiziol.) ***lumină* animală** = lumină produsă de unele organisme animale pe baza energiei chimice a unor substanţe (vezi licurici); (loc. adv.) **la *lumina* mare** = în văzul tuturor, fără să se ascundă; făţiş; **pe *lumină*** = în timpul zilei; de la răsăritul până la apusul soarelui, până nu se înserează; (loc. prep.) **în *lumina*...** = din punctul de vedere al...; prin prisma (unei anumite concepţii); potrivit cu...; (rar) **la *lumina*...** = cu puterea...; cu ajutorul...; (loc. vb.) **a da *lumină*** = a lumina; **a vedea *lumina* zilei** = a fi înzestrat cu simţul văzului; a se naşte; **a răsări** (sau **a se arăta**) **la *lumină*** = a ieşi la vedere (din casă, dintr-o ascunzătoare etc.); a se arăta; **a scoate** (pe cineva) **la *lumină*** = a scoate pe cineva dintr-o încurcătură; a ajuta (pe cineva) să scape de sărăcie (sau din altă situaţie dificilă); a emancipa (pe cineva); **a pune** (ceva) **în *lumină*** = a scoate în relief ceva; a sublinia o idee; **a pune într-o *lumină* bună** (sau **rea, urâtă** etc.) = a scoate în evidenţă calităţile sau aspectele negative ale cuiva; **a prezenta** (sau **a privi, a aprecia**) **ceva** sau **pe cineva într-o *lumină* oarecare** = a privi sau a prezenta pe cineva din punctul de vedere al unei concepţii (religioasă, ştiinţifică, culturală etc.); **a vedea *lumina* tiparului** sau (înv.) **a ieşi la *lumină*** = a fi publicat, tipărit; (**limpede**) **ca *lumina* zilei** = clar, evident, de netăgăduit; ***lumină* electrică** = iluminare pe bază de energie electrică; ***lumină* de control** = indicaţie luminoasă care serveşte la controlul stării şi modului de funcţionare a unei instalaţii de telecomandă, a macazurilor, a semnalelor de cale ferată etc.; **a-i fi** (cuiva) **drag ca *lumina ochilor*** = a-i fi (cuiva) foarte drag; **a îngriji** (sau **a păzi**) **ca** (**pe**) ***lumina* ochilor** = a îngriji, a păzi pe cineva drag cu cea mai mare atenţie; **a arunca** (**o**) ***lumină*** (asupra unei chestiuni) sau **a aduce** (**o**) ***lumină*** (într-o chestiune) = a lămuri, a clarifica o problemă; **a face *lumină* în capul** (sau **în mintea**) **cuiva** = a face pe cineva să înţeleagă ceva, o chestiune încurcată; a-i limpezi mintea; ***Lumină* lină** = cântare bisericească; **„Veniţi de luaţi *lumină*!”** = invitaţie făcută de preot în clipa când se anunţă învierea lui Iisus Hristos

***lună* nouă** = momentul în care luna este în conjucţie cu Soarele, când se vede o porţiune mică din suprafaţa sa iluminată de acesta; înfăţişarea lunii

Scanned with OKEN Scanner

în acest moment: crai-nou; ***lună*-plină** = momentul în care luna este în opoziţie cu Soarele şi i se vede întregul disc iluminat de acesta; luna văzută în întregime; **a trăi în *lună*** sau **a fi căzut din *lună*** = a fi rupt de realitate; lipsit de simţ practic; **a apuca *luna* cu dinţii** sau **a prinde** (sau **a atinge**) ***luna* cu mâna** = a obţine sau a realiza ceva considerat aproape imposibil; **a promite** (şi) ***luna* de pe cer** = a se angaja să ofere ceva imposibil; promisiune deşartă; **câte-n *lună* şi-n stele** (sau **în soare**) = de toate; tot ce se poate închipui; **a da cu barda** (sau **a împuşca**) **în *lună*** sau **a fi împuşcă-n *lună*** = a fi nesocotit; **a-i răsări** (cuiva) ***luna* în cap** = a cheli; ***lună* siderală** = perioadă de revenire a lunii în dreptul aceleiaşi stele fixe; ***i*lună solară** = interval de timp egal cu a douăsprezecea parte din anul solar; ***lună* de miere** = prima lună din căsătorie; (loc. adv.) **pe *lună*** = lunar, selenar; **cu *luna*** = nagajat sau închiriat cu plata lunară; **cu *lunile*** sau ***luni* de-a rândul, *luni* întregi, *luni* de zile** = timp de mai multe luni, până la un an

a avea mână *lungă* (sau **degete *lungi***) sau **a fi *lung* de mână** (sau **de, în degete**) = a avea prostul obicei de a fura, de a fi hoţ; **a fi *lung* în** (sau **de**) **limbă** sau **a avea limbă *lungă*** = a fi limbut; a vorbi prea mult şi, mai ales, a spune şi ce nu trebuie; **a cădea cât este de *lung*** = a cădea lungindu-se pe jos; **zeamă** (sau **ciorbă**) ***lungă*** = mâncare zemoasă, fără gust, inconsistentă; vorbire banală, anostă, fără conţinut; **silabă** (sau **vocală**) ***lungă*** = silabă (sau vocală) care are o durată de pronunţare mai mare decât durata medie; **zile** (sau **ani**) ***lungi*** = timp îndelungat (care s-a scurs greu); **vorbă *lungă*** = vorbărie goală, fără conţinut; **a se uita** (sau **a privi**) ***lung*** (la cineva sau la ceva) = a privi mirat, nedumerit, mult şi atent, cu reproş (la cineva sau la ceva); (loc. adv. şi prep.) **de-a** (sau **în**) ***lungul*** = în direcţia lungimii; pe lângă, pe marginea...; de la un capăt la altul; **în *lung* şi în lat** (sau **în larg** = peste tot, în toate direcţiile, pretutindeni; **a nu-şi cunoaşte** (sau vedea) ***lungul* nasului** = a fi obraznic

a se *lungi* (cuiva) **urechile (de foame)** (refl.) = a fi foarte flămând; a răbda de mult timp de foame; **a i se *lungi*** (cuiva) **ochii** (sau **căutătura**) **a drum** = a fi dornic de a pleca (departe); **a i se *lungi*** (cuiva) **nasul** = a se obrăznici; a debita minciuni; (tranz.) **a *lungi* pasul** = a merge mai repede, în pas amplu; a-şi aminti că se grăbeşte; (tranz.) **a (nu) *lungi* vorba** = a (nu) vorbi mai mult decât trebuie; a (nu) prelungi inutil discuţia

***lungime* de undă** = diatnţă care separă într-o undă două puncte succesive aflate în aceeaşi fază de oscilaţie; spaţiu parcurs de undă timp de o perioadă; ***lungimea* cuvântului** = numărul de biţi care compun un cuvânt

a face (sau **a se pune, a se aşeza**) ***luntre* şi punte** = a folosi toate căile pentru a obţine sau a împiedica realizarea a ceva

lup* îmbrăcat în piele de oaie** sau ***lup* îmbrăcat în pielea oii** = om şiret, rău, prefăcut, ascuns; **a intrat *lupu*-n coşar** = păzeşte-te de hoţ; **vorbeşti de *lup* şi *lupul* la uşă** = vorbeşti despre cineva şi acesta tocmai soseşte; **a da oile în paza *lupului = a lăsa pe cineva la discreţia duşmanilor; **a avea urechi de *lup*** = a auzi bine; **a închide *lupul* în stână** = a-ţi aduce singur duşmani în casă sau în preajmă;

Scanned with OKEN Scanner

a trăi ca *lupul* în pădure = a trăi singur, în largul său; **a înghiţi** (sau **a mânca**) **ca** (sau **cât**) ***lupul*** = a înghiţi sau a mânca hulpav, mult şi cu lăcomie; **a se duce (ca) pe gura *lupului*** = a dispărea cu repeziciune, pierdut pentru totdeauna; **a se arunca în gura *lupului*** = a se expune primejdiilor; **a scăpa (ca) din gura *lupului*** = a (se) salva dintr-o situaţie foarte grea; **a scoate** (sau **a trage**) **ca din gura *lupului*** = a salva un lucru aproape pierdut

se *luptă* ziua cu noaptea = a se crăpa de ziuă; se face ziuă

sărăcie cu *lustru* = sărăcie mare, sărăcie lucie

a fi ca *lutul* în mâna olarului (despre oameni) = se spune despre oamenii lipsiţi de personalitate, care sunt uşor de influenţat

de *lux* (loc. adj.) = articole de calitate superioară şi de rafinament; de cea mai bună calitate; extrem de confortabil, elegant; **a face *lux*** = a duce o viaţă fastuoasă, extrem de costisitoare; a se îmbrăca foarte elegant şi costisitor

M

a schimba *macazul* (fam.) = a-şi schimba părerea sau atitudinea faţă de cineva; a-şi schimba concepţia etc.

***macrostructură* socială** = totalitatea relaţiilor şi instituţiilor dintr-o societate

a scoate *mahmurul* (din cineva) (reg.) = a enerva (pe cineva); a scoate din sărite, a scoate (pe cineva) din ţâţâni

***mai* întâi (şi-ntâi)** = înainte de toate; ***mai* apoi** = după aceea; ***mai* rar** (în locuţiuni, întărind sensul unor cuvinte) = nu prea des; ***mai* e vorbă!** = neapărat! desigur! nu încape discuţie! sigur!; **ce *mai* atâta vorbă** sau **ce *mai* încoace-ncolo** = se spune când se pune capăt unei discuţii prea lungi

a scoate (sau **a ieşi**) **la *maidan*** (pop.) = a scoate sau a ieşi la vedere; a (se) arăta, a (se) face văzut; **a bate *maidanul*** = a hoinări, a nu face nimic folositor

reprezentanţă *majoritară* = sistem electoral conform căruia sunt consideraţi aleşi numai candidaţii care au întrunit majoritatea absolută a voturilor

***majoritate* absolută** = număr de voturi egal cu cel puţin jumătate plus unu din total; ***majoritate* relativă** = numărul cel mai mare de voturi obţinut de cineva în raport cu voturile obţinute de fiecare dintre ceilalţi candidaţi; ***majoritate* civilă** = majorat

a ieşi la *mal* = a o scoate la capăt; a duce o treabă la bun sfârşit; **a se îneca** (**ca ţiganul** sau **tocmai**) **la *mal*** = a interveni o piedică majoră tocmai atunci când treaba este aproape gata; **un *mal* de om** (sau **de femeie**) = se spune despre un bărbat (sau despre o femeie) foarte voluminos, mare; **cât un *mal*** = (despre fiinţe) mare, mătălos; uriaş

de *mamă* (loc. adj.) = (despre relaţii de rudenie) care se află în linie maternă; **vai de *mama* mea** (sau **a ta** etc.)! = vai de mine (te tine etc.)!; **(de) *mama* focului** = straşnic, grozav; **la *mama* dracului** = foarte departe, aiurea; **de când *mama* m-a** (sau **te-a** etc.) **făcut** = de când sunt (eşti etc.) pe lume; de totdeauna; **de** (sau **pe**) **când era *mama* fată** (**mare**) = de multă vreme; (pop.) **a cere cât pe *mă*-sa** = a pretinde un preţ foarte mare, exagerat; **o *mamă* de bătaie** = o bătaie straşnică

a târnosi *manganul* = a pierde vremea în zadar

Scanned with OKEN Scanner

de (aşa) (sau **de o**) ***manieră...*** = în (aşa) mod..., în (aşa) chip...

***manşetă* bibliografică** = indicaţie bibliografică în partea de jos a copertei interioare a publicaţiilor periodice, cuprinzând datele necesare identificării sau citării periodicului respectiv

manta* de vreme rea** = om considerat fără importanţă, dar care devine de nepreţuit atunci când te scoate din mari dificultăţi; folosit doar la mare nevoie; **a-şi întoarce *mantaua* după vânt** = om-cameleon, care-şi schimbă atitudinea, concepţia de viaţă şi prietenii după împrejurări, după cum bate vântul, după cum sunt vremurile; **a-şi găsi *mantaua (cu cineva) = a o păţi, a avea necazuri (cu cineva); a-şi găsi naşul

a lua sub *mantie* = a ocroti, a proteja

în *manuscris* (loc. adj. şi adv.) = (încă) netipărit

de *marcă* (loc. adj. şi adv.) = (despre oameni) de seamă; marcant, distins; de calitate superioară

a face (sau **a deschide**) **ochii *mari*** (**cât cepele**) = a privi cu nedumerire, cu atenţie, cu bucurie etc. (ceva); (substantivat, în loc. adv.) **în *mare*** = la proporţii mari, pe scară amplă; în lunii generale, în rezumat; (pop.) **casă** (**cea**) ***mare*** = camera în care ţăranul ţine ce are mai de preţ; camera în care primeşte oaspeţii; (loc. adj.) **de *mare* preţ** = valoros, preţios; **fată *mare*** = fată virgină, care se află la vârsta măritişului; **cu mic cu *mare*** sau **de la mic la *mare*** ori **mici şi *mari*** = toată lumea; **să creşti *mare*!** = formulă adresată unui copil când salută sau când îţi face un serviciu; **postul** (**cel**) ***mare*** = postul cel mai lung din timpul anului, care precede sărbătoarea de Paşti; (pop.) **an *mare*** = an bisect; **ziua *mare*** = partea dimineţii, după răsăritul soarelui, când lumina este deplină, intensă; **ziua în** (sau **la**) **amiaza-*mare*** = în plină zi, la amiază; **a vorbi** (sau **a striga**) **în gura *mare*** = a vorbi cu glas tare; a avea o gură cât o şură; **a fi cu gura *mare*** = a fi certăreţ, scandalagiu; (loc. adv., pop.) **cu *mare* ce** = cu greu, anevoie; **(a-i fi cuiva) mai *mare* mila** (sau **dragul, ruşinea** etc.) = a-i fi cuiva foarte milă etc. de cineva; **zi *mare*** = zi importantă (naţională sau personală etc.); **strada *mare*** = nume dat în orăşele străzii principale; **drum *mare*** sau **drumul** (**cel**) ***mare*** = drum principal, de largă circulaţie, care leagă mai multe localităţi importante; **vorbe *mari*** = vorbe goale, bombastice şi fără conţinut; promisiuni deşarte; laude false; ***mare* lucru** = lucru mărunt, care nu a meritat laude; lucru care impresionează şi stârneşte curiozitatea şi mirarea; formulă care exprimă mirare, dezaprobare, ironie; ***mare* minune** sau **minune *mare*** = (cu valoare de exclamaţie) exprimă uimire, admiraţie, etc.; (reg., cu valoare de superlativ): foarte frumos, foarte bun etc.; ***mare* minune să** (**nu**)... = ar fi de mirare să nu...; n-aş crede să (nu)...; **socru *mare*** = tatăl mirelui; **soacră *mare*** sau **soacra cea *mare*** = mama mirelui; **a se ţine *mare*** = a fi fudul, cu nasul pe sus, semeţ; (substantivat) **a trage** (sau **a călca**) **a *mare*** = a tinde spre o poziţie socială cât mai avantajoasă; a căuta să parvină, să se apropie de poziţia celor sus-puşi; **la mai *mare*** = urare (sinceră sau nu) adresată cuiva care a fost avansat într-o funcţie; ***mare* şi tare** sau **tare şi *mare*** = foarte puternic şi influent; (substantivat) **mai *mare*** = şef, căpetenie; ***mare* la**

inimă (sau **la suflet**) = generos, cu inima largă; mărinimos; ***mare*** **ţinută** = îmbrăcăminte adecvată momentelor solemne; care ţine de o anumită etichetă

marea **cu sarea** = promisiune fără acoperire; mult, totul, imposibilul; **a vântura** ***mări*** **şi ţări** = a călători mult, în toată lumea; **peste (nouă)** ***mări*** **şi (nouă) ţări** = (se foloseşte şi în basme) foarte departe; ***maree*** **neagră** = suprafaţă de mare acoperită cu petrol, în urma unor accidente ale navelor petroliere

mareşalul **curţii (regale)** sau ***mareşalul*** **palatului** = persoană care are în grijă conducerea administrativă a bunurilor unui monarh şi răspunde de protocolul de la curte; titlu purtat de această persoană

a-şi lăuda ***marfa*** = a-şi lăuda bunurile puse în vânzare sau a se lăuda pe sine însuşi; (rar) **altă** ***marfă*** = se spune când este vorba de un alt aspect al chestiunii, alte împrejurări etc.

fără (de) ***margini*** (loc. adj. şi adv.) = foarte mare, imens, fără sfârşit; (loc. adj.) **de** ***margine*** = periferic, mărginaş

a fi ***marmură*** sau **a fi rece ca o** ***marmură*** (sau **ca** ***marmura***) = a fi insensibil, indiferent la orice durere (sau bucurie etc.) omenească

Dumnezeu mi-e ***martor*** = jur că spun adevărul!; **a trimite (cuiva)** ***martori*** = a provoca (pe cineva) la duel

masă **verde** = masă acoperită cu postav verde, pe care se practică jocurile de noroc; masă mare şi lungă în jurul căreia se aşează diplomaţii pentru tratative interstatale; furaj proaspăt cosit; ***masă*** **rotundă** = dezbatere cu (sau fără) public, unde vin specialiştii într-un domeniu pentru a-şi exprima părerile; **sală de** ***mese*** = încăpere în care se serveşte masa într-un spital, cazarmă, şcoală etc.; ***masă*** **caldă** = tejghea încălzită, din metal, pe care stau mâncărurile în localurile publice; (loc. adv.) **cu** (sau **pe**) **nepusă** ***masă*** = deodată, brusc, pe neaşteptate; **capul** (sau **fruntea**) ***mesei*** = locul de cinste pe care-l ocupă oaspetele cel mai de seamă sau stăpânul casei; **a pune** (sau **a întinde, a aşterne**) ***masa*** = a pregăti şi a aranja totul pe masă; **a strânge** ***masa*** = a face masa curată (a aduna de pe masă resturile de alimente, tacâmurile, farfuriile etc.); **a nu avea ce pune pe** ***masă*** = a fi foarte sărac; a nu avea din ce trăi; **pune-te** (sau **întinde-te**) ***masă***, **scoală-te** (sau **ridică-te**) ***masă*** = se spune despre cei care duc o viaţă fără griji, de desfătări; care aşteaptă totul de-a gata; viaţă de lux; se spune când trebuie să serveşti mereu de mâncare (pentru că mesenii vin pe rând, nu respectă ora de masă); **a întinde** ***masă*** **mare** sau **a ţine** ***masă*** **întinsă** = a avea mulţi musafiri la masă; a oferi mese mari şi îmbelşugate, a face banchet; a se ţine de petreceri; **a pune (pe cineva) la** ***masă*** **cu tine** = a trata pe cineva ca pe un intim, apropiat; **înainte de** ***masă*** = partea din zi între micul dejun şi masa de prânz; prima parte a zilei; **după** ***masă*** = partea din zi care urmează prânzului; după-amiază; **a lua** ***masa*** sau **a sta** (ori **şedea**) **la** ***masă*** = a mânca de prânz sau la cină; **a avea casă şi** ***masă*** = a avea tot ce-i trebuie pentru a trăi; **a-i fi** (cuiva) **casa casă şi** ***masa masă*** = a duce o viaţă tihnită, ordonată, fără necazuri; ***masă*** **de operaţie** = obiect din metal pe care este întins pacientul pentru a i se face o intervenţie chirurgicală

a face (pe cineva) **de** ***mascara*** = a face (pe cineva) de ruşine, de râs; a mustra

Scanned with OKEN Scanner

(pe cineva) cu asprime; a face (pe cineva) cu ou şi cu oţet, de două parale

om de *mascaradă* = om de nimic; caraghios; lichea

bal *mascat* = bal la care participanţii poartă diverse costume (de epocă) şi mască

mască* mortuară** = mulaj în ghips al feţei unei persoane, făcută imediat după deces; **a-şi scoate** (sau **a-şi arunca, a-şi lepăda** etc.) ***masca sau **a ridica** (sau **a lua, a smulge, a rupe**) ***masca*** (cuiva) = a se demasca; a-şi arăta faţa; a se arăta adevărata faţă, în adevărata lumină; a-şi dezvălui adevărata fire sau apucături; a dezvălui înşelăcinile, minciunile, ticăloşia cuiva

a face (pe cineva) ***mat*** = a învinge (pe cineva) la şah sau într-o dispută de idei etc.

a reveni la (sau **a reintra în**) ***matcă*** = a-şi relua cursul normal; a reveni la starea normală, iniţială; **a readuce** (pe cineva) **la *matcă*** = a readuce (pe cineva) pe calea cea bună; **ca un roi fără *matcă*** = se spune despre cineva (sau despre grupuri de oameni) fără orientare, care umblă bezmetic

cultură *materială* = totalitatea bunurilor şi deprinderilor de producţie existente pe o anumită treaptă de dezvoltare a societăţii; **bază *materială*** = totalitatea mijloacelor (clădiri, instalaţii, forţă de muncă etc.) care permite desfăşurarea unei activităţi economice sau ştiinţifice

materie* primă** = produs natural sau material semifabricat, destinat fabricării sau prelucrării în alte produse; ***materie* cenuşie** = parte a sistemului nervos central, situată la suprafaţa creierului şi în interiorul măduvei, care dă naştere fluxului nervos; (p. ext.) creier, minte, inteligenţă; (loc. adv.) **în *materie = în temă; în disciplina, profesiunea respectivă; **în *materie* de...** = în ceea ce priveşte..., privitor la...; **a intra în *materie*** = după o introducere, începe discutarea problemei de fond; **tablă de *materii*** = listă ataşată la începutul sau la sfârşitul unei lucrări, în care sunt înşirate capitolele (sau titlurile) cuprinse în lucrare, cu indicarea paginilor corespunzătoare

limbă *maternă* = limba pe care o învaţă omul de când se naşte; limba natală

a-i chiorăi (cuiva) ***maţele*** (**de foame**) = a avea stomacul gol; a-i fi foarte foame; (compuse) (iht.) ***maţe*-negre** = scobar; (fam.) ***maţe*-goale** = om sărac, flămând; ***maţe*-pestriţe** = om rău la suflet şi foarte zgârcit; ***maţe*-fripte** = om sărac, care n-are nici ce mânca; om rău, ticălos, afurisit; om zgârcit

a lua (cuiva) ***maul*** = a ameţi (pe cineva) în urma unei lovituri în cap (a-şi pierde cunoştinţa); a pune pe cineva în situaţia de a nu mai putea să spună nimic

la *maximum* = cât se poate de mult; în cel mai înalt grad; mai mult nu se poate

***măcar* că** (loc, conj.) = deşi, cu toate că

a i se face (sau **a i se pune, a i se zbârli** cuiva) **părul** (sau **chica**) ***măciucă*** = a se îngrozi, a se înspăimânta, a fi cuprins de o spaimă mare

măduva* spinării** = parte a sistemului nervos central, aflată în interiorul coloanei vertebrale, care coordonează reflexele necondiţionate somatice şi vegetative medular; rahis; (loc. adv.) **până în *măduvă sau **până în** (sau **la**) ***măduva* oaselor** = profund, adânc; până în adâncul sufletului

a nu fi nici cal, nici *măgar* = a nu avea o situaţie statornică; a nu aparţine nici unei categorii determinate

Scanned with OKEN Scanner

***măiestrie* artistică** = totalitatea elementelor (de talent, pregătire, mijloace artistice etc.) pe care le întrebuinţează artistul în procesul desăvârşirii unei opere literare sau de artă

pasăre *măiastră* = pasăre din basme, înzestrată cu însuşiri supranaturale (vezi basmele populare)

şi-a trăit traiul, şi-a mâncat *mălaiul* = îmbătrânit, învechit, uzat, perimat; (compus) ***mălai*-mare** (sau ***mălai*-crăpat**) = om mâncăcios (cu gândul numai la mâncare); bleg, prostănac

a o pune de *mămăligă* (fam.) = a o păţi, (fam.) a o încurca; a intra într-o situaţie dificilă

a (se) duce sau **a (se) închide, a intra, a trimite, a băga** etc. **la (o) *mănăstire*** = a (se) călugări

a umbla (sau **a se purta**) **cu *mănuşi*** (cu cineva) = a avea faţă de cineva o atitudine de îngăduinţă şi răbdare; a menaja, a cocoli (pe cineva); a fi politicos (cu cineva); **a arunca** (cuiva) ***mănuşa*** = a provoca la duel; (p. gener.) a primi provocarea (cuiva)

a bate (sau **a face, a lăsa**) ***măr*** (**pe cineva**) (adverbial) = a bate foarte tare (pe cineva); ***mărul* discordiei** = cauza urii, disputei sau duşmăniei dintre două sau mai multe persoane; ***mărul* lui Adam** = nodul gâtului; proeminenţă a zgârciului tiroidian, vizibilă mai ales la bărbaţi în partea anterioară a gâtului

a se băga în vorbă ca *mărarul* în ciorbă sau (rar) **a se amesteca ca *mărarul* în bucate** = a intra nepoftit într-o discuţie

a sta (ca) pe *mărăcini* = a fi nerăbdător, a nu-şi găsi locul de nerăbdare, a nu avea astâmpăr; **a trăi ca pe *mărăcini*** = a duce-o greu cu viaţa

mărturie* mincinoasă** = afirmaţie neconformă cu adevărul a unui martor (în faţa instanţei), care se consideră infracţiune; **a sta** (sau **a fi**) ***mărturie = a fi martor; a fi de faţă când se săvârşeşte fapta

multe şi *mărunte* = de toate, de tot felul

a şti toate *măruntaiele* (din cineva) = a cunoaşte totul, toate amănuntele (despre cineva)

pe *mărunţite* (loc. adv.) = cu mişcări repezi şi scurte

cu *mărunţişul* (loc. adv., înv.) = cu bucata, în detaliu, în cantitate mică

măsea* de minte** = fiecare din cele patru măsele care apar la sfârşitul adolescenţei; **(oltean) cu douăzeci şi patru** (sau **cu gura plină**) **de *măsele (**în gură**) = om descurcăreţ, abil; **a trage** (sau **a o lua**) **la *măsea*** = a bea mult, a fi beţiv; **n-ajunge nici pe o *măsea*** = a fi insuficient, în cantitate mică; **a nu avea ce pune** (sau **a nu ajunge**) **(nici) pe o *măsea*** sau **nici cât (să) pui pe o *măsea*** = a avea puţină mâncare la masă; **a lepăda, a arunca** etc. (pe cineva sau ceva) **ca pe o *măsea* stricată** = a se debarasa (de cineva sau de ceva) fără părere de rău

a *măsura* (cuiva) **vorba cu *îmblăciul*** (reg.) = se zice despre cineva care nu spune clar ce are de spus sau care spune nimicuri; (tranz.) **a-şi *măsura* puterile** = a se întrece în luptă, în glume, într-un domeniu din ştiinţă sau artă etc.

după (sau **pe**) ***măsură*** (loc. adj. şi adv.) = (despre îmbrăcăminte sau încălţăminte) potrivit cu măsurile corpului; după dimensiuni potrivite; **de-o** (sau **pe**) ***măsură*** = egal, la fel, deopotrivă; (loc. adv.) **în mare** (sau **în largă**) ***măsură*** = în mare parte, mult, în cantitate mare; **în mică *măsură*** = puţin, în proporţie neînsemnată; **în egală *măsură*** = în mod egal; (loc.

Scanned with OKEN Scanner

prep.) **după** (sau **pe**, **în**) ***măsura...*** = proporţional cu..., în raport cu... ; **în *măsura* în care...** = numai atât cât... ; (loc. vb.) **a lua** (cuiva) ***măsură*** = a lua (cuiva) măsuri pentru confecţionarea unui costum de haine, a unei perechi de pantofi etc. ; **instrument** (sau **aparat**) **de *măsură*** = instrument cu care se măsoară... ; (loc. adv.) **cu aceeaşi *măsură*** = în acelaşi fel, nediscriminatoriu ; (muz.) **bară de *măsură*** = fiecare dintre liniuţele care taie vertical portativul, divizând durata piesei muzicale în unităţi metrice egale ; **a bate *măsura*** = a executa cu mâna sau cu piciorul mişcări egale şi regulate, care marchează diviziunile grupurilor de note aflate în fiecare unitate delimitată de barele de măsură ; ***măsură* de siguranţă** = mijloc de prevenţie specială, prevăzut de legea penală şi folosit în scopul evitării eventualelor tentative de furt (spargere) ; **a fi în *măsură*** (**să...**) = a avea posibilitatea, calitatea de a face, de a realiza ceva ; **a-şi da *măsura*** = a dovedi, a da tot ce are mai bun în el, a demonstra că este capabil să facă ce i se spune ; (loc. adv.) **fără** (**de**) ***măsură*** = exagerat, din cale-afară, nemăsurat ; **peste *măsură*** = mai mult decât trebuie, peste limită ; **cu *măsură*** = moderat, ponderat ; în linii acceptabile ; **în *măsura* posibilului** = atât cât se va putea, cât va fi posibil

de *mătase* (loc. adj.) = mătăsos, lucios, moale ; **crescut în *mătase*** = crescut în belşug ; răsfăţat, cocoloşit

parcă i-a dat cineva să mănânce (sau **a mâncat**) ***mătrăgună*** = parcă e nebun, nu e în toate minţile

a *mătrăşi* (din lumea asta) = a ucide ; a alunga, a pune pe fugă

a da cu *mătura* (loc. vb.) = a mătura

de *mâine* (loc. adj.) = începând cu ziua care va începe ; din viitorul apropiat ; **pe *mâine*** = formulă de salut spusă la despărţire ; **ca *mâine*-poimâine** sau ***mâine*-poimâine** = (în) curând, în viitorul apropiat ; **de *mâine* în...** (sau săptămâni, luni) = peste... (sau săptămâni, luni)

mână măgarul! (fam.) = pleacă de aici ; dă-i drumul ! ; (arg.) uşcheală !

de *mână* (loc. adj.) = lucrat manual ; lucrat de mână ; (despre instrumente, unelte) lucrat, acţionat manual ; **pe** (sau **la**) ***mâna* dreaptă** (sau **stângă**) = pe partea dreaptă (sau stângă) ; **pe sub *mână*** = pe ascuns ; clandestin ; ilegal ; **în *mână*** = direct, personal ; ***mână*-n *mână*** = în colaborare, asociaţie ; în înţelegere, în perfect acord ; **peste *mână*** = incomod, greu de realizat, anevoios ; **a bate** (sau **a da**) ***mâna*** = a-şi strânge mâna în semn de pecetluire a celor aranjate împreună ; a negocia un preţ ; a se înţelege într-o afacere ; a face tovărăşie ; **a-şi da *mâna*** (cu cineva) = a da mâna în semn de salut la întâlnire şi la despărţire ; a colabora ; a se împăca, a se alia cu cineva ; **a putea** (sau **a fi bun**) **să se ia de *mână* cu cineva** = a se asemăna cu cineva în defecte şi fapte rele ; (pop.) **a se ţine cu *mâinile* de burtă** (sau **de pântece**, **de inimă**) **de** (**atâta**) **răs** = a râde cu hohote, zgomotos, cu mare poftă ; **a pune** (sau **a băga**) ***mâna* în foc pentru cineva** (sau **pentru ceva**) = a garanta pentru cineva sau ceva ; **a pune** (sau **a încrucişa**) ***mâinile* pe piept** = a muri ; **a se spăla pe *mâini*** = a nu vrea să ştie de prostiile pe care le face cineva ; a nu-şi lua răspunderea pentru acţiunile săvârşite de altcineva ; a se disocia, a nu-şi recunoaşte implicarea (vezi trimiterea la Pilat din Pontius) ; **a da**

Scanned with OKEN Scanner

(sau **a lăsa, a pierde**) **ceva din** (sau **de la**) ***mână*** = a lăsa (cuiva), a face pierdut un bun ce-ţi aparţine, ştiind că nu poţi să ai altele la fel de bune (de valoroase); **cu *mâna* goală** = fără a aduce sau a pleca cu ceva în mână; (p. ext.) a nu rezolva, a merge cu scop undeva şi a te întoarce fără rezultat bun; **a avea** (sau **a fi la cineva**) ***mâna*** = (la jocurile de cărţi) a-i veni cuiva rândul să împartă cărţile; **a trece** (sau **a ceda**) ***mâna*** (**cuiva**) = (la jocurile de cărţi) a nu juca turul respectiv, cedând jocul jucătorului următor; **a lega cuiva *mâinile*** (**şi picioarele**) sau **a lega** (sau **a fi legat**) **de *mâini* şi de picioare** = a împiedica pe cineva să acţioneze sau a nu putea să acţionezi (din anumite motive); **a avea** (sau **a lăsa, a da cuiva**) ***mână* liberă** = a da cuiva libertatea să acţioneze după cum crede el mai bine; a-i da libertate totală de acţiune; **a avea** (ceva) **pe mână** = a dispune de ceva; **a pune *mâna*** = a face ceva benefic; a fura; **a pune *mâna* pe ceva** = a ajunge în posesia unui lucru; a-şi însuşi un bun prin mijloace necinstite; **a pune *mâna* pe cineva** = a înşfăca, a prinde pe cineva; a găsi pe cineva de care ai nevoie (la ceva); **a pune** (cuiva) ***mâna* în piept** (sau **în gât**) = a cere (cuiva) socoteală; a trage (pe cineva) la răspundere; **a pune** (cuiva) ***mâna* în cap** = a-l trage de păr; a-l bate; **a-i pune Dumnezeu** (cuiva) ***mâna* în cap** = a-i merge totul din plin; a avea noroc; **a-i lua** (cuiva) **boala** (sau **durerea**) **cu *mâna*** = a face să treacă (cuiva) boala (sau durerile); **cu *mâinile* încrucişate** (sau **în sân, în buzunar**) = a fi inactiv, indiferent; **a pune *mână* de la *mână*** = a strânge bani prin contribuţie benevolă; a face colectă publică; **a avea *mână* uşoară** sau **a fi uşor de *mână*** = (ca medic) a lucra uşor, fin; **a fi greu de *mână*** = (ca medic) a lucra greu, dureros, brutal; **a avea *mână bună*** sau **a fi bun de *mână*** = a fi îndemânatic; a purta noroc cuiva; (la jocurile de cărţi) a servi jucătorilor cărţi bune; **a-şi face *mână* bună la** (sau **pe lângă**) **cineva** = a se pune bine cu cineva; a se da bine pe lângă cineva; **a lua cu o *mână* şi a da cu alta** (sau **cu zece**) = a fi risipitor; a cheltui mult; **a fi *mână* largă** = a fi generos, darnic; (fam.) **a fi *mână* spartă** = a fi risipitor; **a avea** (sau **a fi**) ***mână* strânsă** = a fi econom, chivernisit; a fi zgârcit, meschin; **a-i da cuiva *mâna*** (să facă ceva) = a-i permite situaţia materială să facă ceva; **una la *mână*** = se spune când începi să numeri bucuriile sau necazurile (sau bunuri materiale); **a fi *mâna* dreaptă a cuiva** = a fi omul de încredere al cuiva; **a cere *mâna* cuiva** = a cere în căsătorie pe cineva; **sărut *mâna*** (sau ***mâinile***) = formulă de salut adresată unor femei, preoţilor, persoanelor mai în vârstă; **cu *mâna* lui** (sau **a ta, a lui** etc.) sau **cu mâinile lor** (**ale noastre, ale voastre**) = direct, personal, fără intervenţia nimănui; **a scoate castanele** (sau **cărbunii**) **din foc cu *mâna* altuia** = persoană laşă, fără simţul răspunderii, care încearcă să iasă dintr-o situaţie dificilă pe seama altei persoane; **cu amândouă *mâinile*** = din toată inima, bucuros; (fam.) **a avea** (sau **a fi**) **cu *mână* lungă** = a fi hoţ, cleptoman; **a fi om cu dare de *mână*** = a fi om înstărit, bogat; (pop.) **a da din *mâini*** (**şi din picioare**) = a-şi da osteneala, a face totul pentru a trăi mai bine; **a avea *mâna* curată** (sau

Scanned with OKEN Scanner

mâinile **curate) = a fi cinstit; a primi (sau a lua) în *mână*** = a primi o sumă rotundă de bani; **a duce de *mână*** (pe cineva) = a conduce, a călăuzi o persoană invalidă, neputincioasă; a proteja, a sprijini pe cineva care nu se descurcă singur; **de la *mână* până la gură** = în timp foarte scurt; repede; se spune despre cineva uituc; **cu *mâinile* la piept** sau **cu căciula în *mână*** = supus, smerit; într-o situaţie umilă; **cu *mâna* pe inimă** (sau **pe cuget**) = cu conştiinţa curată, sincer; **a ajunge pe *mâini* bune** = a ajunge la cineva serios, competent, care ştie să preţuiască (pe cineva sau ceva); **a-şi lua *mâinile* de pe cineva** = a înceta de a mai ajuta pe cineva nedemn, nerecunoscător; **din *mână* în *mână*** = de la om la om; de la unul la altul; **a da *mâna* cu moartea** = a ieşi dintr-o boală grea; a scăpa dintr-o mare primejdie; **a da pe *mâna* justiţiei** = a da (pe cineva) în judecată; a deferi pe mâna instanţei de judecată un infractor; **a fi** (sau **a începea**) **la** (sau **pe**) ***mâna* cuiva** = a ajunge la discreţia, în puterea cuiva; **a avea pe cineva sub *mână*** = a avea pe cineva în subordine; **a fi *mână* de fier** sau ***mână* forte** = a fi autoritar, energic; **politică de *mână* forte** = politică tiranică, dictatorială, abuzivă; ***mână* de lucru** = muncitor; ***mână* moartă** = (la unele jocuri de cărţi) jucător care nu este prezent, dar i se servesc cărţi; (loc. adj., pop.) **de toată *mâna*** = de toate categoriile, felurile; lume pestriţă

a (nu) avea ce *mânca* = a nu avea din ce trăi; **a *mânca* pâinea cuiva** = a fi întreţinut de cineva; a fi în slujba cuiva; **a (nu mai) *mânca* (pâine şi sare) dintr-un talger** (sau **dintr-un blid**) **cu cineva** = a (nu mai) convieţui (trăi) cu cineva; a (nu mai) avea relaţii de dragoste, prieteneşti cu cineva; **a-şi *mânca* de sub unghie** (sau **unghii**) = a fi foarte zgârcit; **a *mânca* rahat** = a cleveti, bârfi, a vorbi aiurea; **a-i *mânca*** (cuiva) **raţele** (sau **câinii**) **din traistă** (sau **din buzunar**) = a fi neputincios, bleg; a fi mic de statură; a nu se descurca în viaţă; (**parcă**) **a *mâncat* laur** = parcă ar fi nebun; **a-i *mânca* cuiva colacii** (sau **coliva**) = a dori moartea cuiva; a-l vedea mort; (refl. pas.) **a crede că tot ce zboară se *mănâncă*** = a fi credul, naiv; a-şi face iluzii; (pop.) ***mănâncă*-l fript** sau ***mănânc*-o friptă** = se spune cuiva cu dispreţ când renunţi la cineva sau la ceva; **a *mânca*** (sau **a lua**) **foc** (**cu gura**) **pentru cineva** = a face orice în favoarea cuiva; a avea încredere oarbă pentru cinstea cuiva; **a *mânca* foc** (sau **jeratic**) = (despre cai) a foarte iute, sălbatic (vezi basmele populare); **a *mânca*** (cuiva sau **a-şi *mânca*** cu cineva sau cu ceva) **viaţa** (sau **zilele, tinereţile** etc.) = a(-şi) irosi, a(-şi) distruge viaţa (tinereţile etc.) alături de o persoană care nu merită sacrificii; **a-i *mânca* sufletul** (cuiva) = a chinui, a necăji, a supăra, a tortura pe cineva; **a *mânca*** (cuiva) **capul** = a nimici, a distruge; **a-şi *mânca* credinţa** (sau **omenia, lefteria**) = a-şi pierde prestigiul, cinstea, încrederea; **a *mânca*** (pe cineva) **din ochi** = a privi (la cineva) cu mare plăcere, dragoste; **să-l** (sau **s-o**) ***mănânci* din ochi** (**nu alta**) = se spune despre o persoană iubită; **a *mânca*** (ceva) **cu ochii** = a se uita cu mare poftă la ceva; (pop.) ***mânca*-ţi-aş ochii** sau ***mânca*-te-aş** = spune o persoană alteia încercând să-i atragă bunăvoinţa; **a *mânca* bătaie** (sau **trânteală**,

Scanned with OKEN Scanner

chelfăneală etc.) = a fi bătut de cineva; (p. ext.) a fi învins într-o luptă sportivă, la un joc de societate etc.; **a *mânca*** (sau **a încasa o săpuneală**, sau **papară**) = a fi foarte aspru mustrat, certat; **a fugi** (sau **a alerga**) ***mâncând*** **pământul** sau **a *mânca* pământul fugind** sau **alergând** = a fugi repede, în graba mare; **a *mânca* carne de om** = (despre oameni) a fi foarte rău, agresiv, feroce, crud; (glumeţ) **a-l *mânca*** (pe cineva) **spinarea** (sau **pielea**) = a se comporta ca şi cum ar vrea să fie bătut (sau cere palme); **a-l *mânca*** (pe cineva) **palma dreaptă** = (în superstiţii) semn că va trebui să dea nişte bani; **a-l *mânca* (pe cineva) palma stângă** = (în superstiţii) semn că va trebui să primească bani; **a-l *mânca*** (pe cineva) **tălpile** = a fi nerăbdător să plece sau să joace, să danseze; a nu avea astâmpăr să stea într-un loc; **te *mănâncă* cojocul** = despre o persoană care-şi ia nasul la purtare şi, dacă nu se astâmpără, va mânca bătaie; (pop.) **a-l *mânca*** (pe cineva) **să...** = a simţi îndemnul nestăpânit să..., a fi tentat să...

poftă de *mâncare* = apetit; **de *mâncare* *sau de-ale*** **mâncării** = alimente; hrană; bucate (la micul dejun, prânz, cină etc.); (loc. adj.) **de *mâncare*** = comestibil; **a strica *mâncarea* degeaba** = a nu fi bun de nimic; a trăi degeaba; a face umbră pământului degeaba; **a o duce (tot) într-o *mâncare* şi într-o băutură** = a petrece; a chefui într-una; **asta-i altă *mâncare* de peşte** = e altceva, nu e la fel; nu e acelaşi lucru sau cu acelaşi înţeles; a fi tot o ***mâncare* de peşte** = a fi totuna; a fi acelaşi lucru

a se pune pe *mâncat* şi pe băut = a mânca mult şi a bea bine; **a ţine** (pe cineva) **pe *mâncare* şi pe băut** = a întreţine (pe cineva)

a avea *mâncărici* la limbă = a fi vorbăreţ; (fig.) a-l mânca limba

a avea *mâncărime* de (sau **la**) **limbă** = a fi limbut, a-i plăcea să vorbească mult; a nu putea ţine un secret

***mâncător* de oameni** (înv. şi pop.) = canibal, antropofag

(parcă) i-au *mas* şoarecii în burtă (sau **în pântece**) = se spune despre un om veşnic flămând, care ar mânca tot timpul; om care mănâncă mult şi des

de (sau **la, pe, în** etc.) ***mânecate*** (loc. adv.) = dis-de-dimineaţă; de dimineaţă; în zori, cu noaptea-n cap

a trage (pe cineva) **de *mânecă*** = a atrage atenţia cuiva că exagerează, că minte; a insista pe lângă cineva cu o dorinţă; **a (nu) se lăsa tras de *mânecă*** = a (nu) se lăsa prea mult rugat; **a o băga pe *mânecă*** = a o sfecli; a păţi-o; **a scoate din *mânecă*** = a inventa pe loc o soluţie, minciună etc.

iute (sau **grabnic, rău**) **la *mânie*** (loc. adj.) = care se înfurie uşor, irascibil

a se *mântui* cu... (refl.) = a muri

a umbla ca *mânzul* după iapă sau **a merge** (ori **a se ţine**) ***mânz* după cineva** = a se ţine scai după cineva; a nu se dezlipi de cineva

a prinde (pe cineva) **cu *mâţa*-n sac** = a descoperi pe cineva care face fapte rele; minte, fură, înşeală etc.; **a umbla cu *mâţa*-n sac** = a umbla tot timpul să înşele; **(a fi) *mâţă* blândă** = (a fi) ipocrit, făţarnic, mincinos; **ca o *mâţă* plouată** = descurajat, fără chef; umilit, ruşinat; **a trăi** (sau **a se înţelege, a se avea** etc. cu cineva) **ca *mâţa* cu şoarecele** (sau **cu şoarecii, cu câinele**) = a fi în relaţii foarte proaste cu cineva; a se certa, a insulta tot timpul; **a trage *mâţa* de**

coadă = a fi sărac; a o duce greu cu traiul material; **a se uita ca *mâţa*-n calendar** = a fi neştiutor; a nu cunoaşte peoblema în cauză; (reg.) **a rupe *mâţa* în două** = a fi curajos, energic

ca *melcul* (loc. adj.) = foarte încet; în spirală, răsucit; **a tăcea ca *melcul*** = a tăcea chitic, mâlc; a fi tăcut, taciturn

a da cu *meliţa* (sau **din *meliţă***) = a trăncăni din gură; a flecări

din *memorie* (loc. adv.) = din aducere aminte; **în *memoria* cuiva** (sau **a ceva**) = spre aducere aminte de...; în memoria...; în amintirea

şcoală de *menaj* = şcoală specială pentru fete, în care se predau noţiuni de gospodărie; **obiect de *menaj*** = obiect de uz casnic

a-şi face *mendrele* (cu cineva) = a-şi face gusturile, capriciile; a necinsti, a-şi bate joc de o fată, o femeie

a *meni* a rău (sau **a bine**) (intranz.) = a prezice lucruri nefavorabile (sau favorabile)

***meniu* fix** = masă servită la prânz într-un restaurant, cu un număr de feluri de mâncare stabilite zilnic de restaurantul respectiv, şi la un preţ mai mic

***mergător*-înainte** (compus) = epitet dat lui Ioan Botezătorul

a *merge* înaintea cuiva = a întâmpina pe cineva drag; **a *merge* la pieire** = a-şi periclita existenţa; a face ceva periculos şi negândit; **a *merge* (fiecare) în** (sau **la**) **treaba lui** = a-şi vedea fiecare de interesele lui; **a(-i) *merge*** (ceva) **(drept) la inimă** (sau **la suflet**) = a(-i) plăcea ceva foarte mult; **a *merge* aţă** = a se duce direct acolo unde vrea el; **de-i *merge*** (sau **să-i *meargă***) **colbul** (sau **fulgii, peticele, untul**) = cu sensul de tare, grozav, violent, zdravăn; **a *merge* pe...** = (despre vârstă) a împlini în curând...; se apropie de.... ani; **a *merge* prea departe** = a depăşi limitele îngăduite; a-şi lua nasul la purtare; a se obrăznici; **a *merge* mână în mână** (**cu...**) = a se desfăşura concomitent; a fi în strânsă legătură cu...; **a *merge* după** (cineva) = (despre femei) a se mărita; a urma sfaturile cuiva; **a *merge* în urma** (sau **pe urmele**) **cuiva** = a urmări, a urma pe cineva; ***merge* vorba** = se spune, se vorbeşte că... (sau despre...); **îi *merge*** (cuiva) **vestea** (sau **numele, vorba** etc.) = se spune despre că...; ***meargă*-i numele** = să dispară definitiv, să nu se mai audă despre el; (impers.) **de ce** (sau **pe zi ce**) ***merge*** = pe măsură ce trece timpul; tot mai mult; **aşa mai *merge*** = aşa îmi convine; aşa e bine; **treacă** (**şi *meargă***)**!** sau **treacă-*meargă*!** = fie! să zicem că aşa e bine! să admitem că-i bine!

din *mers* (loc. adv.) = mergând; în timpul deplasării; ***mers* înainte** = progres; ***mers* în gol** = regim de funcţionare în care nu se produce lucru mecanic; ***mers* în sarcină** = regim în care se furnizează o anumită putere utilă

a(-şi) lua (sau **a da cuiva**) ***merticul*** = a primi (sau a da) o bătaie

a intra (sau **a cădea, a băga**) ***mesa*** (fam.) = a intra (sau a băga pe cineva) într-o încurcătură

a nu-i da (cuiva) ***meşii*** (un fel de încălţăminte fără toc, confecţionată din piele subţire, purtată în trecut de bărbaţi, peste ciorapi) = a nu avea curaj, a nu cuteza; a nu-i conveni (cuiva)

***meşter* strică** (**şi drege de frică**) = se spune despre un meseriaş prost, neîndemânatic

Scanned with OKEN Scanner

cu *metodă* (loc. adv.) = metodic
a-i lua cuiva *miaul* (substantivat, fam.) = a ucide pe cineva ; a face pe cineva să tacă
ziua (la) *miaza* mare = la amiază, în plină zi
când va face plopul mere şi răchita *micşunele* = niciodată
mii* şi sute** sau ***mii* şi *mii = foarte mulţi ; (loc. adv.) **cu *miile*** (sau **cu *mia***) = cu duiumul, în număr foarte mare ; **a avea *mie* şi o sută pe cap** = a avea foarte multă treabă, griji, nevoi
zăpada (sau **omătul**) ***mieilor*** = zăpada care cade uneori primăvara târziu
a hrăni (sau **a creşte pe cineva**) **cu *miez* de nucă** = a ţine pe cineva în huzur, în lux ; (loc. adj.) **cu *miez*** = cu tâlc, substanţial, concentrat ; ***miezul* nopţii** = ora 12 noaptea ; toiul nopţii ; perioada orei 24 ; ***miezul* zilei** = amiaza, mijlocul zilei, ora 12 ziua ; ***miezul* verii** (sau **al iernii**) = mijlocul verii (sau al iernii)
a *miji* (sau refl., impers.) **a se *miji* de ziuă** = se ivesc zorile ; a începe să crească cuiva mustaţa, a deveni bărbat
de *mijloc* (loc. adj.) = mijlociu ; situat între partea superioară (de sus) şi partea inferioară (de jos) ; (loc. adv.) **la** (sau **în**) ***mijloc*** = în centru ; în spaţiul dintre două persoane sau două lucruri ; (loc. prep.) **prin *mijlocul...*** = printre ; **din *mijlocul...*** = dintre ; **în *mijlocul...*** = între ; **a fi la *mijloc*** = a fi în joc, în cauză ; **a fi ceva la *mijloc*** = a fi ceva necunoscut într-o situaţie, la baza unui lucru (ceva ce trebuie cercetat) ; **a se pune** (sau **a sta**) **la mijloc** = a interveni între două persoane pentru a le calma (pentru a nu se încăiera) ; a media într-un conflict ; **a-şi pune capul** (sau **gâtul**) **la *mijloc*** = a garanta ; a fi sigur de ce afirmă ; **a apuca** (sau **a prinde, a ţine, a cuprinde** etc.) **de *mijloc*** = a petrece braţul în jurul taliei cuiva în semn de dragoste, afecţiune, prietenie ; (loc adv.) **la *mijloc*** = între două momente ; între ceva ce a trecut şi ceva ce vine imediat ; (loc. prep.) **în *mijlocul...*** = în toiul... ; în cursul... ; în puterea... ; **veacul** (sau **vârsta**) **de *mijloc*** = Evul Mediu ; (loc. adj.) **de *mijloc*** = potrivit, mediocru, mediu ;
prin *mijlocirea...* (loc. prep.) = prin intermediul... ; cu ajutorul
deget *mijlociu* (şi substantivat, n.) = deget care se află între arătător şi inelar ; (sport) **categorie *mijlocie*** (**mare** şi substantivat, f.) = categorie de greutate la box, lupte şi haltere, situată între semimijlocie şi grea ; **categorie *mijlocie* mică** = categorie de greutate care cuprinde sportivi între 67 şi 71 kg. la box şi 68 şi 73 kg. la lupte
fără (de) *milă* (loc. adj. şi adv.) = neîndurător, nemilos, crud ; (loc. adv.) **de *milă*** sau **de *mila* cuiva** = dintr-un sentiment de compătimire (pentru cineva) ; (loc. conj.) **de *milă* să nu...** = de teamă ca nu cumva să... ; **de silă, de *milă*** sau **de *milă*, de silă** = de voie, de nevoie ; vrând-nevrând ; **(a fi) vrednic de *milă*** = a fi într-o situaţie foarte grea ; (a fi) demn de compătimit ; **a-i plânge** (cuiva) **de *milă*** = a avea păreri de rău pentru starea jalnică a cuiva ; **a face** (cuiva) ***milă*** = a fi vrednic de plâns ; a provoca compătimirea ; **a avea *milă* de...** = a se purta cu grijă, delicat şi cu atenţie faţă de cineva sau ceva ; **(ţi-e) mai mare *mila*** = (la superlativ) foarte tare ; se spune despre cineva care stârneşte compătimire ; (pop.) **fără *milă* de păcat** = fără teama de a greşi ; **a cere**

Scanned with OKEN Scanner

milă = a cerşi; a cere îndurare; (pop.) **a nu avea** (sau **a nu afla**) ***milă*** (la cineva sau undeva) = a nu găsi îngăduinţă sau îndurare nicăieri; **unde** (sau **pe ce**) pune el mâna, **pune şi Dumnezeu *mila*** = se apune despre o persoană căreia îi merg toate din plin; (în limbaj bisericesc) **Dumnezeu** (sau **Domnul**) **să-şi facă *milă*** (de cineva sau cu cineva = Dumnezeu să se îndure (de cineva), să ajute (pe cineva); **a lăsa** (pe cineva) **în *mila* Domnului** = a lăsa (pe cineva) în voia sorţii; a nu se mai interesa de el; (fam.) **Dumnezeu cu *mila*** = cum o da bunul Dumnezeu!; ***mila* Domnului!** = (exclamaţie care exprimă satisfacţia sau adeziunea cuiva) slavă Domnului!; (înv.) **prin** (sau **din, cu**) ***mila* lui Dumnezeu** = formulă de introducere la scrierile vechi, în acte administrative etc.

de *milioane* (loc. adj. şi adv., fam.) = extraordinar (de frumos, de valoros etc.)

a da (sau **a face**) (pe cineva) **de *minciună*** sau **a prinde** (pe cineva) **cu *minciuna*** = a dovedi pe cineva care a spus un neadevăr; **a purta** (sau **a duce, a ţine**) (pe cineva) **cu *minciuni*** = a duce cu vorba; a promite (cuiva ceva) şi a nu se ţine de cuvânt

în *miniatură* = de proporţii reduse, mici; (loc. adv.) pe plan restrâns, limitat; în mic

***minim* de trai** = cantitate de bunuri şi de servicii necesare unei persoane sau unei familii, la un anumit grad de dezvoltare a societăţii

în *minoritate* (loc. adv.) = în inferioritate numerică; ***minoritate* naţională** = grup de oameni de aceeaşi limbă şi origine care trăiesc pe teritoriul unui stat naţional

alienaţie *mintală* = nebunie; **debil *mintal*** = persoană care prezintă întârzieri sau opriri în dezvoltarea facultăţilor psihice

cu *minte* (loc. adj.) = cu judecată normală, sănătoasă; (p. ext.) înţelept, inteligent; (loc. adj. şi adv.) **fără (de) *minte*** = nesăbuit; nebun; **ieşit din *minţi*** = nebun; care şi-a pierdut cumpătul (de furie etc.); **a-şi ieşi din *minţi*** = a înnebuni; a-şi pierde cumpătul; **întreg** (sau **zdravăn**) **la *minte*** = cu judecata, raţionamentul normal, sănătos; **a fi în toate *minţile*** (sau ***mintea***) sau **a nu fi în toate *minţile*** = a fi om normal, echilibrat sau a fi nebun; a înnebuni; **a învăţa pe cineva *minte*** = a da o lecţie de cuminţenie cuiva; a face pe cineva să fie mai cu judecată; **a se frământa cu *mintea*** (sau ***minţile***) = a-şi bate capul; a se gândi mult înainte de a se apuca să facă ceva; **a-şi aduna *minţile*** = a se concentra într-o problemă; a-şi aduna (ordona) gândurile; **a-i sta** (cuiva) ***mintea* în loc** = se spune despre o persoană care aude ceva incredibil (uluitor) şi nu ştie ce să mai creadă; **a-i veni cineva în minte** sau **a-i trece, a-i da, a-i trăsni cuiva ceva prin *minte*** = a se gândi dintr-o dată la cineva sau la ceva; **a fi dus cu *mintea*** (sau **cu *minţile***) = a fi cufundat în gânduri; **a avea** (pe cineva sau ceva) **în *minte*** = a fi preocupat (de cineva sau de ceva); a avea intenţia să facă ceva; **a-i veni** (cuiva) ***minţile* acasă** (sau **la loc, la cap**) sau **a-şi băga *minţile* în cap** = a se cuminţi; a deveni mai înţelept, mai chibzuit; **a-şi pune *mintea* cu cineva** = a lua în serios pe cineva (care nu merită, care nu prezintă atâta importanţă); **a-i lua** (sau **a-i suci, a-i fura**) **cuiva *mintea*** (sau ***minţile***) = a face pe cineva să-şi piardă raţiunea, judecata; să nu mai ştie ce face; **a**

scoate pe cineva din *minţi* = a enerva tare pe cineva; a zăpăci, a face pe cineva să-şi piardă judecata; **a ajunge** (sau **a cădea, a fi** etc.) **în *mintea* copiilor** = a avea judecata slăbită; a deveni senil (din cauza bătrâneţii); **la *mintea* cocoşului** (sau a omului) = e clar, lesne (uşor) de înţeles

***minte* de stinge** (sau **de stă soarele-n loc, de-ţi stă ceasul, de-ngheaţă apele**) (fam.) = se spune despre un om foarte mincinos; **a-şi *minţi* foamea** = a-şi potoli foamea pe moment, cu mâncare puţină

ca prin *minune* (loc. adv.) = pe neaşteptate, dintr-o dată; **cele şapte *minuni* ale lumii** = nume după care sunt cunoscute şapte monumente din Antichitate, impresionante prin dimensiuni şi realizare tehnică; **mare *minune*** sau ***minune* mare** = exclamaţie care exprimă uimire, neîncredere, admiraţie etc. faţă de cele văzute sau auzite; **mare *minune* să...** = m-aş mira să...; ***minunea minunilor*** = care exprimă o apreciere superlativă; (fam.) **a se face de *minune*** = a produce uimire; a se face de râs; (loc. adj. şi adv.) **de *minune*** = minunat, extraordinar

la *minut* (loc. adj. şi adv.) = care se execută pe loc, imediat; (loc. adv.) **într-un *minut*** = dintr-un moment în altul

cu *minuţie* (loc. adv.) = amănunţit, meticulos; minuţios

de *mir* (loc. adv.) = mirean; care nu aparţine clerului

a lovi (sau **a izbi, a trăsni pe cineva**) **la *mir*** = a lovi (pe cineva) în frunte (mortal); a distruge, a nimici; **a-i lua** (cuiva) ***mirul*** = a omorî, a ucide

te *miri* cine (refl.) = un oarecare (incompetent, nechemat); **te *miri* ce** = un lucru mărunt; o nimica toată; **te *miri* unde** = undeva; cine ştie unde; **te *miri* cum** = fără voie; nu se ştie cum; **mă *miram* eu să...** = eram sigur că...; **să nu te *miri* dacă...** = să nu ţi se pară curios dacă...; e normal să...

de *mirare* (loc. adj. şi adv.) = uimitor, surprinzător; **n-ar fi de *mirare* să...** = e posibil să...; ne putem aştepta să...; (pop.) **a-i fi cuiva de(-a) *mirare*(*a*)** = a se mira; a fi nedumerit, surprins (de ceva); (loc. adj.) **(vrednic) de *mirare*** = care merită admiraţie; minunat; admirabil

a plânge ca o *mireasă* = a plânge cu foc, cu patimă; **a mânca ca o *mireasă*** = a mânca foarte puţin; **a sta ca o *mireasă*** = a sta degeaba; a trândăvi

a face pe *mironosiţa* = a simula pietate, gingăşie; a-şi lua aere de nevinovăţie; a juca teatru

***misiune* diplomatică** = reprezentanţă diplomatică a unui stat, condusă de un ambasador sau de un ministru plenipotenţiar

a *mişca* din urechi (intranz., fam.) = a da bacşiş; a mitui

mişcare* seismică** = cutremur de pământ; ***mişcări* tectonice** sau ***mişcările* scoarţei** = deplasări ale scoarţei solide (a pământului), produse de forţele interne sau de gravitaţie şi care duc la modificarea structurii geologice a scoarţei; **nici o *mişcare = linişte! tăcere!; (fam.) **în doi timpi şi trei *mişcări*** = foarte repede; (fam.) **a prinde** (sau **a surprinde**) ***mişcarea*** = a înţelege repede rostul ascuns al unei şarade, al unei situaţii, probleme etc.; (loc. adv.) **în *mişcare*** = într-o stare de agitaţie, de tulburare etc.; **a (se) pune în *mişcare*** = a intra (sau a face pe cineva să intre) într-o acţiune

Scanned with OKEN Scanner

a lua (pe cineva) **la *mişto*** (substantivat, n.) = a-şi bate joc (de cineva); a ironiza

de *mit* = (loc. adj.) mitic, fantastic, fabulos

de *mititel* = de mic copil; **a se face *mititel*** = a se ghemui, a se strânge pentru a nu fi văzut; (p. ext.) a lua o atitudine modestă, umilă (în faţa unui superior etc.)

şcoală *mixtă* = şcoală în care învaţă elevi de ambele sexe; **cor *mixt*** = cor compus din voci de ambele sexe; **tren *mixt*** = tren compus din vagoane de călători şi vagoane de marfă; **număr *mixt*** = număr compus din numere întregi şi din fracţii ordinare

de *mizerie* (loc. adj.) = sărăcăcios, sărac; dezordine, murdărie

a o lua la *moacă* (fam.) = a încasa o bătaie bună

carne *moale* = carne fără oase; **ou *moale*** = ou fiert sau copt astfel încât să nu fie complet coagulat; **a-i fi** (cuiva) ***moale*** sau **a trăi** (ori **a se aşeza**) **pe *moale*** = a o duce bine; a duce o viaţă tihnită, fără griji materiale; (pop.) ***moalele* capului** = fontanelă; (p. ext.) creştetul capului; **a o lăsa (mai) *moale*** = a ceda, a face concesii; **consoană *moale*** = consoană palatalizată; **poziţie *moale*** = poziţia unui sunet urmat de o silabă care conţine o vocală palatală

a-i merge (sau **a-i toca, a-i umbla**) (cuiva) **gura ca o *moară*** (**hodorogită** sau **stricată, neferecată** etc.) = a vorbi mereu, mult şi inutil; a nu tăcea deloc din gură; **ca la *moară*** = în ordinea sosirii, la rând; într-un continuu du-te-vino; **a(-i) da cuiva apă la *moară*** = a încuraja, a stimula (pe cineva); a crea cuiva o situaţie favorabilă; **a-i veni** (cuiva) **apa la *moară*** = a se schimba situaţia cuiva în bine; **a-i lua** (sau **a-i tăia**) (cuiva) **apa de la *moară*** = a priva pe cineva de o situaţie favorabilă; a nu-i permite să mai vorbească; **a mâna apa la *moara* sa** = a căuta să-şi creeze foloase personale; **a-i umbla** (cuiva) ***moara*** = a-i merge (cuiva) toate din plin; **a-i sta** (cuiva) ***moara*** = a nu mai avea profituri, avantaje; a nu-i mai merge bine; **a ajunge de la *moară* la râşniţă** = a scăpăta, a se ruina; a-i merge rău; (livr.) **a se bate** (sau **a se lupta**) **cu *morile* de vânt** = a se lupta cu duşmani imaginari; a întreprinde acţiuni care nu se pot realiza (ireale) (vezi Cervantes)

a şti (sau **a cunoaşte**) ***moarea* cuiva** = a cunoaşte felul de a fi al cuiva; **a mânca** (sau **a gusta**) ***moarea*** (sau **din *moarea* cuiva**) = a avea de suportat toanele, capriciile cuiva

fără (**de**) ***moarte*** (loc. adj.) = nemuritor, veşnic; (despre un obicei) foarte trainic, peren; **de *moarte*** = (loc. adj. şi adv.) moral; (loc. adj., în textele bisericeşti: despre păcate (greşeli) care atrag osânda veşnică; (loc. adj. şi adv., fig.) teribil, cumplit, grozav; (loc. vb.) **a face *moarte* de om** = a ucide; **a-şi face *moarte*** (**singur** sau **cu mâna lui**) = a se sinucide; **pe viaţă şi pe *moarte*** = punându-şi viaţa în primejdie, din toate puterile, cu înverşunare; pentru totdeauna; **a fi** (ori **a se afla**) **pe patul de *moarte*** sau **pe patul *morţii*** = (a fi) în agonie; **între viaţă şi *moarte*** = aproape de moarte; a se lupta din răsputeri să mai trăiască; **ca de frica *morţii*** = febril, înfrigurat; **cu *moartea* în suflet** = foarte îndurerat, mâhnit; deznădăjduit, foarte îngrijorat de ceva rău, periculos; **a se da de ceasul *morţii*** = a se frământa, a depune eforturi desperate,

Scanned with OKEN Scanner

a se neliniști foarte mult; **a da *moartea* în ceva** = a muri în număr foarte mare; **a azvârli** (sau **a băga**) ***moartea*-n ţigani** = a învinui pe nedrept pe cineva; a da vina pe alţii; a lansa un proiect care crează numai confuzie; **a da mâna cu *moartea*** sau **a vedea *moartea* cu ochii** = a trece printr-un mare pericol; **a fi uitat de *moarte*** = (a fi) foarte bătrân; **a nu avea** (sau **a nu cunoaşte**) ***moarte*** = (despre obiecte) a fi foarte trainic, durabil; (jur.) ***moarte* declarată** = situaţie juridică creată unei persoane dispărute în împrejurări care fac să prezume moartea sa fizică; ***moarte* fizică** = moarte constatată prin deces; (fam.) ***moarte* de om** = îmbulzeală mare, înghesuială; ***moartea* mea** (sau **a ta, a lui** etc.) **e...** sau **e *moartea* mea** (ori **tu, lui** etc.) = se spune atunci când cuiva îi place în mod deosebit un lucru

bunuri *mobile* sau **avere *mobilă*** = avere constând din obiecte care se pot transporta dintr-un loc în altul

a *mobiliza* (pe cineva) **pe loc** = a păstra în timp de război (pe cineva) pe postul civil pe care-l ocupă pe timp de pace, supunându-l disciplinei militare impuse de starea de război

la *modă* (loc. adj.) = modern, de actualitate, actual; care corespunde gustului la un moment dat pentru un anumit fel de a se îmbrăca; (despre oameni) care se comportă conform gustului, preferinţelor unui anumit mediu social (la un moment dat); foarte cunoscut şi apreciat la un moment dat; **de *modă* veche** = care nu mai corespunde cu gustul momentului; depăşit, demodat, desuet; ieşit din uz; care aparţine unei realităţi din trecut

a ieşi (sau **a rămâne**) ***mofluz*** = a rămâne păgubit, ruinat, înşelat (în afaceri)

a umbla cu *mofturi* = a avea capricii, toane; a invoca motive lipsite de temei

a tăcea *molcom* (adverbial) = a nu spune nimic; a nu vorbi; **a sta** (sau **a şedea**) ***molcom*** = a sta liniştit, nemişcat;

a o lua sau **a (o) spune *moldoveneşte*** (reg.) = a acţiona, a vorbi făţiş (şi ferm); a o spune omului în faţă

cu şosele, cu *momele* = cu făgăduieli mincinoase; cu promisiuni deşarte

pentru *moment* (loc. adv.) = vremelnic, efemer; deocamdată; pentru scurt timp; **pe *moment*** = în aceeaşi clipă, acum; **în tot *momentul*** = tot timpul; în permanenţă; mereu; **la *moment*** = imediat, pe loc; (p. ext.) la timp; **din *moment* în *moment*** sau **dintr-un *moment* în altul** = imediat; din clipă-n clipă; îndată; **(nici) un *moment*** = niciodată; **din *moment* ce...** = deoarece..., de vreme ce...; **ultimele *momente*** (ale unui om) = clipele dinainte de moarte; (loc. adv.) **în *momentul* de faţă** = actualmente, acum, în prezent; **din primul *moment*** = chiar de la început; **în ultimul *moment*** = în ultima clipă; chiar înainte de expirarea ultimului termen; **la un *moment* dat** = într-un anumit timp (nedeterminat); deodată; **un *moment*** = se spune când ceri cuiva o clipă de răgaz, o întrerupere

a umbla cu chichiţe şi *momiţe* (pop.) = a încerca să înşele pe cineva

***monarhie* absolută** = formă de conducere a statului bazată pe puterea nelimitată a monarhului; ***monarhie* constituţională** = formă de conducere a statului monarhic în care prerogativele monarhului sunt limitate prin constituţie

a bate (sau **a tăia, a face**) ***monedă*** = a emite bani de metal; **a bate *monedă***

Scanned with OKEN Scanner

(**din** sau **cu ceva**) = a face caz (de ceva), a insista; **a plăti** (cuiva) **cu aceeaşi** ***monedă*** = a răspunde cuiva în acelaşi fel (în aceeaşi modalitate); (fam.) **asta-i** ***monedă*** **plătită** = se spune despre cineva care este răsplătit în acelaşi mod pentru faptele sale rele

a ridica ***moralul*** (cuiva) = a îmbărbăta pe cineva; **a(-i) scădea** ***moralul*** (cuiva) = a (se) descuraja; a (se) demoraliza

a ***morfoli*** **vorbele** = a bolborosi; a vorbi nedesluşit, incoerent

morişcă **de vânt** = obiect de ornament, care imită aripile unei mori de vânt, pus pe acoperişul caselor şi care, la bătaia vântului, se roteşte în direcţia acestuia

pe ***mormăite*** (loc. adv.) = mormăind, pentru a-şi arăta nemulţumirea; primind sau auzind ceva fără plăcere, cârtind

a duce (pe cineva) **la** ***mormânt*** sau **a băga** (pe cineva) **în** ***mormânt*** = a pricinui moartea cuiva; (p. ext.) a sâcâi, a chinui (pe cineva) până la limita îmbolnăvirii; **a intra în** ***mormânt*** = a muri, a fi îngropat

a se face ***mort*** **în păpuşoi** sau (substantivat) **a face pe** ***mortul*** **în păpuşoi** = a face pe prostul; a se face că nu ştie nimic, că vinovatul este altul; **a o lăsa** ***moartă*** **(în păpuşoi)** = a renunţa la ceva; a o lăsa încurcată, nerezolvată; **a fi** ***mort*** **fără** (sau **după**) **cineva** sau **ceva** = a fi îndrăgostit (de cineva); a nu putea trăi fără cineva sau ceva; **a fi mai mult** ***mort*** **(decât viu)** = a fi epuizat de boală, de frică; a fi sleit de puteri; **nici** ***mort*** (sau ***mort*****-tăiat**) = (în construcţii negative) cu nici un preţ; sub nici un motiv; imposibil; în nici un caz; ***mort*****-copt** = neapărat; vrând-nevrând; **a umbla** (sau **a se ţine**) ***mort*** **după...** = a lupta pentru a obţine ceva; a se ţine scai de cineva drag; **a fi beat-*mort*** (sau ***mort*** **de beat**) = a fi foarte beat; a fi beat criţă etc.; **unghi** ***mort*** = loc de pe traiectoria unei arme de foc pe care nu-l poate atinge proiectilul; **linie** ***moartă*** = linie de cale ferată care este folosită numai pentru garare; **a fi** (sau **a se afla, a trece**) **pe linie** ***moartă*** = a fi înlăturat dintr-un post de răspundere, dintr-o activitate importantă etc.; **fier** ***mort*** = fier de calitate inferioară; **carne** (sau **piele**) ***moartă*** = carne sau piele care se formează deasupra rănilor şi prin care nu trec ramificaţiile nervoase; ***mortul*** **de la groapă nu se mai întoarce** = se spune despre un lucru iremediabil pierdut, sau despre ceva care nu mai poate fi îndreptat; **a scula** (sau **a trezi, a deştepta**) **şi** ***morţii*** (sau **din** ***morţi***) = se spune despre zgomote, sunete zgomotoase, stridente, care supără; **a umbla** (sau **a merge**) **ca după** ***mort*** = a merge foarte încet; **ca la** ***mort*** = (în legătură cu verbe ca „a se aduna“ sau „a veni“) în număr foarte mare

salt ***mortal*** = figură acrobatică foarte periculoasă care constă în rotirea totală a corpului în aer

moş **Martin** sau (rar) ***moş*** **Ursilă** = ursul; **a-i veni** ***moş*** **Ene pe la gene** = a i se face somn; a începe să aţipească; **de când cu** ***moş*** **Adam** = din vremurile de demult; **din** (sau **de la**) ***moşi*****-strămoşi** = păstrat din generaţie în generaţie; moştenit din bătrâni; **a spune** (sau **a înşira, a îndruga**) ***moşi*** **pe groşi** (sau ***moşi*** **păroşi**) = a spune fleacuri, nimicuri, minciuni; a povesti lucruri fanteziste; **a se strânge** (sau **a se aduna**) **lumea ca la** ***moşi*** = a se aduna multă lume pentru a vedea ceva neobişnuit

Scanned with OKEN Scanner

fără *motiv* (loc. adv.) = nejustificat, din senin; (loc. conj.) **pentru *motivul* că...** = deoarece, pentru că; (loc. conj.) **pe *motiv* că...** = pretextând că...; aducând argumentul că...; a da cuiva pretextul să...

***motocros* nautic** = cursă care se practică pe apă cu ambarcaţii speciale, pe trasee în circuit sau în linie dreaptă; motonautică

a face (pe cineva) ***mototol*** = a doborî (pe cineva) la pământ; a-l lăsa nemişcat, inert; **a se face *mototol*** = a se strânge ghem; a se face mic

(a fi) cu *moţ* (**în frunte**) sau **mai cu *moţ*** = a se socoti mai grozav, mai valoros (ca altul); **a spune lucrurile cu *moţ*** = a spune vorbe înflorite, a exagera; ***moţ* şi el** = se spune despre cineva care intră într-o discuţie neîntrebat; **a lua** (pe cineva) **de *moţ*** = a trage de păr

a-i pica *mucul* (sau **mucii**) **undeva** (sau **la cineva**) = se spune despre cineva care tot timpul se află undeva (plictisind pe cineva); **a-i pica *mucul*** (sau ***mucii***) **după cineva** = a fi foarte îndrăgostit de cineva; **nu dai nici *mucii* pe el** = se spune despre o persoană fără valoare

pe *muchie* (loc. adv.) = la extremă; la limită; **bătuţi pe *muchie*** = (despre o sumă rotundă de bani) din care nu lipseşte nimic; **ca** (sau **cât**) **(de) o *muchie* de cuţit** = foarte îngust, subţire, puţin; **pe *muchie* de cuţit** = situaţie critică; în primejdie

a *muia* oasele (sau **ciolanele**) **cuiva** (tranz) = a bate tare pe cineva

vacă bună de *muls* = persoană cu stare sau situaţie bună de pe urma căreia se pot trage foloase materiale

de (**mai**) ***multe* ori** sau **în** (**mai**) ***multe* rânduri** (loc. adv.) = adesea, în mod repetat; **a nu mai avea zile *multe*** = a fi aproape de moarte; ***mult* cu *multul***, sau ***multul* cu *mult*** = foarte mult; cine are o să mai aibă; ***multe*** (**şi de**) **toate** = lucruri de tot felul; diverse; ***multe* şi *mărunte*** = de tot felul; fleacuri, nimicuri; **şi mai *multe* nu** = atât; precis; ajunge; **cu *mult*** = în foarte mare măsură; **cel *mult*** = maximum; în cel mai bun caz; îndeosebi; (reg., în construcţii negative) din acest moment, de acum înainte; (loc. conj.) **de *mult*** = din cauza, datorită cantităţii, duratei, intensităţii (extreme); **mai *mult* sau mai puţin** = oarecum, relativ; **(asta) e prea *mult*** = (asta) întrece măsura; depăşeşte orice limită; ***mult* şi bine** = timp îndelungat, nedefinit; **a nu mai avea *mult*** = a fi pe terminate; a fi spre sfârşitul vieţii

de *multişor* = de nu prea mult timp; aproape vechi; de vreme cam îndelungată

a se *munci* cu gândul (refl.) = a-l năpădi gândurile; a se frământa pentru o situaţie, problemă

pictură *murală* = pictură cu tehnică specială, care se execută pe ziduri; **hartă *murală*** = hartă mare, care se atârnă pe perete

a intrat *murga*-n sat = s-a înserat, vine noaptea

a *murit* cu zile = a murit din cauza proastei îngrijiri sau în împrejurări neprevăzute

***muritor* de foame** = foarte sărac

să se audă *musca* = să se facă linişte adâncă, încât să se audă musca cum zboară; **rău de *muscă*** = (despre cai) nărăvaş; (despre oameni) senzual, care nu-şi poate înfrâna simţurile; **a cădea** (sau **a se băga**) **ca *musca*-n lapte** = a interveni când nu este chemat; a interveni fără rost într-o discuţie; **a fi** (sau **a se şti, a se simţi**)

cu *musca* pe căciulă = a se simţi vinovat; **a se aduna** (sau **a se strânge, a veni**) **ca *muştele* (la miere)** = a veni mulţi oameni într-un loc, atraşi de ceva deosebit; **a muri ca *muştele*** = a muri în număr foarte mare; **a se speria de toate *muştele*** = a se speria de fleacuri; a se speria şi de umbra lui

musculiţă* de brânză** = muscă mică, neagră, lucioasă, ale cărei larve trăiesc pe alimente, alterându-le; ***musculiţă de oţet (sau **de vin**) (sau **beţivă**) = insectă din ordinul dipterelor, ale cărei larve trăiesc în materii care fermentează sau putrezesc uşor

a râde (sau **a-i zâmbi** cuiva) ***mustaţa*** (fam.) = a se bucura cu discreţie; **a râde** (sau **a zâmbi**) **pe sub *mustaţă*** = a zâmbi pe ascuns, ironic; **a trage** (sau **a duce**) **la *mustaţă*** = a bea mult

a-l *mustra* (pe cineva) **cugetul** (sau **conştiinţa**) (tranz.) = a se căi, a avea remuşcări, a regreta ceva

***mustrare* de conştiinţă** (mai ales la plural) = a avea remuşcări, păreri de rău

a face un lucru *muşama* = a muşamaliza, a ascunde ceva

a-şi *muşca* mâinile (sau **degetele**) = a se căi amarnic; a se înfuria; **a-şi *muşca* limba** (sau **buzele**) = a se stăpâni (având în suflet un sentiment puternic); a se abţine să spună, să izbucnească; **a-l *muşca* pe cineva de inimă să...** = a se lăsa ispitit; a fi cât pe-aci să...; **a *muşca* pământul** = a cădea la pământ (rănit sau mort); (p. ext.) a muri

asta să i-o spui lui *mutu* (substantivat, fam.) = se spune cuiva care emite vrute şi nevrute, trăsnăi, vorbe care nu sunt adevărate; **unde a dus (surdul roata) şi *mutul* iapa** = aiurea, foarte departe, nicăieri; **cor *mut*** = cor care execută o melodie fără cuvinte; murmurat, cu gura închisă; **film *mut*** = film cinematografic care prezintă numai imagini, fără sunete şi fără vorbirea personajelor; **scenă *mută*** = scenă dintr-o lucrare dramatică în care personajele nu vorbesc, ci îşi exprimă sentimentele prin gesturi, atitudini, mimică etc.; **literă *mută*** = literă dintr-un cuvânt care nu se pronunţă

a-i *muta* (cuiva) **fălcile** (sau **căpriorii**) (tranz.) = a lovi pe cineva în fălci cu putere; **a-şi *muta* gândul** = a renunţa, a se răzgândi

***mutaţie* consonantică** (sau **a consoanelor**) (fon.) = transformarea unor consoane oclusive (în limbile germanice)

nu e de *mutra* lui = e mai prejos de ceea ce i se cuvine; **după *mutra* cuiva** = după condiţia socială, după pregătirea cuiva; **a face *mutre*** = a face mofturi, nazuri, figuri; a nu fi de acord

a-i face (cuiva) ***muzică*** (fam.) = a-i face (cuiva) scandal, gălăgie

N

***na*-ţi-o (bună)** sau ***na*-ţi-o frântă** (că ţi-am dres-o) = arată contrarietate, surpriză, decepţie, marchează lipsa de acord cu cele spuse de cineva

(parc-ar fi) scos de la *naftalină* (fam.) = se spune despre ceva devenit iarăşi la modă după o lungă nefolosire; ceva învechit, desuet scos la iveală

al *naibii* (**de...**) (loc. adj. şi adv.) = grozav, peste măsură de...; teribil, foarte; **a da de** (sau **a vedea pe**) ***naiba*** = a-şi găsi beleaua; a da de bucluc; **a lăsa** (pe cineva sau ceva) ***naibii*** (sau **la *naiba***) = a trimite la dracul pe cineva; a se descotorosi de cineva; a nu se mai interesa (de

cineva sau ceva) care i-a făcut greutăţi ; **a nu avea nici pe *naiba*** = a fi perfect sănătos ; a nu avea nimic după o aventură

a face *nani* (despre copii, substantivat) = a se culca, a dormi

(gol) *nap* sau **ca un *nap*, ca *napul*** = gol puşcă ; dezbrăcat complet ; (p. ext.) e atât de sărac, încât n-are cu ce se îmbrăca

cu *nările* (sau ***nara***) **în vânt** = semeţ, cu capul sus ; (p. ext.) plin de sine, mândru, infatuat ; **a se umfla în *nări*** sau **a-şi umfla *nările*** = a fi mândru, înfumurat, încrezut

sub (sau, rar, **în**) ***nasul* cuiva** sau **sub *nas*** (loc. adv.) = sub ochii cuiva, foarte aproape ; **pe *nas*** = cu timbru nazal ; **a avea *nas*** sau **a-şi ridica *nasul*** = a cuteza, a îndrăzni cu ceva în faţa unuia mai mare, superior ; **a-şi lua *nasul* la purtare** (fam.) = a se obrăznici ; a îndrăzni ceea ce nu i se cuvine ; **a (nu-)şi cunoaşte** (sau **vedea, şti**) **lungul *nasului*** = a nu-şi cunoaşte propriile forţe ; a fi fără măsură privind comportamentul faţă de alţii ; a se obrăznici ; (fam.) **nu-ţi cade** (sau **pică**) ***nasul* dacă...** = nu pierzi nimic, nu-ţi pierzi din demnitate dacă... ; **nu-i ajungi (nici) cu prăjina la *nas*** = e foarte încrezut, înfumurat ; **a strâmba din *nas*** = mofturos, năzuros, a nu-i place ceva ; a fi nemulţumit ; **a da *nas*** (cuiva) = a face pe pofta cuiva, a-l încuraja ; a-i intra în voie ; **a tăia** (sau **a scurta**) ***nasul*** (cuiva) sau **a da** (cuiva) **peste *nas*** = a umili, a face de ruşine, a pune (pe cineva) la punct ; (fig.) a cuminţi (pe cineva) ; **a nu fi** (sau **face**) **de *nasul* cuiva** = a nu fi potrivit cu cineva ; a nu i se cuveni cuiva ; a fi inferior, a nu merita (ceva) ; **a-i veni** (cuiva) **muştarul la *nas*** sau **a-i tremura** (cuiva) ***nasul*** = a se supăra, a se înfuria ; a se enerva ; **a fi cu *nasul* de ceară** = a fi bănuitor, susceptibil, excesiv de sensibil ; **a se întoarce** (de undeva) **cu *nasul* în jos** = a se simţi vinovat ; a se ruşina (de cineva sau ceva) ; (fam.) **să-ţi fie în *nas* !** = să-ţi fie ruşine ! ; **a-şi băga** (sau **a-şi vârî**) ***nasul* în ceva** (sau **undeva, în toate, unde nu-i fierbe oala**) = a se băga într-o situaţie, problemă, afacere care nu-l priveşte ; **a duce** (sau **a purta**) **de *nas*** (pe cineva) = a conduce, a domina (pe cineva), făcându-l să facă ceva care nu este în interesul său ; a înşela (pe cineva) ; **a scoate panglici pe *nas*** = a minţi ; a exagera ; **a(-i) trece** (cuiva) **pe la** (sau **pe lângă**) ***nas*** = a pierde o ocazie bună ; a(-i) trece prin faţa ochilor ; **a da** (cuiva) **cu ceva pe la *nas*** = a tenta (pe cineva cu ceva) ; (fam.) **a arunca** (cuiva ceva) **în *nas*** = a i-o spune în faţă, direct şi fără menajamente ; a-i vorbi verde în faţă ; **a-i râde cuiva în *nas*** = a râde cuiva în faţă, sfidându-l ; (fam.) **a-i ieşi** (sau **a-i da**) **pe *nas*** = a i se înfunda, a o păţi ; (fam.) **a(-i) întoarce *nasul*** (cuiva) = a întoarce spatele (cuiva) ; a-l ignora ; **a trânti** (sau **a izbi, a închide** cuiva) **uşa în *nas*** = a nu primi (pe cineva) ; a pleca supărat de la cineva închizând (trântind) uşa cu putere ; **a se împiedica de *nas*** = a avea nasul lung ; a fi năsos ; **a nu vedea de *nas*** = a fi zăpăcit, neatent ; **a nu vedea mai departe decât lungul *nasului*** = a fi mărginit ; a fi cu vederi înguste ; **a da cu *nasul*** (pe undeva) = a trece (pe undeva), în treacăt (întâmplător) ; (fam.) **a-şi arăta** sau **a-şi scoate *nasul* (la iveală)** = a se înfăţişa, a se ivi ; **a da *nas(ul)* cu cineva** = a se întâlni pe neaşteptate cu cineva nedorit ; **a se**

Scanned with OKEN Scanner

întâlni *nas* în *nas* cu cineva = a se întâlni pe neașteptate față în față (cu cineva); **nu miroase a *nas* de om** = nu e faptă de om vrednic; (ir.) **îi curge untura** (sau **grăsimea**) **pe *nas*** = se spune despre un om foarte slab

a fi *naşul* cuiva = a şti să potolească, să calmeze pe cineva; a învăţa pe cineva minte; **a-şi găsi *naşul*** = a da peste cineva care ştie să-l pună la punct, să-l strunească

zi de *naştere* sau **ziua *naşterii*** = zi în care s-a născut cineva; zi în care sărbătoritului i se aduc felicitări şi urări de sănătate şi viaţă lungă; ***Naşterea* Domnului** (sau **a lui Iisus Hristos**) = Crăciunul; (loc. adj. şi adv.) **din *naştere*** = de când s-a născut; conform unei predispoziţii naturale; (loc. adv.) **prin *naştere*** = prin înclinaţiile înnăscute; (loc. adv.) **de** (sau **din**) ***naştere*** = originar din...; de naţionalitate sau de origine etnică; **a lua *naştere*** (loc. vb.) = a se ivi, a apărea; **a da *naştere*** = a crea, a produce, a realiza

natură* moartă** = grup de obiecte mărunte, neînsufleţite, de uz curent (fructe, flori, vânat etc.); natură statică; (p. ext.) pictură care înfăţişează un astfel de grup; (loc adj. şi adv.) **după *natură = care are ca model obiectele din realitatea înconjurătoare; **în *natură*** = (loc. adv.) în realitate; în persoană; (loc. adj. şi adv.) în obiecte, în produse (nu în bani); (loc. adj.) **de *natură* să...** = capabil să...; potrivit cu...; apt să...; **este în *natura* lucrurilor** = este firesc, e de la sine înţeles

cu *năbădăi* (loc. adj.) = cu draci, năbădăios; **a băga** (pe cineva) **în *năbădăi*** = a băga pe cineva în sperieţi; a face (pe cineva) să-şi piardă calmul, stăpânirea de sine

de *nădejde* (loc. adj.) = în care se poate avea toată încrederea; (loc. adv.) **de** (sau **cu**) ***nădejde*** = solid, temeinic, aşa cum trebuie; (loc. vb.) **a trage *nădejde*** = a spera, a nădăjdui; **a trage *nădejde* ca spânul de barbă** = a spera în van (la ceva irealizabil, greu de obţinut); **în *nădejdea...*** = în speranţa că...; bazându-se pe...; **a se lăsa în *nădejdea*** (cuiva) = a conta pe...; a se baza pe...; a se încrede în...; **slabă *nădejde*** = nesigur; greu de realizat

a-l trece pe cineva (**toate**) ***năduşelile*** = a munci din greu, transpirând; a fi cuprins de spaimă, de frică, de emoţie

a-şi face *nălucă* (reg.) = a se înspăimânta; a se înşela, a se amăgi; a i se părea că aude sau că vede ceva

pui de *năpârcă* = om perfid, foarte viclean, trădător, cu suflet josnic, veninos

de *năprasnă* (loc. adv.) = pe neașteptate, dintr-o dată, fără veste

a se învăţa cu *năravul* = a se învăţa tot să ceară, să pretindă; a se înnădi la foloase nemuncite

a da *năvală* = a da buzna; a da buluc; a veni repede, pe neașteptate

a sta *neagă*-rea pe capul cuiva (sau **în spinarea cuiva**) = a nu slăbi (pe cineva) din ochi; a nu lăsa în pace (pe cineva)

de *neam* (sau **de *neamul* lui**) sau ***neam* de...** = de origine, de naţionalitate; **de tot *neamul*** sau **de toate *neamurile*** = de toate naţionalităţile, de toate seminţiile; (p. ext.) de toate felurile, de toate speciile; **a-şi trage *neamul* din...** = a se trage din...; a proveni din...; **de *neam*** (**bun, mare** etc.) = dintr-o familie nobilă; dintr-o familie de oameni cumsecade, oneşti; ***neam* prost** = mitocan, bădăran; **a fi *neam* după Adam** sau **a fi *neam*** (**de**) **a**

Scanned with OKEN Scanner

cincea (sau **a şasea, a noua**) **spiţă** = a fi rudă foarte îndepărtată (cu cineva) sau a nu fi deloc; ***neam*** **de** ***neamul*** **meu** (sau **tău** etc.) sau ***neam*** **de** ***neam*** = (în propoziţii afirmative) din tată în fiu, din moşi-strămoşi, din generaţie în generaţie; (în propoziţii negative) nimeni din familia mea (sau a ta etc.); ***neamul*** **omenesc** = omenirea, genul uman

a lua (sau **a fura**) **luleaua** ***neamţului*** = a se îmbăta

a fi de (sau **a avea**) ***neapărată*** **nevoie** (sau **trebuinţă**) = a fi (sau a avea) absolută nevoie de ceva indispensabil

pe ***neaşteptate*** (loc. adv.) = deodată, brusc, fără să te aştepţi, prin surprindere

nebăgat **în seamă** = care este trecut cu vederea, ignorat; care nu este luat în seamă; care nu a fost văzut, observat

pe ***nebăute*** (loc. adv.) = care n-a băut nimic; fără să fi băut ceva

a fi (sau **a umbla**) ***nebun*** **după cineva** (sau **după ceva**) = a fi foarte îndrăgostit (de cineva); a-i plăcea foarte mult cineva sau ceva; **eşti** ***nebun***! = arată dezaprobare, mirare, surpriză faţă de spusele sau faptele cuiva; **a (o) face pe** ***nebunul*** = a fi înfumurat, încrezut, a nu fi de acord niciodată cu ceva, veşnic nemulţumit, a fi altfel decât normal

la ***nebunie*** (loc, adv.) = foarte mult, enorm

la ***necaz*** = în momente de supărare, în momente critice; în situaţii dificile; în situaţie financiară precară etc.; **în** ***necazul*** (cuiva) (loc. prep.) = atunci când cineva vrea să facă supărări cuiva (din răzbunare, din ură etc.); **a avea** ***necaz*** (pe cineva) = a purta pică, a fi supărat (pe cineva); **a-i fi** (cuiva) ***necaz*** = a-i părea rău (de ceva), a avea regrete; **a-i face** (cuiva) **în** ***necaz*** = a supăra pe cineva (intenţionat); a-i face rău; **de** ***necaz*** = a-i face ceva rău cuiva pentru a se răzbuna sau pentru o nemulţumire; pentru a-şi exprima ciuda, mânia

strictul ***necesar*** = cantitate minimă; puţin, cât să-ţi duci zilele

de primă ***necesitate*** = diversitate minimă de bunuri, indispensabilă traiului; atât cât este necesar; (loc. adv.) **cu** ***necesitate*** = obligatoriu, în mod imperios; neapărat, inevitabil

duh ***necurat*** = spirit rău, malefic

pe ***nedrept*** (sau substantivat, **pe** ***nedreptul***) (loc. adv.) = samavolnic, silnic; ilegal, fără temei, abuziv

din ***nefericire*** (loc. adv.) = din păcate; din nenorocire, cu regret

negarea **negaţiei** = una dintre cele trei legi dialectice principale, potrivit căreia dezvoltarea se prezintă ca o înlănţuire de negaţii dialectice

pe ***negândite*** (loc. adv.) = prin surprindere, deodată, în mod neaşteptat

a alege ***neghina*** **de grâu** (sau **grâul din** ***neghină***) = a alege ce este bun de ce este rău; **a semăna** ***neghină*** = a produce zâzanie între oameni; a provoca ceartă, scandal

a fi în ***neglijeu*** = a fi sumar îmbrăcat; a fi surprins de cineva într-o ţinută de casă

pâine ***neagră*** = pâine închisă la culoare, făcută din făină în care se găsesc toate componentele bobului de grâu; **cutie** ***neagră*** = aparatură protejată instalată la bordul avioanelor, prin care se înregistrează automat parametrii de zbor şi convorbirile echipajului, pentru a depista eventualele cauze ale accidentelor; termen folosit pentru un sistem a cărui structură internă este necunoscută; **ba e albă, ba e** ***neagră*** = se zice despre o persoană în spusele căreia ideile se contrazic; **preţ**

Scanned with OKEN Scanner

negru = preţ de speculă ; **post *negru*** = post sever, fără nici un pic de mâncare şi de băutură ; (loc. adv.) **la *negru*** = cu preţ de speculă ; **a avea** (sau **a-i fi** cuiva) **inima *neagră*** = a purta ceva neplăcut pe suflet ; a suferi din cauza unei nedreptăţi ; **a-i face cuiva zile *negre*** = a amărî viaţa cuiva ; a-l chinui (tortura) sufleteşte ; **magie *neagră*** = practică prin care unele persoane pretind că pot aduce în ajutorul solicitanţilor forţele demonice malefice, în scop de răzbunare, de pedepsire ; magie făcută cu forţele răului ; **(a se îmbrăca) în *negru*** = a fi în doliu ; a se îmbrăca în haine de culoare neagră ; ***negru* pe alb** = în scris ; clar, fără dubii ; **a i se face** (cuiva) ***negru* înaintea** (sau **pe dinaintea**) **ochilor** = a vedea tulbure din cauza mâniei, supărării etc. ; **a face albul *negru*** = a denatura adevărul ; a falsifica realitatea ; a susţine altceva decât adevărul ; **a vedea (totul) în *negru*** = a fi pesimist ; **(nici) cât (e) *negru* sub unghie** = (aproape) deloc ; foarte puţin

de *neînchipuit* = (loc. adj.) care întrece puterea închipuirii ; care nu poate fi închipuit ; (loc. adv.) extrem de... ; grozav ; foarte

cu *neîndurare* (loc. adv.) = fără milă, crud, aspru

a dormi *neîntors* = a dormi adânc, bine (din cauza unei istoviri fizice) ; **a se duce pe drum *neîntors*** (sau **pe cale *neîntoarsă***) = a muri

ca *nelumea* (loc. adj. şi adv.) = persoană care nu are un comportament normal, stârnind ilaritate, proteste ; care se poartă şi vorbeşte extravagant

pe *nemâncate* (loc. adj. şi adv.) = înainte de a fi mâncat ceva ; pe stomacul gol ; care n-a mâncat nimic de o zi, două

cald *nemţesc* (glumeţ) = frig

la *nemurire* (loc. adv.) = veşnic, fără moarte, fără sfârşit ; foarte tare, intens, mult ; (loc. vb., rar) **a trece la *nemurire*** = a imortaliza ; a nemuri

din *nenorocire* (loc. adv.) = din cauza unor împrejurări regretabile ; din păcate, spre regretul cuiva

de *nenumărate* ori sau **în *nenumărate* rânduri** (loc. adj.) = foarte des, de foarte multe ori

ca *neoamenii* (loc. adv.) = invers de cum se poartă oamenii normali ; **a face** (pe cineva) **(din om) *neom*** = a distruge (pe cineva) sistematic, sufleteşte şi fiziceşte ; a-l aduce într-o stare de plâns

în *neorânduială* (loc. adj. şi adv.) = în dezordine ; dezordonat ; vraişte

în *nepăsare* (loc. adv.) = impasibil, nepăsător, dezinteresat de ce este în jur

verb *neregulat* = verb care se abate de la felxiunea obişnuită , având forme proprii, specifice

boală de *nervi* = boală care afectează sistemul nervos ; **bolnav de *nervi*** = persoană care suferă de o boală nervoasă ; **a avea** (sau **a fi în**) ***nervi*** = a fi nervos ; a fi predispus la ceartă ; iritabil ; scandalagiu ; **a-l apuca *nervii*** = a avea un acces de furie ; a avea o criză nervoasă ; **a avea *nervii* slabi** = a fi uşor impresionabil, iritabil

cu *nervozitate* (loc. adv.) = cu nervi, crispat ; precipitat, cu nerăbdare

la *nesfârşit* (loc. adv.) = întruna, continuu, necontenit

pe *nesimţite* (loc. adv.) = fără a putea fi perceput, încetul cu încetul

***neştiinţă* de carte** = **analfabetism**

în *neştire* (loc. adv.) = absent, fără să-şi dea seama, fără a şti cum şi de ce ; fără măsură, fără socoteală ; **din *neştire*** = din nebăgare de seamă ; involuntar ; din neştiinţă

Scanned with OKEN Scanner

a-i veni (sau **a-i fi**) ***neted*** (adverbial) = a-i veni la îndemână; a-i fi uşor, comod

a(-i) ***netezi*** **cuiva calea** = a înlesni, a uşura cuiva ceva

de ***nevoie*** (loc. adj. şi adv.) (astăzi rar) = trebuincios, util; **de voie, de** ***nevoie*** = vrând-nevrând; silit; **a avea** (sau **a fi**) ***nevoie*** **de cineva** (sau **de ceva**) = a(-i) fi necesar, trebuincios de cineva (sau ceva); **a avea** (sau **a fi**) ***nevoie*** **să...** = a considera sau a fi necesar să...; **a-şi face** ***nevoile*** = a defeca (şi a urina); (pop. şi fam.) **zor-*nevoie*** = neapărat, cu grabă, cu orice preţ; **a-şi căuta de** ***nevoi*** = a-şi vedea de treburile lui, fără să se amestece în ale altora; (loc. adj., pop.) **de** ***nevoie*** = care provoacă neplăceri, necazuri; dificil, buclucaş; **a ieşi** (sau **a scăpa**) **din** ***nevoie*** sau **a scăpa** (ori **a se ridica**) **deasupra** ***nevoii*** = a scăpa de sărăcie, a scăpa de griji; a se ajunge; **a fi mâncat de** ***nevoi*** = a suferi multe necazuri, lipsuri; (pop.) **a fi de** ***nevoie*** sau **a face cuiva** ***nevoie*** = a pricinui cuiva necazuri; **la** (**vreme de**) ***nevoie*** = în împrejurări grele, la necaz; **în** ***nevoie*** (de ceva) = în suferinţă, în lipsă; lipsit (de ceva); **cu vai-*nevoie*** = cu mare greutate; (loc. adv., curent) **de** ***nevoie*** = constrâns, fără voie, silit (de împrejurări); (înv.) **de** (sau **din**) ***nevoia*** **cuiva** (sau **a ceva**) = din cauza...; (loc. adv., fam.) ***nevoie*** **mare** = (exprimând ideea de superlativ) grozav, straşnic; ***nevoia*** **îl învaţă pe om** = se trag învăţăminte şi din necazuri, lipsuri; **prietenul la** ***nevoie*** **se cunoaşte** = a (nu) ajuta un prieten la necaz

nici **una,** ***nici*** **două** sau ***nici*** **una,** ***nici*** **alta** = numaidecât, îndată; brusc, pe neaşteptate; ***nici*** **tu masă,** ***nici*** **tu casă** = sărac, fără mijloace de trai

ca ***niciodată*** = aşa ceva nu s-a mai întâmplat vreodată

la ***nimereală*** (loc. adv.) = la întâmplare, fără a gândi, a socoti; fără alegere, cum s-o nimeri

pe ***nimerite*** (loc. adv.) = pe dibuite, la nimereală

de ***nimic*** (loc. adj.) = care este fără valoare, fără importanţă; (despre oameni) lipsit de caracter, lipsit de orice merit, fără calităţi; ticălos, necinstit, perfid; (loc. adv.) **pe** ***nimic*** = gratuit, de pomană, fără a plăti ceva; **a nu avea** ***nimic*** **a face** = a nu avea nici o legătură între ei (ele); (reg.) **pe o** ***nimică*** **pe ceas** = repede, într-o clipă; **o** ***nimica*** **toată** = de mică importanţă sau valoare, fără nici o însemnătate

(parcă) îi tot ***ninge*** **şi-i plouă** (întruna) = se spune despre cineva care este veşnic posomorât şi nemulţumit; **a-i** ***ninge*** **în barbă** (sau **pe cap, în păr**) = a încărunţi

(a fi) ***nins*** **de ani** (sau **de vreme**) = (a fi) bătrân, cu părul alb

ca (sau **cât**) ***nisipul*** (**mării**) = în număr foarte mare; **a clădi** (sau **a funda**) **pe** ***nisip*** = a întreprinde ceva sortit pieirii, eşecului;

niţel **câte** ***niţel*** = puţin câte puţin, treptat, încetul cu încetul

la ***nivelul*** (loc. prep.) = în regiunea..., în dreptul...

a se face ***niznai*** sau (substantivat) **a face pe** ***niznaiul*** = a se preface că nu ştie nimic

de ***noapte*** (loc. adj.) = care este în serviciul de noapte; (despre păsări, animale, insecte etc.) care doarme în timpul zilei şi îşi desfăşoară activitatea în timpul nopţii; (loc. adv.) **azi-** (sau **astă-**) ***noapte*** = noaptea care tocmai

Scanned with OKEN Scanner

a trecut ; **la *noapte*** = în timpul nopţii următoare ; **peste** (sau **pe**) ***noapte*** = în timpul nopţii ; ***noapte* de *noapte*** = în fiecare noapte ; mereu ; **zi(ua) şi *noapte*(a)** sau **zi, *noapte*, zile, *nopţi*, toată ziua, (şi) toată *noaptea*, din zori până-n *noapte*, *nopţi* şi zile etc.** = continuu, tot timpul, neîntrerupt ; **cu *noaptea*-n cap** = dis-de-dimineaţă, în zori ; **de** (**cu**) ***noapte***(**a**) = foarte devreme, dis-de-dimineaţă ; ***noapte* bună!** = urare făcută cuiva înainte de culcare ; **prost ca *noaptea*** = tâmpit, nerod ; puţin la minte

în *nocturnă* (loc. adj. şi adv.) = (despre competiţii sportive) care se desfăşoară noaptea, la lumina reflectoarelor ; (despre păsări răpitoare, insecte etc.) care îşi desfăşoară activitatea noaptea şi dorm ziua

în *noduri* (loc. adj., rar) = încâlcit, încurcat ; **a lega paraua cu zece *noduri*** = a fi avar, foarte zgârcit ; ***nod* de cale ferată** = punct de intersecţie a cel puţin trei linii principale de cale ferată, prevăzut cu instalaţii speciale pentru a asigura tranzitul trenurilor, desfacerea sau cuplarea unor vagoane, încărcarea şi descărcarea mărfurilor, deservirea călătorilor etc. ; **a căuta** (sau **a găsi**) (cuiva) ***nod* în papură** = a căuta cu orice preţ greşeli, lipsuri, cusururi acolo unde ele nu se află ; a învinovăţi pe nedrept ; a fi cusurgiu ; ***nodul* vital** = punct situat în bulbul rahidian corespunzând centrului respirator şi a cărui lezare are ca urmare moartea imediată, prin oprirea respiraţiei ; **a înghiţi** (**cu** sau **la**) ***noduri*** = a suporta un necaz, o umilinţă, o suferinţă (fără a putea lua vreo atitudine) ; a înghiţi cu greu mâncarea, în silă ; ***nod* gordian** = problemă care nu se poate rezolva ; **a tăia *nodul* gordian** = a apela la o soluţie extremă într-o anumită situaţie grea

la *noi* (loc. adv., la acuzativ) = acasă ; în ţară ; în localitatea

cu *noimă* (loc. adj. şi adv.) = logic, cu judecată, cu sens ; **fără** (**nici o**) ***noimă*** = prostesc, fără nici o regulă, fără judecată ; **a nu avea** (**nici**) **o *noimă*** = fără sens, ceva absurd

până la (sau **în**) ***nori*** (loc. adj. şi adv.) = (care se înalţă) până sus ; (loc. vb.) **a fi *nor*** = atmosferă încărcată ; înnorat ; **trăieşte** sau **e** (**cu capul**) **în *nori*** sau **parc-ar fi căzut din *nori*** = se spune despre cineva rupt de realitate, aiurit, zăpăcit, distrat ; ***nor* arzător** = masă de gaze şi de cenuşă vulcanică cu temperatură ridicată, care este expulzată în atmosferă în timpul erupţiei unui vulcan ; ***nor* de stele** = grupare de stele, cu limite neregulate, aflată în diverse galaxii ; ***norii* lui Magellan** = nume a două sisteme stelare aflate în afara galaxiei noastre

cu sau **fără** (**de**) ***noroc*** = (loc. adj. şi adv.) care este cu (sau fără) succes ; (loc. adj.) nefericire, insucces ; (loc. adv.) **la** (sau **într-un**) ***noroc*** = la întâmplare, fără a fi sigur de succes (reuşită) ; (pop.) **la cât mi-a sta *norocul*** = cum va fi favorizat de soartă ; **a-i fi scris în *noroc* să...** = a-i fi sortit să... ; **joc de *noroc*** = nume generic dat jocurilor în care totul se bazează pe hazard ; **a avea *noroc*** sau **a fi cu *noroc*** = a avea succes în întreprinderea unei afaceri, acţiuni ; ***noroc* că...** = din fericire... ; bine că... ; **a avea *norocul* să...** = a se ivi un prilej favorabil pentru... (persoană solvabilă, afacere avantajoasă etc.) ; **unde-i *norocul* să...** = ce bine ar fi să... ; a spera într-o reuşită ; **a da *noroc*** = a saluta ; a ciocni un pahar în sănătatea cuiva, a ura de

Scanned with OKEN Scanner

bine; ***noroc!*** = formulă de salut sau de urare; ***noroc* bun!** = salutul minerilor

a împroşca pe cineva cu *noroi* sau **a zvârli în cineva cu *noroi*** = a defăima, calomnia pe cineva

de toată *nostimada* (loc. adj.) = plin de haz; hazos, persoană care produce veselie

acte de *notariat* = acte legalizate de un notar

a lua *notă* (de ceva) = a reţine ceva important; a lua cunoştinţă; a ţine seamă (de ceva); ***notă* discordantă** (sau **falsă**) = a fi opus liniei generale, în contradicţie; (muz.) a emite sunete false într-un ansamblu vocal sau de instrumentişti; **a forţa** (sau **a exagera**) ***nota*** = a depăşi limitele normale; a întrece măsura; **a fi în *notă*** = a fi în concordanţă, armonie cu ceva: **ca pe *note*** = aşa cum trebuie

Crai *nou* = nume popular dat Lunii în prima ei fază (când are forma unei seceri subţiri; (azi rar) **lumea *nouă*** = America; **ce mai (e) *nou*** = ce mai ştii? ce s-a mai întâmplat în ultimul timp?; **lume *nouă*!** = exclamaţie de bucurie când întâmpini oaspeţi rari şi dragi; (loc. adv.) **din *nou*** = încă o dată; iarăşi

a avea *nouă* vieţi (sau **suflete**) = a fi foarte sănătos, temerar; **a avea *nouă* baieri la pungă** = a fi foarte zgârcit; a fi zgârie-brânză; (**peşte**) ***nouă* mări şi (*nouă*) ţări** = foarte departe (vezi basmele populare)

a fi în al *nouălea* cer = a fi foarte fericit; a fi foarte bucuros în urma unei reuşite; **pe planul al *nouălea*** = când laşi ceva neimportant la o parte

al *nouăsprezecelea* cer (rar) = culmea fericirii, a preţuirii

nu* altceva** sau ***nu* glumă**, (reg.) **nu şagă** = expresie ce întăreşte cele spuse anterior, care trebuie crezut fără nici un pic de îndoială; ceva serios şi adevărat; ***nu* mai departe** = despre ceva întâmplat nu demult şi care ţine de contextul discuţiei; chiar în cazul...; ***nu* o (singură) dată** = de mai multe ori; adesea; ***nu* şi *nu*!** = refuz categoric; **de** (sau **dacă**) ***nu... = în caz contrar..., altfel...;

a se potrivi (sau **a se lovi, a se nimeri**) **ca *nuca*-n perete** = a nu se potrivi (deloc); (compus) ***nucă*-de-cocos** = fructă comestibilă a cocotierului

a declara *nul* (loc. vb.) = a anula; **a fi *nul* la...** = a fi incompetent într-un domeniu; a nu şti nimic, a nu fi pregătit

***numai* să** (sau **de..., dacă...**) (loc. conj.) = cu condiţia să..., doar dacă...; **nu *numai* că...** = pe lângă faptul că..., doar dacă...; ***numai* aşa** = simplu, fără complicaţii; care impune o condiţie sau o întărire (condiţională) a celor spuse înainte; în mod dezinteresat; (înv. şi reg.) ***numai* cât...** = imediat ce..., îndată ce...; (loc. conj.) ***numai* că...** = doar (atâta) că...

fără (de) *număr* (loc. adj. şi adv.) = nenumărat, mult; (p. ext.) imens; **cu *număr*** = atât; limitat; socotit; (loc. adv.) **în *număr*** = complet, cu socoteală; (loc. prep.) **în** (sau **din**) ***numărul*** = printre, dintre; **a nu (mai) avea *număr*** = a fi în număr mare, nedefinit; **un *număr* de...** = câţiva; **la *număr*** sau **în *număr* de...** = cu totul; în total

a-i *număra* (cuiva) **îmbucăturile** (sau **înghiţiturile**) = a da cuiva mâncare cu zgârcenie; a ţine cuiva socoteală de cât mănâncă; (p.ext.) a fi foarte zgârcit; **a *număra* pe degete** = a fi în număr foarte redus; câţiva (câteva); **până *numeri* la trei** = imediat, într-o

Scanned with OKEN Scanner

clipită; **a nu *număra* zile multe** = a mai avea foarte puţin de trăit; a muri în curând

bob *numărat* = până la ultimul (ban, obiect); exact cât trebuie; până la capăt; totul

***numărătoare* inversă** = măsurătoare de câteva secunde la lansarea unei nave spaţiale în cosmos începută în sens invers (de la cifra mai mare până la zero); debutul unei acţiuni de importanţă deosebită

nume* de botez** (sau **mic**) = prenume; ***nume* de familie** = nume pe care îl poartă toţi membrii unei familii şi care se transmite din (de la) părinţi la copii; **ziua *numelui = onomastica unei persoane; (loc. adj.) **fără (de) *nume*** = anonim, ilegitim; (loc. adv.) **pe *nume*** = când i se adresează spunându-i numele; direct, răspicat; (loc. prep.) **în *numele*...** = din partea cuiva, în locul cuiva; împuternicit, invocând autoritatea cuiva; **zi-i pe *nume*!** = se spune atunci când nu-ţi aminteşti numele cuiva sau a ceva; nu mai ocoli, spune direct ce ai de spus!; (fam.) **să nu-mi (mai) spui pe *nume* dacă...** = să fiu al naibii dacă...; să mă desconsideri dacă...; să-mi întorci spatele dacă...; **a cunoaşte** (pe cineva) **numai după** (sau **din**) ***nume*** sau **a auzi de *numele* cuiva** = a cunoaşte (pe cineva) numai din auzite, fără să-l fi cunoscut personal; **a nu-i (mai) şti** (sau **auzi**) **cuiva de *nume*** = a nu mai şti nimic de cineva; **a (nu) lua** (cuiva ceva) **în *nume* de rău** = a nu interpreta în mod greşit cele spuse de cineva; **a lua în *nume* de bine** (pe cineva) = a aprecia, a stima (pe cineva); a ţine (la cineva); **pentru *numele* lui Dumnezeu!** = expresie care conţine iritare, indignare, rugăminte etc.; **pe *numele*** (cuiva) = (despre acte de proprietate etc.) înscris cu proprietate legală; (în imprecaţii) **veni-ţi-ar** (sau **pieri-ţi-ar**) ***numele*** sau **să nu-(ţi) mai aud de *nume*, acolo să-ţi rămână *numele*** = se spune cuiva care prin faptele sale reprobabile nu mai merită atenţie; cuiva pe care nu-l mai poţi suferi, pe care îl urăşti, căruia îi doreşti moartea; (loc. adv.) **cu** (sau **sub**) ***nume* de...** = cu titlu de..., sub formă de..., în chip de...; sub pretext că..., pe motiv că..., spunând că...; **(numai) cu *numele*** = fără să corespundă realităţii, de formă; **a scoate** (sau **a-i ieşi, a scorni** etc. cuiva) ***nume* rău** = a face cuiva (sau a căpăta) faimă rea; a (se) vorbi de rău despre cineva; **a-şi face (un) *nume*** = a ajunge cunoscut, celebru, vestit prin acţiuni pozitive

a aduce la acelaşi *numitor* = a face ca două sau mai multe fracţii ordinare să aibă acelaşi numitor; a împăca puncte de vedere deosebite sau a uniformiza (fără temei) păreri, tendinţe, concepţii diferite

O

ca *oile* = în dezordine, în neorânduială, buluc

a umbla să iei (sau **să scoţi**) **două piei de pe o *oaie*** = a se lăcomi la câştig mare dintr-o afacere minoră; a urmări un câştig exagerat; **a suge (la) două *oi*** = a urmări foloase din două părţi în acelaşi timp; **a o face de *oaie*** = a gafa, a face o mare prostie; **a fi deştept** (sau **şiret**) **ca *oaia*** = se spune despre un om nătâng, prost; **(prea) e de *oaie*** = se spune atunci când o persoană exagerează în spuse sau când face vreo

Scanned with OKEN Scanner

greşeală prea mare; vorbe sau acţiuni exagerate, lipsite de tact, negândite

cât o *oală* de praznic = foarte mare, dolofan; **a prinde** (sau **a lua** etc.) **pe cineva ca din *oală*** = a prinde pe cineva uşor, pe neaşteptate; **a se face** (sau **a fi**) ***oale* şi ulcele** (sau **ulcioare**) = a fi mort demult; **a pune (toate) în aceeaşi *oală*** = a amesteca lucruri, probleme, idei diferite, producând încurcături, confuzii; **a plăti *oalele* sparte** = a suferi pentru faptele urâte ale altuia (sau ale altora); **a-i pune** (cuiva) ***oala*** = a fermeca, a face farmece cuiva; **ajunge un ciomag** (sau **o măciucă**) **la un car de** (sau **cu**) ***oale*** = nu trebuie un efort prea mare pentru a distruge ceva bun; ajunge un cuvânt hotărâtor, bine gândit, pentru a curma multă vorbărie goală în conţinut; **mustăţi pe *oală*** = mustăţi mari, cu vârfurile lăsate în jos; **tuns pe *oală*** = cu părul lung până pe gât şi retezat; **a se amesteca** (sau **a-şi băga nasul**) **unde nu-i fierbe *oala*** = a se amesteca într-o discuţie sau într-o acţiune care nu-l priveşte

de multe *ori* sau (exclamativ) **de câte *ori*!** = adesea, în repetate rânduri; **de puţine *ori*** = rareori, arareori; **de câte *ori*** = de fiecare dată, adesea; (loc. conj.) ***ori* de câte *ori*** = în toate rândurile, în toate ocaziile, cazurile când...; de fiecare dată

a-i fi (cuiva) ***oarecum*** (reg.) = a-i fi (cuiva) ruşine, a-i veni greu să..., a-i fi neplăcut, a se sfii

a pune (în) ***obezi*** = a subjuga, a înrobi, a asupri (pe cineva)

a-i curge (cuiva) ***obielele*** sau **a curge *obielele* de pe** (sau **după**) **cineva** = a fi îmbrăcat prost, în zdrenţe; a fi zdrenţăros

de *obicei* (loc. adv.) = în mod obişnuit, în genere, în mod normal; (loc. vb.) **a avea *obicei*** (sau ***obiceiul***, **de *obicei***) = a obişnui; ***obiceiul* pământului** = denumire specifică dată cutumei în ţările româneşti în timpul orânduirii feudale; rânduielile intrate în tradiţiile unui spaţiu geografic, ale unei colectivităţi

obiect* al muncii** = lucru sau complex de lucruri asupra cărora acţionează omul în cadrul procesului de producţie, direct sau cu ajutorul mijloacelor de muncă, pentru a le modifica potrivit nevoilor sale; (loc. adj. şi adv.) **la *obiect = (în discursuri) a vorbi în temă, fără divagaţii inutile

din *obişnuinţă* (loc. adv.) = potrivit obiceiului, datorită deprinderii

a-şi da *obolul* = a contribui cu ceva (bani, obiecte etc.) în scop de binefacere

a pune (sau **a ascunde**, **a ţine** etc.) **ceva sub *obroc*** (sau ***oboroc***) = a ascunde (ceva) de văzul lumii; a tăinui

să-ţi fie ruşine *obrazului*! sau **să-ţi fie în *obraz*!** = se spune cuiva care a făcut o faptă nedemnă; **a-i plesni** (sau **a-i crăpa**) **cuiva *obrazul* de ruşine** = a se ruşina foarte tare atunci când este certat pentru o faptă necugetată; **a fi gros de *obraz*** = a fi nesimţit, a fi fără ruşine; **(a fi) fără (de) *obraz*** = a fi neruşinat, necuviincios; a fi obraznic, prost crescut; **a avea *obraz* subţire** = a fi bine crescut, cu purtări alese; ***obrazul* subţire cu cheltuială se ţine** = dacă vrei să trăieşti bine, trebuie să dispui şi de mijloace materiale; **a ieşi** (sau **a scăpa**, **a o scoate**) **cu *obraz* curat** = a ieşi onorabil dintr-o situaţie dificilă; **a-i spune** sau **a-i zice cuiva** (un lucru) **de la *obraz*** = a-i spune (cuiva) adevărul în faţă; a-i vorbi fără menajamente; **a orbi** sau **a prosti** (pe cineva) **de la *obraz*** = a căuta să spui cuiva minciuni vădite; a căuta să

Scanned with OKEN Scanner

înşeli (pe cineva) în chip grosolan; **a-şi scoate *obrazul* în lume** = a se arăta în societate (după o oarecare absenţă); **a face** (cuiva) **pe *obraz*** = a se purta cu cineva aşa cum merită; a se răzbuna; **a (nu) da *obraz*** = a (nu) avea curajul să dea ochii cu cineva; a (nu) dori (din anumite motive) să se înfăţişeze în faţa cuiva; **a-şi pune *obrazul*** (pentru cineva) = a garanta (pentru cineva) cu cinstea, autoritatea sa; **a da** (cuiva) ***obraz*** = a da (cuiva) nas; a îngădui cuiva mai mult decât merită; **cu ce *obraz*?** = cu ce îndrăzneală? cu ce tupeu?; **a (nu) mai avea *obraz*** = a (nu) mai avea îndrăzneală să...; ***obraz* subţire** = persoană fină, care trăieşte în lux

***Obştească* Adunare** (înv.) = organ legislativ suprem în ţările româneşti, Adunare Naţională; (p. ext.) consiliu consultativ; **a-şi da *obştescul* sfârşit** = a muri

a prinde (pe cineva) **cu *ocaua* mică** = a prinde pe cineva) cu o faptă necinstită

de *ocară* (loc. adj.) = jignitor, ruşinos; **a ajunge** sau **a (se) face, a fi, a (se) lăsa, a rămâne de râs şi de *ocară*** = a ajunge (sau se face, a fi etc.) demn de dispreţ; a (se) compromite; (rar) **a da de *ocară* cu...** = a (se) face de râs cu...

de *ocazie* = (loc. adj.) numai pentru o singură ocazie; deosebit; de circumstanţă; (loc. adj. şi adv.) cumpărat sau vândut din întâmplare, ivit întâmplător; (loc. vb.) **a da *ocazie*** = a prilejui, a da loc, a stârni, a aduce în discuţie ceva penibil pentru cineva; **cu altă ocazie** = altă dată, cu alt prilej

***oceanul* planetar** (sau **mondial**) = totalitatea oceanelor şi a mărilor, cu legătură între ele, formând o singură masă lichidă

a avea *ochelari* de cal = a fi mărginit; a avea idei fixe; a privi realitatea îngust

ochi* în *ochi = două persoane care se uită fix una în ochii celeilalte; **cu *ochii* închişi** = pe dinafară, pe de rost, uşor, fără dificultăţi; fără discernământ; **(a fi) numai *ochi* (şi urechi)** = a privi foarte atent la ceva; a privi şi a asculta ceva deosebit din plăcere, din curiozitate, din obligaţie, din interes etc.; **a dormi numai cu un *ochi*** = a dormi uşor, neliniştit; a dormi iepureşte; **cât vezi cu *ochii*** (sau **cu *ochiul***) = cât se poate cuprinde cu privirea; **a vedea cu *ochii* lui** = a fi de faţă, a vedea el însuşi, a se convinge de ceva cu proprii ochi; **a vedea cu *ochii* altuia** = a nu avea păreri proprii; a judeca prin prisma altuia; a fi uşor influenţabil; **a păzi** (sau **a îngriji**) **pe cineva ca *ochii* din cap** = a păzi sau a îngriji pe cineva cu dragoste, cu credinţă, cu cea mai mare atenţie; **a arăta** (pe cineva sau ceva) **din *ochi*** = a arăta pe cineva altuia în mod discret, cu o uşoară mişcare a ochilor în direcţia persoanei respective; **a iubi pe cineva** (sau **a-i fi drag** cuiva) **ca lumina *ochilor*** sau **mai mult decât *ochii* din cap** = a iubi (sau a fi iubit) din toată puterea sufletească; **a i se scurge** (sau **a-i curge**) **cuiva *ochii* după cineva** (sau **după ceva**) = a-i plăcea foarte mult de cineva sau ceva; a-i fi foarte drag cineva; **a nu avea *ochi* să vezi pe cineva** = a nu putea suferi pe cineva; a urî (dintr-un anumit motiv) pe cineva; **a privi pe cineva cu** (sau **a avea pe cineva la**) ***ochi* buni** (sau **răi**) = a (nu) simpatiza pe cineva; **a nu vedea (lumea) înaintea *ochilor*** = a fierbe de mânie, a fi foarte supărat; **a da *ochii*** (sau ***ochi***) **cu cineva** = a

Scanned with OKEN Scanner

întâlni pe cineva întâmplător, pe neașteptate; **a da cu *ochii* de cineva** (sau **de ceva**) = a zări; a vedea ceva sau pe cineva care îți iese în cale întâmplător; **a vedea visul cu *ochii*** = a-și vedea realizată o dorință arzătoare; **e cu *ochi* și cu sprâncene** = e foarte clar, evident; **a i se întoarce** (cuiva) ***ochii* în cap** (sau **pe dos**) = se spune despre un muribund; **a(-și) da *ochii* peste cap** = a cocheta; a face fasoane, mofturi; a fi pe punctul de a muri; **a privi cu *ochii* mari** = a fi uimit de ceea ce vede; **a pune** (o armă) **la *ochi*** sau **a lua la *ochi*** = a ochi, a ținti; **a lua** (pe cineva) **la *ochi*** = a suspecta, a avea bănuieli în privința unei persoane; **a pune *ochii*** (pe cineva sau pe ceva) = a-i plăcea cineva sau ceva; a urmări, a pune sub observație pe cineva; **a face un lucru cu *ochii* închiși** = (despre specialiști în diverse domenii) a face un lucru foarte ușor și repede; **între patru *ochi*** = în intimitate, fără martori; **plin *ochi*** = plin până la refuz; (fam.) **cu un *ochi* la făină și cu altul la slănină** = despre un om care se uită cruciș; care râvnește la două lucruri deodată; (**muncește, lucrează, aleargă, se ferește, fuge** etc.) **de-și scoate *ochii*** = muncește, lucrează etc. din răsputeri, din toate puterile; (loc. adv.) **cu *ochi* pierduți** = privind în gol, cu privirea în extaz; **sub *ochii* noștri** = sub privirea noastră; acum, în prezent; **în *ochii* cuiva** = în fața cuiva; în conștiința, după aprecierea cuiva; **de** (sau **pentru**) ***ochii* lumii** = pentru a salva aparențele, de formă; **a privi cu *ochi* de piatră** = a fi nepăsător, rece, cerebral, insensibil; înmărmurit; **a măsura** (sau **a judeca, a prețui** etc.) **din *ochi*** = a aprecia cu aproximație însușirea unei ființe sau a unui obiect; a cerceta, a analiza cu privirea pe cineva sau ceva; **a vinde** (sau **a da, a cumpăra**) **pe *ochi*** = a vinde sau a cumpăra apreciind cantitatea și calitatea cu privirea; **a sorbi pe cineva din *ochi*** = a-i fi foarte drag cineva; **a mânca** (sau **a înghiți**) **cu *ochii*** = a mânca cu mare poftă; a fi tare pofticios; **încotro vede cu *ochii*** sau **unde îl duc *ochii*** = în orice direcție, fără țintă, aiurea; (loc. adv.) **de la *ochi*** sau (**verde**) **în *ochi*** = fățiș, fără cruțare, cu îndrăzneală; **ochi de bou** = denumire dată ferestruicilor de la mansarde, poduri, încăperi de serviciu etc. pentru aerisire și iluminat; (compus) ***Ochiul*-Taurului** = numele unei stele din constelația Taurului; **ca sarea în *ochi*** = total neplăcut

sărat *ocnă* (adverbial) = foarte sărat; imposibil de mâncat de sărat ce e

dă *ocol* (loc. adj.) = care ocolește; indirect; în curbă; (loc. vb.) **a da** (cuiva sau la ceva) ***ocol*** = a merge de jur- împrejur; a ocoli pe cineva pe care, din anumite motive, nu vrea să-l întâlnească; (loc. adv.) **fără *ocol*** = direct, fără menajamente

pe *ocolite* (loc. adv.) = pe departe, indirect

cu *ocolișuri* (loc. adv.) = indirect, vag, pe ocolite; **fără *ocoliș*** (sau ***ocolișuri***) = direct, pe față

martor *ocular* = persoană care a fost de față atunci când s-a petrecut un fapt

științe *oculte* = doctrine și practici secrete care au ca obiect fenomene tainice, inaccesibile cunoașterii obișnuite

odihnă* activă** = repaus realizat prin practicarea unei activități sportive în limitele în care nu provoacă oboseală; **fără *odihnă = (loc. adj.) care este în continuă mișcare (vezi N. Labiș); neastâmpărat; (loc. adv.)

Scanned with OKEN Scanner

mereu, neîncetat; (înv.) **a pune** (cuiva) ***odihnă*** sau **a lăsa** (ceva) **în *odihnă*** = a înceta de a mai întrebuinţa (un obiect); a întrerupe o acţiune

pe *odihnite* (loc. adv.) = fără zor, comod; fără oboseală; în linişte; în tihnă; (tranz.) **Domnul** (sau **Dumnezeu**) **să-l odihnească** (**în pace**) = formulă prin care se cere îndurare lui Dumnezeu pentru odihna veşnică a celor morţi

buletinul *oficial* = publicaţie oficială periodică în care se publică legile, regulamentele, decretele etc. autorităţilor de stat

din *oficiu* (loc. adj. şi adv.) = care este în conformitate cu o dispoziţie dată de o autoritate şi nu la cererea cuiva; în mod automat; **bune *oficii*** = intervenţie binevoitoare în scopul unei concilieri; servicii funebre făcute cuiva

***ofiţer* al stării civile** = persoană însărcinată cu încheierea actelor de stare civilă şi cu oficierea căsătoriei civile

a *ofta* după cineva (sau **ceva**) = a regreta mult pierderea cuiva drag; a dori mult pe cineva (sau ceva); a tânji după cineva

lipcan de *olac* = curier poştal călare; **cal de *olac*** = cal de poştalion; (fig.) om sau cal pus să muncească peste forţele lui fizice; cal datorat de săteni trimişilor domneşti în ţară (ca prestaţie temporară, în sec. XV-XVIII); **de *olac*** = (loc. adj.) care aparţine poştei sau poştalionului, folosit pentru transportul călătorilor şi al corespondenţei; (loc. adj. şi adv.) iute, repede, grabnic

între *olaltă* (loc. adv.) = reciproc; unul cu altul (fără întrerupere); **de *olaltă*** = unul de altul, unul de celălalt; **de la *olaltă*** = laolaltă, împreună, amestecat; **pe** (sau **peste**) ***olaltă*** = unul peste altul; **înspre *olaltă*** = unul către altul

nici *oleacă* (loc. adv.) = deloc, nici un pic; ***oleacă* de...** = puţin, întrucâtva, într-o oarecare măsură

a lăsa (pe cineva) ***olog*** (loc. vb.) = a produce (cuiva) dureri fizice prin loviri cu obiecte contondente; a răni, a ologi

din *om* în *om* (loc. adv.) = de la o persoană la alta; **ca de la *om* la *om*** = deschis, prieteneşte, pe şleau; cu raţiune; **(a fi) la mintea *omului*** = a fi clar, limpede, de la sine înţeles; **(nu-i) nici picior de *om*** sau **nu-i picior de *om*** = (nu-i) nimeni; ***om* ca (toţi) *oamenii*** = om care nu se deosebeşte prin nimic de ceilalţi oameni; om obişnuit, normal; **ca *omul*** = care se întâmplă sau s-ar putea întâmpla oricui; **ca *omenii*** = aşa cum trebuie să fie fiecare; cu manifestări specifice oamenilor; aşa cum se cuvine; ***om* bun!** = expresie rostită de cineva care bate la o uşă, anunţând că are intenţii bune; **(a fi) un *om* (o dată) şi jumătate** = a fi un om adevărat, înzestrat cu toate calităţile; **a face** (pe cineva) ***om*** = a creşte, a educa (pe cineva) asigurându-i o viaţă socială şi materială bună; **a se face *om*** = a se căpătui, a se îmbogăţi; a se îndrepta devenind corect şi muncitor; **(a fi) *omul*** (sau ***om* al) lui Dumnazeu** = (a fi) un om cinstit, bun, de treabă; **(a fi) *omul*** (sau ***om* al) dracului** = a avea toate lipsurile specifice unui om rău

***omagiile* mele** = formulă de salut respectuos, adresat unei persoane mult superioare din toate punctele de vedere

de *omenie* (loc. adj.) = om cumsecade; la locul lui, cinstit, prietenos, ospitalier; (loc. adj. şi adv.) **fără (de) *omenie*** = inuman, nemilos, crud, zgârcit, lacom; **cu *omenie*** = cinstit, corect etc.; (reg.) **a învăţa**

Scanned with OKEN Scanner

(pe cineva) ***omenie*** = a pedepsi, a certa (pe cineva) pentru a-l îndrepta, cuminţi; **a şti (la)** ***omenie*** sau **a şti ce-i** ***omenia*** = a se arăta înţelegător, blând (cu cineva); **lăcomia pierde** ***omenia*** = harpagonismul dezumanizează

a mânca ca ***omizile*** = a mânca mult, lacom, a potopi

a ***omorî*** **pe cineva cu zile** = a pricinui moartea cuiva printr-o comportare inumană; (p. ext.) a învenina viaţa cuiva, provocându-i veşnic supărări mari; **a** ***omorî*** (pe cineva) **în bătaie** = a bate pe cineva foarte tare; (fam.) **nu mă** ***omorî*****!** exclamaţie care exprimă nedumerire, entuziasm, neîncredere, surprindere, uimire (faţă de spusele aproape de necrezut ale cuiva); **a-şi** ***omorî*** **foamea** = a mânca repede şi puţin, pentru a-şi potoli foamea; **a-şi** ***omorî*** **timpul** = a-şi pierde timpul cu ceva neînsemnat (sau plimbându-se), din lipsă de ocupaţie sau aşteptând un eveniment, pe cineva etc.; **a se** ***omorî*** **de râs** = a râde foarte tare şi din tot sufletul; a se prăpădi de râs; a-l durea burta şi gura de atâta râs; **a se omorî** ***cu firea*** = a se strădui foarte mult într-o direcţie; a se frământa sufleteşte pentru ceva; a-l năpădi gândurile pentru ceva care nu merită atâta zbucium

câmp de ***onoare*** = spaţiu pe care şi-au dat viaţa eroii pentru apărarea patriei; (loc. adj.) **de** ***onoare*** = demn de încredere, cinstit, onest; onorific; care angajează cinstea şi demintatea cuiva; **pe cuvântul meu** (sau **tău** etc.) **de** ***onoare*** sau **pe** ***onoarea*** **mea** (**a ta** etc.) = formulă care întăreşte respectarea promisiunii făcute; **a face** (cuiva) ***onoare*** = a servi (cuiva) spre laudă şi fală; a onora; **gardă de** ***onoare*** = gardă compusă din militari în termen şi instituită în semn de respect pentru anumite evenimente solemne; (loc. adj.) **de** ***onoare*** = de frunte, de cinste; (loc. adj. şi adv.) **în** ***onoarea*** **cuiva** (sau **ceva**) = (care se face) pentru a cinsti pe cineva (sau ceva); (în formule de politeţe) **a avea** ***onoarea*** **să...** = a avea cinstea să...; **a face** (cuiva) ***onoarea*** **să...** (sau **a...**) = a face cuiva) favoarea de a..., a face cinstea de a..., a socoti demn de...; (fam.) **am** ***onoarea*** **(să vă salut)** = formulă respectuoasă de salut; **nu am** ***onoarea*** = nu cunosc (persoana), nu ştiu; **pentru** ***onor*****!** = comandă militară pentru darea onorului; **a face** ***onorurile*** **casei** = a îndeplini toate atribuţiile gazdei cu ocazia unei recepţii, a unei serate etc.

a pune cuiva (sau **a-i da cu**) ***opinca*** **(în obraz)** (reg.) = a trage pe cineva pe sfoară, a păcăli; a face pe cineva de ruşine, de râs; **c-un pantof şi c-o** ***opincă*** = luat prin surprindere, pe nepregătite; **a umbla cu** ***opinci*** **de fier** = a umbla foarte mult pentru ceva drag (sau pentru a rezolva o problemă arzătoare); **pe unde şi-a spart dracul** ***opincile*** = în locuri îndepărtate, aiurea; **a călca** (pe cineva) **pe** ***opinci*** = a jigni pe cineva, a ofensa; **de la vlădică până la** ***opincă*** = din toate clasele sociale, cu toţii (vezi I. Creangă)

opinia **publică** = părerea tuturor într-o problemă ce interesează pe toţi; **a face** ***opinie*** **separată** = a susţine cu tărie o opinie personală, opusă faţă de cea a majorităţii

în ***opoziţie*** **cu...** = spre deosebire de..., în contrast cu...; (loc. vb.) **a face** ***opoziţie*** = a se opune, a se împotrivi

a scoate (pe cineva) **din** ***oprele*** = a face (pe cineva) să se tulbure, să-şi piardă cumpătul

Scanned with OKEN Scanner

a *opri* calea (cuiva) sau **a-i fi *oprită* calea** = a sta în calea cuiva; a împiedica pe cineva să mai înainteze

fără *oprire* (loc. adv.) = neîntrerupt, neîncetat, continuu

drept de *opţiune* = drept acordat cuiva de a-şi alege cetăţenia (de obicei în cazuri de stabilire în alt stat); drept acordat cuiva de a accepta o moştenire sau de a renunţa la ea

a vorbi ca un *oracol* = a se exprima enigmatic şi sentenţios

stil *oral* = mod de exprimare în scris care imită naturaleţea exprimării prin viu grai (vezi opera lui I. Creangă)

diferenţă *orară* = diferenţa de timp marcată de două ceasornice aflate pe longitudini diferite

de *oraş* (loc. adj.) = care provine din mediul urban; aspect, obiceiuri etc. ale oraşului; **haine de *oraş*** = haine mai bune decât cele de lucru; haine croite după moda oraşului

pe *oră* (loc. adv.) = durata a 60 de minute; în decurs de un ceas; **din *oră* în *oră*** = la intervale regulate de un ceas; **cu *ora*** = angajaţi temporari, plătiţi cu ora; (loc. adj.) **de ultimă *oră*** = foarte nou, actual; **la *ora* actuală** = în prezent, în momentul de faţă; ce este mai important în momentul de faţă; **a lua** (sau **a da**) ***ore* de...** = a lua (sau a da) ore în particular (meditaţii, de pregătire)

cu *orânduială* (loc. adv.) = cu rost, în mod organizat, bine gândit; (loc. vb.) **a pune în (bună) *orânduială*** sau **a pune *orânduială*** = a organiza, a orândui, a face ordine

***orânduire* de stat** = organizare politică şi socială a statului, sub aspectul regimului şi al formei de stat, precum şi al împărţirii administrativ-teritoriale, determinată în esenţă de caracterul orânduirii sociale

***orbul* găinilor** (sau **găinii**) = numele popular al unei boli de ochi, care se manifestă prin imposibilitatea de a vedea seara, după apusul soarelui; **a avea *orbul* găinilor** = a nu vedea sau a nu observa un obiect care se află foarte aproape

a nimerit *orbul* Brăila sau **nimeresc *orbii* Suceava** = încurajare sau îndemn pentru o persoană căreia îi este teamă sau şovăie să meargă într-un loc pe care nu-l cunoaşte; **a se bate ca *orbii*** = a se bate foarte tare, în neştire, prosteşte; **fereastră *oarbă*** sau **geam *orb*** = adâncitură făcută într-un perete în scop arhitectonic; **cartuş *orb*** = cartuş fără proiectil, folosit la exerciţii militare, la parade, la demonstraţii etc.; **cameră *oarbă*** = cameră fără ferestre, destinată unor scopuri speciale: în fizică, medicină, artă fotografică etc.; **puţ *orb*** = puţ de mină care nu are ieşire directă la suprafaţă

a se bate ca *orbeţii* = a se încăiera, a se bate tare

(nici cât sau **măcar) să *orbeşti* un şoarece** = deloc sau foarte puţin

cu *orbire* (loc. adv.) = orbeşte, ceva făcut fără chibzuială, cu ochii închişi

la *ordinele* cuiva = sub conducerea sau sub comanda unui superior; **sub *ordinele* cuiva** = sub comanda cuiva; **la *ordin*!** = (în armată) executarea imediată a unui ordin primit; vă stau la dispoziţie!; ***ordin* de zi** = act scris prin care comandantul unei unităţi militare se adresează tuturor subalternilor în unele ocazii; ***ordin* de chemare** = dispoziţie scrisă a autorităţii militare prin care rezerviştii sunt chemaţi sub arme, în anumite situaţii ale ţării; ***ordin de serviciu*** = delegaţie; act prin care o persoană angajată primeşte o însărcinare de

Scanned with OKEN Scanner

serviciu care necesită o deplasare (în teren); ***ordin*** **de plată** = dispoziţie scrisă dată de o bancă pentru executarea unei plăţi în bani către o persoană fizică sau juridică; **de** ***ordin*****(ul)**... = cu caracter (de)...; **de prim(ul)** ***ordin*** = de prim(ul) rang

ordine **de bătaie** = totalitatea punctelor ce trebúie discutate într-o adunare; (loc. adj. şi adv.) **la** ***ordinea*** **zilei** = eveniment cotidian; important la momentul respectiv; de actualitate; (loc. adv.) **în** ***ordine*** = în regulă; perfect, aşa cum se cuvine; **a chema pe cineva la** ***ordine*** = a soma pe cineva să respecte anumite norme (de conduită) care au fost încălcate; (înv.) **de** ***ordine*** = de domeniul..., de natura..., de felul...; ***ordine*** **publică** = ordine politică, socială şi economică dintr-un stat, concretizată printr-un ansamblu de norme şi măsuri menite să asigure funcţionarea normală a aparatului de stat, menţinerea liniştii şi respectarea drepturilor cetăţenilor

în ***original*** (loc. adj. şi adv.) = netradus, în limba în care a fost scris; în prima formă; necopiat

de ***origine*** (loc. adj.) = de provenienţă, de natură; originar; de obârşie, de baştină, de neam, de naţionalitate

fără ***orizont*** (loc. adj.) = cu vederi şi concepţii înguste, înapoiate; fără ideal; blazat, indiferent sau incult

plante ***ornamentale*** = grup de plante cultivate în parcuri, grădini sau locuinţe, în scopuri decorative

ortul **starostesc** (sau **vătăşesc**) = taxă specială în Moldova şi Ţara Românească plătită unui staroste pentru vinul adus la vânzare în târguri; (fam.) **a(-şi) da** ***ortul*** **popii** = a muri; **tot doi bani** (sau **lei**) **şi un** ***ort*** = totuna, la fel de neînsemnat

a strica ***orzul*** **pe gâşte** = a dărui cuiva lucruri de valoare pe care acela nu este capabil să le preţuiască

a(-i) ajunge (cuiva) **cuţitul la** ***os*** = a ajunge într-o situaţie desperată; a nu mai putea suporta (răbda) un rău; **a băga** (sau **a-i intra** cuiva) **frica** (sau **spaima** etc.) **în** ***oase*** = a (se) speria, a (se) îngrozi; **a fi numai piele şi oase** sau **a-i număra** ***oasele*** = a fi foarte slab; **a(-i) trece** (cuiva) ***os*** **prin** ***os*** = **a fi foarte obosit; până la** (sau **în**) ***oase*** sau **până la** (sau **în**) **măduva** ***oaselor*** = foarte mult, adânc; în tot corpul; **a-i rupe** (sau **a-i muia** cuiva) ***oasele*** = a bate foarte tare pe cineva; **a-i rămâne** (sau **a-i putrezi**) ***oasele*** **(pe undeva)** = a muri departe de casă, printre străini; **a căpăta** (sau **a avea, a dobândi** etc.) **un** ***os*** **de ros** = a căpăta (sau a dobândi) un mic ajutor material, un mic profit, avantaj; **(a fi) din** ***os*** **sfânt** (sau **din** ***oase*** **sfinte**) **din** ***os*** **de domn** sau **domnesc** = a te trage din neam domnesc, din familie domnitoare; de sânge albastru

a-şi face ***osânda*** = a-şi executa pedeapsa la care a fost condamnat; (reg.) **a-şi face** ***osânda*** **cu cineva** = a se purta rău, fără milă cu cineva; a chinui, a tortura pe cineva

în ***osândire*** (loc. adj.) = chinuit, asuprit, urgisit

fără ***osebire*** (loc. adv.) = fără deosebire, fără excepţie; întocmai, identic, exact; **cu** ***osebire*** = în special, mai cu seamă, mai ales

a unge ***osia*** (fam.) = a mitui; (arg.) a da şpagă

sistem ***osos*** = totalitatea oaselor din organismul vertebratelor; schelet

a se aşeza (sau **a se pune**) **pe** ***ospătat*** = a mânca cu lăcomie, hulpav

(a fi) rupt (sau **frânt**) **de** ***osteneală*** = a fi foarte obosit, ostenit (de muncă,

Scanned with OKEN Scanner

de mers mult pe jos etc.); **a-şi da (toată)** ***osteneala*** = a-şi da toată silinţa, a se strădui

cu ***ostentaţie*** (loc. adv.) = ostentativ, în mod demonstrativ, şocant

a umbla cu ***ostropeţul*** = a umbla din casă în casă, invitând la ospăţul de după nuntă

a-şi da ***otpustul*** = a muri; **a da** (cuiva) ***otpustul*** = a ucide (pe cineva)

de ***oţel*** (loc. adj.) = tare, asemenea metalului amintit; **a fi iute** (sau **slab**) de ***oţele*** = a fi iute (sau slab) de fire

a face pe cineva cu ou şi cu ***oţet*** (fam.) = a ocărî, a batjocori pe cineva; a.l face de tot râsul, de două parale

ca ***oul*** (loc. adj.) = fragil; (despre cloşcă) **a sta pe** ***ouă*** = a cloci; **a umbla cu cineva ca şi cu un** ***ou*** **(moale)** = a menaja pe cineva, a se purta cu cineva cu răbdare, atent, cu băgare de seamă; **(merge sau calcă) parcă are** ***ouă*** **în poală** sau **parcă calcă pe** ***ouă*** = (merge) cu exagerată băgare de seamă; ***oul*** **lui Columb** = problemă pe care cineva isteţ o rezolvă imediat, deşi altora li s-a părut foarte complicată (sau chiar fără rezolvare); (pop.) ***oul*** **genunchiului** = rotulă; ***oul*** **piciorului** = os proeminent care uneşte laba piciorului cu partea de jos a femurului

apă ***oxigenată*** = lichid incolor sau albăstrui, alcătuit dintr-o soluţie de perhidrol cu apă, care are proprietăţi decolorante şi dezinfectante

P

a face ***pace*** **cu cineva** (loc. vb.) = a nu mai ţine duşmănie şi a se împăca cu cineva; **a strica** ***pacea*** **cu cineva** = a se certa cu cineva; a strica prietenia cu cineva; **o mie de ani** ***pace*** = formulă de salut între prieteni; (loc. adv.) **în** (bună) ***pace*** = în linişte, în tihnă, fără să fie supărat sau ofensat; **a da cuiva (bună)** ***pace*** sau **a lăsa** (pe cineva) **în** ***pace*** = a nu deranja, a nu supăra, a lăsa pe cineva să-şi vadă de viaţa lui; **dă-i** ***pace***! = lasă-l în plata Domnului! nu-ţi bate capul cu el!; (reg.) **a nu avea** ***pace*** **(de cineva)** = a fi deranjat, a fi tulburat (de cineva); **mergi** (sau **umblă, du-te, rămâi** etc.) **în** ***pace***! = (formulă de urare la despărţire) mergi, umblă etc. în pace! mergi sănătos, liniştit!; **a nu (mai) avea** ***pace*** = a fi mereu îngrijorat, neliniştit, pus pe gânduri; **fii pe** ***pace***! = linişteşte-te, calmează-te, nu avea nici o grijă

a trimite pe cineva ***pachet*** (adverbial) = a trimite pe cineva urgent undeva, fără voia lui

a rămâne (sau **a face** pe cineva să rămână) ***paf*** (fam.) = a fi sau a face pe cineva să rămână înmărmurit, surprins, uimit, crucit, cu gura căscată etc. la auzul unei bazaconii sau a unui lucru foarte serios, ieşit din comun; **a face** ***paf*** (pe cineva) = a da gata, a uimi (pe cineva)

atâta ***pagubă!*** sau **mare** ***pagubă***! ori **nici o** ***pagubă***! sau ***pagubă*****-n ciuperci**! = expresii exclamative care arată resemnare sau nepăsare pentru un lucru pierdut sau pentru o afacere nereuşită; **a fi rău de** ***pagubă*** = se spune despre o persoană ghinionistă; **a fluiera** (sau **a sufla, a vorbi** etc.) **a** ***pagubă*** = a prevesti o pierdere; a-şi exprima regretul pentru o pierdere suferită; (loc. prep.) **în** ***paguba*** (cuiva sau a ceva) = care aduce un prejudiciu cuiva; (reg.)

Scanned with OKEN Scanner

pagubă **că...** = păcat că..., e regretabil că...

pahar **dulce** (sau **de dar**) = pahar cu vin sau cu ţuică oferit nuntaşilor la venire (când li se cântă şi marşul); (loc. adj.) **bun de *pahar*** = persoană căreia îi place să bea mult şi rezistă la băutură; (loc. adv.) **la un *pahar*** **de** (sau **cu**) **vin** = timpul când se bea (împreună cu alţii); (p. ext.) la chef, la tot felul de petreceri; **a ţine** (sau **a fi** etc. ceva) (**ca un**) ***pahar*** = a ţine sau a fi foarte curat (în casă, în curte etc.); (p. ext.) a fi ordonat, harnic, curat; **a i se umple** (cuiva) ***paharul*** sau **a(-i) fi plin *paharul*** = a fi sătul de atâtea suferinţe morale; a nu mai putea suporta durerea din suflet

om de *paie* = om fără personalitate, de care se serveşte cineva pentru scopurile sale; **foc de *paie*** = o suferinţă din sufletul unei persoane, pe care o mocneşte fără a se mărturisi cuiva; când cineva face multă gălăgie pentru un lucru de nimic; mult zgomot pentru nimic; **a întemeia** (ceva) **pe *paie*** = a porni la o treabă serioasă pe bază şubredă; (fam.) **văduvă** (sau, rar) **de *paie*** = soţie sau soţ care a rămas pentru un scurt timp fără soţ (sau soţie); **a fugi ca tăunul cu *paiul*** = a fugi de parcă l-ar goni dracul; **a stinge focul cu *paie*** sau **a pune *paie*** **pe(ste) foc** = a întărâta şi mai mult doi adversari; **a nu lua un *pai*** **de jos** = a sta degeaba, a nu face nimic

a-i da (cuiva) **paiele** = a măguli, a flata (pe cineva); a-i da cuiva nas, a fi prea îngăduitor (vezi I. Creangă)

a face (sau **a da** ceva) ***palancă*** **la pământ** = a culca la pământ, a doborî (vezi I. Creangă)

ca în *palmă* (loc. adj. şi adv.) = cu suprafaţa netedă, plană; clar, în cele mai mici amănunte; care se vede foarte bine; (loc. adv., rar) **ca din *palmă*** = uşor, repede; **(a lucra) cu *palma*** (sau **cu *palmele***) = a lucra manual, cu braţele; **a ţine** sau **a duce, a purta** (pe cineva **ca**) **pe** (sau **ca în**) ***palmă*** (sau ***palme***) = a răsfăţa, a îngriji foarte bine pe cineva; **a avea** (pe cineva) **în *palmă*** = a avea pe cineva în puterea sa; **a cădea în *palma* cuiva** = a ajunge la discreţia cuiva; **a juca** (pe cineva) **pe *palmă*** = a dispune (de cineva) după bunul plac; **când va creşte păr în *palmă*** = niciodată; **a-l mânca** (pe cineva) **în *palmă*** (sau ***palmele***) = a-i veni să bată pe cineva; **bătând** (sau **cât ai bate**) **din *palme*** = imediat, foarte repede; **a lua** (pe cineva) **la** (sau **în**) ***palme*** (loc. vb.) = a pălmui; (loc. adj.) **de o *palmă*** = de dimensiuni neobişnuite, mari sau mici (în raport cu cât ne-am aştepta să fie); ***palmele* academice** = distincţie în formă de frunză de palmier stilizată, acordată unor personalităţi de Academia Franceză

uşor în *pene* = îmbrăcat subţire, sumar; (p. ext.) prost îmbrăcat, zdrenţăros; **smuls de *pene*** = umilit, făcut de râs, ruşinat; **a lua** (pe cineva) **în** (sau **prin**) ***pene*** = a certa, a mustra (pe cineva); (fam.) **a fi** (sau **a rămâne**) **în *pană*** = a nu puta continua un drum, o acţiune din lipsă de ceva (lipsă de bani, cauciuc spart etc.)

a intra în *panică* = a se alarma, a se nelinişti, a se speria (de ceva)

a cădea (sau **a aluneca**) **pe panta...** = a se lăsa prins, antrenat într-o acţiune primejdioasă; a se îndrepta către..., a se duce pe...

a avea *papagal* (fam.) = a fi bun de gură; a vorbi mult şi convingător

a mânca (o) *papară* sau ***papara*** (cuiva) sau **a se alege cu o *papară*** (fam.) =

Scanned with OKEN Scanner

a mânca bătaie sau a fi aspru certat; a fi învins într-o întrecere; **a face pe** (sau **din**) **cineva** *papară* = a distruge pe cineva; **a şti** *papara* **cuiva** = a cunoaşte felul asprimii cuiva, a fi suferit de pe urmă asprimii cuiva; **a trage cuiva o** *papară* = a bate pe cineva; a certa, a mustra pe cineva

a o lua (sau **a o şterge**) **la** *papuc* = a pleca repede, a fugi; (fam.) **a fi** (sau **a pune, a ţine** etc.) **sub** *papuc* = a se lăsa sau a face să se lase condus de cineva; a stăpâni pe cineva; a nu-i ieşi din cuvânt cuiva; (rar.) **a lăsa** (pe cineva) **la** *papuci* = a ruina, a sărăci complet (pe cineva); **a da** (cuiva) *papucii* = a părăsi pe cineva; a obliga pe cineva să plece (pentru totdeauna)

cu *parul* (loc. adv.) = cu sila, cu forţa; **a-i da** (cuiva) **cu** *parul* **în cap** = a bate foarte tare (pe cineva); (p. ext.) a împiedica pe cineva să acţioneze, să promoveze; **parcă mi-a** (sau **ţi-a, i-a** etc.) **dat cu** *parul* **în cap** = se spune atunci când cineva primeşte o veste rea; **a (i) se apropia funia de** *par* = a fi în vârstă, aproape de sfârşitul vieţii; a se apropia scadenţa într-o situaţie presantă; a se apropia deznodământul a ceva fără putinţă de rezolvare

a nu avea (nici) o *para* **(chioară)** = a nu avea nici un ban; (p. ext.) a sta prost cu banii; **până într-o** *para* sau **până la (o)** *para* = până la ultimul ban; (din punct de vedere bănesc) exact, suma până la ultimul bănuţ; **nu face nici o para (chioară** sau **nici două** *parale*) sau **nu face** *parale* = nu are (nici) o valoare; nu e bun (de nimic); **a face** (pe cineva) **de două** *parale* = a certa (aspru) pe cineva; a-l face cu ou şi cu oţet; **a lua** (pe cineva) **la trei** *parale* = a lua la rost (pe cineva) pentru o faptă nedemnă; *parale* **bune** = bani mulţi; (fam.) **a face** *parale* = a fi folositor, vrednic, valoros, de preţ; **a şti câte** *parale* **face cineva** = a cunoaşte caracterul unei persoane, cu defectele şi cu calităţile sale

de *paradă* = festiv; pentru ocazii solemne; de ochii lumii, de formă, de faţadă; **a face** *paradă* **de** (sau **cu ceva**) = a se făli cu ceva, a face caz de un lucru nesemnificativ

de *paradis* (loc. adj.) = minunat, feeric

cu *paralâcul* (loc. adv.) = cu bani puţini; în cantitate (foarte) mică

a se pune în *paralelă* (loc. vb.) (sau n., **în** *paralel*) **(cu...)** = a se compara

a se face (sau **a face pe cineva**) **leu** *paraleu* = a (se) înfuria peste măsură

paralizie **infantilă** = poliomielită

în *paranteză* (loc. adv.) = în oratorie, în scris (oral), în treacăt

de *pară* (loc. adj.) = cu flacără; arzător, dogoritor; **a trece** (sau **a sări**) **prin foc şi** *pară* = a face orice pentru a rezolva o problemă; a salva pe cineva de la o intemperie sau dintr-o situaţie dificilă; **a se face foc şi** *pară* **(de mânie)** = a se înfuria foarte tare; **foc şi** *pară* = înfierbântat, roşu de supărare; supărat, înfuriat

a-i pica (sau **a-i cădea cuiva**) *para* **în gură** = a obţine ceva fără muncă, fără efort; **nu plăteşte nici o** *pară* **putredă** = se spune despre cineva sau ceva care nu are nici o valoare; *pară* **mălăiaţă, în gura lui nătăfleaţă** = totul de-a gata pentru cei leneşi

pe *parcurs* (loc. adv.) = între timp; în timpul unei călătorii; (loc. prep.) **pe** *parcursul...* = în limitele..., în decursul..., în perioada....

în (sau **de-o**) *parigorie* (mângâiere, consolare) (loc. adv.) = de hatârul cuiva; (p. ext.) de formă

a da *parola* = a rosti cuvântul secret de recunoaştere; (loc. adv.) **a-şi da**

Scanned with OKEN Scanner

parola **(de onoare)** = a garanta , a întări în mod solemn prin cuvântul de onoare (vezi I.L. Caragiale)

atracţie ***paronimică*** = modificare a formei unui cuvânt sub influenţa altui cuvânt, asemănător

până la ***paroxism*** (loc. adv.) = în cel mai înalt grad, foarte tare

în ***parte*** = (loc. adv.) parţial, într-o oarecare măsură; (loc. adj. şi adv.) unul câte unul, separat, deosebit, pe rând; (loc. adv.) aparte, făcând abstracţie de ceilalţi; **în (cea mai) mare** ***parte*** = în majoritate; în bună măsură; **cea mai mare** ***parte*** **(din...** sau **dintre)** = majoritatea; ***parte... parte...*** = (despre oameni) unii..., alţii...; (despre lucruri) atât..., cât şi...; (în corelaţie cu sine însuşi) unii oameni..., alţi oameni...; unele lucruri..., alte lucruri...; ***parte*** **de vorbire** (sau **de cuvânt)** = categorie de cuvinte grupate după sensul lor lexical fundamental şi după caracteristicile morfologice şi sintactice; ***parte*** **de propoziţie** = cuvânt sau grup de cuvinte din alcătuirea unei propoziţii, care poate fi indentificat ca unitate sintactică aparte după funcţia specifică îndeplinită în cadrul propoziţiei; **a face** ***parte*** **din...** (sau **dintre...)** = un ins dintr-o colectivitate; unul din grupul de elemente; **a lua** ***parte*** **la...** = a participa la..., a contribui la...; (fam.) **a face** (cuiva) ***parte*** **de ceva** = a da, a ceda cuiva ceva, a-l avea în vedere cu ceva; **a-şi face** ***parte*** **(din...)** = a-şi însuşi ceva, în cele mai multe cazuri pe nedrept; **a fi la** ***parte*** **cu cineva** = a fi asociat, părtaş cu cineva într-o afacere; **a (nu) avea** ***parte*** **de cineva** (sau **de ceva)** = a nu se bucura de ajutorul, de prietenia cuiva; a nu avea norocul să convieţuiască sau să fie mereu aproape de cineva foarte drag; a nu avea posibilităţi materiale pentru a-şi procura un lucru care-i place mult; **să n-am** ***parte*** **de tine** (sau **de mama** etc.) **dacă ştiu ceva** = formulă de jurământ; (loc. adj. şi adv.) **în** ***parte*** = în mod proporţional; (în sistemul de arendare a pământurilor) cu plata unei dijme (în bani sau în produse agricole, sau cu ambele); **la** ***parte*** = care este angajat, fiind plătit cu o anumită sumă, cotă din beneficiu; ***parte*** **şi** ***parte*** = în cote egale; (loc. adj.) **din** (sau **de prin)** ***partea*** (sau ***părţile)*** **locului** = care este din (sau în) regiunea respectivă; originar din..., de baştină; (loc. adv.) **în** (sau **din, prin) toate** ***părţile*** = (de) peste tot, (de) pretutindeni; **în nici o** ***parte*** = nicăieri; **în ce** ***parte?*** = unde?; **din ce** ***parte*** **de loc** = de unde?; **în** (sau **prin)** ***partea*** **locului** = pe acolo; din regiunea respectivă; **în altă** ***parte*** = aiurea; (loc. adv.) **(pe) de o** ***parte...*** **(pe) de altă** ***parte...*** (sau **pe de alta...)** = într-un loc..., într-alt loc...; într-o privinţă..., în altă privinţă...; dintr-un punct de vedere..., din alt punct de vedere...; **într-o** ***parte*** = strâmb, oblic, pieziş; **la o** ***parte*** = într-o latură, la oarecare distanţă, mai la margine; izolat, separat; **a se da la o** (sau **într-o)** ***parte*** = a face loc cuiva să treacă; a se da în lături; (p. ext.) a se feri, a se eschiva (să ia o atitudine, o poziţie); **la o** ***parte!*** = fereşte-te!, fă loc!; **a da la o** ***parte*** = a deplasa ceva de la locul lui; a îndepărta, a elimina; **a pune la o** ***parte*** = a strânge, a economisi; **a lăsa la o** ***parte*** = a renunţa la..., a înceta să...; (fam.) **a fi (cam) într-o** ***parte*** = a fi ţicnit, zăpăcit; (loc. adj.) **din**

Scanned with OKEN Scanner

(sau dinspre) **partea mamei** (sau **a tatălui**) = a face parte din familia mamei sau a tatălui; **a fi** (sau **a se declara**) **de *partea* cuiva** = a fi de acord cu punctul de vedere al cuiva; a se ralia cu cineva; **a avea de *partea* sa** = a avea în favoarea, în sprijinul său; **a lua** (sau **a ţine**) ***parte*** sau ***partea* cuiva** = a apăra, a susţine; a favoriza; (pop.) **a se arunca** (sau **a se da**) **în *partea* cuiva** = a semăna cu cineva (din familie); **din *partea* cuiva** = ca reprezentant (al cuiva); trimis de cineva; ***parte(a)*** femeiască = (fiinţă) de sex feminin; totalitatea femeilor; ***parte* contractantă** = fiecare dintre persoanele, grupurile, statele care au încheiat un acord, un contract

a pierde *partida* (fam.) = a suferi un eşec într-o acţiune, afacere, în sport etc.; **a fi de *partida* cuiva** = a fi partizanul unei grupări; **a lua *partida* cuiva** = a lua apărarea cuiva, a trece de partea cuiva

pas* cu *pas (loc. adv.) = treptat, încetul cu încetul; mereu, neîncetat; meticulos; **la tot *pasul*** sau **la fiecare *pas*** = la orice mişcare, pretutindeni, necontenit; **nici (un) *pas*** = deloc, nicidecum; **(a face) primul *pas*** = a începe ceva; a face primele încercări; a avea iniţiativa; **a avea** (sau **a da cuiva**) ***pas*** (**să...**) = a avea sau a da cuiva posibilitatea, îngăduinţa să facă ceva; **a face un *pas* greşit** = a păşi greşit; a face o greşeală; **a ceda *pasul*** = a lăsa pe altul să treacă înainte; a se lăsa depăşit (în mers, în realizări, în acţiuni); ***pas* alergător** = mers în fugă; ***pas* de front** (sau **de defilare**) = pas ostăşesc de paradă, cu cadenţă marcată; pas energic; ***pas* de marş** (sau **de voie, de manevră**) = pas ostăşesc normal, de voie, necadenţat; (loc. adv.) **în *pasul* calului** sau **la *pas*** = mers obişnuit, fără să fugă; **a ţine *pasul*** = a păstra cadenţa, ritmul cu alţii; a se menţine la acelaşi nivel cu altul; **a merge în *pas*** (cu cineva); (rar) **a se ţine de *pasul* cuiva** = a urmări pe cineva; (rar) **a da *pas*** = a se grăbi; **a-şi iuţi *pasul*** = a-şi mări viteza de deplasare pe jos; a fugi; (înv.) **a călca** (sau **a urma, a merge**) **pe *paşii* cuiva** = a merge pe calea cea bună a cuiva; a urma exemplul cuiva; a continua activitatea (opera) cuiva; ***pas* de filet** sau ***pasul* filetului** = distanţa dintre laturile paralele a două spire consecutive, măsurată de-a lungul axei filetului

a avea (sau **a fi în**) ***pasă* bună** (sau **proastă**) = a avea noroc (sau ghinion) la jocul de cărţi; a trece prin împrejurări bune (sau rele); a-i reuşi (sau a-i nu reuşi) cuiva ceva

de-a *pasărea* zboară = joc de copii în care copiii imită zborul unei păsări; (compuse) ***pasărea*-muscă** = colibri; ***pasărea*-liră** = pasăre australiană la care masculul are coada în forma unei lire şi este viu colorată; ***pasărea*-paradisului** = pasăre exotică, cu pene bogate şi frumos colorate

a ţine (pe cineva) **la *pastramă*** = a ţine închis (pe cineva) mai mult timp; **a face** (pe cineva) ***pastramă*** = a bate tare (pe cineva); **a se face *pastramă*** = a slăbi foarte tare

a da (cuiva) ***paşaportul*** (fam.) = a alunga, a da afară (pe cineva)

ca *paşa* sau **ca un *paşă*** (loc. adv.) = a trăi fără griji, ca un boier

ce *paşti* aici? (fam.) = se spune pe un ton răstit unuia care nu a fost atent, vigilent la o treabă care a ieşit prost; **a *paşte* muştele** (sau **vântul**) = a pierde vremea fără rost; **a-l *paşte*** (pe

cineva) **gândul** = a fi îngândurat, îngrijorat (de ceva); **a *paşte* pe cineva** = a pândi momentul în care să te răzbuni pe cineva care ţi-a făcut un rău; **n-am *păscut* porcii** (sau **gâştele, bobocii** etc.) **împreună** = se spune cuiva care-şi ia nasul la purtare, uitând că interlocutorul îi este superior; se spune cuiva care-şi permite prea mult; (compus) ***paşte*-vânt** = pierde-vară, om de nimic; **să nu te *pască* păcatul să...** = să nu cumva să..., nu care cumva să...; **a-l *paşte* pe cineva moartea** (sau **păcatul, primejdia**) = a-l ameninţa pe cineva moartea (sau păcatul, primejdia)

nu e în toate zilele *Paşti* sau o dată pe an e *Paştele* = nu se petrec în fiecare zi evenimente mari; nu în fiecare zi e pomană; **din an în *Paşti*** sau **din joi în *Paşti*, din *Paşti* în Crăciun** = la intervale mari de timp; foarte rar; **la *Paştele* cailor** (sau **calului**) = niciodată

a face *patul* = a pune sau a strânge aşternutul de pe pat; **a cădea bolnav la *pat*** = a se îmbolnăvi foarte tare (grav); **a fi pe *patul* de moarte** (sau pe ***patul* morţii**) = a fi în agonie, în comă; **a muri în *patul* său** = a nu muri între străini; a muri în casa sa; **a boli în *pat*** = a zăcea în pat, grav bolnav; **a părăsi *patul*** = a se însănătoşi; a se face bine după o boală

a şti *patarama* (păţanie, întâmplare fericită (sau neplăcută) **cuiva** = a cunoaşte firea, cu defectele şi slăbiciunile cuiva; a şti cât preţuieşte, câte parale face cineva; **a da** (sau **a cădea, a ajunge, a gusta**) ***patarama* cuiva** = a o păţi la fel ca altcineva

a căuta (sau **a găsi**) ***pete* în soare** = a căuta neapărat defecte acolo unde nu sunt; a fi cusurgiu; (loc. adj. şi adv.) **fără (de) *pată*** = curat, nevinovat; cast, pur, neprihănit

***patentă* de sănătate** = act eliberat căpitanului unui vas maritim, la plecarea din port, prin care se adevereşte starea sanitară bună a echipajului; ***patentă* consulară** = scrisoare de acreditare a unui consul

cu patimă (loc. adv.) = pătimaş; (în credinţa creştină) ***patimile* Mântuitorului** = suferinţele îndurate de Iisus Hristos; **săptămâna *patimilor*** = săptămâna dinainte de Paşti; săptămâna mare

***patrie*-mamă** (sau **-mumă**) = ţară din care s-a desprins o altă ţară, o provincie etc., care este legată de prima prin unitate naţională, de limbă, istorie, tradiţii, cultură etc. (vezi România – Republica Moldova; România – nordul Bucovinei şi România – nordul Basarabiei)

patru* clase** = (în vechea organizare a învăţământului) învăţământul elementar; cursul inferior al liceului; **a vorbi** (cu cineva) **în *patru* ochi** (sau **între *patru* pereţi**) = a vorbi cu cineva fără martori; în taină; **în cele *patru* zări** (sau **colţuri, vânturi** etc.) = pretutindeni, în toate părţile; (loc. adv.) **cât *patru = foarte mult; depăşind limitele normale; **în *patru*** = în sferturi; în patru părţi egale; din patru elemente asemănătoare; **a fi cu ochii în *patru*** = a fi cu băgare de seamă, a proceda cu multă atenţie; **a despica** (sau **a tăia**) **firul** (**de păr**) **în *patru*** = a analiza (ceva) cu minuţiozitate, exagerat, mai mult decât e nevoie; (fam.) **a face pe dracu-n *patru*** = a depune toate eforturile, a face tot ce e posibil, a lupta din răsputeri, a epuiza toate mijloacele (pentru realizarea scopului propus)

a sta *pavăză* = a apăra, a ocroti, a păzi; **a-şi pune (mâna) *pavăză*** = a-şi ridica mâna pentru a-şi feri ochii

Scanned with OKEN Scanner

de o lumină puternică sau pentru a zări mai bine pe cineva

a număra *pavelele* (reg.) = a hoinări fără rost pe străzi

păcatul **strămoşesc** (sau **originar**) = din punctul de vedere al religiei creştine: greşeala de a fi încălcat interdicţia divină de a nu gusta din pomul cunoaşterii binelui şi a răului, fapt care a atras alungarea neamului omenesc din rai şi pierderea stării paradisiace (Adam şi Eva); *păcat* **capital** = păcatul fundamental din care au izvorât celelalte păcate; (loc. adj. şi adv.) **cu** *păcat* = greşit, oprit, vinovat, neîngăduit; **fără** (**de**) *păcat* = nevinovat, drept, legiuit; **a—şi face** *păcat*(*e*) **cu cineva** = a nedreptăţi, a oropsi pe cineva; **a intra** (sau **a cădea**) **în** *păcat*(*e*) = a greşi, a comite o faptă nedemnă; **a-şi spăla** *păcatul* (sau *păcatele*) = a ispăşi o vină, o greşeală; **lasă-mă** *păcatelor* **mele** (sau **lasă-l** *păcatelor* **lui** etc.) sau **la** *păcatele*! = lasă-mă în (sau lasă-l în etc.) pace!; *păcatele* **mele** (sau **tale etc.**)! = vai de mine (sau de tine etc.)!; **a trage** *păcatul* (cuiva) = a chinui din pricina altuia; a fi ispitit să săvârşească ceva; (e) *păcat* **de Dumnezeu** sau **e mai mare** *păcatul* = nu e bine, nu se cuvine, nu e drept; (loc. adv.) **din** *păcate* = din nenorocire, spre regretul cuiva; **a-l împinge** (sau **a-l îndemna, a duce**) **pe cineva** *păcatul* (sau *păcatele*) **să...** (sau **de...**) = a fi ispitit să facă ceva oprit, a fi îndemnat de un cuget rău, de un impuls, de o slăbiciune; **mai ştii** *păcatul*! = se prea poate! nu-i exclus!; *păcat* **că...** (sau **de...**) = e regretabil că..., îmi pare rău că...; **ce** *păcat* **că...** = cât îmi pare de rău; **al** *păcatelor*! = al naibii, straşnic, teribil; **ce păcatul?** **sau ce** *păcatele*? = ce naiba? ce dracu?; **ba pe** *păcatele*! = ba pe naiba! atât mai trebuie!

din (sau **de la**) *pădure* (loc. adj.) = (despre plante şi animale) sălbatice; (despre oameni) necivilizat, necioplit, needucat; **a căra lemne în** *pădure* = a face un lucru inutil; **nu vede** *pădurea* **din cauza copacilor** = om cu vederi înguste, limitat

a se sătura (de cineva sau de ceva) **ca de mere** *pădureţe* = a nu mai putea suporta pe cineva; a-i deveni cineva antipatic

a lăsa (pe cineva) *păgubaş* (loc. vb.) = a provoca (cuiva) o pierdere materială; a păgubi; **a se lăsa** *păgubaş* (de cineva sau de ceva) = a renunţa (la cineva sau ceva)

a lovi (sau **a plesni**) (pe cineva) **în** *pălărie* = a anunţa pe cineva ceva neplăcut; a-i arunca o vorbă usturătoare

la capătul (sau **marginile**) *pământului* = foarte departe; **de când** (**e lumea şi**) *pământul* sau **cât e lumea şi** *pământul* = de totdeauna; (în construcţii negative) niciodată; **ca de la cer la** *pământ* = se spune pentru a arăta diferenţa de valoare dintre două lucruri sau diferenţa de la spuse la făcute; (loc. adv.) **ca** *pământul* = cu desăvârşire; de tot; greu, profund; (în construcţii negative) deloc, în niciun fel; (loc. adj. şi adv.) **în** (sau **la**) *pământ* = înclinat cu faţa spre pământ (de ruşine, emoţie, frică, modestie etc.); **la** *pământ* = întins, culcat pe jos; (p. ext.) deprimat, învins, descurajat; (comandă militară) culcat!; **a lăsa toate la** (sau **în**) *pământ* = a abandona o lucrare începută; a lăsa vraişte totul şi a pleca; **parcă l-a înghiţit** *pământul* (sau **a intrat în** *pământ*) = a dispărut subit, de parcă s-a topit în aer; **a-i**

Scanned with OKEN Scanner

veni cuiva să intre în *pământ* = se spune despre o persoană căreia îi este aşa de ruşine de ceva, încât nu vrea să mai dea ochii cu lumea; **a ieşi** (sau **a apărea**) **ca din *pământ*** = a se ivi, a apărea deodată în faţa cuiva; **a nu fi (cu picioarele) pe *pământ*** = a fi zăpăcit; a nu avea simţul realităţii; **a nu-l mai ţine** (sau **a nu-l mai încăpea**) **nici *pământul*** = a simţi o emoţie puternică; **a nu-l mai încăpea** (pe cineva) ***pământul*** = a fi mândru, îngâmfat, încrezut; **a nu-l primi** (pe cineva) **nici *pământul*** = a fi mârşav, ticălos; **a nu-l (mai) răbda** (sau **ţine** pe cineva) ***pământul*** = (mai ales în imprecaţii) se zece despre un om foarte rău; **a şterge** (sau **a stinge, a face să piară**) **de pe faţa *pământului*** sau **a (se) face una cu *pământul*** (sau **o apă şi-un *pământ***) = a (se) distruge, a (se) nimici; **a scoate** (sau **a aduce**) **din *pământ*** (sau **din fundul *pământului***) = a procura ceva valoros cu mult efort şi cu orice preţ; **din *pământ*, din iarbă verde** = neapărat, cu orice sacrificiu; **doarme şi *pământul* sub om** = e linişte perfectă; **sărac lipit *pământului*** = foarte sărac

a fi de-o *pănură* cu cineva = a fi de aceeaşi valoare, categorie etc. cu altcineva

teatru de *păpuşi* = spectacol în care personajele sunt reprezentate de păpuşi manevrate de păpuşari şi care interpretează şi rolurile personajelor); **a fi *păpuşa* cuiva** = a se lăsa condus, manevrat de cineva, a fi la discreţia cuiva

în doi *peri* = (loc. adj., pop.) cărunt; care este între două vârste; (loc. adj. şi adv.) nehotărât, între două stări, confuz, echivoc; (loc. adj. şi adv.) cherchelit, ameţit de băutură (dar nu beat); (loc. adv.) **în *păr*** = de faţă toţi; nu lipseşte nimeni; **din** (sau **de-a**) **fir în** (ori **a**) ***păr*** = de la un capăt la altul şi cu lux de amănunte; în întregime, în anănunt; **tras de *păr*** = o concluzie forţată la care se ajunge prin exagerarea sau denaturarea adevărului; **a se lua cu mâinile de *păr*** sau **a-şi smulge *părul* din cap** = e atunci când cineva este cuprins de desperare; **a atârna de un fir de *păr*** = o situaţie deosebită care ţine de ceva minor; **a se da după *păr*** = a se acomoda; a se comporta după împrejurări; **n-am *păr* în cap** sau **cât *păr* în cap, ca *părul* din cap** = foarte mult, în număr foarte mare; **cât *păr* în palmă** (sau **pe broască**) = nimic, deloc; **când mi-o creşte *păr* în palmă** = niciodată; **a avea *păr* pe limbă** = a fi prost, necioplit, lipsit de educaţie; **a i se ridica** (sau **a i se sui**) **(tot) *părul*** (**în cap** sau **în vârful capului**) sau **a i se face** (ori **a i se ridica** etc.) ***părul măciucă*** = a se îngrozi; a-i fi foarte frică (de cineva sau ceva); **a despica** (sau **a tăia**) ***părul*** (sau **firul de *păr***) **în patru** (ori **în şapte** etc) = a cerceta ceva în amănunt, detaliat; **a scoate** (cuiva) ***peri* albi** = a pricinui (cuiva) multe necazuri, a chinui, a agasa, a supăra mereu pe cineva; a-l scoate din sărite; **a-i ieşi** (cuiva) ***peri* albi** = a se ofili, a îmbătrâni din prea multe şi mari necazuri; **a-i ieşi** (sau **a-i trece**) **cuiva *părul* prin căciulă** = a fi plin de necazuri, a ajunge la limita răbdării; (pop.) ***peri* răi** = boală de ochi: lungimea genelor care irită globul ocular

în *părăsire* (loc. adj. şi adv.) = abandonat, părăsit; care se află în stare proastă

a-i *părea* (cuiva) **bine** (loc. vb.) = a se bucura, a se simţi bine (având tot ce-i

trebuie); **a-i** *părea* (cuiva) **rău** = a regreta; (loc. adv.) *pare* **că** = parcă; **pe cât se** *pare* = pe cât se înţelege, pe cât se vede

a fi de *părere* = a socoti, a considera; a-şi da cu părerea; **a(-şi) da cu** *părerea* (ori **câte o** *părere*) = a crede, a opina, a considera; **a fi de aceeaşi** *părere* (cu cineva) = a fi de acord (cu cineva); **a fi de altă** *părere* = a nu fi de acord (cu cineva) *părere* **de bine** = satisfacţie, mulţumire, bucurie; *părere* **de rău** = regret, mâhnire, invidie; (loc. adv.) **într-o** *părere* = într-o doară; la întâmplare; **o** *părere* **de...** = o cantitate infimă de...

(prea) sfântul *părinte* = papa

fără *părtinire* (loc. adv.) = în mod imparţial, obiectiv, drept

fără *păs* = hotărât, indiferent, nepăsător (vezi M. Eminescu: „Scrisoarea III")

fără (de) *păsare* (loc. adj. şi adv.) = indiferent, nepăsător

a face (pe cineva) *păsat* = a nimici; a face (pe cineva) pilaf; **a-i curge** (sau **a-i cădea, a-i pica** etc.) (cuiva) **lapte** (sau **miere**) **în** *păsat* = a-i merge bine (cuiva); a fi fericit; **a fi lapte cu** *păsat* sau **a fi** *păsat* **dulce** = a fi ceva valoros pentru (cineva)

a avea (o) *păsărică* (sau *păsărele*) **la cap** (fam.) (sau, rar), **sub pălărie** = a fi trăsnit, nebun; a avea idei bizare, ciudate, excentrice

a *păstra* **tăcere(a)** (loc. vb.) = a tăcea; a nu se destăinui; **a(-şi)** *păstra* **calmul** (sau **sângele rece**) = a rămâne (a fi) calm, lucid, stăpân pe sine; **a** *păstra* **amintirea** (cuiva sau a ceva) sau **a păstra** (pe cineva sau ceva) **în amintire** (sau **în inimă, în minte, în suflet**) = a nu uita niciodată (pe cineva sau ceva); a reflecta, a oglindi (ceva din trecut)

cap *pătrat* = om mărginit, cu idei fixe; *pătrat* **perfect** = număr întreg şi pozitiv, a cărui rădăcină pătrată este tot un număr întreg

a o *păţi* = a avea neplăceri; **a o** *păţi* **cu cineva** = a-şi găsi beleaua cu cineva; **din** *păţite* = din experienţă; **a fi** *păţit* **multe** = a fi trecut prin multe întâmplări neplăcute în viaţă; a avea o experienţă amară de viaţă; **ce-ai** *păţit?* = ce ţi s-a-ntâmplat de te porţi aşa? ce te-a găsit de te comporţi aşa?

a fi mândru ca un *păun* = a fi înfumurat, cu nasul pe sus; **a se îmbrăca cu** (sau **în**) **pene de** *păun* = a se făli cu meritele altora

ce *păzeşti* **aici?** (fam.) = ce faci aici? cu ce te ocupi (acum)?; cu ce îţi pierzi timpul?

Doamne *păzeşte!* (absol.) = vai de mine, Doamne fereşte!; cu nici un preţ, deloc; (refl.) **să te** *păzeşti*, **Pârleo!** = ţine-te bine; ai grijă, fii atent!; (tranz., fam.) a lua (pe cineva) **la trei** *păzeşte* = a lua (pe cineva) la zor; a-l certa, mustra; (fam.) **a o lua la trei** *păzeşte* = a fugi; **a-ţi** *păzi* **gura** (sau **limba**) = a tăcea sau a vorbi cu prudenţă, a nu spune ceea ce nu trebuie; **a-şi** *păzi* **treaba** = a fi prudent, rezervat; a-şi vedea numai de treaba, de viaţa lui; **a-şi** *păzi* **calea** (sau **drumul**) = a-şi vedea de drum; a nu se lăsa ispitit de interese care nu-l privesc; **a** *păzi* **drumul** (sau **drumurile**) = a umbla haimana, a vagabonda

a mânca *pâine* **şi sare** (**pe un** sau **dintr-un taler**) **cu cineva** = a trăi cu cineva, împărţind binele şi răul deopotrivă; **a ieşi înaintea cuiva** sau **a întâmpina** (pe cineva) **cu** *pâine* **şi sare** = a primi pe cineva cu toată cinstea ce i se cuvine; **a avea** (sau **a ţine, a fi cu**) *pâinea* **şi cuţitul în mână** sau **a pune mâna pe** *pâine* **şi**

Scanned with OKEN Scanner

pe cuţit = a avea puteri şi mijloace de a stăpâni; a fi puternic; **(a fi) bun ca *pâinea* (cea) caldă** (sau **bună**) = a fi un om bun; **a mânca o *pâine* albă** = a o duce bine, a avea o situaţie materială bună, a fi prosper; **se caută** (sau **se vinde**) ca ***pâinea* cea caldă** = se spune despre o marfă de bună calitate şi care este foarte căutată; **a mânca *pâinea* degeaba** = a nu fi de nici un folos; a face degeaba umbră pământului; **o bucată de *pâine*** sau ***pâinea* zilnică**, ***pâinea* cea de toate zilele** = mijloacele zilnice de trai; **a lua** (cuiva) ***pâinea* de la gură** = a lăsa pe cineva fără mijloace de trai; a condamna pe cineva la foame luându-i tot; **a pune** (sau **a băga**) **în *pâine*** (pe cineva) = a da cuiva o slujbă, asigurându-i pâinea zilnică; **a fi în *pâine*** (sau **a mânca o *pâine***) = a avea o slujbă; **a scoate** (sau **a da afară**) **din *pâine*** = a da afară (pe cineva) din serviciu

în *pâlcuri* sau ***pâlcuri-pâlcuri*** (loc. adv.) = în cete, în stoluri, în ciurde, în cantităţi succesive, una după alta

a-şi face (sau **a-şi duce**) **palmele *pâlnie*** (**la gură** sau **la ureche**) = a-şi aşeza palmele pâlnie la gură sau la ureche, pentru a fi auzit sau pentru a auzi mai bine; **a face (burta bute şi) gura *pâlnie*** = a bea mult

***până* la urmă** = în cele din (sau de pe) urmă; ***până* una-alta** = deocamdată, pentru moment; (loc. adv.) **de colo *până* colo** = din loc în loc; **de sus *până* jos** sau **de jos *până* sus** = în întregime, tot; ***până* acolo** = în asemenea măsură, în asemenea grad; ***până* şi** = chiar şi

a *pândi* cu urechea = a trage cu urechea, a asculta; a fi indiscret; (tranz., înv. şi reg.) **a *pândi* vreme** (**cu prilej**) = a aştepta ocazia potrivită

parcă are oase în *pântece* = se spune despre cineva care se apleacă greu; **a fi cu *pântecele* la gură** = a fi însărcinată; **cu *pântecele* lipit de coaste** = foarte flămând (sau foarte slab); **a se închina *pântecelui*** = a fi foarte lacom, gurmand; a trăi numai pentru a mânca; (loc. adv.) **din *pântecele* mamei** = înainte de a se naşte; **a lua** (sau **a avea, a purta**) **în *pântece*** = a rămâne sau a fi însărcinată; **a trăi** (sau **a fi, a se simţi**) **ca în *pântecele* mamei** = a se simţi foarte bine şi în siguranţă, fără nici o grijă

pânză* de casă** = pânză ţesută în casă, la războiul manual; pânză ţărănească; (loc. adv.) **până în *pânzele* albe** = până la capăt, cu orice risc; necruţător, fără limite; cu toată forţa şi hotărârea; **a zări ca printr-o *pânză = a vedea tulbure; a desluşi cu greu; a vedea ca prin ceaţă (ca prin sită); **ţine-te** (sau **să te ţii**) ***pânză*** (**să nu te rupi**) = se spune atunci când te-ai hotărât să treci la acţiune cu toate forţele şi hotărârea de care dispui; **a i se ridica** (sau **a-i cădea, a i se lua cuiva**) ***pânza* de pe ochi** = a pricepe în final cum stau lucrurile; a i se deschide ochii; a se dumiri; (adverbial) **a curge *pânză*** = a curge mereu, fără întrerupere; **a ţese *pânzele*** = a urzi intrigi, a băga zâzanie între oameni; a dori răul semenilor săi; **a (i) se încurca cuiva *pânza*** = a nu-i reuşi ce a gândit; ***pânză* de calc** = pânză subţire şi transparentă pe care se desenează planuri tehnice; ***pânză de apă*** = luciu de apă

lasă-l *pârdalnicului* (sau **la *pârdalnicul***)! = lasă-l încolo! dă-i pace!

în *pârgă* (loc. adj.) = aproape copt; **a da în *pârgă*** (sau **în *pârg***) = a începe să se coacă, să se pârguiască

Scanned with OKEN Scanner

a da în *pârguială* (loc. vb.) = a începe să se coacă

a face *pârjol* = a nimici prin incendiu; a face prăpăd; **a da *pârjol*** = a distruge prin foc; a incendia; **a plânge cu foc şi *pârjol*** = a plânge cu deznădejde; **a se face foc şi *pârjol*** = a se înfuria foarte tare

ţine-te (sau **tunde-o, întinde-o**), ***Pârleo!*** sau **să te cam mai duci *pârlea!*** ori **du-te *pârlii!*** = pleacă cât mai repede (ca să n-o păţeşti!); să nu te mai văd!

a-şi scoate *pârleala* (fam.) = a se despăgubi; a-şi lua partea ce i se cuvine (prin compensaţie, osteneală sau parte materială); a recupera ceea ce părea pierdut

a o *pârli* (sau **de**) **fugă** (tranz.) = a fugi cât mai repede

a da (pe cineva) **pe** (sau **prin**) ***pârlitură*** (înv.) = a necăji, a face (cuiva) zile fripte; a lua în râs, a ironiza (pe cineva)

a-i trage (sau **a-i da**) **o *pârpăleală*** (**bună**) = a lucra ceva cu mare grabă; a-i da zor; a face un lucru superficial

unul *pe* altul (sau **una *pe* alta, unii *pe* alţii, unele *pe* altele**) = reciproc, între ei (ele); (loc. adv.) **ca *pe* el** (sau ***pe* ea, *pe* ei, *pe* dânsa** etc.) = de tot, zdravăn, de-a binelea; ***pe* lume** = pretutindeni; în diverse puncte ale globului; ***pe* acasă** = în casă, curte sau prin preajma casei, nu departe; în sânul familiei; (formează expresii şi locuţiuni: ***pe* cale**; ***pe* din jos de...**; ***pe* deasupra**; ***pe* de lături**; ***pe* urma**; (loc. adv.) ***pe* mâine** = în cursul zilei ce va veni; (ca termen) până mâine; (loc. conj.) ***pe* când** = în timp ce, pe vreme când; (cu nuanţă adversativă) în acest timp însă, în schimb (în acest timp); iar; (loc. prep.) ***pe* după** = cam după..., aproximativ după...; ***pe* aproape de...** = (cam) în apropierea..., (cam) înainte de...; (pop.) **a rămâne** (sau **a fi**) ***pe* a cuiva** = a se face după cum doreşte cineva; pe voia cuiva; (pop.) **dacă-i *pe* aceea...** = dacă-i pe aşa..., dacă aşa stau lucrurile...

închis (sau **ferecat**) **cu şapte *peceţi*** = cu neputinţă de aflat; interzis, oprit; secret

a se întinde (sau, rar, **a se răspândi, a cuprinde** etc.) **ca *pecinginea*** (ori, rar, **ca o *pecingine***) = a se lăţi, a se dezvolta pretutindeni ceva rău, a se extinde, a se lăbărţa peste măsură

consiliu *pedagogic* = organ consultativ (format din cadre didactice) care funcţionează în cadrul unei instituţii de învăţământ şi care are diverse sarcini legate de bunul mers al instituţiei respective

a pune *pedala* = a pune accentul pe ceva care trebuie să demareze, să meargă înainte; a insista asupra unui lucru important în activitate

a ieşi (sau **a fi scos**) **din *pelinci*** = a depăşi perioada alăptării; a fi foarte tânăr

pensie* de întreţinere** sau ***pensie* alimentară** = sumă de bani pe care cineva trebuie să o plătească unei persoane pe care justiţia îl obligă să o întreţină; (loc. adj.) **la *pensie = persoană care a ieşit din activitate; (loc. vb.) **a ieşi** (sau **a scoate pe cineva**) **la *pensie*** = a (se) pensiona

nu *pentru* alta, ci... = nu din altă cauză, dar...; ***pentru* puţin** (sau **nimic**) = se răspunde aceluia care mulţumeşte pentru serviciul făcut; ***pentru* nimic în lume** = în nici un caz, cu nici un preţ; imposibil; ***pentru*** (**numele lui**) **Dumnezeu!** = exclamaţie care însoţeşte o rugăminte, uimire, indignare

gras ca *pepenele* (sau **ca un *pepene***) sau ***pepene* de gras** (sau **gras *pepene***) = foarte gras; (fam.) **a ieşi** (sau **a**

Scanned with OKEN Scanner

scoate pe cineva din *pepeni* = a face (pe cineva) să-şi piardă răbdarea; a enerva (pe cineva); a scoate (pe cineva) din fire; (fam.) **a ieşi** (sau **a ajunge** etc.) **la *pepeni*** = a pierde dintr-o afacere proastă

instrument de *percuţie* = instrument care produce sunete muzicale prin percuţie (lovire)

a da (sau **a trage**) **cuiva un *perdaf*** (fam.) = a certa, a mustra aspru pe cineva

cu *perdea* (loc. adj. şi adv.) = spus, făcut cu grijă, indirect, pe ocolite, pe nesimţite, pe neauzite; **fără *perdea*** = spus pe şleau, fără menajamente, necuviincios, trivial; **a avea *perdea* la ochi** = a nu pricepe, a nu se dumiri; **a(-i) pune** (cuiva) ***perdea*** (sau ***perdele***) **la ochi** = a înşela (pe cineva); a împiedica (pe cineva) să vadă adevărul; **a-i lua** (cuiva) ***perdeaua* de pe ochi** = a face (pe cineva) să vadă clar; a limpezi mintea cuiva într-o problemă

(o) *pereche* de palme = două lovituri succesive cu palma aplicate pe obrazul cuiva; **a nu-şi avea** (sau **afla** etc.) ***pereche*** = a fi unic prin însuşiri; a nu avea asemănare; (loc. adj.) **fără *pereche*** = unic, fără egal; ***pereche* de case** = corp de case (care formează un tot); ***pereche* de haine** = costum de haine; ***pereche* de cărţi** = toate cărţile cu care se poate juca

de *perete* (loc. adj.) = care este fixat, prins de perete; (loc. adj. şi adv.) ***perete* în *perete*** = cu un perete comun, vecin cu camera alăturată sau cu locuinţa altei familii; (p. ext.) (care este) în imediata vecinătate a locuinţei cuiva; **a da** (sau **a izbi, a deschide, a lăsa** etc.) **uşa** (sau **poarta**) **de *perete*** = a deschide larg uşa (sau poarta); **a se da** (sau **a se izbi, a se bate**) **cu capul de *pereţi*** (sau **de toţi *pereţii***) = a fi deznădăjduit, răscolit sufleteşte pentru o greşeală mare pe care a făcut-o; **de când** (**se scria**) **musca pe *perete*** = de demult; **între patru *pereţi*** = la adăpost; în secret, izolat; ***pereţii* au ochi** (sau **urechi**) = se spune cuiva care trebuie să nu fie auzit de alte urechi când vrea să se destăinuiască cuiva (sau când vrea să spună un secret, o taină); **a vorbi la *pereţi*** = a vorbi unuia sau unora care nu ascultă; a vorbi degeaba; a-şi răci gura de pomană

la *perfecţie* (loc. adv.) = desăvârşit, perfect

de *periferie* (loc. adj.) = de la marginea oraşului, de mahala, de cartier; din provincie

formă (**verbală**) ***perifrastică*** = formă verbală compusă cu un verb auxiliar

publicaţie *periodică* (şi substantivat, n.) publicaţie care apare la intervale regulate, la date fixe

în *permanenţă* (loc. adv.) = permanent, mereu, fără întrerupere

***pernă* de aer** = curent de aer antrenat între două suprafeţe aflate într-o mişcare relativă şi care serveşte ca lubrifiant

în *perspectivă* = respectând regulile de reprezentare a obiectelor în spaţiu, ţinând seama de depărtarea relativă a obiectelor; (loc. adj. şi adv.) **în *perspectivă*** = (care este) pe care de a se realiza în viitor

a fi *per tu* cu cineva = a tutui; a spune cuiva „tu“ când i te adresezi; a fi intim cu cineva

ciorbă *pescărească* (sau **borş *pescăresc***) = ciorbă preparată într-un mod special din mai multe specii de peşte; **pantaloni *pescăreşti*** = pantaloni strâmţi, de damă, până la genunuchi; **aţă *pescărească*** = fir de bumbac foarte rezistent, alcătuit din mai multe fire răsucite

Scanned with OKEN Scanner

a *pescui* în apă tulbure = a trage foloase personale din situaţii confuze, dubioase

***pescuitor* în ape tulburi** = persoană care profită de situaţii neclare pentru a trage foloase personale

***peste* tot locul** (loc. adv.) = pretutindeni; (loc. adv.) ***peste* puterea** (sau ***puterile* cuiva**) = care depăşesc puterile cuiva; ceva care se face foarte greu

într-un *peş* (pop., în loc. adv.) = pe o parte, într-o rână; înclinat, pieziş, oblic

a da (sau **a duce**) **pe cineva *peşcheş*** (cuiva) (fam.) = a preda sau a duce pe cineva prins, legat; prizonier predat

peşti* zburători** = specie de peşte care poate sări din apă şi care execută pe distanţă mică un zbor planat cu ajutorul înotătoarelor pectorale; **la *peşte = la pescuit; **cât ai zice *peşte*** = foarte repede; într-o clipă; **a tăcea ca *peştele*** (sau **ca un *peşte***) = a păstra tăcere completă; a nu scoate o vorbă; **a trăi** (sau **a se simţi** etc.) **ca *peştele* în apă** = a se simţi în largul său; a trăi bine; a fi liber; **a trăi** (sau **a se zbate, a o duce**) **ca *peştele* pe uscat** = a duce o viaţă foarte grea; a face eforturi mari pentru a supravieţui; **a fi cu borşul la foc şi cu *peştele* în iaz** = a se lăuda înainte de a reuşi; **când o prinde mâţa *peşte*** = niciodată; (fam.) **asta-i altă mâncare de *peşte*** = a fi totuna; a fi acelaşi lucru; **zodia *peştelui*** (sau ***peştii***) = una din cele douăsprezece zodii ale anului

şi-a găsit sacul *peticul* sau **cum e sacul, şi *peticul*** = se spune despre două persoane care au aceleaşi cusururi; **(a nu se mai ţine) *petic* de *petic*** = se spune despre cineva pe care hainele sunt numai petice; **a-şi da în *petic*** = a-şi da pe faţă adevărata fire; a-şi arăta unul altuia defectele

a-i *petici* (cuiva) **cojocul** (tranz., fam.) = a bate foarte tare (pe cineva)

a(-şi) *petrece* noaptea (undeva) = a rămâne noaptea undeva pentru a dormi; (pop.) **a(-şi) *petrece*** (**ceva**) **prin** (**ori**) **minte** (sau **în amintire**) = a parcurge cu mintea anumite fapte; a-şi aminti; a depăna în gând şirul amintirilor; (intranz., rar) **a *petrece* ca găina la moară** = a avea un trai îmbelşugat; **a *petrece* ca câinele în car** = a trăi rău; **a *petrece*** (pe cineva sau ceva) **cu ochii** (sau, rar, **cu ochiul, din ochi**) sau **cu privirea** (ori **cu privirile**) = a urmări cu privirea (pe cineva sau ceva) care se îndepărtează; a observa; **a *petrece*** (ceva) **din mână în mână** = a trece (ceva) de la unul la altul, pe rând; **a-şi *petrece* ochii la...** = a trece cu privirea de la unul la altul; a privi pe rând pe toată lumea; (refl.) **a se *petrece* din lumea noastră** (sau **din această lume**) = a muri

***petrecere* frumoasă!** = expresie prin care urezi cuiva să se simtă bine acolo unde merge (la o serată, nuntă etc.)

în (sau **la**) ***peţit*** (loc. adv.) = ca să peţească o fată pentru un mire

de *piatră* (loc. adj.) = neclintit, încremenit; greu, tare; insensibil, nesimţitor; (p. ext.) rău; **a scoate** (sau **a aduce** etc. ceva) **(şi) din *piatră*** (**seacă**) = a scoate, a face ceva cu greutate, depunând eforturi mari; a scoate, a aduce ceva rar, greu de găsit; **a pune cea dintâi *piatră*** = a iniţia o lucrare, a începe o lucrare importantă; ***piatră* în** (sau **din casă**) = fată trecută de vârsta măritişului (considerată de unii ca o povară pentru familie) (vezi V. Alecsandri: „Piatra din casă"); **a sta *piatră* pe capul cuiva** = a fi ca o povară pentru cineva; **a călca în *piatră* seacă** = a se osteni fără spor; a avea ghinion; **a-şi pune carul în**

pietre = a rămâne ferm în hotărârea luată; a rămâne pe poziţie; a fi hotărât; (p. ext.) a se încăpăţâna; **fuge de scapără *pietrele*** = aleargă foarte repede; **e ger de crapă *pietrele*** = este un ger foarte mare; **(a fi) tare** (sau **sănătos**) **ca *piatra*** (sau de ***piatră***) = (a fi) foarte sănătos şi rezistent; **a avea** (sau **a i se pune, a-i sta cuiva ca**) **o *piatră* pe inimă** = a avea un mare necaz, a avea o mare nelinişte, apăsare; **a (i se) lua** sau **a (i se) ridica** (cuiva) **o *piatră* de pe inimă** (sau **de pe suflet, de pe cuget**) = a (se) elibera de o mare teamă, frică, grijă; a găsi rezolvarea unei situaţii dificile şi a se linişti sufleteşte; **a nu (mai) rămâne** (sau **a fi, a sta**) ori **a nu se mai ţine** etc.) **(nici) *piatră* pe *piatră*** (din ceva) = a se distruge complet; a nu se mai alege nimic (din ceva); **a nu mai lăsa (nici) *piatră* de *piatră*** = a distruge totul; a face praf şi pulbere; a face să dispară totul de pe suprafaţa pământului; **a număra *pietrele*** = a hoinări; **a arunca (cu) *piatra*** sau **(cu) *pietre*** (în cineva) = a acuza, a defăima (pe cineva); ***piatră* de încercare** = rocă silicioasă foarte dură folosită la verificarea purităţii aurului şi a argintului; (fig.) mijloc de verificare, indiciu, dovadă a valorii cuiva; ***piatră* de temelie** (sau **fundamentală**) = prima piatră care se pune la temelia unei construcţii şi care, de obicei, se sărbătoreşte prin desfundarea unei sticle de şampanie sau în care se pune actul de ctitorie (anul, de cine-i ridicată construcţia respectivă şi în ce scop); (fig.) principiu sau element de bază, esenţial; ***piatră* unghiulară** = piatră aşezată în colţul fundaţiei unei clădiri; (fig.) element de bază, fundamental; ***piatră* de ascuţit** = bucată de gresie tăiată special pentru a folosi la ascuţirea unor obiecte tăioase; cute; ***piatră* preţioasă** (sau **scumpă, nestemată**) = mineral cristalizat cu aspect frumos, în culori variate, cu duritate foarte mare, de valoare deosebită, care se găseşte rar în natură şi se foloseşte de obicei la confecţionarea bijuteriilor; ***piatră* semipreţioasă** = mineral cristalizat, cu aspect frumos, în culori variate, cu duritate mare, relativ puţin răspândit în natură şi întrebuinţat de obicei la confecţionarea bijuteriilor de mai mică valoare; (compuse) (pop.) ***piatră*-acră** = alaun (de aluminiu şi de potasiu); ***piatră*-vânătă** = sulfat de cupru hidratat; ***piatra*-iadului** = azotat de argint; ***piatră*-de-var** = carbonat de calciu; ***piatră*-pucioasă** = sulf în formă de bucăţi; ***piatra*-lunii** = varietate de feldspat cu reflexe albăstrui, folosită ca piatră semipreţioasă

trăsură (sau **maşină**) **de *piaţă*** (ieşit din uz) = trăsură (sau maşină) care transportă contra cost bagaje, persoane etc.; **a face *piaţa*** = a cumpăra cele trebuincioase pentru traiul zilnic; (fam.) **a se certa ca la *piaţă*** = a se certa violent, folosind cuvinte grosolane, foarte urâte

(câte) un *pic* (loc. adv.) = puţin; (în construcţii negative) deloc; **nici *pic*** = deloc; ***pic* cu *pic*** = puţin câte puţin, încetul cu încetul; (loc. adj. şi adv.) **fără** (sau **nici un**) ***pic* de...** = (care e) lipsit cu totul de...

a *pica* (sau **a fi *picat***) **(ca) din cer** (sau **din lună, din nori, din stele**) (fam.) = a veni pe neaşteptate; a fi dezorientat, a nu şti ce să facă; **a *pica* cerul pe cineva** = a fi foarte ruşinat; a fi surprins de ceva, a rămâne uimit; **a *pica* de somn** (sau **de oboseală**) = a fi foarte obosit; **a *pica* în genunchi**

Scanned with OKEN Scanner

pietre = a rămâne ferm în hotărârea luată; a rămâne pe poziţie; a fi hotărât; (p. ext.) a se încăpăţâna; **fuge de scapără** ***pietrele*** = aleargă foarte repede; **e ger de crapă** ***pietrele*** = este un ger foarte mare; **(a fi) tare** (sau **sănătos**) **ca** ***piatra*** (sau **de** ***piatră***) = (a fi) foarte sănătos şi rezistent; **a avea** (sau **a i se pune, a-i sta cuiva ca**) **o** ***piatră*** **pe inimă** = a avea un mare necaz, a avea o mare nelinişte, apăsare; **a (i se) lua** sau **a (i se) ridica** (cuiva) **o** ***piatră*** **de pe inimă** (sau **de pe suflet, de pe cuget**) = a (se) elibera de o mare teamă, frică, grijă; a găsi rezolvarea unei situaţii dificile şi a se linişti sufleteşte; **a nu (mai) rămâne** (sau **a fi, a sta**) ori **a nu se mai ţine** etc.) **(nici)** ***piatră*** **pe** ***piatră*** (din ceva) = a se distruge complet; a nu se mai alege nimic (din ceva); **a nu mai lăsa (nici)** ***piatră*** **de** ***piatră*** = a distruge totul; a face praf şi pulbere; a face să dispară totul de pe suprafaţa pământului; **a număra** ***pietrele*** = a hoinări; **a arunca (cu)** ***piatra*** sau **(cu)** ***pietre*** (în cineva) = a acuza, a defăima (pe cineva); ***piatră*** **de încercare** = rocă silicioasă foarte dură folosită la verificarea purităţii aurului şi a argintului; (fig.) mijloc de verificare, indiciu, dovadă a valorii cuiva; ***piatră*** **de temelie** (sau **fundamentală**) = prima piatră care se pune la temelia unei construcţii şi care, de obicei, se sărbătoreşte prin desfundarea unei sticle de şampanie sau în care se pune actul de ctitorie (anul, de cine-i ridicată construcţia respectivă şi în ce scop); (fig.) principiu sau element de bază, esenţial; ***piatră*** **unghiulară** = piatră aşezată în colţul fundaţiei unei clădiri; (fig.) element de bază, fundamental; ***piatră*** **de ascuţit** = bucată de gresie tăiată special pentru a folosi la ascuţirea unor obiecte tăioase; cute; ***piatră*** **preţioasă** (sau **scumpă, nestemată**) = mineral cristalizat cu aspect frumos, în culori variate, cu duritate foarte mare, de valoare deosebită, care se găseşte rar în natură şi se foloseşte de obicei la confecţionarea bijuteriilor; ***piatră*** **semipreţioasă** = mineral cristalizat, cu aspect frumos, în culori variate, cu duritate mare, relativ puţin răspândit în natură şi întrebuinţat de obicei la confecţionarea bijuteriilor de mai mică valoare; (compuse) (pop.) ***piatră*****-acră** = alaun (de aluminiu şi de potasiu); ***piatră*****-vânătă** = sulfat de cupru hidratat; ***piatra*****-iadului** = azotat de argint; ***piatră*****-de-var** = carbonat de calciu; ***piatră*****-pucioasă** = sulf în formă de bucăţi; ***piatra*****-lunii** = varietate de feldspat cu reflexe albăstrui, folosită ca piatră semipreţioasă

trăsură (sau **maşină**) **de** ***piaţă*** (ieşit din uz) = trăsură (sau maşină) care transportă contra cost bagaje, persoane etc.; **a face** ***piaţa*** = a cumpăra cele trebuincioase pentru traiul zilnic; (fam.) **a se certa ca la** ***piaţă*** = a se certa violent, folosind cuvinte grosolane, foarte urâte

(câte) un ***pic*** (loc. adv.) = puţin; (în construcţii negative) deloc; **nici** ***pic*** = deloc; ***pic*** **cu** ***pic*** = puţin câte puţin, încetul cu încetul; (loc. adj. şi adv.) **fără** (sau **nici un**) ***pic*** **de...** = (care e) lipsit cu totul de...

a ***pica*** (sau **a fi** ***picat***) **(ca) din cer** (sau **din lună, din nori, din stele**) (fam.) = a veni pe neaşteptate; a fi dezorientat, a nu şti ce să facă; **a** ***pica*** **cerul pe cineva** = a fi foarte ruşinat; a fi surprins de ceva, a rămâne uimit; **a** ***pica*** **de somn** (sau **de oboseală**) = a fi foarte obosit; **a** ***pica*** **în genunchi**

(înaintea cuiva) = a implora (pe cineva) în genunchi (pentru ceva); **frumos** (sau **frumuşel**) **de** *pică* = neînchipuit de frumos, răpitor de frumos; **să-l** (sau **să mă, să ne** etc.) *pici* **cu ceară** (sau **cu lumânarea**) = pentru nimic în lume, cu nici un preţ, nicidecum, imposibil; **a** *pica* **în mâna** (sau **în palma, în mâinile**) **cuiva** = a ajunge la discreţia, în puterea cuiva

printre *picături* (loc. adv.) = câteodată, din când în când; pe apucate; *picătură* **cu** *picătură* = puţin câte puţin, încetul cu încetul; **a semăna** (cu cineva) **ca două** *picături* (**de**) = a avea exact aceeaşi înfăţişare cu altă persoană; a fi leit; a confunda o persoană cu alta; **până la ultima** *picătură* **de sânge** = până la ultima suflare, până la moarte; cu sacrificiul vieţii

(nostim şi) cu *picăţele* (fam. sau glumeţ) = plin de haz, atrăgător; picant

pichet **de grevă** = grup de grevişti care stau de gardă la poarta întreprinderii, pentru a preveni pe cei din afară despre declanşarea grevei şi pentru a împiedica pătrunderea în întreprindere a spărgătorilor de grevă

bun (sau **iute**) **de** *picior* (sau **de** *picioare*) (loc. adj.) = iute, sprinten; (loc. adv.) **în** (sau **pe**) *picioare* sau fam.) **de(e)-a-n** *picioarele* = în poziţie verticală; sus; **în vârful** *picioarelor* = cu corpul sprijinit numai pe vârfurile picioarelor; (p. ext.) tiptil, fără a face zgomot; **cu** *piciorul* (sau *picioarele*) = pe jos, per pedis, fără mijloc de locomoţie; **din cap până-n** *picioare* = în întregime, de sus şi până jos; cu desăvârşire; **pe** *picior* **greşit** = (la unele sporturi) nepregătit pentru a para lovitura adversarului; (p. gener.) pentru a răspunde unei provocări; **unde-ţi stau** *picioarele* **îţi va sta şi capul** = (în basme) vei plăti cu viaţa dacă nu vei face un anumit lucru; **a sări drept** (sau **ars**) **în** *picioare* = a se ridica repede, brusc (la o chemare); **a se pune** (sau **a fi**) **pe** (sau **în**) *picioare* = a se însănătoşi după o boală lungă; a se reface din punct de vedere material; **a vedea** (pe cineva) **pe** (sau **în**) *picioare* = a vedea (pe cineva) bine sănătos; (glumeţ sau ir.) **are numai** (**atâţia...**) **ani pe un** *picior* = este mai în vârstă decât spune; **a pune** *piciorul* (undeva) = a călca, a păşi, (p. ext.) a pătrunde; a frecventa pe cineva; **a pune pe** *picioare* = a îngriji şi a însănătoşi un bolnav; a face ceva să funcţioneze, a face să meargă (ceva); **a scula** (sau **a pune** etc.) **în** *picioare* = a mobiliza în vederea unei acţiuni; **a se topi** (sau **a se usca, a pieri, a se pierde**) **pe** (sau **din, de pe**) *picioare* ori **d(e)-a-n** *picioare* = a slăbi, a se pierde cu încetul; **a boli** (sau **a duce boala**) **pe** *picioare* = a fi bolnav puţin, fără a zăcea la pat; **(a fi) cu un** *picior* **în groapă** (**şi cu unul afară**) = (a fi) foarte bătrân, slăbit, bolnav; (a fi) aproape de moarte; **a vedea pe cineva cu** *picioarele* **înainte** = a vedea pe cineva mort; **a sta** (sau **a fi**) **în** *picioarele* **cuiva** = a împiedica, a deranja, a încurca pe cineva; a fi inoportun; **a sta** (sau **a rămâne, a fi**) **în** *picioare* = a exista sau a continua să existe; (despre teorii, planuri, ipoteze etc.) a fi întemeiat, a corespunde cu realitatea; a rămâne intact, în poziţie verticală; **e tată-său** (sau **mamă-sa**) **în** *picioare* = e leit tată-său (sau mamă-sa); are calităţile morale şi fizice ale părinţilor; **a sări într-un** *picior* = a se bucura mult; **cât te-ai întoarce** (sau **învârti**) **într-un** *picior* = repede, într-o clipă; (fam.)

Scanned with OKEN Scanner

a o lua (sau **a o apuca**) **la *picior*** sau **a-şi lua *picioarele* pe umeri** (sau **la spinare**) = a o lua la goană; a se face nevăzut prin fugă; **a nu-i (mai) sta** (cuiva) ***picioarele*** sau (reg.) **a nu-şi mai strânge *picioarele*** = a alerga de colo-colo; a nu mai sta potolit, liniştit; a umbla mult; **a-şi bate** (sau **a-şi rupe**) ***picioarele*** = a umbla mult; a obosi de atâta alergătură; (pop.) **a prinde** (undeva) ***picior*** = a se aşeza, a se stabili undeva; **a cădea** (sau a se arunca) **la *picioarele* cuiva** sau **a săruta *picioarele* cuiva** = a se ruga (umil) de cineva; a se umili înaintea cuiva; **a călca** (pe cineva) **pe *picior*** = a face sau a spune cuiva ceva supărător; a preveni pe cineva, a-l face atent, călcându-l pe încălţăminte; **a vorbi** (sau **a scrie**) **cu *picioarele*** (pop. şi fam.) = a vorbi (sau a scrie) incorect din punct de vedere gramatical sau fără talent; (p. ext.) a scrie urât, mâzgâlit; **fără cap şi fără *picioare*** = lipsit de sens; ilogic; (fam.) **a face** (sau **a căpăta**) ***picioare*** = (despre obiecte) a dispărea, a fi furate; **a sta** (sau **a şedea** etc.) ***picior* peste *picior*** = a sta comod; a sta cu un picior (de la genunchi în jos) peste celălalt picior; **cu coada între *picioare*** = a fi ruşinat, umilit, spăsit; **a (se) lua peste *picior*** = a (se) ironiza, a-şi bate joc unul de altul; (fam.) a se lua în băşcălie; **a căla** (pe cineva sau ceva) **în *picioare*** = a distruge; a dispreţui, a desconsidera (pe cineva sau ceva); **a pune** (sau **a aşterne**, **a închina** etc. ceva) **la *picioarele* cuiva** = a oferi, a dărui (ceva) în semn de supunere, de stimă, de omagiu; **a pune** (cuiva) **capul sub *picior*** = a ucide pe cineva; **a bate din *picior*** = a încerca să se impună, a comanda; **a(-i) pune** (cuiva) ***piciorul* în prag** = a se opune energic, a lua o hotărâre fermă; **a da din mâini şi din *picioare*** = a face tot ce e posibil pentru a scăpa dintr-o situaţie neplăcută; (fam.) **a sta cu *picioarele* în apă rece** = a se gândi profund şi îndelung la o chestiune importantă; **a fi** (sau **a se afla** etc.) **pe *picior* de pace** (sau **de război**) = a fi cu cineva într-o stare de pace (sau de război); **a fi pe *picior* de egalitate** (sau **pe acelaşi *picior* cu cineva**) = a avea aceeaşi situaţie, a fi egal într-o acţiune, într-o stare cu altcineva; **a da cu *piciorul*** = a respinge sau a renunţa la o situaţie favorabilă; **a trăi pe *picior* mare** = a cheltui mult, a trăi din belşug; **parcă l-a apucat** (sau **l-a prins**) **pe Dumnezeu de (un) *picior*** = se spune despre o persoană care are o mare şi neaşteptată bucurie; **a fi** (sau **a sta**) **pe *picior* de ducă** (sau **de plecare**) = a fi gata de plecare; **a lega** (pe cineva) **de mâini şi de *picioare*** = a imobiliza, a nu lăsa (pe cineva) să acţioneze; **a(-şi) tăia craca** (sau **creanga**) **de sub *picioare*** = a pierde sau a face să se piardă un avantaj; a-şi periclita situaţia printr-o acţiune riscantă; **a cădea de pe** (sau **din**) ***picioare*** sau **a nu se (mai) putea ţine, a nu-l (mai) ţine** etc. ***picioarele*** = se spune despre un om care este extrem de obosit, care-şi pierde puterile sau echilibrul; **a i se tăia** (sau **a i se înmuia**) **cuiva (mâinile şi) *picioarele*** = a fi foarte slăbit; a nu se putea stăpâni de emoţie, de durere etc.; **negustorie** (sau **comerţ**, **afaceri** etc.) **pe *picior*** = negustorie, comerţ etc. făcute ocazional, fără sediu, fără firmă înscrisă

a pune *piedică* (sau ***piedici***) (loc. vb.) = a împiedica; a îngreuna sau a opri bunul mers al unei acţiuni; (loc. vb.)

Scanned with OKEN Scanner

a(-i) pune (o) ***piedică*** = a pune în faţa piciorului cuiva piciorul tău, pentru a-l împiedica să înainteze şi astfel să cadă

în (sau **cu**) ***pielea*** **goală** (loc. adj. şi adv.) = gol, nud; complet dezbrăcat; (loc. adv.) **până la** ***piele*** = de tot, în întregime, complet; **a şti** (sau **a vedea** etc.) **cât îi** (sau **ce-i**) **poate** ***pielea*** **cuiva** = a şti (sau a vedea) cât valorează sau de ce e în stare cineva; **a nu-i face** ***pielea*** **(nici) doi bani** (sau **nici două parale, nici o ceapă degerată**) sau **a nu-i plăti** ***pielea*** **(nici) un ban** = a nu avea nici o valoare; a nu fi bun de nimic; **a nu-(şi) mai încăpea în** ***piele*** = a fi foarte bucuros de o situaţie câştigată; a fi foarte îngâmfat, înfumurat; **a(-i) intra** (sau **a i se băga**) **(pe) sub** ***piele*** sau **pe sub** ***pielea*** **cuiva** = a reuşi să câştige încrederea sau simpatia cuiva prin linguşiri, servicii etc.; **a i se face** (cuiva) ***pielea*** **de găină** (sau **de gâscă**) **ori** ***pielea*** **găinii** (sau **a gâştii**) = a i se încreţi (cuiva) pielea de frig, frică, emoţie; **a-i lua** (cuiva) **(şi)** ***pielea*** **(de pe el)** sau **şapte** (ori **nouă** ***piei***) = a jecmăni, a exploata (pe cineva) foarte tare; **(a fi) numai** ***piele(a)*** **şi os(ul)** = a fi foarte slăbit, slab; **a-i frige cuiva** ***pielea*** = a se răzbuna, a se răzbuna aspru pe cineva; **a plăti cu** ***pielea*** = a suporta o pedeapsă corporală, fizică; **a-şi lăsa** ***pielea*** (pe undeva) **sau a da** ***pielea*** **popii** = a muri (pe undeva); **a-şi pune** ***pielea*** **în saramură** = a risca, a se expune; a suferi anumite restricţii pentru a realiza ceva; **a-şi pune** ***pielea*** **pentru cineva** = a se expune la neplăceri pentru cineva; a-şi pune viaţa în primejdie pentru cineva; **a-şi ieşi din** ***piele*** = a se bucura zgomotos pentru ceva; a-i fi ciudă, a se mânia; **a-i da** (sau **a-i ieşi** cuiva ceva) **prin** ***piele*** = a o păţi, a suporta consecinţele unui fapt negândit; a-i ieşi pe nas; **a-şi vinde (şi)** ***pielea*** **de pe el** = a vinde, a da tot pentru a scăpa dintr-o mare nenorocire, belea; **a-şi vinde scump** ***pielea*** = a face eforturi mari pentru a se salva dintr-o situaţie neplăcută sau pentru a provoca adversarului mari pierderi (chiar dacă sorţii de izbândă sunt minimi); **a rămâne numai cu** ***pielea*** = a sărăci; **(a fi) vai (şi amar) de** ***pielea*** **cuiva** = (a fi) vai de capul cuiva; (a fi) foarte rău de cineva; **a simţi** (ceva) **pe propria (sa)** ***piele*** = a suporta personal consecinţele unei acţiuni rău gândite; **a fi în** ***pielea*** **cuiva** = a fi în aceeaşi situaţie proastă cu altcineva; **a face ceva pe** ***pielea*** **altuia** = a-şi crea avantaje în paguba altuia, aruncând riscul asupra aceluia; **numai** ***pielea*** **lui ştie** = se spune despre acela care a suferit foarte mult; **a avea** ***pielea*** **groasă** sau **a fi gros la** ***piele*** (sau **cu** ***pielea*** **groasă**) = a fi lipsit de scrupule, a fi lipsit de bun-simţ; **a-i face** (cuiva) ***pielea*** **ca la tobă** (sau **burduf**) = a bate pe cineva foarte tare; (compus) ***pieile-roşii*** = nume dat populaţiei aborigene din America de Nord; amerindieni

în ***piept*** (loc. adv.) = pieptiş, în sus, urcând o pantă abruptă; (loc. adj. şi adv.) ***piept*** **la** ***piept*** = (despre lupte, despre felul de a lupta etc.) corp la corp, la baionetă; ***piept*** **în** ***piept*** = unul contra altuia, faţă în faţă; **cu** ***pieptul*** **deschis** = direct, fără teamă; **cu capul în** ***piept*** = cu capul plecat (de ruşine, de supărare etc.); **a strânge** (pe cineva) **la** ***piept*** = a cuprinde în braţe pe cineva drag; a îmbrăţişa; **cu mâinile (încrucişate) la** (sau **pe**) ***piept*** = a fi în inactivitate; decedat;

Scanned with OKEN Scanner

a pune mâinile pe *piept* = a muri; **a da *piept* cu cineva** (sau **cu ceva**) = a i se împotrivi cuiva, a se lupta direct cu cineva; **a lua** (ceva) **în *piept*** = a lupta hotărât pentru a cuceri ceva; **a ţine** (cuiva) ***piept*** = a nu se da bătut, a înfrunta, a concura cu succes; **a(-şi) pune *pieptul*** (pentru cineva sau ceva) sau **a apăra cu *pieptul*** (pe cineva sau ceva) = a apăra ceva din răsputeri; a apăra cu propria viaţă; **a-şi sparge *pieptul*** = (strigând, vorbind din răsputeri) = zadarnic; **(a fi) slab de *piept*** = a fi predispus la tuberculoză; (pop.) **a avea *piept*** = (despre femei cu copii mici) a avea lapte; **a lua** (pe cineva) **de *piept*** = a sări la bătaie, a cere (cuiva) socoteală

a(-şi) *pierde* şirul = a se încurca, a se zăpăci, a uita de unde a pornit; a nu mai avea continuitate în vorbire; **a(-i) *pierde*** (cuiva) **urma** = a nu mai şti unde poate fi găsit; **a-şi *pierde*** (sau, refl., **a i se pierde**) **urma** (ori **urmele**) = a dispărea; a nu mai putea fi găsit; **a *pierde* din mână** = a irosi un moment favorabil; **a *pierde* pământul de sub picioare** = a nu-şi mai găsi echilibrul (din cauza unei stări fizice precare); a fi pe cale de a pierde o anumită conjunctură favorabilă; **a-şi *pierde* viaţa** = a muri; a fi ucis; **a-şi *pierde* răbdarea** = a se enerva, a nu mai putea să se abţină; **a-şi *pierde* cunoştinţa** (sau **simţirea**) = a leşina; **a *pierde* sânge** = a avea hemoragie; **a *pierde* laptele** = (despre femele) a scădea secreţia laptelui sau a înceta de tot (în perioada alăptării); **a-şi *pierde* minţile** = a înnebuni; **fără a (mai) *pierde* vremea** = neîntârziat, imediat, repede; (compus) ***pierde*-vară** = om care nu face nimic, care-şi pierde timpul de pomană; haimana; **a *pierde*** (pe cineva) **din ochi** = a iubi (pe cineva) foarte mult

în *pierdere* (loc. adv.) = cu deficit, fără câştig, profit

a-i *pieri* (cuiva) **glasul** (sau **graiul, piuitul**) **ori a-i pieri cuvintele de pe buze** = a nu mai scoate o vorbă (de emoţie etc.); a tăcea din lipsă de argumente; ***piei* din faţa mea!** (sau **din ochii mei!**) = pleacă imediat din faţa mea! să nu te mai văd!

a o lua (sau **a o duce, a umbla, a se da**) **pe după *piersic*** (pop. şi fam.) = a spune (ceva) pe ocolite; a se eschiva, a căuta o scăpare, un subterfugiu

a da *pierzării* (loc. vb.) = a ucide sau a lăsa să fie omorât

a zâmbi *pieziş* = a zâmbi în colţul gurii, ironic, cu răutate sau cu amărăciune, invidie

a face (pe cineva) ***pilaf*** = a bate, a nimici (pe cineva); a ului, a uimi (pe cineva)

a pune (sau **a băga**) **o *pilă*** = a interveni (pentru cineva) incapabil, pe nedrept; a solicita o protecţie sau o favoare pentru sine sau pentru altul, în mod ilegal, nemeritat; **a avea *pile*** = a avea „relaţii"; a se bucura de protecţia cuiva

de *pildă* (loc. adv.) = de exemplu, bunăoară, cum ar fi; **a lua *pildă*** = a urma un exemplu bun; a imita pe cineva cu calităţi; (loc. prep., înv. şi reg.) **în *pilda*** (cuiva) = referitor (la cineva), cu aluzie

a tunde (pe cineva) ***pilug*** (**chilug**) (fam.) = a tunde (pe cineva) până la piele

a da *pinteni* = a îmboldi calul cu pintenii (cu călcâiele) pentru a-l face să meargă mai repede; a (se) zori, a (se) grăbi; **a bate din *pinteni*** = (despre militari, mai ales) a lovi călcâile unul de altul, făcând să sune pintenii de la cizme şi a lua poziţia (reglementară) de drepţi; **a bate din**

Scanned with OKEN Scanner

pinteni **(de bucurie)** = a-şi manifesta bucuria în chip zgomotos

pe *pipăite* (loc. adv.) = atingând obiectul cu mâna; cu nesiguranţă; pe dibuite, bâjbâind

cu *piper* (loc. adj.) = (despre glume, anecdote etc.) uşor indecent; picant; (fam.) **a avea** (sau **a fi**) **cu *piper* pe limbă** = a fi ironic, răutăcios, caustic; **a i se sui** (sau **a-i veni cuiva**) ***piperul* la nas** = a se mânia, a se enerva; a face (cuiva) aluzii răutăcioase; **a face** (pe cineva) **cu sare şi cu *piper*** = a face (pe cineva) cu ou şi cu oţet; a-l dojeni, mustra aspru; **a-i sta** (cuiva) **cu *piperu*-n nas** = a-i sta în faţă ca sarea în ochi; a-i fi (cineva) nesuferit, antipatic

a i se umfla (cuiva) ***pipota*** = a se mânia; a fi foarte fudul; (fam.) **a-i crăpa** (cuiva) ***pipota* de nerăbdare** = a fi foarte nerăbdător (de ceva)

***piraterie* aeriană** = infracţiune care constă în acte de ameninţare şi de violenţă săvârşite de o persoană sau de un grup înarmat asupra echipajului unui avion, cu schimbarea itinerarului acestuia, în scopul săvârşirii unui atac terorist (vezi America, 11 septembrie 2001)

a face (la) *piroane* (şi cuie) (fam.) = a dârdâi de frig; a clănţăni din dinţi din cauza frigului; (fam.) **a tăia la *piroane*** = a spune minciuni multe, una după alta

(a-şi) pune *pirostriile* (în sau **pe cap)** (glumeţ) = a se căsători

a trăi (sau **a se înţelege, a se iubi**) **ca câinele** (sau **ca şoarecele**) **cu *pisica*** = a trăi foarte rău cu cineva; **a umbla cu *pisica*-n traistă** = a se înşela la cumpărături (luând marfa pe nevăzute); **a avea ochi de *pisică*** = a avea vederea foarte bună; a fi viclean, isteţ, descurcăreţ; (fam.) **a avea nouă suflete, ca *pisica*** = a avea o mare vitalitate, a fi rezistent; **a fi** (sau **a sta ca o**) ***pisică* plouată** = a fi pleoştit, abătut, descurajat; a avea o ţinută necorespunzătoare; **a se spăla ca *pisica*** = a se spăla superficial; (p. ext.) a fi neglijent; **piere** (sau **moare**) ***pisica*** = se spune atunci când se petrece un fapt deosebit, neobişnuit, de importanţă mare

gol (ca un) *pistol* sau **îmbrăcat *pistol*** = dezbrăcat, în pielea goală; (p. ext.) foarte sărac; **sărac** (sau **golan**) ***pistol*** = foarte sărac, fără căpătâi; ***pistol* de vopsit** (sau **de zugrăvit**) = aparat pulverizator pentru vopsirea (sau zugrăvirea) prin stropire a suprafeţelor; ***pistol* de nituit** = aparat folosit la nituire; ***pistol* de sudură** = aparat de sudură

ca (şi) cum (sau **cât**) **te-ar *pişca* un purice** = foarte puţin, aproape deloc

***pişcatul* lunii** (sau ***pişcat* de lună, *pişcatul* luminii**) (reg.) = fază a lunii când aceasta începe să descrească

de-a *pitita* (**ascunselea**) = joc de copii, în care unul dintre aceştia trebuie să-i găsească pe ceilalţi, care s-au ascuns

a se pune *piua* (sau **în *piuă***) (pop.) = a se piti pentru ca altul să poată ajunge undeva sus sau pentru a lua pe cineva în spinare

a-i pieri (cuiva) ***piuitul*** = a-şi pierde curajul (pofta) de vorbă (de spaimă, uimire etc.); **a-i lua** (sau **a tăia, a curma**) (cuiva) ***piuitul*** = a reduce (pe cineva) la tăcere; a lăsa (pe cineva) perplex; a pune (pe cineva) cu botul pe labe; a-l pune la punct; (rar) a ucide (pe cineva)

a ieşi (sau **a se auzi**) **ca din** (sau **dintr-o**) ***pivniţă*** = (despre voce) = a ieşi (sau a se auzi) slab, de departe, profund, grav; **a vorbi ca din *pivniţă*** = a vorbi cu timbrul scăzut, grav, profund

Scanned with OKEN Scanner

în *pizma* (cuiva) (loc. prep.) = în necazul, în pofida cuiva; cu intenţia de a ofensa pe cineva; (rar) **a se pune în *pizmă* cu cineva** = a ajunge la conflict (ceartă sau bătaie) cu cineva

pe (sau **după**) ***plac*** (ori ***placul*** cuiva) (loc. adv.) = după gustul, după voia (cuiva); **după bunul *plac*** (al cuiva) = după gustul, după capriciul (cuiva); **a fi la bunul *plac*** (al cuiva) = a fi la cheremul, la discreţia (cuiva)

a schimba *placa* = a schimba subiectul unei discuţii care a ajuns să plictisească; a schimba atitudinea, felul de a fi faţă de cineva

a face *plajă* = a face băi de soare

primul (sau **întâiul**) ***plan*** = partea cea mai apropiată de public a unei scene; partea unui tablou care dă impresia a fi cea mai apropiată de privitori; (fig.) primul rând; locul de frunte al unei serii; (loc. adv.) **pe *plan(ul)*...** = în domeniul..., în ceea ce priveşte..., din punct de vedere...; **a fi** (sau **a sta, a pune** etc.) **pe *planul* al doilea** (sau **al treilea** etc.) = a fi (sau a considera că este) de importanţă secundară, minoră; **gros *plan*** = reprezentare pe peliculă a capului unui personaj

a se *planta* în faţa cuiva (refl.) = a se opri în mod ostentativ în faţa cuiva şi a-l împiedica să mai înainteze

întinde-te cât ţi-e (sau **cât te ţine**) ***plapuma*** = trăieşte după propriile tale mijloace de viaţă

a prinde (pe cineva) **în *plasă*** = a înşela, a seduce, a păcăli (pe cineva)

picior *plat* = malformaţie congenitală a piciorului, care are talpa nescobită; platfus

a-şi lua *plata* = a-şi primi pedeapsa cuvenită; **a se duce** (sau **a pleca, a merge** etc.) **în *plata* Domnului** (sau **a lui Dumnezeu**) = a se duce (sau pleca etc.) unde vrea, unde ştie, unde-i place; **a lăsa** (pe cineva) **în *plata* Domnului** (sau **a lui Dumnezeu**) = a lăsa (pe cineva) în voia sorţii; a nu se mai ocupa de el

a intra (în) *platcă* = a pierde o partidă la jocul de cărţi; a trebui să plătească o datorie; **a pune** (sau **a face** pe cineva) ***platcă*** = a se face de râs, a rămâne de ruşine

bun (sau **rău**) ***platnic*** = persoană care-şi îndeplineşte bine (sau rău) obligaţiile băneşti; care plăteşte uşor şi la timp datoriile (sau greu şi cu întârziere)

ştii că-mi *placi*? sau **că mi-ai plăcut?** = exprimă mirarea sau dezaprobarea în faţa unei propuneri, a unei afirmaţii etc.; **îmi *place* să cred că...** = sper că...

cu *plăcere* (loc. adv.) = bucuros, cu drag, din toată inima; formulă de răspuns la mulţumirile exprimate de cineva pentru un serviciu făcut; **fără *plăcere*** = în silă, fără voie; **fă-mi *plăcerea...*** = fii bun..., te rog...

a-i veni (sau **a-i pregăti**) (cuiva) **o *plăcintă*** = a-i pregăti cuiva o neplăcere, un necaz; **a găsi *plăcinta* gata** = a se folosi de munca altuia, a-i veni totul de-a gata; **se vinde ca *plăcinta* caldă** = marfă care se vinde bine şi repede, care este foarte căutată; **a număra foile la** (sau **din**) ***plăcintă*** = a-şi face prea multe socoteli, a despica părul în patru; **a aştepta** (pe cineva) **cu *plăcinte* calde** = a aştepta cu nerăbdare şi cu mare bucurie pe cineva drag; **a sta ca o *plăcintă*** = a fi nesimţit, comod, nepăsător la toate din jur

a *plăti* cu capul (sau **cu viaţa** etc.) = a fi omorât pentru o faptă necugetată, o îndrăzneală; **a *plăti*** (cuiva) **cu dobândă** = a se răzbuna (pe cineva) cu vârf şi îndesat pentru o pagubă sau

Scanned with OKEN Scanner

o suferinţă ; **a nu *plăti* (nici) o ceapă (degerată)** sau **(nici) două parale** (ori **doi bani** etc.) = a nu avea nici o valoare

a-şi *plânge* păcatele = a se căi, a regreta ceva ; **a-i *plânge*** (cuiva) **de milă** = a-i părea foarte rău de nenorocirea, de necazul cuiva

valea *plângerii* = lumea

de *plâns* (loc. adj.) = vrednic de milă, care provoacă compasiune

de (sau **pe**) ***pleaşcă*** (loc. adj.) = de pomană, pe degeaba

a-şi *pleca* capul (sau **fruntea, grumazul, genunchiul**) (tranz.) = a (se) supune, a (se) umili ; **a (nu) avea unde să(-şi) *plece* capul** (ori **trupul, oasele**) = a (nu) se putea odihni, a (nu) avea unde să se odihnească ; **a(-şi) *pleca* inima** = a da ascultare suferinţei cuiva ; a arăta smerenie, evlavie faţă de cineva ; a (se) dedica, a (se) închina ; **a-şi *pleca* urechea** = a asculta cu atenţie şi a înţelege, a lua în considerare ; a fi receptiv şi la bârfe

punct de *plecare* = începutul unei acţiuni ; (loc. adj. şi adv.) **gata de *plecare*** = pregătit pentru a porni ; **la *plecare*** = în momentul pornirii

a *plesni* de... = a nu mai putea de..., a fi (prea) plin de... ; ***a plesni* cuiva obrazul de ruşine** = a-i fi cuiva foarte ruşine ; (intranz.) **cât ai *plesni* din bici** (sau **din palme**) = imediat, de îndată, într-o clipă ; (fam.) **a *plesni*** (pe cineva) **în pălărie** = a ironiza (pe cineva) ; **a o *plesni* bine** = a spune ceva foarte potrivit într-o anumită situaţie, într-un anumit moment ; **unde-o *plesneşti* şi unde crapă** = se afirmă atunci când nu se potriveşte cele spuse cu contextul dat ; când rezultatele sunt altele decât cele aşteptate ; (intranz.) **a-i *plesni*** (ceva) **în** (sau **prin**) **cap** (sau **în minte, prin gând**) = a-i veni pe neaşteptate o idee năstruşnică ; a-i trece deodată (ceva) prin minte

a se *plimba* ca vodă prin lobodă = a umbla în toate părţile fără oprelişte ; (fam.) **du-te de te *plimbă* !** = du-te şi lasă-mă-n pace ! pleacă de pe capul meu !

a trimite (pe cineva) **la *plimbare*** (fam.) = a se descotorosi de cineva, a se dispensa de serviciile proaste ale cuiva ; a nu mai sta de vorbă cu persoana vizată ; a da afară, a concedia

plin* ochi** = umplut până sus, până la limita capacităţii ; **a fi *plin* de sine** (sau **de el**) = a avea o părere foarte bună despre sine ; a fi încrezut, fudul, îngâmfat ; **a-i fi** (cuiva) **paharul *plin = se spune despre un om care a îndurat foarte multe suferinţe şi nu mai poate suporta altele ; **profesor *plin*** = profesor universitar titular, cu toate titlurile şi drepturile prevăzute de lege ; **catedră *plină*** = catedră care are numărul de ore prevăzut de regulament ; **lună *plină*** = lună perfect rotundă, aflată în faza ei maximă ; **voce *plină*** = voce sonoră, cu volum ; **în *plin*(ă) ...** = în mijlocul..., în miezul... ; (loc. adv.) **din *plin*** = din abundenţă, cu bogăţie ; (loc. adj. şi adv.) **în *plin*** = la ţintă, în centru ; (loc. prep.) **în *plinul...*** = în mijlocul... ; (p. ext.) în toiul... ; **a-i merge cuiva în *plin*** = a-i merge bine, a reuşi în toate, a avea succes ; **a da o lovitură** (sau **a lovi, a nimeri**) **în *plin*** = a nimeri bine, a-şi atinge scopul ; **a-i ieşi** (cuiva) **cu *plinul*** = a-i ieşi cuiva în cale cu un vas plin (considerat în credinţa populară ca un fapt favorabil, de bine) ; **a face *plinul*** = a umple cu benzină rezervorul unei maşini ; a se hrăni pe săturate

pe *ploaie* (loc. adv.) = în timp ce plouă ; **în** (sau **sub**) ***ploaie*** = în plină ploaie,

în bătaia ploii ; (fam.) **apă de *ploaie*** = se spune despre nişte vorbe lipsite de conţinut ; palavre ; despre o acţiune lipsită de temei ; **a(-şi sau a-i) aranja *ploile*** (fam.) = a(-şi) pregăti terenul, a(-şi) crea atmosfera, a(-şi) rezolva treburile, afacerile ; **a se lumina de *ploaie*** = (despre cer, văzduh) a căpăta o lumină difuză care anunţă venirea ploii ; ***ploaie* de stele** = abundenţă de stele căzătoare care vin din aceeaşi parte a cerului

a duce (sau **a aduce, a trimite** etc. pe cineva) ***plocon*** (cuiva) = a trimite un ins la o persoană influentă pentru ca aceasta să intervină în favoarea trimisului ; a prezenta (pe cineva cuiva) ; a pune faţă în faţă ; a cădea pe capul cuiva şi a nu mai pleca

când va face *plopul* mere şi răchita micşunele = niciodată ; **mătuşă** (sau **unchi, văr** etc.) **de *plop*** = rudă foarte îndepărtată

a umbla cu (sau **a purta**) ***plosca*** **(cu minciuni)** = a duce bârfa de la unul la altul ; a colporta minciuni

a *ploua* cu găleata (sau **ca din cofă**) = a ploua foarte tare, torenţial, cu picături mari, dese şi repezi ; ***ploaie* de varsă** = ploaie foarte tare (vezi colindul de Crăciun) ; **a *ploua* ca prin sită** = a ploua mărunt şi des ; a cerne, a bura ; **parcă tot îi ninge şi-i *ploaie*** = se spune despre cineva care este posomorât, veşnic indispus ; (fam.) **a se face că *ploaie*** = a da impresia că nu vede sau nu observă un lucru neplăcut pentru el sau pentru altul

a fi (sau **a sta**) **ca o curcă** (sau **ca o găină**) ***plouată*** sau **ca un câine *plouat*** (glumeţ) = a fi trist, abătut

de la coarnele *plugului* = de la ţară, din mediul rural ; **acesta** (sau **acela**) **mi-i *plugul*** = aceasta (sau aceea) îmi este meseria, ocupaţia

ca *plumbul* (loc. adv.) = greu

***pluralul* autorităţii** (sau **al maiestăţii**) = pluralul folosit în locul singularului în vechile acte oficiale, când autorităţile vorbeau despre ele însele ; ***pluralul* autorului** = pluralul folosit în locul singularului în opere ştiinţifice, publicistice şi oratorice ; ***pluralul* modestiei** = plural (folosit mai ales în vorbirea populară) de referire la persoana proprie în discuţie cu cineva considerat superior ; ***pluralul* politeţii** (sau **al reverenţei**) = pluralul folosit în locul singularului în formule de adresare respectuoasă către cineva

***plus* infinit** = simbol matematic care arată creşterea nelimitată a numerelor pozitive

a face *pluta* = a pluti orizontal, pe spate ; (rar) **a cădea de-a *pluta*** = a cădea întins la pământ

a *pluti* în aer = a presimţi apariţia unui fenomen, eveniment neobişnuit (politic, social, economic etc.)

pod *plutitor* = platformă care serveşte la transportul de oameni şi bagaje de pe un mal al unei ape curgătoare pe celălalt mal ; **insulă *plutitoare*** = îngrămădire de pământ, nisip, nămol, mai ales în apele curgătoare, formând o insuliţă acoperită cu vegetaţie

***pluton* de execuţie** = subunitate militară care execută prin împuşcare pe cei condamnaţi la moarte

la *poala* (sau **la *poalele***) cuiva (loc. adv.) = la picioarele cuiva ; înaintea, la bunul plac al cuiva ; **a se ţine de *poala*** (sau ***poalele***) cuiva = (despre copii) a nu se îndepărta de mamă, a sta sub ocrotirea ei ; a se ţine scai de cineva ; **a-l trage** (pe cineva) **copiii de *poale*** = a avea copii mulţi ; a avea greutăţi familiale ; **a ţine** (pe cineva) **la** (sau **de**) ***poala*** (sau ***poalele***) **ei** =

Scanned with OKEN Scanner

a ţine pe cineva din scurt ; a nu-i lăsa libertate prea multă ; a dispune de cineva ; **a-şi da *poalele* peste cap** sau **a-şi lua** (ori **a-şi pune**) ***poalele* în cap** = a depăşi orice limită, neţinând cont de nimic ; a-şi arăta caracterul josnic, imoral ; **a săruta *poala*** (sau ***poalele***) cuiva = (înv.) a săruta partea de jos a hainei unui suveran ; (p. ext.) a se închina, a se umili ; (loc. adv.) **cu *poala*** = mult, în cantitate mare ; (rar) **a duce pe cineva în *poală*** = a ocroti, a proteja pe cineva

***poamă* acră** = persoană rea, cicălitoare (vezi „...soacră, soacră – poamă acră" – conăcărie spusă la nunţi)

în *poară* (ceartă, vrajbă, gâlceavă) (loc. adv.) = împotrivă, în contra, în ciudă ; **a se pune în *poară*** (cu cineva) = a se contrazice cu cineva, a fi contra, a se împotrivi cuiva

a bate *poarca* = a juca jocul cunoscut mai ales la copiii de la ţară ; (fig.) a pierde vremea

poartă*-n *poartă* cu cineva** = faţă în faţă ; vizavi ; peste drum, vecini ; **a bate la toate *porţile (sau **la *porţile* cuiva**) = a se adresa tuturor, cerând sprijin pentru a ieşi dintr-o situaţie grea ; ***poartă* de scăpare** = mijloc de a ieşi dintr-o situaţie grea ; **a sta** (sau **a rămâne, a se uita**) **ca viţelul la *poartă* nouă** = a sta (sau a rămâne etc.) uimit, nedumerit dezorientat (în faţa unei situaţii noi şi neaşteptate, căreia nu ştii cum să-i faci faţă) ; **din *poartă*-n *poartă*** = din casă în casă, din loc în loc („Mă poartă din poartă-n poartă" – vechi cântec popular)

a-i *pocni* (cuiva) **fălcile** = a-i trosni (cuiva) fălcile

pod* de gheaţă** = strat continuu de gheaţă care acoperă în întregime suprafaţa unui râu sau a unui lac, ca urmare a unei perioade îndelungate de temperatură scăzută a aerului ; ***pod* plutitor** (sau **umblător**) = bac ; **a face *pod* cu palma mâinii** = a pune palma streaşină la ochi pentru a se feri de razele soarelui sau pentru a vedea mai bine ; (sport) **a face *podul = a îndoi corpul spre spate în semicerc, sprijinindu-se pe mâini şi picioare ; (loc. adv.) **din *pod* în pivniţă** = complet, în întregime ; **a călca** (sau **a se uita**) **(ca) din *pod*** = se spune despre o persoană plină de sine, încrezută ; **a cădea ca din *pod*** = a rămâne surprins, uimit etc.

în *pofida* cuiva (sau a **ceva**) (loc. prep.) = în ciuda, în necazul cuiva (sau a ceva)

cu *poftă* (loc. adv.) = cu plăcere ; **a-şi (mai) pune *pofta*-n cui** = se spune atunci când cineva doreşte mult ceva de la cineva şi nu i se dă ; **pe** (sau **după**) ***poftă*** (sau ***pofta* inimii** ori **sufletului, voii** etc.) = pe placul sau pe gustul cuiva, conform cu dorinţa cuiva, spre mulţumirea cuiva ; **de *poftă*** sau **(ca) să-şi prindă *pofta*** = numai cât să guste, în cantitate foarte mică

a umbla în *poghiazuri* (hoardă migratoare trimisă pentru a prăda) = aici cu sensul de a hoinări, a umbla fără rost

ca mâine *poimâine* = peste puţin timp, curând

a plăti (cuiva) ***poliţa*** = a se răzbuna (pe cineva)

a face *poliţie* = a menţine ordinea în mod autoritar şi sever

roman (sau **film**) ***poliţist*** = carte (sau film) în care sunt înfăţişate fapte criminale mai mult sau mai puţin misterioase, al căror secret este descoperit în final, prin probitatea profesională a unui poliţist sau detectiv

***pom* de iarnă** (sau **de Crăciun**) = brad (sau alt conifer) împodobit cu dulciuri, ornamente şi jucării, cu prilejul

Crăciunului şi al Anului Nou ; ***pomul mortului*** = copăcel (mai ales brad) sau ramură, împodobite cu fructe, cu covrigi, cu zaharicale etc., care se poartă înaintea cortegiului mortuar (la morţii care nu au fost căsătoriţi) până la cimitir şi se înfig pe mormânt după ce s-au dat de pomană fructele şi dulciurile cu care au fost împodobite ; **a fi în** ***pom*** = a se afla într-o situaţie precară, grea

de ***pomană*** (loc. adj. şi adv.) = gratuit sau la un preţ foarte mic ; (în mod) zadarnic sau neîntemeiat ; **a cere de** ***pomană*** = a cerşi ; **a-şi face (milă şi)** ***pomană*** = a face un bine cuiva ; a ajuta cu bani, alimente sau cu îmbrăcăminte ; **a umbla după** (sau **a căuta**) ***pomană*** = a umbla după avantaje materiale, după chilipiruri ; **ca la** ***pomană*** = în număr mare

nici că se ***pomeneşte*** ! (sau **unde se** ***pomeneşte*** ?) = nici pomeneală, nici vorbă ; **te** ***pomeneşti*** **că...** = nu cumva... ; chiar aşa să fie ?

veşnica ***pomenire*** = cântare bisericească cu care se termină slujba de înmormântare sau de parastas

a (i) se duce sau **a(-i) merge** ***pomina*** = a se duce vestea în lume despre cineva sau ceva extraordinar ; a se face (sau **a ajunge**) **de** ***pomină*** = a se face de râs, a se compromite, a se face de ruşine

a ***pompa*** (de undeva) **bani** = a stoarce (dintr-o sursă) bani mulţi pentru terminarea unei construcţii, într-o afacere păguboasă, etc.

a spune (ceva) ***ponci*** = a spune interlocutorului în mod făţiş, direct, în faţă ; (substantivat) **a sta de-a** ***poncişul*** = a se împotrivi, a sta de-a curmezişul ; a se opune

a-şi face ***ponos*** **cu cineva** (reg.) = a-şi pricinui necaz, supărare (din cauza unei persoane) ; a ajunge la neplăceri (cu cineva) ; **a-i purta** (cuiva) ***ponos*** = a avea necaz pe cineva ; a-i purta ranchiună

a vorbi în ***ponturi*** = a vorbi în pilde, a sugera, a face aluzii ; **a bate** (cuiva) ***pontul*** = a face aluzie (cuiva) ; a-i da să înţeleagă ceva ; **a-i face** (cuiva) ***pontul*** = a înşela, a păcăli (pe cineva) ; (fam.) **a vinde** (cuiva) ***pontul*** = a dezvălui (cuiva) un secret din care poate câştiga avantaje materiale ; (loc. adv., fam.) **la** ***pont*** = la momentul potrivit ; la ţanc ; **a pune** ***pont*** = a fixa locul potrivit pentru ceva, a hotărî

fără ***popas*** (sau ***popasuri***) (loc. adj. şi adv.) = neîntrerupt, neîncetat, mereu, continuu ; (loc. adv., rar) **în** ***popasuri*** = cu întreruperi, cu pauze ; **a nu avea** ***popas*** (sau ***popasuri***) = a nu avea astâmpăr, linişte, a nu-şi găsi locul

a plăti ca ***popa*** = a plăti sigur, până la ultimul ban ; **a (i) se duce** (sau **a-i merge**) **cuiva vestea** (sau **buhul**) **ca de** ***popă*** **tuns** = a se face vestit cu o faptă, o acţiune neobişnuită ; a se face mare vâlvă în jurul cuiva sau a ceva ; **a-şi găsi** ***popa*** = a da peste cineva pe care nu-l poţi înşela, învinge, domina ; a i se înfunda cuiva ; **a-i fi** (cuiva) ***popa*** = a face (pe cineva) să se cuminţească ; a învăţa (pe cineva) minte ; **a călca a** ***popă*** = a face pe grozavul, a se îngâmfa ; a avea aere de popă ; **a da ortul** ***popii*** = a muri ; ***popa*** **prostu** = joc de cărţi în care pierde jucătorul care rămâne cu „popa" ; (**a umbla cu**) **uite** ***popa***, **nu e** ***popa*** = se spune despre o persoană nehotărâtă, inconsecventă

a sta ***popândău*** (adverbial) = a bara drumul cuiva şi a sta nemişcat, tăcut şi zâmbind prosteşte

Scanned with OKEN Scanner

mere (sau **pere**) ***popeşti*** = soi de mere (sau pere) dulci şi gustoase ; **a călca *popeşte*** = a fi mândru fără motiv, a-şi da aere, a face pe grozavul ; **a dormi** (sau **a mânca**) ***popeşte*** = a mânca, a bea şi a dormi zdravăn, straşnic, mult

a sta (sau **a rămâne** etc.) ***poponeţ*** (adverbial) = a sta ţeapăn, nemişcat în picioare ; a sta izolat de alţii ; **a veni *poponeţ*** = a apărea pe neaşteptate, a da buzna (peste cineva) ; **a sări *poponeţ*** = a sări dintr-o dată cu vorba tam-nisam

din *popor* (loc. adj.) = care face parte din populaţie ; de origine socială modestă

a pune (pe cineva) **la *poprealã*** = a aresta, a ţine la arest ; a băga (pe cineva) la închisoare

a tăcea ca *porcul* în popuşoi (sau **în cucuruz**) = a tăcea prefăcându-se că este preocupat de ceva important, pentru a nu răspunde la învinuiri directe sau aluzii

a avea noroc *porcesc* (fam.) = a avea noroc mare ; a fi născut cu noroc

a *porni* cu stângul (intranz.) = a porni într-o acţiune cu un plan rău gândit ; **a *porni* cu dreptul** = a porni într-o afacere, acţiune etc. cu mari sorţi de izbândă ; a avea succes ; **a *porni* judecată** (sau **proces** etc.) = a da pe cineva în judecată, a-i face proces ; (pop., intranz.) **a *porni* grea** = a rămâne însărcinată

ori te poartă cum ţi-e vorba, ori vorbeşte cum ţi-e *portul* = poartă-te şi vorbeşte firesc ; fii un om cu o conduită obişnuită, normală, nu te fandosi ; (pop.) **a purta *portul*** (cuiva) = a semăna cu cineva, a se adapta la felul de a fi al altcuiva

***portar* de Suceava** (sau **al Sucevei**) = mare dregător, însărcinat cu apărarea capitalei şi a curţii domneşti moldovene ; comandant general al oştirii moldovene din trecut ; hatman (vezi Luca Arbore în timpul lui Ştefan cel Mare)

dicţionar *portativ* = dicţionar de format mic, de buzunar, uşor de folosit

***portiţă* de scăpare** = posibilitate (variantă a unei soluţii) de a scăpa dintr-o situaţie dificilă ; ***portret* robot** = desen al chipului unei persoane, realizat pe baza relatărilor victimei sau ale martorilor ; ***portret* vorbit** = procedeu de intentificare criminalistică bazat pe descrierea semnalmentelor infractorului de către martori

porumbel* călător** (sau **de poştă, voiajor**) = porumbel dresat să se întoarcă la locul de unde a fost trimis, folosit pentru transmiterea mesajelor ; **a trăi** (sau **a se iubi**) **ca *porumbeii (sau **ca doi *porumbei***) = a trăi în dragoste, în armonie

de *poruncă* (loc. adv., rar) = în silă, din ordin, prin constrângere ; (înv.) **a avea** (pe cineva) **sub** (sau **la**) ***porunca* sa** = a avea (pe cineva) sub comanda, autoritatea, dispoziţia sa ; **cele zece *porunci*** = decalogul

de (sau **după**) ***porunceală*** (loc. adj, şi adv., pop.) = impus, cu forţa ; (p. ext.) (făcut) în silă, de mântuială

a face tot *posibilul* = a face tot ce se poate, a se zbate din răsputeri pentru atingerea scopului dorit

în măsura (sau **în limita**) ***posibilităţilor*** = în măsura în care ceva este posibil să se realizeze

la *post* sau **la *postul* meu** (ori **tău** etc.) (loc. adv.) = prezent mereu şi competent la locul în care-şi desfăşoară activitatea

de *post* (loc. adj.) = (despre bucate, mâncare) mâncare făcută numai din alimente îngăduite de posturi ; (p. ext.) pregătit fără carne, grăsimi

Scanned with OKEN Scanner

animale etc.; (despre zile sau perioade de timp) în care se posteşte; (fig.) din cauza lipsurilor financiare, se rabdă de foame; (loc. vb.) **a ţine *post*** = a posti, a nu mânca de frupt; **(e) mare cât o zi de *post*** = (e) foarte mare, lung, înalt (vezi G. Coşbuc: „Iarna pe uliţă"; ***postul* (cel) mare** = postul de dinaintea sărbătorii de Paşte; **martie din *post* nu lipseşte** sau **ca în martie *postul*** = se spune despre o persoană care e nelipsită din locurile de unde se pot obţine avantaje materiale

de *poştă* (loc. adj.) = poştal; ***poşta* redacţiei** = rubrică într-o revistă sau într-un ziar, în care se publică răspunsuri la scrisorile şi la întrebările cititorilor; **cu prima *poştă*** sau **cu *poşta* viitoare** (sau **următoare**) = cu prima corespondenţă care urmează să vină sau să plece; (fam.) **a duce** (sau **a purta, a umbla cu**) ***poşta*** = a umbla cu vorbe de la unul la altul, a bârfi, a denatura veşti, ştiri, păreri; **cal de *poştă*** = (înv.) cal destinat serviciului de poştă; **a fi sau a ajunge cal de *poştă*** = a fi folosit la toate treburile care necesită multă alergătură; a alerga de colo-colo fără odihnă; **(cale) de-o *poştă*** = distanţă (relativ) mare, nedeterminată; ***poşta* merge** = numele unui joc de copii

a se răspândi (sau **a se risipi, a se împrăştia**) **ca *potârnichile*** = a fugi, a se împrăştia din faţa primejdiei în toate locurile ascunse; (despre copiii care s-au făcut mari) a plecat fiecare în rostul lui, la distanţe mai mici sau mai mari de casa părintească

în *potcoavă* (loc. adv.) = în formă de semicerc; **caută** (sau **umblă după**) ***potcoave* de cai morţi** ori **caută** (sau **umblă**) **după cai morţi, să le ia *potcoavele*** = umblă după lucruri imposibil de găsit sau de realizat; **a-şi lepăda** (sau **a-i sta să-i pice**) ***potcoavele*** = a fi pe moarte sau a muri

pe toate *potecile* = pretutindeni, peste tot, în orice loc; **a şti toate *potecile*** = a cunoaşte secretele cuiva; **a veni** (sau **a umbla**) **pe drum, nu pe *potecă*** = a vorbi deschis, a fi deschis, sincer

pe (sau **de**) ***potriva...*** (loc. adj. şi adv.) = asemenea, pe măsura..., egal

cu *potrivealâ* (loc. adj.) = potrivit, nimerit, bine chibzuit

de *povaţă* (loc. adj. şi adv.) = ca ghid, ca îndrumător

ca în (sau **din**) ***poveste*** = miraculos, mirabil, foarte frumos; **nici *poveste*** = nici pomeneală, nici vorbă (de aşa ceva); **a sta** (sau **a se apuce de**) ***poveşti*** = a nu mai termina discuţia, a sta la taifas îndelung; (pop. şi fam.) **a ajunge** (sau **a se face, a rămâne**) **de *poveste*** sau **a-i merge** (cuiva) **vestea şi *povestea*** = a deveni cunoscut, renumit prin ceva neobişnuit (şi negativ); **a spune *poveşti*** = a minţi; **ce (mai) veste-*poveste*?** = ce (mai) e nou? ce se (mai) aude?; **aşa ţi-i *povestea*?** = aşa stau lucrurile? acesta e adevărul?; ***povestea* vorbii** (sau **a cânteculuii** etc.) (vezi Anton Pan) = vorba ceea; expresie des repetată, devenită proverbială

a lua *poziţie* = a se aşeza în cel mai bun loc din punct de vedere strategic; a-şi spune părerea fermă într-o dispută de mare importanţă; **a sta** (sau **a rămâne, a se menţine**) **pe *poziţie*** = a fi consecvent, statornic; a-şi menţine părerea, hotărârea într-o problemă; **a se găsi pe *poziţii* opuse** (sau **pe aceeaşi poziţie** etc.) = a fi de păreri contrarii sau de aceeaşi părere; (fam.) **a fi în poziţie** = (despre femei) a fi gravidă

Scanned with OKEN Scanner

în *practică* (loc. adv.) = în realitate, în mod concret; **a pune în *practică*** = a aplica, a pune în lucrare

a face *pradă* (loc. vb., înv.) = a prăda; ***pradă*** (sau ***prada***) **cuiva** = la discreţia unei persoane, a unui sentiment, a unei idei etc.; **pasăre de *pradă*** = pasăre răpitoare

a face (pe cineva sau ceva) ***praf*** = a nimici, a distruge; a cheltui fără rost; a învinge cu propriile argumente pe cineva; a impresiona, a epata; **a (se) face *praf* şi pulbere** sau **a (se) preface în *praf*** = a (se) distruge complet; a nu mai rămâne nimic; **a se alege *praful*** sau **nu se alege nici *praful*, a nu rămâne nici *praf*** = a fi complet distrus, nimicit; a fi ucis; **a arunca (cu) *praf* în ochii cuiva** = a induce în eroare; a face (pe cineva) să creadă că lucrurile stau altfel decât în realitate; **a se face *praf* pentru cineva** = a purta cuiva o grijă deosebită; a face tot posibilul pentru cineva; a se sacrifica întrutotul pentru cineva; ***praful* de pe tobă** = nimic; ***praf* de puşcă** = pulbere formată dintr-un amestec de azotat de potasiu, sulf şi cărbune de lemn, folosită ca explozibil; ***praf* de spumă** = preparat care în contact cu apa produce o spumă ce se foloseşte la stingerea incendiilor; **lapte *praf*** = lapte sub formă de pulbere, obţinut prin eliminarea apei din componenţa laptelui lichid; ***praf* de bronz** = pulbere care se amestecă cu ulei sau cu lac şi formează vopsele care imită metalul; ***praf* de mătase** = substanţă cu aspect lucios, preparat din mică pisată şi folosită la zugrăveli; (arg.) ***praf* alb** = cocaină

a(-i) da cu *plaftoriţa* = a trăncăni din gură, a vorbi mult; a jigni pe cineva cu vorbe supărătoare

a face (pe cineva) ***praftură*** sau **a-i face** (cuiva) **o *praftură*** = a certa, a ocărî, a face de râs (pe cineva)

a călca (sau **a trece, a păşi**) ***pragul*** (**casei**) = a ieşi sau a intra pe uşa unei case; a vizita pe cineva; **a se pune *prag*** = a se aşeza în faţa cuiva; a se împotrivi, a fi împotrivă; a se opune acţiunilor cuiva; a-şi impune punctul de vedere; **a pune piciorul în *prag*** = a se opune categoric cuiva; a fi autoritar; **a da** (sau **a se lovi, a se izbi**) **cu capul de *pragul* de sus** = a se lămuri în cele din urmă asupra unei triste întâmplări personale; a-i veni mintea la cap

istorie *pragmatică* = istorie rezumată la fapte, la evenimente

ca din *praştie* (loc. adj.) = repede, fulgerător, în mare viteză; **ca de o *praştie*** sau **cât dai** (sau **ajungi**) **cu *praştia*** = la o distanţă nu prea mare; **cal de *praştie*, prăştier** = cal lăturaş; (reg.) **a-şi lua hamul şi *praştia*** = a-şi căuta de lucru; a-şi căuta de treabă în serios; a-şi găsi un rost; **a da un cal la *praştie*** = a dresa un cal, ţinându-l de o frânghie

după *pravilă* (loc. adv.) = legal, după lege, just; **peste *pravilă*** = (pe) nedrept, ilegal; **a pune** (sau **a rândui**) ***pravilă*** = a stabili reguli; ***pravilă* împărătească** = corp de legi şi de dispoziţii juridice, întocmit iniţial pe vremea împăratului Iustinian

a mânca *praz* (fam.) = a spune minciuni; **adio şi-un *praz* verde** = spune persoana căreia îi este indiferent cineva sau ceva

a-şi *prăji* burta la soare (tranz., fam.) = a lenevi, a nu face nimic

a nu-i (mai) ajunge (nici) cu *prăjina* la nas = se spune despre un om încrezut şi prost; **a paşte** (pe cineva) **cu *prăjina*** = a urmări (pe cineva)

Scanned with OKEN Scanner

pentru a-i face rău (din tăzbunare, răutate, invidie etc.); **a lua** (pe cineva) **cu** ***prăjina*** = a alunga, a goni (pe cineva)

răbdări ***prăjite*** (glumeț) = a nu-i da cuiva nimic de mâncare; a-l ține flămând

a duce (sau **a împinge, a băga** pe cineva) **în** ***prăpastie*** = a duce pe cineva la pierzanie, a-l sărăci; a-l distruge totalmente; **a fi** (sau **a se afla**) **pe** (sau **la**) **marginea** ***prăpastiei*** = a se afla într-o situație foarte critică; **a spune** (sau **a vorbi**) ***prăpăstii*** = a rosti lucruri care înfricoșează; a spune prostii, bazaconii

prăpădul **pământului** (sau **Domnului, lui Dumnezeu**) = se spune despre o nenorocire îngrozitoare (de ex.: o calamitate naturală)

de ***prăpădenie*** sau **de** ***prăpădenia*** **pământului** (loc. adv.) = foarte mult, foarte puternic; îngrozitor; ***prăpădenia*** **lui Dumnezeu** = se spune despre o nenorocire îngrozitoare

a se ***prăpădi*** **de râs** (sau **de plâns, de ruşine** etc.) = a râde (sau a plânge) foarte tare; **a se** ***prăpădi*** **după cineva** (sau ceva) = a iubi pe cineva, a-i plăcea foarte mult de cineva (sau ceva); **a se** ***prăpădi*** **de dorul...** = a iubi (pe cineva) enorm; (tranz.) **a** ***prăpădi*** (pe cineva) **din ochi** = a iubi (pe cineva) foarte mult; **a se** ***prăpădi*** **cu firea** = a se consuma, a-şi face foarte multe griji într-o problemă; a fi foarte sensibil, a pune la inimă orice

prânzul **(cel) mic** (pop.) = prima masă pe care o iau țăranii în cursul dimineții, vara, când muncesc la câmp; timpul zilei când se ia această masă; ***prânzul*** **(cel) mare** = a doua masă pe care o iau țăranii, masa de la amiază; timpul zilei când se ia această masă

(sprinten sau iute) ca ***prâsnelul*** = ager, sprinten, rapid, foarte iute

nu (sau **nici**) ***prea*** = nu prea, nu tocmai, nu foarte; moderat, potrivit; **a fi** ***prea*** **din cale-afară** (sau ***prea*** **de tot** = a depăşi orice limită, a ieşi din limitele normale; **a nu şti** ***prea*** **multe** = a fi limitat; a fi prea supărăcios, irascibil; a nu şti de glumă, a nu avea simțul umorului; a reacționa impulsiv; (fam.) **asta e** ***prea-prea*** = asta întrece orice măsură; e prea de oaie; **mult** ***prea...*** = exagerat, excesiv; **nici** ***prea-prea*****, nici foarte-foarte** = aşa şi aşa; nici bine, nici rău; binişor; potrivit; mediocru; (ajută la formarea superlativului absolut) **nu e nici** ***prea*** **mult, nici** ***prea*** **puțin**

din (sau **de prin**) ***preajmă*** (loc. adj.) = (local) din apropiere, din jurul; (temporal) dintr-un timp apropiat, din ajun(ul); (loc. adj.) **în** (sau **prin**) ***preajmă*** sau (loc. prep.) **în** (sau **prin**) ***preajma...*** = (local) împrejur(ul), primprejur(ul), în apropiere; (temporal) în ajun(ul), într-un timp apropiat de...; (loc. prep.) **din** (sau **de prin**) ***preajma*** = din apropierea..., de lângă...; **a umbla în** (sau **prin**) ***preajma*** **cuiva** = a se ține de cineva, a da târcoale cuiva, a umbla după cineva

în ***prealabil*** (loc. adv.) = mai înainte de..., mai întâi

cu ***precădere*** (loc. adv.) = în primul rând, înainte de orice, mai ales, în (mod) special, îndeosebi, de preferință

fără ***precedent*** (loc. adj.) = cum nu a mai fost, cum nu s-a mai întâmplat, pentru prima dată; nemaipomenit, nemaiîntâlnit, excepțional

precum **se cade** (loc. adj. şi adv.) = cum trebuie (să fie), cum se cuvine; ***precum*** **urmează** = se spune atunci când este anunțată o enumerare, o

Scanned with OKEN Scanner

completare, o lămurire (a unei expuneri), o concluzionare

a *predica* în deşert (sau **în pustiu**) = a vorbi la pereţi, a nu te asculta nimeni; a da sfaturi cuiva care nu le va urma niciodată

de *predilecţie* (loc. adj.) = de preferat, favorit; (loc. adv.) **cu** (sau **de**) ***predilecţie*** = de preferinţă, mai ales, îndeosebi

de *preferat* (loc. adv.) = preferabil

de (sau **cu**) ***preferinţă*** (loc. adv.) = mai ales, cu osebire

a *pregăti* terenul = a crea condiţiile cele mai bune pentru...

fără (**de**) ***preget*** (loc. adj. şi adv.) = neobosit, hotărât, fără şovăire; neîntârziat, repede, imediat

mai *prejos* (loc. adv.) = în inferioritate faţă de cineva sau de ceva; mai puţin, mai slab, mai mic, mai prost decât...

cu *premeditare* (loc. adj. şi adv.) = (în mod) premeditat, dinainte gândit, plănuit din timp

mare *preot* = conducătorul suprem al cultului (la vechii evrei, egipteni etc.)

a fi gol *prepeleac* = neîmbrăcat; a fi foarte sărac; **cu mustăţile în *prepeleac*** = cu mustăţile răsucite şi întoarse în sus, în furculiţă

***presiune* atmosferică** = presiune pe care o exercită atmosfera asupra suprafeţei pământului şi a corpurilor situate pe ea

de *prestigiu* (loc. adj.) = care onorează, care aduce glorie; important, valoros

mai *presus* de (sau **decât**) (loc. adv.) = mai mult, mai mare, mai important decât...

a duce (pe cineva) **cu *preşul*** (fam.) = a păcăli, a înşela, a excroca; a duce (pe cineva) cu vorba

de (**mare**) ***preţ*** = (foarte) valoros, preţios; de mare valoare; (loc. adv.) **cu orice *preţ*** = cu orice sacrificiu, cu orice risc, oricât ar cere; **cu nici un *preţ*** = pentru nimic în lume, în nici un caz; **fără** (**de**) ***preţ*** = ieftin, sub valoarea reală; de valoare foarte mare, inestimabilă; **a ţine la *preţ*** = a nu reduce din preţ nici un ban; **a se învoi din *preţ*** = a negocia, a încheia o tranzacţie căzând de acord asupra preţului; **a** (**nu**) **avea *preţ*** = a (nu) avea valoare, a (nu) se cere pe piaţă, a (nu) avea trecere; **a pune *preţ* pe ceva** = a ţine mult la ceva, a socoti că ceva este de mare valoare; ***preţ*** (**ca**) **de...** (sau **ca la...**) = un timp (cam) de..., o distanţă, o valoare (de aproximativ...)

a şti cât *preţuieşte* (cineva sau ceva) = a aprecia la justa valoare (pe cineva sau ceva); a nu-şi pune mari speranţe în cineva sau ceva

în *prezent* (loc. adv.) = acum, azi; **timpul *prezent*** = timp al verbului care arată că o acţiune se petrece în momentul vorbirii sau că este de durată; ***prezent* istoric** = prezent cu valoare de perfect, care se întrebuinţează de obicei în naraţiune pentru a da stilului o mai mare forţă de evocare

prezenţă* de spirit** = sânge rece şi gândire clară în împrejurări dificile, neprevăzute; (loc. prep.) **în *prezenţa (cuiva) = fiind de faţă (cineva); în faţa (cuiva)

a face (cuiva sau la ceva) ***pricaz*** = a atrage (asupra cuiva sau a ceva) un rău, un necaz, o nenorocire; (p. ext.) pagubă însemnată (în vite) suportată de cineva; **a da un *pricaz*** = a ordona ceva în scris (în vechime)

a se pune de *price* (loc. vb.) = a se împotrivi

fără (**nici**) **o *pricină*** (loc. adv.) = nemotivat, fără justificare, fără motiv; (loc. conj.) **din *pricină* că...** = din motivul..., deoarece, pentru că...,

Scanned with OKEN Scanner

deoarece...; (loc. prep.) **din *pricina...*** = din cauza..., ca urmare a..., având drept motiv...; (înv.) **a pune *pricină*** = a veni cu pretexte, motive, pentru a justifica ceva; (pop.) **a se pune de *pricină*** = a se opune, a se împotrivi; a căuta ceartă, a face gură, scandal; a se lua la harţă, de piept; **a căuta** (cuiva) ***pricină* cu lumânarea** = a căuta (cuiva) nod în papură; a fi certăreţ; **a găsi** (cuiva) ***pricină*** = a găsi (a căuta) un pretext pentru a se certa; (pop.) **a avea** (sau **a fi în**) ***pricină*** (cu cineva) = a fi certat, a fi în proces (cu cineva); (loc. adj.) **cu *pricina*** = (chestiunea) în cauză, despre care este vorba

a lua (sau **a avea, a da**) **pe** (sau **spre**) ***procopseală*** = a lua etc. pe cineva ca ucenic, elev, învăţăcel

fără (**de**) ***prihană*** (loc. adj.) = cast, pur, curat, nevinovat, ingenuu

a-i fi (cuiva) **de *priinţă*** = a fi devotat, credincios cuiva; a fi de partea cuiva; (loc. adj.) **de** (sau **cu**) ***priinţă*** = folositor

vreme cu *prilej* (înv. şi reg.) = moment favorabil, la timp, la momentul potrivit

prima* audiţie** = executarea pentru prima dată în faţa publicului a unei bucăţi muzicale, text literar etc.; ***prima* tinereţe** = perioada de viaţă, care urmează imediat copilăriei; ***prim ajutor = ajutor medical imediat care se dă unui accidentat, bolnav, la faţa locului; **materie *primă*** = material brut destinat prelucrării pentru fabricarea unui produs finit; (loc. adv.) **în *primul* rând** (sau **loc**) = înainte de toate, cu prioritate; ***prim* amorez** = actor care interpretează roluri de îndrăgostit; june prim; (loc. adj.) **de *prim(ul)* rang** = excelent, de primă calitate, superior; **văr *primar*** (sau **vară *primară***) = grad de rudenie între copiii mai multor fraţi şi surori; persoană care se află cu alta într-un asemenea grad de rudenie; **medic *primar*** = grad în ierarhia cadrelor medicale, superior medicului specialist, grad care se obţine în urma unui concurs; persoană care are acest grad

mitropolit *primat* (adjectival) = (în trecut) titlu dat primului mitropolit al unei ţări; patriarh

***primăvara* vieţii** = tinereţea, adolescenţa

a da (cuiva ceva) **în *primire*** (loc. vb.) = a preda, a încredinţa (cuiva ceva); **a lua** (ceva) **în *primire*** = a primi, a recepţiona (ceva); **a lua** (pe cineva) **în *primire*** = a lua (pe cineva) în îngrijire, pentru a-l proteja, îndruma, educa, creşte; (fam.) a certa (pe cineva) pentru o faptă rea, a-i face reproşuri; (loc. adj.) **de *primire*** = (despre ore, zile) timp când este permis accesul publicului; (despre încăperi, locuri publice) destinat solicitatorilor, turiştilor (vizitatorilor)

culori *primitive* = cele şapte culori ale curcubeului

***prin* urmare** (loc. conj.) = deci, în consecinţă

om de (sau **fără**) ***principii*** = om cu (sau fără) convingeri morale ferme; (loc. adv.) **din *principiu*** = conform unui punct de vedere just, bine stabilit

parcă l(-a) *prins* pe Dumnezeu de (**un**) **picior** = se spune atunci când cineva are o mare şi neaşteptată bucurie; **a *prinde* de veste** = a afla, a remarca, a băga de seamă; **a *prinde*** (pe cineva) **cu minciuna** = a-şi da seama că cineva minte, că umblă cu cioara vopsită; **a *prinde* momentul** (sau **ocazia, prilejul**) = a nu lăsa să scape ocazia favorabilă; **a nu-l *prinde* pe cineva vremea în loc** = a fi veşnic

Scanned with OKEN Scanner

ocupat, în mişcare, în activitate; **a *prinde* chezaş** (pentru cineva) = a garanta (pentru cineva); **a nu se *prinde* lucrul** (de cineva) = se spune despre o persoană căreia nu-i place să muncească sau care, pe moment, n-are chef să lucreze; **a se *prinde* de cineva** = (despre mâncare) a-i prii, a asimila, a-i place; (refl. recipr.) **a se *prinde*** (cu cineva **la vorbă**) = a începe o discuţie (cu cineva); a se înţelege, a cădea de acord să...; (fam.) **a *prinde* carne** (sau **seu**) = a se îngrăşa; **a *prinde* minte** sau (intranz.) **a *prinde* la minte** = a învăţa din greşelile personale şi ale altora; a se face om de treabă; a câştiga experienţă; **a *prinde* viaţă** = a căpăta tărie, putere, a se înviora; a începe să se realizeze, să fie pus în practică; **a *prinde* inimă** sau (intranz.) **a *prinde* la inimă** = a se îmbărbăta, a prinde curaj

a se da *prins* = a se preda, a se recunoaşte învins

a trăi ca un *prinţ* = a trăi excelent, a nu-i lipsi nimic, a-şi face toate capriciile

de *pripas* (pop., loc. adj.) = (despre animale domestice) care rătăcesc de colo-colo, care n-au stăpân; (despre copii) părăsit, abandonat; copiii străzii

în (sau, înv., **cu**) ***pripă*** (loc. adv.) = repede, grabnic, iute; **fără *pripă*** = pe îndelete, lent, fără grabă

mămăligă *pripită* = mămăligă mestecată mereu, în timp ce se pune mălai în apa clocotită; mămăligă foarte moale, făcută în grabă

prin *prisma...* (loc. prep.) = în lumina..., potrivit cu..., din punctul de vedere...

de *prisos* (loc. adj. şi adv.) = (care este) în plus; care prisoseşte; (p. ext.) (care este) inutil, fără rost; (loc. adv.) **cu *prisos*** = în plus, cu prisosinţă, din belşug

în *priveliştе* (loc. adv.) = la vedere, în văzul tuturor, în public; în mijlocul naturii

a nu *privi* cu ochi buni (tranz.) = a nu fi de acord, a dezaproba, a nu admite; **în (ceea) ce *priveşte*** = cu privire la..., în privinţa..., relativ la...

într-o *privinţă* (loc. adv.) = din punctul de vedere al cuiva; parte dintr-o chestiune care poate fi luată în consideraţie; (loc. prep.) **în *privinţa...*** = în ceea ce priveşte..., relativ la..., cu privire la...

cu *privire* la... (loc. prep.) = referitor la..., în ceea ce priveşte..., în privinţa...

***privitor* la...** (loc. prep.) = referitor la..., relativ la...; asupra, despre

a avea (sau **a fi cu**) ***priză* la cineva** (sau **asupra cuiva**) = a avea trecere (la cineva), influenţă (asupra cuiva), a trezi interesul cuiva)

din *proaspăt* (loc. adv., reg.) = de curând

după toate *probabilităţile* = după cât se pare, după cât se ştie (sau ştiu eu, tu etc.), probabil

a da *probă* (sau ***probe***) **de...** (loc. vb.) = a proba, a dovedi, a demonstra (adevărul); (loc. adj. şi adv.) **de *probă*** = de (ca) încercare

a face (sau **a intenta**) **cuiva *proces*** = a da pe cineva în judecată; a chema pe cineva în instanţa judecătorească; **a face *procesul*** (**cuiva** sau **a ceva**) = a ataca, a critica (pe cineva sau ceva); **a-i face cuiva *proces* de intenţie** = a învinui pe cineva de intenţii rele (pe care nu le poţi dovedi); **a(-şi) face *proces*(e) de conştiinţă** = a regreta, a-şi reproşa anumite vorbe, atitudini, acţiuni

a veni la *prochimen* (nume dat versetelor din psalmi, care se cântă înainte

Scanned with OKEN Scanner

de a se citi un pasaj din Biblie sau înainte de o rugăciune sau de o cântare) (înv.) = a veni la subiect, după o digresiune; **a aduce** (pe cineva) **la** ***prochimen*** = a aduce (pe cineva) pe calea cea bună, a îndrepta, a orienta

profesiune **de credinţă** = declaraţie publică pe care o face un demnitar cu privire la principiile, convingerile sale

din (sau **în**) ***profil*** (loc. adv.) = dintr-o parte, din lateral

în ***proporţie*** **cu...** (loc. adv.) sau **în** ***proporţia...*** (loc. prep.) = proporţional cu..., potrivit cu...; **a lua** ***proporţii*** = a creşte foarte mult; a se îngrăşa

proprietate **literară** (sau **artistică**) = drept de care se bucură un autor de a dispune după voie de operele sale literare sau artistice, putându-le edita, reedita, reproduce

nume (sau **substantiv**) ***propriu*** = nume care se dă unui lucru sau unei fiinţe spre a le deosebi de alte lucruri sau fiinţe din aceeaşi categorie şi care se scrie cu iniţială mare; ***propriu-zis*** = la drept vorbind, de fapt

propteaua **gardului** (pop.) = om leneş, trândav

un ***prost*** **şi jumătate** = mai mult decât prost, foarte prost; **a face pe** ***prostul*** = şmecher, viclean, care simulează prostia; **a-şi găsi** ***prostul*** = a-şi găsi omul (fraierul) pe care-l poate înşela, păcăli, pe care-l poate duce de nas; **soldat** ***prost*** = (în trecut) = militar în termen, fără grad; soldat; **glumă** ***proastă*** (sau **de** ***prost*** **gust**) = glumă nereuşită, care jigneşte, supără; **vorbă** ***proastă*** = vorbă injurioasă, jignitoare; (p. ext.) care duce la ceartă

a râde ***prosteşte*** = a râde atunci când nu trebuie; a râde fără rost; a rânji; (pop.) a se hlizi

casă de ***prostituţie*** = bordel

notă de ***protest*** = document prin care un guvern dezaprobă un act săvârşit de guvernul altei ţări, considerat contrar tratatelor sau normelor de drept internaţional

a umbla cu jalba în ***proţap*** = a protesta, a reclama; a cere cu insistenţă nişte drepturi; a pârî pe cineva la o autoritate

parcă are ***prune*** **în gură** = se spune despre o persoană gângavă, care vorbeşte greu şi nedesluşit

moment ***psihologic*** = moment potrivit pentru a influenţa pe cineva sau pentru a determina producerea unui fapt sau realizarea unei acţiuni, dorinţe etc.

în ***public*** (loc. adj. şi adv.) = (care are loc) în faţa unei mulţimi de oameni, în văzul lumii; **opinie** ***publică*** = judecată, părere a populaţiei adulte a unei ţări; **viaţă** ***publică*** = viaţa politico-administrativă a unei ţări; **învăţământ** ***public*** sau **instrucţie, şcoală** ***publică*** = învăţământ sau şcoală, organizate şi controlate de stat

a da ***publicităţii*** = a publica

a creşte în ***puf*** = a trăi în confort, a nu-i lipsi nimic; a trăi în belşug, lux

a ***pufni*** **în** (sau **de**) ***râs*** sau (tranz.) **a-l** ***pufni*** **pe cineva râsul** = a izbucni într-un râs nestăpânit şi zgomotos; a nu se putea ţine de râs

pui **de cuc** = bastard, copil din flori; ***pui*** **de bogdaprosti** = pui de găină (de obicei, mai mic şi mai slab) care se dă de pomană la înmormântare, de sufletul mortului; copil mic şi plăpând; copil sărman, orfan, al nimănui; ***pui*** **de viperă** (sau **de năpârcă**) = om rău, viclean, pervers, foarte primejdios; ***pui*** **de lele** = copil din flori, bastard; (p. ext.) derbedeu, haimana, lichea; bărbat afemeiat; femeie imorală, uşuratică; (**nici**) ***pui***

Scanned with OKEN Scanner

de om = nimeni, nici ţipenie; ***pui*** **de somn** = (pentru peştele numit „somn") moacă, somotel; odihnă prin somn de mică durată; ***pui*** **de bătaie** = a bate pe cineva, mai tare sau mai puţin tare, după gravitatea faptei comise

de-a *puia-gaia* = numele unui joc de copii; de-a baba-gaia

a se face (praf şi *pulbere* sau **a se alege** (din cineva sau ceva) **(praful şi *pulberea*** (sau **praf şi *pulbere*)** = a pieri, a se nimici, a se distruge; **a ridica pe cineva din *pulbere*** = a ajuta pe cineva să iasă din nevoi; a înălţa pe cineva într-o situaţie foarte bună; **a se ridica** (sau **a se scula) din *pulbere*** = a parveni plecând de jos; a evolua; **a face *pulberea* praf** = a nu face nici o ispravă

a lua (cuiva) ***pulsul*** = a număra (cuiva) bătăile inimii, apăsând cu degetul pe arteră, la încheietura mâinii; **a pipăi *pulsul*** (cuiva) = a încerca să ghicească intenţiile sau starea de spirit a cuiva (pentru anumite scopuri); **a prinde** (sau **a simţi**) ***pulsul*** (unei situaţii) = a înţelege sau a intui exact o situaţie, o stare de lucruri

a râde în *pumni* = a râde pe ascuns, pe înfundate, cu satisfacţie; **a plânge în pumni** = a plânge pe ascuns, de durere sau necaz; **a arăta** (cuiva) ***pumnul*** = a ameninţa (pe cineva); **a-i pune** (sau **vârî**) (cuiva) ***pumnul*** **în gură** = a împiedica (pe cineva) să vorbească sau să acţioneze; **un *pumn* de...** = o cantitate mică; un număr redus de...; ceva mic, firav

două *puncte* = semn de punctuaţie după care urmează, de regulă, o enumerare sau un citat; ***punct*** **şi virgulă** = semn de punctuaţie care constă dintr-un punct aşezat pe o virgulă, folosit pentru a despărţi părţile componente ale unei perioade; ***puncte*** **de suspensie** (sau ***puncte-puncte***) = semn folosit pentru a arăta o întrerupere în şirul gândirii, al acţiunii sau o omisiune dintr-un text reprodus; **a pune *punctul* pe i** = a trage concluzia în finalul unei discuţii; a preciza ce este esenţial; ***punct*** **de onoare** = lucru care angajează prestigiul, autoritatea, onoarea cuiva; ***punct*** **de plecare** (sau **de pornire**) = locul de unde pleacă cineva; începutul unei lucrări, acţiuni etc.; **a fi pe *punctul* de a...** = a fi gata de a..., a fi pregătit să...; ***punct*** **de vedere** = aspectul sub care cineva priveşte un fapt, o problemă; mod de a gândi; **din *punct* de vedere** = sub raportul..., în privinţa...; **din *punct* în *punct*** sau ***punct*** **cu *punct*** = detaliat, pe larg, analitic; **a pune** (ceva) **la *punct*** = a regla un aparat pentru a-l face să funcţioneze normal; a stabili adevărul; a potrivi lucrurile aşa cum trebuie, fără a neglija nici un amănunt; **a fi pus la *punct*** = a fi ordonat, îmbrăcat bine şi cu şic; **a pune pe cineva la *punct*** = a arăta cuiva ce i se cuvine şi ce nu; a da o lecţie de bună-cuviinţă; (loc. adv.) **până la un** (sau **la acest**) ***punct*** = până la o anumită limită; într-o anumită măsură; (loc. adj. şi adv.) **pe *puncte*** = (în perioada comunistă, despre alimente şi îmbrăcăminte) pe bază de cartelă, raţionalizat; (fig.) fără a avea pregătirea corespunzătoare funcţiei pe care o ocupa

a *pune* foc = a incendia; (fig.) a înrăutăţi situaţia; **a *pune*** (ceva) **la *foc*** = a fierbe, a frige ceva; **a *pune*** (cuiva ceva) **la picioare** (sau **la picioarele** cuiva) = a oferi (cuiva) ceva valoros, util; **a *pune* cuiva ceva) înainte** = a da cuiva ceva de mâncare; **a *pune***

(ceva) **la cântar** (sau **în cumpănă, în balanţă**) = a chibzui, a cumpăni valoarea sau importanţa a ceva pentru a putea lua o hotărâre; **a *pune* ochii** (pe cineva sau ceva) = a se opri cu privirea (pe cineva sau ceva); a privi cu interes (pe cineva sau ceva); a remarca; a supreveghea; **a *pune* piciorul** (undeva) = a sosi (undeva); **a *pune* ochii** (sau **privirea, nasul, capul**) **în pământ** = a se ruşina; a avea o atitudine modestă; a se sfii; (fam.) **a *pune* osul** = a munci din greu; **a *pune* umărul** = a contribui la o acţiune; a-şi aduce contribuţia; **a(-şi) *pune*** (ceva) **în** (sau **de**) **gând** (sau **în cap, în minte**) = a avea intenţia de..., a plănui, a decide; **a *pune* o vorbă** (**bună**) sau **un cuvânt** (**bun**) pentru cineva = a interveni în favoarea cuiva; **a *pune* coarne** = a face o relatare cu adaosuri exagerate, neverosimile, inventate, la adresa cuiva; a-şi înşela partenerul(a) de viaţă; **a *pune*** (**un subiect, o chestiune**) **pe tapet** = a aduce în discuţie o chestiune importantă; **unde** (**mai**) ***pui* că...** = fără a mai socoti că..., considerând că...; **a *pune* paie pe** (sau **peste**) **foc** = a contribui la înrăutăţirea unei situaţii dificile; **a *pune*** (pe cineva) **jos** = a trânti (pe cineva) la pământ; **a *pune*** (pe cineva) **sub sabie** sau **a *pune*** (cuiva) **capul sub picior** = a ucide; **a *pune*** (pe cineva) **la zid** = a ucide prin împuşcare; a condamna, a demasca (pe cineva) pentru nişte fapte infame; a dezaproba; (fam.) **a *pune* bine** (pe cineva) = a face cuiva rău uneltind împotriva lui; **a(-şi) *pune* capul** (sau **gâtul**) **la mijloc** pentru cineva (sau ceva) = a-şi primejdui viaţa, a fi singur, a garanta pentru cineva sau de ceva; **a *pune*** (ceva) **pe hârtie** = a însemna, a nota; **a *pune*** (**o melodie**) **pe note** = a transpune o melodie pe portativ; (refl.) **a se *pune* bine cu** (sau **pe lângă**) **cineva** = a intra în voie cuiva, a se face plăcut cuiva (prin adulare, linguşeli) pentru a obţine avantaje; **a *pune*** (cuiva ceva) **în vedere** = a atrage (cuiva) atenţia, a aduce la cunoştinţă; **a *pune*** (pe cineva) **în pâine** = a angaja (pe cineva) într-o slujbă pentru a-şi câştiga existenţa; **a *pune*** (pe cineva) **în disponibilitate** (sau fam., **pe liber**) = a concedia, a da afară din slujbă; (tranz.) **a *pune*** (**fire, fibre**) **în două** (sau **în trei, în patru** etc.) = a forma un mănunchi din mai multe fire; **a *pune* caii** = a înhăma caii la car, căruţă, trăsură etc.; **a *pune* în scenă** = a regiza, a monta o piesă de teatru; **a *pune* deoparte** = a economisi; a pune la păstrare bani albi pentru zile negre; a rezerva (pentru cineva); **a *pune* preţ** = a cere un preţ mare; (p. ext.) a considera ceva valoros, preţios; **a se *pune* în calea cuiva** = a împiedica pe cineva să acţioneze; (tranz.) **a *pune*** (**de**) **faţă** sau **faţă în faţă** = a compara, confrunta; **a se *pune* cu gura pe cineva** = a cicăli pe cineva sau a insista cu vorba pe lângă cineva pentru ceva; (reg.) **a se *pune*** (**cu rugăminţi, cu vorbe dulci** etc.) **pe lângă cineva** = a ruga cu insistenţă (pe cineva); **a se *pune* pe gânduri** = a deveni îngrijorat, gânditor; **e *pus* pe...** = e gata să...; (tranz.) **a-şi *pune* puterea** sau (**toate**) **puterile** = a se strădui, a depune toate eforturile; **a *pune*** (pe cineva sau ceva) **la probă** (sau **la încercare**) = a examina, testa, încerca (pe cineva) pentru a-i afla cunoştinţele profesionale, etice etc.; **a *pune*** (pe cineva) **la cazne** = a tortura, a chinui; **a**

Scanned with OKEN Scanner

pune **o întrebare** (sau **întrebări**) = a interoga, a chestiona; **a pune stavilă** = a împiedica, a stăvili, a ține piept; **a *pune* în primejdie** = a primejdui, a expune pericolului; **a-şi *pune* nădejdea** (sau **speranţa, credinţa**) **în cineva** sau **ceva** = a nădăjdui, a se încrede în ajutorul cuiva sau a ceva; **a *pune* temei** = a pune bază, a se bizui; **a *pune* vina** (pe cineva sau ceva) = a învinui pe nedrept; **a *pune* în** (sau **pe**) **seama** (sau **la activul**) **cuiva** (sau **a ceva**) = a atribui (pe nedrept); **a *pune* grabă** = a se grăbi; **a *pune* nume** (sau **poreclă**) = a numi, a porecli; **a *pune* în valoare** = a valorifica; **a *pune* în evidenţă** = a evidenţia, a sublinia, a releva; **a *pune* la îndoială** = a se îndoi; **a *pune* la socoteală** = a socoti, a îngloba; **a *pune* în loc** = a înlocui; **a *pune* iscălitura** = a iscăli; **a *pune* rămăşag** (sau **pariu**) = a paria; **a *pune* aprobarea** = a aproba

a-i sufla vântul în *pungă* sau **a da de fundul *pungii*** = a sărăci, a nu (mai) avea bani; **a-şi dezlega** (sau **a-şi desface**) ***punga*** = a fi darnic; **a fi gros la *pungă*** = a fi foarte bogat; **a(-şi) strânge** (sau **a avea, a face**) **buzele** (sau **gura**) ***pungă*** = a avea o senzaţie de contractare a buzelor din cauza unui aliment, fruct astringent etc.; a ţine buzele strânse (în semn de amărăciune, nemulţumire etc.)

punte **de scăpare** = mijloc, soluţie de trecere peste o dificultate, un necaz, un impas; **a se face** (sau **a se pune**) **luntre şi *punte*** = a depune toate eforturile pentru a reuşi în ceva

a se *pupa* în bot (cu cineva) (tranz.) = a fi în relaţii intime cu cineva; a fi prieteni buni; a se înţelege excelent

a-i merge (cuiva) **gura ca *pupăza*** = a flecări, a-i merge gura ca meliţa; **a-i cânta** (cuiva) ***pupăza*** = a-i merge rău, a avea ghinion; **colac peste *pupăză*** sau ***pupăză* peste colac** = se spune atunci când peste un necaz mai mic vine altul, mai mare

pur **şi simplu** (loc. adv.) = nimic altceva decât..., atât şi nimic mai mult, numai şi numai; nici mai mult, nici mai puţin

a *purcede* grea (sau **îngreunată**) (intranz.) = a rămâne însărcinată

cu căţel, cu *purcel* (fam.) = cu tot avutul, cu tot calabalâcul

a *purta* pe cineva pe palme = a ocroti, a se purta cu cineva cu mare grijă; a răsfăţa pe cineva; **a *purta*** (pe cineva) **pe degete** = a dispune de cineva după bunul plac; a-l duce de nas; (înv.) **a *purta* arma** = (în armată, instrucţie cu arma) a mânui arma; a aduce arma în poziţia regulamentară de onor, de salut; **a *purta* vorbe** (sau **minciuni**) = a bârfi, a cleveti; **a purta** (pe cineva) **cu vorba** = a promite ceva fără să-şi ţină cuvântul; a amâna, a tărăgăna; (loc. vb.) **a *purta* duşmănie** (sau **pică**) = a urî, a duşmăni (pe cineva); (loc. adj.) **de *purtat*** = îmbrăcăminte de fiecare zi, de lucru; (fam.) **a *purta* coarne** = (despre bărbaţi) a fi înşelat în căsnicie; (refl., impers.) **se *poartă*** = e modern, la modă, se obişnuieşte; **a *purta* de grijă cuiva** = a îngriji; **a *purta* grija cuiva** = a fi îngrijorat din cauza cuiva; **a *purta* răspunderea** = a fi răspunzător; (loc. vb.) **a *purta* (o) discuţie** = a discuta despre o afacere, despre un caz deosebit; a tăifăsui; **a *purta* (o) conversaţie** = a conversa; a sta de vorbă; **a *purta* lupte** (sau **război**) = a se război

de *purtare* (loc. adj.) = (despre îmbrăcăminte şi încălţăminte) care se poartă în toate zilele de lucru; **a lua**

(un lucru) **la *purtare*** = a începe să poarte un lucru nou în fiecare zi, în mod obişnuit; **a-şi lua nasul la *purtare*** = a deveni obraznic

purtător* de cuvânt** = persoană fizică sau juridică împuternicită să difuzeze în ţară şi în străinătate ştiri şi textele documentelor oficiale sau ale unor organizaţii, instituţii etc.; **undă *purtătoare = undă electromagnetică de înaltă frecvenţă care, fiind modulată de un semnal de mesaj, serveşte la transmiterea acstuia

în *pustiu* (loc. adv.) = degeaba, în zadar; **a *pustiu*** = a jale, prevestind moartea; **a fluiera în** (sau **a**) ***pustiu*** = a fluiera cu părere de rău, a neizbândă, a pagubă, de plictiseală, de foame (ca ţiganul din snoavă); **ducă-se pe *pustiu*** (sau **pe *pustii***) = ducă-se la dracul, la naiba

***puşcheă* pe limbă(-ţi)** = se spune unei persoane care prevesteşte ceva rău (ca prevestirea să nu se adeverească)

cum *poate* (sau ***pot, poţi*** etc.) (loc. adv.) = pe măsura posibilităţilor; **cât** (sau **ce**) **îi *poate*** (cuiva) **capul** (sau **pielea, cojocul** etc.) = cât (sau ce) poate să facă cineva, ce rezistenţă are, ce posibilităţi; **a nu mai *putea*** (**de...**) = a fi copleşit de o senzaţie sau de un sentiment puternic; (fam.) a nu-i păsa, a nu se sinchisi de ceva sau de cineva; **ce** (sau **când, unde**) ***poate* să fie?** = ce (sau când, unde) să fie?; (refl. impers.); **de nu se mai *poate*** (sau **cât se *poate*, cum nu se *poate* mai mult**) = foarte, din cale-afară; **se prea *poate*** = e (foarte) posibil; (loc. adv.) **peste *poate*** = imposibil, cu neputinţă; **fără doar şi *poate*** = precis, sigur, neîndoielnic

din toate *puterile* (loc. adv.) = cu toată forţa, râvna; (loc. adv. şi adj.) **în *putere*** (sau **în *puteri***) = voinic, sănătos, vânjos; **în toată *puterea*** (**vârstei**) = în floarea vârstei, în plină vigoare; **cu *puterea*** = cu sila, prin constrângere; **a-i sta** (sau **a-i fi**) **cuiva în *putere*** = a avea capacitatea sau experienţa (de a face ceva); ***puterea* de circulaţie** (sau **circulatorie**) **a unei monede** = însuşirea monedei de a servi la vânzare-cumpărare; **a fi în *puterea* cuiva** = a depinde de voinţa, de bunul plac al cuiva; **mare *putere*** = stat care are o mare forţă economică, militară, politică etc.; ***Puterile* Centrale** = nume dat în primul război mondial Germaniei şi Austro-Ungariei; ***putere* populară** = regim social-economic (totalitar), în care conducerea politică, a statului aparţine (în mod demagogic) clasei muncitoare şi aliaţilor ei; stat cu un asemenea regim; **a fi** (sau **a ajunge**, a veni) **la *putere*** = a deţine (sau a ajunge să deţină) guvernarea într-un stat; (loc. prep.) **în *puterea...*** = în virtutea..., în baza...; **a avea *puteri* depline** = a fi împuternicit să acţioneze în numele cuiva; **cu de la sine *putere*** = în mod abuziv, fără a avea delegaţia sau învoirea cuiva; ***putere* de muncă** = capacitatea unui om de a lucra şi de a realiza anumite produse într-un timp determinat; **în** (**toată**) ***puterea* cuvântului** = în adevăratul înţeles al cuvântului; ***puterea* unui punct faţă de un cerc** = valoarea absolută a diferenţei dintre pătratul razei cercului şi pătratul distanţei dintre punct şi centrul cercului

a spăla (sau **a şterge**) ***putina*** = a dispărea din faţa unei primejdii; a o lua la sănătoasa; a dispărea ca un laş

peste *putinţă* (loc. adv.) = peste puterile cuiva; imposibil (de realizat); **cu *putinţă*** = posibil, se poate (realiza);

Scanned with OKEN Scanner

după *putinţă* = potrivit mijloacelor, puterilor cuiva ; **a fi** (sau **a-i fi cuiva**) **cu** *putinţă* (**să...**) = a fi posibil, a (se) putea (să...) ; **cel mai... cu** *putinţă* = cel mai... posibil, extrem de..., în cel mai înalt grad... ; **a face tot ce-i stă în** *putinţă* = a depune toate eforturile, a face tot ce se poate ; **a fi în** *putinţa* **cuiva să...** sau **a-i sta** (cuiva) **în** *putinţă* = a corespunde cu posibilităţile de realizare ale cuiva ; **fără** *putinţă* **de...** = fără a putea să...

putred **de copt** = răscopt, aproape stricat ; *putred* **de bogat** (sau **bogat** *putred*) = foarte bogat ; (pop.) **ploaie** *putredă* = ploaie deasă şi măruntă, de lungă durată (mai ales în sezonul de toamnă) ; **e ceva** *putred* **la mijloc** (sau **în Danemarca**) = se spune când e ceva suspect, când lucrurile nu merg bine într-o întreprindere sau într-o ţară

a *puţi* **locul sub cineva** sau **a-i** *puţi* **cuiva urma** = se spune despre cineva foarte leneş ; **a** *puţi* **a pustiu** = a fi gol ; **nici nu** *pute*, **nici nu miroase** = nu-i nici bun, nici rău ; e aşa şi-aşa ; **parcă-i tot** *pute* **ceva** = despre unul veşnic nemulţumit ; **a-i** *puţi* **a...** = a simţi miros de... ; *pute* **piaţa de...** = belşug de o anumită marfă pe piaţă

puţin **la minte** = prostuţ ; *puţin* **la simţire** = nesimţit, insensibil, impasibil ; *puţin* **a simţit** (sau **a rămas**) **să nu...** sau **de nu era să...** = era cât pe-aci să..., era pe punctul de a... ; **pentru** *puţin* **!** = formulă de răspuns politicoasă la o mulţumire ; *puţin* **la trup** = firav, slab şi scund ; (loc. adv.) **în** *puţine* **zile** = nu peste mult timp ; peste câteva zile ; **cel** (sau **pe**) *puţin* = minimum ; barem, în orice caz ; **câtuşi** (sau **cât**) **de** *puţin* = deloc, nicidecum ; nici în cea mai mică măsură ; **nu mai** *puţin* = deopotrivă, de asemenea ; **pe** (sau **cu**) *puţin* = ieftin ; (**cu**) *puţin* **mai...** = (cu) ceva mai... ; **mai** *puţin* **de...** = în număr sau în cantitate mai mică decât... ; (*puţin*) **câte** *puţin* sau (**câte**) *puţin*-*puţin* = încetul cu încetul, pe rând, lent ; **mult-***puţin* = cât o fi, oricât ; **peste** *puţin* = în scurt timp, în curând ; **de** *puţin* = de scurt timp, de curând ; foarte aproape de ţintă, scop, adevăr

puţin **şi...** = aproape că..., gata-gata să...

a (se) face *puzderie* = a (se) face praf, pulbere ; a (se) distruge, a se nimici ; *puzderie* **de...** = (despre copii) droaie ; în mare număr ; (despre insecte, plante, lucruri etc.) foarte mulţi, în număr foarte mare

R

a da înapoi (sau **îndărăt**) **ca** *racul* = a nu progresa, a nu reuşi în viaţă, a-i merge rău, prost ; **a roşi ca** *racul* (sau **ca un** *rac* **fiert**) = se spune despre o persoană care a roşit la faţă de ruşine (de emoţie etc.) sau care este roşie la faţă de la natură ; **tropicul** *racului* = cerc imaginar pe globul pământesc, la 23° şi 27' nord de ecuator, care limitează zona tropicală de cea boreală ; **zodia** (sau **semnul**) *racului* = a patra dintre cele 12 zodii ; zodia cancerului (vezi Mihail Sadoveanu)

a *rade* **pe cineva fără săpun** (tranz., fam., ir.) = a critica, a certa aspru pe cineva ; (fam.) **să-mi** *razi* (sau **să-mi** *radeţi*) **mustaţa** = se spune atunci când eşti foarte sigur de ceea ce spui ; se spune atunci când vrei să convingi pe cineva de adevăr ; a întări cele spuse ; (fam.) **a** *rade* **cuiva o palmă** = a da o palmă cuiva pe obraz

Scanned with OKEN Scanner

a tăia (pe cineva) **la *ramazan*** = a-i fi (cuiva) foarte foame

a chema la *rampă* = a cere, prin aplauze, ca artiştii să revină în scenă; **a vedea lumina *rampei*** = (despre piese de teatru, de operă etc.) a intra în repertoriul unui teatru etc.; a se juca în faţa publicului

bun de pus la *rană* = om foarte bun la suflet; **a pune sare pe *rană*** = a întărâta; a agrava o situaţie conflictuală; a spune cuiva lucruri care jignesc; **a pune degetul pe *rană*** = a dezvălui adevărata cauză a unei situaţii delicate; a arăta adevărul

de prim *rang* sau **de *rangul* întâi** (sau **al doilea** etc.) = de calitate superioară, de gradul întâi (sau al doilea, etc.)

tren *rapid* = tren cu viteză mare şi care opreşte numai în staţiile mari

în *raport* cu... = în comparaţie cu..., faţă de...; **sub *raportul*** (sau **sub acest *raport*, sub toate *raporturile***) = din acest punct de vedere sau din toate punctele de vedere, sub toate aspectele; **a se prezenta** (sau **a ieşi, a fi scos**) **la *raport*** = (în armată) a se prezenta în faţa superiorului pentru a cere un drept sau pentru a da socoteală de o faptă săvârşită

c-o fi tunsă, c-o fi *rasă* (fam.) = se spune despre cineva care o scaldă (care ocoleşte adevărul de teama pedepsei); (loc. adj.) **de *rasă*** = de soi bun; de calitate superioară

a da *rasol* (fam.) = a face o treabă în grabă, superficial; a da peste cap

(a merge, a se mişca, a umbla) ca o *raţă* = a merge legănat şi greoi

***raţiune* de stat** = principiu în baza căruia o autoritate de stat ia unele măsuri de interes general, trecând peste interesul particular; ***raţiunea* de a fi** (a unui lucru) = faptul de a exista acel lucru, care justifică, motivează

a o lua *razna* = a o lua aiurea, la întâmplare; (p. ext.) a o lua pe o cale greşită, a decădea, a nu gândi bine înainte de a face vreo treabă

a (nu)-l *răbda* (pe cineva) **inima** (să...) (tranz.) = a nu se îndura să..., a nu se putea stăpâni să...; **cum îl *rabdă* locul** sau **pământul** = se spune despre un om rău, care a săvârşit fapte rele; **a (nu)-l mai *răbda*** (pe cineva) **puterile să...** = a (nu) mai putea să...

a(-şi) pierde ***răbdarea*** sau **a-şi ieşi din răbdare** = a-şi pierde calmul, a se enerva; **a scoate** (pe cineva) **din *răbdare*** (sau **din răbdări**) = a supăra, a indispune (pe cineva); (glumeţ) **a mânca** (sau **a se hrăni cu**) ***răbdări* prăjite** = a răbda de foame; ***răbdare* şi tutun** = se spune atunci când ai de aşteptat ceva foarte mult sau când te apuci de un lucru meticulos

a şterge de pe *răboj* = a ierta, a da uitării; a nu mai cere datoria înapoi; a şterge datoria când ai primit-o; **a crede de pe *răboj*** (reg.) = a crede tot ce e scris, ce se spune; **a(-şi) ieşi** (sau **a scoate**) **din *răboj*** (**afară**) = a (se) supăra, a-şi ieşi din sărite, din răbdări; **a i se uita cuiva *răbojul*** = a i se uita numărul anilor, a fi foarte bătrân

a-şi *răci* gura degeaba (sau **în zadar, de pomană, de-a surda**) (tranz.) = a vorbi fără să te asculte cineva din cei de faţă; a vorbi la pereţi; a insista fără rezultat

la *răcoare* (fam.) = la închisoare, la puşcărie; **a băga** (pe cineva) **în *răcori*** (sau **în toate *răcorile***) = a fi îngrozit, foarte înfricoşat, a speria foarte tare pe cineva

a curma (sau **a tăia, a stârpi**) **răul din** (sau **de la**) ***rădăcină*** = a stârpi (desfiinţa) un rău pentru totdeauna

fără (de) ***răgaz*** (loc. adv.) = necontenit, mereu, continuu, fără întrerupere

Scanned with OKEN Scanner

a-şi lua *rămas* bun = a pleca despărţindu-se de cineva; **de ajuns şi de *rămas*** = din plin şi pe deasupra; din plin şi din belşug

rămâi sau ***rămâneţi* cu bine** (sau **sănătos, în pace**) = formulă de salut rostită celor rămaşi de cel care pleacă; **a-i rămâne cuiva inima** sau **ochii la ceva** (sau **la cineva**) sau **a-i rămâne cuiva ceva** (sau **cineva**) **la inimă** = a-i plăcea cuiva foarte mult de o persoană sau de un lucru; **să *rămână* între noi** = se spune între două persoane care vor să păstreze un secret; (pop.) **a rămâne de ceva** (sau **de cineva**) = a rămâne în urmă, a se pierde de o ceată; a nu mai prinde trenul etc.; (fam.) **a *rămâne*** (cuiva) **oasele** (sau **ciolanele**) **undeva** = a rămâne în locuri îndepărtate, a nu mai avea posibilitatea de a se mai întoarce; **a *rămâne* pe drumuri** (sau **de dârvală**) = a sărăci, a nu mai avea adăpost şi ce mânca; **a *rămâne* numai cu** = a nu mai avea decât foarte puţin din ce a avut; **a *rămâne* pe gânduri** = a reflecta, a gândi; **a *rămâne* de minciună** = a fi mincinos, a fi prins cu minciuna; a nu mai avea crezare; **a *rămâne* pe mâna cuiva** = a ajunge la cheremul cuiva; **a *rămâne* ars** (sau **opărit, fript**) = a rămâne dezorientat în faţa unei situaţii deosebite; a rămâne perplex la auzul unei bazaconii puse pe seama sa; **a *rămâne* bun plătit** = se zice când o persoană nu mai poate primi o sumă de bani dată în plus undeva sau cuiva; a rămâne păgubaş; **a *rămas* înţeles** sau ***rămânem* înţeleşi** = formulă de încheiere (şi de întărire) a celor hotărâte într-o discuţie sau într-o tranzacţie; (pop.) **a *rămâne* (tot) pe a (cuiva)** = a rămâne cum a hotărât cineva în faţa altora (care au fost de alte păreri); (rar.) **a-i *rămâne* cuiva pe braţe** = a rămâne în sarcina cuiva; **cum *rămâne* cu?** = ce hotărâre luăm? cum facem? **a *rămâne* cu zile** = a scăpa cu viaţă dintr-o mare primejdie, boală etc.; a fi lăsat în viaţă; **mult a fost, puţin a *rămas*** = se spune ca încurajare când o treabă foarte dificilă este aproape gata; **a nu-i (mai) *rămâne* cuiva decât să...** = a nu mai avea cineva altă soluţie, variantă decât...; **a *rămâne* pentru altă dată** = a se amâna pentru o dată ulterioară; **nu (mai) *rămâne* (nici o) îndoială** = nici un dubiu, ceva sigur; rămâne aşa cum s-a hotărât; **nu (mai) *rămâne* vorbă** sau **mai *rămâne* vorbă?** = nu se mai discută, e sigur

***rămânere* în urmă** = încetinire de activitate; lipsă de progres

a (o) mai *rări* cu ceva = a (o) lăsa mai lent cu ceva; a scădea ritmul; a nu se mai întâlni cu o persoană dubioasă sau a nu mai frecventa un anturaj care nu-i face cinste; **a (o) mai *rări* de (pe) undeva** (sau **cu cineva**) = a se duce undeva sau la cineva (tot) mai rar

a ofta din *rărunchi* = a ofta din tot sufletul, din adânc

seamănă dar nu *răsare* (glumeţ) = se răspunde astfel unei persoane care aseamănă două realităţi nevăzând diferenţa dintre ele; **a *răsări* ca ciupercile** (**după ploaie**) = a răsări în număr mare, a se înmulţi considerabil de mult; **a-i *răsări*** (cuiva ceva) **în minte** = a i se năzări (cuiva ceva); a-i veni o idee; ***Răsăritul* şi Apusul** = lumea întreagă

răscrucile* cerului** (pop.) = punctul de pe bolta cerească unde se află Soarele la amiază; zenit; (loc. adj. şi adv.) **în *răscruce = cruciş; în formă de cruce

în *răspăr* = împotriva vântului sau a unei ape curgătoare; ostil, potrivnic;

Scanned with OKEN Scanner

(p. ext.) împotriva mersului firesc; **a lua** (pe cineva sau ceva) **în *răspăr*** = a lua (pe cineva) în bătaie de joc, a-l lua în râs; a mustra, a brusca; (rar.) **a-i merge în *răspăr*** = a-i merge cuiva rău, a avea numai ghinioane

a trage (sau **a chema pe cineva**) **la *răspundere*** = a cere cuiva să dea socoteală pentru faptele comise; **a avea simţ de *răspundere*** sau **simţul *răspunderii*** = a fi conştient şi corect în tot ce faci; **pe *răspunderea* cuiva** = pe garanţia morală şi materială a cuiva

a da (sau **a face**) ***răspuns*** (loc. vb., pop.) = a răspunde

în *răstimpuri* (sau **din *răstimp* în *răstimp***) (loc. adv.) = uneori, câteodată, din când în când; **într-un *răstimp*** = la un moment dat, de la o vreme; **în *răstimp*** = între timp, între două perioade de timp

a *răsturna* brazda = a ara cu plugul; **a *răsturna* pe gât** = a bea repede, pe nerăsuflate

a suci şi a *răsuci* (**pe cineva**) (tranz.) = a hărţui (pe cineva) cu întrebări sâcâitoare şi repetate, pentru a obţine mărturisiri; a chinui, tortura (pe cineva); **a *răsuci* capul cuiva** = a zăpăci, a scoate din minţi (pe cineva)

fără *răsuflare* (loc. adj. şi adv.) = mort, ţeapăn; **a-şi ţine** (sau **a-şi opri, a-i pieri cuiva**) ***răsuflarea*** = se spune când o persoană este aproape sugrumată de spaimă, emoţie, de frică etc.; **a-şi da *răsuflarea*** = a muri

mustăţi coada *răţoiului* = mustăţi cu capetele răsucite în sus

poamă *rea* sau **soi *rău*** = om cu lipsuri, cu deprinderi urâte; ***rău* de mama focului** = rău, ticălos, foarte înrăit; (compuse) ***rea*-voinţă** (s. f.) = lipsă de bunătate, rău voitor; atitudine neprietenoasă, ostilă; (loc. adj. şi adv.) ***rea*-credinţă** = rău intenţionat, necinstit; egoist; **a duce casă rea** (**cu cineva**) = a trăi prost cu cineva, a nu se înţelege; **a-şi face sânge *rău*** (sau **inimă *rea***) = a fi mâhnit, a purta în suflet o durere, ceva care-şi reproşează etc.; a se necăji de ceva sau de cineva drag; (fiz. despre corpuri) ***rău* conducător de căldură** (sau **de electricitate**) = prin care căldura (sau electricitatea) trece greu sau deloc; **a-i fi** (sau **a-i merge**) **cuiva rău** = a o duce greu cu viaţa, a nu-i reuşi nimic bine; a trece prin momente grele privind starea morală sau materială; **a-i şedea *rău*** (ceva) = a nu i se potrivi vestimentaţia, felul de a vorbi, atitudinea faţă de cei din jur; **a-i fi** (cuiva) ***rău*** (sau **a se simţi *rău***) = a fi sau a se simţi bolnav; a nu fi în apele sale; a i se face (sau **a-i veni cuiva**) ***rău*** = a simţi deodată ameţeală, dureri de cap sau de corp, senzaţii de greaţă; a fi pe punctul de a leşina; **a-i face** (cuiva) ***rău*** = a-i cauza cuiva neplăceri; **a-i părea** (cuiva) ***rău*** (**de** sau **după ceva** ori **după cineva**) = a regreta (ceva sau pe cineva); (loc. adv.) **cu părere de *rău*** = cu regret; cu inima îndoită; **a *rău*** = a nenorocire; **de *răul*** (cuiva) (loc. prep.) = din cauza (răutăţii) cuiva; **a avea, a dori** (cuiva) ***răul*** = a dori nefericirea cuiva; **uita-te-ar *relele*!** = urare de noroc şi fericire adresată cuiva drag; ***rău* de mare** = stare de indispoziţie fizică manifestată de unii călători pe mare; ***rău* de munte** (sau **rău de înălţime, de altitudine**) = stare de indispoziţie fizică manifestată de unele persoane din cauza rarefierii aerului la înălţimi; **a vorbi de *rău*** (pe cineva) = a bârfi, a ponegri (pe cineva)

cu *răutate* (loc. adv.) = răutăcios, maliţios

a *răzbi* (pe cineva) **cu bătaia** = a învinge într-o bătaie (a-l pune jos şi a-l bate zdravăn)

război **civil** = luptă armată între două sau mai multe grupări politice de orientări diferite din interiorul unei ţări, în vederea schimbării ordinii politice şi de stat sau pentru menţinerea celei existente; *război* **rece** = stare de încordare, de tensiune în relaţiile internaţionale, provocată de politica de ostilitate a unor state faţă de altele, care nu ia totuşi forma unui conflict armat; *război* **psihologic** = stare de tensiune, de hărţuială nervoasă, psihică, iniţiată şi întreţinută cu scopul de a zdruncina moralul forţelor adverse şi de a demoraliza populaţia; **stare de** *război* = beligeranţă

a **căuta** (cuiva) *râcă* = a căuta cu lumânarea bătaie, ceartă, pricină; (p. ext.) a fi din fire certăreţ, om al dracului; **a se pune** *râcă* (cu cineva) = a se pune rău (cu cineva), a duşmăni (pe cineva)

a(-l) *râcâi* (pe cineva sau ceva) **la inimă** = a avea pe suflet o treabă nefăcută şi din care ar fi tras foloase; a avea în inimă un secret, o taină despre cineva şi folositoare acestuia; a nu putea fi liniştit din cauza situaţiei materiale bune sau a unui succes al cuiva (a fi invidios)

a *râde* (sau, rar, **a-şi râde**) **în barbă** (sau **pe sub mustaţă**) = a râde reţinut, pe ascuns, de satisfacţie, de mulţumire; (rar.) **a râde galben** = a râde fals, silit (prefăcându-se că se bucură); **a râde** (cuiva) **în nas** (sau **în faţă, în obraz**) = a sfida (pe cineva), a-şi bate joc de cineva care este de faţă; *râd* (sau **ar** *râde*) **şi câinii** (sau **şi curcile, ciorile**) **de cineva** = se spune despre cineva care s-a făcut de ruşine, care s-a compromis; **se ţine ca** *râia* **de om** = se spune despre cineva de care nu mai poţi să scapi

a **face pe** *râiosul* (fam., substantivat) = a-şi da aere; a face pe înfumuratul fără a avea motive

a *râma* (un gând, pe cineva) **la inimă** (tranz., pop.) = a-l chinui un gând

într-o (sau **pe o**) *rână* (loc. adv. şi adj.) = (culcat sau aplecat) pe o parte a trupului; obiecte înclinate, care stau pe o parte, oblic

de-a *rândul* (loc. adv.) = neîntrerupt, continuu, în şir, trecând mereu; de la un capăt la altul, pretutindeni; **pe** *rând* = unul după altul, succesiv; de la unul la altul; **pe** *rând* sau *rând* **pe rând**, *rânduri-rânduri* = treptat, unul după altul; **în primul** *rând* = înainte de toate, mai ales; **a fi în primele** *rânduri* = a fi în faţă, a ocupa un loc de frunte; a fi în fruntea unei activităţi serioase; **a citi printre** *rânduri* = a intui ceea ce nu este scris într-un text (sau care nu vrea să spună totul, care este scris pe ocolite, aluziv); (loc. adv.) **la** *rând* = potrivit ordinii stabilite, unul după altul; **cu** *rândul* = cu schimbul, alternativ; **de** *rând* = de serviciu; **a lua pe cineva la** (sau **după**) *rând* = a se ocupa de o persoană care a aşteptat la rând şi a-i rezolva doleanţa; **a ţine** (sau **a păstra**) *rândul* = a respecta ordinea stabilită şi pe persoanele din faţa sa; **a ţine cuiva** *rândul* = a păstra locul din şir cuiva de lângă tine pe timpul cât este plecat în altă treabă; **a intra la** *rând* = a începe să acţioneze la momentul potrivit, după ordinea stabilită, în urma altora; **(a fi) în** *rând* **cu cineva** (sau **în** *rândul* **cuiva**) = a fi în categoria cuiva, alături de cineva; a-i împărtăşi ideile, doctrina; a-i fi pe aceeaşi treaptă, la acelaşi nivel; **a**

Scanned with OKEN Scanner

lăsa (sau **a ceda**) **cuiva** ***rândul*** = a se retrage dintr-un loc, dintr-o activitate, pentru a permite altuia să acţioneze în continuare; **a fi** (sau **a veni**) ***rândul*** **cuiva** sau **a veni** ***rândul*** (pentru ceva) = a veni momentul hotărât pentru a face un lucru plănuit; **la** ***rândul*** **meu** (sau **al tău** etc.) = la momentul potrivit pentru fiecare, dintr-un şir; din partea mea (sau a ta etc.); **a nu-şi da** ***rând*** = a nu sta, a da zor, a se îmbulzi la treabă sau la vorbă; a fi volubil; (pop.) **a nu-şi putea da** ***rând*** **cu cineva** = a nu o putea scoate la capăt cu cineva; **a da** ***rând*** **la...** = a ţine seama de...; **fără** (de) ***rând*** = fără chibzuinţă, fără seamăn; (loc. adv.) **de** ***rând*** = de jos, din popor; lipsit de strălucire, comun, cenuşiu; fad, vulgar; **a şti** ***rândul*** = a şti ordinea, rânduiala, mersul treburilor; (reg.) **cum e** ***rândul*** **?** = cum stau lucrurile? care mai e situaţia?; **a umbla de** ***rândul*** **cuiva** = a avea grijă de cineva, a purta grija cuiva

a (se) da (sau **a merge, a se duce**) **de** ***râpă*** = a eşua; a (se) nimici, a (se) distruge, a nu mai rămâne nimic

de ***râs*** (sau **de** ***râsul*** **lumii**) = ridicol, de batjocură; de ocară; **a lua** (pe cineva) **în râs** = a-şi bate joc de cineva; **a-şi face** ***râs*** **de cineva** (sau de ceva) = a ironiza, a lua pe cineva peste picior; a-l batjocori

a ajunge de la moară la ***râşniţă*** = a da faliment, a scăpăta; a sărăci; **a-i umbla cuiva gura ca o** ***râşniţă*** = a flecări, a spune verzi şi uscate într-una; a nu înceta de a mai vorbi

râuri-râuri = în număr foarte mare, potop

climă ***rece*** = climă polară; (p. ext.) clima regiunilor situate lângă cercul polar, unde temperatura nu depăşeşte, de obicei 10 °C; (loc. adv.) **la** ***rece*** = la o temperatură scăzută, în jurul lui 0 °C; la temperatura normală, fără a încălzi; (fig.) nepărtinitor, neinfluenţat de nimeni obiectiv; (substantivat) **a-i trece** (cuiva) **ceva** ***rece*** **prin inimă** (sau **prin spate**) = a se înfiora; **a(-i) fi** (cuiva) **inima** ***rece*** = a fi temător, a-i fi mereu frică; (**cu**) **sânge** ***rece*** = calm, netemător, temerar, (cu) prezenţă de spirit

discurs de ***recepţie*** = discurs rostit într-o şedinţă solemnă de către un membru nou ales în academie; discurs rostit pentru prima dată de noul academician în acel forum

a bate ***recordul*** (în ceva) = a atinge valoarea cea mai înaltă, mare; a fi cel mai bun (chiar din lume); a fi campion; **a ţine** (sau **a deţine**) **un** ***record*** = a păstra recordul câştigat; a fi de neîntrecut

a ***reduce*** **pe cineva la tăcere** = a face pe cineva să nu mai spună nimic

reducere **la absurd** = demonstrare a adevărului unei teze prin arătarea faptului că teza contrară este falsă

sistem de ***referinţă*** = (geom.) sistem de coordonate la care se raportează poziţiile figurilor geometrice; (fiz.) grup format de sistemele de coordonate imobile unul faţă de altul, la care se raportează poziţiile în câmpurile de forţă; (loc. adj.) **de** ***referinţă*** = la care se referă ceva

cu ***referire*** **la...** (loc. prep.) = în legătură cu..., referitor la...

referitor **la...** (loc. prep.) = despre, în legătură cu...

act ***reflex*** (şi substantivat, n.) = reacţie bruscă şi automată a organismului animal sau uman la o modificare a mediului; răspuns secretor sau motor al organismului la acţiunea unei astfel de modificări; ***reflex*** **condiţionat** =

Scanned with OKEN Scanner

reflex dobândit în cursul vieţii, în urma asocierii repetate a unui excitant care provoacă un reflex înnăscut

domn *regulamentar* = domn din Principatele Române din perioada Regulamentelor organice

cu *regularitate* (loc. adv.) = în mod regulat, ritmic

regulă* de trei** (mat.) = metodă pentru determinarea celei de a patra proporţionale a trei numere date; ***regulă* de trei simplă** = regulă de trei în care cea de a patra proporţională se referă la numere care sunt şi ele deduse printr-o regulă de trei; (loc. adv.) **de *regulă = de obicei, în mod obişnuit; **în (bună) *regulă*** = aşa cum se cuvine, în ordine; **în toată *regula*** = după toate regulile, legal

***relativ* la...** = cu privire la..., în legătură cu..., referitor la...

a da *relaţii* (loc. vb.) = a informa, a relata, a lămuri, a clarifica

la *remorcă* (loc. adj.) = remorcat; **a fi la *remorca* cuiva** (sau **a ceva**) = a depinde cu totul de cineva (sau ceva); a fi condus, dominat

***rentă* viageră** = sumă de bani pe care o persoană se obligă să o plătească altei persoane pe durata întregii vieţi

cu paşi *repezi* (loc. adv.) = repede, în ritm alert; ***repede-repejor*** = îndată, fără întârziere, imediat

punct de *reper* = semn pus sau luat în atenţie de cineva ca semn de recunoaştere (a drumului, cărării etc.)

fără *replică* (loc. adj.) = categoric, fără comentarii; **a fi tare în *replici*** = a găsi cele mai bune răspunsuri într-un dialog purtat pe un ton uşor iritant; **a avea *replică*** = a răspunde prompt şi răspicat; (jur.) **a vorbi în *replică*** = a răspunde combătând cu argumente afirmaţiile sau acuzele adversarului

în *reprize* (loc. adv.) = în etape

autoritate de *resort* = autoritate sub jurisdicţia căreia intră rezolvarea unor litigii; **a fi de *resortul* cuiva** = a fi, a ţine de competenţa, de specialitatea cuiva; a intra în atribuţiile cuiva

a ţine (pe cineva) **la** (sau **în**) ***respect*** = a ţine pe cineva la distanţă, a se purta rece, distant cu cineva; a nu-l lăsa să-şi permită prea multe; **a pune** (pe cineva) **la *respect*** = a impune cuiva să te respecte

operă (sau **sudiu** etc.) **de largă *respiraţie*** = operă (sau studiu etc.) complexă, de mare amploare

a lua (pe cineva) **cu *resteul*** = a mustra, a se purta aspru cu cineva

a *reteza* (cuiva) **unghiile** = a-l face inofensiv; a pune (pe cineva) la punct; **a-l *reteza*** (pe cineva) **scurt** sau **a i-o *reteza*** (cuiva) = a-i limita (cuiva) pretenţiile; a încheia discuţia cu cineva

figură *retorică* = formă expresivă a vorbirii, care influenţează stilul, dându-i mai multă vigoare şi caracter sugestiv

expoziţie *retrospectivă* (şi substantivat, f.) = expoziţie de artă plastică ce cuprinde opere din trecut ale unui artist

a se *revărsa* zorile (sau **zori de ziuă**) sau **a se *revărsa* de ziuă** = a se face de ziuă, a veni dimineaţa

a semăna *revărsat* (adverbial) = a semăna împrăştiat, răsfirat

a fi o *revelaţie* = a surprinde plăcut şi în mod neaşteptat cu ceva deosebit; a depăşi aşteptările

a *reveni* la viaţă = a se face sănătos dintr-o boală foarte grea; **a-şi *reveni* în fire** (sau **în sine**) = a-şi recăpăta conoştinţa după leşin; a-şi reveni după o emoţie mare, o spaimă etc.

pronume de *reverenţă* (sau **de politeţe**) = pronume personal de persoana a 2-a

Scanned with OKEN Scanner

şi a 3-a, întrebuinţat în semn de respect faţă de persoana căreia ne adresăm sau despre care vorbim

trecere în *revistă* = solemnitate care constă în trecerea unui comandant sau a unui mare demnitar prin faţa unei subunităţi militare, aceasta dându-i onorul cu arma, stând pe loc; **a trece în *revistă*** = a cerceta pe rând ceva (un ansamblu de piese, un motor etc.)

***revizor* şcolar** = (înv.) inspector al şcolilor primare dintr-un judeţ

perioadă de *revoluţie* = timpul necesar unui corp ceresc pentru a parcurge întreaga sa orbită

a *rezema* pereţii (sau **peretele**) (tranz., fam.) = a nu lua parte la joc, la dans; a nu face nimic şi a aştepta ceva

a-şi *rezerva* dreptul = a-şi păstra pentru sine dreptul de a...

de *rezervă* (loc. adj.) = care poate înlocui la nevoie (o piesă metalică, un obiect, o persoană); **fără *rezervă*** (loc. adv.) = cu totul, în întregime; **sub toate *rezervele*** = fără nici o garanţie; **cu multă *rezervă*** sau **cu toată *rezerva*** = cu îndoială, fără a-şi lua răspunderea; (loc. prep.) = **sub *rezerva...*** = cu condiţia...

a pune (pe cineva) **la *rezon*** (temei, îndreptăţire, motiv) = a învăţa minte (pe cineva), a pune la respect

fără *rezultat* (loc. adv.) = fără efect, inutil; **a da *rezultatul*** (*sau rezultate*) = a avea efecte benefice

în *rezumat* (loc. adv.) = pe scurt, cu alte cuvinte

a *ridica* mănuşa = a primi o provocare; **a *ridica* paharul** (sau **cupa**, rar, **un toast**) = a închina în cinstea cuiva; **a *ridica* armele** (împotriva cuiva) = a porni la luptă (împotriva cuiva); **a *ridica* ancora** = (despre vapoare) a părăsi portul, a porni în larg; **a *ridica*** (cuiva) **o piatră de pe inimă** = a linişti, a calma (pe cineva); a scăpa pe cineva de o mare supărare; **a-şi *ridica* pălăria** = a saluta; a-şi ridica pălăria în faţa cuiva în semn de respect, de salut; **a *ridica* masa** = a strânge masa după ce s-a terminat de mâncat; **a *ridica* stâna** = a coborî cu oile şi cu toate tarhaturile, toamna, de la munte; **a *ridica*** (cuiva) **viaţa** (sau **zilele**) = a omorî (pe cineva); **a se *ridica* în capul oaselor** = a se ridica şi a sta pe marginea patului; **a se *ridica* în scări** = a se urca în şea cu ajutorul scărilor (vezi Pluguşorul – „...şi în scări s-a ridicat...”); **a-şi *ridica* ochii** (sau **privirea**) a îndrepta privirea, a privi la cineva de jos în sus; **a-şi *ridica* capul** = a se arăta dârz, nemător; (p. ext.) a se răzvrăti; a-şi reveni din boală etc.; a se redresa; **a-şi *ridica* nasul sus** (sau **mai sus decât se cuvine**) = a fi încrezut, înfumurat; a deveni obraznic; **a *ridica* mâna** (sau **degetul**) = a cere cuvântul; **a ridica *mâinile*** (către cineva) = a cere ajutor; a se preda; (intranz.) **a *ridica*** (**mirat, surprins**) **din sprâncene** = a face ochii mari de mirare; a privi surprins; **a *ridica*** (sau **a da**) **din umeri** = a arăta nedumerirea, indiferenţa faţă de cineva sau ceva; **a *ridica* glasul** (sau **tonul**) = a striga, a ţipa; a se enerva vorbind tare; (tranz.) **a-i** (sau **a-şi**) ***ridica* pe cineva în cap** = a proceda astfel încât să producă nemulţumiri, a-şi face mulţi duşmani; (înv.) **a *ridica* trupe** (sau **oaste, oştire**) = a recruta ostaşi; a aduna şi forma oaste cu care să meargă la luptă; **a *ridica* din cenuşă** (sau **din ruine**) = a reface, a reconstitui; **a *ridica* moralul** (cuiva) = a îmbărbăta, a întări sufletul cuiva; **a *ridica*** (pe cineva) **în slavă** (sau **în slava**

cerului) = a lăuda, a linguşi (pe cineva) foarte tare; **a *ridica* în scaun** = a face domn, a-l înălţa pe tronul ţării; **a se *ridica* prin cineva** sau **pe umerii cuiva** = a ajunge la o situaţie bună cu ajutorul cuiva; **a *ridica* preţul** = a scumpi; (mat.) **a *ridica* un număr la o putere** = a înmulţi un număr cu el însuşi de atâtea ori de câte ori arată exponentul; **a *ridica* un număr la pătrat** = a înmulţi un număr cu el însuşi; **a *ridica* la cub** = a înmulţi pătratul unui număr cu numărul simplu; (loc. vb.) **a *ridica* o învinuire** (sau **o acuzaţie**) = a învinui, a acuza (pe cineva); **a *ridica* pretenţii** = a revendica ceva, a formula şi pretinde nişte drepturi; **a *ridica* o obiecţie** = a obiecta, a avea rezerve, a nu fi de acord; **a *ridica* o problemă** (sau **o chestiune**) = a aduce şi a pune în discuţie o chestiune interesantă

a freca cuiva *ridichea* (fam.) = a bate tare (pe cineva); a certa aspru (pe cineva)

de *rigoare* (loc. adj.) = care este cerut de o anumită modă, etichetă; potrivit împrejurării respective; (loc. adv.) **la *rigoare*** = în caz de extremă necesitate

fără *rival* (loc. adj. şi adv.) = fără pereche, fără asemănare, cel mai bun, frumos, viteaz etc.

proprietar *riveran* = proprietar ale cărui gospodărie, acareturi, pământuri se află pe malul unei ape curgătoare

a *roade* (cuiva) **urechile** (tranz.) = a mânca foarte mult, păgubind pe cineva; a plictisi (pe cineva) repetându-i mereu acelaşi lucru; (tranz.) **a *roade*** (cuiva) **pragul** = a vizita pe cineva prea des şi stăruitor

a fi cu trei *roate* la car = a fi aiurit, zăpăcit, nebun; **a pune** (ceva) **pe *roate*** sau **a merge** (ceva) **ca pe *roate*** = a face ceva să meargă foarte bine; a face să funcţioneze ceva care fusese foarte deteriorat; ***roata olarului*** = unealtă de lucru rudimentară cu ajutorul căreia se modelează lutul; ***roata* norocului** = cerc mare, numerotat cu numere câştigătoare, care este învârtit cu mâna de jucătorul ce vrea să-şi încerce norocul; ***roata* lumii** (sau **a vremii**) = mersul sau succesiunea evenimentelor; **s-a întors *roata*** = s-a schimbat situaţia (generală sau personală) în favoarea altora (sau altuia); **a da *roată*** = a da ocol, a merge de jur împrejur; ***roata* (zidul) morţii** = acrobaţie care constă în alergarea în cerc, cu motocicleta (sau cu alt vehicul) pe pereţii unei construcţii special amenajate; (loc. vb.) **a (se) duce de-a *roata*** = a (se) rostogoli

cu *rod* (loc. adj.) = roditor, cu belşug

ca un *roi* fără de matcă = dezorientat, zăpăcit, bezmetic

cifre *romane* = cifre reprezentate cu ajutorul literelor din alfabetul latin

limbă *romanică* = fiecare dintre limbile care are la bază limba latină

pe *românie* = pe româneşte, în limba română

a fi de *rond* sau **a face *rondul*** = a fi însărcinat cu controlul santinelelor din posturi; a inspecta; **scriere** (sau **literă**) ***rondă*** = fel de scriere cu litere rotunde, groase şi drepte; literă astfel scrisă; ***peniţă* rondă** = peniţă specială, cu vârful lat, cu care se scriu literele ronde

a (nu) şti *rostul* cuiva = a (nu) cunoaşte viaţa cuiva; **a fi *rost* de ceva** = a întrevedea nişte foloase materiale de undeva; **a face *rost* de ceva** = a procura ceva greu de găsit; **a nu-şi afla *rost*** = a nu avea astâmpăr, a nu putea sta într-un loc;

Scanned with OKEN Scanner

a fi nerăbdător; **a fi în *rostul* lui** = a fi acolo unde îi prieşte, unde se simte bine, din care trage foloase; **a-şi pierde *rostul*** = a-şi pierde cumpătul; (loc. adv.) **pe de *rost*** = din memorie, a nu avea text în faţă; **a învăţa pe de *rost*** = a memora un text pentru a-l putea reda din memorie; **a lua** (pe cineva) **la *rost*** = a certa, a mustra (pe cineva)

a vedea (sau **a i se face cuiva**) ***roşu*** **(înaintea ochilor)** = a se enerva foarte tare, a se înfuria

perioadă de *rotaţie* = interval de timp în care un corp ceresc execută o rotaţie completă în jurul axei sale; (loc. adv.) **prin *rotaţie*** = cu schimbul, revenind pe rând

a da *rotocoale* cuiva (sau **a ceva**) = a se învârti în jurul cuiva, a jindui la ceva, a da târcoale

pe *rouă* nescuturată (loc. adv.) = dis-de-dimineaţă

a avea *rude* la Ierusalim = a avea persoane influente care te protejează; a avea proptele, pile; **pe *rudă* (şi) pe sămânţă** = pe toţi, până la unul; peste tot; (loc. adj.) **de *rudă*** = de prăsilă, de reproducţie

a *ruga* (pe cineva) **de toţi dumnezeii** (sau **cu Dumnezeu**) = a cere (de la cineva) cu insistenţă ceva; **a-şi *ruga* moartea** = a-şi dori moartea; **a-i *ruga*** (cuiva) **moartea** = a dori (cuiva) răul, moartea; **mă *rog*** = dacă vrei, cum vrei, la voia ta

în *ruină* (sau ***ruine***) (loc. adj.) = dărăpănat, ruinat

a *rupe* (sau refl.) **a i se *rupe*** (cuiva) **inima** (sau **sufletul, rărunchii**) = a simţi o mare durere în suflet; a produce cuiva o durere, o mâhnire; **a-şi *rupe* picioarele** = a umbla mult şi fără folos, spor; **a-şi *rupe* pieptul** = a-şi obosi plămânii (vorbind sau cântând foarte mult); **a o *rupe* cu cineva** sau **cu ceva** = a pune capăt, a sfârşi cu o relaţie, o legătură etc.; **a *rupe* preţul** (sau **târgul**) = a ajunge la capătul tocmelii după multe negocieri; **a *rupe* frontul** = a străpunge linia de apărare a inamicului; **a *rupe* cuiva urechile** = a pedepsi pe cineva trăgându-l de urechi; **a-şi *rupe* de la gură** = a se lipsi de strictul necesar în folosul cuiva drag; **a o *rupe* la** (sau **de**) **fugă** (rar, **la goană, la sănătoasa** sau **de-a fuga**) = a o lua la fugă, a-şi lua picioarele la spinare

cu *rupere* de inimă = cu mare durere, cu părere de rău

fără *ruşine* = cu obrăznicie, fără obraz, fără educaţie; **a muri de *ruşine*** sau **a-i plesni cuiva obrazul de *ruşine*** = se spune despre o persoană foarte ruşinată de ceva; **n-ai** (sau **n-are**) ***ruşine*** sau **nu-ţi** (sau **nu-i, nu le** etc.) **e *ruşine*** (**obrazului**) = se spune unui om nesimţit, neruşinat, lipsit de bun-simţ; **a fi** (sau **a rămâne, a se da, a se face** sau **a da pe cineva**) **de *ruşine*** sau **a face cuiva *ruşine*** = a (se) face de râs, a ajunge (sau a pune pe cineva) într-o situaţie penibilă; **a păţi** (**o** sau **vreo**) ***ruşine*** = a ajunge de ocară sau de batjocură, a suferi un lucru umilitor; (**e**) ***ruşine*** sau (**e**) **mai mare *ruşinea*** = (e) ruşinos, necorespunzător, nepotrivit; **a fi *ruşinea* cuiva** = a fi un om de nimic, a fi cauza dezonoarei cuiva

Scanned with OKEN Scanner

S

***sabia* lui Damocles** = se spune despre o persoană care este în mare pericol, primejdie

a trece (sau **a lua, a trage**) **în** (sau **sub**) ***sabie*** (pe cineva) = a ucide, a omorî; **a pune mâna pe *sabie*** = a pleca la luptă; **a scoate** (sau **a trage**) ***sabia*** (împotriva cuiva) = a provoca pe cineva la luptă (fizică sau de idei); **a-şi pune capul** (**teafăr** sau **sănătos**) **sub *sabie*** = a-şi face singur neplăceri; a-şi bate singur cuie în cap; ***sabie* cu două tăişuri** = se spune despre o situaţie, o afacere care are şi avantaje, dar şi dezavantaje

sac* de dormit** = sac special, prevăzut cu un fermoar, folosit mai ales de excursionişti pentru a dormi în el; (rar.) ***sac* de spate** = raniţă, rucsac; ***sac* fără fund** = om lacom, acaparator, nesăţios; om care ştie şi povesteşte multe glume, snoave, bancuri; **a da de fundul *sacului = a sărăci, a falimenta; **a prinde** (pe cineva) **cu mâţa** (sau **cu mâna**) **în *sac*** = a surprinde (pe cineva) furând sau săvârşind o faptă urâtă; **a(-şi) dezlega *sacul*** = a se destăinui; a spune ce are pe suflet

a vinde apă la *sacagiu* = a încerca să dai sfaturi unuia mai ştiutor decât tine; a vinde grădinarului castraveţi

***salba* dracului** = om rău, necinstit, ticălos; persoană sâcâitoare, de care nu mai poţi scăpa

a *salva* situaţia (tranz.) = a face faţă unei situaţii deosebite; a rezolva, mai bine sau mai rău o situaţie; **a *salva* aparenţele** = a da unei situaţii aparenţe favorabile pentru a ascunde un rău

temperament *sangvin* = temperament viu, impulsiv, mobil

limba *sanscrită* (şi substantivat, f.) = veche limbă indo-europeană din India, în care este scrisă în cea mai parte literatura clasică indiană

a ajunge (sau **a vedea, a aduce, a lăsa** etc.) **la** (sau **în**) ***sapă* de lemn** = a (se) ruina, a sărăci

a da pe cineva în *sarcina* cuiva = a da pe cineva să fie îngrijit de cineva; **a pune** (ceva) **în *sarcina* cuiva** = a face (pe cineva) răspunzător de (ceva); ***sarcină* electrică** = mărime scalară ce caracterizează proprietatea unui corp de a crea în jurul său un câmp electric sau de a fi acţionat atunci când se află în câmpul electric al altui corp

sarea* pământului** = tot ce este mai valoros, mai preţios în lume; **marea cu *sarea sau ***sarea şi marea*** = ceva imposibil de realizat, care e prea mult, exagerat; **a-i fi** (cuiva) **drag ca *sarea* în ochi** sau **a-i sta** (cuiva) **ca *sarea* în ochi** = a-i fi (cuiva) nesuferit; a-i fi antipatic; **a-i fi cuiva de ceva** (sau **a-i veni cuiva să facă ceva**) **cum îi este câinelui a linge *sare*** = a nu dori deloc (să facă) un lucru; **a primi pe cineva** (sau **a ieşi înaintea cuiva**) **cu pâine şi *sare*** = a primi pe cineva cu dragoste şi cinste

satul* lui Cremene** sau ***sat* fără câini** = loc fără stăpân, lăsat în paragină, în care oricine poate să facă orice; **a se supăra ca văcarul pe *sat = se spune despre persoana care se supără pe cineva, mai cu seamă când aceasta este în paguba sa

a cere (sau **a da**) ***satisfacţie*** = a cere (sau a da) cuiva dreptate; a provoca sau a fi provocat la duel

până la *saturaţie* (loc. adv.) = până la sută la sută; (fig.) până la limita răbdării; (loc. adj. şi adv.) **fără *saţ***

Scanned with OKEN Scanner

= lacom, nesăţios, nesătul (oricât ar mânca sau ar avea); (fig.) nepotolit, neistovit; **a-şi ţine** *saţul* = a se sătura pentru mult timp; **a nu avea** *saţ* = a fi lacom, nesăţios

cu *sălbăticie* (loc. adv.) = sălbatic, sângeros, brutal

nici de *sămânţă* = deloc, nici un pic; (loc. adj.) **bun de** *sămânţă* = prolific; (loc. adj. şi adv.) **de** *sămânţă* = pentru prăsilă; **a avea** *sămânţă* **de vorbă** = a avea chef de vorbă; a-i plăcea să flecărească; (fam.) a avea scuipat la furcă

în *sănătatea* (cuiva sau a ceva) = urare care se face închinând (sau nu) un pahar în cinstea cuiva sau a ceva; *sănătate* **(bună)!** = formulă de salut la despărţire; nu mai e nimic de făcut! nu-mi pasă!

a se face *sănătos* (loc. vb.) = a se însănătoşi; **a nu fi** *sănătos* **(la minte)** = a fi cam zănatic, zăpăcit, nebun; a-i lipsi o doagă; **să-l** (sau **să o** etc.) **porţi** *sănătos* sau *sănătoasă*! = urare pentru cineva care poartă o haină sau o încălţăminte nouă; **să fii** *sănătos*! = formulă de urare sau de politeţe; treaba ta! nu ai decât!; (adverbial) **a râde** *sănătos* = a râde cu poftă, din toată inima; **a o lua** (sau **a o rupe, a o şterge**) **la** *sănătoasa* = a tuli-o din loc; a fugi din locul cu pricina; (fam.) a se topi, a se evapora, a o uşchi

de-a *săniuşul* (loc. adv.) = a se da cu sania, a aluneca pe zăpadă sau pe gheaţă

Săptămâna **Mare** (sau **a Patimilor**) = ultima săptămână de post înainte de sărbătorile de Paşti; *săptămâna* **luminată** (sau **albă**) = săptămâna care începe cu prima zi de Paşti; *săptămâna* **brânzei** = prima săptămână din postul Paştilor, în care biserica ortodoxă permite să se mănânce lapte şi derivatele lui; **a fi** (sau **a intra**) **în săptămâna oarbă** (sau **chioară**) = a acţiona fără să gândească, a nu ţine cont de împrejurările din realitate; a fi gata (a-i arde) de însurătoare (măritiş)

a rade (pe cineva) **fără** *săpun* = a trata (pe cineva) cu asprime; a certa aspru (pe cineva)

a trage (cuiva) **o** *săpuneală* (loc. vb.) = a dojeni, a mustra aspru pe cineva

a-şi *săra* **inima** = a simţi satisfacţie în urma înfrângerii unui adversar; a se unge la inimă de mulţumire

sărac **şi curat** = se spune despre persoanele cinstite, care preferă să rămână sărace decât să apeleze la mijloace necinstite de trai; (loc. adj.) *sărac* **cu duhul** = lipsit de inteligenţă, de spirit, slab la minte

sărăcie **lucie** (sau **cu luciu, neagră**) = sărăcie mare, cu lustru; **a-şi vedea de** *sărăcie* = a-şi vedea de treburile şale modeste, fără a-l interesa treburile altora

de *sărbătoare* sau **de** *sărbători* (loc. adj. şi adv.) = festiv, sărbătoresc, strălucitor, cu fast; (loc. adv.) **în** (sau **de**) *sărbători* = cu ocazia sărbătorilor

sare **tontoroiul** (sau **drăgaica**) (tranz.) = se spune despre cineva foarte neastâmpărat; (loc. adv.) **pe** *sărite* = mergând ţopăind; trecând mai departe sărind peste anumite pasaje (din text); **a** *sări* **garduri** (sau, intranz.) **peste garduri** = a umbla după aventuri amoroase; **a** *sări* (cuiva) **de gât** = a sări să îmbrăţişeze pe cineva; a îndrăgi foarte mult pe cineva sau a-i arăta dragoste exagerată; **a-i** *sări* (cuiva) **înainte** = a alerga în întâmpinarea cuiva; *săriţi*! = strigă după ajutor o persoană disperată, îngrozită (de cineva sau de ceva); **a** *sări* **în capul cuiva**

Scanned with OKEN Scanner

sau **a-i sări cuiva în cap** = a certa pe cineva; a sări să se bată fără nici o explicaţie; **a *sări* în ochi** = a fi ceva foarte clar, evident; **a *sări* în aer** = a exploda, a se distruge; **a-i *sări*** (cuiva) **inima (din loc)** = a se speria tare de ceva; a se emoţiona puternic; **a-i *sări*** (cuiva) **ţandăra** (sau **ţâfna, muştarul**) = a se mânia, a se înfuria pe neaşteptate; **a-i *sări*** (cuiva) **ochii (din cap)** = exprimă superlativul unei stări de suferinţă fizică; **a-şi *sări* din minţi** = a înnebuni; **a-şi *sări* din ţâţâni** (sau **din balamale, din fire, din pepeni**) = a se enerva foarte tare, a se mânia

a da (sau **a plăti**) ***sărindar*** (sau ***sărindare***) = a plăti popii să facă slujbă de pomenire a morţilor sau pentru sănătatea, iertarea păcatelor unei persoane

cu inima *sărită* = extrem de îngrijorat, mişcat; **a-şi pierde *sărita*** sau **a-şi ieşi din *sărite*** = a-şi pierde cumpătul, a se enerva foarte tare; **a scoate** (pe cineva) **din *sărite*** = a supăra rău (pe cineva); (loc. adj.) **de-a *sărita*** = săltăreţ, pe sărite

***sărut* mâna** (tranz.) = formulă de salut adresată femeilor sau persoanelor mai în vârstă; (înv.) ***sărut* dreapta** = formulă de salut adresată preoţilor, domnitorilor, boierilor

pe *săturate* (loc. adv.) = suficient pentru a potoli foamea şi setea unui om foarte flămând

a rămâne (sau **a fi**) **pe a *sa*** (pop.) = a rămâne (sau a fi) cum vrea persoana care vorbeşte

Sâmbăta* Mare** (sau **Sâmbăta Paştilor**) = sâmbăta din ajunul Paştilor; **sâmbăta morţilor** (sau **a moşilor**) = nume dat anumitor sâmbete din an, în care se fac slujbe de pomenire şi pomeni pentru morţi; **a purta** (sau **a ţine**) ***sâmbetele (cuiva) = a pizmui, a duşmăni (pe cineva); a vrea răul cuiva; **a se duce pe apa *sâmbetei*** = a se prăpădi, a se pierde, a se nimici, distruge

a muri cu zilele în *sân* = a muri înainte de vreme; a muri cu zile; **a creşte** (sau **a încălzi, a ţine**) **şarpele în** (sau **la**) ***sân*** = a ajuta, a face o situaţie foarte bună în societate unui nerecunoscător (ticălos); **a-i trece** (cuiva) **un şarpe (rece) prin *sân*** = a se înfiora de spaimă, de emoţie; **a umbla** (sau **a fi** etc.) **cu crucea-n *sân*** = a fi cucernic, evlavios, bun; (ir.) a fi făţarnic, ipocrit;

a fi (sau **a se afla, a trăi ca**) **în sânul lui Avram** = a fi fericit, a trăi bine, a avea de toate; **a-şi scuipa** (sau, reg. **a-şi stupi**) **în *sân*** = gest prin care superstiţioşii cred că se pot feri de rele

animal cu *sânge* rece = animal (peşte, reptilă, batracian şi nevertebrat) la care temperatura corpului se schimbă în funcţie de temperatura mediului înconjurător; **frate de *sânge*** = frate bun, de la aceeaşi mamă şi de la acelaşi tată; **legături de *sânge*** = legături de rudenie; **glasul *sângelui*** = instinctul de dragoste pentru familie, pentru o rudă apropiată; (loc. adj.) **de *sânge*** = de culoare roşie; (despre lacrimi) de durere, de supărare mare; de neam, de familie bună, aleasă; **în *sânge*** = (despre fripturi) puţin crude, care mai păstrează puţin sânge; (loc. adj. şi adv.) ***sânge* rece** = fără emoţie, calm, liniştit; **cu *sânge* iute** = impulsiv, fără stăpânire; **cu** (sau **de**) ***sânge* albastru** = din neam de regi, de nobili; (loc. adv.) **la *sânge*** = dur, sălbatic, drastic, până la distrugere; **a scuipa (cu) *sânge*** = a avea hemoptizie; **a lăsa** (sau **a lua cuiva**) ***sânge***

= a scoate cuiva o cantitate de sânge în scop terapeutic; **a da *sânge*** = a dona; a lăsa să i se scoată o cantitate de sânge (pentru transfuzii); **a avea *sânge* în vine** = a avea energie, a fi vioi, plin de viaţă; **a i se urca** (sau **a-i năvăli, a i se sui, a-i da** etc.) (cuiva) ***sângele* în obraz** (sau **la cap, în faţă**) = a se înroşi la faţă din cauza unei emoţii mari sau a unei boli; a se enerva; **a nu mai avea (nici) o picătură de *sânge* în obraz** = a fi palid din cauza unei boli sau a enervării, a unei emoţii, a unei veşti; **a-i îngheţa** (cuiva) ***sângele* în vine** sau **a îngheţa *sângele*** (în cineva) = a fi cuprins de groază, a înlemni de spaimă, din cauza unei emoţii foarte puternice; **a fierbe** (sau **a clocoti**) ***sângele*** (în cineva) = a se înfierbânta din cauza enervării, a mâniei; **a-şi face** (sau **a face** cuiva) ***sânge* rău** = a (se) supăra foarte tare, a (se) enerva; **a nu curge** (sau **a nu ieşi**) ***sânge* din inimă** (sau **din cineva**) = se spune despre un om care este negru de supărare; **a avea** (ceva) **în *sânge*** = a fi obişnuit cu ceva, a avea ceva înnăscut; **a bate** (sau **a zgâria**) **până la *sânge*** = a bate sau a zgâria (pe cineva) până ce iese sânge; **a umple de *sânge*** = a bate pe cineva foarte tare; **a suge *sângele* cuiva** = a chinui, a tortura; a dori răzbunare prin moarte; ***sânge* nevinovat** = se spune despre cel ucis fără vină; **vărsare de *sânge*** = omor în masă, măcel; **a vărsa *sânge*** = a ucide; **a fi setos** (sau **dornic, iubitor**) **de *sânge*** sau **a fi omul *sângelui*** = a fi ucigaş, asasin, criminal; **a se scălda în *sânge*** sau **a se adăpa în *sânge*** = a omorî (în masă) din cruzime; **a avea mâinile pătate de *sânge*** = a fi vinovat de o crimă; **a face să curgă *sânge*** = a fi pricina unui război, a unei încăierări sângeroase; **a-şi da** (sau **a-şi vărsa**) ***sângele*** (pentru cineva sau ceva) = a suferi sau a-şi da viaţa pentru cineva sau ceva drag

a-i *sângera* (cuiva) **inima** = a fi îndurerat, a suferi sau a îndurera pe cineva; a-l face să sufere

a se ţine *scai* (de cineva) sau **a se ţine** (de cineva) **ca *scaiul*** (**de oaie**) (adverbial) = a nu lăsa pe cineva în pace, a urmări (pe cineva) pretutindeni

a face cuiva *scandal* (fam.) = a certa pe cineva cu vorbe dure, pe un ton ridicat şi răstit

scară* de pisică** = scară flexibilă formată din două parâme care susţin trepte de lemn, folosită în navigaţie; ***scara* cerului** = se spune în glumă despre un om foarte înalt; ***scară* rulantă** = scară cu trepte mobile montate pe bandă rulantă; escalator; ***scara* fiinţelor** (sau **vieţuitoarelor**) = şirul neîntrerupt al fiinţelor organizate, de la cele mai simple până la cele mai evoluate; ***scară* muzicală** = succesiune a sunetelor muzicale, care cuprind aproximativ opt octave; (loc. adj. şi adv.) **la *scară = într-un anumit raport faţă de realitate; **a reduce la *scară*** = a reprezenta un obiect reducându-i dimensiunile dar păstrând un raport constant al acestor dimensiuni faţă de realitate; **pe (o) *scară* întinsă** (sau **largă**) = în proporţii mari; în măsură mare

pe *scăzute* (loc. adv.) = în curs de scădere

a *scăpa* din mână (pe cineva sau ceva) = a pierde de sub control (pe cineva sau ceva); a pierde un prilej favorabil de a face sau de a obţine ceva; (tranz.) **a *scăpa* o vorbă** = a spune involuntar o indiscreţie; a divulga (din imprudenţă) un secret încredinţat de cineva

***scăpare* din** (sau **de**) **vedere** = omitere involuntară; **a avea** (sau **a-şi păstra**)

Scanned with OKEN Scanner

o portiță de *scăpare* = a-și păstra (sau a avea) un mijloc de a ieși onorabil dintr-o situație dificilă

cât a-i *scăpăra* din amnar = foarte repede; **a-i scăpăra** (cuiva) **picioarele** (sau **călcâiele**) = a fugi; a o zbughi; a-i sfârâi călcâiele; **a *scăpăra* din picioare** = a bate din picioare de nerăbdare; **a-i *scăpăra*** (cuiva) **buza** (sau **buzele, măseaua**) **de...** = a avea mare nevoie de...; **a-i scăpăra** (cuiva) **prin minte** (sau **prin cap** etc.) = a-i veni brusc în minte; a avea sclipirea unei idei foarte valoroase; **a-i *scăpăra*** (cuiva) **ochii** = a fi foarte flămând; a fi foarte furios; a simți o durere puternică în organism

a fi (sau **a se usca, a rămâne**) **ca *scândura*** (sau ***scândură***) = a ajunge extrem de slab; **a lăsa pe cineva *scândură*** (sau **ca *scândura***) = a sărăci (pe cineva), a-l lăsa lipsit de toate mijloacele materiale

a i se face (cuiva) ***scântei*** **(pe dinaintea ochilor)** = când cineva primește o lovitură puternică în față și crede că vede scântei; **a se învăța** (sau **a se deprinde**) **ca țiganul cu *scânteia*** = a se obișnui cu răul

a-i fi (sau **a i se face**) **cuiva *scârbă*** sau **a-l prinde** (ori **a-l cuprinde**) **pe cineva *scârba*** (sau **o *scârbă***) (loc. vb.) = a se dezgusta; a avea repulsie

a fi *scârbos* la gură sau **a avea gura *scârboasă*** = a întrebuința în limbaj cuvinte triviale

a unge osia ca să nu *scârțâie* **(carul)** = a mitui; (tranz.) **a *scârțâi* ușa cuiva** = a stărui pe lângă cineva cu insistențe plictisitoare

a părăsi *scena* = a părăsi activitatea de actor; (fam.) **a-i face cuiva o *scenă*** = a aduce cuiva imputări violente (cu lacrimi, amenințări etc.)

schimb* de cuvinte** = discuție aprinsă, ceartă scurtă; (loc. adv.) **în *schimb = ca echivalent, drept compensație; **în *schimbul...*** = în locul..., pentru...

a *schimba* scrisori = a coresponda; **a *schimba* o vorbă** (sau **un cuvânt, câteva vorbe, câteva cuvinte** etc.) (cu cineva) = a sta puțin de vorbă, a discuta ceva în treacăt; **a *schimba* vorba** = a abate discuția în altă direcție; **a *schimba* cântecul** (sau **tonul, nota, foaia** etc.) = a-și modifica atitudinea, comportamentul față de cineva; (refl.) **se *schimbă* vorba** = se spune atunci când intervine ceva nou care schimbă situația

obraz de *scoarță* = om necioplit, lipsit de rușine și de bun simț; (reg.) **mamă** (sau **soră**) **de *scoarță*** = mamă sau soră vitregă; **din *scoarță* în *scoarță*** = de la prima până la ultima pagină, în întregime, totul

a *scoate* sabia (**din teacă**) = a începe vrajba, ura; **a *scoate* la vânzare** (sau **la mezat, la licitație**) = a pune în vânzare (ceva); **a *scoate* în evidență** (sau **în relief**) = a sublinia, a reliefa, a accentua; **a *scoate* la iveală** (sau **în vileag**) = a dezvălui, a face cunoscut; **pe unde *scot*** (sau ***scoți***, **să *scoată***) **cămașa?** = cum aș putea (sau cum ai putea, cum ar putea) să ies (sau să ieși, să iasă) din încurcătură?; **a *scoate*** (cuiva) **sufletul** = a supăra tare (pe cineva); **a-și *scoate* sufletul** = a pune prea mult suflet, a se necăji (pentru ceva); **a-i *scoate*** (cuiva) **ochii** (pentru ceva) = a-i aduce (cuiva) aminte mereu de un bine sau de un serviciu pe care i l-a făcut; a reproșa (cuiva) mereu ceva; **a-și *scoate* ochii unul altuia** = a se certa; a se bate; a-și imputa, a-și reproșa (ceva); **a *scoate*** (pe cineva) **în lume** = a conduce pe cineva în

Scanned with OKEN Scanner

societate (bal, recepţie, serate, spectacole de teatru şi operă etc.); **a *scoate* din circuit** = a întrerupe legăturile pentru ca un agregat etc. să nu mai funcţioneze; a retrage din circulaţie; **a *scoate* corecturile** = a îndepărta greşelile indicate a nu apărea la tipar; **a *scoate*** (pe cineva) **din viaţă** (sau **dintre cei vii**) = a ucide (pe cineva); **a nu mai *scoate*** (pe cineva) **din...** = a nu conteni de a-l striga pe cineva cu o poreclă, cu un calificativ injurios; **a *scoate*** (cuiva) **peri albi** = a bate la cap; a sâcâi mereu (pe cineva) cu banalităţi; a-i pricinui necazuri; **a *scoate* la capăt** = a izbuti, a reuşi, a termina cu bine o treabă; **a *scoate*** (pe cineva) **la covrigi** = a ruina, a păgubi tare (pe cineva); **a-şi *scoate* pâinea** (sau, rar, **mămăliga**) = a-şi câştiga cinstit cele necesare traiului zilnic, a-şi câştiga existenţa; **a *scoate* om din cineva** = a face din cineva om cumsecade, util, de valoare; **fuge de-şi *scoate* ochii** = fuge de-i sfârâie călcâiele, fuge foarte tare

în *scopul* (loc. prep.) = în interesul..., în vederea...

***scor* alb** = meci nul (zero-zero)

a *scormoni* la inimă = a tulbura, a nelinişti, a nemulţumi (pe cineva)

***scorpionul* de cărţi** = scorpion minuscul, fără coadă şi fără glande venenioase, care are patru perechi de picioare şi o pereche de foarfece lungi şi care trăieşte printre filele cărţilor

a se *screme* să... = a fi gata să..., a fi pe cale să..., a se chinui să...

de (sau **pe**) **când *scria*** (intranz.) (sau, refl. **se *scria***) **musca pe perete** (în basme) = de mult, din timpuri străvechi; **a-i *scrie*** (sau **a-i fi *scris***) **cuiva pe faţă** (sau **în obraz**) = a se vedea pe faţa cuiva starea lui sufletească, a se deduce ce-l frământă citindu-i pe faţă; (refl.) **a se *scrie* în partea cuiva** = a semăna (a aduce) la faţă cu cineva; (pop.) **a *scrie* ceva pe numele cuiva** = a face acte de proprietate în favoarea cuiva; **a(-i) fi *scris* cuiva** (sau **pentru cineva**) = a-i fi fost hărăzit de soartă prin naştere ceva

s-a suit *scroafa* în copac = se spune despre un parvenit înfumurat

a se alege *scrumul* (**şi fumul** sau **şi cenuşa**) (de ceva sau de cineva) = a nu mai rămâne nimic (din ceva sau cineva); a se distruge complet

fără (sau **lipsit de**) ***scrupul*** (sau ***scrupule***) (loc. adj. şi adv.) = care se comportă fără a ţine seama de considerente morale atunci când doreşte să-şi atingă un scop; **a-şi face *scupule*** = a-şi pune probleme de conştiinţă, a avea remuşcări pentru ceea ce poate n-ar trebui să facă

n-are să se *scufunde* pământul = n-are să fie paguba mare, n-o să se întâmple cine ştie ce

a-şi *scuipa* plămânii (fam.) = (despre bolnavii de tuberculoză) care tuşesc şi expectorează; se spune despre oameni care depun eforturi mari pentru a realiza ceva

a se *scula* din morţi (refl.) = a învia; a se însănătoşi în mod miraculos după o boală foarte grea

(a fi) *scump* la vorbă = (a fi) tăcut, taciturn; **a fi *scump* la râs** = a râde rar, a fi posac; (substantivat) **leneşul mai mult aleargă şi *scumpul* mai mult păgubeşte** = (despre persoanele cu defectele de mai sus) necunoscând valoarea muncii, obosesc şi păgubesc mai mult atunci când vor să obţină ceva în plus

a lua (sau **a ţine** pe cineva) **de** (sau **din**) ***scurt*** = a trata (pe cineva) aspru, a-l disciplina; (substantivat, f.) **a trage *scurta*** = a duce greul, a suporta

Scanned with OKEN Scanner

consecinţe (neplăcute); **infinitiv** *scurt* = formă de infinitiv în limba română, care poartă caracteristica conjugării; (loc. adv.) **în** (sau **pe**) *scurt* = în puţine cuvinte, vorbe; **vedere** *scurtă* = miopie; (**a fi**) *scurt* **de vedere** = (a fi) miop; **a avea mână** *scurtă* = a fi avar, zgârcit; **silabă** (sau **vocală**) *scurtă* = silabă (sau vocală) care are o durată mai mică decât durata medie; **în** (sau **peste**) *scurt* **timp** sau **în** *scurtă* **vreme** = în curând, nu peste mult timp

a *scurta* **cuiva ghearele** = a pune pe cineva în situaţia de a nu mai face rău; **a** *scurta* **cuiva limba** = a pune pe cineva în situaţia de a nu mai cleveti, bârfi

a *scutura* (pe cineva) **de bani** sau **a** *scutura* **buzunarele** (ori **punga**) **cuiva** (fam.) = a lua toţi banii cuiva prin mijloace necinstitie; a jecmăni, a prăda (pe cineva); (tranz.) **a** *scutura* **mâna cuiva** = a strânge (cu putere) mâna cuiva scuturând-o; (tranz.) **a-l** *scutura* **frigurile** = a fi bolnav de friguri, a avea frisoane

scuzele **mele** = expresie prin care cineva îşi cere iertare; pardon!; **a cere** (sau **a prezenta, a exprima**) *scuze* = a cere iertare; a-şi exprima părerea de rău prin vorbe de iertare, de regret; **a primi** (de la cineva) *scuze* (sau *scuzele* **cuiva**) = a accepta argumentele prin care cineva se dezvinovăţeşte; a ierta greşeala comisă de acesta

de bună *seamă* = fără îndoială; desigur, aşa e; **mai cu** *seamă* = mai ales, îndeosebi; **a-şi da** *seama* = a se lămuri, a pricepe; **a lua** *seama* (sau *seamă* = a gândi adânc, a fi atent; a supraveghea, a păzi; a observa ceva, a remarca; a se lămuri, a înţelege; (pop.) **a-şi lua** *seama* = a se răzgândi; **pe** *seama* (cuiva) = în folosul sau interesul cuiva; în sarcina (cuiva), asupra (cuiva); **a lăsa pe** (sau **în**) *seama* **cuiva** sau **a da pe** (sau **în**) *seamă* (sau **în** *seama* **cuiva**) = a lăsa în paza, în grija, în posesia cuiva; **a ţine** *seama* (sau, rar, **seamă**) **de cineva** (sau **de ceva**) = a lua în consideraţie, a avea în vedere pe cineva (sau ceva); **de-o** *seamă* (cu cineva) sau **de** *seama* **cuiva** = de aceeaşi vârstă (cu cineva); în aceeaşi categorie socială (cu cineva); **a şti** *seama* (la ceva) = a cunoaşte cum să procedeze; a şti care este situaţia; **a-i face** (cuiva) *seama* = a omorî, a ucide (pe cineva); **a-şi face** (**singur**) *seama* (sau, rar, *seamă*) = a se sinucide; **a şti** *seama* = a cunoaşte o problemă, situaţia unui lucru, a unei afaceri; (loc. adj. şi adv.) **fără număr şi fără** *seamă* = în număr mare, mult; **peste** *seamă* = exagerat, peste măsură

fără de *seamăn* (loc. adj. şi adv.) = fără asemănare; **a nu** (**mai**) **avea** *seamăn* (**pe lume**) = fără pereche, unic, a nu avea asemănare

de cu *seară* (loc. adv.) = încă din timpul serii precedente; la începutul serii; **către** (sau **spre, înspre, pe**) *seară* = când se lasă seara, asupra serii; **bună** *seara* = formulă de salut, seara, la întâlnire sau la despărţire; **a da** (cuiva) **bună** *seara* sau **a-şi lua** (de la cineva) **bună** *seara* (sau *seara* **bună**) = a saluta (pe cineva) în timpul serii

a înghiţi în *sec* (substantivat) = a înghiţi fără a avea ceva în gură; a trebui să-şi înfrâneze o dorinţă; a-şi pune pofta-n cui; (loc. adj.) **de** *sec* = de post, care nu este de dulce; (loc. adv.) **în** *sec* = fără rost, în zadar

a *semăna* **cu cineva** (sau **cuiva**) **bucăţică ruptă** (sau **tăiată**) ori **a** *semăna*

Scanned with OKEN Scanner

ca două picături (de apă) = a semăna perfect cu cineva, a fi leit cu altul

pe*semne* (loc. adv.) = după cât se pare, după cât se vede, probabil; ***semn* bun** (sau **prost, rău**) = fapt căruia i se atribuie însuşirea de a prevesti ceva de bine sau de rău; **a avea *semne*** sau **a i se face *semn*** = a avea indicii în legătură cu o întâmplare viitoare; **a da *semn*** (sau ***semne***) **de viaţă** = a se manifesta, a-şi vădi existenţa, a da de ştire, a face să se audă despre sine; (loc. adv.) **în** (sau **ca**) ***semn* de** (sau **ca**)... = dând dovadă de..., ca probă că..., ca argument pentru...

din (chiar) *senin* (loc. adv.) = fără veste, pe neaşteptate, dintr-odată, fără motiv (vizibil)

fără *sens* (loc. adv.) = fără rost; la întâmplare; **într-un anumit *sens*** = privind lucrurile într-un anumit mod, dintr-un anumit unghi, sub un anumit raport; **în *sensul* cuiva** = din punctul de vedere al cuiva, potrivit părerilor cuiva; ***sens* unic** = restricţie de circulaţie a vehiculelor într-o singură direcţie pe arterele cu mare afluenţă; mers într-o singură direcţie

a avea *senzaţia* că = a i se părea că...; (loc. adj.) **de *senzaţie*** = senzaţional, extraordinar; **a face *senzaţie*** = a produce o impresie foarte puternică, a face vâlvă, a produce un efect deosebit

***separaţia* puterilor** = principiu care susţine că puterea legislativă, puterea executivă şi puterea judecătorească dintr-un stat pot şi trebuie să acţioneze independent una de alta, având o anumită interdependenţă şi dreptul de control reciproc

de *serie* (loc. adj.) = (despre mărfuri, obiecte) fabricate după acelaşi tip; obişnuit, banal; (loc. adv.) **în *serie*** = în multe exemplare, după acelaşi tip, în număr mare; ***seria* zero** = primele cantităţi dintr-un produs nou

cu (tot) *seriosul* (loc. adv.) = fără glumă, cu toată seriozitatea, cu toată convingerea; **a lua** (pe cineva sau ceva) **în *serios*** = a socoti o persoană vrednică de a fi luată în consideraţie; de a-i acorda toată atenţia

cu *seriozitate* sau **cu toată *seriozitatea*** (loc. adv.) = temeinic, cu mare atenţie; dinadins, cu convingere; cu gravitate, cu pătrundere, cu ton profund

a fi (sau **a se pune**) **în *serviciul* cuiva** (sau **a ceva**) = a servi unei persoane (sau unei cauze, idei) din convingere; **a face un prost** (sau **un rău**) ***serviciu* cuiva** = a face cuiva un rău (fără voie); ***serviciu* militar** = stagiu la care sunt obligaţi, prin lege, cetăţenii unui stat pentru a se instrui din punct de vedere militar în rândurile forţelor armate; ***serviciu* comandat** = însărcinare, atribuţie, misiune specială încredinţată cuiva spre executare; ***serviciu* divin** (sau **religios**) = slujbă religioasă; **a intra în *serviciu*** = a se angaja, a deveni angajat

***sesiune* de examene** = perioadă de timp în cursul căreia se ţin examenele

cu *sete* (loc. adv.) = cu pasiune, cu nesaţ; (p. ext.) tare, cu violenţă, îndesat, cu putere

a trăi din *seul* său = a trăi numai din avutul său, din ce a agonisit el însuşi; **a face** (sau **a prinde**) ***seu*** = a se îmbogăţi; a se înjgheba; **a pune** (sau **a prinde** etc.) ***seu*** = a se înzdrăveni, a se îngrăşa; a începe să aibă o stare materială mulţumitoare; **a avea *seu* la rărunchi** = a avea agoniseală; a fi bogat; a-i merge bine

***sexul* tare** (sau **viril**) = bărbaţii; ***sexul* slab** (sau **frumos**) = femeile

a nu avea nici un *sfanţ* = a nu avea bani, a fi lefter

Scanned with OKEN Scanner

a da sfară (fum înecăcios de la lumânări, de la seu ars) (sau , rar, **în sat, în mahala**) = a răspândi o veste, a da de ştire

a-şi *sfărâma* capul (sau **mintea**) = a depune eforturi deosebite, a se frământa pentru ceva

sfânta* slujbă** = liturghia; **locurile *sfinte = ţinuturile menţionate în textele religioase ca fiind acelea unde a trăit şi a propovăduit Iisus Hristos; ***Sfântul* Mormânt** = mormântul în care a fost îngropat Iisus Hristos; ***sfânta sfintelor*** = sanctuarul vechiului templu din Ierusalim; **a-l vedea** (pe cineva) ***sfântul*** = a o păţi, a da de belea; a da peste un noroc neaşteptat; **a-l uita** (pe cineva) ***sfântul*** = se spune despre o persoană care zăboveşte undeva prea mult şi fără spor; **ferit-a *sfântul*!** = nicidecum, în nici un caz; **până la Dumnezeu te mănâncă *sfinţii*** = până să ajungi la cei mari cu o jalbă, cei mici îţi pun multe piedici; **a-l fura** (pe cineva) ***sfinţii*** = a adormi, a aţipi; a muri; **a-i ieşi** (cuiva) **un *sfânt* din gură** = a spune o vorbă înţeleaptă, potrivită momentului; a vorbi bine, drept; **a sta (ca un) *sfânt*** = a sta nemişcat; (despre copii) a fi foarte cuminte; **a se închina la *sfinţi*** sau **a se ruga de toţi *sfinţii*** = a fi nevoit să ajungă cu rezolvarea unei chestiuni în mai multe locuri sau la mai mulţi demnitari; **la *sfântu*-aşteaptă** = niciodată

a-i *sfârâi* cuiva inima = a se zbate, a suferi (de dor, de dragoste etc.); a fi stăpânit de un sentiment puternic (şi neîmpărtăşit); **a-i *sfârâi*** (cuiva) **călcâiele** (după cineva sau ceva) = a fugi foarte repede; a dori ceva cu pasiune

a *sfârşi* cu ceva (intranz.) = a nu mai vorbi despre ceva; a nu mai vrea să ştie de ceva; **a *sfârşi* cu cineva** = a întrerupe relaţiile cu cineva; a se supăra pe cineva

fără *sfârşit* (loc. adj.) = care n-are capăt; ceva care parcă nu se mai sfârşeşte niciodată; (loc. adv.) **în *sfârşit*** = în cele din urmă, în final; **a face** (sau **a pune**) ***sfârşit*** = a termina, a pune capăt, a face să înceteze; **a lua *sfârşit*** = a se termina, a se isprăvi; **a-şi da *sfârşitul*** (sau **obştescul *sfârşit***) = a muri

a *sfâşia* (sau, refl., **a i se *sfâşia***) **cuiva inima** = a produce sau a avea o mare durere în suflet

pe *sfert* (sau **pe trei *sferturi***) (loc. adv.) = (cam) cât a patra parte (sau cât trei părţi) dintr-un întreg; **trei *sferturi*** = poziţie intermediară a capului între poziţia din faţă şi cea din profil

a întinde *sfoara* (**prea tare** sau **prea mult**) = a forţa nota, lucrurile; a exagera în ceva; **a trage pe cineva pe *sfoară*** = a înşela, a păcăli (pe cineva) la socoteli; **a trage *sforile*** = a unelti pe ascuns, cu abilitate; **a da *sfoară* în ţară** = a da sfară; a da zvon, ştire; **tras cu *sfoara*** = drept, aliniat; ***sfoară* de moşie** = moşioară, bucată de pământ mai mică decât o moşie

a fi *sigur* (de ceva sau de cineva) = a se baza, a avea deplină încredere (în cineva sau în ceva); **a fi *sigur* de sine** (sau **de el**) = a fi conştient de puterile, de convingerile şi de valoarea sa; (fam.) **a lua** (pe cineva) **la *sigur*** = a ataca (pe cineva) cu dovezi incontestabile fără a-i da posibilitatea de a se eschiva; **a merge** (sau **a se duce**) **la *sigur*** = a merge direct la ţintă, fără risc; a nu da greş; **a pune** (ceva sau pe cineva) **la loc *sigur*** = a ascunde sau a pune (pe cineva sau ceva) la loc ferit de primejdie; (fam.) **mai mult ca** (sau **decât**) ***sigur*** = fără nici un fel de îndoială

Scanned with OKEN Scanner

cu *siguranţă* (loc. adv.) = sigur, fără dubii; cu încredere, cu hotărâre; **ac de *siguranţă*** = ac prevăzut cu o închizătoare care îi acoperă vârful, pentru a evita înţepătura sau pentru a nu se desprinde din locul în care a fost înfipt

în (sau, rar, **cu**, înv. **de**) ***silă*** (loc. adv.) = fără interes, fără tragere de inimă, din obligaţie; (loc. adj. şi adv.) **cu** (**de-a**) ***sila*** ori **în** (sau **de**, **cu**) ***silă*** = fără voie, în mod forţat; (loc. adv.) **de *silă***, **de milă** = vrând-nevrând; de voie, de nevoie; fiind obligat sau nevoit să...; (loc. vb.) (înv. şi reg.) **a face** (cuiva) ***silă*** = a sili, a forţa (pe cineva); (înv. şi reg.) **a-şi face *silă*** = a se strădui, a face efort să...

a se *sili* într-o părere (refl., reg.) = a se gândi în mod permanent la ceva; a avea o idee fixă

a-şi da *silinţa* (sau **toată *silinţa*** ori **toate *silinţele***) (loc. vb.) = a se sili; a izbuti cu efort susţinut

muncă *silnică* = pedeapsă judiciară grea, care se aplică pentru fapte penale grave şi care constă în închisoare şi muncă forţată

a face *siluetă* (fam.) = a slăbi, a deveni zvelt

a fi (sau **a intra**, **a se tocmi** etc.) **slugă fără *simbrie*** = a munci, a istovi pentru cineva fără a fi plătit

***simplu* ca bună ziua** (fam.) = foarte clar, simplu, pe înţelesul oricui; ***simplu* muritor** = om obişnuit

organe de *simţ* = organe periferice ale percepţiei senzoriale; ***simţ* moral** = facultatea de a deosebi binele de rău; ***simţ* practic** = îndemânare de a înţelege realitatea înconjurătoare şi de a rezolva diversele probleme legate de ea

a se *simţi* în stare (de ceva sau să facă ceva) = a se şti, a se socoti, a se crede capabil de a face ceva; **a *simţi* lipsa** (cuiva sau a ceva) = a suferi pentru că cineva drag nu se află în preajmă; **a *simţi* nevoia să...** = a dori să...; (refl.) **a se *simţi* la** (sau **în**) **largul lui** sau (**ca**) **acasă** (**la el**) = a se simţi bine într-un loc; a nu fi stânjenit de nimic; a fi familiarizat cu ceva; a-i fi plăcut între oameni şi lucruri cunoscute

fără *simţire* (loc. adj.) = fără cunoştinţă; leşinat; **a-şi pierde *simţirea*** (sau ***simţirile***) = a leşina; **a-şi veni în *simţire*** (sau **în *simţiri***) = a-şi reveni din leşin, a-şi recăpăta cunoştinţa; a-şi veni în fire; a-şi recăpăta stăpânirea de sine

de la *sine* = prin propriile forţe, prin voinţa sa, fără ajutor străin, din proprie iniţiativă; (substantivat) **în *sinea* mea** (sau **a ta** etc.) = în gând, în propria gândire, conştiinţă

a ploua ca prin *sită* = a ploua mărunt şi des; **a vedea** (sau **a zări**) **ca prin *sită*** = a vedea înceţoşat, ca printr-o pânză; **a trece** (pe cineva sau ceva) **prin *sită*** = a examina pe cineva sau ceva în amănunţime şi în mod critic

a fi la înălţimea *situaţiei* = a corespunde pe deplin unei misiuni încredinţate; a fi apt pentru ceva; **a te pune în *situaţia* cuiva** = a încerca să te afli în situaţia cuiva, pentru a-ţi da seama cum ar reacţiona într-un anumit caz; **a fi stăpân** (sau **călare**) **pe *situaţie*** = a şti să se descurce într-o chestiune dificilă, a domina o situaţie grea; ***situaţie*-limită** = situaţie excepţională, aparent fără ieşire, fără rezolvare, care impune luarea unei hotărâri radicale; **a-i face cuiva o *situaţie*** = a ajuta pe cineva să ajungă la o stare morală şi materială bună

***slab* de fire** (sau, rar, **de caracter**, **de inimă**, **de duh**) = fără voinţă, uşor influenţabil; ***slab* de înger** = fricos, care se pierde uşor, lipsit de energie

Scanned with OKEN Scanner

morală; *slabă* **nădejde!** = puţine şanse de reuşită, puţin probabil

slavă **Domnului** sau *slavă* **Ţie, Doamne!** = exclamaţie prin care cineva îşi exprimă satisfacţia şi bucuria pentru reuşita unui lucru; **a ridica casa în** *slavă* = a face zgomot, tărăboi

e *slobod* = e îngăduit, e permis; **a avea mâna** *slobodă* = a fi generos, cu dare de mână; **cu inima** *slobodă* = liniştit, împăcat; **a rămâne pe voia** *slobodă* **a cuiva** sau **a ceva** = a fi la dispoziţia cuiva sau a ceva; **a fi** *slobod* **la** (sau **de**) **gură** = a vorbi vrute şi nevrute şi fără sfială, depăşind limitele bunei-cuviinţe; **a da** (cuiva) **frâu** *slobod* = a da (cuiva) libertate, să facă tot ce vrea; **cu** *sloboda* = fără bagaj, fără încărcătură, fără greutate

a nu-l *slobozi* (pe cineva) **inima să...** = a nu se îndura să facă un lucru

a-i trece (cuiva) **un** *sloi* **(de gheaţă) prin inimă** (sau **pe spinare**, rar, **peste obraz**) = a-l trece (pe cineva) fiorii (de spaimă, de emoţie)

sluga **dumitale** (sau **dumneavoastră**) (înv.) = formulă de salut la întâlnire sau la despărţire

de *slugărească* (loc. adj.) = bun pentru a fi slugă; bun de dârvală, de folosit la toate

a face (sau **a sta**) *sluj* = (despre câini sau despre alte animale) a se ridica în două labe; (fig., despre oameni) a avea o atitudine linguşitoare, slugarnică; a se ploconi, a se umili; **a fi** (sau **a se pune**) **în** *slujba* **cuiva** (sau **a ceva**) = a servi interesele cuiva; a susţine cauza cuiva, a ţine cu el şi a-l apăra; (înv.) **a-i fi cuiva de** *slujbă* = a-i fi cuiva de folos

fără *sminteală* (loc. adv.) = negreşit; în mod absolut; **a da** (pe cineva) **de** *sminteală* = a da (pe cineva) de gol; a face (pe cineva) de râs

a *sminti* (pe cineva) **în bătaie** (tranz.) = a bate măr (pe cineva)

a-şi *smulge* **părul** (**din cap**) sau **a-şi** *smulge* **barba** = a fi foarte supărat; a-şi manifesta durerea sau desperarea foarte puternic; **a** *smulge* (pe cineva) **din ghearele morţii** = a salva (pe cineva) de la moarte

sub (sau **pe sub**) *soare* (loc. adv.) = în lume, pe pământ; (fam.) **(a fi)** *soare* **cu dinţi** = (a fi) foarte frig pe vreme senină; **(a fi) rupt din** *soare* = (a fi) foarte frumos, fără seamăn; (în basme) **la** *soare* **te poţi uita, dar la dânsa** (sau **la dânsul**) **ba** = se spune despre o persoană excepţional de frumoasă; **a se uita** (la cineva) **ca la** *soare* = a se uita (la cineva) cu foarte multă dragoste; a iubi foarte mult (pe cineva); **a i se pune** (cuiva) *soarele* **drept inimă** = a i se face foame; (compuse) (pop.) *soare*-**răsare** = răsărit, est, orient; (p. ext.) vremea când răsare soarele; *soare*-**apune** (sau **-scapătă**) = apus, vest, occident; (p. ext.) vremea când apune soarele; (loc. adv.) **cu** *soare* = cât mai este soare, lumină

în *societate* = între oameni, în lume

a face (sau **a da cuiva**) *socoteala* = a plăti cuiva ceea ce are de primit; **pe** *socoteala* **mea** (sau **a ta** etc.) = pe cheltuiala mea, a ta etc.; **a-şi greşi** *socotelile* = a nu izbuti, a nu realiza ceea ce a gândit; a se înşela în aşteptări; **a ieşi la** *socoteală* (cu ceva sau cu cineva) = a reuşi într-o afacere bine gândită, cu o rezolvare convenabilă; **a pune** (ceva) **la** *socoteală* = a lua (ceva) în consideraţie; **a pune** (ceva) **în** *socoteala* **cuiva** = a pune pe cineva să plătească nişte daune; a imputa (cuiva) ceva; **a-i veni** (cuiva) **la** *socoteală* = a-i conveni ceva; a-i fi (ceva) pe plac; (pop.) **a-şi da cu**

Scanned with OKEN Scanner

socoteala **(că)...** = a fi de părere că..., a crede că... ; **a ţine *socoteală* de...** = a lua în considerare, a avea în vedere ; **pe *socoteala* cuiva** = în legătură cu cineva ; pe seama cuiva ; (loc. adj. şi adv.) **cu** (sau **fără**) ***socoteală*** = cu (sau fără) motiv, pricină ; (ne)chibzuit

de *soi* (loc. adj.) = ales, de bună calitate

a-şi da *solia* (înv.) = a-şi îndeplini însărcinarea de sol, trimis ; a spune ce a avut de spus

somnul **de veci** (sau **lung, veşnic**) = moartea ; **a dormi *somnul* iepurelui** = a dormi uşor, iepureşte ; **a trage un (pui) de *somn*** = a dormi (puţin şi bine) ; **a-l fura** (pe cineva) ***somnul*** = a aţipi ; ***somn* uşor !** = se doreşte cuiva care se culcă ; **a-l păli** (sau **a-l toropi**) pe cineva ***somnul*** sau **a pica** (sau **a nu mai putea**) **de *somn*** = a nu mai putea rezista nevoii de a dormi ; a fi foarte obosit

***soră* bună** = soră care are ambii părinţi comuni cu a fraţilor ; (reg.) ***soră* de scoarţă** = fiică din altă căsătorie a unuia dintre soţii recăsătoriţi, considerată în raport cu copilul sau copiii celuilalt soţ ; ***soră* de lapte** = fată care a supt o dată cu alt copil de la aceeaşi femeie, considerată în raport cu acel copil ; (loc. adj.) ***soră* cu moartea** = mare, grozav, foarte mare ; (compus) ***sora*-soarelui** = floarea-soarelui

a *sorbi* (pe cineva) **într-o lingură** (sau **într-un pahar**) **de apă** = se spune când cineva se uită cu mult drag la altcineva ; se spune când cineva îşi manifestă antipatia faţă de altcineva ; **a *sorbi* cuvintele** (sau **vorbele, scrisul** etc.) **cuiva** = a asculta sau a citi cu mare atenţie şi interes pe cineva sau ceva

(pe) la *soroace* (loc. adv.) = la zile mari, rar ; **a sfinţi *sorocul*** = a respecta cu stricteţe un termen de plată ; a-şi plăti datoria la timp ; **a i se împlini** (cuiva sau la ceva) ***sorocul*** = a-i veni timpul să moară, a ajunge la sfârşitul existenţei, a înceta să mai existe ; (p. ext.) a muri

a trage la *sorţi* = a hotărî prin sorţi o împărţeală, un câştig etc. ; a participa, ca parte interesată, la o alegere prin sorţi ; (în vechiul sistem de recrutare) a recruta pentru îndeplinirea serviciului militar prin sistemul sorţilor ; **a cădea** (sau **a ieşi**) **la *sorţi*** = a fi ales sau desemnat prin sorţi ; **a se alege *sorţii*** = a se ajunge la un rezultat, a se clarifica o situaţie ; ***sorţi* de izbândă** = posibilităţi de reuşită ; şansă

pe *sosite* (loc. adv.) = aproape de sosire, pe punctul de a ajunge ; **a-i *sosi*** (cuiva) **ceasul** (sau **veleatul**) = a-i veni timpul să moară

bob *sositor* = bob (folosit în ghicitul cu bobii), care cade stingher în partea dreaptă a ciurului şi care este socotit că prevesteşte sosirea cuiva ; (p. ext.) musafir care soseşte pe neaşteptate

cu (sau **fără**) ***soţ*** (loc. adj. şi adv.) = cu (sau fără) pereche, par (sau impar), în număr pereche (sau nepereche)

de *spaimă* (loc. adj. şi adv.) = îngrozitor, înfiorător ; (loc. vb.) **a băga *spaima*** (în cineva) = a înspăimânta, a înfricoşa zdravăn (pe cineva) ; **a da *spaima* în cineva** = a se înfricoşa, a se înspăimânta ; **a trăi cu *spaima*-n sân** = a avea mereu în suflet frică ; a trăi continuu cu frică ; **a trage o *spaimă*** = a trece printr-o mare sperietură

(e un) *spanac* (fam.) = e un fleac, un lucru de nimic, fără importanţă ; ***spanac* !** = fleacuri !

a se *sparge* în capul cuiva = se spune despre o persoană nevinovată care

Scanned with OKEN Scanner

trebuie să suporte consecinţele unei fapte rele săvârşită de altcineva; **a *sparge* frontul** = a pătrunde forţat în liniile inamicului; (tranz.) **pe unde şi-a *spart* dracul opincile** = în locuri foarte îndepărtate; la dracu-n praznic; **a *sparge* cuiva casa** = a contribui efectiv la destrămarea căsniciei cuiva

a ajunge la *spartul* târgului (sau **iar-marocului**) = a ajunge undeva prea târziu, când treburile sunt pe sfârşite

(a fi) mână *spartă* = (a fi) risipitor, cheltuitor; **a mânca de parcă ar fi *spart*** = se spune despre o persoană care mănâncă mult şi cu lăcomie

lat în *spete* (loc. adj.) = spătos, voinic, cu umerii largi

în (sau **pe**) ***spate*** (loc. adj.) = pe umeri sau pe partea dorsală; în spinare; **pe *spate*** = culcat cu faţa în sus; de la ceafă până la şezut; **din** (sau **la, pe la, în**) ***spate*** = în (sau din) urmă; **a întoarce** (cuiva) ***spatele*** = a nu mai vrea să mai ştie de cineva sau de ceva; a deveni impasibil, indiferent; **a-l strânge pe cineva în *spate*** = se spune când cineva îmbracă o haină prea mică; se spune când cuiva îi este foarte frig sau când este preocupat de o problemă foarte dificilă; **a nu şti nici cu *spatele*** = a nu avea habar de cineva sau de ceva; când cineva nu ştie (sau nu vrea să se afle că ştie) despre ceva; **a avea *spate*** (**tare**) = a avea sprijin, protecţie, proptele; **a da** (**un pahar cu băutură**) **pe *spate*** = a bea pe nerăsuflate, repede şi dintr-o dată; **a arunca ceva pe** (sau **în**) ***spatele*** **cuiva** = a da vina pe altcineva; (fam.) **mă doare în *spate*** = puţin îmi pasă, nu mă interesează, mă lasă indiferent;

a *spăla* pe cineva (**pe cap**) (tranz.) = a certa tare pe cineva, a-l ocărî; **a-şi *spăla* obrazul** = a scăpa de o ruşine rezolvând, de bine de rău, problema; a ieşi cu bine dintr-o încurcătură; (fam.) **iese la *spălat*** = se spune (în glumă) unui om care are un necaz minor; (refl.) ***spală*-te** (sau ***spălaţi*-vă**) sau **să se *spele* pe cap** = descurcă-te (sau descurcaţi-vă) cu propriile puteri

mare *spătar* = rang boieresc, comandant general al armatei în lipsa domnului

***spătăria* cea mică** = camera de lucru a domnului

a tăia şi a *spânzura* (absol.) = se spune despre o persoană care abuzează de funcţia, de puterea sa, comiţând abuzuri, fărădelegi; (fam.) **a *spânzura*** (cuiva) **lingurile la brâu** (sau **de gât**) = a pedepsi pe cel care vine târziu la masă, nedându-i de mâncare

în *special* (loc. adv.) = îndeosebi, mai ales; în speţă; în mod particular

de *specialitate* (loc. adv.) = care aparţine unui domeniu; (despre oameni) specialist într-un domeniu

a se da în *spectacol* = a se face de râs; a se comporta nedemn

în *speranţa* că... = având încredere că..., nădăjduind că...

se *sperie* şi de umbra lui (refl.) = se spune despre o fiinţă foarte fricoasă; **a-şi *speria*** (sau **a-i *speria* cuiva**) **somnul** = a nu mai putea adormi; a-i fugi somnul; (loc. adj. şi adv.) **de *speriat*** = uimitor, extraordinar, ieşit din comun

a băga (pe cineva) **în *sperieţi*** (sau **în toţi *sperieţii***) (loc. adv.) = a speria tare (pe cineva); a înspăimânta (pe cineva)

a trage o *sperietură* = a trece printr-o mare spaimă; a-l înfricoşa ceva pe moment

în *speţă* (loc. adv.) = în cazul dat, în cazul de faţă

a trăi pe *spezele* cuiva = a trăi pe spinarea altuia, din avutul altuia

Scanned with OKEN Scanner

a da în *spic*, **a face *spic*** = (despre plante) a începe să se maturizeze; a ajunge în faza de dezvoltare, când apare spicul

a sta (sau **a şedea**) **pe** (sau **ca pe**) ***spini*** = a fi nerăbdător, neliniştit; **a fi** (sau **a sta**) **ca un *spin* în ochii** (sau **în inima, în coasta**) **cuiva** = a incomoda (pe cineva), a nu fi agreat (de cineva), a constitui o prezenţă neplăcută (cuiva); a fi (cuiva) antipatic

a cădea în *spinarea* cuiva = a cădea în grija sau în sarcina cuiva; **a trăi pe *spinarea* cuiva** = a trăi ca un parazit, din agoniseala altuia

(om) de (sau **cu**) ***spirit*** = om inteligent, ager la minte, spiritual, cu umor; ***spirit* universal** (sau **enciclopedic**) = persoană care posedă cunoştinţe solide în mai multe domenii; (loc. prep.) **în *spiritul...*** = în lumina..., în concordanţă cu...

bomboane *spirtoase* = bomboane fabricate cu esenţă de mentă

***spiţa* neamului** = arbore genealogic

fără *splină* (loc. adj.) = (despre animale) rezistent la fugă, care nu oboseşte; (despre oameni) care munceşte intens fără să obosească; **a i se pune cuiva *splina*** = a simţi dureri acute la splină din cauza fugii sau a mesrului prea repede şi mult

cu *spor* (loc. adj. şi adv.) = spornic, cu mare randament; **fără *spor*** = puţin, încet, fără randament; **a avea *spor*** = a produce mult şi bun în puţin timp; ***spor* la lucru!** = urare adresată unui om care munceşte sau care merge la lucru

a încreţi (sau **a încrunta**) ***sprâncenele*** = a fi nemulţumit (de ceva) sau posomorât; **a ridica *sprâncenele*** (sau **din *sprâncene***) = a privi mirat, a arăta surprindere, nedumerire sau nemulţumire; **a alege pe** (sau **după**) ***sprânceană*** = a alege ce e mai valoros, ce e mai bun; **a fi cu ochi şi cu *sprâncene*** = a fi prea bătător la ochi, a fi prea exagerat, prea evident (pentru a putea fi tăgăduit sau ascuns)

călătorie *sprâncenată*! (ir.) = care arată lipsă de regret la plecarea cuiva

***spre* pildă** = de exemplu, de pildă

***sprinten* la minte** = ager, inteligent, rapid la minte

a *spuma* de furie (sau **de ciudă**) = a fi foarte supărat, a fi negru de mânie

a face *spumă* (sau ***spume***) **la gură** = a se înfuria foarte rău, a face scandal, gălăgie

a *spumega* de furie (sau **de mânie**) = a fi foarte furios

stai* că trag!** = strigă santinela din post, somând pe cel ce se apropie (riscând să fie împuşcat dacă nu stă pe loc); **a *sta* ţintuit** (sau **nemişcat**) **pe loc** = a nu face nici o mişcare, a sta ţeapăn; **a nu-i mai *sta (cuiva) **gura** = a vorbi într-una, a nu mai tăcea; ***stai* să-ţi spun** (sau **să vezi**) = ai răbdare să-ţi spun, lasă-mă să-ţi spun, aşteaptă; ***stai* puţin** (sau **un pic**, **cu binişorul** etc.) = ai puţină răbdare, nu te grăbi, aşteaptă; **a nu (putea) *sta* locului** (sau **pe loc**) = a nu avea astâmpăr, a fugi de ici-colo; **a *sta* pe loc** = a sta într-un loc; a stagna, a nu progresa; a vegeta; ***stai* binişor!** = şezi liniştit! astâmpără-te! fii cuminte!; **ce (mai) *stai*?** = ce (mai) aştepţi? ce (mai) doreşti?; ***stă* ce *stă* şi...** = aşteaptă cât aşteaptă şi...; **a *sta* la** (sau **pe locul**) **său** = a nu părăsi locul; a fi modest, rezervat; **a *sta* înaintea cuiva** sau **a-i *sta*** (cuiva) **înainte** (sau **în faţă**) = a sta aproape de cineva şi a aştepta porunci; a înfrunta (pe cineva); a sluji, a fi la dispoziţia cuiva; **a-i *sta* cuiva în cale** (sau **în drum**) ori **a *sta* în calea** (sau

Scanned with OKEN Scanner

în drumul) cuiva = a ieşi în calea cuiva, împiedicându-l să înainteze; a stingheri (pe cineva) într-o acţiune; **a *sta* la baza unui lucru** = a constitui baza, temelia unui lucru; **a *sta* de faţă** = a asista; **a *sta* în faţa cuiva** = (despre sarcini, greutăţi etc.) ar trebui să fie realizat, rezolvat de cineva; **a *sta* în umbră** = a fi modest, retras; a nu se implica; a pândi dintr-un loc ascuns; **a *sta* deoparte** = a sta la o oarecare distanţă de...; a se ţine în rezervă; **a-i *sta*** (cuiva) **în coaste** (ori **în coastă**) sau **ca un ghimpe în coaste** (sau **în inimă, în ochi**) = a stingheri (pe cineva) în acţiunile sale; a constituit o permanentă ameninţare (pentru cineva); (fam.) **a-i *sta*** (cuiva) **sub nas** = a fi în imediata apropiere a cuiva; a fi mereu la îndemâna cuiva; **a-i *sta*** (cuiva) **pe limbă** = se spune despre o persoană care este pe punctul de a-şi aminti un termen; despre cineva care este gata să spună ceva ce n-ar trebui să spună; **a-i *sta*** (cuiva) **pe inimă** = (despre gânduri, preocupări) a fi chinuit de o grijă mare; a fi neliniştit de un gând; **a *sta*** (**piatră**) **pe capul cuiva** sau **a-i *sta*** (cuiva) **pe cap** = a incomoda, a agasa (pe cineva); a-l stingheri din treburi; **a-i *sta*** (cuiva) **capul unde-i *stau* picioarele** (sau **tălpile**) = a fi decapitat; (loc. vb.) **a *sta* grămadă** (sau **roi**) = a se înghesui, a se îmbulzi; **a *sta* piatră** (sau **ţeapăn, înfipt în pământ**) = a se ţine drept şi nemişcat; **a *sta* cu mâinile în sân** (sau **încrucişate, la brâu, cu braţele încrucişate**) = a sta inactiv; a nu lua nici o măsură, a nu întreprinde nimic, a nu interveni; **a *sta* cu dinţii la stele** = a răbda de foame; a fi foarte sărac; **a *sta* cu ochii pe cineva** = a suspecta, a păzi, a supraveghea pe cineva; **a *sta* în pat** = a zăcea (de o boală), a trândăvi); **a *sta*** (**ca**) **pe ace** (sau **spini, ghimpi, jar, foc** etc.) = a fi neliniştit, nerăbdător, agitat; ***stai* jos!** = se spune când inviţi pe cineva să ia loc; **a *sta* la masă** = a mânca; **a *sta* ca o găină** (sau **curcă**) **plouată** = a fi pleoştit, fără chef, amărât; **a *sta* în picioare** = a rezista, a nu se da bătut; (loc. vb.) **a *sta* împotrivă** (sau **împotriva cuiva**) sau **a-i *sta* cuiva împotrivă** = a înfrunta (pe cineva); a nu fi de acord cu el; **a *sta* pavăză** = a apăra pe cineva sau ceva; **a *sta*** (**de cineva**) **să...** = a stărui pe lângă cineva cu o problemă; a-i bate (cuiva) capul să...; **a-i *sta*** (cuiva ceva) **în minte** sau **în cap** = a-l preocupa ceva; **a *sta*** (ceva) **în firea** (cuiva) = (apucături, calităţi) se spune despre felul de a fi al cuiva; **a-i *sta*** (cuiva) **în putinţă**, a-i fi cuiva (ceva) **cu putinţă** = a-i fi cuiva (ceva) posibil; **a-i *sta* cuiva bine** (sau **rău**) = a (nu) fi aşa cum se cuvine; a-i veni bine (sau rău); (loc. vb.) **a *sta* de** (sau, rar, **la**) **vorbă** (sau **la taifas, taclale, poveşti** etc.) (cu cineva) = a discuta cu cineva; (p. ext.) a tăifăsui puţin cu cineva despre diverse lucruri; **a *sta* la sfat** (sau **la sfaturi**) **cu cineva** = a se sfătui cu cineva; a sta de vorbă cu cineva; **a *sta*** (**dus, pierdut**) **pe gânduri** = a fi adâncit în gânduri, a fi preocupat de ceva); **a *sta* pe gânduri** = a şovăi, a ezita; **a *sta* la îndoială** (sau **în cumpănă**) = a ezita înainte de a lua o hotărâre; a se îndoi de ceva, de cineva; **a *sta* de pază** (sau **de strajă**) sau ***a sta* strajă** = a păzi, a supraveghea; **a *sta* la** (sau **de**) **pândă** = a pândi; **a *sta* la tocmeală** = a se tocmi, a se târgui, a negocia

a *stabili* legătura (sau **legături**) cu cineva = a lua legătura şi a comunica,

a fixa începutul unei acţiuni (cu cineva)

a se da în *stambă* (fam.) = a-şi arăta proasta creştere (fără să vrea); a se face de râs

a rămâne (sau **a sta, a fi** etc.) **(ca o) *stană* (de piatră)** = a rămâne încremenit, nemişcat

a fi în *stare* să... = a fi capabil să..., a putea să...; (pop.) **a nu avea *stare*** sau **a nu-l mai prinde *starea*** = a nu avea astâmpăr, a fi nerăbdător, a nu avea odihnă, a-l preocupa ceva; (loc. adj.) **cu *stare*** = bogat, cu avere

a se prezenta la *start* sau **a lua *startul*** = a lua parte la o întrecere sportivă; a pleca din start, de la început

de *stat* (loc. adj.) = statal; care vine de la stat; condus şi controlat de stat; care se referă la stat; **un *stat* de om** = măsură pentru înălţime (egală cu lungimea obişnuită a unui om)

simţ *static* = simţ care orientează asupra poziţiei corpului şi a părţilor lui în rapaus, datorită impresiilor care vin de la muşchi, tendoane şi articulaţii

a pune pânza în *stative* cu cineva = a se asocia, întovărăşi cu cineva

a ridica cuiva o *statuie* (ir. sau prin exagerare) = a-şi arăta recunoştinţa faţă de un binefăcător; a aduce (cuiva) laude (meritate sau nemeritate)

fără *stavilă* (loc. adv.) = liber, fără piedici; **a pune *stavilă* gurii** = a impune tăcere; a se reţine de a vorbi (într-o chestiune)

(a fi) fără *stăpân* = (a fi) liber; a acţiona după bunul plac; (a fi) fără rost, fără căpătâi; **a fi *stăpân* pe situaţie** = a domina o situaţie; a fi sigur într-o împrejurare (grea); **a fi stăpân pe sine** = a avea puterea de a-şi înfrâna anumite porniri, pasiuni; a nu-şi pierde cumpătul, a se stăpâni; **a fi *stăpân* pe soarta** (sau **pe viaţa** etc.) **sa** = a-şi făuri singur soarta, a dispune de sine cum vrea

a *stăpâni* o limbă (străină) = a vorbi curent şi corect o limbă (străină)

a avea *stăpânire* asupra cuiva = a avea autoritate, ascendent moral asupra cuiva; a conduce, a domina cu autoritate; ***stăpânire* de sine** = calm, sânge rece; cumpătare

cu *stăruinţă* (loc. adv.) = în mod insistent

de sine *stătător* (loc. adj.) = care nu depinde de nimeni sau de nimic; independent

***stâlp* de cafenea** = persoană care îşi petrece timpul (mai ales nopţile) prin cafenele, baruri etc.; (p. ext.) parazit social, om care nu munceşte şi trăieşte din avutul altuia

a închide lupul în *stână* = a aduce duşmani în casă; **a veni la spartul *stânii*** = a veni prea târziu

a ţine *stânga* = a merge pe partea stângă a unui drum; (fam.) **a trage** (sau **a face, a da**) **la *stânga*** = a fura; **de *stânga*** (loc. adj.) = partizan al unei politici radicale

cu *stângăcie* (loc. adv.) = stângaci, neîndemânatic

steaua* dimineţii** = luceafărul de dimineaţă; ***stea* cu coadă** = cometă; ***stea* căzătoare** = meteor; **a vedea *stele* verzi** = se spune când cineva primeşte în cap o lovitură puternică; **a crede în *steaua* sa** = a fi optimist, a avea încredere în propriile forţe; **a se naşte sub o *stea* norocoasă** (sau **rea**) = a avea (sau a nu avea) noroc; **vai de *steaua* mea!** (sau **a ta, a lui** etc.) = vai de mine (de tine etc.)!; ***stea* călăuzitoare** = idee, concepţie de bază în viaţă sau într-o acţiune care trebuie întreprinsă; **cântec de *stea = colind special pe care îl cântă copiii care umblă în sărbătoarea Crăciunului cu steaua; **a fi cu *stea* în frunte** =

Scanned with OKEN Scanner

(despre oameni) a se crede mai grozav, mai isteţ decât altul

steag* de domnie** = baston care are la capătul de sus un glob de argint şi o semilună, pe care, în perioada suzeranităţii otomane, îl primeau de la sultan, ca semn al domniei, domnii din ţările româneşti; (pop.) ***steag* de mire** = obiect asemănător cu un steag, făcut din mai multe fâşii de mătase şi împodobit cu panglici şi spice de grâu, pe care îl poartă un călăreţ în fruntea alaiului care merge să aducă mireasa la casa mirelui; **a duce *steagul = a fi în fruntea unei acţiuni, a avea comanda, iniţiativa; **a coborî *steagul*** = a se preda, a capitula, a renunţa la luptă; **a ţine sus** (sau **a înălţa**) ***steagul*** = a lupta cu vitejie, din răsputeri; a rezista în faţa duşmanului; **a ridica** (sau **a scoate**) ***steag* alb** = a se preda, a cere pace

a fi cu (sau **a avea**) ***sticleţi* (în cap)** sau **a-i cânta** (cuiva) ***sticleţii* (în cap)** = a avea idei trăsnite, toane; a fi ţicnit, nebun; **a-i scoate** (cuiva) ***sticleţii* din cap** = a cuminţi (pe cineva); a face pe cineva să renunţe la nişte idei, toane, capricii

greşeală de *stil* = greşeală (în exprimare şi în scris) care constă în abateri de la regulile sintactice sau în întrebuinţarea improprie a termenilor; (loc. adj.) **de *stil*** = executat după o anumită modă din trecut; (loc. adj. şi adv.) **în *stil* mare** = (conceput sau realizat) cu mijloace deosebite, mari, cu amploare; ***stil* nou** = metodă de socotire a timpului calendaristic după calendarul gregorian; ***stil* vechi** = metodă de socotire a timpului calendaristic după calendarul iulian

cu toată *stima* sau **cu *stimă*** = formulare care se întrebuinţează de obicei ca încheiere a unei scrisori

a *stoarce* (pe cineva) **de puteri** (sau **de vlagă**) = a slei de forţă fizică (pe cineva); a istovi de puteri; (fam.) **a-şi *stoarce* creierii** = a se gândi foarte adânc şi mult; a se frământa pentru a găsi o rezolvare a unei situaţii dificile; **a *stoarce* lacrimi** = a face pe cineva să plângă; (fig.) a impresiona, a pricinui supărare, necazuri cuiva

a nu avea pe cineva la *stomac* (fam.) = a-i fi cineva antipatic; a nu-l putea suferi; (fam.) **a-şi pune *stomacul* la cale** = a mânca atunci când este flămând, a-şi potoli foamea

omul de pe *stradă* = un trecător, un anonim (care reprezintă opinia publică); **a arunca** (pe cineva) **pe *stradă*** = a da (pe cineva) afară din casă; (p. ext.) a jecmăni (pe cineva) de tot avutul său, a-l lăsa muritor de foame

a face (sau **a ţine**) ***strajă*** sau **a fi** (ori **a sta, a se pune**) **de *strajă*** (loc. vb.) = a străjui, a păzi; **a-şi pune *strajă* gurii** (sau, rar, **ochilor**) = a se abţine de la vorbă sau de la privit

prin (sau **în**) ***străini*** (loc. adv.) = printre oameni necunoscuţi şi neprietenoşi, departe de casă, de locul natal

a se *strămuta* de aici (sau **din viaţă**) (refl.) = a muri; (tranz., fam.) **a *strămuta*** (cuiva) **fălcile** (sau **căprioriii**) = a lovi (pe cineva) cu putere peste maxilare; **a-şi *strămuta* fălcile** = a căsca mult şi tare

a sta (sau **a şedea**) ***strâmb* şi a judeca drept** = a recunoaşte adevărul; **a râde** (sau **a surâde, a zâmbi**) ***strâmb*** = a râde (sau a surâde etc.) nesincer, silit; **a privi** (sau **a se uita**) ***strâmb*** = a privi (sau a se uita) duşmănos, cu ură, cu invidie; **a călca *strâmb*** = a avea o comportare incorectă, imorală

a *strâmba* (cuiva) **gâtul** (fam.) = a suci (cuiva) gâtul; (p. ext.) a-l omorî;

Scanned with OKEN Scanner

a-şi *strâmba* gâtul (sau refl.), **a i se *strâmba* cuiva gâtul** = a ţine capul sau gâtul strâmb (pentru a putea privi într-o anumită direcţie); (refl.) **a se *strâmba* de râs** = a se prăpădi de râs, a râde ţinându-se cu mâinile de burtă, a râde cu mare poftă; a nu se mai putea ţine de râs; a hohoti de râs; (intranz) **a *strâmba* din nas** = a-şi manifesta nemulţumirea, dispreţul sau invidia printr-o mişcare caracteristică a muşchilor feţei

a fi la largul tău şi la *strâmtul* altuia = se spune cu ironie unei persoane care îşi ia libertăţi excesive în defavoarea altei persoane

a *strânge* cureaua = a economisi; a răbda de foame; (fig.) a sărăci din ce în ce mai mult; (refl.) **a i se *strânge* funia la par** = a ajunge într-o situaţie-limită, într-o situaţie dificilă (de pauperizare); **a-i *strânge*** (cuiva) **mâna** = a da mâna (cu cineva) la întâlnire, la despărţire sau pentru a-l felicita pentru ceva; **a *strânge*** (pe cineva) **cu uşa** (sau **în cleşte, în balamale, în pinteni**) = a sili (pe cineva) să facă ceva; a obliga (pe cineva) să recunoască ceva; **a-l *strânge*** pe (cineva) **în spate** (**de frig** sau **de frică**) = a provoca cuiva sau a simţi o senzaţie de frig sau de frică, de emoţie etc.; **a *strânge* şurubul** = a întrebuinţa mijloace dure de constrângere; a înăspri regimul de viaţă al cuiva; **a-şi *strânge* gura** = a se reţine; a tăcea din gură; **a(-şi) *strânge* buzele** (**pungă**) **sau** (intrenz.) **a *strânge* din buze** = a-şi închide gura şi a-şi încreţi buzele în semn de nemulţumire, de încăpăţânare, de neîncredere etc.; **a-şi *strânge* pumnii** = a-şi încleşta pumnii în semn de mânie (reţinută); **a-şi *strânge* fruntea** (sau **sprâncenele**) sau (intranz.) **a *strânge* din sprâncene** = a-şi încreţi fruntea (sau sprâncenele) din cauza îngândurării; a se încrunta, a se posomorî; (intranz.) **a *strânge* din ochi** = a închide pleoapele în semn de mare necaz, de ciudă sau din cauza unei lumini puternice; **cât a-i *strânge* din umeri** = a ridica (mişca) din umeri în semn de neştiinţă, dispreţ, nepăsare, neputinţă etc.; **a i se *strânge*** (sau **a-i *strânge*** cuiva) **inima** = a simţi sau a face pe cineva să simtă o emoţie puternică, o supărare, o întristare etc.; **a se *strânge* în sine** = a deveni tăcut, retras, puţin comunicativ; a se închide în sine; **a se *strânge*** (**acasă**) **de pe drumuri** = a reveni acasă din hoinăreală, a determina pe cineva să se apuce de treabă; a se cuminţi; (tranz.) **a nu-şi** (**mai**) ***strânge* picioarele** (**de pe drumuri**) = a fi haimana, a hoinări într-una; **l-a *strâns* Dumnezeu** (sau **moartea**) = a murit; (intanz.) **a *strânge* prin casă** (sau **prin odaie** etc.) = a deretica, a face curăţenie, ordine

(cu) *strângere* de inimă = cu teamă, durere, regret etc.

rânduri *strânse* = rânduri dese, compacte; **a fi *strâns* la mână** sau **a fi cu mâna *strânsă*** = a fi avar, zgârcit; a fi econom, cumpătat în cheltuieli; a chivernisi orice ban; **cu inima *strânsă*** = stăpânit de o emoţie puternică; cu teamă

de *strânsură* (loc. adj.) = de tot felul, de toate neamurile, soiurile, tipurile; mediocru, improvizat; **oaste de *strânsură*** = (în organizarea militară medievală a Moldovei) oaste formată din ţărani, târgoveţi, boieri cu slugile lor, care luptau alături de trupele regulate

a se *strica* căruţa în mijlocul drumului = a întâmpina greutăţi când încă eşti

departe de ţintă; **nu *strică*** (sau **n-ar *strica*) să...** = nu-i rău să..., n-ar face rău cel ce...; **ce *strică*?** = de ce să nu...? de ce ar fi rău să...?; **a-şi *strica* gura degeaba** = a vorbi în zadar, la pereţi; (refl.) **bea de *strică*** = bea mult, peste măsură; **a se *strica* de râs** = a râde cu hohote, zgomotos şi cu poftă

a *striga* catalogul = a face apelul nominal al elevilor

cu *strigări* (**înalte**) (loc. adv.) = cu voce tare, cu accente puternice

***strigător* la cer** = se spune despre ceva de o gravitate deosebită, care revoltă, indignează; despre ceva foarte evident

strop* cu** (sau **de**) ***strop (loc. adv.) = picătură cu picătură; puţin câte puţin; încetul cu încetul; **până la un *strop*** = până nu mai rămâne nimic; **nici un *strop*** = nimic

a *stropi* (ceva) **cu sudoare** (tranz.) = a munci din greu

a cânta (sau **a bate cuiva**) **în *strună*** (sau **în *struna* cuiva**) = a fi de aceeaşi părere cu cineva pentru a-i câştiga încrederea, simpatia, protecţia; a linguşi; a fi fals cu cineva; (adverbial) **a merge *strună*** = a merge totul bine; **a ţine** (pe cineva) **în *strună*** = a ţine (pe cineva) din scurt, a înfrâna pornirile urâte ale cuiva

(a avea) stomac de *struţ* = (a avea) stomac bun, puternic, care digeră foarte bine orice

a-şi face *studiile* = a parcurge diverse grade de învăţământ

a fi (**bogat**) **ca un *stup*** sau **a fi** (ori **a se face**) ***stup* de bani** = a fi sau a deveni foarte bogat, a aduna multă avere

***stupărit* pastoral** = sistem de practicare a apiculturii în timpul sezonului activ, care constă în transportarea stupilor în regiuni cu bază meliferă bogată, pentru ca albinele să culeagă permanent nectar şi polen

a-şi *stupi* sufletul (cu cineva) = a se chinui mult cu cineva nepriceput sau îndărătnic

a se afla (sau **a fi, a se pomeni**) ***sub* soare** = a trăi, a exista; **a muri *sub* cuţit** = a muri în timpul unei operaţii chirurgicale; (pop.) **sub *seară*** = pe înserate; **pe *sub* seară** = spre seară; ***sub* amiază** (sau **amiazăzi**) = aproape de miezul zilei; ***sub* ochii** (cuiva) = în prezenţa (cuiva); sub supravegherea cuiva; **a ţine** (sau **a păstra**) ***sub* cheie** = (a păstra) sub chei, încuiat; a tăinui ceva; **a fi** (sau **a se găsi**) ***sub* foc** = a se afla în toiul luptelor; ***sub* pretext** (sau **cuvânt, motiv**) **că...** = invocând un motiv (fals); ***sub* nici un cuvânt** (sau **chip**) = cu nici un preţ, niciodată, nicidecum; ***sub* semnătură** = semnat cu numele (pentru confirmare); ***sub* titlu de...** = purtând titlul de...; ***sub* lozinca...** = cu cuvântul de ordine, cu deviza, cu parola...

a vorbi cu *subînţeles* (sau ***subînţelesuri***) = a face aluzii, a vorbi pe ocolite, în pilde, a nu-şi exprima direct gândurile

***Sublima* Poartă** = guvernul sultanului în vechiul Imperiu Otoman; Poarta Otomană

în *subsidiar* (loc. adv.) = în al doilea rând, pe lângă aceasta, pe deasupra

***substituire* de persoană** (jur.) = infracţiune care constă în fapta unei persoane de a se prezenta sub o identitate falsă sau de a atribui o astfel de identitate unei alte persoane, spre a induce în eroare o autoritate publică sau un particular

la (sau **sub**, rar, **pe**) ***subsuoară*** (loc. adv.) = sub braţ; **a** (**se**) **ţine** sau **a** (**se**) **prinde de *subsuoară*** (sau **de**

subsuori) = a (se) ţine de braţ, a (se) îmbrăţişa; **a sta** (sau **a şedea**) **cu mâinile** ***subsuoară*** (sau ***subsuori***) = a sta degeaba, a trândăvi; a sta cu mâinile în sân

a-şi ***subţia*** **buzele** (sau **gura**) (tranz.) = a-şi strânge buzele, făcându-le să pară mai subţiri, mai mici; a vorbi din vârful buzelor

subţire **la** (sau **în**) **pungă** = sărac; zgârcit; (adverbial) **a zâmbi** ***subţire*** = a zâmbi silit, şiret sau răutăcios (cu buzele abia întredeschise); **cu un plan** ***subţire*** = cu isteţime, cu viclenie, pe ocolite

în ***sucală*** (loc. adv., reg.) = în cercuri, în spirală; (reg.) **a merge cum e** ***sucala*** = a merge uşor şi repede

a dori (sau **a ura** (cuiva) ***succes*** = a ura (cuiva) noroc într-o afacere etc.

că-i ***sucită***, **că-i învârtită** = se spune când cineva vrea să se sustragă de la ceva

sudorile **morţii** sau ***sudori*** **de moarte** = sudoare care acoperă corpul omului înainte de moarte; (p. ext.) transpiraţie provocată de o emoţie puternică, de spaimă sau de oboseală prea mare

a fi în ***suferinţă*** = a fi suferind (bolnav); a duce lipsă de ceva

a ***sufla*** **în lumânare** (sau **în lampă**) = a stinge lumânarea sau lampa; **a** ***sufla*** **în foc** = a expira puternic asupra tăciunilor, vreascurilor, producând un curent de aer pentru a înteţi flacăra; **cine s-a fript cu ciorbă** ***suflă*** **şi în iaurt** = omul învaţă din neplăceri, devine mai prudent şi mai învăţat decât este nevoie; **a** ***sufla*** **cuiva ceva** (sau **pe cineva**) **de sub nas** = a-şi însuşi cu neobrăzare ceea ce aparţine altuia; a fura, a şterpeli; **a nu** (**mai**) ***sufla*** = a fi mort; a sta nemişcat; (fig.) a nu mai crâcni, a nu mai protesta; se spune despre cineva care a fost pus la locul lui; **a nu** ***sufla*** **un cuvânt** = a ţine secret, a fi secretos; a tăcea din gură

într-o ***suflare*** (loc. adv.) = foarte repede, într-o clipă, îndată; **fără** (**de**) ***suflare*** = cu respiraţia oprită un moment (de emoţie, de frică etc.); fără viaţă, mort; **a-şi da** ***suflarea*** (**de pe urmă**) = a sucomba, a muri

din ***suflet*** (sau **din tot** ***sufletul***, **din adâncul** ***sufletului***) (loc. adv.) = din inimă, din convingere, fără reţinere, cu dragoste, cu pasiune; **cu** (sau **fără**) ***suflet*** = cu (sau fără) însufleţire; cu (sau fără) elan, convingere; **a-şi încărca** ***sufletul*** **cu...** = a comite o faptă rea, a regreta o faptă nedemnă; **a avea** (ceva) **pe** ***suflet*** = a fi preocupat, chinuit de ceva; (fam.) **a nu avea** (pe cineva) **la** ***suflet*** = a nu iubi, a nu simpatiza (pe cineva; **a**(**-i**) **scoate** (cuiva) ***sufletul*** = a chinui, a sâcâi, a plictisi (pe cineva); a nu-l lăsa în pace; **a-i ieşi** (cuiva) ***sufletul*** = a muri; a se chinui, a istovi muncind; **cu** ***sufletul*** **la gură** = fiind în agonie; a respira foarte greu (fiind bolnav, de emoţie, de oboseală); **a-şi stupi** ***sufletul*** = a munci din greu; a se chinui cu ceva sau din cauza cuiva; **a-şi căuta** (sau **vedea**, **griji**) **de** ***suflet*** (sau **de ale** ***sufletului***) = a fi evlavios, a se comporta în conformitate cu normele creştine; **a căuta de** ***sufletul*** **cuiva** = a da de pomană de sufletul unei persoane dragi care a murit; (**să fie**) **de** ***sufletul*** **cuiva!** = fie ca Dumnezeu să-i ierte păcatele!; **a fi** (sau **a se face**) **trup şi** ***suflet*** **cu cineva** = a fi foarte devotat cuiva; **a-şi vinde** ***sufletul*** = a se oferi diavolului, a trece peste orice normă morală, a păcătui mult; **a** (**mai**) **prinde** (sau **a căpăta**) ***suflet*** = a se întrema. înzdrăveni (după o

Scanned with OKEN Scanner

boală); **a lua** (cuiva) ***sufletul*** = a ucide (pe cineva); **a i se rupe *sufletul*** (**de mila cuiva**) = a suferi foarte tare de suferinţa, necazul cuiva; **a(-i) merge** (cuiva ceva) **la *suflet*** = a-i produce cuiva o mare plăcere, satisfacţie; (loc. adv.) **într-un *suflet*** = foarte repede; (loc. vb.) **a-şi trage *sufletul*** = a respira în voie; **a-şi lua *suflet*** = a respira adânc (după o alergare, o muncă istovitoare, o emoţie puternică etc.); a-şi potoli, regla respiraţia; **a-i veni *sufletul* la loc** = a se linişti, a respira regulat şi liniştit, firesc; **a lua de *suflet*** = a adopta un copil; **a da de *suflet*** = a-şi ceda copilul unei persoane care-l adoptă

a *suge* (ceva) **odată** (sau **împreună**) **cu laptele mamei** = a dobândi o deprindere char din fragedă copilărie; **a-şi *suge* de sub unghii** = a fi foarte zgârcit; **a *suge*** (pe cineva) **până la măduvă** = a-i lua (cuiva) tot; a-l sărăci; **a *suge* sângele cuiva** (sau **din cineva**) = a exploata, a asupri, a chinui pe cineva

a (se) ***sui*** **călare** (**pe cal** sau **în şa**) = a încăleca; **a** (se) ***sui*** sau **a** (se) **urca pe tron** (sau **pe scaun**) = (despre împăraţi, regi, domnitori) a ajunge sau a face să ajungă pe scaunul domnesc sau pe tronul regal (sau împărătesc); a prelua sau a da domnia; (refl.) **a** (**i**) **se *sui*** (cuiva) **în cap** = a abuza de bunătatea cuiva, a pune stăpânire pe cineva; **a i se *sui*** (cuiva) **sângele în obraz** = a se congestiona la faţă de mânie, ruşine etc.; **a i se *sui* la cap** = a fi plin de sine, a se îngâmfa; **a i se *sui*** (cuiva) **vinul la** (sau **în cap**) = a se ameţi de băutură, a se îmbăta; **a se *sui*** (**până**) **la...** = a ajunge (până) la...

a face (sau **a strânge**) ***sul*** = a înfăşura (un document, act etc.) în formă de cilindru (pentru a-l duce mai uşor şi pentru a nu se şifona)

sumă* aritmetică** = rezultatul adunării unui şir de numere luate în valoare absolută; ***sumă* algebrică** = rezultatul adunării unor cantităţi de acelaşi fel, ţinând seama de semnul lor; **a-şi face *suma = a agonisi atât cât crede că îi trebuie

a-i *suna* (cuiva) **ceasul** (**morţii** sau **de veşnicie**) = a sosi cuiva clipa morţii; **a-i *suna*** (cuiva) **la** (sau **în**) **urechi** (sau **în auz**) = a-şi aminti mereu şi obsesiv un fapt; **a nu-i *suna*** (cuiva) **bine la ureche** = a nu-i plăcea (cuiva) ce aude; a-l irita auzind pe cineva cântând fals (sau ţipând, zbierând, etc.)

să nu-ţi (sau **să nu vă**) **fie cu *supărare*** sau **dacă** (sau **de**) **nu ţi-ar** (sau **v-ar**) **fi cu *supărare*** = formulă de politeţe care exprimă teama de a nu deranja sau ofensa pe cineva prin ceea ce faci; **fără *supărare*** = formulă de politeţe prin care cineva arată că nu se consideră jignit sau deranjat ori prin care se cere cuiva să nu se supere când i se spune un adevăr (neplăcut)

a fi *supărat* (**foc**) **pe cineva** = a întrerupe relaţiile de prietenie cu cineva; a nu mai sta de vorbă cu cineva

la *suprafaţă* (loc. adv.) = superficial, fără a pătrunde în esenţa lucrurilor

cu *supunere* (loc. adv.) = cu respect, umil, smerit

de(**-a**) ***surda*** (loc. adv.) (substantivat) = în zadar, degeaba, în gol; **a rămâne *surd* la ceva** = a nu da curs unei solicitări; a nu-l impresiona; a rămâne rece, indiferent

în *surdină* (loc. adv.) = cu surdina pusă, încet; înăbuşit, cu sunet scăzut; în taină

***surditate* verbală** = boală caracterizată prin neînţelegerea sensurilor cuvintelor pe care le aude cineva

Scanned with OKEN Scanner

cu *surle* (loc. adv.) = cu scandal, cu zgomot mare, cu tămbălău
prin *surprindere* (loc. adj. şi adv.) = neaşteptat, neprevăzut
***sursă* de inspiraţie** = domeniu din care se inspiră un scriitor
de *sus* (loc. adj.) = care este aşezat în partea de nord sau în partea mai ridicată a terenului; care vine de la un superior; care face parte din clasele privilegiate, care aparţine acestor clase; **de din *sus* (de...)** = care se află mai la deal de..., care se află mai încolo, mai departe; (loc. adv.) **de *sus*** = din aer, din atmosferă; în zbor; cu un vehicul sau purtat în braţe, în cârcă etc.; **(pe) din *sus* de...** = mai la deal..., mai încolo, mai departe; **mai sus de...** = mai la nord de...; (loc. prep., substantivat, n.) **din *susul...*** = din partea de deasupra; dintr-o regiune superioară, mai la deal de...; **de *sus* în jos** sau **de jos în *sus*** = în direcţie verticală (ascendentă sau descendentă); **de *sus* (şi) până jos** = tot, în întregime; **cu faţa în *sus*** = (despre oameni) culcat pe spate; **cu gura în *sus*** = (despre obiecte care au o deschizătură) cu deschizătura în partea de deasupra; **cu fundul în *sus*** = întors pe dos; în dezordine; (fig.) răvăşit, furios; **a duce** sau **a lua, a aduce** (pe cineva) **pe *sus*** = a duce etc. (pe cineva) cu sila, cu forţa; **a-i sta** (cuiva) **capul *sus*** = a fi în viaţă, a trăi; **a se ţine** (sau **a fi, a umbla**) **cu nasul pe *sus*** = a fi înfumurat; (substantivat, n.) **a răsturna** (sau **a întoarce, a pune ceva**) **cu *susul* în jos** = a răvăşi ceva care fusese în ordine, a răscoli (printre lucruri), a produce dezordine; **a privi** (sau **a măsura cu ochii**) **pe cineva de sus în** (sau **până**) **jos şi de jos în** (sau **până**) ***sus*** = a privi pe cineva cu neîncredere sau cu atenţie; **a lua** (sau **a privi** pe cineva) **de *sus*** = a privi sau a trata (pe cineva) ca pe un inferior, cu dispreţ, cu aroganţă; **a vorbi** (cuiva sau cu cineva) **de *sus*** = a vorbi (cu cineva) arogant, obraznic, insolent; (loc. adj. şi adv.) **în *sus*** = ridicat, drept, în poziţie verticală; spre înălţime, la deal; în aer, în văzduh; dincotro curge o apă, în direcţia izvorului; **a sări în *sus*** = a tresări de bucurie, de spaimă, de emoţie etc.; a izbucni; (substantivat, n., loc. prep.) **în *susul...*** = în partea superioară (a unui lucru); în sens contrar cursului unei ape; înspre partea mai ridicată a unei aşezări sau înspre nord; **din *susul...*** = din direcţia de unde izvorăşte o apă; din partea mai ridicată a unui teren; dinspre nord; **mai pe *sus* decât** = mai presus decât..., mai mult decât...; ***sus* şi tare** = ferm, energic, categoric; în gura mare, în faţa tuturor; (loc. adv.) **de *sus*** = de la Dumnezeu
în *suspensie* (loc. adj. şi adv.) = suspendat, oprit, amânat; în aer, nehotărât
a-şi da ultimul *suspin* (rar) = a-şi da sufletul, a muri
la *sută* (loc. adj.) = (despre dobânzi, procente) proporţional unei sume de 100 de lei sau unei cantităţi de 100 de unităţi; (loc. adv.) ***sută* la** (sau **în**) ***sută*** = complet, în întregime, deplin; (p. ext.) sigur, fără îndoială; ***sute* şi mii** sau **mii şi *sute*** sau **o *sută* şi-o mie** sau ***sute*** (**şi *sute***) **de...** = număr mare, nedeterminat; **unde s-a dus mia, ducă-se şi *suta*** = unde s-a făcut o cheltuială mare, poate să se mai facă şi una mică
iute ca o *suveică* sau **ca *suveica*** = sprinten, foarte repede; foarte harnic

Scanned with OKEN Scanner

Ş

a pune *şaua* (pe cineva) = a supune, a stăpâni (pe cineva); a pune stăpânire (pe cineva); a constrânge (pe cineva) să se supună; **a vorbi din *şa*** = a vorbi de sus, cu siguranţă de sine

***şade* rău** = nu se cade, nu se cuvine; (pop.) ***şade* ruşine** = nu-i frumos; e tuşinos;

în *şagă* (pop., glumă) = în glumă, într-o doară, fără convingere; (loc. vb.) **a face *şagă*** = a glumi; (pop.) a şugui; (vechi) a pruji; **nu-i vreme de *şagă*** = nu-i timp pentru glume; **a se întrece cu *şaga*** = a întrece măsura, a exagera; a sări peste cal; **a lăsa *şaga*** (**la o parte**) sau **a-i ajunge** (cuiva) ***şaga*** (sau **de *şagă***) = a termina cu gluma; a deveni serios; **a fi** (sau **a-i părea** cuiva) (de) ***şagă*** (sau **lucru de *şagă***) = a fi sau a i se părea (cuiva) că este vorba despre un lucru neînsemnat

a da *şah* = a pune în pericol regele adversarului; **a ţine** (pe cineva) **în *şah*** = a limita jocul adversarului la apărarea regelui; (fig.) a ţine pe cineva în tensiune, cu teama în suflet

a se duce la *şanţ* (rar) = a se risipi, a se pierde

a lua *şapte* piei de pe om (sau **de pe o vită**) = a sili pe cineva să muncească peste puterile sale; **a umbla pe *şapte* cărări** = a fi beat; **a** (**nu**) **avea cei *şapte* ani de-acasă** = needucat încă din copilărie; **bea** (sau **mănâncă**) **cât *şapte*** = bea (sau mănâncă) mult; **a nu** (**se**) **da pe *şapte*** = a se crede mai bun, mai capabil decât mulţi alţii

a vorbi în *şarade* = a vorbi aluziv, enigmatic

şarpe* de casă** = specie de şarpe neveninos, lung de circa 1,60 m, cu două pete galbene pe ceafă, care trăieşte, mai ales în regiunile inundabile, pe lângă casă; ***şarpe* de alun** = şarpe neveninos, lung de circa 1 m, cu o dungă neagră pe laturile capului, care trăieşte la noi prin pădurile bogate în alun şi prin locuri stâncoase; ***şarpe* cu clopoţei** = specie de şarpe neveninos din America de Nord, lung până la 2 m, a cărui coadă este prevăzută cu solzi cornoşi care produc un zgomot caracteristic; ***şarpe* cu ochelari** = cobră; (**a ţipa** sau **a striga, a urla**) **ca din** (sau **în**) **gură de *şarpe = a ţipa etc. foarte tare (de groază etc.); **în gaură de *şarpe*** = într-un loc ascuns, care se poate găsi foarte greu; **a sări ca muşcat de *şarpe*** = a-şi ieşi din fire, din ţâţâni; **a încălzi** (sau **a creşte**) ***şarpele* la** (sau **în**) **sân** = a arăta dragoste şi bunătate cuiva nerecunoscător; **a-l muşca pe cineva *şarpele* de inimă** = se spune despre cineva care ar vrea să spună ceva ce n-ar trebui; se spune despre o persoană care a primit o veste surprinzătoare şi care-o afectează profund; **a-l muşca** (pe cineva) ***şarpele* invidiei** (ori **al vanităţii**) = a fi cuprins de invidie, de vanitate; **a călca *şarpele* pe coadă** = a supăra, a jigni, a insulta pe un om iute la mânie

de *şatră* (loc. adj.) = nomad, ţigănesc; (fam.) **a umbla** (sau **a se muta**) **cu *şatra*** = a se muta des din loc în loc, cu toate lucrurile (cu tot calabalâcul)

de-o (sau **cât o**) ***şchioapă*** = mult mai mic (sau mai mare) decât normal

a face *şcoală* = a-şi face adepţi

a *şedea* (**ca**) **pe ghimpi** (sau **pe foc, pe ace**) = a fi nerăbdător să plece mai repede; a nu avea astâmpăr; **a *şedea* pe comoară** = a fi bogat şi zgârcit; **a *şedea* la masă** = a lua masa, a

mânca; **a(-i)** ***şedea*** **cuiva ceva la inimă** = a fi obsedat de o idee; a dori ceva foarte mult; a fi îngrijorat de ceva; **a** ***şedea*** **pe capul cuiva** = a plictisi (pe cineva) cu prezenţa; a sâcâi (pe cineva) pentru ceva; **a** ***şedea*** **cu mâinile în sân** (sau **încrucişate, la brâu, cu braţele încrucişate** etc.) = a sta degeaba, a tăia frunze la câini, a nu face nimic; **a** ***şedea*** **strâmb şi a judeca** (sau **a vorbi, a grăi**) **drept** = a recunoaşte adevărul şi a vorbi pe şleau; **a** ***şedea*** **ca dracu-n spini** (sau **pe mărăcini, în cânepă**) = a fi într-o situaţie disperată, foarte neplăcută; (fam.) a fi în plop; **a** ***şedea*** **ca o fată mare** = a fi timid, ruşinos; **a** ***şedea*** **cu c... în cenuşă** = a fi leneş, a trândăvi

pe ***şest*** (loc. adv.) = pe furiş, pe ascuns, în mod fraudulos

a lua (pe cineva) **în** ***şfichi*** = a ironiza, a lua (pe cineva) în zeflemea

şi **mai** ***şi*** = mai bun, mai grozav, ceva extra

în ***şir*** (loc. adj. şi adv.) = pe rând, unul după altul, succesiv

în ***şirag*** (loc. adv.) = unul după altul

a curge ***şiroaie*** (sau ***şiroi***) = a curge mult, din abundenţă

în ***şoaptă*** (loc. adj. şi adv.) = încet, în taină, abia auzit

a trăi (sau **a se iubi, a se avea**) **ca mâţa** (sau **ca pisica**) **cu** ***şoarecele*** = se spune despre două persoane care nu se pot suferi, care se ceartă tot timpul; **i-au mas** ***şoarecii*** **în pântece** (sau **în burtă**) = se spune despre un om care este lihnit de foame; **a se juca** (cu cineva) **ca mâţa** (sau **ca pisica**) **cu** ***şoarecele*** = a-şi bate joc de cineva, hărţuindu-l cu promisiuni şi amânări; a-l juca pe degete; **în gaură** (sau **bortă**) **de** ***şoarece*** = într-un loc ascuns, în gaură de şarpe

într-un ***şold*** (loc. adj. şi adv.) = a sta strâmb, într-o parte; lăsând tot corpul pe un picior; **cu mâna** (sau **cu mâinile**) **în** ***şold*** (sau **în** ***şolduri***) = a sta în voie, după bunul plac; a nu face nimic, a pierde vremea degeaba; (fam.) **a-şi pune mâinile în** ***şold*** (sau **în** ***şolduri***) = a face scandal, a se certa; atitudine agresivă

pe ***şopăite*** (loc. adv.) = pe şoptite, vorbind încet, în taină

a prinde (pe cineva) **cu** ***şopârla*** = a prinde (pe cineva) cu minciuna; a-l prinde furând

în ***şopot*** (loc. adj. şi adv.) = în şoaptă, pe şoptite

fără (**nici**) **o** ***şovăială*** (loc. adv.) = hotărât, ferm, neclintit

a da pe cineva prin ***şperlă*** = a muştrului pe cineva; a se purta rău cu cineva; a-l pune într-o situaţie penibilă; a-l face de tot râsul şi batjocura

a ***şterge*** **putina** sau **a o** ***şterge*** (fam.) = a pleca repede şi pe neobservate; (refl., fam.) **a se** ***şterge*** **pe** (sau **la**) **bot** (de ceva) = a trebui să renunţe la ceva; a-şi lua gândul de la ceva râvnit mult; **a** ***şterge*** **cu buretele** = a ierta; a da uitării o greşeală, o gafă, un rău făcut de cineva; (tranz.) **a** ***şterge*** **de pe faţa pământului** = a ucide, a distruge complet; (fam.) **a** ***şterge*** (cuiva) **o palmă** = a da (cuiva) o palmă

a o şterpeli = a pleca repede de undeva

pe ***ştiute*** (loc. adv.) = cunoscând (problema, chestiunea etc.); în cunoştinţă de cauză; **pe** ***neştiute*** = neştiind nimic despre...; fără să-şi dea seama; pe ascuns, tiptil, pe furiş; (tranz., absol.) **nu** ***ştiu***, **n-am văzut** = sunt străin de ce spui, nu am idee de nimic; ***ştiu*** **eu** (sau ***ştii*** **tu** etc.) **ce** ***ştiu*** (sau ***ştii*** **tu** etc.) **ce** ***ştiu*** (sau ***ştii*** etc.) sau **las' că** ***ştiu*** **eu** = spune o

Scanned with OKEN Scanner

persoană care cunoaşte foarte bine chestiunea şi nu poate fi dusă de nas, trasă pe sfoară; ***ştii*** **ce?** sau ***ştii*** **ceva?**, ***ştii*** **una?** = fii atent la ce-ţi spun; ascultă la mine ce-ţi spun; poate că nu ştii că...; **(numai) Dumnezeu** ***ştie*** sau ***ştie*** **Dumnezeu** = exprimă îndoiala privind adevărul despre ceva; **Dumnezeu (mai)** ***ştie*** sau **dracul (mai)** ***ştie*** = exprimă îndoiala, neputinţa de a preciza adevărul, neîncrederea, necunoaşterea a ceva; (intranz.) **a-i** ***şti*** (cuiva) **de urmă** = a şti unde se află cineva; **pe cât** (sau **după cât**) ***ştiu*** = după informaţiile pe care le am eu; după ştiinţa mea; **a** ***şti*** **carte** = a şti să scrie şi să citească; (p. ext.) a avea toate cunoştinţele într-o specialitate; a fi învăţat; **a** ***şti*** **pe de rost** (sau **pe dinafară, ca pe apă, ca apa, ca pe Tatăl Nostru**) = a reproduce din memorie, cuvânt cu cuvânt, fără greşeală; **a nu (mai)** ***şti*** **ce să (se) mai facă** = a fi epuizat toate soluţiile în rezolvarea unei încurcături; **a nu mai** ***şti*** **ce să facă de...** = a fi copleşit de...; **a nu** ***şti*** **de unde s-o apuce** = a nu şti de unde să înceapă un lucru, o treabă; (absol.) ***ştiu*** **eu?** = exprimă îndoială, şovăire, nesiguranţă; **a nu** ***şti*** **ce vrea** = a fi nehotărât în ceea ce ar vrea, a fi dezorientat; a fi nedecis; a şovăi; **a nu (prea)** ***şti*** **multe** = a fi din bucată; a riposta fără multă gândire (la provocare); **mai** ***ştii*** sau **mai** ***ştiu*** **(şi) eu, mai** ***ştii*** **păcatul, de unde** ***ştii!?*** = se prea poate; nu poţi fi sigur că nu e aşa (sau că e aşa); **nu** ***ştiu*** **cum** = produs în mod inexplicabil; **a fi nu** ***ştiu*** **cum** = a fi bizar, ciudat, neobişnuit; **a-i fi** (cuiva) **nu** ***ştiu*** **cum să...** = a-i fi (cuiva) penibil, greu să...; (substantivat) **un nu** ***ştiu*** **cum** sau **un nu** ***ştiu*** **ce** = ceva nelămurit; farmec nedefinit, deosebit; (intranz.) **a nu** ***şti*** **de glumă** = a nu avea simţul umorului; a fi supărăcios; **să** ***ştiu*** **(bine) că...** sau **de-aş** ***şti*** **că...** = chiar dacă...

cu (sau **fără**) ***ştiinţă*** (loc. adv.) = (ne) ştiind; cu (sau fără) voie; (in)conştient; **cu bună** ***ştiinţă*** = după cum a gândit cineva; cu conştiinţa deplină; pe ştiute; **cu** (sau **fără**) ***ştiinţa*** **cuiva** = cu (sau fără) voia, aprobarea, consimţământul cuiva; **spre** ***ştiinţă*** = pentru a se şti; ca să se ştie; ***ştiinţă*** **de carte** = cunoştinţe de scriere şi citire; **om de** ***ştiinţă*** = savant, învăţat

a şti de ***ştirea*** (cuiva) sau **a şti** (cuiva) **de** ***ştire*** = a avea veşti despre cineva, a şti unde se află şi ce face cineva; **cu** (sau **fără**) ***ştirea*** **cuiva** = cu (sau fără) ştiinţa, cunoştinţa cuiva; (p. ext.) cu (sau fără) învoirea, încuviinţarea cuiva; **în** ***ştirea*** **cuiva** = în grija sau în paza cuiva; (loc. vb.) **a da** (cuiva) **de** ***ştire*** = a vesti, a anunţa, a aduce la cunoştinţă

a-şi pune ***ştreangul*** **de gât** = a se spânzura; **a pune cuiva** ***ştreangul*** **de gât** = a constrânge pe cineva să facă ceva de care acesta nu e în stare (a plăti datoria la scadenţă, a fi constrâns să comită o faptă reprobabilă etc.)

în ***şurub*** (loc. adv.) = în formă de spirală; **a-i face** (cuiva) **un** ***şurub*** **prin cap** = a-i lua o şuviţă de păr de pe cap şi a o răsuci, trăgând de ea; **a strânge** ***şurubul*** = a întrebuinţa mijloace forte cu cineva; a înăspri situaţia

Scanned with OKEN Scanner

T

***tabelă* de logaritmi** = tabelă matematică în care sunt cuprinse valorile funcţiilor exponenţiale elementare

cu *tabieturi* (loc. adj.) = cu deprinderi fixe şi precise; **aţi face *tabietul*** = a-şi face gustul, plăcerea la o anumită oră; acelaşi obicei la aceeaşi oră, zilnic (o cafea cu o ţigară, somn după masa de prânz etc.); **a strica** (cuiva) ***tabietul*** = a deranja pe cineva când nu trebuie; **cu *tabiet*** = comod, liniştit, tihnit, confortabil

tablă* cerată** = placă de lemn acoperită cu un strat de ceară, pe care se scria în antichitate cu stilul (prin zgâriere); (bis.) ***tablele* legii** sau ***tablele* lui Moise** = cele două lespezi de piatră pe care erau săpate cele zece porunci primite de Moise de la Dumnezeu pe muntele Sinai; **a scoate** (sau **a chema** etc.) **la *tablă = a chema un elev la tablă (sau în faţa celorlalţi elevi) pentru a fi ascultat; ***tabla* lui Pitagora** = tabla înmulţirii; ***table* trigonometrice** = tabele care cuprind funcţii trigonometrice; (fam.) **a face pe cineva o *tablă*** = a juca cu cineva o partidă de table

a rămâne *tablou* (fam., adverbial) = a rămâne surprins, uimit, înmărmurit

de *taină* (loc. adj. şi adv., înv.) = intim, neştiut, particular; (bis., în religia creştină) **Cina cea de *taină*** = masa luată de Iisus Hristos cu apostolii săi, în seara de dinaintea răstignirii; **a sta de *taină*** = a susţine cu cineva o discuţie cu caracter intim; (loc. adv.) **în *taină*** = pe ascuns, secret; discret; (bis.) **sfintele *taine*** sau **cele şapte *taine*** = cele şapte ritualuri sau acte de cult din religia creştină (botezul, căsătoria, spovedania, mirul, împărtăşania, hirotonia şi maslul), prin care credincioşii consideră că li se transmite harul divin

de *talent* (loc. adj.) = talentat; înzestrat cu aptitudini remarcabile

***taler* cu două feţe** = om ipocrit, prefăcut, viclean, fals, în care nu poţi avea încredere

în *talie* (loc. adj. şi adv.) = îmbrăcat fără palton sau pardesiu; (loc. adj.) **de *talie*** = de valoare, de talent, rasat; **a fi de *talia* cuiva** = a avea aceeaşi valoare, pricepere, îndemânare etc.; a fi egal cu altul în calităţi

legea *talionului* = lege penală la unele popoare din vechime, prin care se aplica vinovatului o pedeapsă identică cu fapta de care se făcea vinovat

a o apuca la *talpă* sau **a-şi lua *tălpile* la spinare** = a o şterge, a-şi lua tălpăşiţa; **arde focul la *tălpile* picioarelor** = se spune atunci când o persoană este ameninţată de o primejdie iminentă; (reg.) **a fi** sau **a (se) scula, a (se) pune în *tălpi*** = a (se) scula din pat; (p. ext.) a se pune în mişcare, a acţiona; ***talpa* ţării** (sau **a casei**) = ţărănimea (considerată în trecut temelia ţării, obligată să suporte tot greul îndatoririlor); ***talpa* iadului** = (în basme) baza, temelia iadului; mama dracilor din iad; om foarte rău, ticălos; babă rea, vrăjitoare

în (sau **prin**) ***tangentă*** (loc. adv.) = tangenţial; prin atingere; **a scăpa prin *tangentă*** = a scăpa de la ceva prinzând prilejul favorabil; a scăpa ca prin urechile acului dintr-o primejdie;

de *tarabă* (depr.) = de calitate inferioară; (p. ext.) trivial, de mahala, de prost gust

a fi *tare* de(-o) ureche (sau **de urechi**) = (a fi) surd; **(a fi) *tare* de fire** (sau **de inimă**) = (a fi) curajos, rezistent;

Scanned with OKEN Scanner

vorbe (sau **cuvinte**) *tari* = vorbe jignitoare, aspre, grele, triviale, insultătoare, injurioase

a trage *targa* **pe uscat** = a o duce greu cu banii; a fi strâmtorat, a o scoate greu la capăt; a trage mâţa de coadă

a umbla cu *tasul* = a face chetă; a cerşi

tată **de familie** = bărbat cu familie, cu copii; cap de familie; *tată*-**mare** sau *tata*-**moşu** = bunic; *tată*-**vitreg** = soţul unei femei care are copii dintr-o căsătorie anterioară; *tată*-**bun** = tată adevărat; (loc. adj.) **din** *tată* **în fiu** = transmis prin descendenţă directă, din generaţie în generaţie; **calcă pe urmele lui** *tată*-**său** = se spune despre o odraslă care a moştenit năravurile şi obiceiurile (rele) ale tatălui său; **bucăţică ruptă** *tată*-**său** sau *tată*-**său în picioare** = se spune despre un copil care seamănă perfect (calităţi şi năravuri) cu tatăl său; **se leapădă şi de** *tată*-**său** sau **vinde şi pe** *tată*-**său** = se spune despre un om rău, lipsit de scrupule, ticălos; **unde dă** *tata*, **creşte carnea** = se spune când părintele îşi pedepseşte copiii, spre binele lor; **măi** *tată*! = exclamaţie de uimire, de admiraţie sau de satisfacţie; *Tatăl* **Nostru** = numele unei rugăciuni creştine; **(a şti) ca pe** *Tatăl* **Nostru** = a şti pe de rost, din memorie, fără greşeală

a *tatona* **terenul** = a cerceta înainte de a acţiona într-o chestiune, afacere, treabă etc.

a *tăcea* **chitic** (sau **molcom, mâlc, ca peştele, ca melcul**) = a nu spune nimic, a fi mut (în momentul respectiv); **a** *tăcea* **ca porcul în popuşoi** (sau **în cucuruz**) = a nu vorbi, a nu face zgomot, vâlvă, pentru a nu se da de gol; *tac* **mă cheamă!** = nu scot o vorbă!; *tace* **şi face** = se spune despre o persoană care vorbeşte puţin şi munceşte mult, acţionează cu spor; despre cineva care unelteşte în ascuns; *tace* **şi coace** = se spune despre cineva care pregăteşte în ascuns o răzbunare; **ia** (sau **ian**) *taci*! = arată bucuria sau neîncrederea în spusele cuiva; *tacă*-**ţi gura** sau *taci* **din gură!** = isprăveşte! nu mai vorbi!

în (sau, înv., **întru**) *tăcere* (loc. adv.) = fără a vorbi, fără a se destăinui; **a trece** (ceva) **sub** *tăcere* = a omite (ceva) cu bună ştiinţă; a ascunde (ceva)

a nu avea nici *tăciuni* **în vatră** = a fi foarte sărac; **nu-i ard (nici)** *tăciunii* **în vatră** = se spune despre un om foarte sărac, căruia nu-i merge nimic bine

a-şi *tăia* **(singur) craca** (sau **creanga**) **se sub picioare** = a-şi face singur rău; a şi-o face cu mâna lui; **a** *tăia* **nodul gordian** = a găsi rezolvarea unei situaţii dificile; a rezolva o situaţie încurcată; **poţi să** *tai* **lemne pe dânsul** = se spune despre o persoană care doarme foarte adânc; **a(-şi)** *tăia* **drum** (sau **cale, cărare**) = a-şi face loc îndepărtând piedicile din cale; **a tăia răul de la rădăcină** = a lua măsuri radicale pentru a stârpi un rău; (absol.) **a** *tăia* **şi spânzura** = a se purta samavolnic, tiranic; a abuza de funcţie şi putere; (tranz.) **a** *tăia* **drumul** (sau **calea**) **cuiva** = a opri din drum pe cineva grăbit; a-l împiedica să-şi urmeze calea, plictisindu-l cu vorbe goale; (refl.) **a i se** *tăia* **cuiva drumurile** (sau **cărările**) = a fi în încurcătură, a i se reduce posibilitatea de a-şi rezolva treburile; **a-i** *tăia* (sau, refl., **a i se** *tăia*) **cuiva (toată) pofta** = a face să-şi piardă sau a-ţi pierde pofta (cheful), curajul de a (mai) face ceva; **a-i** *tăia* (cuiva)

Scanned with OKEN Scanner

cuvântul = a descuraja (pe cineva); (refl.) **a i se *tăia* cuiva (mâinile şi) picioarele** = a-i slăbi sau a i se muia cuiva (mâinile şi) picioarele; (fam.) **a spune ce-l *taie* capul** = a spune ce-i trece prin cap, vrute şi nevrute; a pălăvrăgi ca o moară stricată; **a *tăia* pe cineva** = a i-o lua altuia înainte, a întrece pe cineva

cuţit cu două *tăişuri* = situaţie din care se poate câştiga, dar şi pierde; situaţie care, dacă nu e judecată bine, poate avea efecte opuse celor aşteptate; **a trece sub *tăişul* sabiei** = a ucide tot ce-i iese în cale; a prăda, a trece prin foc şi sabie

a(-şi) lua *tălpăşiţa* = a o şterge dintr-un loc (de teamă, de ruşine etc.)

a fugi (de ceva sau de cineva) ca dracul de *tămâie* = a se feri foarte tare de ceva (sau de cineva); a ocoli pe cineva pentru a nu avea neplăceri (sau situaţii penibile)

celălalt (sau **alt**) ***tărâm*** (în basme) = ţinut îndepărtat, dincolo de lumea reală, populată de fiinţe fabuloase

scump la *tărâţe* şi ieftin la făină = se spune despre o persoană care se zgârceşte la cumpărarea unor lucruri de valoare şi cheltuieşte mult pe nimicuri; (reg.) **a face** (pe cineva) ***tărâţe*** = a ucide pe cineva rupându-l în bucăţi; (reg.) **a se dedulci ca şi calul la *tărâţe*** = a se deprinde cu binele, cu belşugul

a da (sau **a lua**) **în** (sau **la, prin**) ***tărbacă*** (fam.) = a bate (pe cineva) zdravăn; (fig.) a ocărî, a muştrului, a batjocori cu vorbe grele (pe cineva); a-l lua în tărbăceală

a da (sau **a lua**) **în** (sau **la, prin**) ***tărbăceală*** = a da în tărbacă

doar nu vin (sau **dau**) ***tătarii*** (**turcii**) = se spune când vrei să domoleşti pe cineva foarte grăbit, zorit să facă sau să meargă undeva

a fugi ca *tăunul* cu paiul = a fugi ca fugărit de dracul; a fugi speriat tare de ceva sau de cineva

a ţine la *tăvăleală* = (despre oameni) a fi foarte rezistent fizic; (despre lucruri) a nu se deteriora repede; a ţine în timp

a se lăsa pe *tânjală* (proţap la car) = (despre animale de tracţiune) a trage foarte încet, sprijinindu-se pe tânjală; (despre oameni) a lucra cu lene; a neglija sau a amâna treaba de azi pe mâine

târâş-grăpiş = anevoie, cu mare greutate; alene

Târgul* de fete** = serbare populară anuală, tradiţională, care are loc pe muntele Găina, Ţara moţilor, şi cu care prilej tinerii îşi aleg adesea miresele; (loc. adv.) **la sparul *târgului = prea târziu, sosit cu întârziere; **a face** (sau **a încheia**) ***târg(ul)*** **cu cineva** = a încheia cu cineva o afacere; **a se ajunge** (sau, rar, **a ajunge pe cineva**) **cu *târgul*** = a finaliza o negociere, un târg, în privinţa preţului de vânzare-cumpărare; a cădea la învoială, a se învoi din preţ; a bea aldămaşul

a *târî* barca pe uscat = a trăi greu, de azi pe mâine

nu (după) *târzie* vreme (înv. şi pop.) = curând, nu după multă vreme; **într-o *târzie* vreme** (sau substantivat) **într-un *târziu*** = după mult timp, după multă aşteptare; **mai *târziu*** = după ceva timp; **mai curând** (ori **mai devreme**) **sau mai *târziu*** = la o dată neprecizată; odată şi odată; **cel (mai) *târziu*** = fiind ultimul termen

a se face *teacă* de pământ (reg.) = a se ascunde, a dispărea, a se face nevăzut; **a asculta *teacă* la pământ** = a asculta cu atenţie, fără a scoate o vorbă; **a rămâne *teacă*** = a rămâne gol; **ba că(-i) *teacă*, ba că(-i) pungă** = se

Scanned with OKEN Scanner

spune când cineva o scaldă, nevrând să facă un lucru; a găsi pretexte neserioase atunci când nu se doreşte a face o treabă

de *teatru* (loc. adj.) = care aparţine teatrului; care se reprezintă la teatru; **a face** (sau **a juca**) *teatru* = a se preface; *teatru* **de operaţii** (sau **de război**) = câmp de luptă; loc unde au loc operaţii militare ample în timp de război

telegrafie **fără fir** = radiotelegrafie

a umbla *teleleu* (**Tănase**) (adverbial) = a umbla de colo-colo, fără rost; **a fi** *teleleu* **Tănase** = a fi zăpăcit, năuc, aiurit

pe *tema* = despre problema..., în jurul problemei...

cine e muşcat de şarpe, se *teme* **şi de şopârlă** = păţitul e prevăzător; cine s-a fript cu ciorbă, suflă şi în iaurt; **mă** *tem* **că...** = mi se pare că...; socotesc că...; am sentimentul (neplăcut) că...

fără (sau **lipsit de**) *temei* = fără bază reală, fictiv, neîntemeiat; **cu** *temei* = de bază, serios, solid; temeinic

cu *temeinicie* (loc. adv.) = serios, temeinic

din (sau **până în**) *temelii* (sau *temelie*) (loc. adv.) = de la (sau până la) bază; cu totul, cu desăvârşire, radical; **a pune** *temelie* = a întemeia, a funda, a pune baza (unei întreprinderi, familii etc.)

a face *temenele* = a fi exagerat de politicos; a se ploconi; a fi slugarnic

temniţă **grea** (jur.) = pedeapsă privativă de libertate, care se aplica pentru unele infracţiuni calificate crime şi care se execută în penitenciare cu regim foarte aspru

tenor **dramatic** = voce de tenor cu un timbru asemănător baritonului; cântăreţ cu o astfel de voce

în *teorie* (loc. adv.) = în mod abstract

a face pe cineva (sau **ceva**) *terci* = a nimici, a distruge (pe cineva sau ceva)

a câştiga *teren* = a progresa şi a-şi consolida poziţia într-o acţiune; **a părăsi** *terenul* = a ceda, a se da bătut; **a pierde** *teren* = a pierde din avantaj, din şansele de succes

în (sau **la**) *termen* (loc. adv.) = la data fixată, prevăzută; (loc. adv.) **în** *termen* **de...** = în timp de..., la data de...; **în** *termen* = care îşi face stagiul militar potrivit legii; **a fi în** *termen* = a-şi face stagiul militar; a fi în timpul fixat de contract, tranzacţie etc.; **a fi în** *termeni* **buni** (sau **răi**) **cu cineva** = a fi în relaţii bune (sau rele) cu cineva

a se *termina* **cu cineva** = se spune despre cineva care nu mai are nici o şansă de scăpare (moarte, închisoare etc.)

testament **olograf** = testament scris în întregime, datat şi semnat de testator; *testament* **autentic** = testament întocmit de un funcţionar de stat, cu formalităţile cerute de lege; **Vechiul** *Testament* = parte a Bibliei care cuprinde textele referitoare la credinţele religioase şi la viaţa poporului evreu (până la naşterea lui Hristos); **Noul** *Testament* = parte a Bibliei care cuprinde Evangheliile şi alte scrieri religioase (de după naşterea lui Hristos)

teză **de licenţă** (sau **doctorat**) = lucrare ştiinţifică prezentată de un candidat pentru obţinerea titlului de licenţiat (sau de doctor în ştiinţe)

ce-i lipseşte chelului? *tichie* **de mărgăritar** = se spune în mod ironic unui om care doreşte lucruri de mare preţ, el neavând nici pe cele de uz cotidian; (în superstiţii) **a se naşte cu** *tichia* **în** (sau **pe**) **cap** = a fi norocos; (fam.) a fi cu baftă

a o *ticlui* (**bine**) = a da minciunii aparenţa de adevăr; a avea darul de

Scanned with OKEN Scanner

a convinge chiar când minciuna se întrevede în context

a da (cuiva) **cu *tifla*** ori **a da** (sau **a arunca** cuiva) **o *tiflă*** (gest batjocoritor făcut cu palma întinsă, cu degetul mare apropiat de vârful nasului şi cu celelalte degete desfăcute şi mişcate repede) = a face gestul descris mai sus; a dispreţui, a desconsidera, a sfida; a renunţa cu dispreţ la ceva

a trage (cuiva) **un *tighel*** (pop. şi fam.) = a certa, a mustra, a dojeni

cap de *tigvă* = cap de om prost

cât *timp*... (loc. conj.) = în toată perioada în care...; (loc. adv.) **de la un *timp*** sau (rar) **dintr-un *timp*** = începând de la un moment dat; **cu *timpul*** = treptat, pe timp ce trece vremea; **la** (sau **din**) ***timp*** = la momentul potrivit; până nu este prea târziu; **din *timp* în *timp*** = la anumite intervale; din când în când; uneori, câteodată; (**în**) **tot *timpul*** = întruna, mereu; **în acelaşi *timp*** = simultan, totodată; **e *timpul* să...** = a venit momentul, sorocul să...; (**toate**) **la *timpul* lor** = (toate) la momentul potrivit; **a fi** (sau **a sosi**) ***timpul* cuiva** = a venit (pentru cineva) momentul aşteptat (să acţioneze, să rezolve ceva); **pe *timpuri*** = demult, odinioară, odată

de *timpuriu* (loc. adv.) = devreme, prea din timp; înainte de...

a face o *treabă* până în tindă = a începe ceva şi a nu termina

a fi (sau **a rămâne, a ajunge** ori **a lăsa pe cineva**) ***tinichea*** = a fi (sau a rămâne, a ajunge ori a lăsa pe cineva) lipsit de orice bun material; a jecmăni, a sărăci (pe cineva)

cu (sau **de**) **mare *tiraj*** (loc. adj.) = care apare într-un număr mare de exemplare

***titlu* de glorie** = merit, renume, fală; (loc. adv.) **cu *titlu* de...** = cu caracter de, ca...; ***titlu* de proprietate** = document care stabileşte dreptul de proprietate al cuiva asupra unui obiect; ***titlu* de valoare** = document de valoare care face obiectul unor tranzacţii financiare

uscat (**ca o**) ***toacă*** (sau **ca *toaca***) = foarte slab; **a şti şi *toaca* în** (sau **din**) **cer** = a şti multe lucruri; a face pe atotştiutorul, pe înţeleptul; (pop.) **ucigă-l *toaca*!** = diavolul, dracul; lua-l-ar naiba!

de *toaletă* (loc. adj.) = care serveşte la îngrijirea şi la curăţarea corpului

de *toamnă* (loc. adj.) = care se face toamna; care este caracteristic toamnei; **astă *toamnă*** = în toamna trecută; **la *toamnă*** = când va veni toamna; în timpul toamnei ce va veni; **pe** (sau **în**) ***toamnă*** = pe timpul toamnei; **până la *toamnă*** = până la începutul toamnei

cu *toane* (loc. adj.) = răsfăţat, mofturos, capricios; **a-i veni** (cuiva) **o *toană*** (sau ***toanele***) = a-l apuca (pe cineva) năbădăile, hachiţele, furiile; a-i veni deodată să facă o trăsnaie; ***toană* de plâns** = ropot, val, izbucnire de plâns

toarta (sau ***torţile***) **cerului** (sau **pământului**) = toartă sau torţi ce ar avea cerul (sau pământul); (loc. adj. şi adv., fam.) **la *toartă*** = foarte strâns; prieteni la cataramă

a bate *toba* = a bate ritmic cu degetele de la o mână într-un obiect (de nervozitate, nerăbdare etc.); (fam.) a răspândi un secret încredinţat; **a bate *toba* (la urechea) surdului** = a vorbi unei persoane care nu vrea să audă; a da sfaturi care nu sunt luate în seamă; a nu fi ascultat; **a fi** (sau **a ieşi**) ***tobă* de carte** (sau **de învăţătură**) = a fi foarte învăţat, citit; **a face** (pe cineva) ***tobă* de bătaie** sau **a**

Scanned with OKEN Scanner

face (cuiva) **pântecele** (sau **spinarea**) *tobă* = a bate straşnic (pe cineva); **a umbla cu** *toba* sau **a-i bate** (cuiva) *toba* sau **a vinde averea** (cuiva) **cu** *toba* = a vinde lucrurile sau averea cuiva la licitaţie publică

toc **rezervor** = stilou (inventat de românul Petrache Poenaru)

a-i *toca* **cuiva la ureche** (sau **la cap**) sau **a** *toca* **pe cineva la cap** = a plictisi pe cineva spunându-i mereu acelaşi lucru; **a** *toca* **la verzi şi uscate** sau **a** *toca* **câte-n lună şi-n soare** = a pălăvrăgi; a spune tot felul de fleacuri; **unde popa nu** *toacă* = foarte departe, nicăieri

a da *tonul* = a căuta cu diapazonul tonalitatea în care este scrisă o bucată muzicală, a se murmura două-trei note din gamă, după care se dă nota de începere; a lua iniţiativa în începerea unei acţiuni; *tonul* **face muzica** = se afirmă pentru a sublinia importanţa felului în care se spune ceva; (înv.) **a-şi da** *ton* = a-şi da aere, importanţă; a încerca să înfăţişeze ceea ce n-are

a juca (sau **a sări**) *tontoroiul* = a ţopăi; a juca alandala (neştiind să danseze); (fig.) a fi la cheremul altuia mai puternic, a face cum dictează acesta

a se *topi* **după cineva** = a iubi cu patimă pe cineva; **a se** *topi* **de râs** = a râde cu mare poftă; a se prăpădi de râs

din *topor* (loc. adj. şi adv.) = necioplit, grosolan, nefinisat; needucat; **a fi** *topor* **de oase** = a primi mereu lovituri grele de la viaţă; a suferi mult; a întâmpina greutăţi mari; **a sta cu** *toporul* **la brâu** = a fi mereu gata de ceartă, de bătaie; **coadă de** *topor* = trădător

cu *toptanul* (loc. adj. şi adv., pop.) = în cantitate mare, în angro, cu ridicata; (p. ext.) foarte mult, din abundenţă

cu *topuzul* (buzduganul, unul din obiectele cu care erau investiţi domnii din ţările româneşti de către sultan) (loc. adv., pop.) = cu sila, cu forţa, cu brutalitate

om-*torpilă* (compus) = torpilă condusă la ţintă de 1-2 oameni, care se îndepărtează după ce o prind de fundul navei adverse

cu *tot...* (loc. prep.) = în ciuda; (loc. adj.) **de** *tot...* = cum nu se poate mai mult; (loc. adj.) **de** *toată* **ziua** sau **de** *toate* **zilele** = care se poartă, se face etc. zilnic; (loc. adv.) **peste** *tot* = pretutindeni; (loc. adv.) **în** *toate* **părţile** = pretutindeni; **a vârî** (sau **a băga**) **pe cineva în** *toţi* **sperieţii** = a băga frica în cineva, a înfricoşa; (loc. adv.) **înainte de** *toate* = mai presus de orice altceva, în primul rând; *toate* **ca** *toate* (sau *toatele*), **dar...** (sau **însă...**) = treacă-meargă, dar..., celelalte ar mai merge, dar...; (loc. adv.) **cu** *totul* (**şi cu** *totul*) = în întregime, total, pe de-a-ntregul; **cu** *totul* = în total; cu desăvârşire, în întregime; **în** *tot* sau (**în**) *totului tot* = una cu alta, la un loc; total; la urma urmelor, într-un cuvânt; *tot* **în** *tot* = pe de-a-ntregul; **de** *tot* = (cu sens modal) în întregime; (cu sens temporal) pentru totdeauna, definitiv; foarte, extrem de...; (loc. prep.) **cu** *tot* **cu...** sau **cu** (**cineva** sau **ceva**) **cu** *tot* = împreună, la un loc; **asta-i** *tot* sau **atâta** (ori **atâta-i**) *tot* = împreună, la un loc; **să** *tot* **aibă...** = ar putea să aibă (cel mult...), aproximativ...; **să** *tot* **fie...** = ar putea să fie (cel mult); *tot* **aşa** (sau **astfel, atâta, acelaşi**) = întocmai, exact aşa; **mi-e** *tot* **atâta** = mi-e perfect egal; *tot* **unul şi unul** =

Scanned with OKEN Scanner

înalţi, voinici; de frunte, de seamă; de calitate, foarte valoroşi; **aici e *totul*** = în asta constă tot, asta explică totul

în *total* (loc. adv.) = cu totul, toată suma, cantitatea; una peste alta

pentru *totdeauna* = definitiv, pe vecie

a-i fi (cuiva) ***totuna*** = din mai multe alternative, cineva crede că trebuie luate de bune (sau rele) toate; o variantă sau mai multe dă acelaşi rezultat; a le socoti pe toate pe acelaşi plan

a ţine (cuiva) ***tovărăşie*** = a sta pe lângă cineva distrându-l etc.; a ţine (cuiva) de urât; a ţine companie

a *traduce* în viaţă = a pune în practică o idee, un principiu, un plan; a materializa, a implementa (ceva)

a face *trafic* de influenţă = a trage foloase ilicite din influenţa pe care o are cineva asupra unei persoane

a *trage* (pe cineva) **de mânecă** = a-i atrage atenţia asupra unui lucru; a îmbia, a îndemna; **a fi *tras* de păr** = a fi relatat ceva în mod tendenţios, forţat, exagerat; **a *trage*** (pe cineva) **la** (sau **în**) **judecată** = a cita pe cineva în faţa instanţei de judecată; **a *trage* pe sfoară** = a păcăli; (înv.) **a *trage* pe roată** = **a supune** (pe cineva) torturii cu ajutorul roţii de tortură; **a *trage* la răspundere** = a cere socoteală (cuiva) de faptele sale (reprobabile); a face (pe cineva) răspunzător (de ceva); **a *trage* la fund** (pe cineva) = a pune (pe cineva) într-o situaţie grea; a-l atrage într-o afacere proastă, sortită eşecului; **a *trage* sforile** = a unelti, a conduce din umbră o acţiune ilicită; **a *trage* targa pe uscat** = a n-o mai scoate la liman cu sărăcia; a trăi mereu în lipsuri materiale; **a *trage* un picior** sau **a *trage* piciorul** = a şchiopăta; (tranz.) **a *trage* mâna de deasupra cuiva** = a nu mai proteja, ocroti (pe cineva); (loc. vb.) **a *trage* un profit** = a profita, a obţine avantaje necuvenite; **a *trage* învăţăminte din** (sau **de pe urma**)... = a învăţa dintr-o întâmplare (bună sau rea); (p. ext.) a deveni mai înţelept; **a *trage* foloase din** (sau **de pe urma**) = a avea sau a obţine avantaje de pe urma unei afaceri etc.; **a *trage* cu ochiul** (sau **cu coada ochiului**) = a se uita pe furiş, pentru a nu fi observat; **a-şi *trage* sufletul** (sau **răsuflarea**) = a respira greu din cauza bătrâneţii, a oboselii etc.; a-şi regla respiraţia după o treabă istovitoare sau după o emoţie puternică; **a *trage* să moară** = a fi pe patul de moarte, în agonie; a-şi trăi ultimele clipe ale vieţii; (absol.) **a *trage* la măsea** (sau **la mustaţă**) = a bea, a fi beţiv; **(a fi) *tras* cu sfoara** = a fi aliniat, drept; **a *trage*** (o ţesătură) **la piuă** = a supune o ţesătură unei operaţii mecanice la piuă pentru a o face mai deasă; **a *trage* la tipar** = a tipări; **a *trage* pe piatră** (sau **pe amnar, pe curea**) = a ascuţi; **a *trage* pe calapod** = a întinde un obiect de îmbrăcăminte sau de încălţăminte pe calapod; (intranz.) **a *trage* cu acul** = a coase, a broda, a cârpi; **a *trage* cu coasa** = a cosi; **a *trage* la rame** (sau **la, din lopeţi, din vâsle**) = a vâsli; **a *trage* banul** (sau **gologanul**) **prin barbă** = a freca de barbă un ban câştigat (în credinţa superstiţioasă se spune că acest gest atrage alte câştiguri, mai mari); ***tras*** **(ca) prin inel** = se spune despre o persoană cu trupul subţire şi mlădios; persoană cu siluetă; **a se *trage* la faţă** (sau **la obraji, la chip**) = a avea figura palidă, slăbită, obosită; **a *trage* un** (**pui**) **de somn** sau **a *trage***

Scanned with OKEN Scanner

la soamne (ori **la aghioase**) = a dormi adânc

tragere **de inimă** = râvnă, voinţă, zel, ardoare; *tragere* **la sorţi** = împărţire a unui câştig prin sorţi; participare ca parte interesată la o alegere prin sorţi; *tragere* **la ţintă** = străpungerea unei ţinte (cât mai aproape de centrul ei) cu săgeata, glonţul etc.; **unghi de** *tragere* = unghi pe care îl formează axa ţevii unei arme de foc cu proiecţia ei pe suprafaţa orizontală a terenului, când obiectivul asupra căruia se trage este în acelaşi plan orizontal cu gura ţevii

a o lua în *tragic* (substantivat) = a acorda unei situaţii obişnuite o gravitate exagerată; (p. ext.) a fi pesimist

mod de *trai* = ansamblul condiţiilor materiale şi spirituale specifice vieţii unei persoane, unui grup social, unei societăţi; **a nu mai fi de** *trai* sau **a nu mai putea** *trăi* = a nu mai putea trăi din cauza cuiva sa a ceva; a nu mai putea îndura ceva

cu *traista*-**n băţ** = se spune despre un om foarte sărac; care nu are adăpost; care o duce greu; care cerşeşte; **a-i bate cuiva vântul în** *traistă* = a fi foarte sărac; a curge peticile de pe el; *traistă* **goală** (sau **uşoară**) = sărăcie; **a-i mânca** (cuiva) **câinii din** *traistă* = a fi prostănac, credul; **a prinde** (pe cineva) **cu raţa-n** *traistă* = a prinde (pe cineva) furând (asupra faptului)

a fi cam *tralala* (adjectival) = a fi (cam) aiurit, zăpăcit, nebun

a face (cuiva) *trampa* = a mijloci cuiva o afacere, o întâlnire etc.

de *tranziţie* (loc. adj.) = de trecere; intermediar; (p. ext.) provizoriu

în *travesti* (loc. adj. şi adv.) = deghizat (mai ales pentru a juca rolul unui personaj de sex opus)

trăgători **de sfori** = persoană care trage sforile păpuşilor la teatrul de marionete; (fig.) persoană care unelteşte, care pune la cale afaceri tenebroase

a *trăi* **cu capul în nori** (intranz.) = a fi străin de ceea ce se întâmplă în jurul său; a fi străin de realitate; (tranz.) **a-şi** *trăi traiul* = a se bucura de viaţă; a-şi duce traiul aşa cum vrea sau poate; **a-şi** *trăi traiul* (**şi a-şi mânca mălaiul**) = a îmbătrâni, a ajunge aproape de capătul zilelor; **a** *trăi* **pe spinarea cuiva** = a se întreţine din munca, din avutul altuia

dintr-o *trăsătură* **de condei** = dintr-o dată, fără a mai sta pe gânduri

a rămâne ca lovit de *trăsnet* = a încremeni, a înlemni (de spaimă, de groază, de uimire etc.); **lovitură de** *trăsnet* = întâmplare tragică venită pe neaşteptate; veste foarte rea

a-i *trăsni* **cuiva ceva** (**prin cap**) sau (rar, tranz.) **a-l** *trăsni* (pe cineva) **prin minte** = a-i veni (cuiva) deodată o idee năstruşnică, nesăbuită

trăsură **de unire** = liniuţă de unire

a avea *treabă* = a fi ocupat; **a-şi căuta** (sau **a-şi vedea**) **de** *treabă* = a-şi face treaba (slujba, ocupaţia) în mod conştiincios şi cu sârguinţă; a nu se amesteca în treburile altora; **a se afla în** *treabă* = a-şi face de lucru din lipsă de ocupaţie sau pentru a-şi da importanţă; **a se lua cu** *treaba* = a uita de foame, de sete, de fumat etc. luându-se cu treaba; **a se pune pe** *treabă* = a se înhăma serios la treabă; **e** *treabă* = e mult de lucru; (loc. adj.) **de** *treabă* = om de ispravă, bun, cinstit, cumsecade etc; **mare** *treabă*! = (şi ir.) mare, important lucru! ce să spun!; **a avea** *treabă* cu **cineva** (sau **undeva**) = a avea anumite interese cu cineva (sau undeva); **a nu fi de nici o** *treabă* =

Scanned with OKEN Scanner

a nu folosi la nimic, a fi inutil; **ce *treabă* am** (sau **ai** etc.) **cu...?** = ce mă (sau te etc.) interesează? ce mă (sau te etc.) priveşte?; **nu e *treaba* mea** (sau **a ta, sa** etc.) = nu mă (sau te etc.) priveşte!; **a-şi face *treaba*** = a-şi face slujba, munca pe care o are de înfăptuit; **a fi** (sau **a sta**) ***treaba* aşa** (sau **astfel**) = a fi lucrurile aşa cum sunt, a se prezenta aşa cum se văd; **se vede *treaba* că...** = se vede că..., se pare că..., probabil

din *treacăt* (loc. adv.) = fugitiv, din fugă; **în *treacăt*** = la repezeală; în trecere; în câteva cuvinte, pe scurt; pe deasupra, superficial, sporadic

aşa-ţi *trebuie*! = aşa meriţi, mai rău! asta ţi se cuvine, să te înveţi minte altădată!; (loc. adv.) **cum *trebuie*** = aşa cum se cuvine, cum se cade; bine

de *trebuinţă* (loc. adj. şi adv.) = util, folositor; trebuincios, necesar; **îmi face *trebuinţă*** (sau **am *trebuinţă* de...**) = îmi este necesar, îmi trebuie

a *trecut* baba cu colacii = a scăpat ocazia, e prea târziu; (tranz.) **a *trece* în revistă** = a inspecta trupele (militare) aşezate pe subunităţi; a lua în consideraţie anumite fapte, evenimente etc.; **a *trece* cu vederea** = a nu lua în seamă anumite fapte sau a nu da importanţă; a nu ţine seama de...; a ierta, a uita; **a *trece* hopul** = a scăpa de o chestiune importantă şi hotărâtoare; a rezolva cu bine ceva; **a *trece* peste cineva** = a desconsidera, a dispreţui pe cineva; (intranz.) **a *trece* cu buretele peste ceva** = a ierta nişte greşeli ale cuiva; a da uitării ceva; **a *trece* la fapte** = a acţiona; **a-i *trece* cuiva printre degete** = se spune când cuiva în scapă un prilej (favorabil), când pierde ceva; **îi *trec* mulţi bani prin mâini** = se spune despre cineva prea cheltuitor; **a *trece* ca un câine prin apă** = a nu se alege de la viaţă, şcoală cu nimic (experienţă, învăţătură); **a *trece* prin foc şi apă** = a răzbate prin multe greutăţi; a avea multă experienţă amară; (tranz.) **a *trece*** (pe cineva) **prin toate apele** = a ponegri, a defăima (pe cineva); **a *trece*** (pe cineva) **pe sub ascuţişul sabiei** (sau **sub sabie, sub paloş**) = a omorî; **mai *trece* ce mai *trece*** = după ceva vreme..., după un timp (nu prea lung); **nu e timpul *trecut*** (sau **vremea *trecută***) = mai e timp, nu e totul pierdut; **a-şi *trece* vremea** = a folosi timpul fără a munci, stând degeaba; a tăia frunze la câini; **a-şi *trece* din vreme** = a-şi petrece timpul mai uşor, mai plăcut; ***treacă* de la mine** (sau **de la tine** etc.) = se spune atunci când cineva face o concesie; (refl., pop.) **a se *trece* din pahare** (sau **din băut**) = a bea prea mult, a se ameţi, a se îmbăta; (refl.) **a se *trece* cu firea** = a lua lucrurile prea în serios; a fi emotiv; **a *trece* măsura** = a exagera

în *trecere* (loc. adv.) = în treacăt, fugitiv; **a avea *trecere*** = a fi luat în seamă, a fi preţuit; (despre mărfuri) a se vinde uşor fiind de bună calitate, a se cere mult

din *trecut* (loc. adj. şi adv.) = de altădată; de odinioară; (loc. adv.) **în *trecut*** = altădată, odinioară; **a o rupe cu *trecutul*** = a pune capăt unui trecut nu prea onorabil; a nu mai vrea să ştie de ceea ce a fost

a lega două-n *trei* = a reuşi să adune ceva avere

a *tremura* după bani = a fi lacom după bani, a fi iubitor de arginţi; a fi zgârcit

a duce *trena* = a se ţine scai de cineva; a urmări îndeaproape pe cineva

Scanned with OKEN Scanner

unde te *trezeşti*? = se spune unui om obraznic, care îşi ia nasul la purtare, care întrece limitele bunei-cuviinţe

a-şi da (sau **a-şi aduce**) ***tributul*** = a contribui la ceva

a *trimite* (pe cineva) **pe cealaltă lume** (sau **la moarte, în rai**) = a ucide (pe cineva); **a *trimite*** (pe cineva) **la plimbare** = a refuza să mai stea de vorbă (cu cineva), a nu da curs discuţiei; a da pe uşă afară; a-i întoarce spatele sau a-i trânti receptorul de la telefon în nas; a concedia (pe cineva) dintr-o slujbă; **a *trimite*** (pe cineva) **la ocnă** (sau **la temniţă, la închisoare**) = a pedepsi (pe cineva) cu închisoarea

a duce (sau **a purta** pe cineva) **în *triumf*** = a ridica o persoană pe sus şi a o duce cu mare alai

poartă *triumfală* = poartă a Romei antice (şi a altor cetăţi din antichitate) prin care intra carul de triumf al comandantului întors victorios din lupte

calul *troian* = uriaş cal de lemn construit, potrivit legendelor antice, la îndemnul lui Ulise, de ahei în timpul războiului troian şi în burta căruia o trupă de ostaşi greci s-au ascuns, contribuind la căderea cetăţii Troia

a-i cădea cuiva (cu) ***tronc*** (**la inimă**) = a i se aprinde inima cuiva pentru cineva dintr-o dată; a se îndrăgosti pe neaşteptate (la prima vedere); (fam.) ***tronc*, Marghioalo!** = se zice despre cineva care spune ceva nepotrivit într-o anumită situaţie

a-i *trosni* (cuiva) **fălcile** = se spune despre un om care primeşte o lovitură puternică sau atunci când mănâncă prea lacom sau când cască prea tare (cu poftă)

cu *trudă* (loc. adv.) = cu mare efort, cu multă osteneală

cu *trufie* (loc. adv.) = cu aroganţă, cu îngâmfare

(cu) *trup* şi suflet (loc. adv.) = cu totul, în întregime, fără rezervă; **(a fi) *trup* din *trupul* cuiva** = a fi născut din...; a fi parte organică din ceva; a fi adept al unei idei, concepţii etc. cu toată puterea sa

nici *tu*... nici *tu*... = nimic din ceea ar fi trebuit sau s-ar fi aşteptat să fie

tufă (**de Veneţia**) = nimic, deloc, zero barat; ***tufă*-n pungă** sau ***tufă*-n buzunar** = nimic; om fără bani

a o *tuli* (**la fugă** sau **la sănătoasa**) (tranz., pop. şi fam.) = a şterge-o (pe furiş); a întinde-o; ***tule*-o!** sau ***tulea*!** = şterge-o! pleacă repede, să nu te mai văd; (când este trimis la o treabă urgentă) întinde-o şi să vii tot acum!

de-a *tumba* (loc. adv.) = de-a rostogolul, a se da peste cap, de-a dura

a scăpa ca din (**gură de**) ***tun*** = se spune atunci când cineva reuşeşte să scape cu fuga dintr-o încurcătură; **(poţi) să dai cu *tunul*** = se spune despre o persoană care doarme adânc sau despre un loc pustiu, unde nu este nici ţipenie de om

a *tuna* şi a fulgera = a fi foarte furios, a face scandal

tur-retur sau ***tur* şi *retur*** = dus şi întors, plecare şi sosire; ***tur* de orizont** = observare succesivă, cu un instrument optic sau cu ochiul liber, a unei regiuni sau a unei porţiuni de teren (de obicei, în scopul de a întocmi o schiţă, un plan; (fig.) privire de ansamblu a unei probleme

cum e *turcul* e şi pistolul = cum e omul, aşa sunt şi faptele sale şi prietenii săi; **doar nu dau** (sau **vin**) ***turcii*** = se spune pentru a modera graba cuiva; **a fi *turc*** (***sau ca* turcul**) = a nu ţine seama de nimic, a fi foarte încăpăţânat; ***turcul* plăteşte** = se spune despre

Scanned with OKEN Scanner

cineva care este nevoit să plătească paguba făcută de alţii

cafea *turcească* = băutura numită cafea, făcută în ibrice mici, fiartă la nisip, sub care se află un foc moderat; **(a fi) ca o (sau cu obraz de) babă *turcească*** = se spune despre bărbaţii spâni şi cu zbârcituri pe faţă

a sta (sau **a şedea**) ***turceşte*** = a sta în şezut, cu picioarele încrucişate şi cu tălpile sub corp, ca orientalii; **a vorbi** (sau **a grăi, a bolborosi**) ***turceşte*** = a vorbi neinteligibil, a rosti cuvintele neclar

***turn* de fildeş** = denumeşte izolarea de viaţă, de realităţile înconjurătoare ale unui scriitor, artist etc.

a *turna* ulei pe rană = a alina necazurile cuiva, vorbindu-i cu blândeţe şi încurajator

a fi sau **a se îmbăta *turtă*** (adverbial) = a se îmbăta criţă, preş; **a face** (pe cineva) ***turtă*** = a bate foarte tare (pe cineva); **a rupe** (sau **a frânge cuiva**) ***turta*** = a sărbători, cu un anumit ritual, împlinirea unui an de la naşterea unui copil

Ţ

***ţac*-pac** (loc. adv.) = imediat, repede, cât ai clipi din ochi

a rămâne cu ochii *ţaglă* (semifabricată de oţel, din care se laminează bare, sârme) = a rămâne cu ochii ţintă, pironiţi

la *ţanc* (loc. adv.) = la momentul potrivit, la timp

a-i sări (cuiva) ***ţandăra*** = a se supăra, a se înfuria, a-i sări mustarul

***ţap* ispăşitor** = (în Biblie) ţap pe care marele preot îl încărca la sărbătorirea ispăşirii cu toate păcatele neamului lui Israel şi care era apoi alungat în deşert; persoană pe care se aruncă vina unor fapte făcute de alţii; acarul Păun; **a sta ca un *ţap* logodit** = a sta ţeapăn, aiurit, prostit

ţara* lui Cremene** (sau **a lui Papură-Vodă**) = loc fără stăpân, în care fiecare face ce vrea, fără a fi pedepsit; **te joci cu *ţara* în bumbi?** (fam.) = expresie prin care se atrage atenţia cuiva atunci când subestimează pe cineva sau o problemă serioasă; **a plăti (cât) un colţ de *ţară = a valora ceva foarte mult; **a pune *ţara* la cale** = a conduce, a administra, a guverna o ţară; (ir.) a discuta chestiuni de ordin major fără a avea competenţa necesară; (p. ext.) a discuta multe şi de toate; a face politică pentru a omorî timpul; (pop.) **a se duce la *ţară*** (sau **în *ţări***) = a se duce departe, în lume; **la colţ de *ţară* şi la mijloc de masă** sau **la mijloc de masă şi la colţ de *ţară*** = într-un loc liniştit, departe de lume, ferit de primejdii; **peste nouă** (sau **şapte**) **mări (şi) peste nouă** (sau **şapte**) ***ţări*** = foarte departe; **a ajunge** (sau **a se face, a rămâne**) **de poveste în *ţară*** = a ajunge de pomină, a i se duce vestea; (fam.) **a sta prost** (sau **rău**) **cu *ţara*** = a nu avea bani; ***ţara* nimănui** = (în basme) ţară fără stăpân; spaţiu neocupat de armate între două fronturi de luptă; zonă neutră; (loc. adj.) **de** (sau **de la**) ***ţară*** = rural, sătesc; **a afla târgul şi *ţara*** = a afla toată lumea

a-i umbla (cuiva) **gura ca la (o) *ţarcă*** = a fi limbut, a vorbi mult şi fără rost, a duce vorba de la unul la altul

poarta *ţarinii* = poartă făcută la ieşirea drumurilor din sat; jitărie; **gardul *ţarinii*** = gard care împrejmuia un sat

cineva care este nevoit să plătească paguba făcută de alţii

cafea *turcească* = băutura numită cafea, făcută în ibrice mici, fiartă la nisip, sub care se află un foc moderat; **(a fi) ca o** (sau **cu obraz de**) **babă *turcească*** = se spune despre bărbaţii spâni şi cu zbârcituri pe faţă

a sta (sau **a şedea**) ***turceşte*** = a sta în şezut, cu picioarele încrucişate şi cu tălpile sub corp, ca orientalii; **a vorbi** (sau **a grăi, a bolborosi**) ***turceşte*** = a vorbi neinteligibil, a rosti cuvintele neclar

***turn* de fildeş** = denumeşte izolarea de viaţă, de realităţile înconjurătoare ale unui scriitor, artist etc.

a *turna* ulei pe rană = a alina necazurile cuiva, vorbindu-i cu blândeţe şi încurajator

a fi sau **a se îmbăta *turtă*** (adverbial) = a se îmbăta criţă, preş; **a face** (pe cineva) ***turtă*** = a bate foarte tare (pe cineva); **a rupe** (sau **a frânge cuiva**) ***turta*** = a sărbători, cu un anumit ritual, împlinirea unui an de la naşterea unui copil

Ţ

***ţac*-pac** (loc. adv.) = imediat, repede, cât ai clipi din ochi

a rămâne cu ochii *ţaglă* (semifabricată de oţel, din care se laminează bare, sârme) = a rămâne cu ochii ţintă, pironiţi

la *ţanc* (loc. adv.) = la momentul potrivit, la timp

a-i sări (cuiva) ***ţandăra*** = a se supăra, a se înfuria, a-i sări mustarul

***ţap* ispăşitor** = (în Biblie) ţap pe care marele preot îl încărca la sărbătorirea ispăşirii cu toate păcatele neamului lui Israel şi care era apoi alungat în deşert; persoană pe care se aruncă vina unor fapte făcute de alţii; acarul Păun; **a sta ca un *ţap* logodit** = a sta ţeapăn, aiurit, prostit

ţara* lui Cremene** (sau **a lui Papură-Vodă**) = loc fără stăpân, în care fiecare face ce vrea, fără a fi pedepsit; **te joci cu *ţara* în bumbi?** (fam.) = expresie prin care se atrage atenţia cuiva atunci când subestimează pe cineva sau o problemă serioasă; **a plăti (cât) un colţ de *ţară = a valora ceva foarte mult; **a pune *ţara* la cale** = a conduce, a administra, a guverna o ţară; (ir.) a discuta chestiuni de ordin major fără a avea competenţa necesară; (p. ext.) a discuta multe şi de toate; a face politică pentru a omorî timpul; (pop.) **a se duce la *ţară*** (sau **în *ţări***) = a se duce departe, în lume; **la colţ de *ţară* şi la mijloc de masă** sau **la mijloc de masă şi la colţ de *ţară*** = într-un loc liniştit, departe de lume, ferit de primejdii; **peste nouă** (sau **şapte**) **mări (şi) peste nouă** (sau **şapte**) ***ţări*** = foarte departe; **a ajunge** (sau **a se face, a rămâne**) **de poveste în *ţară*** = a ajunge de pomină, a i se duce vestea; (fam.) **a sta prost** (sau **rău**) **cu *ţara*** = a nu avea bani; ***ţara* nimănui** = (în basme) ţară fără stăpân; spaţiu neocupat de armate între două fronturi de luptă; zonă neutră; (loc. adj.) **de** (sau **de la**) ***ţară*** = rural, sătesc; **a afla târgul şi *ţara*** = a afla toată lumea

a-i umbla (cuiva) **gura ca la** (o) ***ţarcă*** = a fi limbut, a vorbi mult şi fără rost, a duce vorba de la unul la altul

poarta *ţarinii* = poartă făcută la ieşirea drumurilor din sat; jitărie; **gardul *ţarinii*** = gard care împrejmuia un sat

Scanned with OKEN Scanner

fie-i *ţărâna* uşoară! = formulă folosită când se vorbeşte despre un om care a murit; odihneascâ-se în pace!

a face din *ţânţar* armăsar = a exagera, a face din mic mare

cu *ţârâita* (loc. adv.) = puţin; câte puţin, foarte subţire

de *ţâţă* (loc. adj.) = (despre copii) sugar; (loc. adv.) **la *ţâţă*** = la sân, la piept; **a da *ţâţa*** = a da să sugă, a alăpta; **a avea ţâţă** = a avea lapte suficient pentru a-şi alăpta copilul

a-i *ţâţâi* (cuiva) **inima** (sau, fam., **fundul**) = a tremura de frică, a-i fi foarte frică

a scoate (pe cineva) **din *ţâţâni*** = a înfuria rău pe cineva; a-l scoate din balamale, din sărite; **a-şi ieşi din *ţâţâni*** = a-şi pierde răbdarea; a se înfuria

a *ţine* (cuiva) **lumânarea** (sau **lumina**) = a fi naşul cuiva la cununie; a sta lângă cineva care trage să moară, cu o lumânare aprinsă (după un vechi obicei creştinesc); **a *ţine* frânele ţării** (sau **împărăţiei**) = a stăpâni, a guverna o ţară; **a *ţine* pe cineva** (sau **ceva**) **în mână** = a avea pe cineva (sau ceva) în puterea sa; a dispune de cineva după bunul plac; a avea pe cineva (sau ceva) la mână; **a *ţine* ursita** (sau **soarta**) **cuiva (în mână)** = a fi stăpân pe viaţa cuiva şi a dispune de ea după bunul plac; **a *ţine* mingea** = a ţine mingea în mâini mai mult decât prevede regulamentul, înainte de a o pasa unui coechipier sau a şuta la poarta adversă; **a nu-l (mai) *ţine* pe cineva pământul** = se spune despre omul care este atât de rău şi de ticălos, încât nu-l mai suportă nici pământul pe care calcă; **a nu-l (mai) *ţine* pe cineva locul** = a nu mai putea de bucurie, a nu mai putea sta într-un loc; **a nu-l mai *ţine*** (pe cineva) **pielea** = a fi foarte fericit, foarte mândru; **a se *ţine* de ale sale** = a-şi vedea de treburile lui; a fi un om cuminte, liniştit; **a *ţine* nasul sus** sau, (refl.) **a se *ţine* cu nasul pe sus** = a fi încrezut, obraznic, pretenţios; **a *ţine* capul sus** sau (refl.) **a se *ţine* cu capul pe sus** = a fi mândru, orgolios; **a *ţine*** (ceva) **în suspensie** = a nu se pronunţa, a nu se hotărî încă asupra unei hotărâri; **a *ţine*** (pe cineva) **la pastramă** = a lăsa (pe cineva) să moară de foame; **a *ţine*** (pe cineva) **sub papuc** (sau **sub picior**) = a stăpâni, a domina pe cineva; **a-i *ţine* cuiva drumul** (sau **calea**) = a opri pe cineva, împiedicându-l să mai înainteze; a sta în calea cuiva; a pândi trecerea cuiva pentru a-i adresa o rugăminte; (pop.) a urmări pe cineva în mod insistent pentru a-i câştiga dragostea, bunăvoinţa; a fi mereu în calea unei persoane; **a *ţine* drumul** (sau **calea, drumurile**) = a fi tâlhar la drumul mare; a umbla haimana, a rătăci de ici-colo; (pop.) **a-i *ţine* cuiva drumul legat** = a împiedica acţiunile, planurile cuiva; a atenta la libertatea cuiva; **a ţine** (pe cineva) **de vorbă** = a vorbi mult şi fără rost în faţa cuiva, nelăsându-l să-şi vadă de treburi; **a se *ţine* în rezervă** (sau **la o parte, la distanţă, rezervat**) = a nu lua parte la ceva, a se abţine de la ceva; **a se *ţine* sufletul în cineva** = a fi viu, a trăi; **a nu se mai (putea) *ţine* pe** (sau **în**) **picioare** = a cădea (de oboseală, de somn, de boală); **a *ţine* legătura cu cineva** = a rămâne în (strânsă) legătură cu cineva, a păstra legătura cu cineva; **a *ţine* cuiva** (sau, reg., **a ţine pe cineva**) **mânie** (sau **pizmă, supărare, alean**) = a purta cuiva ură, supărare etc., a fi mânios pe cineva, a nu ierta pe cineva; **a *ţine* taina** (sau **secretul**)

sau **a *ţine*** (ceva secret) = a ţine, a nu divulga, a nu dezvălui un secret; a fi discret; **a *ţine* minte** = a nu uita (ceva), a-şi aminti; **a *ţine* cuiva cald** (sau, intranz.), **de cald** = a-i fi cuiva de folos, a-i prinde bine; (intranz.) **a-i *ţine*** (cuiva) **de frig** = a-l apăra de frig; **a-i *ţine*** (cuiva) **de foame** (sau **de sete**) = a sătura (înlocuind cu altă hrană mai potrivită); **a *ţine*** (cuiva) **de urât** = a ţine (cuiva) tovărăşie distrându-l şi făcându-i singurătatea plăcută; (înv.) **a *ţine* marea** sau (intranz.) **a *ţine* spre plina mare** = a naviga în larg; **a *ţine* zile pentru cineva** = a posti pentru cineva drag, căruia îi doreşti să-i meargă bine, să i se îndeplinească o dorinţă; (intranz.) **a *ţine* la vorba sa** = a fi neclintit în hotărârea luată, a nu reveni asupra celor spuse; (refl.) **a se *ţine*** (sau, tranz.), **a *ţine* pe cineva treaz** = a nu lăsa pe cineva să adoarmă, a-l menţine mereu treaz; (refl.) **a se *ţine* gata** = a fi pregătit să acţioneze; (refl.) ***ţine*-te** (sau **te *ţine***) **bine** (intranz.) ***ţine* bine!** = formulă de îndemn şi de încurajare; (refl.) **să se *ţină* bine!** = formulă de ameninţare; **a (se) *ţine* viu** (sau **în viaţă, cu zile** etc.) = a (se) menţine în viaţă; a trăi sau a face să trăiască; **a *ţine* loc de...** = a face serviciul de..., a îndeplini funcţia de..., a fi întrebuinţat ca...; **a *ţine* casa** (sau **contabilitatea**) = a fi casier (sau contabil); **a *ţine* socotelile** = a avea îndatorirea de a ţine evidenţa întrărilor şi ieşirilor banilor dintr-o unitate industrială etc.; **a *ţine* casă** (cu cineva) = a convieţui (în calitate de soţi); **a *ţine* casă mare** = a trăi pe picior mare, în lux; **a-şi *ţine* rangul** = a avea un nivel de trai potrivit treptei sociale pe care se află; **a *ţine*** (pe cineva) **la şcoală** (sau **la studii**) = a ţine la studii (pe cineva) suportând toate cheltuielile necesare; (tranz.) **a-şi *ţine* capul** (sau **viaţa, zilele, sufletul**) **cu...** = a se hrăni, a trăi cu...; **a *ţine* pe cineva ca pe** (sau **în palmă**) = a îngriji pe cineva cu cea mai mare dragoste, împlinindu-i toate dorinţele; **a *ţine* bine** = a păstra ceva în condiţii bune, în ordine; **a o *ţine* numai** (sau **tot**) **o** (sau **într-o**) **fugă** (ori **o gură, un plâns** etc.) sau **a *ţine* fuga** (ori **plânsul, gura** etc.) **într-una** (sau **totuna**) = a o duce înainte fără întrerupere, fără a slăbi o clipă, fără a se opri din fugă, din plâns etc.; **a (o) *ţine* înainte** (sau **într-una**) **că...** = a susţine cu tărie, cu insistenţă că...; **a (o) *ţine* (tot)una (cu...)** = a nu se opri (din...), a continua (să...); **a *ţine* pas cu vremea** (sau **pasul vremii**) = a fi în spiritul vremii, a fi modern, a nu rămâne în urmă, a fi la modă; **a *ţine* o vorbire** (sau **un discurs, un cuvânt**) = a vorbi în faţa unui auditoriu; **a *ţine* judecată** = a judeca; **a *ţine* sfat** = a se sfătui, a delibera; **a *ţine* luptă** (sau **război, bătălie, foc**) = a se lupta, a se război cu cineva; **a *ţine* strajă** = a sta de strajă, a păzi; **a *ţine* locul cuiva** = a înlocui pe cineva; (tranz.) **a *ţine*** (pe cineva) **de rău** = a certa, a face mereu observaţii, a penaliza etc.

a privi (sau **a se uita**) **fără** (**de**) ***ţintă*** = a privi fără să vadă; a privi în gol; (adverbial) **a privi** (sau **a se uita, a căuta**) ***ţintă*** sau **a ţine** (ori **a sta cu**) **ochii *ţintă*** = a privi fix, a sta cu ochii pironiţi; (loc. adv.) **fără *ţintă*** = în neştire, razna

a *ţintui* (pe cineva) **la stâlp** (sau **la stâlpul infamiei**) = a acuza (meritat) pe cineva în public; a înfiera şi

supune oprobriului public (pe cineva); **a *ţintui*** (pe cineva) **locului** = a face pe cineva să se oprească şi să rămână neclintit; **a rămâne *ţintuit* locului** (sau **pe loc, în loc**) = a se opri nemişcat şi a rămâne neclintit

a(-i) *ţiui* cuiva în urechi (sau **în creieri**) sau **a-i *ţiui* cuiva urechile** (sau **urechea** etc.) = a avea impresia de vâjâială (în urechi sau la cap)

a se face *ţuşcă* = a se îmbăta; a se face criţă; (arg.) a se matoli

U

a-şi *uda* gura = a bea puţină apă pentru a-şi răcori gura şi potoli setea; **a *uda* prânzul** (sau **bucatele**) = a bea în timpul mesei vin sau alte băuturi alcoolice; **a i se *uda* ochii** = a i se umple ochii de lacrimi; a lăcrima

a şti cât au *uitat* alţii (fam.) = a nu şti (mai nimic); **a se *uita* în gura cuiva** = a fi foarte atent la ce spune cineva, uitându-se fix la gura acestuia; a urma mecanic sfaturile acestuia; **a nu se *uita* la cineva** = a nu ţine, a nu iubi pe cineva; a refuza orice legături cu cineva

uitare* de sine** = reverie, visare, meditare adâncă; nepăsare (altruistă) faţă de interesele proprii; **a da** (sáu **a lăsa**) ***uitării (pe cineva sau ceva) = a înceta să mai iubească sau să mai ştie (de cineva sau ceva)

tablou (sau **pictură, portret**) **în *ulei*** = tablou realizat în culori preparate cu ulei

a bate *uliţele* = a rătăci pe străzi fără rost; a hoinări, a umbla haimana

***ultima* oră** = rubrică dintr-o gazetă care cuprinde ultimele ştiri ale zilei

umăr* la *umăr = unul lângă altul; uniţi; solidari; împreună pentru o cauză, un principiu etc.; **a pune *umărul*** = a ajuta efectiv la realizarea unei acţiuni; a sprijini, a contribui, a participa; **a da** (sau **a ridica** etc.) **din *umeri*** = a-şi exprima nedumerirea, neştiinţa, indiferenţa printr-o ridicare a umerilor; **a se uita la cineva** (sau **a privi pe cineva**) **peste *umăr*** = a se uita la cineva batjocoritor, cu emfază; (pop.) **a-şi lua călcâiele** (sau **picioarele**) **de-a *umeri*** = a fugi; a o lua la sănătoasa; **a pune** (cuiva ceva) **pe *umeri*** = a acuza (pe cineva) de o vină

a *umbla* cuiva ceva prin gură = a avea un lapsus; a nu-şi putea aminti pe moment ceva foarte cunoscut; (pop.) **a-i *umbla* cuiva ceva prin** (sau **în**) **cap** = a avea ceva de spus, a-l preocupa ceva; ***umblă* sănătos!** sau **cu bine!** = urare adresată cuiva care pleacă; (pop.) **a *umbla* după cineva** = a căuta cu insistenţă să obţină simpatia cuiva; a face curte unei femei; **a *umbla* cuiva limba** (**prin gură**) = a vorbi mult, a flecări; **a *umbla* după cai verzi** (**pe pereţi**) = a căuta să obţină lucruri nerealizabile; **a *umbla* după doi iepuri deodată** = a urmări în acelaşi timp două sau mai multe avantaje diferite

fără *umbră* (loc. adj.) = curat, corect, desăvârşit, cinstit; (loc. adv.) **din *umbră*** = fără a se arăta, fără a se afişa, fără zgomot; pe ascuns, pe furiş, din locuri ascunse; **a lăsa** (pe cineva) **în *umbră*** = a eclipsa, a lăsa în urmă (pe cineva); **se teme şi de *umbra* lui** = se spune despre un om foarte fricos; **face *umbră* pământului** (**degeaba**) = se spune despre o persoană care nu este în stare (sau nu vrea) să facă ceva util

a-l *umfla* pe cineva râsul (sau **plânsul**) (tranz.) sau (refl.) **a se *umfla* de râs**

(sau **plâns**) = a nu-şi putea stăpâni râsul (sau plânsul); a izbucni în râs (sau în plâns); **a se *umfla* de somn** (sau **de dormit**) = a dormi mult şi bine, a dormi pe săturate; (refl.) **a se *umfla* în pene** = a se îngâmfa, a se fuduli

a-şi *umple* burta (sau **pântecele**) = a mânca mult; **a-şi *umple* buzunarele** = a câştiga mulţi bani; (refl. pas.) **s-a *umplut* paharul** = s-au adunat prea multe necazuri (sau obrăznicii, trăsnăi etc.); situaţia a devenit de nesuportat; **a *umple* satul** (ori **lumea, urechile lumii**) = a face să afle lumea, să se ştie; a colporta zvonuri

de *unde* (şi) până *unde*? = cum şi în ce fel? în ce împrejurări? în ce chip? **(da) de unde!** = imposibil! cu neputinţă!

a *unge* pe cineva la inimă (tranz.) = a lăuda (sincer pe cineva); a linguşi (pe cineva sau un lucru, un animal al acestuia); a spune cuiva vorbe frumoase, blânde, încurajatoare etc.; a-i crea o situaţie plăcută, de siguranţă, de optimism; (fam.) **a *unge* (bine) pe cineva** = a-l bate zdravăn; a-l mitui; (fam.) **a *unge* osia** (sau **ochii**) **sau a *unge* pe cineva cu miere** = a da mită; (arg.) a da şpagă; (fam.) **a fi *uns* cu toate unsorile** = a fi trecut prin multe, a fi experimentat, vexat, a nu putea fi dus de nas; (refl., fam.) **a se *unge* pe gât** = a bea

în (sau **prin, din**) **toate *unghiurile*** = (de) pretutindeni, în (sau prin, din) toate părţile

a reteza (sau **a tăia**) **cuiva din *unghii*** = a înfrâna obrăznicia cuiva; a pune la punct pe cineva; a-i tăia apa de la moară; **a pune** (cuiva) ***unghia* în gât** = a constrânge pe cineva să se achite de o obligaţie; **a-şi pune *unghia* în gât** = a face orice pentru atingerea unui scop; **a-şi arăta *unghiile*** = a deveni agresiv

în ceasul al *unsprezecelea* = momentul în care aproape că nu mai e nimic de făcut (reparat, rezolvat); târziu

ca *untul* (loc. adv) = uşor, facil, fără efort; **a scoate *untul* din cineva** = a stoarce de puteri, a istovi pe cineva; a-l vlăgui; **a-l bate** (pe cineva) **de-i iese** (sau **să-i iasă**) ***untul*** = a bate zdravăn (pe cineva)

tot *unul* şi *unul* (loc. adj.) = numai oameni sau lucruri de valoare, de calitate; (loc. adv., fam.) **de *unul singur*** = izolat, individual, solitar; fără însoţitor; **până la *unul*** = toţi, în unanimitate; **într-*una*** sau **tot într-*una*** = mereu; (pop.) **a merge *una*** = a merge nedespărţiţi, alături mereu; **a fi** (sau **a face pe cineva**) ***una* cu cineva** ori **cu ceva** = a fi (sau a face să fie) la fel cu altul; a egaliza, a uniformiza; **a o ţine *una* şi bună** = a nu ceda, a fi perseverent, a se încăpăţâna în susţinerea unei păreri; (loc. adj.) **câte *unul*-*unul*** sau ***unul* câte *unul*** = pe rând, succesiv

asta-i încă *una*! = exclamaţie de mirare sau de nemulţumire (la aflarea unei ştiri rele care le întregeşte pe altele); **(cu) *una* cu alta** = luate la un loc, compensându-se

a se uita *urât* la cineva = a se uita chiorâş; a se uita cu duşmănie; **de *urâtul* cuiva** (sau **a ceva**) = din cauza plictiselii sau aversiunii (provocate de cineva sau de ceva); **a-i fi cuiva *urât*** = a se plictisi; a se teme de singurătate; **a-şi face de *urât*** = a-şi alunga plictiseala; a se distra; **a ţine cuiva de *urât*** = a sta în compania cuiva (pentru a nu se plictisi)

a i se *urca* la cap = a deveni înfumurat, cu nasul pe sus

Scanned with OKEN Scanner

a fi numai *urechi* sau **a-şi deschide *urechile*** (**în patru**) = a asculta foarte atent; **a-i ajunge cuiva la *ureche*** sau **a ajunge la *urechea* cuiva** = (despre afirmaţii, zvonuri, ştiri) a deveni cunoscut, ştiut de cineva; **a-i trece cuiva** (ceva) **pe la *ureche*** = a auzi un lucru numai în treacăt, neprecis; **a-i intra cuiva** (ceva) **pe-o *ureche* şi a-i ieşi pe alta** (sau **pe cealaltă**) = a nu reţine ceea ce i se spune, a trece uşor peste cele auzite, a nu asculta sfaturile primite; (loc. adv.) **până peste *urechi*** = extrem de..., foarte; (**a fi**) **într-o *ureche*** = (a fi) zăpăcit, aiurit; a fi smintit, scrântit, sărit de pe fix; **a i se lungi** (cuiva) ***urechile*** (**de foame** etc.) = a-şi pierde răbarea aşteptând ceva (bun); a fi lihnit de foame sau pofticios; **a avea *ureche*** (**muzicală**) = a avea calitatea de a percepe perfect (şi de a reproduce exact) sunetele muzicale; **a scăpa ca prin *urechile* acului** = a scăpa cu mare greutate, miraculos, dintr-o mare primejdie

de *urgenţă* (loc. adv.) = numaidecât, imediat, repede; fără întârziere

de *urgie* (loc. adj.) = aducător de rău, de nenorocire

prin *urmare* (loc. conj.) = deci, aşadar

pe *urma* sau **pe *urmele* cuiva** (sau **a ceva**) (loc. prep.) = pe unde a fost, a existat, ca urmare a..., drept consecinţă a...; (loc. vb.) **a fi pe *urma*** (sau **pe *urmele*) cuiva** = a urmări, a-i lua urma; **a merge** (sau **a călca**) **pe *urmele* cuiva** = a avea calităţile şi apucăturile, defectele cuiva; a imita pe cineva în comportament; **a pierde** (sau **a nu mai şti, a nu mai da de**) ***urma*** (sau ***urmele*) cuiva** = a nu mai şti nimic despre cineva; **nici *urmă*** sau **fără *urmă*** (sau ***urmele*) cuiva** = nici un pic, deloc; **a da de** (sau **a găsi**) ***urma*** (sau ***urmele*) cuiva** = a obţine informaţii despre o persoană dispărută şi căutată; (loc. adj.) **din** (sau **de pe**) ***urmă*** = de la sfârşit, ultim; **din *urmă*** = în spate, îndărăt, înapoi; mai de mult; **pe *urmă*** = mai târziu, ulterior; (**până**) **la *urmă*** = la sfârşitul unui şir, rând; în sfârşit; (loc. prep.) **în *urma*** = în spatele, după...; la sfârşitul...; drept urmare..., datorită...; **de pe *urma...*** = după decesul cuiva; drept moştenire de la cineva; **a rămâne în *urmă*** = a se lăsa întrecut de alţii pe drum sau în activitate, în muncă; **a fi** (sau **a merge, a rămâne**) **în *urmă*** = (despre ceas) a merge mai încet, arătând o oră mai mică decât cea oficială; **la *urma urmelor*** = în cele din urmă, în definitiv; în concluzie

a vinde pielea *ursului* din pădure = a conta pe un lucru înainte de a fi sigur că-l poţi obţine; **a trage nădejde ca *ursul* de coadă** = a nădăjdui lucruri imposibil de realizat; a trage nădejde ca spânul de barbă; **a se aduna ca la *urs*** = a se aduna în număr foarte mare

a i se *usca* gura (sau **gâtul**) **ori a se usca de sete** (refl.) = a avea o senzaţie puternică de sete; (absol.) **bea de *usucă*** = bea foarte mult

a se zbate ca peştele pe *uscat* = a lupta cu mari greutăţi materiale; **a fi dracul pe *uscat*** = a fi rău, abil, şiret

uşă* domnească** (sau **împărătească**) sau ***uşa* raiului** = intrarea principală a altarului; (loc. adv.) **la *uşă = foarte aproape; (loc. prep.) **la *uşa...*** = în imediata apropiere (a...); **a(-şi) deschide** (**larg** sau **amândouă**) ***uşile*** = a lăsa intrarea liberă; a primi cu plăcere pe cineva în casă; **a lăsa** (pe cineva) **pe după *uşă*** = a nesocoti (pe cineva) a se purta cu nepăsare, cu indiferenţă (cu cineva); **a sta după**

Scanned with OKEN Scanner

uşă = a sta deoparte, izolat; a nu fi observat sau băgat în seamă; **a bate la *uşă*** = (despre termene, evenimente etc.) a fi foarte aproape, a fi iminent; (**a bate, a cere, a creşte** etc.) **pe la *uşile* oamenilor** = a (munci) pe la alţii, (a trăi) din mila altora; **a umbla din *uşă* în *uşă*** = a cerşi, a cere de pomană

(**a fi**) **cu inima *uşoară*** = (a fi) vesel, voios, a se simţi bine; (adverbial) (**a fi**) **îmbrăcat uşor** = a fi îmbrăcat cu haine subţiri; **muzică *uşoară*** = gen muzical cult (vocal sau instrumental), larg accesibil publicului prin caracterul melodios, distractiv, prin tematica direct legată de preocupările, sentimentele, aspiraţiile oamenilor; (loc. adv., pop., substantivat) **cu *uşorul*** = lesne, comod, fără pericol; **moravuri *uşoare*** = purtări, practici imorale; **a lua *uşor*** sau **a trece *uşor* peste un lucru** = a nu acorda importanţa cuvenită unui lucru

a (se) *uşura de bani* = a face să cheltuiască sau a cheltui o mare sumă de bani sau toţi banii

în timp *util* (loc. adv.) = la timp, la momentul oportun; în timpul acordat, până la scadenţă

socialism *utopic* = doctrină socialistă care precede dezvoltarea teoriei socialiste ca ştiinţă

pe la *utrenie* (loc. adv.) = dis-de-dimineaţă

scos (sau **ieşit**) **din *uz*** = perimat, depăşit; care nu se mai foloseşte; (loc. vb.) **a face *uz* de...** = a folosi orice argumente, mijloace, relaţii etc. pentru realizarea scopului propus

V

s-a dus bou şi a venit (sau **s-a întors**) ***vacă*** = se spune despre un om care a plecat să se instruiască (sau să se specializeze într-un domeniu) şi s-a întors mai nepregătit decât înainte de a pleca; ***vacă* (bună) de muls** = persoană generoasă, înşelată de profitori pentru a obţine avantaje materiale

ca *vai* de lume (loc. adj. şi adv., substantivat) = care se află într-o stare jalnică, în ultimul grad de pauperizare sau psihică; care este foarte rău sau foarte prost; **a fi *vai* (şi amar) de...** = care se află într-o situaţie grea; **cu chiu şi *vai*** = cu multă osteneală, cu mult chin; abia-abia

val*-vârtej** (loc. adv.) = foarte repede, în mare grabă; vijelios; **în *valuri sau ***valuri-valuri*** = unul după altul, succesiv; din plin, cu grămada; ***valurile* vieţii** (sau **lumii, lumeşti**) = greutăţile, încercările prin care trece omul prin viaţă; ***valurile* tinereţii** = inconsecvenţa, dibuirile inerente vârstei tinere, lipsită de experienţă; ***valul*** (sau ***valurile***) **vremii** = curgere, trecere a vremii (cu toate evenimentele)

Valea* plângerii** (sau **a lacrimilor**) (în limbaj biblic) = Pământul (considerat ca loc al suferinţelor şi al durerilor); (loc. adj. şi adv.) (**de**) **mai la *vale = (de) mai departe, care urmează, în continuare; **la *vale*** = în jos, la coborâş; mai departe (în sensul coborârii); **a-şi lua *valea*** = a pleca, a fugi (de undeva)

de-a *valma* (loc. adj. şi adv.) = laolaltă, amestecat (în dezordine); **a da *valma*** = a da năvală, a se năpusti

de *valoare* (loc. adj.) = (despre lucruri) preţios, valoros, de preţ; (despre oameni) important, valoros, merituos; **a scoate** (sau **a pune**) **în valoare** = a arăta, a etala, a demonstra importanţa, calităţile unei fiinţe, ale unui

Scanned with OKEN Scanner

lucru, ale unui fenomen; a reliefa, a scoate în evidenţă

a pune *vamă* (loc. vb.) = a vămui

de *vară* (loc. adj.) = necesar în timpul verii; care se poartă vara; (despre furcte, plante etc.) care se coc vara; văratic; (loc. adv.) **la** *vară* = în vara viitoare; **astă-vară** = în vara care a trecut; **(în)** *vara* **asta** = în vara anului respectiv; (pop.) **an-***vară* = în vara anului precedent; **de cu** *vară* = fiind încă vară; **peste** *vară* = în timpul verii

a tremura *vargă* (sau **ca** *varga*) (adesea adverbial) = a tremura foarte tare, din tot corpul, de frică sau de frig; a dârdâi de frig; **(a fi)** *varga* **lui Dumnezeu** = (a fi) foarte rău, crunt, aspru, neîndurător

a face o *varză* (fam.) = a nu reuşi nimic, a nu face nici o ispravă; **a (se) face** (sau **a ajunge, a fi** etc.) *varză* = (mai ales despre cărţi şi caiete) = a (se) degrada, a (se) distruge, a (se) zdrenţui

a îmbătrâni în *vatră* = a rămâne fată bătrână, nemăritată; **a rămâne cu sluta în** *vatră* = a nu-şi putea mărita fata; **a cloci pe** *vatră* = a lenevi, a trândăvi pe lângă casă; **a cădea cuiva în** *vatră* = a fi oaspete nepoftit, neaşteptat, supărător; (loc. adj.) **de** *vatră* = cu gospodăria statornicită într-un loc; **a lăsa** (un ostaş) **la** *vatră* = a-l elibera după satisfacerea stagiului militar; *vatra* **satului** = suprafaţa de teren pe care se întinde un sat

de *vază* (loc. adj.) = marcant, de frunte, cunoscut şi stimat, celebru

a i se pune (sau **a i se lua cuiva**) **un** *văl* **(de) pe ochi** = a înceta (sau a începe) să vadă, să judece limpede, să înţeleagă (ceva); a se tulbura sau a se limpezi mintea

de-a *vălătucul* (loc. adv.) = de-a dura, de-a rostogolul, peste cap

a *vărsa* **lacrimi** = a plânge; **a** *vărsa* **sânge** = a ucide; **a-şi** *vărsa* **sângele** (pentru cineva sau ceva) = a-şi sacrifica viaţa (pentru cineva sau ceva); (pop.) **a** *vărsa* **maţele** (cuiva) = a spinteca (pe cineva); **a** *vărsa* (multe) **sudori** (sau **năduşeli**) sau **a** *vărsa* **sudori de moarte** = a munci din greu, a realiza un lucru cu mare greutate; a trage să moară, a fi în agonie; **a-şi** *vărsa* **(şi) maţele** (sau **mărunţaiele**) = a vomita foarte tare; **a** *vărsa* **venin** sau **a-şi** *vărsa* **veninul** = a vorbi despre cineva cu ură, cu duşmănie; (p. gen.) a urî de moarte (pe cineva), a dori moartea cuiva; **a-şi** *vărsa* **focul** (sau **sufletul, amarul**) = a-şi răcori sufletul destăinuindu-se unui prieten intim; **a** *vărsa* **foc** = se spune despre caii iuţi, de rasă pură (sau despre bidiviii din basme)

vărsat **negru** = formă gravă de variolă, în care pastulele de pe corp sunt foarte numeroase şi pline cu sânge, apărând ca nişte pete negre; *vărsat* **de vânt** = varicelă; (pop.) *vărsat* **mare** = scarlatină; (pop.) *vărsat* **mic** = pojar

vătaful **divanului** = boier însărcinat cu convocarea divanului (sfatului ţării); *vătaf* **de agie** = şeful poliţiei; *vătaf* **de hotar** = şef de străjeri, de grăniceri; *vătaf* **de plasă** = funcţionar administrativ care conducea o plasă

trai cu *vătrai* (înv. şi reg.) = viaţă grea, plină de certuri şi bătăi; **trai pe** *vătrai* = viaţă liniştită şi îmbelşugată; viaţă uşoară, lipsită de griji

în (sau, înv., **la**) *văzul...* (loc. prep.) = în ochii..., în faţa..., faţă de...

a-i *vâjâi* **cuiva capul** (sau **urechile, tâmplele**) (p. ext.), **creierul, auzul** = a avea falsa senzaţie de zgomot continuu şi obsedant, provocat de afluxul mare de sânge la cap; a fi zăpăcit, năucit

Scanned with OKEN Scanner

a-i îngheţa (sau **a i se slei**) **cuiva sângele în *vine*** = a se îngrozi sau a încremeni de frică; ***vână* de bou** = cravaşă făcută din ligamentul cervical posterior al boului; (p. ext.) baston de cauciuc folosit de cei care menţin ordinea publică; (loc. adj.) **tare** (sau **bun**) **de *vână*** = viguros, puternic, zdravăn; **slab de *vână*** = slăbănog, neputincios; (loc. adj. şi adv.) **pe** (sau **în**) ***vine*** = (despre pantaloni) lăsaţi sau căzuţi mai jos de talie; (loc. adv.) **pe *vine*** = ghemuit, cu genunchii îndoiţi, sprijinind greutatea corpului pe gambe; **cu coada între *vine*** = ruşinat, umilit; ***vâna* apei** = curentul, şuvoiul apei

***vânător* de munte** = ostaş instruit pentru luptele din munţi; ***vânător* de zestre** = candidat la căsătorie pe care-l interesează mai mult averea (zestrea) persoanei decât persoana în sine

vânt* rău** = nenorocire care vine şi loveşte pe cineva; (loc. adv.) **ca *vântul = foarte repede; **ce *vânt* te-aduce?** = este întrebat cel care vine pe neaşteptate; **a se aşterne *vântului*** = a alerga foarte tare; **a se duce pe aripi de *vânt*** = a se duce foarte repede şi departe, aiurea; **bate *vântul*** = se spune despre un loc pustiu, care, în mod obişnuit, era plin de oameni; **a-i bate** (sau **a-i sufla cuiva**) ***vântul* în buzunare** = a nu avea nici un ban, a fi foarte sărac; **a arunca banii în *vânt*** = a cheltui mult, fără socoteală; **din** (sau **de la**) **cele patru *vânturi*** = de pretutindeni, din toate părţile; **a vedea dincotro bate *vântul*** = a se orienta înainte ca situaţia să se precipite; **a-l bate *vântul*** (pe cineva) = a fi foarte slab sau slăbit; (rar) **a se duce pe *vânturi*** = a se prăpădi, a se risipi; (loc. adv.) **în *vânt*** = în gol; în sus; (fig.) fără folos, zadarnic; **a face *vânt*** = a împinge, a arunca, a azvârli; a da brânci; (p. ext.) a da afară dintr-o slujbă; (fam.) a-i da papucii; a scăpa de cineva; a-i face bagajul; **a lua *vânt*** = (despre cai) a porni cu viteză mare (scăpând de sub controlul omului); a o lua la goană; ***vânt* solar** = flux de protoni şi neutroni emişi continuu de Soare

***vânzător* de piei de cloşcă** (ir.) = vânzător fără marfă şi fără capital

asta pune (sau, rar, **face**) ***vârf*** (**la toate**) = ceva ieşit din cale-afară; care întrece orice închipuire; (**plin**) **cu *vârf*** sau **încărcat cu *vârf*** = plin de tot, până sus; (loc. adv.) **din *vârful buzelor*** = superficial, de mântuială; ironic, batjocoritor, sfidător; **în *vârful*** (sau **pe *vârfurile***) **degetelor** (sau **picioarelor**) = tiptil, încet, cu grijă, fără zgomot, ca să nu simtă nimeni; **a i se sui** (cuiva) **părul în *vârful capului*** = a i se ridica (cuiva) părul pe cap (de frică, de spaimă); **a i se sui** (cuiva) **tot sângele în *vârful capului*** = se spune despre o persoană care se aprinde (se înroşeşte) la faţă de furie, de ruşine etc.

a-i *vârî* cuiva (ceva) **pe gât** = a sili pe cineva să accepte ceva împotriva voinţei, interesului sau plăcerii sale; **a-i *vârî* cuiva** (ceva) **în cap** = a face pe cineva să priceapă bine un lucru; a face pe cineva să creadă ceva ce nu este adevărat; a sugera cuiva o idee; **a-şi *vârî* nasul în ceva** (sau **undeva, în toate**) sau **a-şi *vârî* nasul unde nu-i fierbe oala** = a se amesteca, a interveni (inoportun) în ceva (sau undeva) sau în lucruri care nu-l privesc; **a-şi *vârî*** (sau **a-i *vârî* cuiva**) **minţile în cap** = a-şi da bine seama (sau a face să-şi dea seama) de urmările faptelor sale; a se cuminţi

Scanned with OKEN Scanner

sau a face să se cumințească ; **a *vârî* vrajbă** (sau **zâzanie, intrigă** etc.) = a provoca cu intenție ură și intrigi ; a învrăjbi ; a băga zâzanie între oameni ; **a *vârî* pe cineva (de viu) în groapă** (sau **în mormânt, în pământ**) = a contribui la stingerea din viață a cuiva ; a omorî pe cineva cu zile ; a cauza cuiva supărări foarte mari ; **a *vârî*** (pe cineva) **în boală** (sau **în toate bolile, în sperieți, în toți sperieții, în groază, în răcori**) = a speria tare (pe cineva) ; a îngrozi, a înspăimânta, a înfricoșa ; **a *vârî*** (pe cineva) **la închisoare** (sau **la pușcărie**) = a face să fie închis, întemnițat ; a face să fie deținut ; **a se *vârî sub pielea cuiva*** = a câștiga (prin mijloace nepermise) încrederea, protecția sau dragostea cuiva ; **a se *vârî* în sufletul cuiva** = a plictisi pe cineva, manifestând un interes sau o simpatie prea stăruitoare, prea insistentă, agasantă

președinte de *vârstă* = președinte al unei adunări, ales pe criteriul celui mai bătrân ; (loc. adv.) **în *vârstă*** = bătrân, cu ani mulți de viață ; **de-o *vârstă* cu...** = care are același număr de ani cu... ; **fără *vârstă*** = a cărui vârstă nu se poate aprecia, de vârstă incertă ; om în puterea vârstei, bine întreținut, sănătos tun, zdravăn ; ***vârsta* de mijloc** = persoană în plină maturitate ; la amiaza vieții

mai *vârstnic* decât... = cu ani mai mulți decât...

***vârtos* la cap** = dârz, încăpățânat, îndărătnic ; care se conduce numai după capul său

om în *vârtute* = om în putere, viguros la trup și la minte ; **a fi tare de *vârtute*, dar slab la minte** = puternic, dar prost

veacul* de mijloc** = Evul Mediu ; ***veac* de aur** = perioadă istorică de înflorire a vieții materiale și culturale ; (loc. adj. și adv.) **din *veac sau **de *veacuri*** = care este sau s-a întâmplat de foarte multă vreme, din moși-strămoși ; (loc. adj.) **de *veci*** = etern, veșnic ; (loc. adv.) **în *veci*** sau **în *veac*** etc. = pururea, întotdeauna, mereu ; (în construcții negative) niciodată, nicicând ; **pe *veci*** = pentru totdeauna ; **a-și face** (sau **a-și duce, a-și trece, a-și petrece**) ***veacul*** = a trăi într-un anumit fel

lumea *veche* = societate dispărută sau pe cale de dispariție ; antichitate ; țările, locuitorii din antichitate ; nume generic care se dă celor trei continente (Europa, Asia și Africa) cunoscute până la descoperirea Americii ; **vorbă *veche*** = vorbă moștenită din timpuri vechi ; maximă, zicală, zicătoare, proverb ; (loc. adj. și adv., înv.) **din *vechi*** = din vechime, de demult

prin (sau **în**) ***vecini*** (loc. adv.) = prin (sau în) apropiere ; pe undeva, pe aproape

pe *văzute* (loc. adv.) = deschis, în fața tuturor, fără ascunzișuri, pe șleau ; cu condiția de a vedea cu proprii săi ochi ; (tranz.) **a *vedea* lumina zilei** = a se naște, a veni pe lume ; (fam.) **cum te *văd* și cum mă *vezi*** = clar, sigur, categoric, realmente ; (refl. recipr.) **să ne *vedem* sănătoși !** (sau **cu bine !**) = formulă de salut la despărțire ; **ce să *vezi* ?** sau **ce să *văd* ?** = exprimă mirare față de ceva neașteptat ; **a fi bine *văzut*** = a fi apreciat pentru calitățile sale deosebite ; **se *vede* că...** sau **se *vede* treaba** (ori **lucrul**) **că...** = pesemne că..., probabil că...

la *vedere* (loc. adv.) = deschis, în public, în văzul tuturor, neavând nimic de ascuns ; (loc. prep.) **în *vederea*...** = în scopul..., pentru... ; **a avea pe cineva în *vedere*** = a se interesa

îndeaproape (de cineva), a ajuta (pe cineva), a avea grijă (de cineva), a ţine în evidenţă (pe cineva) într-un anumit scop; **a avea ceva în *vedere*** = a avea o intenţie, a urmări realizarea unui scop, plan; **a pune** (cuiva ceva) **în vedere** = a face cunoscut, a avertiza (pe cineva); **a trece cu *vederea*** = a nu lua în seamă, a nu ţine cont; a ierta tacit greşeala cuiva; a omite; (reg.) **la bună *vedere*!** = formulă de salut la despărţire; **a avea *vederea* scurtă** sau **a fi scurt la *vedere*** = a avea miopie

a-i trece (cuiva) ***veleatul*** = a-i trece cuiva vremea, veacul, timpul

du-te *vino* = mişcare continuă, circulaţie intensă (în ambele sensuri); ***vino-ncoace*** (subst.) = atracţie irezistibilă, farmec; (rar) ademenire, ispită, păcat; (pop.) **a *veni* după cineva** = a se căsători cu cineva; (pop.) **a *veni* în slujbă** = a se angaja, a intra în servici; (pop.) **a *veni* mare** = (despre ape) a se umfla (în matcă), a-şi ridica mult nivelul; a se revărsa, a inunda; **a *veni* pe lume** = a se naşte; **a-i *veni*** (cuiva) **lacrimile** = a plânge sau a fi gata să izbucnească în plâns; **a-i *veni*** (cuiva) **în** (sau **prin**) **minte** (sau **cap**) = a-i veni deodată o idee, a-şi aminti ceva; **cum** (sau **ce**) **îi *vine* cuiva la gură** = cu vorbe insultătoare; **(aşa** sau **acum) mai *vii* de-acasă** = aşa da, văd că înţelegi! devii mai înţelegător, mai conciliant!; **a-i *veni* mintea la cap** (sau **la loc**) = a se potoli, a se cuminţi; **a-i *veni* inima la loc** sau **a-şi *veni* în fire** = a se linişti, a se calma; **a-i *veni*** (cuiva) **numele** = a muri (departe de casă, de ai săi); **a *veni* în nas** = a cădea cu faţa în jos; a cădea în nas; **a-i *veni*** (cuiva) **nu ştiu cum** = se spune când cineva se află într-o situaţie neplăcută, jenantă, penibilă; **a *veni* la putere** = a prelua puterea politică într-o ţară; **a *veni* vorba de** (sau **despre**) **cineva** sau **ceva** = a ajunge cu discuţia la un anumit subiect; **a *veni* la vorba** (sau **la cuvântul, la spusele**) **cuiva** = a recunoaşte ulterior că prevederile cuiva au fost bune; **vorba *vine*** = se spune despre o afirmaţie care nu corespunde realităţii; **cum *vine* asta?** = arată nedumerirea sau nemulţumirea în legătură cu ceva; (pop.) ***vine* un an (de când...)** = se împlineşte un an de când...; **a-i *veni* cuiva ceasul** = a sosi pentru cineva momentul hotărâtor a ceva sau moartea; **a-i *veni*** (cuiva) **toţi dracii** = a se înfuria tare, a se mânia; **ce ţi-a *venit*** (**să...** sau **de...**) = se spune despre cineva care a făcut o gafă, un lucru ciudat, negândit, nepotrivit, nesăbuit; **cum îi *vine*** (**cuiva**) = cum îi place, cum vrea, cum îi convine; **a-i *veni*** (cuiva) **la îndemână** (sau **la socoteală**) = a-i fi pe plac, a-i conveni o situaţie

a face *venin* = a supăra (pe cineva) foarte tare; a face sânge rău; **a pune** (cuiva) ***venin* la inimă** = a face ca cineva să se supere foarte tare; **a-şi vărsa *veninul*** = a-şi manifesta supărarea, mânia, furia faţă de cineva

a spune *verde* (adverbial) = a vorbi deschis, de-a dreptul, pe şleau; **a i se face** (cuiva) ***verde* înaintea ochilor** = a i se face rău (cuiva); a-i veni ameţeală

a fi (sau **în**) ***vervă*** = a fi însufleţit, volubil, avântat; (despre sportivi, artişti) a fi într-o formă deosebit de bună

fără (de) *veste* (loc. adv.) = deodată, pe neaşteptate, subit; **a da de *veste*** = a înştiinţa, a vesti; **a (i) se duce cuiva *vestea* de ceva** = a ajunge să fie vestit, renumit; a ajunge celebru

somnul cel *veşnic* = moartea

pe (sau **pentru**) ***veşnicie*** (loc. adv.) = pentru totdeauna

plin de *viaţă* sau **cu *viaţă*** (loc. adj.) = viguros, energic, vioi; vesel; **fără (pic de) *viaţă*** = fără vlagă, fără vigoare; **de *viaţă*** = vesel, sociabil; căruia îi place să petreacă; (loc. adj. şi adv.) **pe *viaţă* şi pe moarte** = cu înverşunare, din toate puterile; în chip deznădăjduit; (loc. adv.) **cu *viaţă*** = în mod vioi, avântat, viu; teafăr; **cu preţul *vieţii*** = cu orice risc; **a fi în *viaţă*** = a trăi; **a trece** (sau **a se trece**) **din *viaţă*** = a muri; **a readuce** (pe cineva) **la *viaţă*** = a face (pe cineva) să-şi recapete cunoştinţa, sănătatea; a însănătoşi; **a fi între *viaţă* şi moarte** = a fi în pericol să moară; **a mântui** (cuiva) ***viaţa*** = a scăpa (pe cineva) dintr-o mare primejdie, a salva de la moarte; **a-şi pune *viaţa* în primejdie** (sau **la mijloc**) = a risca foarte mult, a face o faptă bună cu riscul vieţii; **a lua** (sau **a căpăta**) ***viaţă*** = a lua fiinţă, a se naşte; **când ţi-e *viaţa* mai dragă** = când nici nu te aştepţi, când nici nu te gândeşti; (loc. adj. şi adv.) **pe *viaţă*** = (care este) pentru tot timpul cât trăieşte cineva; **din *viaţă*** = (care este) din timpul cât trăieşte (cineva), când este încă viu; (loc. adv.); **o *viaţă* de om** = cât dă Dumnezeu

a avea (sau **a-l roade pe cineva**) **un *vierme* la inimă** = a fi chinuit de o grijă mare; **a trăi ca *viermele* în hrean** (sau **în rădăcina hreanului**) = a duce o viaţă grea; a se deprinde cu sărăcia, cu munca istovitoare; **a avea *viermi*** (**neadormiţi**) = a nu-şi găsi locul, a nu sta într-un loc, a fi neastâmpărat; **a-l mânca** (pe cineva) ***viermii*** (**de viu**) = a fi foarte leneş şi murdar

viaţa *viitoare* = (în concepţiile religioase) viaţa care ar continua şi după moarte, într-o lume de apoi; (gram.) **timpul *viitor*** (şi substantivat, n.) = timp verbal care exprimă o acţiune ulterioară momentului vorbirii; **pe** (sau **în**) ***viitor*** = de acum înainte; (loc. adj.) (**plin**) **de *viitor*** sau **cu *viitor*** = care promite, cu perspective frumoase de dezvoltare; **a avea *viitor*** = a avea mari şanse de dezvoltare; bine pregătit pentru a face carieră

cu *vijelie* (loc. adv.) = furtunos, cu putere

a da sau **a scoate, a ieşi** etc. **în *vileag*** (loc. adv., pop.) = (a face sau a deveni cunoscut) în faţa lumii, a tuturor, în public

de *vină* (loc. adj.) = vinovat, responsabil; **fără *vină*** = nevinovat; (loc. conj.) **din *vina...*** = în urma greşelii făcute de... din cauza..., din pricina...; (pop.) **bată-l *vina!*** = exprimă o mustrare cu nuanţă de simpatie; **a da** (sau **a arunca, a pune**) ***vina* pe cineva** (sau **pe ceva**) sau **asupra cuiva** ori, (reg.) **a băga** (cuiva) ***vină*** = a învinovăţi, a învinui (pe cineva sau ceva); **a face cuiva o *vină* din** (sau **pentru**) **ceva** = a considera drept greşeală o faptă a cuiva; **a cădea în *vină*** = a se face vinovat de ceva

a *vinde* pielea ursului din pădure (sau **peştele din baltă**) = a promite un lucru pe care nu-l ai sau nu îl poţi procura; a face planuri deşarte (utopice); **a-şi *vinde*** (**şi**) **pielea** sau **cămaşa** (**de pe sine**) = a vinde şi ultimul lucru pentru a scăpa dintr-o mare nevoie; **a-şi *vinde* scump viaţa** (sau **pielea**) = a se apăra cu îndârjire, făcând mari pierderi duşmanului; a lupta cu vitejie pentru o cauză dreaptă; **cum** (sau **aşa**) **am cumpărat-o, aşa o *vând*** = (despre veşti, anecdote, poveşti etc.) cum am auzit-o, aşa v-o spun; (refl. pas.) **cum** (sau **cu cât**)

Scanned with OKEN Scanner

se vinde? = ce preţ are? câţi bani ceri?

Vinerea **Mare** (sau **a Patimilor, a Paştilor**) (în credinţa creştină) = vinerea din ajunul Paştilor, în care creştinii ţin post negru; *Vinerea* **Mare** = sărbătoare ortodoxă în care se prăznuieşte Sfânta Parascheva (la 14 octombrie)

pui de *viperă* = om rău, femeie rea

în *virtutea*... (loc. prep.) = ca urmare..., pe baza..., în puterea...

de *vis* (loc. adj.) = propriu visului; (fig.) extrem de frumos, feeric, de necrezut, ireal; (loc. adv.) **ca prin *vis*** = vag, confuz; **a-şi vedea *visul* cu ochii** = aspiraţie, ideal împlinite

unde te *visezi*? = unde crezi că te afli? unde te trezeşti?; (intranz.) **când nici nu *visezi*** sau **când cu gândul nu *visezi*** = pe neaşteptate

***vite* mari** (sau **albe**) = denumire generică pentru boi şi vaci; ***vite* mici** (sau **mărunte**) = denumire generică pentru oi şi capre

cu *vitejie* (loc. adj.) = vitejeşte, fără teamă

în plină *viteză* (loc. adv.) = în viteză (foarte) mare; **dă-i *viteză*!** = porneşte în grabă! (fam.) dă-i cărbuni!; (fam.) **a băga pe cineva în *viteză*** = a scoate pe cineva din inerţie şi a-l grăbi să acţioneze, să facă ceva mai repede

de *viţă* (loc. adj.) = de obârşie nobilă; de calitate superioară; (fam.) cu sânge subţire

de *viu* (loc. adj. şi adv.) = fiind încă în viaţă; (loc. adv.) **pe *viu*** = nemijlocit, în mod direct; **prin** (sau **prin**) ***viu* grai** = oral, verbal; **a jupui pe cineva de *viu*** (sau **a lua cuiva pielea**) = a jecmăni pe cineva; a cere de la cineva mai mult decât poate da; a fi nemilos cu cineva; ***viu* sau mort** = cu orice preţ; în orice stare s-ar afla; (substantivat) **a fi mort printre *vii*** = a fi mai mult mort decât viu; a fi ca şi mort; **nici cu *viii*, nici cu morţii** = se spune despre un bolnav care nici nu moare, nici nu trăieşte; om în agonie continuă; **morţii cu morţii şi *viii* cu *viii*** = se spune cuiva pentru a-l consola de moartea unui om drag

mare *vizir* = prim-sfetnic al sultanului

a fi în *vizită* cu cineva = a avea relaţii de prietenie cu cineva; a-şi face reciproc vizite

memorie *vizuală* = memorie care reţine cu precădere imaginile văzute; **tip *vizual*** = persoană cu o deosabită acuitate a percepţiilor obţinute prin văz; **rază** (sau **linie**) ***vizuală*** = linie dreaptă imaginară care uneşte ochiul observatorului cu obiectul observat; **câmp *vizual*** = porţiune de spaţiu pe care o poate cuprinde cineva o dată cu privirea

***vocabular* de bază** sau **fundamental** = fondul principal de cuvinte; ***vocabular* secundar** = masa vocabularului

***voce* caldă** = voce în care predomină componentele de frecvenţă joasă, accentuate natural sau artificial; ***voce* metalică** = voce dură, aspră, în care predomină componentele de frecvenţă înaltă; ***voce* profesională** = voce care corespunde unor exigenţe înalte, specifică cântăreţilor, actorilor, crainicilor; ***voce* robot** = denumire dată vocilor lipsite de inflexiunile specifice vocii umane; ***voce* sintetică** = voce produsă prin intermediul unui sintetizator de vorbire

a nu-i păsa nici de *vodă* = a nu se teme de nimeni; a fi cutezător; **a mânca (din) pita lui *vodă*** = a fi slujbaş la stat

la *voi* (loc. adv.) = la casa voastră; în locul de origine; în ţara voastră

Scanned with OKEN Scanner

cu *voie* sau **cu *voia*** (cuiva) (loc. adv.) = din proprie iniţiativă, intenţionat, dinadins; **fără (de) *voie*** sau **fără *voia* mea** (ori **ta**, **sa** etc.) = involuntar, neintenţionat; **peste *voia*...** = împotriva voinţei cuiva; **de *voie*, de nevoie** sau **cu *voie*, fără *voie*** = vrând-nevrând; ***voie* vegheată** = bunăvoinţă; (p. ext.) protecţie, favoare; (loc. adv.) **în** (sau, rar, **la**) ***voie*** sau **în toată *voia*** = nestingherit, în largul său; (pop.) **în *voia* cea bună** = fără teamă că ar greşi, fără nici o grijă; ***voia* la dumneata ca la banul Ghica** = eşti liber să faci ce vrei; **a-i fi** (cuiva) ***voia* (să...)** = a dori, a-i plăcea să...; **a face pe *voia* cuiva** sau **a-i face cuiva pe *voie*** = a satisface plăcerea, dorinţa cuiva; **a împlini *voia* cuiva** (sau ***voile*) cuiva** = a îndeplini dorinţele sau poruncile cuiva; **a se lăsa** (sau **a umbla, a merge, a fi purtat**) **în *voia* cuiva** sau **a ceva** = a se lăsa purtat după plăcerea sau dorinţa cuiva; **a fi la *voia* cuiva** = a fi la discreţia, la cheremul cuiva; **a-i strica cuiva *voia*** = a indispune pe cineva; a-i strica buna dispoziţie; (loc. adv.) **cu *voia* (cuiva)** = cu aprobarea, cu consimţământul cuiva; **fără *voie*** sau **fără *voia* cuiva** = fără permisiunea, fără aprobarea, fără consimţământul cuiva

***voinic* de codru** sau ***voinicul* codrului** = haiduc

luptă *voinicească* (şi substantivat, f.) = luptă corp la corp, trântă

***voitor* de bine** (sau **de rău**) = persoană care doreşte binele (sau răul) cuiva

act *voluntar* = acţiune săvârşită de cineva în mod conştient, voit

auzi *vorbă*! = ce spui! se poate? e posibil?; **ce *vorbă*!** = fără îndoială, aşa e, în adevăr; **a avea o *vorbă* cu cineva** = a avea ceva de discutat cu cineva; a dori să comunice un secret cuiva; **cu *vorba* că...** = sub pretext că..., zicând că...; ***vorbe* de clacă** = palavre, vorbe goale; **lasă *vorba*!** sau (eliptic) ***vorba*!** = să nu mai aud nici un cuvânt! tăcere! musca!; **ce mai (atâta) *vorbă*?** = ce să mai lungim vorba; să trecem la fapte; vorbă multă, sărăcia omului; (loc. adv.) **fără multă *vorbă*** = fără să se mai comenteze, fără discuţie, fără a crâcni; **din două *vorbe*** = operativ; cu puţine cuvinte; repede; **din *vorbă* în *vorbă*** = din una în alta, din discuţie în discuţie; **a fi *vorba* de...** sau **despre... să...** = a fi în discuţie, a fi obiectul discuţiei..., a se vorbi de...; **a-şi face de *vorbă* cu cineva** = a găsi prilej de discuţie cu cineva; **a avea de *vorbă*** (cu cineva) = a avea de discutat, de aranjat, de rezolvat ceva (cu cineva); **fie *vorba* între noi!** = să rămână între noi (ceea ce ştim), să nu mai afle şi alţii; **nici *vorbă*!** = negreşit! desigur! fără doar şi poate!; nici pomeneală; **nu-i *vorbă*** (sau **mai e *vorbă*?**) = fireşte, fără îndoială, desigur; ***vorbă* să fie!** = nu-i adevărat! nu cred aşa ceva! nici pomeneală! **a schimba *vorba*** = a schimba obiectul discuţiei; **dacă ţi-i *vorba* de-aşa** sau **dacă aşa ţi-i *vorba*** = dacă aşa stau lucrurile, dacă aşa crezi, dacă părerea ta e asta; ***vorba* ceea** = expresie stereotipă folosită în povestire pentru a introduce o zicală, un proverb, cuvinte (expresii) ale cuiva etc.; ***vorba* cântecului** = aşa cum se ştie din bătrâni; ***vorba*-i *vorbă*** = cuvântul dat trebuie respectat; promisiunea făcută e datorie curată; **a se ţine de *vorbă*** = a-şi respecta promisiunile, angajamentele asumate; **a zice *vorbă* mare** = (mai ales în construcţii negative) a se angaja solemn,

Scanned with OKEN Scanner

a face o promisiune deosebită ; (loc. adv.) **din două** ***vorbe*** sau (rar) **dintr-o** ***vorbă*** = repede, fără multă discuţie ; (pop.) **a face** ***vorba*** (sau ***vorbele***) = a peţi ; **a-i face** (cuiva) ***vorbă*** **cu cineva** = a mijloci o întâlnire dintre o fată şi un băiat (în vederea căsătoriei) ; **a fi în** ***vorbă*** = a fi în tratative pentru încheierea unei căsătorii, a unei afaceri etc. ; **a spune** (cuiva) **două** ***vorbe*** = a comunica ceva cuiva ; **a lăsa** ***vorbă*** = a lăsa o dispoziţie, a anunţa ceva înainte de a pleca undeva ; **(aşa) umblă** ***vorba*** = (aşa) se vorbeşte, se spune ; **a trimite** (sau **a da**) ***vorbă*** = a transmite un mesaj

a ***vorbi*** **în barbă** = a vorbi încet, a mormăi ceva doar pentru sine ; **a** ***vorbi*** **cu gura altuia** = a vorbi cu jumătate de gură, a vorbi neexplicit, evaziv, şovăielnic, fără convingere ; **a** ***vorbi*** **vrute şi nevrute** (sau **verzi şi uscate, câte-n lună şi-n stele**) = a vorbi multe şi de toate ; a face capul calendar ; a sporovăi, a pălăvrăgi ; a mânca ciuperci

limba ***vorbită*** = limba întrebuinţată obişnuit în viu grai, limba uzuală

mare ***vornic*** (sau ***vornic*** **mare**) = cel dintâi boier din divan, care avea sarcina de cârmuitor şi de înalt judecător al curţii domneşti şi al întregii ţări ; ***vornic*** **de Ţara de Jos** (sau **de Sus**) = dregător cu rang de vornic, a cărui autoritate se întindea asupra unei jumătăţi din ţara Moldovei

a avea minte de ***vrabie*** = se spune despre o persoană care face prostii, care nu judecă înainte de a trece la acţiune ; ***vrabia*****-i tot pui (şi ea moare de bătrână)** = se spune despre o persoană care se ţine bine ; care nu pare de anii ce-i are

în ***vrajă*** (loc. adj., rar) = care este vrăjit

a fi ***vrăjit*** = a-i fi scris, predestinat, ursit

vrea (sau **va**) **să zică** = înseamnă, cu alte cuvinte ; (cu valoare de conjuncţie) deci ; **ce** ***vrea*** (sau **va**) **să zică asta ?** = ce înseamnă asta ? ce rost are ? ; **cum** (sau **ce**) **va** ***vrea*** = orice ; (loc. adv.) **pe** ***vrute*****, pe nevrute** = vrând-nevrând, indiferent dacă vrea sau nu ; ***vrei*****, nu** ***vrei*** = de voie, de nevoie ; fie că doreşti, fie că nu doreşti ; ***vrei*****, nu** ***vrei*****, bea Grigore agheazmă** = se spune despre cineva care trebuie să execute un lucru chiar dacă nu-i pe dorinţa sa ; ***vrând*****-nevrând** = constrâns de împrejurări ; mai mult în silă decât din voinţă proprie ; **a face tot ce** ***vrea*** **din** (sau cu) **cineva** = a avea mare influenţă asupra cuiva ; ***va*** **să fiu** (sau **să fii** etc.) = trebuie să fiu (sau să fii etc.)

cu ***vremea*** (loc. adv.) = cândva, după un timp oarecare, cu timpul ; **din** ***vreme*** **în** ***vreme*** = din când în când ; uneori ; din timp în timp ; **toată** ***vremea*** = continuu, mereu, fără întrerupere ; (loc. conj.) = **în** ***vreme*** **ce** (sau înv. **în** ***vreme*** **când**) = pe când, în timpul în care ; **o** ***vreme*** = un timp, o perioadă de timp ; nişte ani ; **a-şi pierde** (sau **a-şi trece, a-şi omorî**) ***vremea*** = a-şi irosi timpul fără rost, a lenevi ; **(în** sau **la)** ***vremea*** **mea** (ori **a ta, lui** etc.) = în tinereţe, (în) floarea vârstei ; **acum mi-i** (sau **ţi-i** etc.) ***vremea*** = acesta este timpul potrivit când... ; ocazie, moment, prilej ; (loc. adv.) **într-o** ***vreme*** = cândva, la un moment dat ; **la** ***vreme*** = la timpul, momentul potrivit, oportun ; **la** ***vremea*** **asta** = într-un moment nepotrivit al anului, sezonului, seara târziu, prea dimineaţa etc. ; **la** ***vreme*** **de...** = când e nevoie, când se întâmplă ; în timpul..., pe timp de... ; **până** (sau **de**) **la o** ***vreme*** = până (sau de la) un moment dat ; **la**

Scanned with OKEN Scanner

o *vreme* = într-un târziu, la un moment dat; **dintr-o *vreme*** sau **de la o vreme (încoace)** = începând de la un moment dat; (loc. adj. şi adv.) **fără (de) *vreme*** (sau **înainte de *vreme***) = prematur, înainte de timpul stabilit de termen; (loc. conj.) **de *vreme* ce** = din moment ce, deoarece, fiindcă; ***vremea* de apoi** = viaţa cealaltă, viitoare; (loc. adv.) **pe** (sau **în**) ***vremea* aceea** (sau **acea *vreme***) = pe atunci; **pe *vremuri*** = din timpurile vechi, din străbuni; **după *vremuri*** = în cursul veacurilor; **„*Vremea-vremuia* în ţara dacilor”** (vezi M. Sadoveanu) = lucrurile (viaţa) începuseră a se tulbura, a deveni nestatornice

fără (de) *vrere* (loc. adv.) = involuntar

***vreo* doi** (sau **două**) = câţiva (sau câteva)

a sta (ca) pe un *vulcan* = a fi ameninţat de o primejdie mare, de un pericol (care poate oricând să izbucnească)

limba latină *vulgară* = limba latină vorbită (spre deosebire de cea scrisă, literară)

Z

fructe *zaharisite* = fructe conservate prin fierbere în sirop de zahăr; (fam.) fructe trase în zahăr

zahăr* de struguri** = glucoză; ***zahăr* de lapte** = lactoză; ***zahăr* de malţ** = maltoză; (loc. adv.) **de *zahăr = (despre oameni) bun, înţelegător, serviabil, simpatic, bun la suflet, darnic

în *zare* sau (rar) **în *zări*** (loc. adv.) = la orizont; (p. ext.) departe; **din *zări*** = din depărtări; **a se uita** (sau **a privi**) **în *zare* la ceva** = a privi un obiect transparent aşezându-l în dreptul unei surse de lumină, pentru a-l vedea mai bine; **(o) *zare* de...** = o cantitate mică de...

un bob *zăbavă* (fam.) = un pic de răbdare, cu puţină răbdare, imediat, îndată; **a-şi face *zăbavă*** = a-şi pierde vremea, a întârzia; **fără (de) *zăbavă*** = fără întârziere, imediat, îndată

a *zăcea* la închisoare (sau **în temniţă**) = a fi deţinut, a se afla în temniţă

a cădea la *zăcere* = a se îmbolnăvi foarte rău, a cădea la pat

a se rupe (sau **a se deschide, a se descuia**) ***zăgazurile* cerului** = se spune atunci când încep ploi mari, torenţiale

a duce (pe cineva sau **a se lăsa dus**) **cu *zăhărelul*** = a înşela (sau a se lăsa înşelat), a ademeni (sau a se lăsa ademenit) cu promisiuni, cu vorbe măgulitoare, amăgitoare

a-şi lăsa pieile (sau ***pielea*) *zălog*** = a fi prins de duşmani, a-şi pierde viaţa; a se lăsa omorât

a pune *zăpor* (îngrămădire de sloiuri de gheaţă care se formează primăvara pe apele curgătoare) = (despre cai) a nu voi să tragă; a se împotrivi

a *zări* ca prin sită (sau **ca printr-o pânză**) = a vedea neclar, confuz, numai conturul obiectului, fără a distinge bine culoarea şi forma; **a se *zări* de ziuă** = a se revărsa zorile; a se face ziuă; (rar) **a se *zări* de lună** = a apare luna

a zice *zău* (pop.) = a jura; **ba (nu) *zău*** = dimpotrivă, te asigur că..., vorbesc serios; **nu ştiu, *zău*!** = mă îndoiesc, mă întreb dacă

a face *zâmbre* (pop. şi fam.) = a râvni, a jindui, a doti ceva foarte mult

a se *zbate* ca peştele pe uscat (sau **ca musca în pânza păianjenului**) = se spune despre cineva care face eforturi ca să scape dintr-un mare necaz; **a se**

Scanned with OKEN Scanner

***zbate* de moarte** = a se zvârcoli, a se zbuciuma foarte tare ; a suferi cumplit

a *zbârci* din nas (intranz.) = a strâmba din nas ; **a *zbârci* sprâncenele** = a se încrunta

din (sau **în, într-un**) ***zbor*** (loc. adv.) = în timpul zborului ; repede, în fugă ; dintr-o dată ; în treacăt ; **a lua *zborul*** = a se înălţa în aer ; a începe să alerge tot mai repede ; a pleca ; a evada ; a dispărea ; a-şi lua avânt

a o *zbughi* = a o lua la goană ; a fugi, a dispărea în fugă ; ***zbughi*-o, băiete !** = şterge-o, băiete ! întinde-o

a *zbura* cuiva capul = a decapita pe cineva ; **a-şi *zbura* creierii** = a se împuşca în cap ; (fam.) **a *zbura*** (sau **a face să *zboare*) pe cineva de undeva** = a da pe cineva afară dintr-un post ; a concedia pe cineva ; **a *zbura* de undeva** = a fi forţat să părăsească o slujbă ; **a *zbura* laptele** = a pune puţin lapte acru în lapte dulce fierbinte, ca să se aleagă brânza

a *zburda* (cuiva) **inima** = a fi foarte vesel, voios ; a dori să petreacă, să chefuiască

a mânca singur bucatele şi a lăsa altora *zeama* = a lua profitul cel mai mare lăsând altora foarte puţin ; **a nu fi de nici o *zeamă*** = se spune despre un om de nimic, în care nu se poate pune bază ; ***zeamă* lungă** = mâncare neconsistentă, făcută cu multă apă, pentru a ajunge la mai mulţi ; vorbărie lungă, lipsită de conţinut ; (p. ext.) persoană care vorbeşte mult şi fără nici o noimă ; ***zeamă* de vorbe** = vorbe goale ; ***zeamă* de prune** = ţuică

a avea *zece* vieţi = a spune despre cineva care scapă din primejdii foarte mari ; **a asculta cu *zece* urechi** = a asculta foarte atent

a se alege brânza (sau **urda**) **din *zer*** = a se alege binele de rău

a reduce ceva la *zero* = a reduce valoarea unui lucru făcut ; a bagateliza ; ***zero* absolut** = temperatură de –273 °C, socotită ca cea mai joasă temperatură posibilă

a fi în secretele *zeilor* = a fi la curent cu chestiunile cunoscute numai de demnitari, conducători

***zgârcit* la vorbă** = tăcut, taciturn ; care vorbeşte puţin şi bine gândit

a *zgâria* pământul = a ara superficial ; **a *zgâria* hârtia** = a scrie o literatură proastă

a face *zgomot* = a face vâlvă, a produce senzaţie (de obicei pentru nimic) ; ***zgomot* de fond** = perturbaţie sonoră (de mică intensitate) care apare în orice mediu de transmisie a semnalelor

de toate *zilele* sau (rar) **de toată *ziua*** (loc. adj.) = de fiecare zi ; (p. ext.) comun, obişnuit ; **de *zi* cu *zi*** = zilnic, cotidian ; (loc. adv.) **la *zi*** = în fiecare zi, zilnic ; în ziua, la data cerută ; fără întârziere ; ***zi* de** (sau **cu**) ***zi*** sau (rar) **cu *zi* de *zi*** = zilnic ; (p. ext.) perpetuu, necontenit ; din ce în ce, progresiv ; **din *zi* în *zi*** = de azi pe mâine ; fără termen precis ; la infinit ; **de la o *zi* la alta** = zilnic ; (p. ext.) repede, văzând cu ochii ; **în toate *zilele*** = în fiecare zi, oricând ; (reg.) **pe toată *ziua*** = pentru toată ziua ; în fiecare zi ; zilnic ; **de** (sau **despre, către**) ***ziuă*** = puţin înainte de a se lumina ; spre dimineaţă ; **până în** (sau **la**) ***ziuă*** sau **de cu *ziuă*** = până a nu se lumina ; foarte devreme ; până dimineaţă ; **cu *ziua*-n cap** = foarte devreme ; **la *ziuă*** = în zori ; **peste *zi*** = în cursul zilei, ziua ; ***zi* şi noapte** sau (adverbial) ***ziua* şi noaptea** = tot timpul, fără încetare ; fără odihnă ; **nici *zi*, nici noapte** sau (adverbial) **nici *ziua*, nici noaptea** = niciodată ; **toată *ziua*** sau ***ziua* toată** =

Scanned with OKEN Scanner

de dimineaţă până seara; (p. ext.) mereu, continuu; **a se face *ziuă* albă** = a se lumina complet, a fi în plină zi; **a face noaptea *zi* şi *ziua* noapte** sau **a face din noapte *zi*** = a lucra sau a petrece noaptea şi a dormi ziua; (p. ext.) a duce o viaţă dezorganizată; **bună *ziua*!** = formulă de salut, la întâlnire sau la despărţire, în timpul zilei; **a da** (sau **a dori, a pofti cuiva**) **bună *ziua*** (sau ***ziua* bună**) = a saluta pe cineva; (pop.) **a-şi lua *ziua* bună** = a-şi lua rămas bun; **ca lumina *zilei*** sau **ca ziua** = foarte clar, foarte limpede; **într-o (bună) *zi*** sau **într-una din *zile*** = odată, cândva; **cât toate *zilele* (de mare)** = foarte mare; **a avea** (sau **a duce**) ***zi* bună** (sau, rar, **albă**) **cu cineva** = a trăi în bune relaţii cu cineva; **a da *zi* după *zi*** = a lăsa de azi pe mâine, a amâna; **la *zile* mari** = la ocazii deosebite; (p. ext.) rar de tot, în mod excepţional; **cu *ziua*** = cu plata socotită după zilele muncite; fără contract permanent; ***zi* de cale** (sau **de drum**) = distanţă care se poate străbate într-o zi cu piciorul; ***ziua* de astăzi** = perioada de timp, epoca în care trăim, prezentul; ***ziua* de mâine** = viitorul; ***ziua* de ieri** = trecutul; (în unele credinţe religioase) ***ziua* de apoi** = momentul în care viii şi morţii vor fi chemaţi la judecata lui Dumnezeu; ***zi* aniversară** sau ***ziua* naşterii** (sau **de naştere**) = aniversare (a zilei de naştere a cuiva); ***ziua* (numelui) cuiva** = onomastica cuiva; **a avea *zile*** = a mai avea de trăit; a-i fi dat să (mai) trăiască; **câte *zile* voi** (sau **vei, va** etc.) **avea** = cât voi (vei, va etc.) trăi; tot timpul vieţii; **abia îşi ţine *zilele*** = se spune despre cineva care trăieşte foarte greu, în condiţii de sărăcie lucie; (pop.) **cu *zilele* în mână** = într-o primejdie de moarte; la un pas de moarte; **a ridica** (sau **a răpune, a curma, a lua**) **cuiva *zilele*** = a omorî pe cineva; **a i se isprăvi cuiva *zilele*** = a muri; **a-şi urî *zilele*** sau **a i se urî cuiva cu *zilele*** = a nu mai voi să mai trăiască, a se sătura de viaţă; **vai de *zilele* mele** (sau **tale** etc.) = vai de capul meu (tău etc.); **de** (sau **în**) ***zilele* mele** (sau **ale tale** etc.) = în timpul vieţii mele (tale etc.); **mic de *zile*** = tânăr; **vechi** (sau **înaintat**) **în** (sau **de**) ***zile*** = bătrân, înaintat în vârstă, cu ani mulţi la activ; (rar) **veşnic de *zile*** = nemuritor; **(a fi) învechit în *zile* rele** = (a fi) înrăit

cât ai *zice* peşte = imediat, într-o clipă; **a *zice* nu** (sau **ba**) = a refuza, a se opune, a tăgădui; **a *zice* da** = a afirma, accepta, a fi de acord; **vrea** (sau **va, vra**) **să *zică*** = aşa deci, prin urmare; **mai bine *zis*** = mai precis, mai exact exprimat; **să nu *zici* că...** = să nu-mi reproşezi; **(că) bine *zici*!** = bună idee!; **ce-am *zis* eu?** = vezi c-am avut dreptate?; ***zi*...** = judecă, socoteşte, dă-ţi părerea; aşadar, prin urmare; **ce-ai *zice*?** = ce părere ai avea? cum ţi-ar părea?; **să *zicem*** = să presupunem; să admitem; de exemplu; (refl.) **cum** (sau **precum**) **s-ar (mai) *zice*** = cum s-ar exprima, cum s-ar traduce (cu alte cuvinte)

între (cele patru) *ziduri* = în interiorul unei clădiri; **a face *zid* împrejurul cuiva** = a înconjura pe cineva din toate părţile pentru a-l apăra; a se uni, solidariza cu cineva (pentru apărarea unei cauze, a unui ideal)

în *zigzag* (loc. adv.) = şerpuit, dribling

toată *ziulica* sau ***ziulica* toată, *ziulica* întreagă** (loc. adv.) = de dimineaţă până seara; **cât e *ziulica* de mare** = cât ţine ziua; **până în *ziulica* de astăzi** = până acum

la *ziuşoară* (loc. adv.) = în zori de zi, dis-de-dimineaţă

a nu plăti nici un *zlot* (rău) în ochii cuiva = a nu valora nimic pentru cineva, a nu da nici o consideraţie cuiva

a se lupta ca un *zmeu* = a lupta vitejeşte

a se face *zob* = a (se) sparge în ţăndări; a (se) face praf

semnele *zodiacului* sau ***zodiacale*** = figurile simbolice ale zodiacului, care reprezintă cele douăsprezece constelaţii

a se naşte în *zodia* porcului (glumeţ) = a fi cu noroc; a avea noroc (porcesc); **a se naşte în *zodia* raţelor** = a fi mereu însetat; **a-i da** (cuiva) **în *zodii*** = a-i prezice (cuiva) soarta, destinul, norocul şi viitorul după poziţia stelelor

***zona* Zoster** = boală infecţioasă virotică, localizată în ganglionii spinali şi caracterizată prin dureri şi prin erupţii veziculare pe traiectrul nervilor senzoriali

cu *zor* sau **cu tot *zorul*** (loc. adv.) = repede, în grabă; **de *zor*** = din plin, din toate puterile; cu înfrigurare, cu elan; **cu *zorul*** = cu forţa, forţat; (loc. vb.) **a avea *zor*** = a grăbi, a se grăbi; ***zor-zor*** = în mare grabă; **a da *zor*** = a se grăbi în lucru, a lucra mai repede pentru a termina mai curând; **a da *zor* cu...** (sau **că**) = a insista, a nu mai conteni cu ceva; **a lua** (pe cineva) **la *zor*** = a mustra, a cere cuiva socoteală; **a lua** (pe cineva) **cu *zorul*** = a constrânge, a forţa (pe cineva); a grăbi (pe cineva); **a nu avea *zor* de ceva** (sau **de cineva**) = a nu-i păsa, a nu-i trebui numaidecât; a nu-i fi necesar; **ce *zor* ai?** = ce-ţi pasă? ce te interesează?; **a nu avea zor să...** sau **de a...** = a nu avea interes să...

în *zori* de zi (sau **de *ziuă***) sau **până-n *zori***, **din *zori***, **în *zorii* zilei**, **în *zorii zorilor***, **în** (sau **la**) **revărsatul *zorilor*** sau **o dată cu *zorile*** (loc. adv.) = dis-de-dimineaţă; **a se (re)vărsa** sau **a se crăpa**, **a se ivi**, **a se zări**, **a miji *zorile*** (sau ***zorii***, ***zori* de zi**, ***zori* de ziuă**) sau **a da în fapt** (sau **a se crăpa**, **a se anunţa**) **de *zori*** = a apărea zorile, a se crăpa de ziuă, a începe să se facă lumină, să se lumineze

a *zvânta* pe (cineva) **în bătaie** (sau **în bătăi**) = a bate zdravăn (pe cineva)

(o) *zvârlitură* de băţ = distanţă mică; distanţă până la care se poate azvârli o piatră sau un băţ.

Scanned with OKEN Scanner

Expresii celebre

A

Ab antiquo (lat.) *din vechime; de demult*

Ab imo pectore (lat.) *din adâncul sufletului*

Ab initio (lat.) *dintru început, de la capăt*

Ab irato (lat.) *la mânie*

Ab ore ad aurem (lat.) *de la gură la ureche* (cu toată discreţia)

Ab origine (lat.) *de la origine, de la obârşie*

Ab ovo (lat.) *de la ou; de la începutul începuturilor*

Abusus non tollit usum (lat.) *abuzul nu împiedică uzul*. (Maximă din vechiul drept francez. Teama de a săvârşi un abuz (de drept) nu trebuie să ducă la neexercitarea dreptului)

Abyssus abyssum invocat (lat.) *prăpastia cheamă prăpastia* (În sens practic, o greşeală atrage după sine o altă greşeală)

Acta, non verba (lat.) *fapte, nu vorbe*. (Faptele sunt mai convingătoare decât vorbele)

Ad augusta per angusta (lat.) *pe poteci strâmte (şi abrupte) se ajunge la fapte mari*

Ad calendas graecas (solvere) (lat.) *(a plăti) la calendele greceşti*. (Adică niciodată. Ironie, la adresa rău-platnicilor, grecii neavând, ca romanii, calende – prima zi a lunii – când se achitau toate datoriile)

Ad gloriam (lat.) *pentru glorie*.(A trudi la ceva fără a urmări o recompensă materială)

Ad imposibilium nulla est obligatio (lat.) *pentru imposibil nu există nici o obligaţie*

Ad maiorem dei gloriam (lat.) *întru preamărirea Domnului* .(Deviza ordinului iezuiţilor, cu sensul mai larg de a acţiona dezinteresat în numele unei cauze nobile)

Ad ostentationem (lat.) (a face ceva) *în mod ostentativ*

Ad patres (lat.) *la strămoşi*. (Locuţiune folosită în expresiile familiare: a se întoarce *ad patres – a muri*, a trimite *ad patres – a ucide, a trimite pe lumea cealaltă*)

Ad perpetuam rei memoriam (lat.) *spre veşnică aducere aminte a acestei fapte*: (Text utilizat pe inscripţiile comemorative)

Ad unguem (lat.) *la unghie*. (În antichitate sculptorii îşi alegeau materialul verificându-i netezimea cu unghia)

Ad vitam aeternam (lat.) *pentru viaţă veşnică* (Pentru totdeauna, pe vecie)

Alea iacta est (lat.) *zarurile au fost aruncate*. (Cuvintele lui Cezar la trecerea Rubiconului. Potrivit legilor Republicii, nici un general roman, venind din nordul Italiei spre Roma, n-avea voie să treacă acest râu în fruntea armatei sale. Expresia indică o decizie irevocabilă, luată după multă gândire)

Aliud est celare, aliud tacere (lat.) *una e să tăinuieşti, alta e să taci*. (Discreţia şi complicitatea nu sunt unul şi acelaşi lucru)

Alma mater (lat.) *mamă hrănitoare*. (Patria, la romani. Mai târziu a fost denumită astfel universitatea)

Scanned with OKEN Scanner

Alter ego (lat.) *un alt eu.*

Anno domini (A.D.) (lat.) *în anul Domnului.* (Ani socotiţi de la naşterea lui Hristos, adică al erei noastre)

Anthropos panton metron (gr.) *omul e măsura tuturor lucrurilor.* (Din filozofia lui Protagoras)

Aquila non capit muscas (lat.) *vulturul nu prinde muşte.* (Nu te lăsa furat de nimicuri, realizează fapte importante)

Argumentum baculinum (lat.) *argumentul bâtului.* (Ironic, utilizarea forţei drept argument suprem)

Ars longa, vita brevis (lat.) *arta e lungă, viaţa scurtă.* (Varianta latină a primului aforism al lui Hipocrate)

Asinus asinum fricat (lat.) *măgar pe măgar dezmiardă.* (Aluzie la două persoane ce se laudă reciproc în public)

Audaces fortuna iuvat (lat.) *norocul (soarta) îi ajută pe cei îndrăzneţi*

Aurea mediocritas (lat.) *aurita cale de mijloc.* (Desemna modestia şi cumpătarea. Astăzi, persiflare a mediocrităţii)

Auri sacra fames! (lat.) *blestemata foame de aur!* (În general, setea de aur schimbă în rău sufletul omului şi-l împinge la ticăloşii)

Aut Caesar, aut nihil (lat.) *ori Cezar, ori nimic.* (Expresie a unei ambiţii nemăsurate)

Ave Caesar (Imperator), morituri te salutant! (lat.) *slavă ţie Cezar, cei ce merg la moarte te salută!* (Expresie rostită de gladiatori în faţa lojii imperiale, la Roma, înainte de începerea luptelor în arenă)

B

Bela matribus detestata (lat.) *războaiele sunt urâte de mame.*

Bis dat qui cito dat (lat.) *cine dă repede, dă îndoit*

C

Carpe diem! (lat.) *bucură-te de ziua de azi!* (Horaţiu: Ode – *Bucură-te de ziua de azi şi încrede-te prea puţin în cea de mâine!* – Clipa prezentă, singura certă)

Carpent tua poma nepotes (lat.) *roadele (strădaniile) tale le vor culege nepoţii.* (Trudeşte cu gândul la cei ce vor veni după tine)

Castigat ridendo mores (lat.) *îndreaptă moravurile prin râs.* (Râsul este o armă care îndreaptă)

Cave ne cadas! (lat.) *ia seama să nu cazi!* (avertisment la romani împotriva trufiei)

Chronos gar eumare Theos (gr.) *timpul este un zeu blând.* (Timpul alină suferinţele şi adesea aduce chiar uitarea)

Cogito, ergo sum (lat.) *gândesc, deci sunt (exist).* (Gândirea primează, ea este un adevăr de nezdruncinat)

Consuetudo quasi altera natura (lat.) *obişnuinţa este o a doua natură*

Contraria contrariis curantur (lat.) *cele contrarii se vindecă prin contrarii.* (Maxima medicinii clasice)

Credo quia absurdum est (lat.) *cred fiindcă este absurd.* (Expresie invocată uneori în favoarea credinţei oarbe, care n-are temei raţional)

Currente calamo (lat.) *din fuga condeiului*

Curriculum vitae (lat.) *cursul vieţii*

Scanned with OKEN Scanner

D

Dat veniam corvis, vexat censura columbas (lat.) *judecata îi iartă pe corbi şi îi năpăstuieşte pe porumbei.* (Foarte adesea judecătorii fac pe voia celor puternici)

Decet imperatorem stantem mori (lat.) *un împărat se cuvine să moară în picioare.* (Maximă atribuită împăratului Vespasian. Omul trebuie să înfrunte destinul demn şi stoic)

De facto (lat.) *de fapt.* (Opusă situaţiei *de iure)*

De gustibus (et coloribus) non disputandum (lat.) *despre gusturi (şi culori) nu se discută.* (Din scolastică. Libertatea de a avea păreri personale în unele idei ce nu se demonstrează)

De iure (lat.) *de drept.* (Situaţie prevăzută de lege, legală)

Deliberandum est saepe, statuendum est semel (lat.) *de cugetat să cugeţi într-una, dar de hotărât să hotărăşti o singură dată*

De mortuis nil nisi bene (lat.) *despre morţi nimic altceva decât de bine.* (Dictonul este atribuit lui Chilon din Sparta, apoi a fost preluat de romani)

Desinit in piscem (lat.) *termină în (coadă de) peşte.* (Astfel compara Horaţiu o operă de artă fadă, nereuşită)

De visu (lat.) *din văzute.* (Un fapt constatat cu proprii ochi)

Diem perdidi (lat.) *mi-am pierdut ziua.* (Cuvinte atribuite împăratului Titus când nu reuşea să facă într-o zi o faptă bună)

Dignus est intrare (lat.) *este demn să intre.* (Formulă solemnă de acordare a titlului de doctor în universităţile medievale. În unele se mai păstrează şi astăzi. Adesea ea are sens glumeţ)

Discipulus est prioris posterior dies (lat.) *ziua de azi este ucenica zilei de ieri.* (Experienţa se acumulează învăţând în fiecare zi)

Divide et impera! (lat.) *dezbină şi stăpâneşte!* (Principiu de guvernare care exista şi la romani. De fapt, el a fost enunţat de Machiavelli şi se referea la politica imperiului habsburgic)

Docendo discimus (lat.) *învăţând pe alţii, învăţăm şi noi.* (Transmiţând cunoştinţe altora, le consolidăm şi le îmbogăţim în noi înşine)

Docta ignorantia (lat.) *ignoranţă savantă.* (Expresie prin care umanistul Nicolaus Cusanus ridiculiza ignoranţa infatuată a celor lipsiţi de cunoştinţe solide)

Doctus cum libro (lat.) *savant cu cartea (în mână).* (Prin această expresie se ridiculizau cărturarii incapabili de o gândire proprie)

Dos moi pu sto kai kino ten gen (gr.) *daţi-mi un punct de sprijin şi voi urni Pământul din loc.* (Expresie atribuită lui Arhimede, simbol al puterii creatoare nelimitate a omului)

Dubito, ergo cogito (lat.) *mă îndoiesc, deci cuget*

Dum spiro, spero (lat.) *cât respir, sper.* (Din „Ad Atticum" (Cicero): *„Dum anima est, spes est" – Cât timp respiri, ai şi speranţe)*

Dura lex, sed lex (lat.) *legea e aspră, dar e lege.* (Din dreptul roman: legea este obligatorie, oricât de aspră ar fi ea)

Scanned with OKEN Scanner

Du sublime au ridicule il n'y a qu'un pas (fr.) *de la sublim la ridicol nu este decât un pas.* (Cuvintele aparţin lui Napoleon, rostite în 1812, după înfrângerea de la Berezina)

E

Ecce homo! (lat.) *iată omul!* (Aşa a spus Pilat când l-a arătat mulţimii pe Iisus Hristos)

Eheu! Fugaces... labuntur anni (lat.) *vai!... cum se scurg anii în fugă.* (Horaţiu: *Ode)*

Epistula non erubescit (lat.) *scrisoarea nu roşeşte.* (Cicero îşi scuza astfel confidenţele din scrisori. Cu alte cuvinte: hârtia suportă orice)

Epur (e pur) si muove (it.) *şi totuşi se mişcă.* (Cuvinte care au fost murmurate de Galileo Galilei atunci când, forţat de biserică, s-a dezis în public de teoria sa heliocentrică)

Eripitur persona, manet res (lat.) *persoana piere, lucrul rămâne.* (Opera supravieţuieşte întotdeauna creatorului)

Errare humanum est (lat.) *a greşi e omeneşte.* (Proverb pus în circulaţie de Cicero. El apare în *Philippica* astfel: *Cuius vis hominis est errare, nullius nisi insipientis in errare perseverare – orice om poate greşi, numai prostul stăruie în greşeală)*

Est modus in rebus (lat.) *este o măsură în toate.* (Orice exces strică)

Et in Arcadia ego (lat.) *şi eu am fost în Arcadia.* (Arcadia legendară este ţinutul vieţii liniştite. Expresia mărturiseşte nostalgia după o fericire pierdută)

Ex abrupto (lat.) *dintr-o dată.* (În oratorie, intrare directă în subiect)

Exceptis excipiendis (lat.) *cu excepţia a ceea ce trebuie exceptat.* (Aluzie la unele fapte care n-ar trebui spuse deloc)

Ex nihilo nihil (lat.) *din nimic nu se naşte nimic*

Ex officio (lat.) *din oficiu*

Ex ossibus ultor (lat.) *din oase se (ridică) răzbunătorul*

Ex professo (lat.) *cu competenţă*

Ex ungue leonem (lat.) *după gheară (recunoşti) leul.* (Opera unui mare artist se cunoaşte după o singură trăsătură)

F

Faber est suae quisque fortunae (lat.) *fiecare este făuritorul propriului său destin.* (Salustiu: *Historia rerum in republica Romana gestarum)*

Facias ipse quod faciamus suades (lat.) *fă tu însuţi ceea ce ne sfătuieşti pe noi să facem.* (Plaut: *Asinaria)*

Fair play (engl.) *joc cinstit*

Fama volat (lat.) *faima zboară*

Fas est et ab hoste doceri (lat.) *este îngăduit să înveţi (chiar) şi de la duşman.* (Ovidiu: *Metamorphoseon libri)*

Favete linguis! (lat.) *păziţi-vă limbile!* (Horaţiu: *Ode*). Îndemn folosit de preoţii romani înainte de aducerea jertfelor)

Festina lente! (lat.) *grăbeşte-te încet!* (Suetoniu: *De vita XII Caesarum.* Rezultatele mari se obţin fără pripeală)

Scanned with OKEN Scanner

Fiat iustitia, pereat mundus! (lat.) *să se facă dreptate, (chiar de-ar fi) să piară lumea!* (Legea trebuie aplicată în toate cazurile, drèptatea trebuie să triumfe întotdeauna)

Fiat lux! (lat.) *să fie lumină!* (*Geneza*). În sens profan, raţiunea care luminează, alungând bezna ignoranţei)

Fortes fortuna adiuvat (lat.) *norocul (soarta) ajută pe cei tari.* (Terenţiu: *Formio*)

Fortuna caeca est (lat.) *norocul este orb.* (Cicero: *De amicitia*)

Fugit irreparabile tempus (lat.) *timpul fuge fără să se mai întoarcă.* (Vergiliu: *Georgica, III)*

G

Gaudeamus (lat.) *să ne bucurăm.* (Începutul unui vechi cântec al studenţilor germani, devenit imnul studenţilor de pretutindeni: *Gaudeamus igitur, iuvenes dum sumus – Să ne bucurăm, aşadar, cât suntem tineri)*

Gnothi seauton (gr.) *cunoaşte-te pe tine însuţi.* (Această maximă apare gravată pe templul lui Apolo din Delfi, deviza şi îndemnul lui Socrate. În latină: *Nosce te ipsum!)*

Grosse seelen, dulden still (germ.) *sufletele mari îndură (suferinţele) în tăcere.* (Schiller: *Don Carlos)*

Guarda e passa! (it.) *priveşte şi treci!* (Dante: *Infernul*)

Guerre aux chateaux, paix aux chaumières (fr.) *război castelelor, pace bordeielor.* (Deviza aparţine umanistului Nicolas Chamfort, îndemn pentru armatele revoluţionare franceze)

Gutta cavet lapitem non vi, sed saepe cadendo (lat.) *picătura găureşte piatra nu prin forţă, ci prin continua ei cădere.* (Ovidiu: *Epistulae ex Ponto)*

H

Habent sua fata libbeli (lat.) *cărţile îşi au soarta lor.* (acest aforism îi aparţine lui Terentianus Maurus)

Hell is paved with good intentions (engl.) *iadul e pardosit cu intenţii bune.* (Maxima aparţine moraliştilor englezi. Ea a apărut în sec. 17. Vrea să spună că intenţiile nu ţin cont de fapte)

Hic et nunc (lat.) *aici şi acum.* (Ia iniţiativele pe loc)

Hodie mihi, cras tibi (lat.) *astăzi mie, mâine ţie.* (Zicala a fost preluată de romani de la ebraici: nimeni nu e ferit de loviturile soartei)

Homo homini lupus (lat.) *omul e lup pentru om.* (Plaut: *Asinaria*)

Homo sum: humani nil a me alienum puto (lat.) *sunt om: nimic din ceea ce e omenesc nu mi-e străin.* (Terentiu: *Heauton timorumenos*)

I

I am not what i am (engl.) *nu sunt ceea ce sunt* (Shakespeare: *Othello*)

Ignoti nula cupido (lat.) *cele necunoscute nu stârnesc nici o dorinţă.* (Ovidiu: *Ars amandi)*

Il faut bonne mémoire après qu'on a menti (fr.) *trebuie o memorie bună după ce-ai minţit.* (Corneille: *La menteur*)

Scanned with OKEN Scanner

Il faut l'audace, encore de l'audace, toujours de l'audace (fr.) *trebuie îndrăzneală, iarăşi îndrăzneală, mereu îndrăzneală.* (Cuvintele aparţin lui Danton, rostite în Convenţie, la 18 noiembrie 1793. Ele exprimă atitudinea consecventă a revoluţionarilor francezi)

Il faut manger pour vivre et non pas vivre pour manger (fr.) *trebuie să mănânci ca să trăieşti şi nu să trăieşti ca să mănânci.* (Maximă cunoscută încă din antichitate, dar pusă în circulaţie de Mollière în *Avarul*)

In dubiis abstine (lat.) *abţine-te să judeci, (să decizi) dacă ai îndoieli.* (Iuvenal : *Satire*)

In extenso (lat.) *pe larg*

In medias res (lat.) *în miezul lucrurilor*

Inter arma silent leges (lat.) *pe timp de război legile tac.* (Cicero : *Pro Milone*)

Invitat culpam qui delictum praeterit (lat.)*cine trece cu vederea o greşeală îndeamnă la o fărădelege.* (Publilius Syrus : *Sententiae*)

In vitium ducit culpae fuga (lat.) *fuga de greşeală duce la viciu* (Hotaţiu : *Ars poetica*)

Ira furor brevis est (lat.) *mânia este o scurtă nebunie.*(Horaţiu : *Epistulae*)

Iucundi acti labores (lat.) *îndatoririle îndeplinite sunt plăcute.* (Cicero : *De finibus bonorum et malorum*)

J

Je pense, donc je suis (fr.) *gândesc, deci exist.*(Descartes : *Discours de la metode*)

Jesters do oft prove prophets (engl.) *măscăricii se dovedesc adesea profeţi.*(Shakespeare : *Regele Lear*)

J'y suis, J'y reste (fr.) *aici sunt, aici rămân.* (Replică a mareşalului francez Mac-Mahon, după cucerirea fortului Malakov, avertizat de iminenţa unui contraatac. Exprimă neclintirea sa în faţa inamicului)

L

Labor omnia vincit improbus (lat.) *munca stăruitoare învinge totul.* (Vergiliu : *Georgica*)

La façon le donner vaut mieux ce qu'on donne (fr.) *felul în care dai preţuieşte mai mult decât ceea ce dai.* (Corneille : *Le menteur*)

La garde meurt, mais ne se rend pas (fr.) *garda moare, dar nu se predă.* (Cuvinte de răspuns ale generalului Cambronne, comandant în garda imperială, atunci când, la Waterloo, englezii i-au cerut să se predea cu cei câţiva oameni ce-i mai rămăseseră în viaţă)

Lapsus linguae (lat.) *neatenţie în vorbire*

Lapsus memoriae (lat.) scăpare din memorie

La raison du plus fort est toujours la meilleure (lat.) *dreptatea celui mai puternic e întotdeauna cea mai bună.* (la Fontaine : *Le loup et l'agneau*)

Lasciate ogni speranza voi ch'entrate! (it.) *lăsaţi orice speranţă, voi care intraţi!* (Dante : *Infernul*)

Last, but non least (engl.) *ultimul, dar nu cel de pe urmă.* (Expresie care se regăseşte la mai mulţi scriitori englezi (Shakespeare, Pope

Scanned with OKEN Scanner

ş.a. (Ultimul (om, obiect), nu este întotdeauna şi cel mai puţin important)

La valeur n'attend pas le nombre des années (fr.) *vitejia nu aşteaptă numărul anilor.* (Corneille : *Le Cid*)

Learn to labour and to wait (engl.) *învaţă să munceşti şi să aştepţi .* (Longfellow : *A Psalm of life.* Prin muncă perseverentă şi tenace obţii rezultate valoroase)

Le combat cessa, faute de combattants (fr.) *lupta s-a sfârşit din lipsă de luptători.* (Corneille : *Le Cid*)

La roi est mort ! Vive le roi ! (fr.) *regele a murit ! trăiască regele.* (Prin aceste cuvinte se anunţa în Franţa moartea regelui şi urcarea pe tron a urmaşului său)

Le roi règne et ne gouverne pas (fr.) *regele domneşte, nu guvernează.* (Principiul monarhiei parlamentare proclamat în februarie 1830 de A. Thiers)

Les absents ont toujours tort (fr.) *cei absenţi nu au niciodată dreptate.* (Interesele celor care nu sunt de faţă sunt sacrificate)

Les beaux esprits se recontrent (fr.) *spiritele alese se întâlnesc*

Les extrêmes se touchent (fr.) *extremele se ating (se atrag)* (L.S. Mercier : *Tableau de Paris*)

Le secret d'ennuyieur est celui de tout dire (fr.) *secretul de a fi plicticos este acela de a spune totul.* (Voltaire : *Discours sur l'homme*)

L'etat c'est moi (fr.) *statul sunt eu.* (Aceste cuvinte au fost rostite de Ludovic al XIV-lea în 1651 în faţa Statelor generale ; ele indică principiul monarhiei absolute)

L'homme n'est qu'un roseau, le plus faible de la nature, mais c'est un roseau pensant (fr.) *omul nu e decât o trestie, cea mai fragilă din natură, dar o trestie gânditoare.* (Pascal : *Pensées*)

L'homme est né libre (fr.) *omul s-a născut liber.* (J.J. Rousseau : *Le contrat social*)

Lupus in fabula (lat.) *lupul în fabulă.* (Terenţiu : *Adelphi.* La noi : vorbeşti de lup şi lupul la uşă)

M

Macht geht vor recht (germ.) *forţa trece înaintea dreptului.* (Bismarck, cancelarul Germaniei, adeptul utilizării forţei în detrimentul dreptului)

Mais où sont les neiges d'antant (fr.) *dar unde-s zăpezile de altă dată.* (F. Villon : *Balade des dames du temps jadis* : vers devenit celebru, care evocă nişte vremuri minunate, trecute pentru totdeauna)

Maior e longinquo reverentia (lat.) *depărtarea măreşte respectul.* (Tacit : *Annales.* Scurgerea timpului face să crească strălucirea marilor personalităţi)

Maiores pennas nido (lat.) *aripi mai mari decât cuibul.* (Horaţiu : *Epistulae.* Creatorul valoros se ridică deasupra condiţiei sale sociale)

Manu manum lavat (lat.) *o mână spală pe alta.* (Aforismul aparţine filozofului Epipharm, preluat apoi de Seneca şi Petroniu. El exprimă colaborarea în sens bun, dar mai ales în sens rău)

Manu propria (lat.) *cu propria mână*

Scanned with OKEN Scanner

Margaritas ante porcos (lat.) *mărgăritare la porci.* (Este absurd să dai lucruri de preţ unor oameni care nu ştiu să le aprecieze)

Medice, cura te ipsum! (lat.) *medice, vindecă-te pe tine!* (Avertisment pentru cei care obisnuiesc să dea sfaturi, urmându-le ei întâi)

Memento mori (lat.) *adu-ţi aminte de moarte.* (Salutul călugărilor trapişti)

Mens sana in corpore sano (lat.) *minte sănătoasă în corp sănătos.* (Iuvenal: *Satirae*)

Modus vivendi (lat.) *mod de a trăi.* (Modalitate de înţelegeri între două sau mai multe persoane prin concesii sau compromisuri)

Mors ultima ratio (lat.) *moartea este ultima raţiune.* În faţa morţii totul îşi pierde valoarea)

Multi sunt vocati, pauci vero electi (lat.) *mulţi chemaţi, puţini aleşi.* (Matei)

Multum in parvo (lat.) *mult în puţin.* (Se recomandă în concentrarea ideilor, pentru concizie)

N

Naturalia non sunt turpia (lat.) *lucrurile fireşti nu sunt ruşinoase.* (Principiu al şcolii cinice)

Nec plus ultra (lat.) *nu poate fi depăşit.* (Conform legendei, Heracles ar fi scris aceste cuvinte pe munţii Calpe şi Abila, pe care apoi i-a separat pentru a uni Oceanul Atlantic cu Marea Mediterană)

Memo censetur ignorare legem (lat.) *Nimeni nu are voie să nu cunoască legea.* (Adagiu din dreptul roman)

Memo praesumitur malus nisi probetur (lat.) *nimeni nu poate fi socotit vinovat dacă nu se dovedeşte (vinovăţia).* (Principiu de drept roman)

Nescit vox missa reverti (lat.) *un cuvânt odată rostit nu mai poate fi întors.* (Horaţiu: *Ars poetica)*

Ne sutor ultra crepidam (lat.) *cizmare, nu mai sus de sanda!* (Pliniu cel Bătrân: *Naturalis historia.* Cuvintele aparţin pictorului Apelles adresate unui cizmar care, după ce criticase felul cum a fost pictată o sanda, avea intenţia să continue critica şi pentru restul picturii. Cuvintele, rămase celebre, se adresează acelora care vorbesc despre lucruri care le depăşesc competenţa)

Nigro rotanda lapillo (lat.) *de însemnat cu o pietricică neagră.* (Aşa notau romanii zilele nefaste, negrul fiind considerat ca simbol al nenorocirii)

Nihil est anni velocius (lat.) *nimic nu trece mai repede ca anii.* (Ovidiu: *Metamorphosion libri*)

Nihil est in intellectu quod non prius fuerit in sensu (lat.) *nu există nimic în minte fără să fi fost mai înainte în simţuri.* (Concepţia senzualistă a lui J. Locke, îndreptată împotriva teoriei carteziene a ideilor înnăscute)

Nil actum credens, cum quid superesset agendum (lat.) *nimic (nu poate fi) încheiat, câtă vreme mai rămâne ceva de făcut.* (Lucan: *Pharsalia*)

Nil admirari (lat.) *să nu te laşi de nimic impresionat*

Nil medium est (lat.) *nu există cale de mijloc.* (Contează numai extremele, ori aşa, ori altfel)

Scanned with OKEN Scanner

Nil mortalibus ardui est (lat.) *nimic nu le este imposibil muritorilor.* (Horaţiu: *Ode*)

Nihil sine magno vita labore dedit mortalibus (lat.) *fără mare trudă viaţa n-a dat oamenilor nimic.* (Horaţiu: *Satirae*)

Nil terribile, nisi ipse timor (lat.) *nimic nu este de temut în afară de însăşi teama.* (Fr. Bacon: *De dignitate et augmentis scientiarum*)

Noblesse oblige (fr.) *nobleţea obligă.* (Titlul nobiliar trebuie să fie însoţit de îndatorirea de a-l onora prin fapte)

Non bis in idem (lat.) *nu de două ori pentru acelaşi (lucru).* (Nu poţi fi judecat de două ori pentru aceeaşi vină)

Non est princeps supra leges, sed leges supra principem (lat.) *nu conducătorul stă deasupra legilor, ci legile deasupra conducătorului.* (Principiul aparţine lui Pliniu cel Tânăr. Toţi oamenii, indiferent de poziţia lor socială, sunt datori să respecte legea)

Non nova, sed nove (lat.) *nu lucruri noi, ci într-un chip nou.* (O operă este originală nu prin maniera inedită de tratare, nu prin noutatea conţinutului ei)

Non olet (pecunia) (lat.) *banii n-au miros.* (Replică dată de împăratul Vespasian fiului său, Titus, care-i reproşa că introdusese taxa la latrinele publice pentru a-şi reface visteria. Adresă la cei care adună averi prin mijloace mai mult sau mai puţin demne)

Non scholae, sed vitae discimus (lat.) *nu învăţăm pentru şcoală, ci pentru viaţă.* (Seneca: Epistulae ad Lucillium)

Nosce te ipsum (lat.) *cunoaşte-te pe tine însuţi!* (Cicero: *Tusculanae disputationes*)

Nulla dies sine linea (lat.) *nici o zi fără o linie.* (Exerciţiu zilnic pentru desăvârşirea măiestriei artistice. La noi, ca deviză, a aplicat-o T. Arghezi)

Nulla poena sine lege (lat.) *nici o pedeapsă fără lege.* (Principiul legalităţii pedepsei în dreptul roman)

Nulla regula sine exceptione (lat.) *nici o regulă fără excepţie.* (Din dreptul roman)

Nullum est iam dictum, quod non sit dictum prius (lat.) *nu s-a spus nimic care să nu fi fost spus mai înainte.* (Terenţiu: *Eunuchus*)

Nunc est bibendum (lat.) *acum să bem!* (Cuvinte cu care Horaţiu, în *Ode*, salută victoria romanilor la Actium)

O

Oderint, dum metuant (lat.) *să mă urască, dar să se teamă de mine.* (Deviza oamenilor tari, după poetul tragic Attius)

O, fortunatos nimium, sua si bona norint, agricolas! (lat.) *ce fericiţi ar fi ţăranii dacă şi-ar da seama de fericirea lor!* (Vergiliu: *Georgica*)

Oida me uden eidenai (gr.) *ştiu că nu ştiu nimic.* (Maxima aparţine lui Socrate)

Omnes una manet nox (lat.) *pe toţi ne aşteaptă aceeaşi noapte.* (Toţi suntem muritori)

Omnes vulnerant, ultima necat (lat.) *toate rănesc, ultima ucide.* (Inscripţia aceasta apărea pe unele orologii publice: toate clipele care

Scanned with OKEN Scanner

trec ne apropie de moarte, iar ultima ne duce în neant)

Omnia mea mecum porto (lat.) *tot ceea ce am duc cu mine.* (Aşa a răspuns filozoful Bias concetăţenilor săi când a părăsit cetatea asediată de perşi. Spiritul, el îl însoţeşte pe înţelept peste tot)

Omnia mutantur, nihil interit (lat.) *totul se transformă, nimic nu piere.* (Ovidiu: *Metamorphoseon libri*)

Omnia vincit amor (lat.) *dragostea învinge totul.* (Vergiliu: *Bucolica*)

Omnium rerum principia parva sunt (lat.) *începuturile tuturor lucrurilor sunt mici.* (Cicero: *De finibus et malorum*)

O sancta simplicitas! (lat.) *O, sfântă naivitate!* (cuvintele aparţin lui Hus la vederea unei bătrâne care, în speranţa câştigării graţiei divine, arunca vreascuri pe rugul pe care era el ars)

O tempora, o mores! (lat.) *o vremuri, o moravuri!* (Cicero. Indignare faţă de corupţia moravurilor)

O vitae philosophia dux! (lat.) *o, filozofie, călăuză a vieţii!* (Cicero: *Tusculanae disputationes*)

P

Pacta sunt servanda (lat.) *tratatele trebuie respectate.* (Principiu de drept internaţional)

Panta rhei (gr.) *totul curge.* (Din concepţia dialectică a lui Heraclit, ca veşnică schimbare a universului)

Parcere subiectis et debelare superbos (lat.) *să cruţi pe cei supuşi şi să-i zdrobeşti pe trufaşi.* (Vergiliu: *Eneida*. Anchise, tatăl lui Enea, îl sfătuia cum trebuie să se poarte un adevărat conducător)

Pares cum paribus facillime congregantur (lat.) *cei ce se aseamănă se adună extrem de uşor.* (Cicero: *De senectute*)

Par pari refertur (lat.) *se plăteşte cu aceeaşi monedă.* (Asemănător legii talionului)

Partir, c'est mourir un peu (fr.) *a pleca înseamnă a muri puţin.* (E. Haraucourt, poet francez, în *Rondel de l'adieu*)

Patere quam ipse fecisti legem (lat.) *suportă legea pe care tu însuţi ai făcut-o.* (Sentinţă atribuită lui Pittacos, unul din cei şapte înţelepţi ai Greciei antice, preluată de romani)

Pauca, sed bona (lat.) *puţine, dar bune.* (Contează calitatea, nu cantitatea)

Poeta nascitur, orator fit (lat.) *poet te naşti, orator devii.* (Lipsa talentului poetic e ridicol)

Post mortem nihil est (lat.) *după moarte nu e nimic.* (Seneca: *Troades*)

Q

Quamlibed infirmas adiuvat ira manus (lat.) *mânia dă putere chiar şi braţelor slabe.* (Ovidiu: *Amores*)

Quidquid agis, prudenter agas et respice finem (lat.) *orice ai face fă cu băgare de seamă şi ai în vedere sfârşitul.* (*Gesta Romanorum*, culegere de povestiri, legende, anecdote inspirate din istoria poporului roman)

Qui tacet, consentire videtur (lat.) *cine tace pare a consimţi.* (Principiu de drept canonic)

Scanned with OKEN Scanner

Quod erat demonstrandum (Q.E.D.) (lat.) *ceea ce era de demonstrat.* (Expresie cu care Euclid termina o demonstraţie. A fost preluată mai târziu de romani)

R

Rara avis (in terris) (lat.) *pasăre rară (pe pământ)* (Iuvenal : *Satirae*. Poetul se referă la Lucreţiu şi Penelopa. În general, se referă la apariţia unor fiinţe sau lucruri deosebite)

Raum für alle hat die Erde (germ.) *pământul are loc pentru toţi.* (Schiller : *Der Alpenjäger.* (Ideea e de toleranţă şi omenie)

Rectum iter , quond sero cognovi et lassus errado, aliis monstro (lat.) *eu arăt altora calea cea dreaptă, pe care am cunoscut-o târziu când eram obosit de rătăcire.* (Seneca : *Epistulae ad Lucillium*

Remember ! (lat.) *ţine minte !* (Cuvinte adresate de regele Carol I al Angliei episcopului Juxon în momentul decapitării sale. Se rostesc în faţa unor stări sau evenimente excepţionale)

Rem tene ; verba sequentur (lat.) *stăpâneşte materia ; cuvintele vin de la sine.* (Aforismul aparţine lui Cato cel Bătrân. Expui cu uşurinţă un subiect pe care-l stăpâneşti bine)

Repetitio est mater studiorum (lat.) *repetiţia este mama învăţăturii.* (Precept preluat din şcolile latine. Prin repetare cunoştinţele se fixează mai bine)

Requiescat in pace ! (lat.) *odihneasă-se în pace !* (Formulă de încheiere pe inscripţiile funerare la creştini)

Res ipsa loquitur (lat.) *lucrul vorbeşte de la sine.* (E clar, se înţelege de la sine)

Revenons à nos moutons (fr.) *să revenim la oile noastre.* (Să revenim la subiect)

Ridentem dicere verum (lat.) *să spui adevărul râzând.* (Horaţiu : *Satirae*)

Rien ne sert de courir, il faut partir a point ! (fr.) *nu foloseşte la nimic alergatul, trebuie să porneşti la timp !* (La Fontaine : *Le lièvre et la tortue*)

Rien n'est beau que le vrai (fr.) *nimic nu e frumos decât adevărul.* (Boileau : *Épitres*)

S

Salus populi (reipublicae) suprema lex esto (lat.) *salvarea poporului (a republicii) să fie legea supremă.* (principiu fundamental de drept public roman)

Scientia et potentia in idem coincidunt (lat.) *ştiinţa este unul şi acelaşi lucru cu puterea.* (Fr. Bacon : *Novum Organum*)

Sensus, non aetas, invenient sapientiam (lat.) *observaţia, nu vârsta, va aduce înţelepciunea.* (Publilius Syrus : *Sententiae*. Observarea oamenilor şi a mediului înconjurător dă înţelepciune, care valorează mai mult decât anii trăiţi)

Servum pecus (lat.) *turmă slugarnică.* (Astfel înfierează Horaţiu gloata de linguşitori, lingăi, servili, lipsiţi de coloană vertebrală)

Sic tranzit gloria mundi (lat.) *aşa trece gloria lumii.* (Thomas à

Scanned with OKEN Scanner

Kempis : *Imitatio Christi*. Cuvintele au fost adresate la alegerea unui nou papă)

Sine amicitia vitam esse nullam (lat.) *fără prietenie n-ar fi viaţă.* (Cicero : *De amicitia*)

Sine die (lat.) *fără zi (hotărâtă).* (A amâna o acţiune *sine die*, fără un termen precis)

Sine ira et studio (lat.) *fără mânie şi părtinire.* (Tacit : *Anales*. Se referă la obiectivitatea ştiinţifică)

Si tacuisses, philosophus mansises (lat.) *dacă tăceai, filozof rămâneai.* (Boethius : *De consolatione philosophiae*, maximă preluată şi de români)

Sid tibi terra levis (S.T.T.L.) (lat.) *fie-ţi ţărâna uşoară.* (Inscripţie funerară creştină. Este reprezentată printr-un cerc tăiat în patru, în fiecare sfert de cerc având una din cele patru cuvinte)

Si vis amari, ama ! (lat.) *dacă vrei să fii iubit, iubeşte !* (Seneca : *Epistulae ad Lucillium*)

Si vis me flere, dolendum est primum ipsi tibi (lat.) *dacă vrei să mă faci să plâng, trebuie să te doară mai întâi pe tine.* (Horaţiu : *Ars poetica*. Sinceritatea sentimentului este baza forţei emoţionale ale operei de artă)

Si vis pacem, para bellum (lat.) *dacă vrei pace, pregăteşte-te de război.* (Vegetius : *Epitome institutionum rei militaris*. În general, pentru a apăra munca paşnică, trebuie să fii pregătit a da oricând riposta unui duşman potenţial)

Sol lucet omnibus (lat.) *soarele luminează pe toţi.* (Maximă latină, toţi oamenii au dreptul de a se bucura de darurile naturii)

Solve senescentem... (lat.) *deshamă (calul) care îmbătrâneşte.* (Horaţiu : *Epistulae*. Retrage-te la timp, pentru a nu deveni ridicol)

Something is rotten in the state of Denmark (engl.) *e ceva putred în Danemarca.* (Shakespeare : *Hamlet*)

Sublata causa, tollitur effectus (lat.) *dacă se suprimă cauza, dispare efectul.* (Din dreptul roman : nu există cauză fără efect)

Suo tempore (lat.) *la vremea sa.* (Orice lucru trebuie făcut la vremea sa)

Sursum corda ! (lat.) *sus inimile !* (Ovidiu : *Metamorphoseon libri*)

T

Tabula rasa (lat.) *tablă ştearsă.* (Anticii scriau pe tăbliţe cerate care se puteau şterge. După J. Locke, omul vine pe lume cu o minte *tabula rasa*. Apoi acumulează diverse cunoştinţe. *Tabula rasa* : a şterge cu buretele trecutul, a o lua de la capăt)

Te hominem esse memento (lat.) *ţine minte că eşti om.* (Prin aceste vorbe romanii aminteau conducătorilor că au datoria de a da semenilor lor consideraţia cuvenită)

Tempora mutantur et nos mutamur in illis ! (lat.) *vremurile se schimbă şi noi o dată cu ele !* (Cugetarea aparţine împăratului Lothar I, care şi-a sfârşit viaţa în călugărie)

That's one small step for a man, one giant leap for mankind (engl.) *este un pas mic pentru om, dar un salt uriaş pentru omenire.* (mesaj adresat

Scanned with OKEN Scanner

pământenilor de Neil A. Armstrong la păşirea pe solul lunar – 21 iulie 1969)

The rest is silence (engl.) *restul este tăcere.* (Shakespeare: *Hamlet*)

The right man in the right place (engl.) *omul potrivit la locul potrivit.* (Cuvinte rostite de sir Austen Henry Layard, în parlament, la 15 ian. 1855)

Timeo danaos et dona ferentes (lat.) *mă tem de danai chiar şi când aduc daruri.* (Vergiliu: *Eneida.* Aşa le-a spus preotul Laocoon troienilor, încercând să-i convingă că nu e bine să introducă în cetate calul de lemn în burta căruia se aflau Ulise şi tovarăşii săi ahei)

To be or not to be, that is the question (engl.) *a fi ori a nu fi, iată întrebarea.* (Shakespeare: *Hamlet.* Versul a devenit celebru; el exprimă îndoiala în faţa existenţei şi a morţii. Astăzi, cu sensul de a hotărî în situaţii limită)

Truth has a quiet breast (engl.) *adevărul are inima liniştită.* (Shakespeare: *Richard III.* Cel cu cugetul curat doarme fără griji)

Tu ne cede malis! (lat.) *nu ceda în faţa răului!* (Vergiliu: *Eneida.* Înfruntă-ţi soarta, orice-ar fi)

Tutti quanti (it.) *toţi câţi sunt (până la unul).* (Toţi, fără excepţie)

U

Ubi bene, ibi patria (lat.) *unde e bine, acolo e patria.* (Maximă întâlnită la Aristofan, Pacuvius, Cicero. Se referă mai ales la acei oameni care pentru nişte avantaje materiale uită de sentimentul de dragoste pentru patrie)

Ubi solitudinem faciunt pacem appelant (lat.) *acolo unde fac pustiu spun că au făcut pace.* (Tacit: *De vita agricolae.* Eroul caledonian Calgacus, despre romani, care prădau şi pustiau ţinuturile cucerite de ei)

Una salus victis: nullam sperare salutem (lat.) *e o singură scăpare pentru cei învinşi: să nu spere în nici o scăpare.* (Vergiliu: *Eneida.* Enea, pentru a le trezi curajul aheilor, în ultima noapte a Troiei)

Unguibus et rostro (lat.) *cu unghiile şi cu ciocul.* (Astăzi, a te lupta pentru o cauză dreaptă cu ghearele şi cu dinţii, până în pânzele albe)

V

Vae soli! (lat.) *vai de cel singur!* (*Ecleziastul*)

Vae victis! (lat.) *vai de cei învinşi!* (Titus Livius: *Ab urbe condita*)

Vanitas vanitatum et omnia vanitas (lat.) *deşertăciune a deşertăciunilor, toate sunt deşertăciune.* (*Ecleziastul*)

Variatio (varietas) delectat (lat.) *diversitatea desfată.* (Fedru: *Fabulae*)

Veni, vidi, vici (lat.) *am venit, am văzut, am învins.* (Conţinutul scrisorii prin care Cezar anunţa Senatul de biruinţa strălucitoare de la Zela asupra lui Pharnaces, regele Pontului)

Veritas odium parit (lat.) *adevărul stârneşte ură.* (Terenţiu: *Andria*)

Veritas simplex oratio (lat.) *adevărul se rosteşte simplu.* (Seneca: *Epistulae ad Lucillium*)

Scanned with OKEN Scanner

Victis honosi (lat.) *onoare celor învinşi.* (Recunoaşterea vitejiei învinşilor)

Vien dietro a me, e lascia dir le genti (it.) *vino după mine şi lasă lumea să vorbească.* (Dante: *Purgatoriul*)

Vindicta bonum, vita iucundius ipsa (lat.) *răzbunarea e bună, mai dulce chiar decât viaţa.* (Iuvenal: *Satirae.* Satiră a spiritului vindicativ)

Virtute non astutia (lat.) *prin virtute, nu prin lăcomie.* (Deviză a luptătorilor cinstiţi. A se reuşi numai prin merite)

Vitam impendere vero (lat.) *a-şi primejdui viaţa de dragul adevărului.* (Iuvenal: *Satirae*)

Vita sine litteris mors est (lat.) *viaţa fără învăţătură este moarte.* (Elogiu instruirii şi cultivării spiritului)

Vive valenque (lat.) *să trăieşti şi să fii sănătos.* (Formulă epistolară de încheiere)

Vox clamantis in deserto (lat.) *glasul celui care predică în pustiu.* (Răspunsul dat de Ioan Botezătorul la întrebarea *cine eşti ?*)

Vox populi, vox dei (lat.) *vocea poporului (e) vocea lui Dumnezeu.* (Alcuin: *Scrisoare către Carol cel Mare.* Sensul este de a conferi valoare de adevăr unei afirmaţii sau opinii majore)

W

Wo ein Brutus lebt, muss Cäsar sterben (germ.) *acolo unde trăieşte un Brutus, trebuie să moară un Cezar.* (Schiller: *Die Räuber*)

Z

Zwischen uns sei Wahrheit (germ.) *între noi să fie adevărul.* (Goethe: *Iphigenia auf Tauris*)

Scanned with OKEN Scanner

Bibliografie

Dicţionarul explicativ al limbii române, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1998

Dicţionar de expresii şi locuţiuni româneşti, Editura Mydo Center, Iaşi, 1997

Mic dicţionar encliclopedic, Editura enciclopedică română, Bucureşti, 1972

prof. **Anca Ghiciuc** – *Unităţi frazeologice în limba română – litera Ş,* Iaşi, Universitatea „Al.I Cuza", 1996

Dumittru I. Hâncu – *Dicţionar explicativ şcolar*

Vasile Breban, Gheorghe Bulgăr, Doina Grecu, Gh. Rusu, Aurelia Stan şi Ileana Nelescu – *Dicţionar de expresii şi locuţiuni româneşti*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1969

Scanned with OKEN Scanner

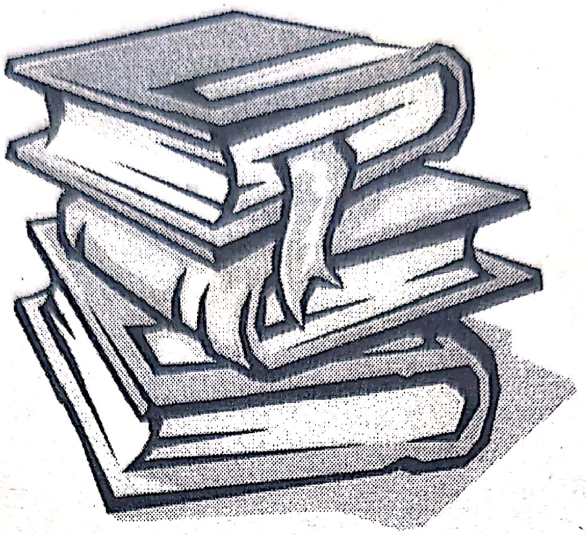

CASA EDITORIALĂ REGINA

Str. Carpați 16, bl. 914, ap. 34
Iași
Tel./fax.:(0232) 259867
Mobil: 0745.667755

Apărut: 2006
Tiparul executat la PRINT MULTICOLOR IAȘI

ISBN 973-8023-34-3

Scanned with OKEN Scanner

CASA EDITORIALĂ REGINA
IAȘI

DOR

ISBN 973-8023-34-3

Preț: 10 LEI

Scanned with OKEN Scanner